

SAHABE'DEN
GÜNÜMÜZE

ALLAH DOSTLARI

HILYETÜ'L-EVLIYA
SIFATÜ'S-SAFVE

ZAMAN

Süle

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ZAMAN
ALLAH DOSTLARI KAMPANYASI
KİTAP SERİSİ

Şule Yayınları : 19
Kaynak Eserler Dizisi 1

Genel Yayın Yönetmeni
A. Ali Ural

Yayın Danışmanları
Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz
Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal
Doç. Dr. Ahmed Nedim Serinsu

Redaksiyon-Tashih
Doç. Dr. Sedat Cereci

Dizgi-Sayfa Düzeni
Şule Yayınları

Kapak
Ramazan Erkut

Baskı ve Montaj
EBNER&SPIEGEL
Eberhard-Finckh-Str. 61
D-89075 Ulm-Germany

ISBN
9757796-16-6

Adres : **Zaman Media GmbH**
Sprendlinger Landstr. 107-109
D-63069 Offenbach-Germany
(+49) 69 300 34 160
Faks: (+49) 69 300 34 250

SAHABE'DEN GÜNÜMÜZE ALLAH DOSTLARI

4

Hilyetü'l-Evliyâ

Ebu Nuaym el-Isfahânî

•

Sıfatü's-Safve

İbnü'l-Cevzî

Çevirenler

Said Aykut

Enver Günenç - Yahya Atak

Abdülhamid Birışık - Fuat Aydın

ŞÜLE YAYINLARI

2003

© Bu eserin bütün hakları mahfuzdur.

- Bu cildin 21-38, 50-77, 87-155, 169-204 sayfaları Enver Güneş, 345-365 sayfaları Yahya Atak tarafından tercüme edilmiştir. Geri kalan tüm bölümler ve Hilvetü'l-Evliyâ dışındaki alıntılar Said Aykut tarafından tercüme edilmiş ve hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

AMR B. MEYMUN EL-EVDÎ (R.H) / 21	
Amr'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 23	
HEMMAM B. HÂRİS EN-NAHAÎ (R.H) / 26	
Hemmam'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 26	
RİBÎ B. HİRAŞ (R.H) / 27	
Ribî b. Hıraş'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 28	
ZİYAD B. CERÎR EL-ESLEMÎ (R.H) / 29	
Ziyad'dan Gelen İki Rivayet / 31	
ŞURAYH B. HÂRİS EL-KİNDÎ (R.H) / 31	
Şurayh'dan Gelen Hadisler / 33	
ŞEBÎL B. AVF (R.H) / 36	
Şebîl'den İki Hadis / 37	
MUDAD EBU ZEYD EL-İCLÎ (R.H) / 37	

UVEYS B. ÂMİR EL-KARÂNÎ (VEYSEL KARÂNÎ) (R.H) / 38

Uveys'in Kûfe'de Karşılaştıkları / 38

Uveys'in Zühdüne Delâlet Eden Diğer Rivâyetler / 44

Uveys el-Karânî Hakkında Diğer Kaynaklardan Gelenler / 49

EL-HÂRİS B. SÜVEYD (R.H) / 50

Hâris'in Olgunluğu ile İlgili Rivâyetler / 50

Hâris'den Rivâyet Edilen Hadisler / 51

EBU ABDURRAHMAN ES-SÜLEMÎ (R.H) / 54

Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 55

ZÂZÂN EBU AMR EL-KİNDÎ (R.H) / 57

Zâzân'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 58

ABDURRAHMAN B. EBÎ LEYLA (R.H) / 61

Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın Basra'yı Övmesi ve Bir Mecnunun Ona Söyledikleri / 62

İbni Ebî Leylâ'nın Yetiştirdiği Sahabe Sayısı, Haccâc'a Söyledikleri ve Bazı Tefsirleri / 62

Abdurrahman'ın Doğumu, Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 64

Abdurrahman'dan Gelen, Ensar, Muhacir ve Benî Hâşim'in Rasûlullah'la Övünmesine Dâir Hadis / 66

SAİD B. FEYRUZ EBU'L-BAHTERÎ (R.H) / 67

Ebu'l-Bahterî'nin Cesareti, Zühdü ve Nasihatları Hakkında Gelen Rivâyetler / 67

MEYMUUN B. EBÎ ŞEBÎB (R.H) / 72

Meymun'un Haccâc'ın Arkasında Namaz Kılışı / 72

Meymun'un Rivâyet Ettiği Hadisler / 73

MUSA B. TALHA ET-TEYMÎ (R.H) / 75

Musa'nın Fıkıh, Zühd ve Faziletine Dair Rivâyetler / 75

Musa b. Talha'dan Gelen Hadis Rivâyetler / 75

EBU YEZÎD REBÎ B. HAYSEM (R.H) / 77

İbni Mesud'un Rebî'i Övmesi ve Rebî'in Zühhdüne Dâir Rivâyetler / 77

İhlas Sûresi'nin Fazileti, Gereği Gibi Uzak Olmak, Bilmek ve Anlamak, Hastalık ve Şifası, Rebî'nin Duası / 78

İstîğfarın Büyüklüğü, Kulun Sabahlayışı, Dokuz Mühim Şey, Rebî'in Az Konuşması ve Cehennem Âyeti Okununca Titreyip Bayılması / 79

Nefis Muhasebesi, İnsanların Farklı Bir Tasnifi, Hamdin Yüceliği, Hırsa Duâ, Hz. Hüseyin İçin İstircâ / 80

Rebî'nin Vasiyeti, Ölümü Hatırlamak, Amelin Önemi, Rebî'in Gece Okuduğu Âyet / 82

Rebî'nin İbadete Olan Aşkı, Ölüm Anında Kızını Teskin Edişi, Geceleri Nefsini Öldürmesi ve Dilenciye Memnun Etmesi / 83

Hastayı Hor Görene Verilen Cevap, Rebî'in Akılca Büyük Oluşu, Doğru Yol, Rebî'de Ölüm Düşüncesi Zulme Alet Olmamak, Dilenciye Dahi Saygılı Olmak / 85

AMR B. UTBE (R.H) / 87

Zühdü ve Devlet Görevlisi Olmayı Kerih Görüşüne Dair Rivâyetler / 88

KÜRDÛS B. HÂNÎ (R.H) / 90

Kürdûs'un İncil'den Nakilleri / 90

Kürdûs'den Gelen Rivâyetler / 90

FADL B. BEZVAN / 91

EL-HÂRİS B. KAYS EL-CUFÎ (R.H) / 91

EBU SALİH EL-HANEFÎ MÂHÂN (R.H) / 92

Mâhân'ın Şehâdet Hali, Hak, Âdemoğlu ve Zikre Dâir Meşhur Sözü, Selam ve Temiz Kalbe Dâir / 92

Mâhân'ın Rivâyetleri / 93

ÂMİR B. ŞERÂHİL EŞ-ŞA'BÎ (R.H) / 93

Şa'bî'nin Methine Dair Rivâyetler / 94

Şa'bî'den Nasihatler / 94

Toplumların Yozlaşması, Yargıda Soğukkanlılık, Çocukları Düşü-

nüp Mâli Yönden Mağdûr Etmemek, İhtilafın Acı Sonucu, Bir Kelimenin Değeri / 96

Seçme Özgürlüğü, Kafa Şişirmemek, Doğru Yere Kız Vermek, Göklerin Hali, Allah'ın Dağıntılar Hakkındaki Kanunu, Dinde Zorluğu Artırma Yoluyla Gelen Sapıklık ve Hamdin Her Yerde Yapılacağına Dâir / 97

Ağaçkakanın Verdiği Üç Altın Öğüt ve Muhtaç Kimsenin Tembel Oturmayıp Atık Davranması Gerektiğine Dâir / 98

Tevbenin Fazileti, Giyimde Orta Yollu Olmak, Âlimin Yumuşak ve Mütevâzi Olması, Şa'bî'nin Üç Öğüdü, Sahih Hadise Verdiği Değer, Bir Arzunun Kötü Olma Sebebi, Şa'bî'nin, Ali ve Osman (r.a)'a Hassım Olmaktan Allah'a Sığınması ve Kur'an Tefsirinde Dikkatli Olmaya Dâir / 99

Şa'bî'nin Eriştiği Sahabî Sayısı, Bir Cariyenin Müslüman Oluşu Münasebetiyle Söylediği Söz, Ağlamanın Yüceliği, İlimin Alâmeti, İki Temel Prensip ve İlmî Ehline Vermek / 100

Şa'bî'nin Haccâc'la Karşılaşması / 101

Şa'bî'nin Sevddiği Beyitler / 102

Şa'bî'nin Yetiştirdiği Sahabiler ve Rivâyet Ettiği Hadisler / 103

SAİD B. CÜBEYR (R.H.) / 108

Saîd'in Özel Halleri ve Kur'an Kıraatıyla İlgili Rivâyetler / 108

Saîd'in Beni İsrâîl'le İlgili Bir Rivâyeti / 111

Saîd'in Meleklerin İbadetine Dair Rivâyeti / 111

Saîd'in Hz. İbrahim (a.s)'le İlgili Rivâyeti / 112

Saîd'in İlimine ve Zühdüne Delalet Eden Muhtelif Haberler / 112

Saîd'den Çeşitli Âyetlerin Tefsiri Hakkında Gelen Rivâyetler / 114

Saîd ile Haccâc Arasında Geçenler / 119

Saîd'den Gelen Hadis Rivâyetleri / 124

İBRAHİM B. YEZİD EN-NAHAÎ (R.H.) / 131

İbrahim'in İlmî Hakkındaki Rivâyetler / 131

İbrahim'den "Bid'at Ehline İlim Verme" Hakkında Gelen Rivâyetler / 132

İbrahim'den Muhtelif Âyetlerin Tefsiri Hakkında Gelen Rivâyetler / 137

İbrahim'in Hadis Aldığı Kişiler ve Rivâyet Ettiği Hadisler / 139

İBRAHİM B. YEZİD B. ŞERİK ET-TEYMÎ / 144

Hüznün Güzelliği, Günahla Gurur Duymanın Felaketi ve Cennet İle Cehennem Arasında Bir Gezinti / 144

İlim ve Cehalet, Din Tacirliği, Namaza İtina Göstermek, Haccac'ın Zulmü ve Rüyasında Dehşete Kapılması / 145

HAYSEME B. ABDURRAHMAN (R.H) / 147

Hayseme'nin Cömertliğine Dair Rivâyetler / 147

Hayseme'nin Ölüm Sevgisine Dair Rivâyetler / 148

Hayseme'nin Güzel Öğütleri ve Vaazları / 149

Hayseme'den Gelen Hadis Rivâyetleri / 152

KASIM B. MUHAYMARA (R.H) / 155

Kasım'ın Hadis Rivâyetleri / 158

TALHA B. MUSARRİF (R.H) / 159

Düşünce, Bakış ve Dile Dâir Bir Duâ, Talha'nın Kıyamet Korkusu, Hayırlı Olanı İstemek, Şikayette Dikkatli Olmak, Yaşlıya Hürmet, Felaketlerin Gülmeyi Unutturması ve Mü'minin Özellikleri / 159

Talha'nın Gerçekçiliği, Kur'an Hususundaki Titizliği, Fıkhi İhtilafa Taktığı İsim / 161

Evlada Hayır Duâ, Güzel İnsanların Vefatı, Mü'mine Çengel Atan Şeytanların Çokluğu, Talha'nın Hurma Şarabı ve Nevruz Günü Hususundaki Tavrı / 162

Talha'nın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 163

ZÜBEYD B. HÂRİS EL-EYÂMÎ (R.H) / 165

Hayırlı Olanı İstemek, Zübeyd'in Bir Kerameti, Çocukları Namaza Alıştırması, Kimsesizleri Kollaması ve Geceyi Üçe Bölmesi / 166

Zübeyd'in Hac Dönüşü Evden Önce Camiye Gelmesi, Said Tarafından Övülmesi, Nahoş Müziğe Karşı Sert Tutumu ve Gönül Zenginliğine Önem Vermesi / 168

Zübeyd'in Gördüğü Sahabiler Ondaki Hadis Alanlar ve Hadisleri / 168

AVN B. ABDULLAH B. UTBE (R.H) / 169

Avn'dan Gelen Zikrullah İle İlgili Rivayetler / 170

Avn'ın Cömertliği Hakkında Rivâyetler / 171

Ölümü Tefekkür, Müslümanlara Hayır Duâ Etmek ve Sadece Rıza-i İlâhî'yi Gözetmeye Dâir / 172

İyiliği Görebilmek, Kur'an'ı Öğrenimde Başa Almak, Takvayı Kemale Erdirmek, Tevazulu Olmak ve Cennetteki Hiyerarşiye Dâir / 173

Fakihlerin Birbirine Yaptığı Üç Tavsiye, Günahların Cesareti, İman ve Nifak Alâmetleri ve İki Fakihin Takvanın Sonuçlarına Dâir Sohbeti / 174

Üç İnce Ruhlu Adam, Camileri İssız Bırakmamak, Awn'ın Yumuşak Kalpliliği, Kötülük ve İyilik, Awn'ın İnsanlar Hakkındaki Hüsni Zannı ve Tevbe-kârlar İle Dostluğu Tavsiye Etmesi / 175

Allah'ın Seçkin Kulu Olmak, Övme ve Yermeye Aceleci Davranmamak, İyi Niyet ve İlâhî İnâyet Arasında Bir Engelli Koşu, Kalplerin Pasını Silmek, Tevbe Edenin Göz Aydınlığı ve Zamanı İbadetle Değerlendirmeye Dâir / 176

Doğru Yemin, Dünya ve Âhiretin Teraziye Benzemesi, İmtihan, Helal ve Haramın Kısa Tarifi, Sahih Oruç ve İnsanın Amel Defterine Dâir / 178

Avn ile Meysera Arasındaki İlginç Diyalog, Farz Namazdan Sonra Duâ Etmek, Sadakanın Sevabını Artıran Duâ ve Ebu'd-Derdâ'nın En Güzel Ameli / 179

İbni Mes'ud'un Ölen Kardeşine Ağlarken Söylediği Sözler, O'nun Duâsı, Mü'minin Sempatik Olmasının Lüzumu ve Şükretmek, Fakir ile Zenginin Cennet'e Girerken Farklı Olmaları ve Gaflete Dâir / 180

Avn'ın Kendi Nefsine Verdiği Tesirli Vaaz / 181

Avn'ın Oğluna Verdiği Öğütler / 185

Avn'ın Yetiştirdiği Sahâbiler Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri / 188

AMR B. ABDULLAH ES-SEBÎ (R.H.) / 192

Ebu İshak'ın Doğumuna, Güzel Hallerine, Namazına ve Vefatına Dair Rivâyetler / 193

Ebu İshak'ın Hadis Aldığı Sahâbiler ve Hadisleri / 194

EBU UBEYDE B. ABDULLAH B. MES'UD (R.H.) / 200

Ebu Ubeyde'den; Zikir, Mâsiyet ve Allah'ın Rızası Hakkında Gelen Rivâyetler Ebu Ubeyde'den Zulüm ve Adalet Hakkında Gelen Rivâyetler / 200

Ebu Ubeyde'nin Babasından Aldığı Rivâyetler / 201

AMR B. MÜRRE EL-CEMELÎ (R.H) / 204

Amr'ın, Akranları Tarafından Medhine Dair Rivâyetler / 205

Amr'ın Duaları ve Hikmetli Sözleri / 205

Amr'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Amr'dan Gelen Hadisler / 206

HABİB B. EBÎ SÂBÎT (R.H) / 208

Habîb'in Tevekkülüne ve Cömertliğine Dair Rivâyetler / 209

Habîb'in Takvası ve Nasihatleri / 209

Habîb'in Hadis Aldığı Kişiler ve Habîb'den Gelen Hadis Rivâyetleri / 210

MÜCEMMÎ ET-TEYMÎ (R.H) / 213

REBÎ B. EBÎ RÂŞİD (R.H) / 215

Rebî'nin Zühdü ve Nasihatleri / 215

Rebî'nin Hadis Rivâyetleri / 217

ABEDE B. EBÎ LÜBÂBE (R.H) / 217

Abede'den Gelen Hadis Rivâyetleri / 219

MANSUR B. MU'TEMİR (R.H) / 220

Mansur'un Namaz, Oruç ve Tefekkürüne Dair Rivâyetler / 220

Mansur'a Gelen Kadılık Teklifi ile İlgili Rivâyetler / 222

Mansur'un Hadis Aldığı Zatlar ve Hadis Rivâyetleri / 223

DIRAR B. MÜRRE (R.H) / 225

Ebu Sinan'ın Yumuşak Kalpli Olduğuna Dair / 226

Dirar b. Mürre'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Dirar'ın Hadisler / 226

MUHAMMED B. SÜKA / 227

Muhammed'in Takvasına, Boş Sözü Sevmeyişine ve Çok Ağlayışına Dair Haber / 227

Muhammed'in Cömertliği / 229

Muhammed'in Hikmetli Sözleri / 229

Muhammed b. Süka'dan Gelen Hadisler / 230

SÜLEYMAN EL-A'MEŞ (R.H) / 232

A'meş'in Kıraattaki Senedi / 232

A'meş'in Dağınıklığı, Hadis Bilgisi, Zenginlerin ve Güç Sahiplerinin Ona Karşı Süt Dökmüş Kedi Gibi Olması / 233

A'meş'in Soyluluğundaki Hikmet, En Büyük İhanet ve Kabalık Eden Sarhoşa Verilen Cevap / 233

"Sen Beni Hadis Tüccârı mı Samyorsun ? " / 235

A'meş'in Mânevî Temizlik Hususundaki Titizliği, Giyimine Karşanlara Verdiği Cevap, Namazları Kaçırması, İlminin Genişliği ve Ölümü Neredeyse Parayla Satın Alacak Kadar İstemesi / 235

Değişime Dâir Üç Rivayet, Dünya Hayatı, Ölüm Halleri ve Domuzun Boynuna İnci Asılmayacağına Dâir / 236

A'meş'in Râvilere ve İlim Ehli Azatlı Kölelere Verdiği Önem, Enes'i Kırdığına Pişman Olması / 238

"Halka İmam Olan Müsâmahakâr Davransın" / 239

A'meş'i Aptal Yerine Koyana A'meş'in Verdiği Nükteli Cevap / 239

A'meş'in Haccâc'a Karşı Sert Olması, İlmini Kötüye Kullananları Eleştirmesi / 240

A'meş'in Kaba Davrananlara Verdiği Alaycı Cevap / 241

Sahabeyle İlgisi, Doğumu ve Vefatı, A'meş 'ten Gelen Hadisler / 242

ABDURRAHMAN B. EBÎ NU'M (R.H) / 245

Abdurrahman'ın Hiç Korkmadan Haccâc'a Öğüt Verişi / 246

Abdurrahman'dan Gelen Hadis Rivâyetleri / 246

HALEF B. HAVŞAB (R.H) / 248

Halef'in Güzel Ahlakı ve Hikmetli Sözleri / 248

Halef'in Hadis Rivâyetleri / 249

KÜRZ B. VEBRE EL-HÂRİSÎ / 249

Kürz'ün İbadetine Dair Rivâyetler / 250

Kürz'ün Hikmetli Sözleri / 250

Kürz'ün Hadis Aldığı Kişiler / 251

EBU YUNUS EL-KAVÎ (R.H) / 251

ABDÜLMELİK B. SAİD B. EBCER (R.H) / 252

Abdûlmelik'in Hadis Rivâyetleri / 252

ABDÜ'L ÂLÂ ET-TEYMÎ (R.H) / 253

AMR B. KAYS (R.H) / 254

Amr'ın Ölümüne Dair Rivâyetler / 254

Amr'ın Hikmetli Sözleri ve Güzel Halleri / 255

Amr'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadis Rivâyetleri / 257

AMR B. ZERR (R.H) / 260

Amr b. Zerr'in Oğlu Vefat Ettiğinde Verdiği Vaaz / 260

Amr'ın Diğer Öğütleri ve Hikmetli Sözleri / 261

Amr'ın, Ashab Hakkında Atâ'ya Verdiği Nasihatlar / 262

Amr'ın Vecizelerinden ve Dualarından Örnekler / 263

Amr'ın Ölüm'e Dair Edebî Vaazı / 265

Amr'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadis Rivâyetleri / 26

ATVÂN B. AMR ET-TEMÎMÎ (R.H) / 269

KAYS B. MÜSLİM EL-CEDELÎ(R.H) / 269

İMÂM-I A'ZAM EBU HANÎFE (R.H) / 270

A) Hayatı / 270

İmâm-ı A'zam'ın Fetvâ Vermeye Başlaması / 273

İmâm'ın İlme Düşkünlüğü / 274

İmâm-ı A'zam Mezhebini Hangi Prensipler Üzerine İnşâ etti? / 275

B) İmâm-ı A'zam Hakkında Söylenen Menfi ve Müsbet Sözlerin Çokluğu / 277

C) İmâm-ı A'zam'ın Üstün Vasıfları ve Ondaki Sitayişle Bahsedenenler / 280

İmâm-ı A'zam'ın Vakarı ve Zekası / 285

İmâm-ı A'zam'ın Verâ ve Takvâsı / 286

Ebu Hanife (r.h) Zahid Biriydi / 287

İmâm-ı A'zam Komşularına Karşı Pek Merhametliydi / 288

İmâm-ı A'zam (r.h) Gece İbadetine Önem Verirdi / 289

İmâm-ı A'zam Cömert ve Olgundu / 291

D) İmâm-ı A'zam'a Yöneltilen Haksız Tenkit ve Suçlamaların Esas Sebepleri / 290

E) Büyük İmâm Ebu Hanîfe Hazretlerinin, Hakimiyyetin Kaynağı, Devlet, Hilâfet ve Siyasete Dair Görüşleri ve Hukuk İlmini Tedvin Ediş / 292

F) İmâm Ebu Hanîfe Hazretleri İçin Yazılan Mersiye ve Övgüler / 297

G) İmâm-ı A'zam'ın Hocaları ve Talebeleri / 299

Ebu Hanîfe'nin Talebeleri ve Ondan Rivâyette Bulunanlar / 300

1) Ebu Yusuf (ö:182 H/805 M.) / 300

2) Ebu'l-Hüzeyl Züfer (ö:152 H.) / 301

3) Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö:189 H.) / 301

4) Hasan b. Ziyâd el-Lûlû (ö:204 H.) / 301

H) İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe'nin Eserleri / 302

İmâm-ı A'zam'ın Müsned'i Üzerine Yapılan Araştırmalar / 302

MİS'AR B. KİDAM (R.H) / 307

Mis'ar'ın İlmine, Zühdüne ve Takvasına Dair Rivâyetler / 308

Mis'ar'ın Hadis İlmindeki Yeri ve Hüccet Oluşu / 309

Mis'ar'ın Hikmetli Öğütleri ve Güzel Halleri / 310

Mis'ar'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Rivâyet Ettiği Hadisler / 315

ALİ VE HASAN (R.H) / 324

Ali ve Hasan'ın Geceyi İbadet İçin Taksim Edişleri / 324

Ali ve Hasan'ın Güzel Hallerine ve Hikmetli Sözlerine Dair Rivâyetler / 325

Hasan ve Ali'den Gelen Hadis Rivâyetleri / 326

DAVUD B. NUSAYR ET-TÂÎ (R.H) / 329

Davud'un Fıkha ve Ameline Dair Rivâyetler / 329

İbnü's- Semmâk'ın Davud Hakkındaki Belîğ Sözleri / 330

Davud'un Hikmetli Sözleri ve Güzel Halleri / 332

"Onlara Selam Söyle" / 335

Açlık ve İbadet / 336

"Onu Yetimler Yerse Allah Nezdinde Bir Rızık Olur!" / 336

Misafirlikte Köşe Bucaka Bakılmaması, Davud'un Onüç Dinarla Yirmini Yıl İdâre Etmesi, Yine Bir Fuzuli Bakışa Eleştirisi / 337

Davud'un Günlük Gıdası, İhsan Kabul Etmeyerek Bu Tavrıyla İnsanların Minneti ve Kirinden Kurtulmak İstemesi ve İşçiye Hakkını Tam Vermesi / 338

Davud'un Ruhunu Teslim Edeceğine İşaret Olan Rüya, Ölümün Uyarısı, Günahtan Arınanların Allah Nezdindeki Yeri, En Büyük Nasihat, Davud'un Evlenmeyiş Sebebi / 399

Davud'un Gemilere İbretle Bakışı, Seher Vaktini Kur'an'la Seslendirışı, Nefsi Murakabe İle İlgili Bir Öğüt, Davud'un Namazdaki Vecd Hali, İnsanlara Yakın Olmamayı Tercih Edışı, Mahzun, Dalgın Oluşu ve Bir Şiir / 340

Davud'un Hadis Aldığı Kimseler ve Davud'un Hadisleri / 342

SÜFYAN ES-SEVRÎ (R.H.) / 345

Süfyan'ın İlmine ve Zühdüne Dair Rivâyetler / 345

Süfyan'ın Hadis ve İlimdeki Titizliğine Dair Rivâyetler / 349

Ölünce Ağlanacak Bir İnsan, Süfyan'dan Dünya, Ölüm, Takva ve Cennet'e Dâir Beyitler / 356

Süfyan'ın Abbad'a Gönderdiği Siyasetnâme Tarzındaki Risale / 359

Süfyan'ın, Halifenin Kardeşi Mehdi'yi Uyarması / 360

Harun er-Reşîd'in Süfyan'ı Kadıhğa Tayin Etmesi, Süfyan'ın Halifeye Aykırı Karar Verişi ve Hediyesini Reddedişi / 361

Süfyan'ın Kûfe'li Bir Yaşlı Kâtibe Verdiği Vaaz / 361

Süfyan'ın Kûfeli Gençleri Çalışmaya Teşvik Edışı / 362

Rasûlullah'ın Bazı İnsanların Rüyasına Girip Süfyan'ı Tavsiye Edışı / 363

Süfyan'ı Rüyada Görenler / 364

Malın Meyil Kökünden Gelişi, Makam Sevgisine Karşı Uyarı, Âbidin Sultana ve Zengine Sığınmaması Gerektiği, Zengin Kimse-nin Sevap Kazanma Yolu, Zengin Fakir Arasındaki Münasebet / 365

Süfyan'ın Uzleti Tercih Edecek Kadar Zor Bir Zamanda Yaşamayı, Sabrın Özü Olan İki Şey, Süfyan'ın Nefsine Köle Deyişi, Başkalarının Yergilerinden Etkilenmemek / 367

Domuzun Boynuna Altın Kolye Asmamak, Yoksula Müsamaha Göstermek, Kayırmacılık Zamanı, Süfyan'ın Bazen Ölümü İsteme-

si, Bir Dostuna Yazdığı Mektup / 368

Süfyan'ın Mal ve Bina Sahibi Olmaya Önem Vermemesi, Kur'an'dan Yavaş Yavaş Faydalanmak, Güzel Dua, Ölümü Düşünmek / 369

Süfyan'ın Minnet Altında Kalmama Hususunda Marazî Korkusu, İyilikte Önderliği, Öğrettiği İlme Karşılık Hiçbir Şey Almaması / 370

Süfyan'ın Halife Tarafından Mumla Aranması, Kendini Muhasebe- de İlginç Bir Yol, Halkı Bozan ya da Islah Eden İki Zümre, Özlü Bir Öğüt ve Şiirler / 371

Alimlerin En Kötü Hale Gelebilmesi, Şöhreti Arzulamamak, Kalbin İnziva ile Huzur Buluşu, Süfyan'ın Büyüklüğü / 373

Dua'nın Rahmeti İlâhiyi Çekmesi, Elbiseye, Az Yemeye Dâir Öğüt- ler ve Kimseye Muhtaç Olmamak / 373

Tanınmamak Üzerine Deyişler ve Yakîni İmanın Tezahürü / 374

Süfyan'ın, Kadın Derviş Binti Ummi Hassan'la Yaptığı Konuşma / 374

"Lâ Havle" nin Anlamı, 'Dünya' Kelimesinin Yorumu ve Hediye Ahrken Dahi Titiz Olanlar / 377

Süfyan'ın Ali b. Hasan'a Verdiği Vaaz / 377

Ağlamanın Çeşitleri, İlim-Amel Bölünmezliği, Ölümü İsteyenin Ölümsüzlük Duygusu, Yaşamak Hakkında Bir Dosta Öğütler, Ki- birden Kaçmak ve Sultandan Dilenmeyip Yorucu da Olsa Çalışmak / 378

Süfyan'ın 'Zikrullah'ı Namaz Olarak Yorumlaması, İnsanın Daima Meleklerin Murakabesi Altında Oluşu, İblis'in Belini Bükten Söz, Zühd'ün Anlamı, Zannın Kısımları, Aileye Bakmanın Gereği / 379

Günah'ın İbadete Tesiri, Kalbin Namazla Bütünleşmesi, Yakîni İmanın Kalbe Yerleşmesi, İsraktan Uzak Olmak

Süfyan'daki Ölüm Arzusu, Bildiğiyle Amel Ediş, Takva Sahibi Bil- ginlerin Gidişinden Dem Vurması, 'Âl-i Muhammed' terimini 'Üm- met' Olarak Tefsir Ediş, Dünyanın Çoğunu 'Kir' Sayması ve Bor- cun Ödenmesine Verdiği Önem / 382

Fazla Dünyalığın İnsanda Tasaya ve Buhrana Yolaçması, Önce Farzları Edâ Etmenin Önemi, Dünyanın Hayırlı Olan Yanı, Süfyan'ın Sürekli 'Kurtar Beni' Diye Niyaz Ediş ve Çakıl Taşlarını Hükümdar ve Bakan Koltuklarına Tercih Ediş / 383

Süfyan'ın Gözleri Görmeyen Bir Dostuna Yaptığı Tavsiye, Bayram ve Şenlik Günlerinde Harama Bakmaktan Sakınmak, Müminin Ve-

fatının, Çocuğun Doğumuna Benzemesi, Şöhretten Sakınmak, Yolculukta Dahi Cömert Olabilmek, Hatalı Olsalar da Müminleri 'Kâfir' Diye Yargılamamak Bidatçıyı İmam Yapmamak ve Bidatlerden Sakınmak / 384

Ölünün Ardından Akıllıların Söylediğine Bakmak, Süfyan'ın Ebubekir, Ömer ve Ali (r.a)'yi Bir Tutarak Böyle Yapmayanları Uyarması, Verdiği Öğütlerde Devamlı Yöneticinin Kölesi Olmaktan Sakındırması ve İslâm'ın Herkese Hitab Eden Evrensel Bir Din Oluşu / 385

Süfyan'ın Siyaset, İtikat, Fırkalar ve Bir Bilene Danışmak Anlamına Gelen "Sahih Taklid"e Dâir Temel Görüşleri, İmanın Anlaşılabilirliği, Kıraat, Saygı, İbadet, İsyan ve Sevgi'nin Nasıl Olması Gerekliği, İnsanın Kötü ya da İyi Olmasında Ölçü, Ali'nin Haklılığı ve Beş Adil İmama Dâir Bir Rivayet / 386

Süfyan'ın; Söz, Amel ve Niyetin Doğruluğunu Sünnet'e Bağlaması, İtikadi Olarak İman ve İslâmı Bir Görmesi, Sünnet Ehli'ne Önem Verişi, 'Bidatçıyı Uyarın' Demesi ve Kadere Getirdiği Yorum / 387

Süfyan'ın Ali b. Hasan'a Verdiği Öğütler / 388

Evvâf'ın Süfyan'ı Övmesi, Cahil Âbid ve Amelsiz Günahkâr Âlimin Yaptığı Kötülük, Bedende Denge, Kızgınlığı Yutmak, Çok Gülmemek ve Şöhretin Bıktırıcılığına Dâir / 390

Erdemlilerin Hayatını Dinleyip Ağlayabilmek, Süfyan'ın Allah Rızası İçin İlim Arayanlara Gösterdiği Yakınlık ve İnsanları Zor Zamanlar İçin Uyarması / 390

Allah'tan Merhamet Uman Bir Günahkârın, Cennet'i Tapulu Malı Zanneden Bir Âbiddeden Daha Üstün Oluşu, Yönetici Olmanın Getirdiği Handikaplar, Zalime Nefretle Bakabilmek ve Süfyan'ın, Devrindeki Muhafız ve Bekçileri Sevmemesi / 391

Süfyan'ın Kralları Uyarması "Denize Girildiğinde Elbisenin Kuru Kalmasının İmkânsızlığı". İstemediği Halifeye Bîat Etmekten Kurtulması ve Zalime Yanaşan Bilgine Nefret Duyması / 392

İsa (a.s)'nın Altın Öğütü, Süfyan'ın Kendisine Yapılan Kadınlık Teklifine Verdiği Enfes Cevap, Dostu Mübarek'i Valiye Dilenmekten Ahkoyması ve "Ailem Var Valiye Yalvarmak Zorundayım" Diyenleri Sert Bir Dille Uyarması / 395

Müslümanların Halini Düşünebilmek, Süfyan'ın Sapkın Olmaktan Korkması, Kıraatı Bozarak Kur'ân Okuyan Bilginlerden Uzak Durması ve Onları "Allah ile Allah'ı Arayanlar Arasına Girmek" Suçuyla İtham Etmesi / 396

"Bulunmayan Kaybımız", Geçimde Kanaat, İnsanın Acziyeti ile Rabbini Tanıması, Göz ve Kalbin Bakışı, En Kötü Arzu, Mükafaatın Miktarı ve Dünyanın Üzeri Balı ya da Balsız Bir Ekmek Parçasına Benzemesi / 397

Amelle Övünmemek, Dünyaya Karşı Bir Arı Gibi Seçici Olmak, Hamdin Yüceliği ve Din ve Dünya Dengesini Kurmuş Bir Arkadaşın Gerekliliği / 398

Süfyan'ın Uzun Secdeleri Tercih Edışı, Başka Dosta İhtiyaç Bırakmayan Dost, Süfyan'ın Tefsir ve İbâdet Konularını Bilmesi, Ölümü İstemesi ve Tecessüsten Sakındırması / 399

Süfyan'ın Azâd Ettiği Vefâkâr Bûlbûlün Hikayesi, Başkasının Eline Bakmanın Getirdiği Zillet, Gençleri Namaza Teşvik, Süfyan'ın Gece Yalvarışları ve Namaz Kılanın Ruh Hali / 400

Nefisle Uğraşmak, Süfyan'ın Vefatı Üzerine Hazin Konuşan Adam, Hadisdeki Hassasiyeti, İlmın Ekmek ve Etten Daha Önemli Oluşu, Süfyan'ın "Münasebetsiz Mehmed Efendi" Gibi Tiplere Kızması / 401

Süfyan'ın Çok Yönlü Biri Oluşu, Bazan Asabileşip Uzun Söz Girişlerinden Rahatsız Olması, En Güzel Zikir, Ahmak Gibi Gözükenlerin Kurtulacağı Bir Zaman, Yakub (a.s)'un Müjdelenişi ve Süfyan'ın Kendisinden Sonra Gelenlere Az Bulunur Bir Güzellikte Örnek Oluşu / 403

Kazancın Kaynağı, İnsanın Karşı Cinse Olan Meyli, Süfyan'ın Bir Mektubu, Zühüdün Başının Nefse Aşırı Değer Vermemek Olduğu, Şöhretten Sakınmak Gerekliği, Allah'ın Bir Kulunu Gözden Çıkarmasının Alâmeti ve Kur'an İlacından Faydalanmak Gerekliğine Dâir / 404

Süfyan'ın Ali b. Hasan'a Verdiği Vaazdan Bir Başka Kesit / 406

Yalancının Hadisinin Sakat Oluşu, Hadisi Çeşitli Versiyonlarıyla Rivayet Etmek, Süfyan'ın Hadise Olan Meyli ve İlginç Bir Kerâmeti / 407

Süfyan'dan Gelen Âyet Tefsirleri / 408

Dünyaya Aşık Olmanın Faturası, Yolculukta İkrâmıcı Dosta Yakın Olmamak, Süfyan'ın Hurmayı Sevmesi, Cömertliği Tavsiye Edışı ve Helal Rızık Aramak İçin Uzun Yolculuklara Çıkması / 409

İhtiyar Bir Adam Gibi Gözüken Dünyanın Tavsiyesi, Süfyan'ın İmtihanlarla İlgili Duası, İnsanın Kıyametteki Hali, Kalplerin Öldüğü, Bedenlerin Gezindiği Bir Zaman, Susmak ve Tefekküre Dâir / 410

Süfyan'dan Gelen Hadisler / 411

Süfyan'ın Rivayet Ettiği Hadisler İçinde En Hikmetli Olanlar / 418

HAMZA EZ-ZEYYAT (R.H) / 421

MUHAMMED EL-HARİSÎ (R.H) / 423

Muhammed'in Uzlet Sevgisine Dair Rivâyetler / 423

Muhammed'in Zühdü ve Hikmetli Sözleri / 423

VERRÂD EL-İCLÎ (R.H) / 426

Verrad'ın Gece Duası ve Kabri Başındaki Fesleğenlerin Yetmiş Gün Boyunca Kokusunu Kaybetmemesi / 427

EBU BEKİR B. AYYAŞ (R.H) / 428

Ebu Bekir'in Amel Yazan Meleklerden Dua İstemesi, İbadetsiz Geçen Gün İçin Üzülebilmek, Canlıların Dört Kısma Ayrılışı, Sükut ve Konuşmanın Neticeleri, Ebubekir'in Rüyasında Dünyayı Çirkin Bir İhtiyar Olarak Görmesi / 428

Ebu Bekir b. Ayyaş'tan Gelen Hadisler / 429

ABDULLAH B. İDRİS (R.H) / 432

Abdullah b. İdris, İmam Vekî ve Hafs'ın Harun er-Reşîd Karşısında Tavrı / 432

Şehzâdelere Hocalık Eden Abdullah'ın Onlardan Hiçbir Şey Alması / 435

Abdullah b. İdris'in Doğru Bildiği Şeyden Vazgeçmemesi / 436

Abdullah b. İdris İle Alyân Adlı Bilge Mezczup Arasında Geçen Nükte ve Mizah Dolu Diyalog / 436

VEKÎ B. EL-CERRAH (R.H) / 439

Vekî'nin Kıraat ve Hadis İlimlerindeki Yeri / 439

Vakti Gelmeden Namaz İçin Hazırlık Yapmak, Vekî'nin Ahmed b. Ebî'l-Havari Tarafından Övülmesi, Verâ'nın Anlamı, Hakikaten Akıllı Olmak, Kimseye Vurmamak ve Vekî'nin İlimde Önder Kimselere Benzetilmesi / 440

Vekî'den Gelen Hadisler / 442

HÜSEYİN B. ALİ EL-CÛFÎ (R.H) / 445

MUHAMMED B. SABİH B. ES-SEMMAK (R.H) / 445

İbnu's-Semmak'ın Hikmetli Sözleri / 446

İbnu's-Semmak'ın Arkadaşlarına Verdiği Öğütler / 446

İbnu's-Semmak'ten Gelen Hadisler / 449

EBU DAVUD EL-HAFERİ (R.H) / 450

KÜFELİ BİLİNMEYEN ÂBİDLER / 451

İki Tok Gözlü Adamın Güzel Diyalogu / 451

Zenginliği Terkeden Adamın Verdiği Veciz Cevap / 452

**KÜFELİ MECZUBLARDAN HİKMET SAHİBİ BİRİ : MEC-
NUN NÜMEYR (R.H) / 452**

**KÜFELİ İBADET VE TAKVÂSIYLA MEŞHUR KADINLAR-
DAN BİRKAÇI (R.H) / 454**

ÜMMÜ HASSAN EL-KÜFİYYE (R.H) / 454

ÜMMÜ MİS'AR (R.H) / 455

ÜMMÜ SÜFYÂN-I SEVRİ / 455

SALİH B. HAY'IN HANIMI (R.H) / 456

UHTU FUDAYL (Fudayl'ın Kızkardeşi) (R.H) / 456

KÜFELİ BİLİNMEYEN HANIM DERVİŞLER (R.H) / 457

KÜFELİ MEZCUP KADINLARDAN BİR KAÇI / 460

BUHRA / 461

AMR B. MEYMUN EL-EVDÎ (R.H)⁽¹⁾

Allah dostlarından biri de, **Amr b. Meymun el-Evdî**'dir. O, zorluklara katlanan, Allah'a kavuşma şevkiyle yanan, dünya hayatında hayırda yarışan ve bolca ibadet eden biriydi.

Ebu İshak rivayet ediyor:

"Amr b. Meymun el-Evdî yüz hac ve umre yaptı. el-Eved b. Yezîd ise, yetmiş hac ve umre yaptı".

Ayrıca İsrail ve Şu'be, **Ebu İshak**'tan, **Amr b. Meymun el-Evdî**'nin yetmiş hac ve umre yaptığını rivayet etmişlerdir.

Hüseyim, Ebu Belec'den rivayet ediyor:

"Amr b. Meymun ölümü temenni etmezdi. Ta ki Yezîd b. Ebt Müslim bir (elçi) gönderdi ve Amr'a eziyet ettirdi. Amr çok sıkıntılar çekti. Bu eziyetlerden sonra Amr; 'artık ölümü istiyorum. Allah'ım beni iyilere eriştir, kötülerle bırakma ve güzel ırmaklardan bana içir' derdi".

Ziyad b. Cerrah, Amr b. Meymun'dan, Peygamber (s.a)'ın

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.4, s.148.

bir kişiye şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Beş şeyden önce beş şeyin kıymetini bil; ölümden önce hayatının, meşguliyetten önce boş vaktinin, fakirlikten önce zenginliğinin, ihtiyarlıktan önce gençliğinin ve hastalıktan önce sağlığının kıymetini bil".

Kabisa, Yunus b. Ebî İshak'tan rivayet ediyor:

"Amr b. Meymun camiye girdiği zaman, Allah (c.c)'ı zikrederdi".

Velid b. İzâr, Amr b. Meymun'dan rivayet ediyor: *"Camiler Allah'ın evleridir. Allah'ın evlerini ziyaret edene, ziyaret edilenin ihsan etmesi haktır".*

Ebu İshak, Amr b. Meymun'dan rivayet ediyor:

Musâ (a.s) Rabbine kavuştuğu zaman arşın gölgesinde bir adam gördü ve ona gıpta etti. "Bu, Rabbimin katında çok değerli olmalı" dedi. Allah (c.c) onun ismini haber verdi ve şöyle buyurdu: *"Ancak sana amelini haber vereceğim. O, Allah'ın verdiği nimetlerden dolayı insanlara haset etmez, laf götürüp getirmez ve anne babasına kötü muamele etmezdi".* A'meş, Ebu İshak'tan bir benzerini rivayet etmiştir.

Ebu İshak, Amr b. Meymun'dan; *"onları takvâ sözü üzerinde durdurdu. Zaten onlar buna pek lâyık ve ehil kimselerdi.."*⁽¹⁾ âyeti hakkında, "Allah'tan başka ilâh yoktur" dediğini rivayet etmiştir.

Ebu İshak, Amr b. Meymun'dan rivayet ediyor:

"İnsanlar 'Lâ ilâhe illallah-Allah'tan başka ilâh yoktur' sözünden daha büyük bir söz söylememişlerdir".

Said b. İyad şöyle demiştir:

"Biliyor musun o kelime (söz) nedir? Allah'a yemin olsun ki o, Muhammed (s.a) ve ashabının üzerinde sabit kaldığı, lâyık ve ehil oldukları kelimedir".

Hazen b. Bisr, Amr b. Meymun'un, *"çadırlar içinde gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş huriler vardır"*⁽²⁾ âyeti

(1) Fetih, 26.

(2) Rahman, 72.

hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Tek bir inciden oluşan çadırdır. Sarayları ve kapıları hep ondandır".

Ebu İshak, Amr b. Meymun'dan, "Yayılmış gölgeler"⁽¹⁾ âyeti hakkında; "yetmiş bin yıllık uzaklığa uzanmış gölgelerdir" dediğini rivayet etmiştir.

Ebu'l-Melih, Amr b. Meymun'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kıyâmet gününde anne ve babamla tartışmayı istemem".

Mansur, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Amr b. Meymun yaşlanınca duvara bir direk dikti. Uzun süre ayakta -ibadet için- kalmaktan bıktığında ona tutunurdu veya bir ip asarak ona yaslanırdı".

Muhammed b. Ubeyd el-Kindî, Amr b. Meymun'u şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Allah'ım, selamet ve İslâm, güven ve iman, hidayet ve yakın, dünya ve âhiret mükâfatı dilerim".

Amr'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Amr b. Meymun el-Evdî; Ömer b. el-Hattab, Ali b. Ebi Talib, Abdullah b. Mes'ud, Ebu Hureyre, Muaz b. Cebel, Ebu Eyyub el-Ensârî ve Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr (r.a)'dan müsned rivayetlerde bulunmuştur.

Amr b. Meymun, Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) beş şeyden Allah'a sığınır. Cimrilikten, korkaklıktan, kötü ömürden, kabir azâbından ve kalbde (belirecek) fitneden". Bu hadisi, Yunus b. Ebi İshak, Ebu İshak'tan rivayet etmiştir.

Ebu İshak, Amr b. Meymun'dan rivayet ediyor:

Ömer (r.a)'ı katledildiği gün gördüm. İkinci saftaydım. Birinci safta durmama, onun heybeti engel oluyordu. Birinci safa gelip de düzgün durmayanlara kamçıyla vururdu. İşte birinci safta

(1) Vâkıa, 30.

durmama engel buydu. İkinci safta durdum. Ömer (r.a) namaz kıldırmak için geldiğinde Mugire b. Şu'be'nin kölesi Ebu Lüt'e onun üzerine saldırdı ve onu bıçakladı. Ömer (r.a) eliyle onu işaret edip; *"yakalayın, beni bıçakladı"* diyordu. İnsanlar birbirine karıştı. Onüç kişi yaralandı ve sonra onların altısı öldü. Oradakilerden biri geldi ve Ömer (r.a)'i kucakladı. Bir başkası ise; *"Ey Allah'ın kulları! Güneş doğmak üzere, namaz geçiyor"* diye seslendi. Abdurrahman b. Avfı namaz kıldırması için ileri ittiler. Kur'an'daki kısa sûrelerden olan Kevser ve Nasr sûrelerini okuyarak namazı kıldırdı. Namazdan sonra müslümanlar Ömer (r.a)'in yanına geldiler. Ömer (r.a); *"Ey İbn Abbas! Çık nida et; bakalım beni hançerleyen kimdi?"* dedi. *"Allah'a sığınırız, ne bildik, ne de gördük"* dediler. Ali, Osman, Abdurrahman b. Avf, Talha, Zübeyr ve Sa'd (r.a)'ı çağırttırdı. Ali ve Osman dışındakiler yoktu. Ali (r.a)'ye; *"Ey Ali! Umulur ki bu kavim Rasûlullah (s.a)'a olan yakınlığını, akrabalığını ve Allah'ın sana verdiği ilim ve fıkıhı bilirler. Eğer seni bu işe tayin ederlerse Allah'tan kork"* dedi. Osman (r.a)'a ise şöyle dedi: *"Ey Osman! Umulur ki bu kavim, Rasûlullah (s.a)'ın damadı olduğunu ve şerefini bilir. Eğer seni bu işe tayin ederlerse, onu yerine getirmede Allah'tan kork. Ebu Muayt oğullarını insanların başına musallat etme"*. Ardından Suheyb (r.a)'e şöyle dedi: *"Ey Suheyb! Üç gün namazları sen kıldır. Belirlediğim bir evde toplansınlar. Eğer bir kişi hakkında ittifak ederlerse, karşı gelenin kafasını vursunlar"*. Onlar yanından ayrıldığında; *"iyi birini seçerlerse, onları (kuşkusuz) iyi yola götürecektir"* dedi. Bunun üzerine İbni Ömer (r.a); *"bunu senin yapmana engel olan nedir?"* deyince, Ömer (r.a); *"onun sorumluluğunu hayatımda üstlendiğim gibi, öldükten sonra da üstlenmek hoşuma gitmiyor"* dedi.

(Husayn b. Abdurrahman es-Sülemlî, Amr b. Meymun'dan, yukarıdakine benzer uzunca bir rivayeti aktarmıştır.)

Amr b. Meymun, Ömer (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Amelleri kötülemiş hiçbir kavim yoktur ki, mescilerini süslemiş olmasınlar". (Bu hadis garibdir ve Abdülkerim münferid olarak rivayet etmiştir.)

Amr b. Meymun, Abdullah (r.a)'dan rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'le bir kubbenin altındaydık ve sayımız kırka yakındı. Bize; *"cennet ehlinin dörtte birini oluşturmak ister misiniz?"* dedi. Biz de; *"evet isteriz"* dedik. *"Cennet ehlinin üçte birini oluşturmak ister misiniz?"* dedi ve sözlerine şöyle devam etti: *"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, cennetin yarısını sizlerin oluşturmasını isterim. Çünkü cennete müslümandan başkası giremez. Siz şirk konusunda, siyah öküzün sırtındaki tek beyaz kıl veya kırmızı öküzün üzerindeki tek siyah kıl gibisiniz"*.

Zeyd b. Ebî Üneyse, Ma'mer b. Râşid, İsrail ve Ebu'l-Ahvas, Ebu İshak'tan bir benzerini rivayet etmişlerdir.

Amr b. Meymun, İbn Mes'ud (r.a)'un, "Yer başka bir yere çevirildiği gün..."⁽¹⁾ âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Gümüş gibi, kan akıtılmamış ve hata işlenmemiş beyaz bir yere dönüştürülür". (Ebu İshak'tan merfu olarak sadece Cerir rivayet etmiştir. Ebu'l-Ahvas, İsrail ve Zekeriya b. Zâide, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan mevkuf olarak rivayet etmişlerdir.)

Amr b. Meymun, Ebu Hureyre (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kişi imanın tadını almak istiyorsa, sevdiğini Allah için sevsin".

Amr b. Meymun, Ebu Mes'ud el-Ensârî'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Sizler bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaktan âciz mi kalıyorsunuz?" buyurdu. Bu (ashaba) ağır gelince Peygamber (s.a);

"De ki: O, Allah birdir. Allah Samed'dir. O, doğmamış ve doğurmamıştır. Hiçbir şey O'na denk ve eş değildir⁽²⁾ sûresi Kur'an'ın üçte birine denktir" buyurdu.

Sevrî, Ebu Kays'tan bu hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.

Amr b. Meymun, Ebu Eyyub el-Ensârî (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"İhlas sûresi Kur'an'ın üçte birine denktir".

Ebu Eyyub el-Ensârî (r.a) anlatıyor:

(1) İbrahim, 48.

(2) İhlas sûresi.

Peygamber (s.a); "sizden biri, bir gecede Kur'an'ın üçte birini okumaya güç yetiremez mi?" dedi. Biz, gücümüzün yetmeyeceği şeyi emretmesinden korktuk ve sustuk. "Sizden biri bunu yapamaz mı?" dedi ve bu sözünü üç defa tekrarladı. Sonra şöyle buyurdu: "Kim geceleyin İhlas süresini okursa, Kur'an'ın üçte birini okumuş sayılır".

"Amr, Abdülmelik'in hilafeti zamanında, Hicri 75 yılında vefat etti." (1)

HEMMAM B. HÂRİS EN-NAHAÎ (R.H)⁽²⁾

Hemmam b. Hâris en-Nahâî, çokça ibadet eden ve geceleri zikir için uykusuz kalmaktan zevk alan bir zâttı.

A'meş, İbrahim'den rivayet ediyor:

Hemmam, saçları bozulmamış olduğu halde sabahladı. Bazı kimseler ise şöyle demişlerdir: "Hemmam'ın alını size geceleyin onu hiç (yastığa) koymadığını haber verir. Çünkü o çok namaz kılar ve namaz ehliydi".

İbrahim, Hemmam b. Hâris'in şöyle duâ ettiğini rivayet ediyor: "Allah'ım az uykuyla beni yetindir ve kulluğun için uykusuz kalmayı nasip et". O bu yüzden, oturur olduğu halde çok az uyurdu.

Hemmam'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Hemmam b. Hâris, Abdullah b. Mes'ud, Huzeife ve daha başka sahabelerden (r.a) müsned rivayetlerde bulunmuştur.

Hemmam, İbni Mes'ud (r.a)'dan, o da Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Cuma günü gusül abdesti almak sünnettendir".

(Sevri'nin ashabından bu hadisi İshak b. Ruzeyk'in dışında hiçbirisi merfu olarak rivayet etmemiştir. Ondan ise Mugire b.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.22.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.178.

Saklab rivayet etmiştir. Ayrıca Şu'be, Müs'ir ve Mes'ûdi Vebîra'dan rivayet etmişlerdir.)

Hemmam b. Hâris rivayet ediyor:

Huzeyfe (r.a)'ye, bir adam hakkında; "bu adam emirlere ulaşır" denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a); "koğuculuk yapan cennete giremez" dedi.

(Şu'be'nin Mansur'dan rivayetiyle meşhurdur. Ayrıca Hemmam b. Hâris, Huzeyfe (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in; "koğuculuk yapan cennete giremez" buyurduğunu rivayet etmiştir. Bu hadisi İbrahim en-Nahaf'den rivayet edenler arasında A'meş, Mansur ve İbrahim b. Muhacir de vardır.)

Hemmam b. Hâris, Huzeyfe (r.a)'den Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ümmetimden yalancılar ve deccaller çıkacaktır. Onların dördü kadındır. Ben peygamberlerin sonuncusuyum ve benden sonra Peygamber gelmeyecektir". (Bu hadis garîbdir ve Muâviye babasından münferid olarak rivayet etmiştir. Bu hadis onun kitabında mevcuttur ve İmam Ahmed Ali b. Medîni'den rivayet etmiştir. Ayrıca Ali b. Medîni, Muaz b. Hişam'dan hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.)

İbnü'l-Cevzî, Hemmam'ın Kûfe'de, Haccac'ın valiliği sırasında vefat ettiğini söylüyor.⁽¹⁾

RİB'Î B. HIRAŞ (R.H) ⁽²⁾

Gösterişli elbiseleri, yastık ve yatağı terkeden âbid Rib'î b. Hıraş da Allah dostlarından.

Abdumelik b. Umer, Rib'î b. Hıraş'tan rivayet ediyor:

Biz dört kardeşlik. Kardeşimiz Rib'î en çok namaz kılanımız ve oruç tutanımızdı. Vefat ettiğinde etrafında toplandık ve birini kefen almaya yolladık. Biz bu hal üzereyken yüzündeki örtüyü kaldırdı ve selam verdi. Biz de; "Ve aleykümüsselâm. Ey kardeşi-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.22.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.4, s.368.

miz, ölümden sonra da mı?" dedik. "Evet ölümden sonra. Ben, Rabbimi (benden) razı buldum. Beni nimetleriyle karşıladı. Muhammed (s.a) namazımı bekliyor. Beni geç koymadan defnedin" dedi. Sonra bu sözler Âişe (r.a)'ye ulaştı. Âişe (r.a); "Peygamber (s.a)'in; 'ümmetimden biri öldükten sonra konuşacak' dediğini işittim" dedi.

Ali şöyle demiştir: *"Bu rivayeti Muhammed b. Ömer b. Ali el-Ensâri, Cafer'den aktarıyordu. Sonra onu Cafer'den işittik".* (Bu hadis meşhurdur ve onu Abdülmelik'ten İsmail b. Ebî Halid, Zeyd b. Ebî Üneyse, Sevrî, İbni Uyeyne, Hafs b. Ömer ve Mes'udi rivayet etmiştir. Ubeyde b. Humeyd'den başkası ise merfu olarak rivayet etmemiştir. Mes'ûdî ise benzerini merfu olarak rivayet etmiştir.)

Ribî b. Hıraş'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Rib'i b. Hıraş, Ömer (r.a)'den rivayette bulunmuştur. Ayrıca Ali b. Ebî Talib, Huzeyfe, Ukbe b. Amr, Ebu Zerr, Ebu Bekra ve Târik b. Abdullah (r.a)'dan müsned rivayetlerde bulunmuştur.

Rib'i b. Hıraş, Ali (r.a)'nin hutbede, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini anlatırken işittiğini rivayet ediyor:

"Bana yalan isnat etmeyin. Kim bana yalan isnat ederse, cehenneme girer".

(Bu hadisi Seleme b. Küheyl, Şüreyk ve Kays b. Rabî, Mansur'dan rivayet etmiştir. Rib'i b. Hıraş'tan ise Kays b. Rummâne ve Ebu Bürde rivayet etmiştir.)

Rib'i b. Hıraş, Huzeyfe (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"İyilik her şeyiyle sadakadır". (Bu hadisi Ebu Mâlik'ten Sevrî, Şu'be, Haccac b. Artae, Ebu Avane, Abdulvahid b. Ziyad ve Ebu Muâviye rivayet etmiştir.

Rib'i b. Hıraş, Huzeyfe (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Öyle bir zaman gelecek ki, üç şeyden daha değerlisi bulunmayacak. Dertleşeceğiniz bir arkadaş, helâl bir dirhem ve amel

edilecek bir sünnet bulamayacaksınız".

(Sevrî'nin bu hadisi garîbdir ve kendisinden Ravh b. Salah münferid olarak rivayet etmiştir.)

Rib'î b. Hıraş, Ukbe-b. Amr'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor: *"İnsanların nübüvvet sözlerinden ilk işittikleri 'utanmazsan, dilediğini yap'tır".*

İbnü'l-Cevzî, Rib'î b. Hıraş'ın 101 yılında vefat ettiğini ve kendisi gibi âbid bir kardeşi olduğunu bildiriyor. ⁽¹⁾

ZİYAD B. CERİR EL-ESLEMİ (R.H)

Bu zatın *Sıfatü's-Safve*'deki ismi Ziyad b. Hudeyr el-Esedî'dir. Künyesi Ebu'l-Mugtre'dir. ⁽²⁾ Ziyad hakkında en geniş malûmatı *Hilyetü'l-Evliyâ*'da buluyoruz. Ebu Nuaym şöyle diyor: ⁽³⁾

Allah dostlarından biri de, emanete en iyi şekilde riayet eden, dinini düzgünce yaşayan, fakih, müttakî, ilmiyle âmil ve vefakâr olan Ziyad b. Cerîr el-Eslemî'dir.

Ebu İshak eş-Şeybânî, Hunnâs b. Sahîm'den rivayet ediyor:

"Ziyad b. Cerîr'le çöplükten geliyordum. Sözlerim arasında; 'emanete yemin olsun' dedim. Bunun üzerine Ziyad ağlamaya başladı ve çokça ağlamasından büyük bir hata yaptığımı sandım. Ziyad'a, neden bu kadar çok ağladığını sordum. Ömer (r.a) emanete yemin etmeyi şiddetli şekilde yasaklardı' dedi". ⁽⁴⁾

Şa'bi, Ziyad b. Cerîr'den rivayet ediyor:

Ömer (r.a)'e geldim. Bana; *"ey Ziyad! Siz yapmakta mısınız, yoksa yıkmakta mı?"* dedi. *"Hayır yapmaktayız"* dedim. Bunun üzerine; *"zaman, âlimlerin zelleleriyle (hatalarıyla), münâfıkların münakaşasıyla ve saptırıcı imamların saptırmasıyla yıkılır"* dedi.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.23.

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.e., c.3, s.24.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.196.

(4) Emânet üzerine yemin edilmez. Ashında Allah'tan başka hiç bir şeye yemin edilmez. (Çev.)

Bir başka rivayette ise şöyle demiştir:

Ömer (r.a)'ın yanına geldim ve bana; "İslâm'ı neyin yıktığını biliyor musun? İslâm, âlimlerin zelleleri, münâfıkların Kur'ân'la münâzara etmeleri ve sapık hükümdarların sapıklıklarıyla yıkılır" dedi.

(Küheyl, Şa'bî'den bu hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.)

Yakub b. Abdullah b. Said, Ca'fer b. Humeyd'den rivayet ediyor:

Ziyad b. Cerîr; "hazırlandınız mı?" derdi. Bunu duyanlar; "neye hazırlandık mı?" derlerdi. "Allah'la buluşmaya hazırlanın!" derdi.

Şemmir b. Atıyye, Ziyad b. Cerîr'den rivayet ediyor:

"Takvâya erişemeyen bir topluluk fıkha (dini anlamaya) erişemez".

Ebu Sahra, Ziyad b. Cerîr'den rivayet ediyor:

"Sağlam bir dindarlığa sahip olmayı, beraberimde ihtiyaç duyacaklarımın olmasını, Allah'a kavuşuncaya kadar kimseyle konuşmamayı ve kimsenin benimle konuşmamasını arzuldum".

Hafs b. Humeyd rivayet ediyor:

Ziyad b. Cerîr; "Allah'tan şehâdete ermeyi isteyiniz" derdi. "Şehâdet hazine sahibinin elindedir" denildiğinde ise; "hazine sahibinden isteyin. Çünkü O, istemeyene kızar" derdi. İnsanlar gelip; "şu ve şu ağaçlığı istiyorum" dediklerinde; "sınırını Allah'ı zikrederek çiz" derdi.

Âsım, Ziyad b. Cerîr'den rivayet ediyor:

"Üzerimde boz renkli bir şal varken ve bıyıklarım uzun iken Ömer (r.a)'ın yanına geldim. Selam verdim, ancak selâmımı almadı. Oradan ayrıldım ve oğlu Âsım'ın yanına geldim. Müminlerin emri tarafından kafamdan vuruldum" dedim. "Seni bundan kurtaracağım" dedi ve babasının yanına gitti. 'Ey müminlerin emri! Kardeşin Ziyad b. Cerîr sana selam vermiş ve selâmını almamışsın' dedi. Bunun üzerine Ömer (r.a); 'üzerine boz renkli bir şal giymiş ve bıyıklarını uzatmıştı. Onun için selâmını almadım' dedi. Oğlu gelip bu durumu bana haber verince bıyıklarımı

kısalttım ve şalı parçalayarak elbise yaptım. Sonra Ömer (r.a)'in yanına gittim ve selam verdim. Selâmımı aldı ve; 'Ey Ziyad! Bu öncekinden daha güzel' dedi'.

Ziyad'dan Gelen İki Rivayet

İsfahânî hazretleri şöyle demiştir: *"Ziyad az rivayet edenlerdendi. Ali b. İbni Mes'ûd (r.a)'dan rivayette bulunmuştur".*

Ziyad b. Cerir, Ali (r.a)'den rivayet ediyor: *"Eğer yaşarsam Beni Tagleb hristiyanlarıyla savaşacağım ve onları köle alacağım. Çünkü çocuklarını hristiyan yapmamaları üzere Peygamber (s.a)'le yaptıkları anlaşmayı ben yazdım".*

Ziyad b. Cerir, İbni Mes'ûd (r.a)'dan Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Namaz kılanlar ve yolcuların dışındakilere geceleme (sohbet etmek ve uykusuz kalmak) yoktur".

ŞURAYH B. HÂRİS EL-KİNDÎ (R.H) ⁽¹⁾

Allah dostlarından bir diğeri de Şurayh b. Hâris el-Kindî Ebu Ümeyye el-Kâdî'dir. Onun hali teslimiyet ve hoşnutluk üzereydi. Kendi nefsinin muhasebeye çeker ve helâllik alırdı.

Tasavvuf, gelecek için çalışmayı sevmek ve geçmişler için inlemektir.

İbni Avn, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Şurayh şöyle derdi: 'Zalimler, kimin hakkını çiğnediklerini görecekler. Zalim azabı, mazlum ise zaferi beklemektedir'".

Meymun b. Mihran, Şurayh'in, İbni Zübeyr zamanında çıkan fitne konusunda şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ne onun hakkında soru sordum, ne de kimseye haber ilettim".

Ca'fer, Meymun ve daha başkalarının Şurayh'ten; "o fitneye bulaşmaktan kurtulamayacağım korkarım" dediğini aktardık-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.132.

larını söylemiştir.

Süfyan anlatıyor:

Şurayh'e; *"bu ilmi neyle elde ettin?"* diye soruldu. Bunun üzerine Şurayh şöyle dedi: *"Âlimlerle tartışarak edindim. Onlardan hem aldım, hem de verdim".*

Hübeyra rivayet ediyor:

Ali (r.a) bütün fakihleri yanına çağırttı. Oraya gittiğimizde etrafı fakihlerle doluydu. Çok çeşitli konularda tartışılmaya başlandı. Karşılıklı sorular soruluyordu. Soru ve cevaplar gün ilerleyinceye kadar devam etti. Bütün fakihler tıkanı. Sadece Şurayh dizleri üzerine oturmaya, Ali (r.a)'ye sormaya ve onun sorduklarına cevap vermeye devam etti. Sonunda Ali (r.a)'nin şöyle dediğini işittim: *"Kalk ey Şurayh! Sen hüküm verme bakımından Arapların en dirâyetlisisin".*

Ebu Hayyan et-Teymî, babasından naklediyor: Şurayh, ailesine ait bir kedi öldüğü zaman, onun evin avlusuna (gömlümesini) -sokağa atılarak müslümanlara eziyet etmemek için- emrederdi.

Şeybânî, Şa'bi'den rivayet ediyor:

Ömer (r.a) Şurayh'e bir mektup yazdı ve şöyle dedi: *"Sana Allah'ın kitabından bir şey ulaşırsa, onunla hükmet. İnsanlar seni ondan saptırmasın. Allah'ın kitabında bulunmayan bir mesele gelirse, Peygamberinin sünnetine bak ve onunla hükmet. Allah'ın kitabında ve Rasûlullah (s.a)'ın sünnetinde bulunmayan bir mesele gelirse, insanların icma ettiğine bak ve onunla hükmet".*

Meysera, Şurayh'ten rivayet ediyor:

Kûfe çarşısında Ali (r.a)'yle birlikteydim. Çarşıda dolaşırken hikâye anlatan biriyle karşılaştı. Yanında durdu ve şöyle dedi: *"Ey hikâyeci! (Peygambere) yakın olan bizim sen anlatıyorsun? Sana bir soru soracağım. Cevap veremezsen, seni cezalandırırım".* Adam; *"sor ey mü'minlerin emiri!"* dedi. Ali (r.a); *"imânın sâbit oluşu ve yokoluşu ne iledir?"* diye sorunca adam şöyle cevap verdi: *"İmanın sebâtı takvâ, yokoluşu ise tamahkârlık iledir".* Bunun üzerine Ali (r.a); *"senin gibilerin anlatmaya hakkı vardır"* dedi.

Riyağı, Asma'den rivayet ediyor:

Adamın biri Şurayh'e; *"ey Ümeyye'nin babası! Allah (c.c) seni (büyük makamlara) çıkarttı"* dedi. Şurayh; *"sen başkalarına verilen nimeti görüyor, kendine verileri unutuyorsun"* dedi. Adam; *"Allah'a yemin olsun ki, sahip olduklarından dolayı sana haset ediyorum"* deyince, Şurayh; *"bu sana Allah katında fayda sağlamaz ve bana da zararı olmaz"* dedi.

Şa'bi anlatıyor:

Ömer (r.a) adamın birinden, deneme şartıyla bir at satın aldı. Ata binip sürdü ve atın (bacığı) sakatlandı. Atın sahibine; *"atını geri al"* dedi. Adam; *"hayır alamam"* dedi. Ömer (r.a); *"o halde aramızda hakem tayin et"* dedi. Bunun üzerine adam; *"Şurayh'i tayin ediyorum"* dedi. Ömer (r.a); *"Şurayh de kim?"* diye sorunca adam; *"Irak'lı Şurayh"* karşılığını verdi. Sonra Şurayh'in yanına geldiler ve olayı anlattılar. Şurayh onların anlattıklarını dinledikten sonra şöyle dedi: *"Ey mü'minlerin emiri! Atı ya al, ya da aldığın gibi geri ver"*. Bunun üzerine Ömer (r.a); *"kaza (adalet) bundan başkası mıdır? Kufe'ye git ve oranın kadılığını yap"* dedi. Onu ilk olarak tanımıştı.

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın oğullarından biri rivayet ediyor: Şurayh'in bir oğlu vardı. Okumayı bırakıyor, köpeklerle oynuyordu. Bunun üzerine Şurayh kâğıt kalem istedi ve oğlunun eğitimcisine şunları yazdı: *"Namazı terkeder ve kötü arkadaşlarla köpek dolaştırmak için koşuşturur. Sana geldiğinde, ona hikmet sahibi terbiyecinin yapacağı nasihatleri yap. Onu dövmek istediğinde, üçü aşma..."*.

Şurayh'den Gelen Hadisler

Şurayh (r.h) Bedir ashabından müsned rivayetlerde bulunmuştur. Bunların başında Ömer ve Ali (r.a) gelmektedir.

Şurayh, Ömer (r.a)'den Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ey Âişe! Dinlerini parçalayanlar ve fırkalara ayrılanlar, bu ümmetten arzularına kul olanlar, bid'ata ve dalâlete sapanlardır. Ey Âişe! Bid'ata sapan ve arzularına kul olanların dışında her

günahkâr için tevbe vardır. Ben onlardan uzağım, onlar da ben-den".

(Şu'be'nin rivayet ettiği bu hadis garibtir.)

Şurayh, Ömer (r.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kadınların mehirlerini çoğaltmayın. Eğer mehirin çoğu dünyada ve âhirette bir ayrıcalık olsaydı, Muhammed (s.a) ve ehli beyti buna daha lâyıktı. Ancak Muhammed (s.a) ne evlendiği kadınlardan birine, ne de everdiği kızlarından birine oniki ukiyye'nin üzerinde mehir vermemiş ve almamıştır".

(Şa'bi'nin Şurayh'ten rivayet etmiş olduğu bu hadis garibtir. Meşhur olan şekli ise, İbni Sirin, Ebu'l-Ca'fâ, Ömer (r.a) şeklinde olandır. Ayrıca Kasım b. Mâlik el-Müzenî, Eş'as'tan münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şurayh (r.h), Ömer (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"(Bir zaman sonra) sizler gideceksiniz ve sözlerine bağlılıklarınız kalmamış kötü insanlar kalacaklar. Onlar sözlerini terketmiş ve emânetlerini zâyî etmiş olacaklar". Oradakilerden birisi; "ey Allah'ın Rasûlü! Biz nasıl olacağız?" deyince, Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: "Bildiginizle amel edin, hoş olmayana terkedin ve '(Allah) birdir, Rabbimiz zalimlere karşı bize yardım et ve âsilerin şerrinden bizi koru' deyin".

(Muhammed b. Ka'b, el-Hasen ve Şurayh'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibtir.)

Şurayh, Ömer (r.a)'den Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Herhangi bir genç dünya lezzetlerini ve oyunlarını terkeder, gençliğini Allah'a itaat uğrunda harcarsa Allah (c.c) ona yetmiş siddâk sevabı verir".* Sonra Allah (c.c)'in şöyle buyurduğunu söyledi: *"Ey benim için şehvetini terkeden ve gençliğini benim için harcayan genç! Sen katımda bazı meleklerim gibisin".*

(Şurayh'in bu hadisi garibtir ve Yahya Abdulcebbar'dan münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şurayh, Ömer (r.a)'den, o da Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Cennet yüz dereceden ibarettir. Doksandokuzu akıl sahipleri, biri işe akıl sahiplerinin dışındaki diğer insanlar içindir".

(Şurayh'in bu hadisi garîbdir ve Abdulaziz, Gâlib'ten münferid olarak rivayet etmiştir.)

İbrahim b. Yezid et-Teymî, babasından rivayet ediyor:

Ali (r.a) kaybettiği bir zırhını, bir yahudinin yanında buldu ve onu tanıdı. Bunun üzerine; *"bu benim devemden düşürüp kaybettiğim zırhım"* dedi. Yahudi; *"o zırh benim ve benim elimde"* dedi. Sonra; *"aramızı müslümanların kadısı bulsun"* dedi. Şurayh'in yanına geldiler. Şurayh, Ali (r.a)'nin geldiğini görünce yerinden çekildi ve Ali (r.a) oraya oturdu. Sonra şöyle dedi: *"Eğer hasmım müslümanlardan olsaydı, onunla mahkemede yanyana dururdum. Ancak Peygamber (s.a)'i şöyle derken işittim: 'Mecliste onlarla eşit yerde oturmayın. Onları en dar yola sokun. Size söverlerse onları dövün, sizi döverlerse onları öldürün'".* Sonra Şurayh şöyle dedi: *"Ey mü'minlerin emtri! Ne diliyorsun?"* Ali (r.a); *"zırhım deveden düştü ve onu bu yahudi aldı"* dedi. Şurayh; *"sen ne diyorsun ey yahudi"* deyince, yahudi; *"zırh benim elimde ve o benim"* karşılığını verdi. Bunun üzerine Şurayh şöyle dedi: *"Doğru söylüyorsun ey mü'minlerin emtri! O zırh senin. Ancak iki şahit gerekli"*. Ali (r.a) azatlısı **Kanber**'i ve oğlu **Hasan**'ı çağırttı. Şahitler, zırhın ona ait olduğuna şahadet ettiler. Şurayh ise sözlerine şöyle devam etti: *"Azatlın Kanber'in şahadetini geçerli sayıyoruz. Ancak oğlunun senin davanda şahitlik yapması câiz değildir"*. Bunun üzerine Ali (r.a); *"anan ağlasın. Ömer (r.a)'in Peygamber (s.a)'den; 'Hasan ve Hüseyin cennetteki gençlerin efendileridir' sözünü aktardığını duymadın mı?"* dedi. Şurayh; *"evet, duydum"* dedi. Bunun ardından Ali (r.a) şöyle dedi: *"Cennet gençlerinin efendisinin şahadetini kabul etmiyorsun? Allah'a yemin olsun ki, seni kırk gün boyunca hüküm vermen için Küfe'nin Bankiye semtine göndereceğim"*. Sonra yahudiye zırhı almasını söyledi. Bunun üzerine yahudi şöyle dedi: *"Mü'minlerin emtri benimle beraber müslümanların kadısına geldi. Kadı, aleyhine hüküm verdi, o da razı oldu. Ey mü'minlerin emtri! Allah'a yemin olsun ki, doğru söyledin. O zırh senin. Devenden düştü ve ben onu aldım. Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (s.a)'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim"*. Sonra Ali (r.a) zırhı ona verdi. Ayrıca dokuzyüz dinar da mükâfat verdi. Bu kişi Ali (r.a) ile birlikte -daha sonra- Siffin Savaşı'nda

savaştı ve öldürüldü (bu metin Muhammed b. Avn'a aittir).

Şurayh, Ebu Bekir (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

Allah (c.c) kıyamet gününde borçlu olanı çağırır ve şöyle der:

"Ey âdemoğlu! İnsanların haklarını nerede zâyi ettin? Ne uğrunda onların mallarını yokettin?". Borçlu; *"ey Rabbim! Onların mallarını fesada uğratmadım. Ancak onları yangında veya denizde kaybettim"* der. Bunun üzerine Allah (c.c) şöyle buyurur: *"Bugün" senin borçlarını (eda etmeye) en lâyık olan benim! Böylece o adamın iyilikleri ağır basar ve cennete girmesi emredilir.*

İbnü'l-Cevzî, Şurayh'in 108 yaşında, hicrî 76 yılında vefat ettiğini söylüyor.⁽¹⁾

ŞEBİL B. AVF (R.H)⁽²⁾

Allah dostlarından biri de, Allah'tan çok korkan ve dikkatli olan, göztünü ve iç âlemini koruyan **Şebil b. Avf el-Ahmesî**'dir.

İsmail b. Ebi Halid, Şebil b. Avf'tan rivayet ediyor:

"Dünyalıkların peşinde hiçbir zaman ayaklarımı tozlandırmadım".

İsmail b. Ebi Halid, Şebil b. Avf'tan rivayet ediyor:

"Cenaze bekleme ve ihtiyaçları giderme dışında bir mecliste oturmadım".

İsmail b. Ebi Halid, Şebil b. Avf'tan rivayet ediyor:

"Kim bir kötülüğü iştir ve yayarsa, o, yaydığı kötüllüğü yapan gibidir".

Şebil b. Avfın künyesi Ebu't-Tufeyl'dir. Câhiliye dönemine erişmiş ve Kâdisiye fethine katılmıştır. Ömer b. el-Hattab, Zeyd b. Arkam, Cebira el-Ensârî ve daha başka sahabilerden hadis almıştır.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.26.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.180.

Şebîl'den İki Hadis

Şebîl b. Avf, Ebu Cebîra'dan, o Ensar'dan, onlar da Peygamber (s.a.)'den naklediyor: *"Ben (peygamber olarak) gönderildiğimde kıyâmet şöyle (kopmak üzere) idi. Günün bir diliminde veya bir saat içerisinde bunun şunu geçtiği gibi, ben kıyâmetten biraz önce geldim (veya gönderildim)".*

Şebîl, Kays'tan, Ebu Hamza es-Sükkerî, Mervan b. Muaviye ve daha başkaları İsmail'den, hadisin bir benzerini rivayet etmişlerdir.

Kays, Ebu Cebîra'dan, Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kıyâmetin rüzgârları arasında gönderildim".

MUDAD EBU ZEYD EL-İCLÎ (R.H)⁽¹⁾

Allah dostlarından biri de, âbid ve müctehid, şehadet eden ve evliyâlığına şehadet edilen **Mudad Ebu Zeyd el-İclî'dir.**

İbrahim, Hemmam'dan rivayet ediliyor:

Mudad'ın yanına geldiğimde secdedeydi ve şöyle diyordu: *"Allah'ım, beni az uykuyla yetindir".* Sonra namazına devam etti.

Bilal b. Sa'd, Mudad'dan rivayet ediyor:

"Üç şey olmasaydı, arı beyi olmayı istemekten çekinmezdim. Gündüzlerin susuzluğu, kış gecelerinin uzunluğu ve Allah'ın Kitabı'nı okuyarak kılınan teheccüd namazları".

İmâra b. Umeyr, Abdurrahman b. Yezîd'den rivayet ediyor:

İçinde Alkame, Yezîd b. Muaviye en-Nahaf, Amr b. Utbe ve Mudad'ın bulunduğu bir orduyla birlikte yola çıktık. Amr b. Utbe beyaz bir cübbe giymişti ve; "bu elbisenin üzerine kan akması ne güzel olur" dedi. Sonra saraya saldırdı ve kendisine bir taş isabet etti. Elbisesinin üzerine kan aktı. Aldığı yara nedeniyle vefat

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.159.

etti ve onu oraya defnettik. Sonra **Mudad** saldırı ve ona da bir taş isabet etti. Bunun üzerine akan kan eliyle silmeye başladı ve; *"bu, Allah yolunda yapılan basit bir fedakârlıktır ve Allah (c.c), uğrunda yapılan basit amelleri de bereketli kılar"* dedi. Sonra vefat etti ve onu da defnettik".

Müellif şöyle demiştir: *"İbadetle meşhur olmasına, rağmen, Mudad'a ait merfu ve muttasıl bir isnadın bulunduğunu bilmiyorum"*.

UVEYS B. ÂMİR EL-KARANÎ (VEYSEL KARÂNÎ) (R.H)

İbnü'l-Cevzî, **Alkame b. 'den** yaptığı bir nakille **Üveys'in** baba adının **Enis** olduğunu söylüyor. Bazıları da **Üveys'in** baba adının **Halîs** olduğunu söylüyorlar. ⁽¹⁾ **Veysel Karânî** hakkında en ayrıntılı rivâyetleri **Ebu Nuaym** naklediyor.⁽²⁾

Üveys'in Kûfe'de Karşılaştıkları

Üveys b. Âmir el-Karanî Peygamber (s.a)'in kendisini müjdeleyerek, ashabına vasiyet ettiği, âbidlerin efendisi, zâhidlerin bayrağıdır.

Üseyr b. Câbir'den naklediliyor:

Kûfe'de bir muhaddis vardı. Bize hadis rivayet ediyordu. Hadis rivayetini bitirdiğinde;

"Dağın" diyordu. Sonra, içlerinde hiç kimseden duymadığım kadar güzel konuşan ve benim de sevdiğim bir adamın bulunduğu bir grup orada kalıyordu. Bir gün onu göremeyince arkadaşlarıma;

"Bizimle birlikte oturan falanca adamı tanıyor musunuz?" dedim. Topluluktan biri;

"Evet ben onu tanıyorum. O, Üveys el-Karanî'dir" dedi.

"Evini biliyor musun?" diye sordum.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safo*, c.3, s.27.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.79.

"Evet" dedi. Uveys'in evine gelinceye kadar onunla beraber yürüdük. Uveys'e;

"Ey kardeşim, seni bizden saklanmaya iten şey nedir?" diye sordum;

"Çıplaklık" dedi.

"Bu hırkayı al, giy!" dedim. Bana;

"Yapma, onu üzerimde görürlerse bana eziyet ederler" dedi. Hırkayı giymesi için onu zorladım. Sonra giydi ve arkadaşlarının yanına gitti. Onu görenler üzerindekiyle alay ettiler. Bunun üzerine Uveys hırkayla beraber geri geldi. Ben oradakilerin yanına giderek;

"Bu adama eziyet etmekten maksudunuz nedir? Giyindiği zaman da onunla, alay ediyorsunuz, çıplak olduğu zaman da" diyerek onları şiddetli bir şekilde azarladım. Aradan uzun bir süre geçti. Kûfeliler -içlerinde alay ettikleri adam da olduğu halde- Hz. Ömer'e geldiler. Hz. Ömer (r.a);

"Aranızda el-Karani kabilesinden kimse var mı?" dedi. Kendisiyle alay edilen adam gelerek;

"Ben" dedi. Hz. Ömer (r.a); Rasûlullah (s.a)'dan duyduğu şu sözleri oradakilere nakletti:

"Size Yemen'den, adına Uveys denilen ve orada sadece annesini bırakan bir adam gelecek. Onda biraz beyazlık vardı. Sürekli Allah'a dua edince, bu da yokoldu. Şimdi sadece teninde bir dirhem kadar beyazlık kalmıştır. Sizden kim onunla karşılaşırsa, ona uğrayıp kendiniz için bağışlanma dilemesini isteyin". Hz. Ömer (r.a); "İşte bu adam bize geldi" diyerek ona sormaya başladı;

"Nereden geldin?"

"Yemen'den".

"İsmin nedir?"

"Uveys".

"Yemen'de kimi bıraktın?"

"Annemi".

"Sende beyazlık vardı. Allah'a duâ sonunda bu hastalık senden uzaklaştı mı?"

"Evet" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a);

"Benim için Allah'tan bağışlanma dile" deyince Uveys;

"Benim gibi biri, senin gibi biri için mi bağışlanma dileyecek ey müminlerin emtri?" diye sordu ve sonra da onun için bağışlanma diledi.

Bir başka rivayette:

Hz. Ömer (r.a) Uveys'in özelliklerini saydıktan sonra; Orada bulunanlardan biri;

"Ey müminlerin emtri! Bizim içimizde Uveys denilen bir adam var. Ben onu tanıyorum" dedi. Böyle söyledikten sonra oradan ayrıldı ve doğruca Uveys'in yanına gitti. Uveys;

"Bu şekilde gelmek âdetin değildi, ne oldu?" diye sordu. Adam, Hz. Ömer (r.a)'den duyduklarının hepsini ona anlatarak;

"Benim için Allah (c.c)'tan bağışlanma dile" deyince, Uveys;

"Hayır, bir daha benimle alay etmeyeceğine ve Ömer'den duyduklarını kimseye söylemeyeceğine söz verinceye kadar bunu yapmayacağım" dedi. Adamın söz vermesi üzerine Uveys onun için Allah (c.c)'tan bağışlanma diledi.

Useyr devamla şöyle der:

Çok fazla bir zaman geçmeden Uveys'in ünü Kûfe'de yayıldı. Yanına giderek şöyle dedim;

"Ey kardeşim, hayret, senin kim olduğunun farkına varamadık. " Bana; "Bu hadisede insanlara ulaştıracağım bir mesaj vardır; insana sadece amelinin karşılığı verilir". dedi. Sonra ayrıldı ve gitti.

Ebu Hüreyre (r.a)'den naklediliyor:

Rasûlullah (s.a) ashabından bir grubun içindeyken şöyle dedi:

"Yarın cennet ehli olan birisi sizinle beraber namaz kılacak".

Ebu Hüreyre şöyle devam eder:

"O adam olmayı çok arzu ettim. Sabahleyin Rasûlullah

(s.a.)'ın arkasında namaz kıldım. Bütün insanlar gidip yalnızca ben ve Rasûlullah (s.a) kalıncaya kadar orada namaz kıldım. Daha sonra hırka giymiş, elbisesinin yamaları sökülmiş esmer bir adam gelerek elini Rasûlullah (s.a.)'ın eli üzerine koydu. Sonra;

'Ey Allah'ın Peygamberi! Benim için Allah'a duâ et' dedi.

Rasûlullah (s.a) onun şehâdeti için duâ etti. Bu arada ben adamdan çok keskin bir misk kokusu almaya başladım. Sonra;

'Ya Rasûlallah! Bu, o adam mı?' diye sordum. Rasûlullah (s.a); 'Evet. Falanca kabilenin kölesi' dedi. O zaman ben;

'Ey Allah'ın Peygamberi, onu satın alsan, sonra da azat etsen olmaz mı?' dedim. Rasûlullah (s.a);

'Bu benim için uygun olmaz. Ey Ebu Hüreyre, ya Allah (c.c) onu cennetin sahiplerinden biri yapmak istiyorsa! Çünkü cennetin sahipleri ve efendileri vardır. Bu siyah adam cennetin sahipleri ve efendilerinden olacak. Ey Ebu Hüreyre! Allah (c.c), yarattıklarından, saf, temiz, halktan gizli ibadet edenleri yüzü gözlü toz toprak içinde olanları ve karınlarına helâl lokmadan başka bir şey girmeyenleri sever. Onlar, emirlerin yanına girmek için izin istediklerinde, onlara izin verilmez, zengin kadınlara evlenme teklif ettiklerinde onlarla evlenilmez, kayıp olduklarında onları kimse aramaz, bir yerde hazır olduklarında onları kimse çağırmaz, çıkıp geldiklerinde onların gelişine kimse sevinmez, hasta olduklarında onları kimse ziyaret etmez, öldüklerinde cenazelerine kimse gelmez' dedi. Orada bulunanlar:

'Ya Rasûlallah! Bunlardan birini bize söyler misin?' dediler;

'Uveys el-Karanî' dedi. Oradakiler;

'Uveys el-Karanî kimdir?' diye sordular. Rasûlullah (s.a) şöyle anlattı:

'Elâ gözlü, omuzlarının arası geniş, orta boylu, oldukça esmer, göğsüne doğru uzanan ve secde yerine değer bir çenesi olan, Kur'an'ı okuyup kendisi için ağlayan, söylenmeye değmeyecek iki kaftanı olan, yünden bir izar ve ridâ giyen, yeryüzü ehli içinde bilinmeyen, gökyüzü ehli içinde tanınan, Allah (c.c) adına yemin ettiğinde Allah (c.c)'ın onu yalancı çıkarmayacağı birisidir. Dikkat edin, onun sol omuzunun altında beyaz bir parlaklık vardır.

Kıyâmet günü âbidlere;

'Cennete giriniz' denilir. Uveys'e ise;

'Sen dur ve şefa'at et' denir. O gün Allah (c.c), Rabta ve Mudar kabilesi kadar kişi için Uveys'in şefa'atini kabul eder". Rasûlullah (s.a) daha sonra;

"Ey Ömer, ey Ali, onunla karşılaştığınızda, ondan sizin için, Allah (c.c)'tan bağışlanma dilemesini isteyiniz. Allah sizi bağışlayacaktır" dedi. Ebu Hüreyre devamla şöyle der:

On sene boyunca onu aradılar. Fakat bulmaya muvaffak olamadılar. Hz. Ömer (r.a)'ın öldüğü senenin sonlarına doğru Hz. Ali (r.a) Ebu Kubays tepesine çıkarak;

"Ey Yemenli hacılar, Uveys sizin aranızda mı?" diye bağırdı.

Uzun sakalları olan yaşlı biri kalkarak;

"Uveys'ten kimi kastettiğini bilmiyoruz, ancak bizde, Uveys diye isimlendirilen, adından hiç bahsedilmeyen fakir biri var. Onu sana getirmemiz mümkündür. Develerimizi otlatıyor ve zaten aramızda da değeri en az olandır" dedi. Hz. Ali (r.a);

"Nerede, nerede bu kardeşin? Mekke içinde mi?" dedi. Adam;

"Evet" dedi. Hz. Ali (r.a);

"Onu nerede bulabiliriz?" diye sordu. Adam;

"Arafat'ta bulabilirsiniz" dedi.

Hz. Ömer (r.a) ve Hz. Ali (r.a) bineklerine binip aceleyle Arafat'a gittiler. Bir de baktılar ki, Uveys uzakta namaz kılıyor. Develeri de etrafında otluyorlar. Develerinden inerek ona doğru yürüdüler. Sonra;

"Esselâmü aleyke ve Rahmetullahi" dediler. Uveys namazını çabucak kılarak;

"Esselâmü aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuhu" dedi. Hz. Ömer (r.a) ve Hz. Ali (r.a) Uveys'e;

"Kimsin?" dediler. Uveys;

"Deve çobanı ve bir kavmin tuttuğu ücretli biri" dedi.

"Biz sana, hayvanları otlatmadan ve ücretten sormuyoruz. İsmi nedir?" dediler. Uveys;

"Abdullah! (Allah'ın kulu)" dedi.

"Biz yeryüzü ve gökyüzündeki her şeyin Allah (c.c)'ın kulu olduklarını biliyoruz. Annenin sana verdiği isim nedir?" dediler. Uveys onlara;

"Siz ikiniz benden ne istiyorsunuz?" deyince onlara;

"Hz. Muhammed (s.a) Uveys el-Karanî'yi bize tarif etti, biz onun elâ gözlü olduğunu biliyoruz. Bize sol omuzunun altında beyaz bir parlaklığın olduğunu söyledi. Bunu bize göster. Eğer beyaz bir parlaklık varsa, o sensin" dediler. Uveys, sol omuzunu açıp gösterdiğinde, beyaz bir parlaklık olduğunu görünce koşuşup onu öpmeye başladılar.

H.z. Ömer (r.a) ve H.z. Ali (r.a);

"Şehâdet ederiz ki, sen Uveys el-Karanî'sin. Bizim için Allah (c.c)'dan bağışlanma dile ki, Allah (c.c) da seni bağışlasın" dediler. Uveys;

"Ben bağışlanmayı istemeyi, ne nefsim ne de insanoğlundan hiçbirine tahsis etmedim. Yaptığım istiğfar karadaki, denizdeki mahlûklar ve bütün müslümanlar içindir." Sonra şöyle sordu :

"Allah (c.c) siz ikinize beni tanıttı ve durumumu öğrendiniz. Siz kimsiniz?" dedi. H.z. Ali (r.a);

"Bu müminlerin emîri Ömer, ben de Ali b. Ebî Tâlib'im" dedi. Uveys ayağa kalkarak;

"Esselâmü aleyke yâ emîre'l-müminîn ve rahmetullâhi ve berekâtuhu ve sana da ey İbni Ebî Tâlib. Allah (c.c) bu ümmet üzerindeki hayrının karşılığını size bol bol versin" dedi.

Onlar da,

"Allah (c.c) senin de mükâfatını arttırsın" dediler. Ömer (r.a);

"Allah sana merhamet etsin, Mekke'ye gidip nafakayı ve elbiselerimden fazlasını sana getirinceye kadar burada otur. Burası buluşma yerimiz olsun" dedi.

"Ey müminlerin emîri! Aramızda buluşma yeri olmaz. Bu

günden sonra seni göremeyeceğim ve sen de beni göremeyeceksin. Nafakayı ne yapayım, elbiseyi ne yapayım? Üzerimde gördüğün yün ridâ ve izâra gelince, beni gördüğünde onları eskitmiş olurum, dikilmiş olarak gördüğün ayakkabıyı paralamış olurum. Çobanlığımın karşılığı olan dört dirhemi bile, beni yeniden gördüğünde yemiş olurum.

"Ey müminlerin emtri, senin ve benim önümde ancak, zayıf, yükü hafif fakirin geçebileceği zor, sarp bir yol var. Hafifle ki, Allah (c.c) sana merhamet etsin" dedi. Ömer (r.a) bunları işitince, hırkasını yere attı ve en yüksek sesiyle bağırmaya başladı:

"Keşke annesi Ömer'i doğurmasaydı, keşke kısır olsaydı da çare bulamasaydı. Dünyada olan ve dünyaya ait bulunanı kim alır?" dedi.

Uveys;

"Ey müminlerin emtri! Buraya bir iz koy ki, ben döndüğümde bulayım" dedi. Ömer (r.a) Mekke tarafına döndü, Uveys devesini sürdü. Develeri kavmine teslim ederek çobanlıktan kurtuldu. Sonra Allah (c.c)'a kavuşuncaya kadar kendini ibadete verdi.

İşte bu, Tabiîn'in en hayırlılarından olan Uveys hakkında bana ulaşandır.

Uveys'in Zühdüne Delâlet Eden Diğer Rivâyetler

Şa'bî'den naklediliyor:

Bir adam Uveys el-Karanî'ye uğradı. Ona;

"Sabahı nasıl ettin?" dedi. O da;

"Allah (c.c)'a hamd ederek sabahladım" dedi. Adam;

"Zamanı nasıl geçiriyorsun?" diye sorunca Uveys;

"Sabah olduğunda, akşam olmayacağını zanneden, akşam olduğunda sabah olmayacağını zanneden, cennetle mi, cehennemle mi müjdelendiğini bilemeyen biri için zaman nasıl geçer?" dedi.

"Ey kardeşim, ölüm ve onu hatırlama müminin içinden rahatı uzaklaştırdı, Allah'ın hakları mümine hakkıyla öğretilseydi, mallarından kendisine ne altın ne de gümüş ayırmazdı. İbadeti hakkıyla

olsaydı bir dostu kalmazdı."

Abdullah b. Seleme'den naklediliyor:

Hız. Ömer (r.a) zamanında Azerbeycan'a Savaşa gittik. Uveys el-Karani de bizimle beraberdi. Dönüşte hastalandı. Bir süre sonra da öldü. Bir yerde durduğumuzda kazılmış bir mezar, akan bir su, koku sürülmüş bir kefen gördük. Uveys'i yıkayıp kefenledik. Sonra cenaze namazını kılarak, onu defnettik. Dönerken birbirimize;

"Keşke dönüp de mezarının yerini iyice öğrenseydik" dedik. Döndüğümüzde, ne mezar ne de kefen ve sudan bir iz bulabildik.

Muharib b. Dessâr'dan naklediliyor:

Rasûlullah (s.a);

"Ümmetimden, çıplaklığından dolayı mescidine ve namazgâhına gelemeyenler var. İnsanlardan bir şey istemeye ise imanı engel oluyor. Uveys el-Karani ve Fırat b. Hayyân onlardandır" dedi.

Mugîre'den naklediliyor:

Uveys el-Karani çıplak olarak oturmak zorunda kahncaya kadar elbiselerinin hepsini tasadduk ederdi. Ve giyip de Cuma'ya gidecek hiçbir şey bulamazdı.

Kays b. Beşir b. Amr babasından naklediyor:

Uveys el-Karani çıplak olduğu için ona iki defa elbise giydir-dim.

Herim b. Hayyan Abdî'den naklediliyor:

Kûfeye geldim. Halkın içinde Uveys el-Karani'den başka tanıdığım kişi yoktu. Onu Fırat kenarında abdest alıp elbiselerini yı-karken buldum.

Onu, en belirgin özellikleri olan, tıraşlı başı, gür sakalı ve korkutucu bakışlarından hemen tanıdım. Selâm vererek onunla musafahalashmak için elimi uzattığımda, benimle musafahalashmak-tan kaçındı. Acıklı halini görünce gözyaşlarım boğazımı tıkadı.

"Selâmün aleyküm, Ey Uveys! Nasılsın kardeşim?" dedim.

Bana;

"Sen misin? Allah ömrünü uzatsın, ey Herim b. Hayyan!"

Yerimi sana kim gösterdi?" dedi. Ben;

"Allah (c.c)" dedim.

"Rabbimiz her türlü noksanlıktan yücedir. Eğer Rabbimizin vaadi varsa, muhakkak olacaktır" dedi. Ben;

"Allah sana rahmet etsin, ismimi ve babamın ismini nereden bildin? Vallahi ne sen beni gördün, ne de ben seni" dedim.

"Benimle konuştuğunda ruhum, ruhunu tanıdı. Çünkü bedenlerin nefsi olduğu gibi, ruhların da nefsi vardır. Bulundukları yerler onları ayırsa bile, müminler Allah'ın lûtfu sayesinde birbirleriyle tanışır" dedi. Ona;

"Bana Rasûlullah (s.a)'ın bir hadisini söyle de onu ezberleyeyim" dedim. "Ben Rasûlullah (s.a)'a yetişip onunla sohbet edemedim. Sadece onu görenleri gördüm" dedi. Bunun üzerine;

"Allah'ın kitabından âyetler oku da senden işiteyim. Benim için Allah'a bir duâ et ve bana bir şeyi vasiyet et!" dedim.

Elimi tuttu, birlikte Fırat'ın kenarında yürümeye başladık. Sonra;

"Rabbime yemin olsun ki sözlerin en gerçeği Rabbimin sözüdür. Haberlerin en doğrusu Rabbimin haberidir. Sözü en güzeli Rabbimin sözüdür. Ezû billâhi's-Semî'l-Alîmi mine's-Şeytânî'r-Racîm (Hakkın batıldan ayrılacağı) hüküm günü, hepsinin buluşacağı gündür" (1) dedi.

Sonra derin bir nefes aldı. Bayıldığını zannettim. Sonra;

"O gün dost, dostundan bir şey kurtaramaz. Ve onlara yardım da edilmez. Ancak Allah'ın yardım ettiği kimseler (kurtulur). Şüphesiz O, yücedir, merhametlidir" (2) âyetlerini okudu. Daha sonra da bana bakarak;

"Ey Herim b. Hayyan baban öldü, senin ölümün de yakın. Hayyan'ın babası da öldü. Ya cennete ya da cehennemin ateşine (gidecekler).

Ey İbnü Hayyan! Hz. Âdem öldü, Hz. Havva da öldü.

(1) Duhan, 40.

(2) Duhan, 41-42.

İbrahim Halîflullah öldü, Musâ Necîyyurrahman (Rahman'ın kurtardığı) öldü! Muhammed (s.a) öldü. Müslümanların halifesi Ebu Bekir öldü, kardeşim, dostum, Ömer öldü. Vah Ömer'e! Vah Ömer'e! dedi. Onun bunları söylediği zaman, **Ömer'in** hilafetinin son günleriydi.

"Allah sana merhamet etsin. Ömer ölmedi" dedim.

"Hayır. Rabbim bana onun ölümünün haberini verdi. Ne dediğini biliyorum. Yarın sen ve ben onun cenazesi başında olacağız" dedi. Sonra sessizce duâ etti. Arkasından;

"Bu da sana olan vasiyetim. Allah'ın kitabına sarıl, mümin, müslümanlardan sâlihlerle beraber ol. Sana öleceğini söyledim. Ölümü hatırla. Kalbinin azıcık bile kaymasını önleyebiliyorsan bunu yap. Kavmine gittiğinde onlara nasihat et. Kendi nefesine karşı mücadele et. Cemaatten ve dininden ayrılmaktan sakın. Hiç farkına varmaksızın ölür ve kıyâmet günü cehenneme girersin.

Ey Allah'ım, bu adam, benim senin katında sevdiğimi zannettiği için bana geldi. Onu cennette dârusselâma bana ziyaretçi olarak girdir. Dünyada yaptığı az şeyden dolayı ondan razı ol! Ona verdiklerinden dolayı onu, sana şükredenlerden kıl...

Ey Herim! Seni Allah'a emanet ediyorum. Esselâmu aleykum! Bu günden sonra beni arayan ve benden soran kimseyi göremeyeceksin. Seni hatırlayacağım ve sana duâ edeceğim. İnşâallah buradan gidiyorum" dedi ve yola koyuldu. Kendisiyle beraber bir saat kadar yürümek istedim. Benimle beraber yürümekten kaçındı. Beni ağlar bir halde bıraktı, kendi de ağladı. O günden sonra, kaç kere onu aradım. Bana ondan bir haber verecek kimseyi bulamadım.

Beni Harram kabilesinden Herim b. Abdîyi şöyle derken duydum:

"Uveys el-Karanî'yi aramak için Basra'dan Kûfe'ye geldim".

Herim b. Hayyan'dan naklediliyor:

Uveys el-Karanî'ye;

"Rasûlullah (s.a)'tan bana bir hadis naklet de, onu senden ezberleyeyim" dedim. Ağlayıp, Rasûlullah (s.a)'ya salât getirdikten sonra; **"Rasûlullah (s.a)'a erişip onun sohbetine nâil olamadım.**

Ancak Rasûlullah (s.a)'ı gören Ömer'i ve başkalarını gördüm" dedi.

Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan naklediliyor:

Sıffin Savaşı'nda Şamlılar arasından bir adam;

"İçinizde Uveys el-Karanî var mı?" diye bağırdı. Biz;

"Evet. Ondan ne istiyorsun?" dedik. O da;

"Ben Rasûlullah (s.a)'ı, *Uveys el-Karanî*, insan bakımından Tabiîn'in en hayırlısıdır" derken duydum" dedi.

Uveys el-Karanî'den naklediliyor:

Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Beni ashabım arasında muhafaza edin. Kıyâmet saatinin yaklaştığının işaretlerinden biri de, bu ümmetin sonradan gelenlerinin öncekilere lânet okumasıdır. Bu zamanda, insanlar arasında kızgınlık ve hiddet meydana gelir. Sizden kim bu zamana yetişirse kılıcını kuşanıp şehit olarak Rabbr'na ulaşsın. Böyle yapmayanlar ise ancak kendisini yerecek, kınayacaktır". (1)

Esbâğ b. Zeyd'den naklediliyor:

Uveys'i Rasûlullah (s.a)'a gelmekten alıkoyan tek şey, annesine olan merhametinden başka bir şey değildi.

Esbâğ b. Zeyd'den naklediliyor:

Uveys el-Karanî, akşam olduğunda;

"Bu gece, rükû gecesi" diyor ve sabah olana kadar rükû ediyordu. Yeniden akşam olduğunda;

"Bu gece, secde gecesi" diyor ve sabah oluncaya kadar secde ediyordu. Tekrar akşam olduğunda ise, evinde bulunan yiyeceği ve elbiseleri dağıtıyor ve sonra şöyle diyordu;

"Ey Allah'ım! Kim aç olarak ölürsa, ondan dolayı beni hesaba çekme, kim de çıplak olarak ölürsa, ondan dolayı da beni hesaba çekme".

(1) *Sıfatü's-Safve'de* bu hadisin mürsel olduğu bildiriliyor. Bkz; İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.34.

Üveys el-Karanî Hakkında Diğer Kaynaklardan Gelenler

Hilyetü'l Evliyâ'da az önce geçen ve Abdullah b. Seleme'den gelen rivayete göre Üveys el-Karanî, Hz. Ömer zamanında yapılan Azerbaycan seferinde hastalanarak vefat etmiştir. Fakat bazı kaynaklarda Üveys'in Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali taraftarları arasında cenk ederken şehid düştüğü bildirilmektedir. ⁽¹⁾

Bu farklılık İbnü'l-Cevzî'nin de dikkatini çekmiş, o da Ebu Nuaym'ın naklettiği rivayetten sonra *"Üveys'in bu tarihten itibaren daha uzun yıllar yaşadığı da gelen nakiller arasındadır."* deyip Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan şu rivayeti yapmıştır :

Şam Ehli'nden (Muaviye taraftarından) biri Sıffin günü bize ;

"Aranızda Üveys el-Karanî var mı?" diye seslendi. Biz de;

"Evet var, ne istiyorsunuz ?" dedik. Adam bu cevabı alınca ;

"Ben Rasûlullah (s.a) dan duydum ki 'Üveys iyilik ve güzel ahlâkta Tâbiîn'in en hayırlısıdır, en üstünüdür' diyor." ⁽²⁾ diye bağrdı, atını bize yöneltti ve bizim tarafımıza, Hz. Ali (r.a) ashabının yanına geçti.

Yine Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan gelen rivayete göre Sıffin günü savaştan sonra birisi *"Üveys sağ kalanların arasında mı?"* diye seslenir. Ama Hz. Ali (r.a)'nin taraftarları arasında şehit düşmüş olarak bulunur. ⁽³⁾

İbnü'l-Cevzî bu haberin doğru olduğunu ayrıca belirterek ikinci görüşü destekliyor.

Ne Zehebî ne de İbni Hallikân, Üveys el-Karanî hakkında malûmat vermiyorlar. Şemseddin Sâmî de *Kâmûsü'l-Âlâm'da* Üveys'in Hicri 38 yılında Sıffin'den bir sene sonra vefat ettiğini bildiriyor. (Milad:658) ⁽⁴⁾

Veysel Karânî'nin mezarı hakkında da ihtilaf edilmiştir. Bazıları Yemen'de Meşhed-i Şerif diye bilinen bir mezarlıkta, Zebid kasabası yakınlarında gömülü olduğunu söylerler. Arap yarımada-

(1) Bkz, Feridüddin Attar, *Tezkiretül Evliyâ*, s.9.

(2) Hakim, *Müstedrek*, c.3, s.402.

(3) Bkz : İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.35.

(4) Şemseddin Sami, *Kâmûsü'l-Âlâm*, c.2, s.1110.

sında vefat eden birinin Yemen'de kabrinin olması kuvvetli bir ihtimaldir.

Veysel Karânî'ye ait olduğu söylenen iki mezarda İran'dadır. Birisi Kirmansah'ta diğeri ise Kazvin'dedir. Bunların dışında Şam civarında, Hicaz, Horasan, Hindistan ve Anadolu'nun Bursa, Gemlik, Manisa, Mardin, Kartalan, Lice, Siirt ve Baykan yörelerinde de **Veysel Karânî'**ye ait olduğu söylenen türbeler vardır. ⁽¹⁾

Bir kişinin bu kadar çok mezarının olması; onun halk nezdinde çok sevilen biraz da hayali bir şahsiyete bürünmüş muteber biri olduğuna delalet eder. Nitekim Yunus'un da mezarları çoktur.

EL-HÂRİS B. SÜVEYD (R.H)

İbnü'l-Cevzî, **Hâris b. Süveyd**'in sabrını **İbrahim**'den gelen şu rivâyetle anlatıyor : ⁽²⁾

Birisi **Hâris**'in yanına gelip, onu kötüleyince **Hâris** şu âyetleri okurdu :

"Kim zerre kadar hayır yaparsa muhakkak görecektir. Kim de zerre kadar şer işlerse o da elbet (karşılığını) alacaktır." ⁽³⁾

Hâris b. Süveyd hakkında en geniş malûmatı *Hilyetü'l-Evliyâ*'da bulmaktayız : ⁽⁴⁾

Hâris'in Olgunluğu ile İlgili Rivâyetler

Allah dostlarından biri de, **el-Hâris b. Süveyd et-Teymî Ebu Âişe**'dir. O, vaktini çok iyi değerlendirir ve (hayatını) boş şeylerle geçirmezdi.

Ebu Hayyan et-Teymî, babasının şöyle dediğini rivayet ediyor: *"Teym (kabilesinden) Abdullah b. Mes'ud (r.a)'la yetmiş kişi arkadaşlık yaptı. Hâris bin Süveyd bunların en ileri geleniydi".*

(1) Bkz. Hüseyin Bektaş, *Veysel Karânî*, s.110.

(2) *İbnü'l-Cevzî, Sıfatü's-Sağbe*, c.3, s.35.

(3) *Zilzâl*, 7-8.

(4) *Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.126.

A'meş, İbrahim et-Teymî'den naklediyor:

"Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un arkadaşlarından yetmiş kişiye yetiştim. el-Hâris b. Süveyd (yaşça) en küçükleriydi. Onu, Zilzal sûresini okurken işittim. 'Kim zerre kadar hayır işlerse, kendinedir, kim de zerre kadar kötülük işlerse kendi aleyhinedir' âyetine gelince şöyle dedi: 'Bu, (amellerin) ne dehşetli bir sayımıdır'".

İbrahim, el-Hâris b. Süveyd'den rivayet ediyor:

el-Hâris, herhangi biri kendisine sövdüğü zaman; "kim hayır işlerse kendinedir. Kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Bunların hepsi amel defterine yazılır" derdi.

Ebu Hayyan, babasından naklediyor:

"İnsanlar mühürlü bir zarf içerisindeki yazıya biat etmeye ve içerdiklerini kabul etmeye çağrıldı. Halk bunun için hareket etti ve ben de onlarla birlikte gittim. İnsanlar adeta birbirlerinin arkasına saklanarak yürüyorlardı. Baktığımda el-Hâris b. Süveyd'in en önde yürüdüğünü gördüm. İçimizden biri; 'ey Âişe'nin babası! Senin gibi birisinin, içinde ne olduğunu bilmediği bir şey için böyle yürüdüğünü görmedim. Kabul edeceğimiz zarfın içinde küfrü gerektiren veya sihirle ilgili bir hususun olup olmadığı bilinmiyor' dedi. Bunun üzerine; 'başımдан git! Ben Abdullah b. Mes'ud (r.a)'u; 'iki sopayı kendimden uzak tutayım diye söylemem gereken sözü asla terketmem' derken işittim' dedi".

Sevrî, Ebu Hayyan'dan hadisın bir benzerini rivayet etmiştir.

İbrahim et-Teymî, el-Hâris b. Süveyd'den naklediyor:

"Süleyman yemek yediği zaman; 'geçim sıkıntısından kurtaran ve güzel rızık veren Allah'a hamdolsun' derdi".

Abdullah b. Ahmed, babası İmam Ahmed'den bir benzerini rivayet etmiştir.

Hâris'den Rivâyet Edilen Hadisler

el-Hâris b. Süveyd, Abdullah b. Mes'ud ve Ali b. Ebi Tâlib (r.a)'den müsned hadisler rivayet etmiştir. Kendisinden ise İmâra b. Umeyr, İbrahim et-Teymî ve Semâme b. Ukba rivayette bulunmuştur.

el-Hâris b. Süveyd, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

Şiddetli bir şekilde hastalandığında Peygamber (s.a)'in yanına girdim ve elimle kendisine dokunup; *"ey Allah'ın Rasûlü, sen şiddetli acı çekiyorsun"* dedim. Bunun üzerine; *"sizden iki kişinin hastalanıp acı çektiği gibi acı çekiyorum"* dedi. Dedim ki: *"Bu, sevabının iki kat olduğu için mi?"*. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Her şey karşılığına göredir. Herhangi bir müslümanın (herhangi bir yerine) diken ve daha hafif bir şey batsa, ağaç yapraklarını döktüğü gibi Allah (c.c) onun günahlarını döker"*.

(Hadisin lafzı Ebu Ya'lâ'ya aittir. Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettiği bu hadisi Sevrî, Şu'be, Ebu Muaviye, Ebu Hamza, Ya'lâ b. Ubeyd ve başkaları rivayet etmiştir.)

el-Hâris b. Süveyd, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

Peygamber (s.a); *"hanginiz kendi malını vârisinin malından daha çok seviyor?"* dedi. *"Ey Allah'ın Rasûlü! Hiçbirimiz vârisinin malını kendi malından çok sevmiyor"* dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a); *"biliniz ki, kendi malını vârisinin malından çok seveniniz yoktur. Kendi malınız (Allah yolunda) harcadığınız, vârisinizin malı ise geriye bıraktığınızdır"* buyurdu. Rasûlullah (s.a); *"kimi güçlü kabul edersiniz?"* diye sorunca, *"hiç kimsenin yekamadığını güçlü sayarız"* dediler. Peygamber (s.a) ise; *"güçlü, hiddet anında nefesine hakim olandır"* dedi. *"Kimi kısır (zürriyetsiz) sayarsınız?"* diye sorunca, *"çocuğu olmayanı kısır sayarız"* dediler. Peygamber (s.a) de; *"kısır kişi, çocuklarından hiçbirini (Allah yoluna) feda etmeyendir"* buyurdu.

(Bu hadisi Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir. A'meş'ten Hafs b. Kıyas, İsa b. Yunus, Cerîr, Ebu'l-Ahvas, Ebu Avâne ve daha başkaları rivayet etmiştir.)

el-Hâris b. Süveyd, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan, o da Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Allah (c.c), kulunun tevbesine, ıssız çölde kaybettiği devesini bulanın sevindiğinden daha çok sevinir".

(Yahya b. Hammad, Ebu Avâne'den hadisin bir benzerini

rivayet etmiştir.)

el-Hâris b. Süveyd, biri Peygamber (s.a)'den ve biri kendinden olmak üzere **Abdullah b. Mes'ud** (r.a)'dan iki hadis rivayet etmiştir. Birincisinde şöyle demiştir: *"Mü'min, günahlarını üstüne yıkılacak bir dağ gibi, günahkâr ise, burnunun ucundan geçen sinek gibi görür"*.

İkincisinde ise şöyle buyurmuştur: *"Allah (c.c) kulunun tevbesine, helâk edici çölde azığı ve içeceği üzerinde olan devesini yitiren, aramaktan yorgun ve bitkin düşen, hayatından ümidini keserek ilk kaybettiği yere gelip uyuyan, uyandığında azığıyla birlikte devesini başucunda bulanın sevinmesinden daha çok sevinir"*.

(Hadisin lafzı Ebu Şihab'a aittir. Ebu'l-Ahvas ise mü'min ve günahkârın günahlarına yönelik tutumlarını zikretmeyip, sadece tevbeyle ilgili kısmını aktarmıştır. A'meş'den rivayet edenler ise, Şu'be b. Haccac, Kutbe b. Abdulaziz, Ebu Muâviye, Ebu Usâme, Cerîr, Muhammed b. Ubeyd ve daha başkalarıdır. Hadis üzerinde Buhârî ve Müslim'in ittifakı vardır.)

el-Hâris b. Süveyd, **Abdullah b. Mes'ud** (r.a)'un Peygamber (s.a)'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Herhangi bir kişi, sayıca ve güç bakımından kendinden üstün olan bir kavim içerisinde günah işler ve iki yüzlülük ederek ona ses çıkarmazlarsa, Allah (c.c) hepsini birden cezalandırır". **el-Hâris b. Süveyd**'in rivayet ettiği bu hadis garibdir ve onu sadece bu yolla bilmekteyiz.

el-Hâris b. Süveyd, **Abdullah b. Mes'ud** (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kim geceleyin Yâsin sûresini okursa, bağışlanmış olarak sabahlar". **el-Hâris b. Süveyd** ve **Amr b. Merra'nın** rivayet ettiği bu hadis garibdir. Amr'dan sadece Ebu Meryem rivayet etmiştir. Tam adı ise **Abdulgaffar b. Kâsım**'dır ve hadisinde gevşeklik olduğu söylenir.

el-Hâris b. Süveyd, **Abdullah b. Mes'ud** (r.a)'dan rivayet ediyor:

"İnsanlar şefaata uğramaya ve cehennemden çıkmaya devam ederler. Öyle ki şeytanların başı dahi şefaata uğramak için uğra-

şır". (Aynı şekilde İbrahim el-Hâris'ten mevkuf olarak rivayet etmiştir. Bu hadis A'meş'in rivayetiyle garîb hükmündedir. Bildiğim üzere onu A'meş'ten sadece Ebu Avâne rivayet etmiştir.)

Hâris'in ölüm tarihi hususunda İbnü'l-Cevzî şöyle diyor : ⁽¹⁾

Hâris, Kûfe'de, İbnü'z-Zübeyr'in son günlerinde vefat etti.

EBU ABDURRAHMAN ES-SÜLEMÎ (R.H)⁽²⁾

Allah dostlarından biri de, çok oruç tutan ve namaz kılan, imamlara ve âlimlere yıllar boyu *Kur'ân* okutan, ibadette basiretli ve eğitimde maharetli olan Ebu Abdurrahman es-Sülemî Abdullah b. Habîb'dir.

Hammad b. Zeyd, Atâ b. Sâib'den rivayet ediyor: "*Ebu Abdurrahman es-Sülemî ölüm döşegindeyken, bize duâ etmesi için yanına gittik. Bunun üzerine; 'ben Rabbimin rızası için yetmiş Ramazan oruç tuttum. Buna rağmen (beni bağışlamasını) diliyorum' dedi*".

Abdurrahman b. Humeyd, Ebu İshak es-Sübeyfîyi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"*Ebu Abdurrahman es-Sülemî camide kırk yıl Kur'ân okuttu*".

A'meş, Şemmir'den rivayet ediyor:

Ebu Abdurrahman es-Sülemî elimden tuttu ve; "*namaza tahammülün nasıl?*" dedi. Allah'ın dilediği kadarını ona söyledim. Bunun üzerine şöyle dedi: "*Ben de senin gibiydim. Yatsı namazını kılar ve sabaha kadar namaz kılmaya devam ederdim. Buna rağmen başladığımdan daha dinç olurdum*".

Atâ b. Sâbit rivayet ediyor:

Ebu Abdurrahman es-Sülemî (fakirlere yedirmek için) camiye yemek getirirdi. Bazen de onu yolda karşılarlar, fakirlere yemek vermesini isterler ve; "*Allah (mahnı) bereketli kulsın*"

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü'l-Saife*, c.3, s.36.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.191.

derlerdi. O da; *"Allah sizleri de bereketli kılsın"* der ve Âişe (r.a)'nin; *"sadaka verdiğiniz ve size duâ edildiği zaman sadakanızın sevabının size kalması için aynı şekilde karşılık verin"* dediğini aktarırdı.

Atâ b. Sâbit, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den rivayet ediyor:

"Melek sabahleyin sizden birine bir sahifeyle gelir ve onu hayırla doldurur. Eğer sahifenin başı ve sonu hayırla dolmuş ise, arada işlenen hataların bağışlanması umulur".

Ebu Bekir b. Ayyaş, Âsım'dan rivayet ediyor:

Ebu Abdurrahman es-Sülemî (ilim) meclisini açtığı zaman; *"Şakik ez-Za'bi ve Harûrî ile oturmuş olan kişi bizim meclisimize katılmasın. Ebu'l-Ahvas dışındaki hikâyeciler benden uzak dursun"* derdi.

Âsım, Ebu Husayn'dan rivayet ediyor:

Şakik ez-Za'bi, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'ye; *"niçin insanların benimle oturmasını yasaklıyorsun?"* dedi. **Ebu Abdurrahman es-Sülemî** de; *"dinde sapıklığa düştüğünü gördüm..."* dedi".

Hammad b. Zeyd, Âsım'dan rivayet ediyor:

"Çocukken Ebu Abdurrahman es-Sülemî'ye gelirdik. Bize, Ebu'l-Ahvas dışında (hikâyeci olan) Sa'd b. Ubeyde ve Şakik'le oturmamızı yasaklardı. Çünkü Şakik çirkin görüşlere sahipti".

Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Ebu Abdurrahman es-Sülemî Ömer, Osman, Ali, İbni Mes'ud, Ebu'd-Derdâ ve diğer sahabilerden müsned rivayetlerde bulunmuştur.

Ebu Abdurrahman es-Sülemî, Osman (r.a)'dan Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenidir". Ebu Abdurrahman; "beni bu yere oturtan işte budur" demiştir. (Bu ha-

dis sahihtir, Buhâri ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir. Ayrıca Şu'be'den Yahya b. Said el-Kattan, Yezid b. Zürey, Yakub el-Hadramî ve daha başka insanlar rivayet etmiştir.

Bu hadisi ashabdan rivayet edenler ise şunlardır: Osman, Ali, Sa'd b. Ebî Vakkas, İbni Mes'ud, Ebu Hureyre, Ebu Ümâme ve Enes b. Mâlik (r.a).

Ali (r.a)'den Nu'man ve Hüseyin b. Sa'd, Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a)'dan oğlu Mus'ab, Ebu Hureyre (r.a)'den Ebu Seleme, Ebu Ümâme (r.a)'den Şa'bî, Enes (r.a)'den ise Süleyman et-Teymî ve Ebu Hedbe rivayet etmiştir.)

Abdulâlâ b. Âmir, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den naklediyor:

Camiye girdiğimde, müminlerin emîri Ali b. Ebî Tâlib (r.a) minberde Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu anlatıyordu: "Allah (c.c) İsrâiloğulları'nın peygamberlerinden birine vahyederek şöyle buyurdu: 'Ümmetinden taatım üzere olanlara amellerine güvenmemelerini söyle! Çünkü ben kıyâmet günü hesaptan kurtulmayıp azap etmeyi dilediğim kuluma azap ederim. Ümmetinden bana isyan edenlere de elleriyle kendilerini (ateşe) atmamalarını söyle! Çünkü ben en büyük günahları da affederim. Bir köy veya şehir halkı, erkek ve kadınlar benim sevdiğim hal üzere olurlarsa, ben de sevdiğileri (hal) üzere olurum. Sevdiğim (halden) nefret ettiğime intikal ederlerse, sevdiğileri (halden) nefret ettikleri (hale) intikal ederim. Herhangi bir köy ya da şehir halkı, erkek ve kadın nefret ettiğim (hal) üzere olurlarsa, nefret ettikleri (hal) üzere olurum. Nefret ettiğim (halden) sevdiğime intikal ederlerse, ben de nefret ettiklerinden, sevdiğilerine intikal ederim. Ayrılık yapan ve yaptıran, kehanet yapan ve yaptıran, sihir yapan ve yaptıran benden değildir. (Kâinatta ne varsa) Ben ve yarattıklarımın ibaretir. Bütün mahlukatım bana âittir".

(Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve onu sadece Ebu Dâvud'un rivayetinden bilmekteyiz. Muhtar onu münferid olarak rivayet etmiştir.)

Ebu Abdurrahman es-Sülemî, İbni Mes'ud (r.a)'dan; "namaza giderken sık adım atmakla emrolunurduk" dediğini rivayet etmiştir.

Ebu Husay'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve Mansur, Ebu Bekir'den münferid olarak rivayet etmiştir.

Ebu Abdurrahman, Kûfe'de Kur'ân kıraatı ile şöhret bulan zâhidlerdendir. Hz. Osman (r.a)'ın hilafetinden Haccac'ın emirliğine kadar bu şehirde Kur'ân okutmaya devam etti. Daha sonra Medâin'e geldi ve Hicrî 105 yılında vefat etti. Vefat ettiğinde 90 yaşındaydı. ⁽¹⁾ Allah rahmet eylesin.

Bu zât ile Hicrî 4. asırda gelen müfessir Ebu Abdurrahman es-Sülemî arasında isim benzerliği dışında bir alâka yoktur.

ZÂZÂN EBU AMR EL-KINDÎ (R.H)⁽²⁾

Allah için öğüt veren, duâsı kabul edilen ve mükâfatlandırılan Zâzân Ebu Amr el-Kindî de Allah dostlarındandır.

Vâkid, Zâzân'dan rivayet ediyor:

"Kim insanların malını almak (para kazanmak) için Kur'ân okursa, kıyâmet gününe yüzü etsiz kemik bir halde gelir".

İbni Nümejr anlatıyor:

"Zâzân; 'ey Rabbim, açım!' dedi. Bunun üzerine kubbeden değirmen taşı büyüklüğünde bir ekmek indi".

Ubeydullah b. Ebî Kesîr rivayet ediyor:

"Zâzân bayram günü çıkar, yollarda dolaşır ve tekbir getirirdi. Sonra namazgâha gelirdi".

İ'zan b. Amr rivayet ediyor:

"Bayram günü Zâzân'la birlikte namazgâha gittim. Rüzgârın Haccac için kurulan çadırı salladığını gördü ve; 'Allah'a yemin olsun ki, o iflas etmiştir' dedi. 'Bütün bunlara sahip iken onun iflas ettiğini mi söylüyorsun?' dedim; 'dinde iflas etmiştir' dedi".

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfîs*, c.3, s.36.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.4, s.199.

Zâzân'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Zâzân, Ali b. Ebi Talib, İbni Mes'ud, Cerîr b. Abdullah el-Beceli, Selmân-ı Fârisî, Berâ b. Âzib ve daha başka sahâbilerden (r.a) mûsned rivayetlerde bulunmuştur.

Ebu Kerme, Zâzân'ın; *"Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır..."* ⁽¹⁾ âyeti hakkında, *"onlara kabir azabı vardır"* dediğini rivâyet etmiştir.

Zâzân ve Meysera şöyle demişlerdir: Ali (r.a) ayakta (su) içti ve şöyle dedi: *"Ayakta da içsem, oturarak da içsem, Peygamber (s.a)'e uymuş olurum. Çünkü onu, her iki durumda da gördüm"*. ⁽²⁾

Zâzân, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor:

"Allah (c.c)'ın yeryüzünde dolaşan melekleri vardır ve ümmetinden bana selam iletmektedirler".

(Ali b. Ezher ve Muhammed b. Ziyad, Fudayl'dan hadisın bir benzerini rivâyet etmişlerdir. Ayrıca Sevrî'den bir grup râvi rivâyet etmiştir. Yine Zâzân'dan, Abdullah b. Sâib, ondan ise A'meş hadisın benzerini rivâyet etmiştir.)

Zâzân, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivâyet ediyor:

"Allah yolunda savaşmak (veya şehit olmak) dini terketmek dışında, tüm günahlara keffâret olur. Dinini terkeden kişi -Allah yolunda savaşmış olsa da- kıyâmet gününde getirilir ve 'emaneti teslim et!' denilir. O da; 'Ey Rabbim! Artık dünya geride kaldı (nasıl teslim edeyim?)' der. Bunun üzerine Allah (c.c); 'Onu cehenneme atın. O ne kötü anne ve ne kötü terbiyecidir' buyurur. Cehenneme atılır ve tâ dibine varır. Orada karşısına din (yani ilâhî emanet) çıkar. Onu alır, yukarı çıkarmak isterken kayar ve tekrar cehennemin dibine (sonsuzca kadar) yuvarlanır". İbni Mes'ud (r.a) devamla şöyle demiştir: "Emanet her şeyi içine almaktadır. Abdest, oruç, gusûl abdesti emanet kavramı dahilindedir. Bunların en ağırısı ise, bilinen emânetlerdir".

(1) Tur, 42.

(2) Dolayısıyla ayakta yemek yemek ve su içmek günahdır gibi yargılara varılmamalıdır. Sadece sağlık ya da tıf gereği ayakta yemek yenilmemesi ve su içilmemesi tavsiye olunur. (Çev.)

Zâzân şöyle demiştir:

"Berâ b. Âzib (r.a)'le karşılaştım. Ona; 'kardeşin İbni Mes'ud'un söylediklerini duymadın mı?' dedim ve söylediği sözleri aktardım. Bunun üzerine; 'onun söylediklerini duydum. Sen Allah (c.c)'ün; 'Gerçekten Allah size, emanetleri ehline vermenizi emreder...⁽¹⁾ buyurduğunu işitmedin mi?' dedi".

(İshak b. Yusuf el-Ezrak bu hadisi, Şerik'ten merfu olarak rivayet etmiştir.)

Zâzân, İbni Mes'ud (r.a)'dan Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Allah yolunda cihat etmek, emanet dışında bütün günahlara keffârettir. Emanet (kavramı) orucu, sözleri ve en önemlisi (bilinen) emanetleri içine alır".

Ayyaş el-Âmirî, İbni Mes'ud (r.a) tarikiyle, Peygamber (s.a)'den hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.

Vekî, Zâzân'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un yanına gitim. Yünden ve Yemen kumaşından elbise giyenlerin benden önce oraya vardığını gördüm. Bunun üzerine; "ey Abdullah! Ben Arap olmadığım için mi onları kendine yaklaştırdın ve beni uzaklaştırıyorsun?" dedim. Beni yanına doğru çektii ve aramızda kimse kalmadı. Sonra şöyle dedi: "Kıyâmet günü kişinin elinden tutulur, evvelkilerin ve sonrakilerin önüne dikilir. Sonra bir tellal; 'bu falan oğlu filandır. Kimin onda hakkı varsa gelip alsın" diye bağırır. Öyle ki (o gün) anne oğlundan, kardeşinden, babasından ve kocasından hakkını almak ister. Allah (c.c); 'Sûr'a üfürüldüğü zaman artık ne aralarında soy sop (çekişmesi) vardır, ne de birbirlerini soruşturacaklardır."⁽²⁾ buyurmuştur. Allah (c.c) kuluna; 'Onların haklarını ver' der. Kul; 'dünya geride kaldı. Onların haklarını nereden vereyim?' der. Bunun üzerine Allah (c.c) meleklerine şöyle emreder: 'Bunun iyi amellerinden alın ve hak isteyenlere verin'. Eğer Allah dostlarından ise, iyilikleri kat kat artırılır ve cennete girer. Allah (c.c); 'Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez (kulun yaptığı iş eğer bir kötülük ise, cezasını adaletle verir). İyilik olursa onu katlar (kat kat artırır),

(1) Nisa, 58.

(2) Mü'minûn, 101.

kendinden de büyük mükâfat verir⁽¹⁾ buyurmuştur. Eğer günahkâr bir kul ise, melekler; 'ey Rabbimiz! İyilikleri tükendi, ancak hak isteyenler tükenmedi' derler. Bunun üzerine Allah (c.c); 'Hak isteyenlerin kötülüklerinden alın, onun üzerine yükleyin, sonra onu cehenneme atın' buyurur".

(İsfahânî (r.h) şöyle demiştir: Harun b. Ebî Vekî, İbni Aşrâ'dan ve Zâzân'dan hadisi münferid olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Yahya b. Zekerîya el-Ensârî ondan hadisi merfu ve muhtasar olarak rivayet etmiştir.)

Zâzan, Cerîr (r.a)'den Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Lahd (kabrin altının yana doğru kazılması) bizim için, düz açılması ise başkası içindir".

Zâzan, Cerîr b. Abdullah el-Becelî (r.a)'den rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a)'la birlikte yola çıkmıştık. Medine'den uzaklaştığımızda bir atının bize doğru geldiğini gördük. Atlı yanımıza geldi ve selam verdi. Selamını aldık. Rasûlullah (s.a); *"nereden geliyorsun?"* diye sordu. O da; *"ailemin ve aşiretimin yanından geliyorum"* dedi. Rasûlullah (s.a); *"ne istiyorsun?"* diye sorunca, *"Allah'ın elçisini istiyorum"* dedi. Rasûlullah (s.a); *"işte buldun"* dedi. Adam; *"ey Allah'ın elçisi! İman nedir? Bana haber ver"* dedi. Peygamber (s.a) de; *"İman Allah'ın bir olduğunu ve Muhammed (s.a)'in O'nun kulu ve elçisi olduğunu kabul etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucunu tutman ve hacc etmendir"* buyurdu. Adam; *"(bunları) kabul ettim"* dedi. Sonra bineğinin ayağı takıldı ve deveyle birlikte kafasının üstüne yere düşüp öldü. Rasûlullah (s.a); *"adamı kurtarın, bana getirin"* deyince, Ammar b. Yâsir ve Huzeyfe b. Yeman (r.a) koşup adamı kaldırdılar ve; *"ey Allah'ın Rasûlü! Adam ölmüş"* dediler. Sonra Peygamber (s.a) ondan başını kaldırdı ve; *"İki tane meleğin, adamın ağzına cennet meyvelerinden verdiklerini gördüm ve onun aç olarak öldüğünü anladım. Allah'a yemin olsun ki, o adam, hakkında; 'inanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık buluştırmayanlar (var ya) işte güven onlarıdır ve doğru yolda olanlar da onlardır⁽²⁾ buyurulanlardandır"* dedi. Sonra Allah'ın

(1) Nisâ, 40.

(2) En'âm, 82.

Rasûlü (s.a); *"onu kaldırın"* buyurdu. Onu alıp su kenarına götürdük ve yıkadık. Kefenledik ve kabristana taşıdık. Rasûlullah (s.a) geldi kazılan kabrin başında durdu. Kabir lahd şeklinde kazılmamıştı. Bunun üzerine Allah'ın Rasûlü (s.a); *"lahd (kabrin alt kısmının kibleye doğru açılması) bizim için, şakk şeklinde kazılması ise bizden başkaları içindir"* buyurdu. ⁽¹⁾

Zâzân, Selmân-ı Fârisî (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Herhangi bir kul dünyada derecesinin yükselmesini ister ve yükselirse, Allah (c.c) âhirette onun derecesini daha da çok alçaltır. Âhiretin dereceleri daha büyük ve daha güzeldir".

Zâzân, Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

"Fakir bir kadının yanına gittim. Yanında bulunan bir şeyi bana hediye etmek istedi. Ona acıdığım için hediyeyi kabul etmek hoşuma gitmedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle dedi: 'Keşke kabul etsen ve onu mükâfatlandırsaydın. Onu hakir gördüğünü görüyorum. Ey Âişe! Mütevazi ol. Çünkü Allah (c.c) mütevazi olanları sever ve kibirlilerden nefret eder".

Zâzân ve Yahya b. Dinar'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve onu sadece Halef'in Abdulgafur'dan rivayetiyle bilmekteyiz.

İbnü'l-Cevzî, Zâzân'ın Kûfe'de, Haccac zamanında, Cemâ-cim vakasından sonra vefat ettiğini söylüyor. ⁽²⁾

ABDURRAHMAN B. EBÎ LEYLA (R.H)

İbni Hallikan Abdurrahman b. Ebî Leylâ'yı Kûfe'li Tabî'nin büyüklerinden sayar. ⁽³⁾ Zehebî de İbni Sîrin'in şöyle

(1) Şakk diye tabir edilen kazı içinde, çukur içinde ayrıca iki duvar örülür. Cesed yine Lahd şeklinde olduğu üzere yüzü kibleye doğru başı batı istikametindedir. Yani ceset aynı konur. Gerek lahd gerekse şakk, bu iki usul de caizdir. Ama Rasûlullah lahd tarzında gömüldüğü için bu tarz müstehabdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Prof. Dr. İbrahim Cânan, Kü-tüb-i Sitte Muhtasarı Ter. ve Şerhi, c.17. s.192-196.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.37.

(3) İbni Hallikan, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.3, s.126.

dediğini nakleder : *"Abdurrahman b. Ebî Leylâ, arkadaşları ve dostları tarafından çok hürmet görür, sanki bir emir gibi telakkî edilirdi".* ⁽¹⁾ Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın sözleri, güzel ahlâkı ve rivâyet ettiği hadisleri içermesi bakımından en ayrıntılı bilgi Ebu Nuaym'dadır. ⁽²⁾

Ebu İsa Abdurrahman b. Ebî Leylâ, fakih ve hüküm vermekle imtihan olunan bir zâttı.

Tasavvuf, belâya sabretmek, kurtuluşu beklemektir.

Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın Basra'yı Övmesi ve Bir Mecnunun Ona Söyledikleri

Sâbit el-Bünânî, İbni Ebî Leylâ'dan naklediyor:

"Bütün şu memleketleri dolaştım. Allah'ı zikretmede ve geceleyin çokça teheccüd kılmada Basra halkından iyisini görmedim".

Ebu Nüceyh, Mücahid'den naklediyor:

"Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın bir evi vardı. Orada kurrâlar toplanırdı. Yemek dışında (başka bir ihtiyaç için) nâdiren dağılırlardı".

Salih b. Muhammed er-Râzî rivayet ediyor:

Abdurrahman b. Ebî Leylâ kadılığa tayin olduğu ilk gün, insanlar kendisine bakmak için (yola) dizildiler. Kûfeli meczuplardan biri; *"Allah'ın âhiret zilletiyle dünya sevincini verdiğine bakın"* dedi. Bunun üzerine İbni Ebî Leylâ; *"eğer bunu daha önce işitseydim, hiçbir şeylerini üstlenmezdim"* dedi.

İbni Ebî Leylâ'nın Yetiştirdiği Sahabe Sayısı, Haccâc'a Söyledikleri ve Bazı Tefsirleri

Atâ b. Sâib, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'in ashabından yüzยirmi kişiye eriştim".

Hüseyn el-Cu'fî, Mecma b. Yahya el-Ensârî'den naklediyor:

(1) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.71.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c.4, s.350.

Abdurrahman b. Ebî Leyla, Haccac'ın yanına gelince Haccâc şöyle dedi: "**Osman (r.a)**'a sögen birini görmek istiyorsanız, bu adama (bakınız)". **Abdurrahman** da şöyle dedi: "**Beni bundan, Kur'an'daki üç âyet alıkoyuyor. Allah (c.c); 'Allah'ın verdiği bu ganimet malları, yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan, Allah'tan bir lûtuft ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve peygamberine yardım eden fakir muhacirleridir. İşte doğru olanlar bunlardır**⁽¹⁾ **buyurmuştur. Osman (r.a) onlardandır. Allah (c.c); 'Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imânı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimrilikinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir'**⁽²⁾ **buyurmuştur. Osman (r.a) onlardandı. Yine Allah (c.c); 'Bunların arkasından gelenler; 'Rabbimiz! Bizi ve iman etmede daha önce bizi geçmiş din kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde imân edenlere karşı kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin'**⁽³⁾ **buyurmuştur. Osman (r.a) ise onlardandı". Bunun üzerine, Haccac; "doğru söyledin" dedi.**

el-Minhal, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan; "O gece, selamettir, esenliktir. Fecrin doğuşuna kadar devam eder"⁽⁴⁾ **âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor:**

"Şeytan o gece çalışmaz. O gece sihir yapmak câiz değildir. O gece hiçbir (hadise) meydana gelmez ve sabaha kadar güven devam eder".

Amr b. Mürre, İbni Ebî Leylâ'dan; "Herkes, yanında bir sü-rücü ve bir de şahitle beraber gelmiştir"⁽⁵⁾ **âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor:**

"Sizden biri yalnız kaldığı zaman; 'Allah sana rahmet etsin; yaz' der ve hayır yazar".

(1) Haşr, 8.

(2) Haşr, 9.

(3) Haşr, 10.

(4) Kadir, 5.

(5) Kaf, 21.

Abdurrahman'ın Doğumu, Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Abdurrahman b. Ebi Leyla, Ebu Bekir (r.a)'in hilâfeti zamanında doğdu. Ömer (r.a)'den müsned rivayetler aktarmış, Osman, Ali, Sa'd b. Ebi Vakkas, Bilal, Huzeyfe, Ebu Zerr, İbni Abbas, İbni Ömer, Übey b. Ka'b, Ka'b b. Aceze, Berâ b. Âzib, Ebu'd-Derdâ, Ebu Eyyub, Ebu Leyla, Zeyd b. Erkam, Sevban, Semure b. Cündeb ve Ebu Cuheyfe (r.a)'den hadis işittmiştir.

Abdurrahman b. Ebi Leylâ, Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

"Cuma namazı, ramazan bayramı namazı, kurban bayramı namazı ve yolcu namazı iki rekâttır. Yolcu namazı kasır değil tamam olarak -Peygamberinizin lisanı üzere- iki rekâttır". (1)

(Bu hadisi Zebîd'den Semmâk b. Harb, Sevri, Şu'be, Şüreyk, Ali b. Salih, el-Cerrah, Ebu Vekî, Amr b. Kays el-Melâî, Abdullah b. İsa b. Abdurrahman, Yezîd b. Ziyad b. Ebi'l-Ca'd, Yezîd b. Abdullah, Ammar b. Ruzeyk, Kasım b. Velid, Kays b. Rabî, Abdullah b. Meymun et-Tahâvî Abdurrahman b. Zebîd, Yahya b. Ebi Üneyse ve Yasin Zeyyat rivayet etmiştir. Zebîd'in Yasin Zeyyat'tan rivayetinde ihtilaf edilmiştir. Bir grup râvi Abdurrahman b. Ebi Leylâ'nın Ömer (r.a)'den rivayetini mürsel olarak aktarmışlardır.)

Abdula'lâ, Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan naklediyor:

"Ömer (r.a)'in yanında oturuyordum. Bir ath geldi ve Şevval hilâlini gördüğünü iddia etti. Bunun üzerine Ömer (r.a); "ey insanlar, iftar edin" dedi. Sonra kalktı abdest aldı ve çizmelerine meshetti. Akşam namazını kıldı. Ath; "sana sadece bunu sormak için geldim. Bunu senden başkasının yaptığını gördün mü?" dedi. Ömer (r.a); "evet, bu ümmetin en hayırlısını böyle yaparken gördüm" dedi. (Bu hadis garîbdir ve Abdula'lâ münferid olarak rivayet etmiştir.)

İbni Ebi Leylâ, Ali (r.a)'den naklediyor:

"Peygamber (s.a)'in kızı Fâtıma, gelip babasından bir hizmetçi istedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) şöyle dedi: «Sana daha

(1) Yani yolcu kesinlikle rekâtlik farzları 2 rekât kılmalıdır, 4 kılmaya izin yoktur. (Çev.)

hayırlı bir şey öğreteyim mi? Otuzüç defa 'Subhanallah', otuzüç defa 'Elhamdülillah' ve otuzdört defa 'Allahu Ekber' de». Süfyan, birinin otuzdört defa olduğunu söylemiş ve Ali (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: 'Onları Peygamber (s.a)'den işittikten sonra hiç terketmedim'. 'Sıfın gecesinde de mi?' dediklerinde, 'Sıfın gecesinde de terketmedim' dedi.

(Bu hadisi Mücâhid'den Atâ b. Ebî Rabah ve Habîb b. Hibban rivayet etmiştir. İbn Ebî Leylâ'dan ise Amr b. Merra rivayet etmiştir.)

İbni Ebî Leylâ, Ali (r.a)'den Peygamber (s.a)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kim yalan olduğunu bildiği halde (bana isnat ederek) bir hadis rivayet ederse, o yalancılardan biridir". A'meş, el-Hakem'den hadisin benzerini rivayet etmiştir.

İbni Ebî Leyla, Ka'b b. Aceze (r.a)'den naklediyor:

"...Ey müminler! Siz de ona salat edin ve tam bir teslimiyetle selam verin" ⁽¹⁾ âyeti inince adamın biri Peygamber (s.a)'e geldi ve; "selâmı biliyoruz, sana salât etmek nasıldır?" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a); "Allah'ım İbrahim ve âline salât ettiğin gibi Muhammed ve âline salât et. Çünkü sen çok hamdedilen ve çok yücesin. İbrahim ve âlini mübarek kıldığın gibi Muhammed ve âlini mübarek kıl. Çünkü sen çokça hamdedilensin, pek yücesin, deyin" buyurdu.

(Bu hadis sahihtir ve sahih oluşunda ittifak edilmiştir. Hadisi el-Hakem'den Şu'be, Kays b. Sa'd, Mansur, İdris el-Evdi, Amr el-Melâî, Zeyd b. Ebî Üneyse, Mis'ar, Hamza ez-Zeyyât, Amr b. Bişr b. Hânî, el-Eclah, Şeybân, Fıtr b. Halife, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Abdullah b. Muharriz, Mecea b. Zübeyr rivayet etmiştir. Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan ise Sevrî, Ali b. Salih, İbrahim b. Muhacir ve Mücâhid tarikiyle rivayet etmişlerdir.

Ayrıca Abdullah b. İsa, Abdullah b. Abdullah er-Râzî, Zübeyr b. Adiy, Yezid b. Ebî Ziyad, İsmail es-Süddî ve Ebu Sa'd el-Bakkâl rivayet etmiştir.)

(1) Ahzâb, 1.

Abdurrahman'dan Gelen, Ensar, Muhâcir ve Beni Hâşim'in Rasûlullah'la Övünmesine Dâir Hadis

Abdurrahman b. Ebf Leyla, Ka'b b. Aceze (r.a)'den rivayet ediyor:

Ensar'dan, Muhacirler'den ve Beni Hâşim'den oluşan kişilerle, birlikte Peygamber (s.a)'in evleri önünde oturuyorduk. Peygamber (s.a)'in hangimize daha yakın ve hangimizin katında daha sevimli olduğu konusunda tartıştık. Dedik ki: *"Biz Ensar, ona iman ettik, tâbi olduk, onunla birlikte düşmana karşı savaştık. Biz Peygamber (s.a)'e daha lâyığız ve daha sevimliyiz"*. Muhacir kardeşlerimiz de; *"Allah'a ve elçisine hicret eden, ailelerini, akrabalarını ve mallarını terkeden biziz. Sizin katıldığınız (fazilet kaynağı) şeylere biz de katıldık. Biz Peygamber (s.a)'e daha lâyığız ve daha sevimliyiz"* dediler. Beni Hâşim kabilesinden olan kardeşlerimiz ise; *"biz Peygamber (s.a)'in akrabalarıyız. Sizin katıldıklarınıza biz de katıldık ve gördüklerinizi biz de gördük. Biz Peygamber (s.a)'e daha lâyığız ve daha değerliyiz"* dediler. Daha sonra Peygamber (s.a) evden çıkıp yanımıza geldi ve; *"bir şeyler mi konuşuyorsunuz?"* dedi. Konuştuklarımızı tekrar ettik. Bunun üzerine Ensar'a; *"doğru söylüyorsunuz. Bu durumunuzu kim inkâr edebilir?"* dedi. Muhacirler'in söylediklerini haber verdiğimizde; *"doğru söylüyorlar. Bu durumlarını kim inkâr edebilir?"* buyurdu. Beni Hâşimliler'in söylediklerini naklettiğimizde; *"doğru söylüyorlar. Bu durumlarını kim inkâr edebilir?"* buyurdu. Sonra; *"aranızda hüküm vereyim mi?"* dedi. Biz de; *"evet; ey Allah'ın Rasûlü! Analarımız ve babalarımız sana feda olsun"* dedik. Bunun üzerine Ensar'a; *"ey Ensar topluluğu! Ben sizin kardeşinizim"* dedi. Ensar; *"Allah (c.c) çok yücedir. Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, razı olduk"* dediler. Muhacirlere; *"ey Muhacirler topluluğu! Ben sizdenim"* buyurunca; *"Allah (c.c) çok yücedir. Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, razı olduk"* dediler. Beni Hâşimliler'e; *"ey Beni Hâşimliler! Ben sizden siz de bendensiniz"* buyurdu. Hepimiz razı olarak ve Peygamber (s.a)'e gıpta eder olduğumuz halde oradan ayrıldık.

(İbni Ebf Leyla'nın rivayet etmiş olduğu bu hadis garıbdır ve onu sadece bu vech ile bilmekteyiz.)

Abdurrahman b. Ebf Leylâ; ensar soyundan gelen, Kur'an kıraatını iyi bilen Kûfe'li bu meşhur fakih, Haccâc'a karşı ayakla-

nan İbnü'l-Eş'as'ın yanında idi. Yine onunla beraber Düceyl ırmağında Hicrî 83 yılında boğuldu. ⁽¹⁾

SAİD B. FEYRUZ EBU'L-BAHTERİ(R.H)

Zehebtî'nin beyanına göre Said b. Feyrûz Kûfe fukahâsının en büyüklerindendi. Said, Haccâc'a karşı ayaklanan İbnü'l-Eş'as namıyla bilinen Abdurrahman b. Muhammed'in azatlısıydı. Haccâc'ın yanlış uygulamalarına karşı ayaklanan birçok fıkıh ve kıraat bilginiyle beraber Said de ayaklandı. ⁽²⁾ Ebu Nuaym anlatıyor :

Allah dostlarından biri de, şüphecilere ve iftiracılara karşı gelen Said b. Feyruz Ebu'l-Bahterî'dir. Kurrâlarla Haccâc'a karşı ayaklanmış ve Cemâcim'de, Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as'ın öldürüldüğü gün öldürülmüştür. (Hicrî 83)⁽³⁾

Ebu'l-Bahterî'nin Cesareti, Zühdü ve Nasihatları Hakkında Gelen Rivâyetler

Atâ b. Sâib, Ebu'l-Bâhterî'nin, Cemâcim gününde şöyle dediğini rivayet ediyor:

"İnsanların (savaşta) kaçması, kılıcın keskinliğinden daha kötü sonuç verir". Sonra öldürülünceye kadar savaştı.

Atâ b. Sâib rivayet ediyor:

"Ebu'l-Bahterî ince kalpli biriydi. Ağlama sesi duyduğu zaman hemen ağlardı".

Süfyan, Ebu'l-Bahterî'den rivayet ediyor:

"Ders aldığım insanların arasında olmayı, ders verdiklerimin arasında olmaktan daha çok isterim".

Ebu'l-Anbes, Ebu'l-Bahterî'den naklediyor:

"Benden daha fazla bilgili olanların arasında olmayı, daha az bilgili olanların arasında olmaktan daha çok severim".

(1) Zehebtî, *el-İber*, c.1, s.71.

(2) Zehebtî, *a.g.e*, c.1, s.70.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.379.

Süfyan, Ebu'l-Bahterî'den naklediyor:

"Bir köle olup, Allah'a itaat etmeyi temenni ederim".

Zeyd b. Cübeyr, Ebu'l-Bahterî'nin, kendisine şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Allah şundadır' deme. Çünkü Allah her yerededir".

Ebu'l-Bahterî'nin Meşhur Sahabilerden Yaptığı Nakiller

Amr b. Mürre, Ebu'l-Bahterî'den naklediyor:

Adamın biri Selman'a geldi ve şöyle dedi: *"Bugün insanların yaptıkları ne güzel! Yolculuğa çıktım ve kimin yanına vardım, sanki kardeşimin yanına varmış gibi ilgi gördüm".* Bunun üzerine Selman; *"ey kardeşimin oğlu! Bu, imanın güzelliklerindendir. Hayvanları görmez misin? Yüklendikleri zaman hızlı yürürler, yolculuk uzadığı zaman yavaşlarlar"* dedi.

Atâ b. Sâib, Ebu'l-Bahterî'den naklediyor:

Adamın biri Abdullah b. Mes'ud (r.a)'a geldi ve bir kavmin akşam namazından sonra oturduklarını, aralarından birinin; *"Allah'ı şöyle ve şöyle yüceltin, şöyle ve şöyle tespih edin, şöyle ve şöyle hamdedin"* dediğini haber verdi. Abdullah b. Mes'ud (r.a); *"onlar da söylediklerini yapıyorlar mı?"* diye sorunca; *"evet yapıyorlar"* dedi. Abdullah; *"bunu yapmak için bir daha toplandıklarında bana haber ver"* dedi. O kavim bir daha toplandığında Abdullah gelip yanlarına oturdu. Söylediklerini iğitince ayağa kalktı ve; *"ben Abdullah b. Mes'ud'um. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin olsun ki, zulümle bid'at işliyorsunuz ve ilim bakımından kendinizi Muhammed ahabından üstün tutuyorsunuz"* dedi. Bunun üzerine Mudad; *"Allah'a yemin olsun ki, yaptığımız bid'at değil ve kendimizi Muhammed ahabından üstün tutmuyoruz"* dedi. Amr b. Utbe ise; *"ey Abdurrahman'ın babası! Allah'tan bağışlanmamızı dileriz"* dedi. Abdullah b. Mes'ud sözlerine şöyle devam etti: *"Doğru yola sarılın. Eğer bunu yaparsanız, doğrudan uzaklaşırsınız. Sağa ve sola yönelirseniz dalâlete düşersiniz".*

(Bu rivayeti Zâide ve Ca'fer b. Süleyman, Atâ'dan rivayet etmiştir. Kays b. Ebi Câzim ve Ebu'z-Za'ra, İbni Mes'ud

yeb b. Nahbe olduğunu belirtmiştir.)

Ebu'l-Bahterî, Ali, Ebu Zerr ve Selman (r.a)'dan rivayette bulunmuştur. Ayrıca İbni Ömer, Ebu Said ve İbni Abbas (r.a)'dan hadis işitmiştir. Ali (r.a)'den hadis işitip işitmediği konusunda ise ihtilaf edilmiştir.

Ebu'l-Bahterî, Ali (r.a)'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) beni Yemen'e gönderdi. Dedi ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Beni gönderiyorsun. Ancak yaşıam genç ve hüküm verme konusunda tecrübem yok'. Bunun üzerine elini göğsüme koydu ve; 'Allah diline hidayet edecek ve kalbini sâbit kılacaktır' dedi. Ondan sonra hiçbir konuda tereddüt etmedim".

Ebu Muâviye, Cerîr İbni Nümejr ve Yahya b. Said, A'meş'ten hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.

Ebu'l-Bahterî, Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

Ömer, "insanların haklarını verdim ve yanımda biraz mal kaldı. Bu konuda ne dersiniz?" dedi. Dediler ki: "Ey mü'minlerin emîri! Senin ihtiyaçların vardır. Sen birçok işe bakmaktasın. Bizim gönlümüz hoştur. Onları ihtiyaçlarına sarfet". Ali (r.a) ise susmaktaydı. Ömer (r.a); "ey Ali! Konuşmayacak mısın?" diye sorunca; "insanlar görüşlerini ve ne yapacağını söylediler" karşılığını verdi. Ömer (r.a); konuşması için Ali'ye ısrar edince Ali (r.a) şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emîri! Bazı şeyleri bilmiyor, sadece zannediyorsun". Bunun üzerine Ömer (r.a); "bir söz söyledin ve mutlaka onun açıklamasını yapacaksın" dedi. Ali (r.a) ise sözlerine şöyle devam etti: "Peygamber (s.a)'ın seni zekât toplamaya gönderişini hatırlıyor musun? Abbas'ın yanına gelmiştin. O da sana zekâtını vermemişti. Bunun üzerine bana gelmiş ve beraber Peygamber (s.a)'e gitmemizi istemiştin. Peygamber (s.a)'e gittik ve sıkıntılı olduğunu görünce geri döndük. Tekrar gittiğimizde neşeliydi. Yanımda iki dinar vardı. Onları (muhtaçlara verinceye) kadar rahat etmedim" demişti. Sen; 'Abbas zekâtını vermiyor' demiştin. Peygamber (s.a) de; 'kişinin amcası, babası gibidir demişti'. Bunun üzerine Ömer (r.a); 'bu iki şey için sana teşekkür edeceğim' dedi. Ali (r.a) ise; 'sen teşekkürü geciktiriyor, cezayı acele veriyorsun' buyurdu.

Cerîr b. Hâzim, A'meş'ten hadisin benzerini aktarmıştır. Bu

rivayette Ömer (r.a)'in; "ya sözünü açıklarsın, ya da seni cezalandırırım" dediği yer almaktadır.

Ebu'l-Bahterî, Ali (r.a)'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'den bir şey istediğim zaman, onu verirdi".

Ebu'l-Bahterî, Ebu Zerr (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'e dedik ki: *"Ey Allah'ın Rasûlü! Zenginler sevapların hepsini aldı".* Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a); *"namaz kılıp, oruç tutup, Allah yolunda cihat etmiyor musunuz?"* buyurdu. Dedik ki: *"Ey Allah'ın Rasûlü! Onların yaptıkları amelleri biz de yapıyoruz. Ancak onlar sadaka veriyorlar, ama biz veremiyoruz".* Bunun üzerine Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: *"Sizin sadakalarınız da çok. Güçlü kulağınla işitmesi zayıf olana yardım etmen, güçlü gözünle, görmesi zayıf olanın ihtiyaçlarını gidermesine yardım etmen, gücünle güçsüze yardım etmen, yoldaki bir engeli kaldırman, konuşmayanın derdini anlatman ve ailenle cinsi münasebette bulunman sadakadır".* Dedik ki: *"Bizden biri şehvetini (ailesiyle) giderdiği zaman sevap mı alır?".* Bunun üzerine; *"şehvetini başka biriyle giderse günah kazanmaz mıydı?"* buyurdu. Bende; *"evet günahkâr olurdu"* deyince, *"şerrin karşılığını umuyor ama hayrın karşılığını ummuyorsunuz"* buyurdu.

(Ebu Muâviye ve daha başkaları hadisın bir benzerini A'meş'ten rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ebu'l-Bahterî, Ebu Zerr (r.a)'den muhtasar olarak da rivayet etmiştir.)

Ebu'l-Bahterî, Ebu Said el-Hudrî'den, Peygamber(s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor. *"Sizden biri kendini aşağılamasın".* Denildi ki: *"Ey Allah'ın Rasûlü! Kişi kendini nasıl aşağılar?".* Bunun üzerine Peygamber (s.a); *"Allah'ın emrettiği bir hususun yapılmadığını görür fakat ses çıkarmaz. 'Sana ne engel oldu?' dediklerinde, 'insanlardan korktum' der. Allah (c.c) da; 'Asıl benden korkman gerekirdi' buyurur".*

(Bu hadisi Amr b. Mürre'den Zebîd b. Hâris, Amr b. Kays el-Melâî ve Zeyd b. Enise rivayet etmiştir. Şu'be ise Ebu'l-Bahterî'den rivayet etmiştir. Hadisin senedinde Ebu'l-Bahterî ile Ebu Said (r.a) arasında bilinmeyen bir kişi vardır. Zeyd b. Ebf Uneyse bu râvinin Müşfeâ olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu hadis Ebu'l-Bahterî'den üç ayrı yolla gelmiş ve bu yolların hepsinde

sahabi Ebu Said (r.a) bulunmaktadır. Ayrıca hadislerin metinleri birbirlerine yakındır.)

Ebu'l-Bahteri, Ebu Said el-Hudri (r.a)'den rivayet ediyor:

"Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de..." ⁽¹⁾ Ayeti indiğinde Peygamber (s.a) süreyi sonuna kadar okudu ve; *"ben ve ashabım biriz, insanlar da birdir. Fetihten sonra hicret yoktur"* buyurdu.

Amr, Ebu'l-Bahteri'den, Ebu'l-Bahteri, Ebu Said el-Hudri (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kalpler dört kısımdır: Birincisi kandil gibi temiz ve aydınlık olan kalptir. Bu kalp mü'minin kalbidir ve onun kandili nurdur. İkincisi kabuk bağlamış ve kapanmış kalptir. Bu kalp kâfirin kalbidir. Üçüncüsü, ters dönmüş kalptir ki, bu kalp münafığın kalbidir. Önce gerçeği görmüş, sonra inkâr etmiştir. Dördüncüsü hem imânın ve hem de nifakın bulunduğu iki yüzlü kalptir. Bu kalpteki imânın örneği, güzel suyla sulanan bakla gibi, nifakın örneği ise, kan ve irinle takviye edilen yara gibidir. İkisinden hangisi galip gelir ve ağır basarsa, kalp o yöne yönelir".

(Amr'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve Şeyban, Leys'ten münferid olarak rivayet etmiştir. Ayrıca İmam Ahmed, Ebu'n-Nadr'dan hadisini benzerini rivayet etmiştir. Ebu'l-Bahteri ise başka bir yolla hadisi Huzeyfe (r.a)'den mürsel olarak rivayet etmiştir.)

Ebu'l-Bahteri, Selman (r.a)'dan Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"İlim (ehlinin) uykusu, cahilin (nafil) ibadetinden daha hayırlıdır".

(Hadisi A'meş Ebu'l-Bahteri'den rivayet etmiştir. Ebu'l-Bahteri ise başka bir yolla hadisi Selman (r.a)'dan münferid olarak rivayet etmiştir.)

Amr b. Mürre, Ebu'l-Bahteri'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"İbni Abbas (r.a)'a selam konusunu ve bu yolla hurmaların satılmasını sordum. Peygamber (s.a)'in; hurmaların yenilecek veya

(1) Nasr, 1.

tartılacak duruma gelmeden satılmasını yasakladığını haber verdi. Orada bulunan biri İbni Abbas'a; 'nasıl tartılır?' diye sordu. Bir başkası ise, tartılmasından kastın toplanması (ve tartılabilir hale gelmesi) olduğunu söyledi". (Hadisin metni Ebu Davud'a aittir ve hadis sahihtir. Sahih oluşunda ittifak edilmiştir.)

Amr b. Mürre, Ebu'l-Bahteri'den rivayet ediyor:

"Hacca gitmek için yola çıktık. Batn-ı Nahle'ye vardığımızda hilâli gördük. Bazılarımız; 'iki günlük' bazılarımız da 'üç günlük' dediler. Sonra İbni Abbas (r.a)'la karşılaştık ve; 'biz hilâli gördük. Bazılarımız hilâlin iki günlük, bazılarımız da üç günlük olduğunu söyledi' dedik. Bunun üzerine, Peygamber (s.a)'in hilalin görüldüğü anı saydığını ve görüldüğü gecenin ilk kabul edileceğini aktardı". (Bu hadis sahihtir ve Müslim rivayet etmiştir. Şu'be ise Amr'dan hadisin benzerini rivayet etmiştir.)

MEYMUN B. EBİ ŞEBİB(R.H)⁽¹⁾

Allah dostlarından biri de, iffet sahibi, fakih ve edip olan Ebu Nasr Meymun b. Ebi Şebib'dir. Ebu Nasr Cemâcim gününde öldürülmüştür. ⁽²⁾

Meymun'un Haccâc'ın Arkasında Namaz Kılışı

Hasen İbnu'l-Harr, Meymun b. Ebi Şebib'den naklediyor:

Haccac'ın zamanında Cuma namazına gitmek istedim. Ancak kendi kendime şöyle sordum: "Nereye gideceğim, onun arkasında mı namaz kılacağım?". Gitmekle gitmemek arasında tereddüt ettim ve sonunda gitmeye karar verdim. Bunun üzerine evin kenarından biri; "ey İman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alıverişini bırakın..." ⁽³⁾ diye seslendi. Yalan bir şeyi yazdığım, bana bir şeyler olur ve yazım güzelleşirdi. Doğru bir şey yazdığım ise, yazım çirkinleşirdi. Bunun üzerine yazıp yazmamakta tereddüt ettim ve

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.375.

(2) Cemâcim Günü Hicri 83 yılında vukû buldu.

(3) Cum'a, 9.

sonunda terketmeyi kararlaştırdım. Biri evin kenarından; *"Allah, iman edenleri dünya hayatında da âhirette de değiştirmeyen sözle sağlam yolda yürütür..."*⁽¹⁾ diye seslendi.

Mansur, İbrahim'den naklediyor:

"Meymun b. Ebî Şebîb, Sahte para gördüğünde onu kırardı".

Meymun'un Rivâyet Ettiği Hadisler

Meymun b. Ebî Şebîb, Ali, Muaz, Mikdâd, Abdullah b. Mes'ud, Ammar, Ebu Zerr, İbni Abbas, Mugîre b. Şu'be, Semure b. Cündeb ve Âişe (r.a)'den müsned rivayetlerde bulunmuştur.

Meymun b. Ebî Şebîb, Ali (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

Bana çocuğu olan bir cariyeye düşmüştü. Cariyeyi satıp çocuğu yanımda tutmak istedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a); *"ya ikisini birden sat, ya da ikisini birden tut"* buyurdu.

(Hakem'den Haccac b. Artea ve Ebu Halid ed-Delânî hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.)

Meymun b. Ebî Şebîb, Muaz b. Cebel (r.a)'den naklediyor:

Peygamber (s.a)'e; *"bana vasiyet (nasihat) et"* dedim. *"Nerede olursan ol Allah'tan kork. Kötülüğün arkasından iyi amel işle ki, onu silsin. İnsanlarla iyi geçin"* buyurdu. (Bu hadisin aynısını Cerîr, Fudayl ve İbni İyad, Leys'ten rivayet etmiştir.)

Meymun, Muaz (r.a)'dan naklediyor:

Peygamber (s.a) beni Yemen'e gönderdi. Giderken bana uzunca nasihat etti ve sonunda; *"iyi ahlâk sahibi ol. Çünkü insanların en dindarı, ahlâkı güzel olandır"* buyurdu.

Meymun, Muaz b. Cebel (r.a)'den naklediyor:

"Peygamber (s.a)'le beraber Tebuk Savaşı'na çıktım. Bir ara Peygamber (s.a)'in yalnız kaldığını gördüm ve bu fırsatı değerlendirmek istedim. Devemi ona doğru sürdüm, yanına geldim. Dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana, beni cennete götürecek bir amel öğ-

(1) İbrahim, 27.

ret'. Bunun üzerine; 'büyük şey istedin. Ancak bu, Allah'ın kolaylaştırdığı için kolaydır. Ortak koşmadan Allah'a ibadet et. Namazlarını kıl, zekâtı ver ve orucunu tut' buyurdu. Daha sonra; 'istersen sana iyilik kapılarını göstereyim. Oruç, (günahlardan) koruyucudur. Sadaka, hatâlara keffârettir. Geceleri (ibadet için) kalmak' dedi ve 'Onların, yanları yataklarından kalkarak korkuyla, umutla Rablerine yalvarırlar...' ⁽¹⁾ âyetini okudu. Sonra; 'istersen sana tüm amellerin en üstün olanını haber vereyim. O, Allah yolunda cihat etmektir' dedi. Sonra; 'insanlar için bunların hepsinden daha yararlı olanını haber vereyim mi?' dedi. O anda susmuş ve başka yere dönmüştü. Bir bineklinin ona doğru geldiğini gördüm. Gelip onu meşgul etmesinden korktum ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Konuştuklarımızdan dolayı hesap verir miyiz?'. Bunun üzerine; 'Ey Muaz! Konuştukların ya lehinedir, ya da aleyhinedir. İnsanları yüzüstü cehenneme attıran, ağızlarından çıkanlar değil midir?' buyurdu.

(A'meş ve Mansur Hakem, Habîb'den hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.)

Hakem, Meymun'dan rivayet ediyor:

Adamın biri geldi ve Mikdad (r.a)'ın yanında Osman (r.a)'ın hizmetçisini övmeye başladı. Bunun üzerine Mikdad (r.a) adamın yüzüne toprak serpti ve; "Rasûlullah (s.a); 'insanları, yüzlerine karşı övenleri gördüğünüz zaman yüzlerine toprak serpiniz' buyurmuştur" dedi.

Meymun, İbni Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in; "Semi-allahu limen hamideh" dedikten sonra şöyle duâ ettiğini rivayet ediyor:

"Rabbim; yerlerin, göklerin ve her ikisinin arasının dolusunca ve kibriyâ ehlinin senâlarından sonra dilediklerinin dolusunca sana hamdolsun. Verdiğine kimse engel olamaz ve engel olduğunu kimse veremez".

(Meymun'un rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve onu sadece bu yolla bilmekteyiz.)

Meymun, Ammar (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a), namazları uzatmamızı, hutbeleri kısaltma-

(1) Secde, 16.

mızı emretti". (Meymun'un rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir.) ve onu sadece Mes'ud'un hadisiyle bilmekteyiz.

MUSA B. TALHA ET-TEYMÎ (R.H)

Zehebi, Musa'nın Kûfe'li olduğunu bildiriyor. Ebu Hâtım, Musa'nın Mehdi diye çağrıldığını ve kardeşleri arasında en zâhid, en âbid kişi olduğunu belirtiyor. ⁽¹⁾ Musa b. Talha et-Teymî hakkında ayrıntılı mulfumatı ve rivâyetlerini Ebu Nuaym bildiriyor. ⁽²⁾

Allah dostlarından biri de, fesahat sahibi olan Musa b. Talha b. Ubeydullah et-Teymî'dir. Üstün bir fakih ve amel eden bir takvâ ehliydi.

Musa'nın Fıkıh, Zühd ve Faziletine Dair Rivâyetler

el-Esved b. Şeyban, Halid b. Sümeyr'den rivayet ediyor:

"el-Muhtar Kûfe'de ayaklanınca, Musa b. Talha yanımıza geldi. Onu mehdi olarak kabul ediyorlardı. İnsanlar etrafında toplanınca, bolca sükût ettiğini ve az konuştuğunu, üzüntülü ve hederli olduğunu gördük".

Mis'ar rivayet ediyor:

Ömer b. Abdulaziz, Ebu Bürde'ye; *"Kûfe'de senin yanında ve senin denginde kimse kaldı mı?"* diye sordu. Ebu Bürde kimse'nin kalmadığını söyleyince, *"aksine Musa b. Talha var"* denildi.

Abdullah b. Mevhib, Musa b. Talha'dan rivayet ediyor:

"Arşın altındaki hazinede bir söz vardır. Kul onu söylediği zaman selâmette olur. O; 'güç ve kuvvet sadece Allah'tandır' sözüdür".

Musa b. Talha'dan Gelen Hadis Rivâyetleri

Musa b. Talha, babası Talha (r.a), Ebu Eyyub el-Ensâri ve daha başka sahabilerden müsned rivayetlerde bulunmuştur. Kendisinden ise, aralarında Ebu İshak, Semmâk b. Harb, Osman b.

(1) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.96.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.371.

Abdullah b. Mevhib, Osman b. Hâkim ve Ebu Mâlik el-Eşcafnî de bulunduğu tabîler rivayette bulunmuştur.

Musa b. Talha, babası **Talha (r.a.)**'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'le, hurma ağaçlarının başında (çalışan) bir grup insanın yanına uğradık. Peygamber (s.a); 'onlar ne yapıyorlar?' diye sorunca; 'hurmaları açılıyorlar' dedim. Bunun üzerine; 'bunun fayda vereceğini sanmıyorum' dedi. Oradakiler de hurmaları açılmayı bıraktılar. O yıl hurmalar meyve vermedi. Bu durum Peygamber (s.a)'e iletildiğinde şöyle buyurdu: 'Eğer açılama fayda veriyorsa açılansınlar. Ben sadece fayda vermeyeceğini sandım. (Dünya işlerine ait) zan ile söylediklerimi almayın. Ancak sizlere Allah'tan bir şeyi haber verdiğim zaman onu alın. Çünkü ben Allah'a yalan isnat etmem". (1)

(Bu hadisi **Abdurrahman b. Mehdi, İbni Ebî Avâne**'den rivayet etmiştir. Ayrıca **İsrail, Semmâk**'tan bir benzerini rivayet etmiştir.)

Musa b. Talha babasından rivayet ediyor:

"Uhud gününde müşriklerden uzaklaşıp tepeye çıkıncaya kadar Peygamber (s.a)'i sırtladım. Sonra eliyle arkasını gösterdi ve; 'işte Cibrâil! Bana, kıyâmet gününde senin önüne çıkacağını ve her sıkıntıdan seni kurtaracağını haber veriyor' dedi".

Musa b. Talha, Ebu Eyyub el-Ensârî (r.a.)'den rivayet ediyor:

Adamın biri Peygamber (s.a)'e geldi ve; *"bana, beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak bir amel göster"* dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a); *"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ibadet et, namaz kıl, zekât ver ve akrabalarınınla ilişkiyi kesme"* buyurdu. Adam oradan ayrıldı. Peygamber (s.a) onun arkasından; *"emrolunanı yaparsa cennete girer"* dedi.

(**Musa b. Talha**'nın rivayet etmiş olduğu bu hadis sahihtir ve sahih olugunda ittifak edilmiştir.)

Musa b. Talha, Kûfe'de 103 yılında öldü. (2)

(1) Bu hadis Peygamberimizin vahye müteallik olmayan meselelerde tavsiye mahiyetinde ic-tihat yapabildiğini, eğer hatalı bir sonuç olursa vazgeçip işi bilenlere bıraktığını gösteren önemli delillerdendir. (Çev.)

(2) Zehebi, *el-İber*, c.1, s.94.

EBU YEZİD REBÎ B. HAYSEM (R.H)⁽¹⁾**İbni Mes'ud'un Rebî'i Övmesi ve Rebî'in Zühdüne Dâir Rivâyetler**

Alçak gönüllü, kanaatkârlığını ispat etmiş, sırrını gizleyen, hal ve hareketi güzel olup, günahını itiraf eden, Rabbine muhtaç Ebu Yezid Rebî b. Haysem de Tâbîn'den biridir.

Tasavvuf, sırları karşılıklı olarak gizlemek ve dış görüntüye aldanmamaktır.

Ebu Ubeyde b. Abaullah, babası İbni Mes'ud'dan naklediyor :

Abdullah b. Mes'ud, Rebî b. Haysem'e şöyle dedi:

"Ey Ebu Yezid! Rasûlullah (s.a) seni görmüş olsaydı, muhakkak çok severdi. Seni her gördüğümde, alçak gönüllüleri hatırlıyorum".

Yasîn, Zeyyâd'dan naklediyor:

İbni Kevâ, Rebî b. Haysem'e gelerek;

"Bana, senden daha hayırlı olan birini göster" dedi.

Rebî b. Haysem de;

"Konuşması güzel, susması tefekkür, yürütmesi tedebbür olan kişi benden daha hayırlıdır" dedi.

Rebî b. Haysem'e;

"İnsanlara neler yapmaları gerektiğini söyleseniz" denildi. O da;

"Ben kendi nefsimden razı değilim, kendi nefsimi yermekten başımı kaldıramıyorum ki, insanlara kendilerini yermelerini öğütleyeyim! İnsanlar, günahları hususunda Allah'tan korkarlarsa, kendilerinden emîn olurlar" dedi. Rebî'ye; *"Nasıl sabahlıyorsunuz?"* denildiğinde ise;

"Günahkâr olarak sabahlıyor, rızıklarımızı yiyoruz ve ölüm

(1) Ebu Nusym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.2, s.105.

vakitlerimizi bekliyoruz" dedi.

Rebî b. Haysem şöyle diyordu:

"Azığını hazırla, cihadına başla ve nefsinin hâkimi ol".

Rebî b. Haysem'in dostlarından naklediliyor:

Rebî'nin bütün amelleri gizliydi. Mushaf açıkken yanına biri geldiğinde, üzerini hemen elbisesiyle örterdi.

Rebî b. Haysem şöyle dedi;

"Allah'ın rızası istenerek yapılmayan her şey birer birer kaybolur".

Şâ'bîden naklediliyor:

Abdullah b. Mes'ud'un arkadaşlarından bahsedildiğinde şöyle denildi: **"Rebî b. Haysem, onlar içinde en muttaki olanıydı".**

İhlas Sûresi'nin Fazileti, Gereği Gibi Uzak Olmak, Bilmek ve Anlamak, Hastalık ve Şifası, Rebî'in Dûâsı

Münzir, Sevrî'den naklediyor:

Rebî b. Haysem şöyle dedi;

"İnsanların kısa, benim ise uzun ve büyük kabul ettiğim karışık olmayan bir süre var. Onu hanginiz okursa, o insan için yeterlidir" (İhlas sûresi kastediliyor).

Münzir, Sevrî'den naklediyor:

"Bildigin şey hususunda Allah'tan kork. Ben sizin için, hatayla yaptıklarınızdan daha çok, bilerek yaptıklarınızdan korkuyorum. Bugün Hakka gereği gibi tâbi olmuyorsunuz. insanlardan gereği gibi uzaklaşmıyorsunuz. Muhammed (s.a)'e indirilenin hepsini bilmiyorsunuz. Okuduğunuzun tamamının ne olduğunu anlamıyorsunuz."

"İnsanlardan gizlediğiniz sırlarınıza gelince, onlar Allah'ın verdiği dertlerdir. Onların ilaçlarını arayın. Onların ilaçları ancak tevbe etmen ve aynı günâha dönmemendir".

Mâlik b. İsfahânî annesinden naklediyor:

Rebî b. Haysem arkadaşlarına şöyle dedi:

"Hastalık, ilaç ve şifâ nedir biliyor musunuz?"

Arkadaşları:

"Hayır, bilmiyoruz" dediler. **Rebî b. Haysem;**

"Hastalık, günahlardır; ilaç, istiğfar, şifâ ise, tevbe etmen ve bir daha onu yapmamandır" dedi.

Nusayr b. Za'lûk'tan naklediliyor:

Rebî b. Haysem, gözyaşları sakallarını ıslatıncaya kadar ağlayarak;

"Öyle topluluklara yetiştik ki, biz onlara göre hırsızdan başka bir şey değiliz" diyordu.

Fudayl b. İyad anlatıyor:

Rebî b. Haysem duâsında şöyle diyordu:

"Senden başka kimsenin cevap veremeyeceği ihtiyacımı senden diliyorum. Ve böyle yaptığımdan dolayı da bağışlanma diliyor ve sana tevbe ediyorum".

İstiğfarın Büyüklüğü, Kulun Sabahlayışı, Dokuz Mühim Şey, Rebî'in Az Konuşması ve Cehennem Âyeti Okununca Titreyip Bayılması

Rebî b. Münzir babasından naklediyor:

Rebî b. Haysem şöyle diyordu:

"Kim Allah'tan bağışlanma dilerse, saadete erişenlerden yazılır ve azaptan emin olur".

Ömer b. Zerr anlatıyor:

Rebî b. Haysem'e;

"Ey Yezîd'in babası, nasıl sabahlıyorsun?" diye soruldu. O da;

*"Günahkâr âcizler olarak sabahlıyor, rızıkımızı yiyor ve ecelle-
rimizi bekliyoruz"* diye cevap verdi.

İbni Sîrîn anlatıyor:

Rebî b. Haysem şöyle dedi:

"Dokuz şey dışında sözü azaltın:

"Tesbîh, tehlîl (lâ ilâhe illallah demek), tahmîd (elhamdülillah demek), hayrı istemek, şerden Allah'a sığınmak, iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek ve Kur'ân okumak".

Süfyan anlatıyor:

"Rebî b. Haysem'le on sene arkadaşlık ettik. Benimle bir tek kelimeden başka bir şey konuşmadı".

Başka biri ise;

"Rebî'yle iki sene arkadaşlık yaptım. Benimle iki kelimeden başka konuşmadı" diye anlatır.

Süfyan es-Sevri Benî Taymullah kabilesinden birinden naklediyor:

Rebî b. Haysem'le on yıl birlikte oturduk. İki kere dışında dünya işinden bir şey sormadı. Sorduklarından birisi; *"Annen sağ mı?"* diğeri ise; *"Kaç tane mescidiniz var?"* idi.

Ebü Vâil'den naklediliyor:

Yanımızda **Rebî b. Haysem** olduğu halde **Abdullah b. Mesud**'la bir demirciye uğradık. **Abdullah** kalkarak ateşteki demire baktı. Arkasından **Rebî** de onun baktığı yere baktı; **Abdullah** orada yanan ateşi görünce şu âyeti okudu:

"Cehennem ateşi onlara uzak bir yerden görününce, onlar bunun kaynamasını ve uğultusunu işitirler. Elleri boyunlarına zincirlerle bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları zaman, orada ölümü isterler (Yetiş ey ölüm. Neredesin? Gel ve bizi bu azaptan kurtar! derler)" ⁽¹⁾. **Rebî** daha sonra bağırды ve düştü. Onu yüklenerek evine getirdik. Akşam oluncaya kadar kendine gelmedi.

Nefis Muhasebesi, İnsanların Farklı Bir Tasnifi Hamdın Yüceliği, Hırsıza Duâ, Hz. Hüseyin İçin İstircâ

Abdullah b. Muhammed, **Kevâ**'dan naklediyor:

Rebî b. Haysem'e;

(1) Furkan, 12-13.

"Bir kimseyi ayıplaman ve onu yermen hususunda ne dersin?" diye sordum. Bana;

"Yazıklar olsun sana ey İbni Kevâ! Ben kendi nefsimden razı değilim ki, onu bir kenara bırakarak başkalarına bir şey diyeyim. Eğer insanlar, başka insanların günahları hususunda Allah'tan korkarlarsa, kendi nefisleri hususunda da emin olurlar" dedi.

Bekir b. Maiz'den naklediliyor:

Rebî b. Haysem, şöyle dedi:

"İnsanlar iki çeşittir. Mümin ve cahil. Mümin cahile eziyet etmez, cahil de mümini cehalete döndüremez".

Ebu Vâil anlatıyor:

Rebî b. Haysem'e gittik. Bize;

"Sizi buraya getiren nedir?" diye sordu. Biz de;

"Seninle birlikte Allah'a hamdetmeye ve seninle birlikte Allah'ı anmaya geldik" dedik. **Rebî;**

"Allah'a hamd olsun ki, 'seninle içki içmeye ve seninle zina etmeye geldik' demediniz" dedi.

Alâ b. Museyyeb anlatıyor:

Rebî'nin bir atı vardı. Bir gün atını çaldılar. Arkadaşları, Rebî'den, atını çalana beddua etmesini istediler. Rebî de;

"Hayır, onun iyiliği için duâ edeceğim" diyerek şöyle duâ etti:

"Ey Allah'ım. Eğer atımı çalan zenginse, kalbini koru, eğer fakirse onu zengin kıl".

Bilal b. Münzir'den naklediliyor:

Adamın biri; "Eğer bugün, **Rebî'nin**, birinin hakkını yemesine sebep olmazsam, ebedî olarak başka bir günaha sebep olmam" dedi.

Sonra **Rebî'ye** dönerek;

"Ey **Yezîd'in** babası! Hz. **Fâtıma (r.a)'nın** oğlu öldürüldü" dedi. Bunun üzerine **Rebî**, "İnnâ lillâh ve İnnâ İleyhi Râciûn" (Allah'tan geldik ve yine ona döneceğiz) âyetini okuduktan sonra şu âyeti okudu:

"De ki, 'Allah'ım! Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görülme-yeni ve görüleni bilen! Ancak sen, ayrılığa düştükleri şeylerde kullarının arasında hükmedersin'⁽¹⁾. Sonra da;

"Dönüşleri Allah'adır ve onlardan hesap soracak olan da yine Allah'tır" dedi.

Rebî'nin Vasiyeti, Ölümü Hatırlamak, Amelin Önemi, Rebî'in Gece Okuduğu Âyet

Münzir b. Sevri, Rebî'nin ölüm anında şöyle vasiyet ettiğini anlatır:

"Bu, Rebî'nin vasiyet ettiği şeydir: Allah buna şahittir. Şahit olarak ve salih kullarının yaptıklarının karşılığını vermeye o yeterlidir. Allah'tan Rab olarak, Muhammed'den peygamber olarak ve İslâm'dan din olarak razıyım. Kendi nefsimden ve âbidler içinde Allah'a ibadet eden biri olduğum, Allah'a hamd edenler içinde hamd ettiğim ve müslüman bir cemaate nasihat ettiğim için bana itaat edenden de razıyım".

Süfyan anlatıyor:

Rebî b. Haysem'i şöyle derken işittim:

"Bununla Allah'tan başkasına ulaşmayan sevabı istiyorum. Ondan önce, onun gibisini kimsenin tatmadığı ölümü bol bol hatırlayın, görünmeyenin görünmezliği uzadıkça, onun sevilmesi vacib olur. Ölüm vakti gelenler onu bekler ve ölüm onlara her an gelebilir".

Münzir'in oğlu babasından naklediyor:

Rebî bana;

"Ey Münzir!" diye seslendi. Ben;

"Buyrun!" deyince;

"İnsanların bol bol övmeleri seni gururlanmaya sevketmesin. Sana kıyamet günü ancak amelin ulaşacaktır" dedi.

Abdurrahman b. Aclân'dan naklediyor:

Bir gece Rebî b. Haysem'le beraber kaldım. Rebî gece yarısı

(1) Zümer, 46.

kalkıp namaz kılmaya başladı.

"Yoksa kötülükleri işleyen kimseler, kendilerine inanıp, iyi amel işleyenler gibi yapacağımızı mı sandılar? Yaşamları ve ölümleri onlarla bir olacak öyle mi? Ne kötü hüküm veriyorlar" (1) âyetine geldi. Sabaha kadar, ağlayarak bu âyeti okudu.

Rebî'nin bazı akadaşlarından naklediliyor:

Rebî uzun saçlıydı. Saçları akşam nasılsa, sabah da öyle görünürdü. Bundan, bütün gece başını yastığı koymadığını anlardık.

Rebî'nin İbadete Olan Aşkı, Ölüm Anında Kızını Teskin Edişi, Geceleri Nefsini Öldürmesi ve Dilenciye Memnun Etmesi

Âsım'dan naklediliyor:

Rebî b. Haysem'e;

"Arkadaşlarının yaptığı gibi, sen de bir beyitlik şiirle darbu mesel söylesen!" dediler. Rebî;

"Yazılmış olandan başkasıyla darbu mesel söylenecek hiçbir şey yoktur" (2) ve ben, kıyâmet günü önümde şiir okunmasından hoşlanmıyorum" dedi.

Ebu Hayyân babasının kendisine şöyle anlattığını rivayet ediyor:

Rebî b. Haysem -kendisine felç geldikten sonra- iki kişi arasında mahalle mescidine geliyordu. Abdullah b. Mes'ud'un arkadaşları;

"Ey Ebu Yezîd, Allah sana ruhsat verdi. Keşke namazını evinde kılsaydın" dediklerinde Rebî şöyle cevap verdi:

"Sizin dediğiniz doğrudur. Ancak, ben müezzinin 'Hayya ale'l-Felâh' dediğini duyuyorum. Sizden hanginiz; 'Hayya ale'l-Felâh (haydi kurtuluşa) diye bağırıldığını duyar da, sürünerek bile olsa ona icabet etmez?"

Ebu Hayyân et-Teymî babasından naklediyor:

(1) Câsiye, 12.

(2) Kur'ân ve Hadis kastediliyor.

Rebî'ye felç gelmişti. Bu yüzden namaz için arkadaşları onu mescide götürüyordu. Kendisine;

"Allah sana bu hususta ruhsat vermiştir" denilince Rebî;
"Biliyorum, ancak kurtuluşa çağırıyor duyuyorum" diyordu.

Bekir b. Mâiz anlatıyor:

Rebî b. Haysem şöyle diyordu;

"Önceden benzerini tatmadığınız ölümü bol bol hatırlayın".

Rebî'nin dostlarından **Mehdî** anlatıyor:

Rebî'nin ölüm anı yaklaştığında kızı ağladı. Kızına;

"Ey kızım, niçin ağlıyorsun? Müjde, hayırlı olan geldi" dedi.

Muhammed anlatıyor:

"Rebî b. Haysem secde ettiğinde, yere atılmış bir elbise gibi oluyor ve kuşlar gelip üzerine konuyordu".

Süfyan'dan naklediliyor:

Rebî'nin annesinin, oğluna seslenerek şöyle dediğini duydum:

"Ey Rebî, uyusan olmaz mı?". Bunun üzerine Rebî;

"Ey anacığım, geceleyin korkan birinin, gece olduğu zaman uyumaması onun hakkıdır" dedi. Akşam olup da Rebî'nin ağladığını duyan annesi sabahleyin oğluna seslenerek;

"Ey oğlum, galiba bu gece birini öldürdün" dedi. Rebî'nin;

"Evet anacığım, birini öldürdüm" demesi üzerine annesi;

"Ey oğulcuğum, öldürülen kim? Söyle ki, seni ailesine götürelim de seni bağışlasınlar. Vallahi, senin ne kadar ağladığını bilseydiler, muhakkak sana merhamet ederlerdi" dedi. Rebî;

"Ey anacığım, öldürülen nefsimdi" dedi.

Mâlik b. Dinâr'dan naklediliyor:

Rebî'nin kızı Rebî'ye;

"Ey babacığım, niçin uyumuyorsun? Oysa herkes uyuyor" deyince Rebî;

"Gece ateştir. Senin babanı uyumaya bırakmıyor" dedi.

Abdurrahman b. Aclân, Nesî b. Dalûk'tan naklediyor:

Rebî, Haysem'e bir dilenci geldiğinde;

"Ona hurma şırası verin. Çünkü Rebî hurma şırasını sever" derdi.

Hastayı Hor Görene Verilen Cevap, Rebî'in Akılca Büyük Oluşu, Doğru Yol, Rebî'de Ölüm Düşüncesi, Zulme Âlet Olmamak, Dilenciye Dahî Saygılı Olmak

Bekir b. Mâiz'den naklediliyor:

Rebî b. Haysem'in felçten dolayı bir uzvu noksandı ve salyası akıyordu. Bir gün salyasını silerken, benim bundan hoşlanmadığımı gördü ve;

"Allah'a yemin olsun ki! Deylemliler'in Allah'ın kullarına karşı kendilerini müstağni görmelerinden hoşlanmıyorum" dedi.

Mübarek b. Saîd babasından naklediyor:

Ebu Vâil'e;

"Sen mi büyüktün, Rebî b. Haysem mi?" diye sorulduğunda,

"Ben yaşça ondan büyüğüm, o ise benden akılca büyük" dedi.

Münzir, Sevrî'den naklediyor:

Rebî b. Haysem şöyle derdi;

"Yol, ama hangi yol? Kim Rasûle itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur" ..

Hasan b. Sâlih anlatıyor:

Rebî b. Haysem'e;

"Bizimle birlikte otursaydın" denildi. O, şöyle cevap verdi:

"Eğer kalbim, bir saat ölümü anmadan uzak kalsa, ifsad olur".

Şabî'den naklediliyor:

Rebî b. Haysem şöyle diyordu:

"Bir kişiye zulüm edildiğinde, ona yardım edememekten veya zulüm gören biri aleyhinde şahitlik yapmaktan ve doğruyu göstere-memekten ya da yük taşıyan biri düştüğünde, onu kaldıramamak-tan korkuyorum".

Hafsa bt. Ömer'den naklediliyor:

Rebi b. Haysem, dilenciye bir ekmekten daha az bir şey ver-mezdi. O, şöyle derdi:

"Yarın terazimde yarım ekmek görmekten dolayı Rabbimden utanırım".

Rebî'den Gelen Hadis Rivâyetleri

Rebi b. Haysem'in, biri dışında senedi Peygamber (s.a)'e ulaşarak rivayet ettiği hadislerden bir kısmı şunlardır:

Rebi b. Haysem, Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor:

Rasûlullah (s.a) bir dörtgen çizdi. Dörtgen'in ortasına bir çizgi çekti. Sonra dörtgenin dışına, onu saran bir çember çizdi. Onun etrafına harfler koyarak, onların çevresine de çizgiler çekti. Sonra şöyle dedi:

"Dörtgen ecel, ortadaki çizgi ise insandır. Bu dıştaki çember emeldir. Bu harfler ise arzulardır. Arzular, her taraftan ona saldırır. Biri yenilse, öbürü onun yerini alarak saldırıya devam eder. Ecel emelle insanın arasına girmiştir".⁽¹⁾

Rebi b. Haysem, Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor:

Rasûlullah (s.a);

"Kişinin verdiği her borç, sadaka olarak yazılır"⁽²⁾ dedi.

Rebi b. Haysem, Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor:

Rasûlullah (s.a);

"Uzletin helâl olacağı bir zaman gelecek. İnsanlar dinlerini,

(1) Hadis, sıhhati üzerinde ittifak edilen sahih bir hadistir. Ancak Rebî'den, Münzir'den başkası rivayet etmemiştir.

(2) Hilal ve Rebî'nin garîb hadislerindendir. Cafer b. Meyser bu rivayetiyle teferrüd etmiştir. Biz bu hadisi sadece Gassan'dan yazdık. Bizim yazdığımızın aynıını Fadl b. Sehl, Gassan'dan rivayet etmiştir. Teferrüd veya bir hadisin garîb olması, tek ravi ile rivâyet edilmesi demektir.

yavrularıyla beraber dere tepe dolaşan kuş ve tilki gibi dolaşmak-
zın koruyamayacaklar" dedi. Sonra şöyle devam ederek;

"Bu zamanda koyunlarını güden, namazını kılan, zekâtını veren ve hayır işleri dışında insanlardan uzaklaşan ne kadar temizdir. Siyah ve beyaz karışımı koyunları bir ücret karşılığında gütmek, bana Nadroğulları'ndan olmaktan daha sevimlidir" dedi⁽¹⁾.

Rebî b. Haysem , Kûfe'de Ubeydullah b. Ziyad'ın valiliği esnasında vefat etti. ⁽²⁾

AMR B. UTBE (R.H) ⁽³⁾

Allah dostlarından biri de, duâları kabul edilen ve evliyâlığına şehadet edilen Amr b. Utbe b. Ferkad'tır.

A'meş, İbrahim b. Alkame'den rivayet ediyor:

"Beraberimizde Mesruk, Amr b. Utbe ve Mu'zad olduğu halde yola çıktık. Mashadan'a vardık. Buranın emiri Utbe b. Ferkad idi. Oğlu Amr b. Utbe bize şöyle dedi: 'Yanına varırsanız size misafir muamelesi yapar...'. Hedeflediğimiz yere geldik. Amr b. Utbe kendisine beyaz bir cübbe diktirdi ve şöyle dedi: 'Allah'a yemin olsun ki, buradan kan akması ne güzel olur!'. Sonra kendisine bir ok isabet etti ve eliyle gösterdiği yerden kan aktığını gördüm. Bu yaranın arkasından vefat etti".

A'meş, Amr b. Utbe b. Ferkad'tan rivayet ediyor:

"Allah (c.c)'tan üç şey istedim. İkisini verdi, üçüncüsünü bekliyorum. Dünyada beni kanaatkâr kılmasını, gelenin ve gidenin beni ilgilendirmemesini; namaz konusunda beni güçlü kılmasını istedim. Bunları verdi. Şehit olmayı istedim, bunu hâlâ temenni etmekteyim".

Amr b. Utbe'nin amcası oğlu kendisinden rivayet ediyor:

(1) Bu, Sevrî ve Rebî'nin rivayet ettiği garîb hadiselerdendir. Bu hadisi Rebî'den ve Sevrî'den başkası rivayet etmedi. Bu hadisi, Abdurrahman b. Vâkid'den gelen rivâyet dışında âhî olarak rivâyet etmedik.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.43.

(3) Ebu Nusaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.155.

"Hasan'a ait otlağa geldik. Amr; "bu otlak ne güzel! Şu anda; 'Allah yolunda (hazırlanmış) atlara binin ve (cihad edin)' diye nida edilse ne güzel olur!" dedi.

Zühdü ve Devlet Görevlisi Olmayı Kerih Görüşüne Dâir Rivâyetler

Utbe b. Ferkad, Abdullah'a şöyle demiştir:

"Ey Abdullah! Kardeşinin oğluna yardım et, o da bana işimi görmede yardım etsin". Abdullah da; "ey Amr! Babana itaat et" dedi. Bunun üzerine oturmakta olan Mu'zad'a baktı. Mu'zad ise; "onlara uyma! Allah'a secde et ve yalnızca ona yaklaşmaya çalış" dedi. Bunun üzerine Amr şöyle dedi: "Ey babacığım! Ben kendimi ateşten (cehennem ateşinden) azat etmeye çalışan bir kulum. Bırak kendimi (azat etmeye çalışayım)". Bu sözler karşısında Utbe ağladı ve; "ey oğlum! Seni baba sevgisiyle Allah için seviyorum" dedi. Amr da şöyle dedi: "Ey babacığım! Bana yetmiş dirhem para vermiştin. Eğer onu istiyorsan, onu al; yahut beni bırak o parayı tasadduk edeyim". Utbe; "tasadduk et" deyince, paranın hepsini tasadduk etti ve bir dirhem bile bırakmadı.

İsa b. Amr, Süddî'den rivayet ediyor:

Amr b. Utbe dört bin dirheme bir at satın aldı. Bunun üzerine kendisini ayıpladılar. Amr da; "Allah yolunda düşmana karşı attığı her adım, benim için dörtbin dirhemden daha sevimlidir" dedi.

Abdulhamid b. Lâhik naklediyor:

"Amr b. Utbe her gün bir ekmekle sahur, bir ekmekle de iftar ederdi".

Abdullah b. Davud, Ali b. Salih'ten rivayet ediyor:

"Amr b. Utbe namaz kılariken, vahşi hayvanlar etrafında toplanıp onu koruyorlardı".

Amr b. Utbe'nin azathısı rivayet ediyor:

"Sıcak bir günün sıcak bir saatinde uykudan uyandık ve Amr b. Utbe'yi aradık. Onu bir tepenin üzerinde, secdedeyken ve bir bulut kendisini gölgelendirir olduğu halde bulduk".

Abdullah b. Dâvud, Ali b. Salih'ten rivayet ediyor:

"Amr b Utbe (yolculukta) arkadaşlarına önderlik ederdi ve bir bulut kendisini gölgelendirirdi".

Seleme b. Alkame, Muhammed b. Sîrîn'den rivayet ediyor:

"...Bir gece Amr b. Utbe çadır dışında namaz kılıyordu. Bir aslan geldi ve onun önünden geçti. O hiç kımıldamadı ve namazını bozmadı. Sonra aslan gelip Amr'ın ayağına bastı. O yine namazını bozmadı. Arkasından aslan tekrar geldi, Amr'ın secde edeceği yere oturdu. Amr eliyle aslanı itti ve secdesini yaptı".

Hışam Düstüvâi rivayet ediyor:

Amr b. Utbe vefat ettiğinde bazı arkadaşları onun kız-kardeşinin yanına geldiler ve ondan Amr'ı anlatmasını istediler. Bunun üzerine o şöyle dedi: "Bir gece kalkıp namaza durdu. Mü'min sûresini okumaya başladı. Onlara yaklaşan günün tehlikesini anlat. O zaman gamla dolu ve yutkunur oldukları halde yürekleri gırtlaklarına dayanmıştır..."⁽¹⁾ âyetine gelince, onu geçemedi ve (namazda) sabahladı".

İbnü'l-Mubarek, İsa b. Ömer'den rivayet ediyor:

Amr b. Utbe gece olunca atına biner ve kabristana gelirdi. Kabirlerin başında durur ve; "ey kabir ehli! Defterler dürülmüş ve ameller (sahibine) kaldırılmıştır" derdi. Sonra ağlar ve sabaha kadar orada dururdu. Sonra oradan ayrılır ve sabah namazını camide kılardı.

Amr b. Utbe tâbiflerin büyüklerinden ve Kûfe'dendir. İbadet ve zühdle meşhur olmuştur. İbadetle meşgul olması, rivayette bulunmasına engel olmuştur. Kadı Ebu Ahmed el-Assal, onun hiçbir senede⁽²⁾ sahip olmadığını söylemiştir.

Amr b. Utbe'nin şehit olduğu harp Azerbeycan harbidir ve zaman Hz. Osman'ın halife olduğu zamandır.⁽³⁾

(1) Mü'min, 18.

(2) Hadis senedine sahip olmadığını kastetmiştir. (Çev.)

(3) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.s.45.

KÜRDÜS B. HÂNÎ (R.H)

İbnü'l-Cevzî, bu zâtın Gatafan asıllı olduğunu ve isminin Kürdûs b. Abbas es-Sa'lebi olduğunu belirtiyor. ⁽¹⁾ Ebu Nu-aym'ın bu zat hakkında verdiği malûmat daha geniştir.

Şöyle anlatıyor : ⁽²⁾

Allah dostlarından biri de, Kürdûs b. Hânî'dir. Adının İbni Ayyaş et-Ta'lebi veya İbni Amr olduğu söylenmiştir. Kıssa anlatmakla tanınır ve tâbiflere kıssa anlatırdı.

Abdullah b. İdris amcasından naklediyor:

Kürdûs bize Haccac'ın zamanını anlatır ve şöyle derdi: *"Cennet amelle kazanılır. İstek ve korkuyu içiçe yaşayın, güzel amel işlemeye devam edin, sâdık amel ve temiz kalple Allah'tan korkun".* O sık sık şu sözü tekrarlardı: *"Korkan, geceleri uyumaz, ibadet eder"*.

Kürdûs'un İncil'den Nakilleri

Şakîk, Kürdûs b. Hânî'den rivayet ediyor:

"İncil'de şöyle yazdığını okudum: 'Allah (c.c) kuluna hoşlanmadığı bir iş verir ve kendisine nasıl yakaracağına bakar'".

Kürdûs, İbni Amr'dan rivayet ediliyor:

Allah'ın indirdiklerinde şöyle yazılıdır: *"Allah (c.c) kulunu dener ve (yakarış) sesini duymayı sever"*.

Kürdûs'den Gelen Rivayetler

Kürdûs b. Hânî, İbni Mes'ud ve Huzeyfe (r.a)'den müsned rivayetlerde bulunmuştur.

Kürdûs, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

Kureys'ten bir grup Peygamber (s.a)'e geldi. Peygamber (s.a)'in yanında, Suheyb ve Habbab'ın da aralarında bulunduğu

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sa'ife*, c.3, s.46.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.180.

müslümanlar vardı. *"Ey Muhammed! Allah (c.c) aramızdan bunları mı seçti? Onları kov, sana tâbî olalım"* dediler. Bunun üzerine Allah (c.c); *"Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları (o zayıf mü'minleri) kovma..."*⁽¹⁾ ve *"...Allah, şükredenleri daha iyi bilmez mi?"*⁽²⁾ âyetlerini indirdi.

Kürdûs, Huzeyfe (r.a)'nin Medâin'de hutbe okuyup, şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ey insanlar! Kölelerinizin kazançlarını kontrol edin. Eğer helâlden ise, onlardan yeyin, değil ise reddedin. Çünkü ben Peygamber (s.a)'in; 'haramla büyüyen hiçbir et parçası yok ki, cehenne me girmesin' buyurduğunu işittim".

FADL B. BEZVAN⁽³⁾

Numan b. Münzir naklediyor :

Bir adam **Fadl b. Bezvan'a**;

"Falanca senin hakkında ileri geri konuşuyor, gıybetini yapıyor!" dedi.

Fadl; *"Ona böyle yapmasını emredene kin duyuyorum!"* cevabını verdi.

Adam; *"Kim emretmiş?"* diye sorunca,

Fadl; *"Şeytan!... Şeytan onu gıybeti sürükledi. Ben de şeytana karşı nefret doluyum!"* cevabını verdi.

EL-HÂRİS B. KAYS EL-CUFÎ (R.H)

İbnü'l-Cevzî'nin belirttiğine göre **Hâris b. Kays** kendine uzleti seçmiş biriydi. **A'meş, Hayseme'den** şunu rivâyet eder : **Hâris b. Kays'ın** yanında iki kişi belirse, onlarla eğleşmez, hemen nama-

(1) En'âm, 52.

(2) En'âm, 53.

(3) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Safoe*, c.3. s.46.

za durardı.” (1) Ebu Nuaym da Hâris hakkında şu rivâyeti getiriyor :

Hayseme, el-Hâris b. Kays'tan rivayet ediyor:

“Eğer âhiret içinde isen devam et, dünya içinde isen orta yolu takip et. Hayırlı bir iş yapmaya kalkıştıysan erteleme. Şeytan namaz kılariken gelip; ‘sen riyakârsın’ derse o namazı daha da uzat”. (2)

EBU SALİH EL-HANEFİ MÂHÂN (R.H.)⁽³⁾

Hamd ve zikir düşkünlü olan, zikri, zulmete ve inkâra üstün kılmak için çalışan Ebu Salih el-Hanefi Mâhân da Allah dostlarından. Asıl adının Abdurrahman b. Kays olduğu, Talik'in de kardeşi olduğu söylenmiştir.

Muhammed b. Fudayl'in babası, Mâhân el-Hanefi'den naklediyor:

“Sizden biri, bindiği devenin ve giydiği elbisenin, kendisinden daha çok Allah'ı zikretmesinden hayâ etmez mi?”.

Mâhân'ın Şehâdet Hali, Hak, Âdemoğlu ve Zikre Dâir Meşhur Sözü, Selam ve Temiz Kalbe Dâir

Beni Hanife'nin müezzini İbrahim rivayet ediyor:

“Haccâc, Mâhân'ın çarpmıha gerilmesini emrettiğinde, Mâhân'ı gördüm. Tekbir getiriyor, tespih çekiyordu. Eliyle sayıyordu ve yirmidokuza ulaşmıştı. Bu hal üzereyken onu öldürdüler. Bir ay sonra geldiğimde, eli yine yirmidokuzun üzerindeydi ve aynı hal üzere kalmıştı. Geceleri yanında kandile benzer ışık görürdük”.

Kesir Ebu Talha, Mâhân'dan naklediyor:

“Hak ağırdır, Âdemoğlu güçsüzdür ve zikir süreklidir”.

Dırar, Mâhân'dan rivayet ediyor:

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.47.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c.4, s.132.

(3) Ebu Nuaym, a.g.e, c.4, s.364.

"İçinde kimse olmayan bir eve girdiğinde; 'Rabbimizden bize selam olsun' de".

Süfyan b. Dinar et-Temmâr rivayet ediyor:

"Mâhân'a, bir topluluğun yaptığı amelleri sordum. O da; 'amelleri az, kalpleri temiz idi' dedi.

Mâhân'ın Rivâyetleri

Ebu Salih el-Hanefi, Ali b. Ebi Tâlib, Abdullah b. Mes'ud ve Huzeyfe (r.a)'den mûsned rivayetlerde bulunmuştur.

Ebu Salih el-Hanefi, Ali (r.a)'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'e ipek bir elbise hediye edildi. O da bana verdi. Onu giydiğimde peygamber (s.a)'in kızdığını hissettim. Bana; 'onu giymen için vermedim' dedi ve kadınlarıma pay etmemi emretti". (Bu hadis sahihtir ve İmam Müslim Sahih'inde Gander ve Muaz tarikiyle Şu'be'den rivayet etmiştir. Mis'ar ise Ebu Avn'dan rivayet etmiştir.)

Ebu Salih el-Hanefi, Ali (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) bana ve Ebu Bekir'e Bedir gününde şöyle dedi: "birinizin sağında Cebrâil, diğerinizinkinde Mikâil ve İsrâfil var. Büyük bir melek savaşa geliyor ve safta duruyor".

Bu hadisi Abdul'âla b. Hammâd en-Nursî, Ebu Ahmed ez-Zübeyrîden rivayet etmiştir. Ayrıca Şüreyk, Muhammed b. Fudayl ve Ebu Nuaym⁽¹⁾ Mis'ar'dan rivayet etmiştir.

ÂMİR B. ŞERÂHİL EŞ-SA'BÎ (R.H)⁽²⁾

Allah dostlarından biri de, güçlü ilim sahibi olan, aydınlatıcı ilimle ve temiz hal ile (Allah'ın razı olduğu şekilde) yaşayan Ebu Amr b. Şerâhîl eş-Sa'bî'dir. O, emirlere uyan ve yasaklardan kaçınan, aşırı şeyleri terkeden ve vacip olan görevleri yerine getiren

(1) Buradaki Ebu Nuaym, Fadl b. Dûkeyn'dir.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.310.

bir zâttı.

Tasavvuf, kirlerden temizlenmek ve itaathâr hul olmak için gayret göstermektir.

Şa'bi'nin Methine Dair Rivâyetler

Âsım rivayet ediyor:

Hasan el-Basrî'ye Şa'bi'nin ölümünü haber verdiğimde; *"Allah rahmet etsin. İslâm'da yer sahibiydi"* dedi.

Ali b. Eş'as b. Süvar, babasından naklediyor:

Şa'bi vefat edince Basra'ya geldim ve Hasan el-Basrî'nin yanına girdim. *"Ey Saîd'in babası! Şa'bi öldü"* dedim. *"Biz Allah'tan geldik, yine O'na döneceğiz. Yaşlıydı. İlmî çoktu ve İslâm'da yer sahibiydi"* dedi. Sonra Muhammed b. Sîrîn'e geldim ve; *"ey Behir'in babası! Şa'bi öldü"* dedim. O da Hasan el-Basrî'nin söylediklerini söyledi.

Eş'as b. Süvar, Muhammed b. Sîrîn'den naklediyor:

"Basra'ya geldiğimde, Şa'bi'nin ilim halkası çok büyüktü ve Peygamber (s.a)'in ashabından hayatta olanlar çoktu".

Âsım b. Süleyman anlatıyor:

"Basra, Küfe, Hicaz ve diğer bölgelerde Şa'bi'den daha çok hadis ilmine sahip olanı görmedim".

Süleyman et-Teymî, Ebu Mücliz'den naklediyor:

"Şa'bi'den daha bilgelisini görmedim".

Süleyman et-Teymî, Ebu Mücliz'in kendisine şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Şa'bi'yi bırakma. Ben onun gibisini görmedim".

Şa'bi'den Nasihatler

İsa b. Muaz, Leys'ten naklediyor:

"Şa'bi'ye soru sorardım. Soruma cevap vermez ve yüz çevirirdi. Dedim ki: 'Ey âlimler ve fakihler topluluğu, hadis nakle-

diyor ama sorumuza cevap vermiyorsunuz'. Bunun üzerine Şa'bî şöyle dedi: 'Âlimler ve fakihler topluluğu ha! Biz ne âlimiz, ne de fakihiz. Fakih haramlardan sakınan, âlim ise, Allah'tan korkandır".

Mâlik b. Makûl rivayet ediyor:

Adamın biri Şa'bî'ye; "ey âlim!" dedi. O da; "âlim Allah'tan korkandır" buyurdu.

Şa'bî ve Ahtal, Abdulmelik'in yanında bir araya geldiler. Dışarı çıktıklarında Ahtal, Şa'bî'ye şöyle dedi: "Ey Şa'bî! Bana acı. Sen birçok kaptan alıyorsun. Ben ise tek bir kaptan alıyorum".

Beyan, Şa'bî'den; "bu (Kur'an), bütün insanlığa bir açıklamadır; takvâ sahipleri için de bir hidayet ve bir öğüttür" ⁽¹⁾ âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor: "Körlükten kurtaran nur, sapıklıktan kurtaran hidayet ve cehaletten kurtaran öğüttür".

Beyan, Şa'bî'den naklediyor:

"Kim Kur'an hakkında yalan söylerse, Allah (c.c) hakkında yalan söylemiş olur".

Mücâlid, Şa'bî'den naklediyor:

"Hangi hatip hutbe okursa, okuduğu hutbe (veya yaptığı konuşma kıyâmet günü) kendisine arz edilir".

Ebu İshak, Şa'bî'den naklediyor:

"Kim dünyada Allah için bir şeyi terkederse, Allah (c.c) âhirette ona ondan daha hayırlısını verir".

İsmail b. Ebi Hâlid, Şa'bî'den rivayet ediyor:

"Cennet ehlinde bir kavim cehennem ehlinde bir kavmin yanına gelir ve; 'niçin cehenneme girdiniz? Biz sizlerin öğrettikleriyle amel ederdik' derler. Cehennemdekiler de; 'size öğrettirdik ve kendimiz yapmazdık' derler".

(1) Âl-i İmran, 138.

Toplumların Yozlaşması, Yargıda Soğukkanlılık, Çocukları Düşünüp Mâli Yönden Mağdur Etmemek, İhtilafın Acı Sonucu, Bir Kelimenin Değeri

Mücalid, Şa'bî'den rivayet ediyor:

"İnsanlar uzun zaman dinlerini yaşadılar. Sonra din yok oldu. Uzun zaman ahlâklarıyla yaşadılar ve ahlâkları yok oldu. Sonra uzun zaman hayâlarıyla yaşadılar ve hayâ yok oldu. Arkasından istek ve korkuyla yaşadılar. Daha sonra bundan daha şiddetli bir şeyin geleceğini sanıyorum".

Abbas b. Hişam'ın babası Şa'bî'den, yukarıdaki rivayetin bir benzerini aktarmıştır.

İbni Ayyaş, Şa'bî'den rivayet ediyor:

"Araplar, güzel yanları kötü yanlarından çok olan kişiye; 'işte bu kâmil insandır' derlerdi. Birbirine yakın olduğu zaman; 'işte bu tutkun kişidir', kötü yanları güzel yanlarından çok olduğu zaman; 'işte bu hayırsız kişidir' derlerdi".

Mücalid, Şa'bî'den rivayet ediyor:

Şureyh'i, bir kişiden şikâyetle bulunan bir kadının dâvasına bakarken gördüm. Şikâyetle bulunan kadın ağlamaya başladı. "Ey Ümeyye'nin babası! Muhakkak bu kadın zulme uğramış" dedim. Bunun üzerine; "ey Şa'bî! Yusuf (a.s)'un kardeşleri de babalarına ağlayarak geldiler" dedi.

İsmail b. Ebî Halid, Şa'bî'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Kişi, insanlara muhtaç olmaması için, çocuğuna bıraktığı maldan daha büyük sevabı olan hiçbir şey bırakmaz".

Atâ b. Sâib, Şa'bî'den naklediyor:

"Peygamberlerinden sonra ihtilafa düşen her ümmetin batıl yanlıları, hak yanlılarına galip gelir".

İsa el-Hannat, Şa'bî'den naklediyor:

"Kişi Şam'dan Yemen'e gitse ve kendisine faydalı olacak bir kelime bellese, yolculuğunun boşa gitmeyeceğini umarım".

Seçme Özgürlüğü, Kafa Şişirmemek, Doğru Yere Kız Vermek, Göklerin Hali, Allah'ın Dağınıklar Hakkındaki Kanunu, Dinde Zorluğu Artırma Yoluyla Gelen Sapıklık ve Hamdin Her Yerde Yapılacağına Dâir

Mücâlid, Şa'bî'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"İlim, yağmur tanelerinden daha çoktur. Her şeyin güzelini alın". Sonra "Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele..." (1) âyetini okudu. Ahmed b. Şeyban şöyle demiştir: "Bu âyet, seçmeye ruhsat vermektedir". (2)

İsmail b. Ebî Halid, Şa'bî'den rivayet ediyor:

"Ahmak kurrâların hastaları ziyaret etmesi, hastaların hastalıklarından daha şiddetlidir. Vakitsiz gelirler ve fazla kalırlar".

Mutrif, Şa'bî'den rivayet ediyor:

"Kim (kızını) fâsık biriyle evlendirirse, akrabalık bağını kesmiş olur".

Ebu'l-Hasen el-Melâf rivayet ediyor:

Şa'bî'ye gök hakkında soruldu. O şöyle dedi: "Gökler (sağlam) bir kubbe (gibi)'dir ve kendini saranlarla korunmaktadır".

Ebu Hânî el-Mekteb rivayet ediyor:

Âmir eş-Şa'bî'ye Irak ehliyle savaş hakkında soruldu. Bunun üzerine şöyle dedi: "Şam halkı bizi yenmeye devam eder. Çünkü hakkı bilmiyorlar ama birliklerini koruyorlar. Allah (c.c) dağınık olanları birlik olanlara karşı asla başarılı kılmaz".

Muhammed b. Eban, Ubeyd el-Linan'dan rivayet ediyor:

"Şa'bî ile birlikte yürüyordum. Adamın biri geldi ve; "ey Amr'ın babası! Ramazan ayından önceki ve sonraki günü oruç tutanlar hakkında ne dersin?" dedi. Şa'bî; "niçin böyle yapıyorlar?" diye sorduğunda; "Ramazan ayından herhangi bir günü kaçırmamak için" dediler. Bunun üzerine Şa'bî şöyle dedi: "İsrailoğulları bu yüzden helâk oldu. Ayın başlamasından bir gün önce ve bitimin-

(1) Zümer, 18.

(2) Fıkıhî çözümler arasında seçim, ihtihad edecek seviyedeki fakihlerden birine tabi olma hususunda seçim, iyiyi ve kötüyü bilip ikisi arasında seçim ve başa getirilecek kişileri dinleyip tanıdıktan sonra seçim yapabilmek. Evet hepsini içine alır bu âyet. (Çev.)

den sonra bir gün oruç eklediler. Böylece otuziki gün oruç tuttular. O asır geçtikten sonra arkadan gelenler ikişer gün eklediler ve otuz dört gün tuttular. Böylece oruçlarını elli güne çıkardılar. Ramazan ayının doğduğunu gördüğünüzde oruç tutun ve çıktığını gördüğünüzde yeyin". (1)

Davud el-Evdi rivayet ediyor:

Âmir, Şa'bf'ye, helâda aksıran kişinin durumunu sordum. Şöyle dedi: "Her durumda Allah'a hamdeder".

**Ağaçkakanın Verdiği Üç Altın Öğüt ve Muhtaç Kimse-
nin Tembel Oturmayıp Atik Davranması Gerektiğine Dâir**

Davud, Şa'bf'den naklediyor:

Adamın biri bir ağaçkakan kuşu avladı. Kuş; "bana ne yapacaksın?" dedi. Adam; "seni kesip yiyeceğim" dedi. Kuş; "ben senin açlığını giderecek kadar büyük değilim. Beni kesmeden önce sana üç şey öğreteyim. Birincisini elindeyken, ikincisini dağdayken ve üçüncüsünü ağaçtayken öğreteceğim" dedi. Adam; "birincisini öğret" deyince, kuş şöyle dedi; "geçmiş için üzülme". Dağa konunca; "mümkün olmayana inanma" ve ağaca konunca da; "ey kötü insan eğer beni kesseydin karnımdan her biri yirmi miskal (yaklaşık yüz gram) ağırlığında inci çıkaracaktın" dedi. Adam üzüntüsünden parmağını ısırды ve; "üçüncüsünü de söyle" dedi. Bunun üzerine kuş şöyle dedi: "iki tanesini unuttun. Üçüncüsünü nasıl söyleyeyim. Geçmişe üzülme ve mümkün olmayana inanma demedim mi? Ben tüylerim ve etimle birlikte yirmi miskal gelmem". Sonra uçup gitti.

Şa'bf, Ziyad'ın azâthı İbni Aclan'dan naklediyor:

Ziyad, mescide ya da meclise gitmek istediği zaman beraber yürürdük. Bir gün meclise girdi. Orada bir kedi vardı. Onu cezalandırmak istediğimde; "onu bırak" dedi. Sonra öğle ve ikinci namazlarını kıldı ve meclise döndü. Güneş batmak üzereyken bir fare çıktı ve kedi fareyi yakaladı. Bunun üzerine Ziyad şöyle dedi:

"Kim ihtiyaç sahibiyse, ihtiyacını elde etmek için bu kedi gibi

(1) Bu hâdisse, dinin özü olan ibadetlere bir şey ekleme veya onlardan bir şey çıkarmanın hangi boyutlara varacak bir sapkınlık olduğunu gösteriyor. (Çev.)

ısrarla takipçi olsun”.

Tevbenin Fazileti, Giyimde Orta Yollu Olmak, Âlimin Yumuşak ve Mütevazî Olması, Şâbî'nin Üç Öğüdü, Sahih Hadise Verdiği Değer, Bir Arzunun Kötü Olma Sebebi, Şâbî'nin, Ali ve Osman (r.a)'a Hasım Olmaktan Allah'a Sığınması ve Kur'ân Tefsirinde Dikkatli Olmaya Dâir

Asım el-Ahval, Şa'bî'den rivayet ediyor:

“Günahattan tevbe eden günahsız gibidir. Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever”.

Mutarریف, Şa'bî'den naklediyor:

“Fakirlerin imrenmeyeceği ve âlimlerin ayıplamayacağı (biçimde) elbise giyin”.

Emir el-Ahval, Şa'bî'den naklediyor:

“İlmin güzelliği, halka yumuşak davranmaktır”.

Ebu Zeyd rivayet ediyor:

Şa'bî'ye bir şey sordum. Bana kızdı ve benimle konuşmayacağına yemin etti. Gidip kapısına oturdum. Bunun üzerine şöyle dedi: “Ey Zeyd'in babası! Yeminim niyetim üzere vâki olmuştur. Kalbini bana karşı hoş tut ve benden şu üç şeyi belle: Allah'ın yaratmış olduğu bir şeye ‘ne için yarattı?’ deme. Bilmediğin şeye ‘biliyorum’ deme. Dinde kıyaslamadan sakın. Çünkü helâli haram, haramı helâl yapabilirsin. Böylece ayağın kayar”. ⁽¹⁾

İbni Ebcer, Şa'bî'den rivayet ediyor:

“Peygamber (s.a)'in ashabından (bir şey) aktarırlarsa onu kabul et. Kendi görüşlerine dayanarak bir şey söylerlerse kabul etme”.

Übey b. Abdurrahman el-Murâdî, Şa'bî'den rivayet ediyor:

“Kötü arzular (kendilerine uyanları) ateşe sürükledikleri için ‘kötü’ olarak adlandırılmışlardır”.

(1) Burada dikkat çekilen husus yeni meseleler hususunda bir hüküm ortaya koyarken (ister kaza, ister fetva ister ichtihad) Azami derecede dikkatli olmaktır. Zira fıkhi bir istinbat yöntemi olan kıyası kabul etmeyenlerin çoğu kelime oyunu yapmakta, kıyasın benzeri bir usulübu kabul etmektedirler. (Çev.)

Ömer b. Zerr rivayet ediyor:

Babam Şa'bî'ye; "ey Amr'ın babası! İnsanların, haklarında konuştuğu o iki kişi hakkında ne diyorsun?" dedi. Şa'bî; "iki kişi, hangi iki kişi?" deyince, babam; "Ali ve Osman" karşılığını verdi. Bunun üzerine Şa'bî şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, kıyâmet gününde Ali ve Osman'ın -Allah (c.c) bizi ve onları bağışlasın- hasmı olarak gelmek istemem."

İbni Avn, Şa'bî'den rivayet ediyor:

"Kur'an'ı akılla tefsir eden, onu Rabbin'den rivayet eder" (yani kendini, lâıyk olmadığı konuma getirmiş ve ileri gitmiş olur).

Şâbî nin Eriştiği Sahabî Sayısı, Bir Cariyenin Müslüman Oluşu Münasebetiyle Söylediği Söz, Ağlamanın Yüceliği, İmin Alâmeti, İki Temel Prensib ve İlmî Ehline Vermek

Abdurrahman, Şa'bî'den naklediyor:

"Peygamber (s.a)'in ashabından beşyüz kişiye eriştim".

İsmail b. Ebî Halid rivayet ediyor:

Bir adamın, bir cariyesi vardı ve cariyeye müslüman oldu. Bunun üzerine Şa'bî adama şöyle dedi: "Cariyenin senin elinle müslüman olması, senin için, güneşin üzerine doğduğu dünyalıklardan daha hayırlıdır".

Malik b. Makûl, Şa'bî'den rivayet ediyor:

"Ağlayarak geçirmedığım zamana ağlarım".

Muhammed b. İmran rivayet ediyor:

Şa'bî'ye; "falanca kişi âlimdir" denildi. O da; "üzerinde ilim kisvesini göremiyorum" dedi. "İmin kisvesi (belirgisi) nedir?" dediklerinde, "bildiğinde katı olmaz ve dinlediğinde izzeti nefse dokunacak şeyleri kabul etmez. Yani sükûnettir" dedi.

İsa el-Hannat, Şa'bî'den rivayet ediyor:

"İlmî iki haslete sahip olanlar talep ederdi. Bu iki haslet akıl ve ibadettir. Kişi akıllı olup, ibadet ehli olmadığı zaman; 'bu ilme ibadet ehli olanlar erişir; sen niçin onu talep ediyorsun?'. İbadet ehli olup da akıllı olmayanlar talep ettikleri zaman; 'bu ilme akıl

sahipleri erişir; sen niçin onu talep ediyorsun?" derlerdi. Bugün ne akıl, ne de ibadet sahibi olmayanların ilim talep etmelerinden korkuyorum".

Hammad b. Abdullah, Şa'bî'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"İlmi ehliinden saklamayın; yoksa günah işlemiş olursunuz. Ehli olmayana vermeyin, aksi takdirde günahkâr olursunuz".

Şa'bî'nin Haccâc'la Karşılaşması

Abbâd b. Musa, Şa'bî'den rivayet ediyor:

Beni, bağlı olarak Haccâc'a getirdiler. Kasrın kapısına geldiğimde Yezid b. Ebî Müslim'le karşılaştım. Bana şöyle dedi: *"Biz Allah'tan geldik. Ey Şa'bî! Sen ilim sahibisin ve ilmine yazık olur. Bu gün şefaât günü de değil. Kurtulmak için çalış".* Sonra Muhammed b. Haccâc'la karşılaştım. O da aynı sözleri söyledi. Haccâc'ın yanına girdim. Bana; *"ey Şa'bî! Sen bize karşı çıkanlardansın"* dedi. Ben de; *"Allah mü'minlerin işlerini ıslah etsin. Ev (halkı) üzüldü ve (yaşantımız) sıkıntıya düştü, uykusuzluk (gözlerimi) uyuşturdu, korku bizden ayrılmaz oldu. Orada ne düzgün kimseler, ne de güçlü günahkârlar olduk"* dedim. Bunun üzerine Haccâc; *"doğru söylüyor. Bize karşı gelmekle ne iyilik ettiler, ne de günahkârlar olarak bize güç yetirdiler"* dedi ve serbest bırakılmamı emretti. Sonra miras bölümünde kız kardeş, anne ve dedenin payını sordu. Dedim ki: *"Peygamber (s.a)'ın ahabından beşi bu konuda ihtilaf ettiler. Bunlar Osman b. Affan, Zeyd b. Sâbit, Abdullah b. Mes'ud, Ali ve İbni Abbas (r.a)'tır".* *"Bu konuda İbni Abbas ne diyor?"* diye sordu. Ben de; *"dedeyi baba gibi kıldı. Anneye üçte bir verdi ve kızı bir şey vermedi"* dedim. Mü'minlerin emri; *"Osman (r.a)' ne diyor?"* diye sordu. *"Herbirine üçte bir verdi"* dedim. *"Zeyd b. Sâbit ne diyor?"* diye sorunca, *"hepsini dokuz pay kıldı. Anneye üç, dedeye dört ve kız kardeşe iki pay verdi"* dedi. *"İbni Mes'ud ne diyor?"* deyince, *"hepsini altı pay kıldı. Anneye bir, kız kardeşe üç ve dedeye iki pay verdi"* dedim. *"Ebu Turab (Ali) ne diyor?"* deyince, *"tamamını altı pay kıldı. Kız kardeşe üç, dedeye bir ve anneye iki pay verdi"* dedi. Sonra; *"kadiya söyleyin; Osman (r.a)'ın uygulamasını uygulasin"* dedi. Daha sonra saray sorumlusu içeri girdi ve kapıda elçilerin bulunduğunu

haber verdi. İçeri girmeleri için izin istedi. Elçiler içeri girdiler. Kafalarında sarık, bellerinde kılıç ve sağ ellerinde kitapları vardı. Önce Beni Selim kabilesi'nden Sübâbe b. Âsım adındaki kişi girdi. Haccâc ona; "nerelisin?" dedi. O da; "Şamlıyım" dedi. "Mü'minlerin emri ve ordusu nasıllar?" diye sorunca adam durumlarını haber verdi. Haccâc; "gelirken yağmur yağdı mı?" diye sordu. Elçi; "evet" dedi. Haccâc; "nasıl yağdığını bana anlat?" deyince adam şöyle konuştu: "Havran'dayken yağmura tutulduk. Yağmur ince ve kalın olarak yağdı. Sanki ince damlalar kalınların lokması gibiydi. Sonra su gürültüsü duydum. Bazı vadilerden sel akıyor, bazılarının suyu çekiliyordu. Toprakların bir kısmı suyu emiyor, bir kısmı da bırakıyordu. Sonra Suva'da yağmura tutuldum. Yerler yumuşadı ve katı topraklı yerlerden ve derelerden seller akmaya başladı". Sonra ikinci elçiye izin verildi ve Beni Esed kabilesinden biri içeri girdi. Haccâc; "yolda gelirken yağmur yağdı mı?" diye sordu. Adam şöyle cevap verdi: "Evet, yolda gelirken yağmur yağdı. Kaynaklar çoğaldı, kanallar ve vadiler dolup taşı. Sana gelirken hayvan inlerine (yağmurdan korunmak için) girdik". Sonra üçüncü elçiye izin verildi ve Yemâme halkından biri içeri girdi. Haccâc ona da; "yolda gelirken yağmur yağdı mı?" diye sordu. Adam Haccâc'ın anlayamayacağı bir lehçeyle konuştu. Haccâc; "biz Şam halkıdanız. Anlayacağımız şekilde konuş" dedi. Bunun üzerine adam şöyle dedi: "İnsanlar bolluk içinde. Meyve, yağ, süt ve yoğurt çok bol. İnsanlar ekmek pişirmek için ateş dahi yakmıyorlar. Kadınlar yayıkların başında inler haldeler. Yorgunluktan kolları kopmuş gibi. Keçiler otlak bolluğunda, dağ meyvelerinin bolluğunda yarış ediyorlar. Karınları doyar, gözleri doymaz bir haldeler. Göğüsleri sütle dolup taşıyor". Sonra dördüncü elçiye izin verildi. Zamanın en şiddetli kişilerinden ve azatlılardan olan biri girdi içeri. Haccâc ona da; "yolda gelirken yağmur yağdı mı?" diye sordu. Adam; "diğerleri gibi anlatma gücüne sahip değilim" dedi. Haccâc; "anlatabildiğin kadar anlat" deyince, "Halavan'da yağmura tutuldum. Buraya gelinceye kadar yağmaya devam etti" dedi. Bunun üzerine Haccâc; "yağmur konusunda kısa konuşsan da, kılıçla (vurmada) uzun adımlı (deneyimli)'sın" dedi.

Şa'bi'nin Sevdığı Beyitler

Muhammed. b. Cuhâde rivayet ediyor:

Şa'bi aşağıdaki şiir beytine en çok gönlü takılanlardandı:

*"Yumuşak olmak sakinlikte değil,
asil yumuşak olmak kızgınlık anındadır".*

Mücâlid, Şa'bi'den naklediyor:

*"Eğer sevgiyi tanıyıp âşık olmadıysan,
çöl kadar kurak ve sertsin".*

Şa'bi'nin Yetiştığı Sahabiler ve Rivâyet Ettiği Hadisler

Şa'bi sahabilerin büyüklerine erişmiştir. Ali b. Ebî Talib, Saîd b. Ebî Vakkas, Saîd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, İbni Abbas, İbni Ömer, Üsâme b. Zeyd, Amr b. Âs, Abdullah b. Amr, Cerîr b. Abdullah el-Beceli, Câbir b. Semura, Adiy b. Hâtim, Urve b. Mudris, Câbir b. Abdullah, Nu'man b. Beşir, Berâ b. Âzib, Ukbe b. Amr, Zeyd b. Arkam, Ebu Saîd el-Hudrî, Ka'b b. Acura, Enes b. Mâlik, Mugîre b. Şu'be, İmran b. Husayn, Abdurrahman b. Semura ve daha başkalarına erişmiştir. Eriştği kadın sahabiler ise şunlardır: Âişe, Ümmü Seleme, Peygamber (s.a)'in ailelerinden Ümmü Hâni, Esmâ bt. Umeys ve Fâtıma bt. Kay's'tır.

Mesruk, Alkame, el-Esved, Ebu Seleme b. Abdurrahman, Yahya b. Talha, Salim b. Abdullah b. Mes'ud, Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud ve Ebu Bürde b. Ebî Musa'dan rivayette bulunmuştur. Tâbiîn'den olup kendisinden rivayette bulunanlar ise şunlardır: Ebu İshak es-Sebîî, Ebu İshak eş-Şeybânî, Ebu Husayn, el-Hakem b. Uteybe, Atâ b. Sâib, Muhammed b. Sûka, Husayn, el-Mugîre, Âsım el-Ahval, Dâvud b. Ebî Hind, A'meş ve daha başkalarıdır.

Husayn b. Abdurrahman, Şa'bi'den rivayet ediyor:

Ali (r.a) Şuraha'yı perşembe günü celdetti (sopa cezası uyguladı) ve Cuma günü recmetti. "Allah'ın kitabına göre celdettim, Peygamber (s.a)'in sünnetine göre de recmettim" dedi.

Süleyman eş-Şeybânî, Şa'bi'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'le namaz kılanlar bana, Peygamber (s.a)'in

terkedilmiş bir kabire geldiğini yanındakilere saf tutturup cenaze namazı kıldığını haber verdiler. Dedim ki: *"Ey Amr'ın babası! Bunu sana kim haber verdi?"* **İbni Abbas (r.a)** haber verdi" dedi.

Bu hadisi Şeybânî'den Sevrî, Zâide, Hüseyim, Cerîr, Hafs, İbni Fudayl, Ebu Muâviye, İbni İdris, Eshat, İbni Müshir, İsmail b. Zekeriya, Halid el-Vâsıtî ve Abdolvâsıt b. Ziyad rivayet etmiştir.

Şa'bî, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) ayakta zemzem suyundan içti". Bu hadisi Âsım'dan Şu'be ve daha sonra başkaları rivayet etmiştir. Şa'bî'den ise Süleym eş-Şeybânî, Dâvud b. Ebî Hind ve Saîd rivayet etmiştir.

Şa'bî, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Allah (c.c) bir kavmin diyarlarını imar eder ve onların mallarını artırır. Ancak onları yarattığı günden bu yana, gazabından dolayı kendilerine hiç nazar etmemiştir". *"Ey Allah'ın Rasûlü! Bu nasıl olur?"* dediklerinde, *"akrabalarıyla ilişkiyi kestikleri için"* buyurdu. (Dâvud ve Şa'bî'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve İmran er-Ramlî, Ebu Halid'den münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şa'bî, İbni Ömer (r.a)'den naklediyor:

"Peygamber (s.a)'den dünya ve âhiret arasında bir tercih yapılması istendi. O âhireti tercih etti". (Şa'bî'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Yahya kendisinden münferid olarak rivayet etmiştir.)

Dâvud b. Ebî Hind, Şa'bî'den naklediyor:

İbni Ömer (r.a)'e dedik ki: *"Onların yanlarına geldiğimiz zaman hoşlarına giden şeyleri söylüyoruz, ama çıktığımızda aksini söylüyoruz"*. İbni Ömer (r.a); *"biz Peygamber (s.a) zamanında bu durumu nifak kabul ediyorduk"* dedi. (Müslim, Dâvud'dan münferid olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Mücâlid, Şa'bî'den hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.)

Şa'bî, İbni Ömer (r.a)'ın Peygamber (s.a)'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Kim kuşluk namazını kılar, her aydan üç gün oruç tutar, vitir namazını yolculukta ve ikâmette terketmezse, ona şehit sevabı verilir". (Şa'bî'nin bu hadisi garîbdir ve Eyyub münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şa'bî, Abdullah b. Amr (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Müslüman, müslümanların elinden ve dilinden selâmette olduğudur. Muhâcir ise Allah'ın yasakladıklarını terkedendir".

(Bu hadis sahîh ve sâbittir. Sahîh olduğunda ittifak edilmiştir. Hadisi Şa'bî'den İsmail b. Ebî Halid, Beyan b. Bişr, Asım b. Behdele, Abdullah b. Ebî Sefer, Câbir el-Cu'fî, Mugfre, Seyyar, Mücâlid, Dâvud b. Ebî Hind, Semmak ve Abdulaziz b. Suhayb rivayet etmiştir.)

Şa'bî, Adiy b. Hâtim'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'e silahla av yapmayı sordum. *"Av keskin taraflıyla ölürse ondan ye, yuvarlak (keskin olmayan taraflıyla, çarparak) ölürse, o leştir"* buyurdu. Köpek ile avlanmayı sordum. *"Allah'ın adını anarak köpeğini bıraktığında (yemeden avı sana) getirirse, ondan ye"* buyurdu. (Bu hadisi Şu'be Zâide, Zekeriya b. Ebî Zâide'den rivayet etmiştir. Ayrıca Ma'mer b. Mübarek ve Ali b. Müşir, Asım el-Ahval'dan rivayet etmiştir. Şa'bî'den ise, Beyan b. Bişr, Abdullah b. Ebî Sefer, Husayn, el-Hakem, Şeybânî, İsmail b. Ebî Halid, Saîd b. Mesruk, Mücâlid, İsa b. Müseyyeb, Feras b. Yahya, Câbir b. Zeyn el-Cu'fî, Amr b. Bişr, es-Seriyy b. İsmail, Ebu Huzeyr, Husayn b. Nümeyr, Halid el-Hiza ve Tavûs rivayet etmiştir. Herbirinin rivayetleri, farklı bazı lâfızları içermektedir.)

Şa'bî, Câbir b. Abdullah (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Ben bin veya daha fazla peygamberin sonuncusuyum. Bütün peygamberler ümmetlerini Deccal'a karşı uyarmışlardır. Deccal'ın (vasıfları) bana açıklandığı gibi hiç kimseye açıklanmamıştır. Onun tek gözü kördür. Allah (c.c) ise kör değildir". (Şa'bî'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve Ömer b. İsmail'in babası Mücâlid'den münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şa'bî, Câbir (r.a)'den rivayet ediyor:

Bedevinin biri Peygamber (s.a)'e geldi ve; "Rabbinin nesebini bize bildir" dedi. Bunun üzerine Allah (c.c); "Ey Muhammed! De ki: O Allah birdir. Allah her şeyden müstağni ve her şey O'na muhtaçtır. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir" ⁽¹⁾ ayetlerini indirdi. (Şa'bî'nin bu hadisi garibdir ve Ca'fer b. Ma'bed, Mücâlid'den, o da Şureyh'ten münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şa'bî, Câbir (r.a)'den naklediyor:

Peygamber (s.a) ashabına; "Uyumak istediğiniz zaman ne diyorsunuz?" diye sordu. Abdullah b. Ravâha (r.a); "diyorum ki: Allah'ım, bu nefsi sen yarattın. Onun ölümü ve dirilmesi sanadır. Öldürürsen onu bağışla, diriltirsen onu koru ve hidayete erdir" dedi. Peygamber (s.a) Abdullah'ın sözlerinden çok hoşlandı. (Şa'bî'nin bu hadisi garibdir ve Ömer'in babası, babasından münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şa'bî, Câbir (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kıyâmet gününde insanlar Sırat köprüsünden geçerler. Sırat köprüsü kaygandır. Üstünden geçenleri düşürür ve cehennem düşenleri içine alır. Onların üzerlerini kaplar. Ah çekip inlerler. Onlar bu durumdayken Allah (c.c)'dan bir nidâ gelir ve; 'Ey Kullarım! Dünyada neye ibadet ederdiniz?' der. Onlar da; 'Rabbimiz! Sen daha iyi bilirsin. Biz sana ibadet ederdik' derler. Bunun üzerine hiçbir mahlûğun duymadığı bir sesle kendilerine karşılık verilir ve Allah (c.c); 'Bugün sizleri benden başkasına terketmemem haktır. Sizi bağışladım ve razı oldum' buyurur. O zaman melekler onlara şefa'at eder ve böylece o yerden (cehennemden) kurtulurlar. Altırlarındaki cehennem ehli ise şöyle derler: 'Şimdi artık bizim ne şefa'atçimiz var, ne de yakın bir dostumuz. Ah keşke (dünyaya) bir kere daha dönebilsek de, mü'minlerden olsak...' ⁽²⁾. (Şa'bî'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Mukâtil münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şa'bî, Nu'man ve Beşir (r.a)'den, Peygamber (s.a)'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

(1) İhlas, 1-4.

(2) Şuarâ, 100-102.

"Helâl de, haram da açıktır. Her ikisi arasında şüpheli şeyler vardır ve onları insanların çoğu bilmez. Kim şüpheli şeylerden kaçınırsa, dinini ve ırzını temiz kılmuştur (korumuştur). Kim de şüpheli işleri işlerse, yasaklanmış bölge çevresinde (hayvan) otlatan çobanın yasak bölgeye girmesinin kaçınılmaz (veya yakın) olduğu gibi harama düşer. Dikkat edin! Her kralın yasaklanmış bölgeleri vardır. Allah (c.c)'in yasaklanmış bölgeleri ise haramlardır. Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır. O temiz olduğunda bütün ceset temiz ve düzgün olur. O bozulduğunda tüm beden bozulur. O kalptir".

(Hadisin lafzı Zekeriya b. Zâide'ye aittir. Hadisi ondan Abdullah b. Mübarek, Yahya el-Kattan, İsa b. Yunus, Vekî ve Muhammed b. Bişr rivayet etmiştir. İbni Avn'dan ise, Yezid b. Zerî, Abdulvahhab es-Sakafî, Mu'temir, Muaz b. Muaz, Halid b. Hâris, İbni Ebî Adiy ed-Dimeskî rivayet etmiştir. Hadisi Şa'bî'den rivayet edenler ise İsmail b. Ebî Halid, Şeybânî, Ebu Husayn, Mugîre, Mutarrîf, Mucâlid, Avn b. Abdullah, Hâris el-Aklî, Saîd el-Hemedânî, Abdulmelik b. Umeyr, Simâk b. Harb, Âsım b. Behdele, Harun b. Antera, Mâlik b. Makûl, Zekeriya b. Halîd, Habîb b. Hassan, Seriyy b. İsmail, Ebu Kurra el-Hemedânî, Yusuf es-Sabbağ, Ebu Fizâra, Ebu Hureyz, Melih b. Abdullah el-Hatmî, İsa b. Ebî İsa, İbni Avn, Âsım el-Ahval, Davud b. Ebî Hind, Kuteybe b. Müslim rivayet etmiştir.)

Şa'bî, Berâ b. Âzîb (r.a)'den, mescidde Sâriye'nin yanında-yken şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Peygamber (s.a) kurban bayramında hutbe irad etti ve şöyle buyurdu: *"Bugün ilk (yapmamız gereken) namaz kılmak ve ardından kurban kesmektir. Kim namaz kıldıktan sonra kurban keserse, sünnetimize uymuş olur. Kim de namazdan önce keserse, ailesine et takdim etmiş olur ve o kurban değildir".* Bunun üzerine Ebu Bürde Hânî b. Dinar kalktı ve; *"ey Allah'ın Rasûlül Ben namazdan önce kestim. Ancak kestiğimden daha güzel bir devem var"* dedi. Peygamber (s.a) de; *"onu kes"* buyurdu.

(Bu hadisi İmam Ahmed ve Dâvud b. Ebî Hind'den Yahya b. Zekeriya b. Zâide, Hafs b. Kıyas, Mufaddal b. Sadaka, Abdulkерim b. Mansur ve Yezid b. Zürey rivayet etmiştir. Ayrıca Şa'bî'den birçok kişi rivayet etmiştir. Onların bazıları ise şunlar-

dır: Şeybânî, Beyan, Âsım, Firas, Mücâlid, Câbir el-Cu'fî, Mutarrîf, Seyyar, İbni Ebî Sefer, Zekerîya b. Ebî Zâide, Mugîre, Ebu Bürde, Saîd b. Mesruk, Hureys, Davud el-Evdi, Abdül'âlâ es-Sa'lebî, Ebu Halid ed-Dâlanî, İbni Avn ve Musavir el-Varrak.)

Şa'bî, Ebu Hureyre (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Allah (c.c); 'Ey âdemoğlu! Beni zikrettiğin zaman şükretmiş, unuttuğun zaman inkâr etmiş olursun' buyurur". (Şa'bî'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve kendisinden Ebu Bekir el-Hüzelî münferid olarak rivayet etmiştir.)

Şa'bî, Kûfe'de, Hicrî 104 ya da 105 yılında, 82 yaşlarında vefat etti.⁽¹⁾

SAİD B. CÜBEYR (R.H)⁽²⁾

Ebu Abdullah Saîd b. Cübeyr, Allah korkusuyla çokça ağlayan, bolca duâ eden, ilim sahibi, saadet ehli, şehid, düzgün yaşantı ve fıkıh sahibi bir zâttı.

Tasavvuf, tevekkül ve (bâki aleme) intikal için istek sahibi olmaktır.

Saîd'in Özel Halleri ve Kur'an Kıraatıyla İlgili Rivayetler

Ebu Eyyub el-A'rac rivayet ediyor:

"Saîd b. Cübeyr, geceleyin gözleri zayıflayınca kadar ağlardı".

Atâ b. Sâbit rivayet ediyor:

"Saîd b. Cübeyr (çok kere) bizleri de ağlatırdı".

Kasım b. Ebî Eyyub rivayet ediyor:

"Saîd b. Cübeyr'in; 'Hep birden Allah'a döndürüleceğiniz bir

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sa'be*, c.3, s.49.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.4, s.272.

günün sorumluluklarından sakının' ⁽¹⁾ âyetini yirmiden fazla tekrar ettiğini işittim".

Saîd b. Ubeyd rivayet ediyor:

"Saîd b. Cübeyr; 'Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, (önce) sıcak suya (sürüklenecekler) sonra ateşte yakılacaklardır' ⁽²⁾ âyetine geldiği zaman onu iki veya üç kere tekrar ederdi".

İbni İyas rivayet ediyor:

"Saîd b. Cübeyr Ramazan ayında, akşamla yatsı arasında Kur'an'ı hatmederdi".

Abdumelik b. Ebî Süleyman rivayet ediyor:

"Saîd b. Cübeyr iki gecede bir Kur'an'ı hatmederdi".

Eş'as b. İshak, Saîd b. Cübeyr için, "âlimlerin en iyisi" denildiğini rivayet etmiştir.

Amr b. Meymun babasından naklediyor:

"Saîd b. Cübeyr vefat ettiğinde, yeryüzünde ilmine muhtaç olmayan yoktu".

Asbağ b. Zeyd rivayet ediyor:

Saîd b. Cübeyr'in bir horozu vardı ve kendisini namaza kaldırıyordu. Bir gün namaz vaktinde ötmedi ve **Saîd b. Cübeyr** namaza kalkamadı. Bu durum **Saîd**'in ağına gitti ve; "bu horoza ne oluyor? Allah sesini kessin!" diye beddua etti. Horoz ondan sonra hiç ötmedi. Bunun üzerine **Saîd**'in annesi; "ey oğlum! Bundan sonra hiçbir şeye beddua etme" dedi.

Dırar b. Mürre eş-Şeybânî, Saîd b. Cübeyr'den rivayet ediyor:

"Allah'a (hakkıyla) tevekkül etmek imanın en üstün mertebesidir".

Ebu Sinan, Saîd b. Cübeyr'in şöyle dua ettiğini rivayet ediyor:

(1) Bakara, 281.

(2) Mü'min, 71-72.

"Allah'ım, senden, sana en güzel şekilde, samimi olarak tevekkül etmeyi ve sana karşı hüsnü zan sahibi olmayı dilerim!"

Ebu Husayn rivayet ediyor:

Mekke'de, Saîd b. Cübeyr'in yanına geldim ve; *"Hâlid b. Abdullah buraya geliyor. Sana kötülük etmeyeceğinden emin değilim. Beni dinle ve buradan git"* dedim. Bunun üzerine Saîd şöyle dedi: *"Allah'a yemin olsun ki, çok kaçtım. Artık hayâ ediyorum"*. Ben de; *"gerçekten annenin koyduğu Saîd ismiyle müsemâsın"* dedim.

Yezîd Ebu Abdullah anlatıyor:

Tutuklanıp getirildiğinde Saîd b. Cübeyr'in yanına geldik. Buna rağmen gönlü hoştu. Evdeki kızı kendisine baktı ve ellerinin bağlı olduğunu görünce ağladı. Arkasından köprüye kadar gittik ve yanındaki kuryeler; *"ırmağa atlayıp boğulmandan korkuyoruz, bize kefil göster"* dediler. Bunun üzerine Yezîd; *"ona kefil olanlardan dandım"* demiştir.

Hilal b. Habbab rivayet ediyor:

"Recep ayından birkaç gün geçtikten sonra Saîd b. Cübeyr'le birlikte yola çıktık. Umre için Kâfe'de ihrama girdi. Umreden dönüşte Zî'l-Ka'de ayında hac için ihrama girdi. Her yıl bir defa umre ve bir defa hac için yola çıkıyordu".

Ömer b. Zerr rivayet ediyor:

Saîd b. Cübeyr'in mektubunu okudum. Mektupta; *"bil ki, mü'minin yaşadığı her gün ganimettir"* yazıyordu.

Atâ b. Dinar, Saîd b. Cübeyr'den rivayet ediyor: *"Allah'tan korkmak, O'na âsi olmaktan uzaklaştıran korkudur. Gerçek Allah korkusu budur. Zikir ise Allah'a itaat etmektir, taattır. Allah'a itaat eden, O'nu zikreder. Allah'a itaat etmeyen bolca tespih çekse ve Kur'ân okusa da, zikreden değildir"*.

"Ya'lâ b. Hâkim, Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kâbe'ye Basra ehlinden daha fazla itina gösteren ve saygı duyan görmedim. Bir gece, bir cariye'nin, Kâbe'nin örtülerine tutunup duâ ettiğini, ağladığını ve sabaha kadar yakarak öldüğünü gör-

düm".

Hilal b. Habbab rivayet ediyor:

Saîd b. Cübeyr'e; *"insanların helâk olmasının alâmeti nedir?"* diye sordum. *"Âlimlerinin yok olmasıdır"* dedi.

Saîd'in Beni İsrâîl'le İlgili Bir Rivâyeti

Cafer b. Ebî Mugîre, Saîd b. Cübeyr'den rivayet ediyor:

İsrailoğulları Musa (a.s)'ya; *"Rabbin uyur mu?"* dediler. Musa (a.s); *"Allah'tan korkun"* dedi. *"Rabbin namaz kılıyor mu?"* dediklerinde; *"Allah'tan korkun"* dedi. *"Rabbin abdest alıyor mu?"* diye sordular, yine; *"Allah'tan korkun"* dedi. Bunun üzerine Allah (c.c) vahyetti ve şöyle buyurdu: *"Rabbinin uyuyup uyumadığını soruyorlar. İki eline iki cam al ve gece boyunca ayakta bekle"*. Musa (a.s) iki eline iki cam aldı ve geceleyin bekledi. Gece ilerleyince uyukladı ve dizlerinin üzerine çöktü. Sabah olunca yine uyukladı ve dizlerinin üzerine çöktü. Camlar elinden düştü ve kırıldı. Bunun üzerine Allah (c.c); *"Eğer uyusam, yerler ve gökler o iki cam parçası gibi çöker, her şey helâk olur"* buyurdu.

Saîd'in Meleklerin İbadetine Dair Rivâyeti

Cafer b. Ebî Mugîre, Saîd b. Cübeyr'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) namaz kılıyordu. Müslümanlardan biri, oturan bir münafığın yanına uğradı ve; *"Peygamber (s.a) namaz kılıyor, sen oturuyor musun?"* dedi. Münafık; *"işin varsa işine git"* dedi. Bunun üzerine müslüman kişi; *"bu tutumuna hakiki karşılığı verecek kişi sana uğrayacak"* dedi. Ömer (r.a) oradan geçti ve; *"ey falanca! Peygamber (s.a) namaz kılıyor. Sen neden oturuyorsun?"* dedi. Münafık ona da aynı karşılığı verdi. Ömer (r.a); *"bu benim işimdir"* dedi ve adamı iyice dövdü. Sonra mescide geldi ve Peygamber (s.a)'le birlikte namaz kıldı. Peygamber (s.a) namazı tamamlayınca, Ömer; *"ey Allah'ın Rasûlü! Sen namaz kılarken falancaya uğradım ve; Peygamber (s.a) namaz kılıyor. Sen neden kılmıyorsun?"* dedim. Bana; *"işine git" diye karşılık verdî* dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a); *"keşke kafasını uursaydın"* dedi. Ömer (r.a) kalkıp da hızlıca oradan ayrılmak isteyince Peygamber

(s.a) şöyle dedi: "Geri dön. Senin öfken, izzet ve rızan hükümdür. Allah (c.c) ve melekleri yedi kat gökten peygamberine salat okumaktadırlar. Onların namazına ihtiyacımız yoktur". Ömer (r.a); "onların namazları nasıldır?" diye sordu. Peygamber (s.a) cevap vermedi. Bunun üzerine Cebrail (a.s) geldi ve; "Ömer sana gök ehlinin namazını sormakta. Ömer'e selam söyle ve birinci semadakililerin kıyâmete kadar secde ettiklerini, ikinci semadakililerin kıyâmete kadar rûkû ettiklerini, 'ikinci semadakililerin kıyâmete kadar rûkû ettiklerini, 'izzet ve ceberut (büyüklük) sahibi Rabbimizi tenzih ederiz' dediklerini, üçüncü semadakililerin kıyâmete kadar kıyam ettiklerini, 'diri ve ölümsüz olan Rabbimizi tenzih ederiz' dediklerini haber ver" dedi.

Saîd'in Hz. İbrahim (a.s)'le İlgili Rivâyeti

Cafer b. Ebî Mugîre, Saîd b. Cübeyr'den naklediyor:

Allah (c.c) ölüm meleğini peygamberlere açıkça gönderirdi. İbrahim (a.s)'e, ruhunu teslim alması için, ölüm meleğini güzel bir genç kılığında gönderdi. Ölüm meleği bu surette İbrahim (a.s)'in evine girdi. İbrahim (a.s) kıskançtı. Bu yüzden ölüm meleğine; "evime girmene kim izin verdi?" dedi. Melek; "onun Rabbi izin verdî" dedi. İbrahim (a.s) durumu anladı ve; "İshak gelinceye kadar bana mühlet ver!" dedi. Melek ona mühlet verdi ve İshak (a.s) geldi. Birbirlerine sarıldılar. Ölüm meleği onlara acıdı ve Allah (c.c)'a döndü. "Ey Rabbim! Halilin (dostun) ölümden korktu" dedi. Bunun üzerine Allah (c.c); "Halilime uykusunda git ve ruhunu al" buyurdu. Ölüm meleği geldi ve İbrahim (a.s) uyurken ruhunu teslim aldı".

Saîd'in İlmîne ve Zühdüne Delâlet Eden Muhtelif Haberler

Atâ b. Sâib, Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet ediyor: "Allah (c.c) kıyâmet gününde merhamet eder ve; 'kim müslüman idiyse, cennete girsin' der".

Cafer anlatıyor:

Saîd b. Cübeyr'e; "insanların en âbidi kimdir?" denildi. O da; "günah işleyen ve günahlarını hatırladıkça amellerini azımsa-

yan kişidir" buyurdu.

Atâ b. Sâib, Saîd b. Cübeyr'den naklediyor: "Ben oğlum için (korunması için) fazla namaz kılıyorum".

Süfyan, bir kişiden Saîd b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet ediyor: "Ölümü unutarak kalbimin bozulmasından korktum".

Hişam, Saîd b. Cübeyr'den naklediyor:

"Dünya, âhiret cumalarından (toplantılarından) bir cuma gibidir".

Hilal b. Habbab anlatıyor:

"Saîd b. Cübeyr'le birlikte bir cenazeye katıldık. Yolda giderken bizlere âhireti hatırlatıyordu. Mezarlığa varıncaya kadar konuştuk. Sonra oturdu ve anlatmaya devam etti. O, Allah (c.c)'i çokça zikreder ve hatırlardı".

Ebu Sinan, Saîd b. Cübeyr'den rivayet ediyor: Rahiplerden biri bana; "Ey Saîd! Fitne anında Allah'a ibadet edenle tâğuta ibadet edenler birbirlerinden ayrılır" dedi.

Ömer b. Zerr rivayet ediyor:

Saîd b. Cübeyr babama mektup yazıp, Allah'tan korkmasını söyledi ve şöyle vasiyette bulundu: "Ey Ömer'in babası! Müslümanın yaşadığı her gün kendisi için ganimettir. Farzlar ve namazlar, Allah'ın hatırlamasını nasip ettiği her ibadet bir ganimettir".

Musa b. Nâfi el-Kûfi el-Esedî rivayet ediyor:

Saîd b. Cübeyr'e dedim ki: "Kûfe'de bıraktığım bazı kimseler, uyanamayız korkusuyla vitir namazını kılıyor, sonra uyuyorlar. Geceleyin kalktıklarında güçleri yettiği kadar nafile namaz kılıyor ve vitir namazını tekrarlıyorlar". Bunun üzerine şöyle dedi: "Bu bid'attır. Vitir namazını kılıp yattığında, gece kalkarsan ikişer rek'at halinde dilediğin kadar namaz kıl ve vitir namazını tekrarlama".

Husayf anlatıyor:

Saîd b. Cübeyr'i, Makam-ı İbrahim'de iki rek'at namaz kılarken gördüm. Gelip yanında namaz kıldım ve Kur'an'ın bir âyeti hakkında soru sordum. Bana cevap vermedi. Sabah namazını kıln-

ca bana; *"fecir doğduğunda, sabah namazını kılınca, Allah'ın zikrinden başka bir şey konuşma"* dedi.

İsmail b. Zerba, Saïd b. Cübeyr'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Arkadaşlarıma isabet eden musibet devam ediyordu. 'Allah'ın buna ihtiyacı yoktur' deyince musibet bana da isabet etti".

Bukeyr b. Atik rivayet ediyor:

Saïd b. Cübeyr'e bir bardak içinde bal verdim. Balı içti ve; *"Allah'a yemin olsun ki, bu bana sorulacak"* dedi.

Muhammed b. Süka, Saïd b. Cübeyr'den rivayet ediyor:

"Mal zayi etmenin bir şekli de, Allah'ın sana rızık vermesi ve onu Allah'a asi olmada kullanmandır".

Müslim el-Batin rivayet ediyor:

Saïd b. Cübeyr'e dedim ki: *"Sabır mı daha üstün yoksa şükür mü?". "Sabır daha üstündür. Ancak öfyesi daha çok severim"* dedi.

Amr b. Sâbit'in babası, **Saïd b. Cübeyr'den** naklediyor:

"İnsanların, sahip olduğum ilmin tamamını almasını temenni ediyorum. Çünkü bu, beni düşündürmektedir (yani ilmin mesuliyeti düşündürmektedir)".

Ata b. Sâib, Saïd b. Cübeyr'den naklediyor: **İbrahim (a.s)'e**, insanları hacca çağırması emredilince; *"Allah (c.c) size bir ev (Kâbe) yaptı ve orayı hacetmenizi emretti"* dedi. Onun çağırısına ağaçlar, taşlar, her şey icabet etti.

Saïd'den Çeşitli Âyetlerin Tefsiri Hakkında Gelen Rivâyetler

Cafer, Saïd b. Cübeyr'den naklediyor:

Peygamber (s.a)'in yanında; *"Ey huzur içinde olan nefis (can)"*⁽¹⁾ âyeti okundu. **Ebu Bekir (r.a);** *"o can çok güzel"* dedi.

Bunun üzerine **Peygamber (s.a);** *"ölüm meleği bunu sana ölür-*

(1) Fecc, 27.

ken söyleyecek" dedi.

Ebu Râşid, Saîd b. Cübeyr'in "Ey iman eden kullarım! Şüphesiz benim yarattığım yeryüzü geniştir..." (1) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yani bir yerde Allah'a asi olunursa, oradan ayrılın".

Atâ b. Dinar, Saîd b. Cübeyr'den; "Siz beni anın ki, ben de sizi anayım" (2) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yani taat ederek beni anın ki, ben de bağışlanmayla sizi anayım".

Atâ, Saîd'den; "Bundan dolayı... neredeyse dağlar yıkılıp dağılacak" (3) âyeti hakkında; "dağlar birbiri üzerine yığılır" dediğini rivayet etmiştir.

Salim, Saîd'den; "(Ey Muhammed!) kuvvetli (el) ve basiretli (göz sahibi) kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u an" (4) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "El, çalışma gücü, göz ise dini işlerde basiretli olmaktır". "Bu şaraptan ne başları ağrıtılır ne de akılları giderilir" (5) âyeti hakkında ise; "ne başları ağırır ne de sarhoş olurlar" demiştir.

Salim, Saîd b. Cübeyr'in; "Ve, Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri titreyerek yaparlar" (6) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Verdiklerini, kalpleri titreyerek verirler. Çünkü mahşerde durmaktan ve hesap vermekten korkarlar".

Atâ, Saîd b. Cübeyr'den; "Zaten biz, her şeyi apaçık bir kitap (olan Levh-i Mahfuz'da sayıp yazmışızdır" (7) âyetini; "açmış oldukları çıkırlar" olarak yorumladığını rivayet etmiştir.

Cafer, Saîd'den naklediyor:

"Onlar ki, Allah ile beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar.." (8) âyeti Vahşi ve arkadaşları hakkında inmiştir. Onlar; "Acaba bizim için tevbe var mıdır? Putlara taptık, müslümanlarla

(1) Ankebut, 56.

(2) Bakara, 15.

(3) Meryem, 90.

(4) Sa'd, 45.

(5) Vâkıa, 19.

(6) Mu'minun, 60.

(7) Yâsin, 12.

(8) Furkan, 68.

savaştık ve müşrik kadınlarla evlendik" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c); "Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başka; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir" ⁽¹⁾ âyetini indirdi. Allah (c.c) onların putlara olan ibadetini kendine döndürmüş müslümanlarla savaşmalarına karşılık, müşriklerle savaştırmış ve müşrik kadınların yerine müslüman kadınlarla evlendirmiştir.

Atâ, Saîd'den rivayet ediyor:

Cehennemde bir kişi vardır ve cehennemin bölümlerinden birinde bin yıl "Ya Hannân, ya Mennân" diye yakarır. Allah (c.c) Cebrâîl'e; "Ey Cebrâîl! Git kulumu cehennemden çıkar" der. Cebrâîl gelir ve cehennemin kilitli olduğunu görür. Geri döner ve; "Ey Rabbim! Cehennem onların üzerlerine kilitli" der. Allah (c.c); "Ey Cebrâîl! Git kilitleri aç ve onu çıkar" buyurur. Cebrâîl (a.s) gider, kilitleri açar ve onu çıkarır. Çıkardığında etsiz ve kemiksiz bir hayalet gibidir. Onu cennet sahillerine bırakır. Allah (c.c) tekrar ona tûy, et ve kan verir".

Harun b. Antere, Saîd b. Cübeyr'den naklediyor:

"Cehennem ehli acıktığı zaman Zakkum ağacına koşarlar. On-
dan yerler, derileri ve yüzleri değişir. Onları tanıyan biri yanlarına uğrasa, dökülen derilerini ve yüzlerini tanır. Sonra susarlar ve cehennemin kızgın suyuna koşarlar. O su, sıcaklığın son derecesine varmıştır. Ağızlarını yaklaştırdıklarında, sıcaklığından derisi dökülmüş yüzleri pişer. Karınlarında ne varsa yanar ve yürürlerken bağışsakları dökülür. Sonra demir turnaklılara vurulurlar ve tüm azaları dökülür. Sonra kendilerine lanet okurlar".

Salim, Saîd'den; "Hepsi de, örtüleri atlastan döşemelere yaslanırlar" ⁽²⁾ âyeti hakkında; "katı nurdan döşenmiş örtülere yaslanırlar" dediğini rivayet etmiştir.

Rabî b. Ebî Râşid, Saîd b. Cübeyr'den; "Ey imân eden kullarım! Şüphesiz, benim yarattığım yeryüzü geniştir..." ⁽³⁾ âyeti hakkında; "bir yerde Allah'a asi olunursa oradan ayrılın" dediğini rivayet etmiştir.

(1) Furkan, 70.

(2) Rahman, 54.

(3) Ankebut, 56.

Dirar b. Mürre, Saîd'den; "...halbuki onlar, sapasağlam iken de secdeye davet ediliyorlar (fakat yine secde etmiyorlardı)" (1) âyeti hakkında; "cemaatla namaz kılmaya çağırılıyorlardı" dediğini rivayet etmiştir.

Cafer, Saîd b. Cübeyr'den naklediyor:

Yahudiler, Musa (a.s)'ya, "Rabbim mahlukatı yaratıp sonra onlara azap mı ediyor?" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c) Musa (a.s)'ya; "Ekin ek" dedi. Musa (a.s) da; "ey Rabbim! Ektim" dedi. Allah (c.c); "Ekinini biç" deyince, "ey Rabbim! Biçtim" dedi. "Onları çiğne ve savur" deyince, Musa (a.s) çiğnedi ve savurdu. Allah (c.c); "Geriye ne kaldı?" diye sorunca, "ey Rabbim işe yarar bir şey kalmadı" dedi. Bunun üzerine Allah (c.c); "İşte (o çiğnenmiş ve hayrı kalmamış ekinler gibi) hayrı olmayan kullarımdan başkasına azap etmem" buyurdu.

Ebu Hürmüz, Saîd b. Cübeyr'den; "...babaları ise iyi yaşayışlı bir kimse idi..." (2) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Emanetleri yerine (sağlamca) verirdi. Bunun için Allah (c.c) hazinesini, oğulları çıkarıncaya kadar korumuştur".

Hammad, Saîd b. Cübeyr'den rivayet ediyor:

"Cennetteki hurmaların ağaçları kırmızı altından, kökleri yeşil zümrüddendir. Yaprakları cennet ehli için elbisedir ve zinetleri onandır. Meyveleri kova gibi büyük, baldan tatlı, yağdan yumuşak ve çekirdeksizdir".

Eş'as, Saîd'den; "...tayin ve tekdir ederler" (3) âyeti hakkında; "Rableri takdir ve tayin etmiştir" dediğini rivayet etmiştir.

Habib b. Ebî Amra, Saîd'den; "...Rabbim! Doğrusu bana indireceğin her hayra muhtacım' dedi" (4) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir; "o zaman yarım hurmaya dahi muhtacı".

Atâ b. Sâib, Saîd'den; "...ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın" (5) âyeti hakkında; "Rabbine ibadette riyâkarlık yapmasın" dediğini rivayet etmiştir.

(1) Kalem, 43.

(2) Kehf, 82.

(3) İnsan, 18.

(4) Kasas, 24.

(5) Kehf, 110.

Cafer, Saîd'den; "Kötü duygularını kendisine tanrı edineni gördün mü...?" (1) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Câhiliye ehli taşta taparlardı. Taptıkları taştan daha iyisini gördükleri zaman ona tapar ve öncekini terkederlerdi".

Ca'fer, Saîd'den; "Gerçek şu ki, kötülük edenlerin yazısı, kaderi muhakkak siccin denen cehennemdir" (2) âyeti hakkında;

"Şeytanın yanığının (veya kuyusunun) altındadır" ve "...ancak onlara, gıda vermeyen, açlığı da gidermeyen kuru diken-den yapılan bir yiyecek verilir" (3) âyeti hakkında ise; "taştan yiyecek verilir" dediğini rivayet etmiştir.

Seleme, Saîd'den; "...artık (Allah'ın rahmetinden) uzak olsun o alevli cehennemin mahkûmları" (4) âyeti hakkında; "orası cehennemde bir vadidir" dediğini rivayet etmiştir.

Hüseyim, Saîd'den; "...hiç şüphesiz onlar için, sadece ateş vardır ve onlar (ateşe) terkölunacaklar" (5) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cehennemde hapsölunacaklar ve orada unutulacaklardır".

Rabî b. Ebî Müslim rivayet ediyor:

Saîd b. Cübeyr elleri bağı olarak Haccâc'a getirildiğinde yanına girdim ve kendimi tutamayıp ağladım. Niçin ağladığımı sorunca; "senin durumuna ağlıyorum" dedim. Bunun üzerine; "ağlama, Allah (c.c) bunu bilmektedir" dedi ve; "Yeryüzünde vukû bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın..." (6) âyetini okudu".

Cafer, Saîd'den rivâyet ediyor :

"Kim müslüman kardeşinin yanında aksırır ve yanındaki (kardeşi) 'Allah sana merhamet etsi' demezse, bu hakkını kıyâmet gününde ondan alır".

Eyyub rivayet ediyor:

(1) Furkan, 43.

(2) Mutaaffîn, 7.

(3) Gâşiye, 6.

(4) Mülk, 11.

(5) Nahl, 62.

(6) Hadid, 22.

Saîd b. Cübeyr bir gün ilim meclisinden ayrılmak üzere kalktı. Kalktıktan sonra bir hadis sordum. Bunun üzerine; *"her vakitte sağılmam ve sütüm içilmez"* dedi.

Saîd ile Haccâc Arasında Geçenler

Osman b. Merdeveyh rivayet ediyor:

Arefe günü İbni Âmir'in hurmahında Vehb b. Münebbih ve Saîd b. Cübeyr'le birlikteydim. Vehb, Saîd'e; *"Ey Abdullah'ın babası! Ne zamandan beri Haccâc'dan korkuyorsun"* dedi. Saîd şöyle cevap verdi: *"Hanımından ayrıldığımda hamileydi. Tekrar döndüğümde oğlum doğmuş ve sakalları çıkmıştı"*. Bunun üzerine Vehb b. Münebbih; *"sizden öncekilere bir musibet isabet ettiği zaman onu rahatlık, rahatlık isabet ettiğinde ise sıkıntı sayarlardı"* dedi.

Sâlim b. Ebî Hafsa rivayet ediyor:

Saîd b. Cübeyr, Haccâc'a getirilince, Haccâc; *"Sen topal deveden doğma bir bedbahtsın!"* dedi. O da; *"hayır, ben Saîd b. Cübeyrim"* dedi. Haccâc; *"seni öldüreceğim"* deyince Saîd; *"ben annemin verdiği isimle müsemma'yım (korkmam)"* karşılığını verdi. Sonra; *"izin verin de iki rek'at namaz kılayım"* dedi. Bunun üzerine Haccâc; *"onu hristiyanların kiblesine döndürün"* deyince, Saîd; *"nereye dönerseniz, Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır"* ⁽¹⁾ âyetini okudu. Sonra; *"Meryem'in sığındığı gibi senin şerrinden Allah'a sığınırım"* dedi. Haccâc; *"Meryem nasıl sığındı?"* diye sorunca, *"Meryem dedi ki: 'Senden, çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma)'"* ⁽²⁾ âyetini okudu.

Avn b. Ebî Sîdâ el-Abdî rivayet ediyor:

Haccâc, Mültemis b. Ahvas adındaki Şam'lı bir komutanı yirmi kişiyle birlikte Saîd b. Cübeyr'i tutuklaması için gönderdi. Askerler Saîd b. Cübeyr'i bulmak için yola çıktılar ve bir rahibe uğradılar. Saîd b. Cübeyr'i sordular. Rahip, Saîd'in yerini onlara bildirdi. Yola çıktılar ve Saîd'i secdede, yüksek sesle Allah'a yakarır olduğu halde buldular. Ona selam verdiler. Saîd namazını ta-

(1) Bakara, 115.

(2) Meryem, 18.

mamladı ve selamlarını aldı. Ona; *"biz Haccâc'ın elçileriyiz. Haccâc seni istiyor, bizimle gel"* dediler. Saîd; *"başka çare yok, geleceğim"* dedi. Sonra Allah'a hamdetti ve Peygamber (s.a)'e salât-u selam getirdi. Onlarla birlikte yola çıktı. Yerini gösteren rahibin evine geldiler. Rahip; *"aradığınız adamı bulmuşsunuz?"* dedi. Onlar da; *"evet, bulduk"* dediler. Rahip; *"eve gelin, aslanlar etrafta geceliyorlar"* dedi. Karanlık çökmeden eve girmek için acele ettiler. Ancak Saîd b. Cübeyr eve girmeyi kabul etmedi. Askerler; *"kaçmak için mi girmiyorsun?"* deyince, *"hayır, onun için girmemezlik etmiyorum. Ben müşrik birinin evine girmem"* dedi. *"Seni bırakmayız, yoksa aslanlar seni parçalar"* dediklerinde; *"zararı yok; Rabbim benimledir. Onları benden uzaklaştırır ve beni onlara korutur"* dedi. *"O zaman sen peygamberlerdensin"* dediklerinde; *"hayır ben peygamber falan değilim. Allah'ın hatalı ve günahkâr kullarından biriyim"* karşılığını verdi. Bunun üzerine rahip Saîd'den, kaçmayacağına dair garanti istedi. Saîd b. Cübeyr de; *"garanti olarak, ortağı olmayan Yüce Allah'ı gösteriyorum. Sabah oluncaya kadar yarımdan kılmıdamayacağım"* dedi. Rahip buna razı oldu ve Haccâc'ın askerlerine; *"yukarı çıkın ve vahşi hayvanları bu salih insandan uzaklaştırmak için lambaları yakın"* dedi. Askerler yukarı çıktılar ve lambaları yaktılar. Biraz sonra da aslanların geldiğini gördüler. Saîd b. Cübeyr'e yaklaşan bir aslan, bedenini ona sürdü ve yanına çöktü. Diğer aslanlar da aynısını yaptılar ve Saîd'in yanına oturdular. Rahip bu durumu görünce sabahleyin Saîd'in yanına indi. İnandığı dinin esaslarını ve Muhammed (s.a)'in sünnetlerini sordu. Saîd b. Cübeyr İslâm dininin esaslarını rahibe açıkladı. Bunun üzerine rahip müslüman oldu. Askerler de gelip ondan özür dilediler, ellerini öptüler ve teberrük için bastığı toprakları aldılar. Sonra; *"Ey Saîd! Haccâc nikâhımız üzere bize yemin ettirdi. Seni bulduğumuzda götürmek üzere görevlendirildik. Şimdi ne yapalım? Bize emrini bildir"* dediler. Saîd b. Cübeyr de; *"emredildiğiniz şeyi yerine getirin. Ben Rabbime dönmekteyim ve onun takdirine engel bulunmadığına inanmaktayım"* dedi. Bunun üzerine yola çıktılar ve Vâsıt şehrine geldiler. Saîd b. Cübeyr askerlere; *"sizinle arkadaşlık yaptım. Ecelimin geldiğini biliyorum. Beni bırakın bu gece ölüme, Münker ve Nekir'e hazırlanayım. Kabir azabını ve toprağa gömüleceğimi düşünmeyim. Sabah olunca istediğiniz yerde buluşuruz"* dedi. Onların bazıları; *"onu ele geçirdikten sonra gözden kaçırmayı istemiyor-*

ruz" dediler. Bazıları; "emelinize eriştiniz ve ödüllerinizi aldınız; ona izin verin" dediler. Bazıları da şöyle dedi: "Rahibe verdiği garantiyi size de versin. Yazıklar olsun! Aslanların yaptığından, gelip ona sürtünmesinden ve yanına oturmasından gereken ibreti (dersi) almadınız mı?". Sonra Saîd'e baktılar. Gözleri yaşarmış, başı eğilmiş ve rengi solmuştu. Yememiş, içmemiş ve yakalanmasından sonra hiç gülmemişti. Sonra hepsi birden şöyle dediler: "Ey yeryüzünün en hayırlısı! Keşke seni tanımasaydık. Yazıklar olsun bize; seninle nasıl imtihan edildik. Mahşerde Rabbimizin katında bizi bağışla. O en üstün hüküm veren ve adaletiyle zulmetmeyen-dir". Karşılıklı konuşmayı ve ağlamayı bitirdikten sonra; "onu bana verin, sabahleyin size teslim ederim" sözüyle kefil olan bir kişi şöyle dedi: "Ey Saîd! Allah için bize duâ ve nasihat et. Çünkü kıyâmet gününe kadar senin gibisine rastlayamayız". Saîd b. Cübeyr onların istediklerini yaptı ve onu serbest bıraktılar. Saîd b. Cübeyr onların yanlarından ayrıldıktan sonra yıkandı ve elbiselelerini yıkadı. Askerler gece boyu ağladılar ve kendilerine lânet okudular. Sabah olunca Saîd b. Cübeyr gelip kapılarını çaldı. Askerler; "Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, o geldi" dediler. Aşağı indiler, boynuna sarıldılar ve uzun uzun ağladılar. Sonra onu alıp Haccâc'a götürdüler. Önce askerler Haccâc'ın yanına girdi. Haccâc; "Saîd b. Cübeyr'i getirdiniz mi?" dedi. Askerler; "evet, getirdik" dediler. Haccâc şaşırdı ve yüzünü askerlerden çevirdi. "Onu yanıma getirin" dedi. el-Mültemis dışarı çıktı. Saîd'e selam verdi ve içeri girmesini söyledi. Saîd b. Cübeyr içeri girince Haccâc; "ismin ne?" dedi. O da; "Saîd b. Cübeyr" dedi. Haccâc; "sen Şakî b. Kesîr'sin" dedi. Saîd de; "annem ismini senden daha iyi bilmekteydi" dedi. Haccâc; "sen de, annen de âsisiniz" dedi. Saîd; "gaybı Allah bilir" karşılığını verdi. Haccâc; "dünyanı ateşe çevireceğim" deyince, "Bunun elinde olduğunu bilseydim seni ilâh edinirdim" dedi. Haccâc; "Muhammed (s.a) hakkında görüşün nedir?" diye sorunca; "O rahmet ve hidayet peygamberidir" dedi. Haccâc; "Ali hakkında görüşün nedir? O cennetlik mi, yoksa cehennemlik midir?" deyince Saîd; "oraya girseydim kimin orada olduğunu bilirdim" karşılığını verdi. Haccâc; "halifeler hakkında ne dersin?" diye sorunca, Saîd; "ben onlardan sorumlu değilim" dedi. Haccâc; "hangisi daha çok hoşuna gidiyor?" deyince Saîd; "Rabbimin razı olduğunu" severim dedi. "Allah'ın daha çok razı olduğu hangisidir?" diye sorunca,

"bunu, açığı ve gizliyi bilen Rabbim bilir" dedi. Haccâc; "bana doğruyu söylemeyi kabul etmedin" deyince, Saîd; "sana yalan söylemeyi hiç sevmem" dedi. Haccâc; "niçin gülüyorsun?" diye sorunca, "toprakdan yaratılan ve ateşin yakacağı mahluk nasıl güler?" dedi. Haccâc; "biz niçin gülüyoruz?" deyince, Saîd; "kalpler bir değildir" karşılığını verdi. Haccâc, inci, yakut ve zebercedden oluşan zinet eşyalarını Saîd b. Cübeyr'in önüne koydurdu. Bunun üzerine Saîd b. Cübeyr; "bunlar kıyâmet gününün sıkıntılarından kurtarabiliyorlarsa işe yararlar. Yoksa kıyâmet gününün bir sıkıntısı anneyi çocuğundan kaçırır" dedi. Sonra Haccâc ud ve ney çaldırdı. Saîd b. Cübeyr çalgı seslerini duyunca ağladı. Haccâc; "niçin ağlıyorsun? Bu bir eğlencedir?" deyince, "hayır bu sadece üzüntüdür. Neye üflenmesi, sura üflenmesini hatırlatıyor. Ud ise, batıl uğrunda kesilmiş bir ağaçtır..." dedi. Haccâc; "Ey Saîd! Sana yazıklar olsun" dedi. Saîd b. Cübeyr ise; "asıl yazık, cennetten uzaklaşıp, cehenneme giren içindir" dedi. Haccâc; "Ey Saîd! Kendine ölüm beğen" deyince; "Asıl sen kendine ölüm beğen. Bugün beni nasıl öldürürsen, yarın, Allah (c.c) kıyâmet gününde seni aynı şekilde öldürecektir" dedi. Haccâc "seni bağışlamamı ister misin?" diye sorunca, "af Allah'tandır. Senin için ne kurtuluş, ne de özür vardır" dedi. Haccâc; "onu götürün ve öldürün" dedi. Saîd b. Cübeyr kapıdan çıkarken güldü. Haccâc bunu öğrenince onu geri getirtti ve niçin güldüğünü sordu. O da; "Allah'ın sana karşı olan şefkatine ve senin Allah'a karşı olan cür'etine şaşırdım" dedi. Bunun üzerine Haccâc, idamların infaz edildiği örtünün serilmesini emretti. Saîd b. Cübeyr; "müslüman olarak yüzümü, yerleri ve gökleri yaratana çevirdim. Ben müşriklerden değilim" dedi. Haccâc askerlerine, onu kibleden çevirmelerini emretti. Saîd b. Cübeyr bunun üzerine; "yüzünüzü nereye çevirseniz, Allah'ın zatı oradadır" dedi. Haccâc, Saîd'in yüzüstü yatırılmasını emretti. Saîd; "Sizi ondan (topraktan) yarattık, yine oraya döneceksiniz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız" ⁽¹⁾ âyetini okudu. Bunun üzerine Haccâc; "onu boğazlayın" diye seslendi. Saîd b. Cübeyr ise şöyle dedi: "Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed (s.a)'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim. Kıyâmet günü benimle karşılaşana kadar onu af". Sonra Haccâc'a beddua etti ve; "Allah'ım onu benden sonra kimseye musallat etme ve kimseyi

(1) Tâhâ, 55.

öldürmesine izin verme" dedi. Sonunda Saîd b. Cübeyr'i, yere açılan bir deri üzerinde öldürdüler. Bize ulaştığına göre Haccâc, Saîd b. Cübeyr'i öldürttüktan sonra onbeş gece yaşadı. Bir yemek yedi ve rahatsızlanınca hekim çağırttı. Hekim kokmuş bir et getirtti ve eti ipe bağlayarak Haccâc'ın boğazına sarkıttı. Geri çektiğinde ete kan bulaştığını gördü ve Haccâc'ın kurtuluşunun olmadığını anladı. Yine bize ulaştığına göre Haccâc sürekli olarak; *"Saîd b. Cübeyr'le ne işim vardı. Uyumak istediğim her zaman ayağımı tutuyor"* sözünü tekrarlayıp durmuştur.

Hasan el-Basrî rivayet ediyor:

Saîd b. Cübeyr, Haccâc'ın huzuruna getirilince Haccâc; *"sen topal deveden doğma bir bedbahtsın!"* dedi. Saîd b. Cübeyr; *"annem adımı senden daha iyi bilmektedir"* dedi. Haccâc; *"Muhammed (s.a) hakkında ne diyorsun?"* deyince Saîd; *"Âdemoğulları'nın efendisi, gelmiş ve geçmişlerin en hayırlısıdır"* karşılığını verdi. Haccâc; *"Ebu Bekir hakkında ne düşünüyorsun?"* diye sorunca, *"o es-Sıddık'tır. Peygamber (s.a)'in halifesi, iman ehli olarak yaşamış, Peygamber (s.a)'in çizdiği çizgi üzerinde yürümüş ve hiçbir şeyi değiştirmemiştir"* karşılığını verdi. Haccâc; *"Ömer hakkında ne diyorsun?"* diye sorunca Saîd; *"Allah'ın ve elçisinin seçtiği, hakkı bâtıldan ayıran, hiçbir şeyi değiştirmeyen, Peygamber (s.a) ve Ebu Bekir'in izinden gidendir"* karşılığını verdi. Haccâc; *"Osman hakkında ne düşünüyorsun?"* deyince, *"haksız şekilde öldürülen, İslâm ordusunu silahlandıran, Rûme kuyusu açan, cennetteki evini satın alandır. Peygamber (s.a)'in damadıdır ve Peygamber (s.a) vahiy gereğince onu evlendirmiştir"* dedi. Haccâc; *"Ali hakkında ne düşünüyorsun?"* deyince, *"Rasûlullah'ın amca oğludur, ilk müslüman olandır, Fatıma (r.a)'nın eşi, Hasan ile Hüseyin'in babasıdır"* dedi. Haccâc; *"Muâviye hakkında ne düşünüyorsun?"* diye sorunca, Saîd b. Cübeyr; *"kendi nefsimle meşgul olduğum için bu ümmetin işlerini ayırdetmeyle uğraşmadım"* dedi. Daha sonra Haccâc *"Benim için ne dersin"* dedi. *"sen kendini daha iyi bilirsin"* dedi. Haccâc; *"senden öğrenmek istiyorum"* deyince Saîd; *"ya hoşuna gitmezse"* karşılığını verdi. Haccâc; *"senden öğrenmek istiyorum"* dedi. Saîd; *"beni mazur gör"* dedi. Haccâc; *"seni mazur görürsem, Allah beni bağışlamasın"* dedi. Bunun üzerine Saîd b. Cübeyr şöyle dedi: *"Allah'ın kitabına karşı geldiğini biliyorum. Kendinden*

korulması için nefsinde bazı şeyler görüyorsun ve onlar seni helâk olmaya doğru götürüyor. Yarın kıyâmet gününde göreceksin".

Saîd'den Gelen Hadis Rivâyetleri

Saîd b. Cübeyr Ashab-ı Kiram'dan müsned rivayetlerde bulunmuştur. Ali b. Ebi Tâlib, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Kays, Ebu Musa el-Eş'arî, Abdullah b. Mukaffel el-Müzenî, Adiy b. Ebi Hâtim, Ebu Hureyre ve daha başkaları rivayette bulunduğu sahabilerdir. Rivayetlerinin geneli İbni Abbas (r.a)'dandır.

Saîd b. Cübeyr, Ali (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ağızlarınız Kur'an'ın yollarıdır. O halde ağızlarınızı misvakla temizleyiniz".

Saîd'den bu hadisi İmâra münferid olarak rivayet etmiştir.

Saîd b. Cübeyr rivayet ediyor:

"İbni Ömer (r.a)'le birlikte yola çıktık. Canlı bir tavuğu hedef dikmiş ve ona nişan alan Kureyşli bir grup gencin yanına uğradık. İbni Ömer (r.a)'i görünce dağıldılar. İbni Ömer; 'bunu kim yaptı?' diye sordu ve şöyle dedi: 'Dünya ve içindekiler benim olsa ve bana Nuh (a.s)'un ömrü verilse, bunu yapmaya razı olmam. Çünkü Peygamber (s.a)'i; 'kim bir hayvana işkence ederse, lânetlenir' derken işittim".

(Bu hadisin benzerini Saîd b. Cübeyr'den Ebu Bişr, Fadl b. Amr ve Ebu Amr rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Ömer (r.a)'den naklediyor:

"Peygamber (s.a), kokusu olmayan yağ sürünürdü". (Hammad Fırka'tan münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Ömer (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"İman ve hayât birbirini tamamlar. Biri yok olunca öbürü de yok olur". (Saîd b. Cübeyr'in bu hadisi garîbdir ve kendisinden

Ya'lâ münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

"Kadın, hamile kalışından bebeğin doğumuna ve emzirme sonuna kadar Allah yolunda cihat eden gibidir. Bu süre içinde ölürse şehit sevabı alır".

(Saîd'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve Kays münferid olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Abdullah b. Mübarek, Kay'stan rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in Cebrâîl (a.s)'e şöyle dediğini rivayet ediyor:

Peygamber (s.a); *"ey Cebrail! Bizi, daha fazla ziyaret etmene engel olan nedir?"* dedi. Bunun üzerine Cebrâîl; *"Biz ancak Rabbin emri ile ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir..."* ⁽¹⁾ âyeti indi.

(Saîd'in ve Zirr'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve Ömer b. Zirr münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Zilhicce ayının on gününde yapılan amellerden daha faziletlisi yoktur". "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah yolunda cihat etmekten de mi üstün?" dediklerinde şöyle buyurdu: *"Evet, Allah yolunda cihat etmekten de. Ancak Allah için canı ve malıyla yola çıkan ve bunların hiçbirisiyle geri dönemeyen müstesnadır".*

(Bu hadis sahihtir ve sahih oluşunda ittifak edilmiştir. Bu hadisi Saîd'den Ebu İshak es-Sebîi, Hakem b. Uteybe, A'meş, Kasım b. Ebî Eyyub, Matar el-Varrak ve Ebu Cerir rivayet etmişlerdir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) Hasan ve Hüseyin için istiâze okur ve şöyle derdi: *"Sizi Allah'ın kelimeleriyle (Allah'a) sığındırırım. Şeytanların ve alaycı gözlerin şerrinden sizi Allah'a sığındırırım".*

(Musa b. A'yun, Süfyan'dan, A'meş, Mansur ve Zeyd b.

(1) Meryem, 64.

Ebi Üneyse, el-Mihhâl'dan hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"İhramlıyken (vefat edeni) yıkayın ve ihramıyla kefenleyin. Koku sürmeyin ve kafasını kapatmayın. Çünkü o kıyâmet gününde ihramlı ve telbiye getirir olduğu halde diriltilir".

(Bu hadisi Amr'dan Süfyan, Şu'be, Mis'ar, İbni Uyeyne, İbni Cüreyc, Ebu Eyyub el-Afrîkî, İbni Ebi Leyla, Haccâc, İbni Ebi Meryem, Eş'as b. Sevvar, Eban b. Salih, Katâde, Ebân b. Yezid el-Attar, Matar el-Varrâk, Ömer b. Âmir, Hammad b. Zeyd, Muhammed b. Müslim et-Tâîfî, Amr b. Hâris, Ma'kal b. Ubeydullah, Kays b. Sa'd, Şibl b. Abbad, Abdulvahhab b. Mücahid ve Mukatîl b. Süleyman rivayet etmiştir. Ayrıca bu hadisi Saîd b. Cübeyr'den Amr ve İbni Mücahid'in dışında Habîb b. Ebi Sâbit'in aralarında bulunduğu bir grup râvi rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) cinleri görmedi ve onlara *Kur'ân* okumadı. Peygamber (s.a) bir grup ashabıyla birlikte Ukaz çarşısına gitti. Bu esnada şeytanların gökten haber almaları kesildi ve üzerlerine fırtına gönderildi. Bunun üzerine kavimlerine döndüler. *"Size ne oldu?"* diye sorulduğunda; *"gökke aramızdaki bağlantı kesildi"* dediler. Kavimleri; *"bağlantınızın kesilmesi için bir olayın meydana gelmesi lazım. Gidip doğuyu ve batıyı dolaşın. Gökke olan bağlantınızı kesenin ne olduğuna bakın"* dediler. Şeytanlar yeryüzünün doğusunu ve batısını dolaşmaya başladılar. Tihâme bölgesine yönelemler, Ukaz çarşısına doğru geldiler. Peygamber (s.a) ashabıyla birlikte sabah namazını kılıyordu. Okunan *Kur'ân*'ı işittiklerinde; *"İşte gökke olan bağlantımızı kesen budur"* dediler. Kavimlerine gelerek; *"gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'ân dinledik. Biz de ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız"* dediler. Bunun üzerine Cin sûresinin ilk âyeti indirildi.

(Bu hadis sahihtir ve muttefakun aleyhtir. Buharî, Müsedded'den rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan Peygamber (s.a)'in şöy-

le dediğini rivayet ediyor: *"Kim gösteriş yaparsa Allah da onun (gizli işlerini) açığa çıkarır ve kim riyâkarlık yaparsa Allah (c.c) onu (bilinmesini istemediği yanlarını açığa çıkararak) utandırır".*

(Bu hadis sahihtir. Hafs b. Kıyas münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor: *"Peygamber (s.a) yırtıcı dış sahibi hayvanların ve pençe sahibi kuşların (etini yemeyi) yasakladı".*

(Meymun'un Saîd'den rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Saîd, Ali b. Hakem'den münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

Allah (c.c) şöyle der: *"Ey Âdemoğlu! Bana duâ ettiğinde ve (bağışlanmayı) ümit ettiğinde (yaptıklarına rağmen) seni bağışlarım. Dünya dolusu günahla bana gelsen, bana ortak koşmadığın sürece o kadar bağışlamayla seni karşılarım. Hataların göğe çıksa ve sonra benden mağfiret dilesen seni bağışlarım".*

(Habîb'in Saîd'den rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve onu sadece Kays'ın rivayetinden bilmekteyiz.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan naklediyor:

"Adamın biri Peygamber (s.a)'e geldi ve; 'Rabbin yaratıyor mu?' dedi. Peygamber (s.a) de; (hiçbir kimsenin) bozamayacağı (keyfiyette) yaratıyor. Kızilları, sarıları ve beyazları (yaratmıştır)" buyurdu.

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ümmetler bana gösterildi (arzedildi). Bazı peygamberlerle beraber ümmeti, bazılarıyla birlikte bir veya iki kişi vardı".

(Saîd ve Husayn'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve onu Ebu Küdeyne'nin rivayetiyle bilmekteyiz.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ezan namaz ehlinin namaza hazırlanması için (meşru) kı-

lmıştır. Ezanı işittiğiniz zaman abdest alın ve ilk tekbire yetişmeye çalışın. Çünkü (birinci tekbir) namazın bir cüz'üdür ve namazı kemâle erdirenindir. İmamdan önce rükûya ve secdeye gitmeyin".

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Yolcu için mesh (müddeti) üç gün ve üç gece, mukim için bir gün ve gecedir". (Saîd'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve onu sadece bu şekliyle bilmekteyiz.)

Saîd b Cübeyr, Ebu Musa (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Bu ümmetten, yahudi ve hristiyan kim beni ıstır ve iman etmezse cehennem ehlinde olur". (İbnü'l-Mübarek, Şu'be'den ve Ebu Avane, Ebu Bişr'den hadisin benzerini rivayet etmişlerdir.)

Saîd b. Cübeyr, Adiyy b. Hâtim'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'e 'ey Allah'ın Rasûlül' Ava ok atıyorum ve ertesi gün o avı okum saplı olduğu halde buluyorum!' dedim. O da; 'okunu üzerinde bulduğun, onu okunun öldürdüğünü anladığın ve vahşi hayvan eseri görmediğin zaman (o avı) ye' buyurdu". (Abdûlmelik b. Meysera, Saîd'den hadisin bir benzerini daha rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)'den merfu olarak şöyle dediğini rivayet ediyor:

Âdemoğlu sabahladığı zaman, tüm azaları dile karşı çıkar ve; "Allah aşkına! Sen istikamet üzere olduğun zaman biz de oluruz, sen eğri olduğun zaman biz de eğriliriz" derler.

(Saîd b. Cübeyr'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Hammad, Ebu's-Sahba'dan münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Cennete girecekleri haber vereyim mi? Onlar, peygamberler, şehitler, siddikler, çocuklar ve şehir kenarındaki kardeşini sadece Allah rızası için ziyaret edenlerdir?". (Saîd b. Cübeyr'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve ondan Ebu Hişam Yahya b. Dinar el-Vâsıtî münferid olarak rivayet etmiştir. Ayrıca hadisi Amr b. Halid, Ebu Hişam'dan rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Ölümün korkusu vardır. Sizden biri kardeşinin vefatına şahit olduğu zaman şöyle desin: 'Biz Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz. Allah'ım, onu iyiler arasına yaz, amel defterini İlliyyîn (cennetin)'de kıl ve arkasından gelenlere de nasip et. Allah'ım, onun ecrinden bizleri mahrum etme ve arkasından bizleri fitneye düşürme".

(Saîd b. Cübeyr'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve Kays, Ebu Hişam'dan münferid olarak rivayet etmiştir. Ayrıca Davud ez-Zâbî, Kays'tan hadisin benzerini rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ebu Bekir, dostum ve mağara arkadaşımıdır. Mescitteki tüm kapıları kapatın ve sadece Ebu Bekir'in kapısını açık bırakın". (Saîd b. Cübeyr, Talha ve Mâlik'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve onu sadece Ebu Ubeyde'nin rivayetiyle bilmekteyiz.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) Ebu Bekir ve Ömer'e; 'melekler ve peygamberlerden benzerinizin kim olduğunu haber vereyim mi?' dedi. Sonra; 'ey Ebu Bekir! Senin meleklerden benzerin, rahmetle gelen Mikâil'dir. Peygamberlerden benzerin ise İbrahim'dir. O; 'Rabbim; kim bana tâbi olursa o bendendir. Kim de âsi olursa, sen başıslayan ve merhamet edersin' demiştir. Ey Ömer! Senin meleklerden benzerin Cebrâil'dir. O, Allah düşmanlarına şiddeti ve azabı getirir. Peygamberlerden benzerin ise Nuh'tur. Nuh; 'Rabbim!) yeryüzünde kâfirlerden hiçbir kimseyi bırakma. Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar (ve yetiştirirler)' dedi⁽¹⁾". (Saîd b. Cübeyr'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve Rabah, İbni Aclan'dan münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan naklediyor:

Süleyman b. Dâvud (a.s) namaz kıldığı zaman, önünde bir ağaç bitti. Ağaca; "adin ne?" diye sorunca ağaç; "adım Harnub" dedi. Süleyman (a.s); "niçin bittin?" diye sorunca ağaç; "şu evi

(1) Nuh, 21-22.

yıkmak için" dedi. Bunun üzerine Süleyman (a.s); "ey Rabbim! (ölümümü) cinlerden gizle ki, insanlar cinlerin gaybı bilmediğini anlasınlar" dedi. Sonra bir değneğe yaslandı ve vefat etti. Ağaç kurdu değneği kemirdi ve değnek kırılıncaya Süleyman'ın ölü cismi yere düştü. Değneği incelediklerinde, kurt tarafından bir yılda yenmiş olduğunu gördüler. Bunun üzerine cinlerin gaybı bilmediğini, bilselerdi, bir yıl boyunca aşağılayıcı bir azaba katlanmayacaklarını anladılar". (Saîd b. Cübeyr'in rivayet ettiği bu hadis garîbdir ve Atâ münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr babasından, o İbni Abbas (r.a)'dan, o da Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Allah (c.c)'in beyaz inciden Levh-i Mahfuz'u vardır. Sayfaları kırmızı yakuttan, kalemi ve yazısı nurdandır. Allah (c.c)'in onda her gün üçyüzaltmış ânı vardır. Her an yaratır, rızık verir, öldürür, aziz ve zelil kılar, dilediğini yapar". (1)

Saîd b. Cübeyr ve oğlu Abdulmelik'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve onu sadece bu yolla bilmekteyiz.

Saîd b. Cübeyr, İbni Abbas (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Haceru'l-Esved, kıyâmet gününde gören iki gözü ve konuşan dili olduğu halde gelir. Kendisini selamlayanlara şahitlik eder".

(Saîd'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve İbn Haysem münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd b. Cübeyr, Ebu Hureyre (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, fuhuş ve cimrilik yayılmadıkça, güvenilirler hain ve hainler güvenilir kabul edilmedikçe, üstün insanlar helâk olup, değersizleri üstün tutulmadıkça kıyâmet kopmaz".

(Saîd b. Cübeyr'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdir ve Züfer münferid olarak rivayet etmiştir.)

Saîd, kafası kopartılırken şehadet getirdi. Tarih, Hicretten sonra 94. yıl idi. Bazıları 95 der. Saîd, 57 ya da 49 yaşlarında şehid oldu. (2)

(1) Levh-i Mahfuz'la ilgili bu anlatılanlar temsildir. Biz burada zikredilenlerin keyfiyetini bilemeyiz. İğn aslını Allah bilir. (Çev.)

(2) İbnü'l-Cevzi, Sıfatü's-Saîbe, c.3, s.54.

İBRAHİM B. YEZİD EN-NAHAİ (R.H.)⁽¹⁾

Allah dostlarından biri de, takvâ ve ilim sahibi, rızakâr ve fıkıh ehli olan İbrahim b. Yezid en-Nahâî'dir.

O, tüm ilimleri göğsüne sığdırmıştı. Mütevazî olanları yükseltir, olmayanları ise aşağılardı.

Tasavvuf, kibirlileri aşağılamak, alçak gönüllü ve mütevazî olanları yükseltmektir.

İbrahim'in İlmî Hakkındaki Rivâyetler

Ebu Üsâma, A'meş'ten rivayet ediyor:

"İbrahim en-Nahâî şöretten kaçınırdı ve bu nedenle yüksek yere oturmazdı. Bir şey sorulduğunda cevaptan fazla konuşmazdı. Aynı zamanda hadis sarrafıydı".

Abdumelik b. A'yun, Zebîd'den rivayet ediyor: *"İbrahim en-Nahâî'ye hiçbir soru sormadım ki, yüzünde (soru nedeniyle) hoşnutsuzluk ifadesi görmeeyim".*

Vekî, A'meş'ten rivayet ediyor:

İbrahim Kur'an okurken yanımdaydım. Adamın biri yanına girmek için izin isteyince Kur'an'ı kapattı ve; *"şu, benim Kur'an okuduğumu görmez mi?"* dedi.

Ebu Bekir Abdullah b. Şuayb b. Habbab rivayet ediyor: Geceleyin İbrahim en-Nahâî'nin cenaze namazını kılanlardan idim. Dokuz veya yedi kişiden biriydim. O, Haccac'ın zamanında vefat etti. Sabah olunca Şa'bî'nin yanına gittim. *"Onu bu gece mi defnettiniz?"* dedi. *"Evet, defnettik"* dedim. Bunun üzerine; *"insanların en fakihini defnettiniz"* dedi. *"Hasan el-Basrî'den de mi?"* dediğimde, *"Hasan'dan, Basra, Kufe ve Şam ehlinin tamamından daha bilgiliydi"* dedi.

Abdullah b. Eş'as b. Sevvar rivayet ediyor:

Hasan el-Basrî'ye *"İbrahim en-Nahâî vefat etti"* denildi. Bunun üzerine; *"biz Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz. Yaşlı ve"*

(1) Ebu Nusaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.217.

ilmi bol biriydi" dedi.

İsmail b. Ebi Hâlid rivayet ediyor: *"Şa'bi, Ebu'd-Duha, İbrahim ve ashabımız mescitte toplanır ve hadis mütalaa ederlerdi. Bilmedikleri konu açıldığında İbrahim en-Nahaf'ye bakarlardı".*

A'meş rivayet ediyor:

"İbrahim en-Nahaf'ye hangi hadisi sorduysam, onun hakkında bir şeyler bildiğini gördüm".

Cerîr, Mugîre'den rivayet ediyor:

Şa'bi, İbrahim'in vefat ettiğini duyunca; *"öldü mü?" dedi. "Evet, öldü!" dediğimizde şöyle dedi: "İlim gitti desenize. Onun gibisi kalmamıştır. Bunun nedenini size haber vereyim. O fakih bir ailede yetişti ve ailesinin fıkhnı aldı. Sonra bizimle oldu ve hadis öğrendi. Onun gibi kim var? Bundan daha hayret vericisi, Said b. Cübeyr'i kendinden üstün görmesiydi".*

Abdûlmelik b. Ebi Süleyman rivayet ediyor:

Said b. Cübeyr'e soru sorulduğunda; *"aranızda İbrahim en-Nahaf varken bana mı soruyorsunuz?"* derdi.

İbrahim'den "Bid'at Ehline İlim Verme" Hakkında Gelen Rivâyetler

Mugîre, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Bizim arkadaşlarımız Kur'an'ı yorumlamaktan korkar ve bundan hoşlanmazdı".

Ebu Hamza, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Allah'a yemin olsun ki, ortaya attıklarında zerre kadar hayır görmedim" (arzularına uyanların, rey ve kıyas sahiplerinin ortaya attıklarını kastetmiştir).

Üsâme, A'meş'ten; *"İbrahim'in herhangi bir konuda kendi görüşüyle (hüküm verdiğini) hiç görmedim" dediğini rivayet etmiştir.*

Henca b. Kays, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Arzularına uyanlarla oturmayın".

İbni Avn, **İbrahim'in**; "yalancılardan sakının" dediğini rivayet etmiştir.

Hasan b. Amr el-Fakihi, **İbrahim'den** rivayet ediyor:

"Hiç kimseye düşmanlık yapmadım".

Avvam b. Havşab, **İbrahim en-Nahaî'nin**; "Bu sebeple kıyâmete kadar aralarında düşmanlık ve kin saldık..." ⁽¹⁾ âyeti hakkında göyle dediğini rivayet etmiştir: "Aralarında dîni konularda düşmanlık ve tartışma salınmıştır".

Ebu Hamza rivayet ediyor:

Kûfe'de ihtilaflar çoğalıncâ **İbrahim en-Nahaî'ye** geldim ve; "Ey Amr'ın babası! **Kûfe'de** yayılan görüşler hakkında ne diyor-sun?" dedim. Bunun üzerine; "sözleri incelttiler, Kur'an'ın ve Pey-gamber (s.a)'in sünneti dışında bir din uydurarak; 'bu haktır ve ona muhalefet eden bâtıldır' dediler. Böylece **Muhammed (s.a)'in** dînini terkettiler. Onlardan sakın" buyurdu.

Meymun b. Ebî Hamza, **İbrahim en-Nahaî'den** rivayet ediyor:

"(İlmi konularda) konuşmaktan başka çare bulsaydım asla konuşmazdım. **Kûfe'nin** fakihi olduğum zaman gerçekten kötü bir zamandı".

Ebu Ma'şer, **İbrahim'den** rivayet ediyor:

"Kible ehlinde herhangi birinin kanını helâl kılacak ol-saydım, el-Haşebiyye'nin kanını helâl kılardım". ⁽²⁾

Mis'ar, **Abdullah b. Hâkim'den** rivayet ediyor:

İbrahim'in yanında **Osman** ve **Ali (r.a)'nin** adları anıldı ve adamın biri **Ali (r.a)'nin** **Osman (r.a)'dan** üstün olduğunu ifade etti. Bunun üzerine **İbrahim**; "eğer görüşün böyleyse, bizimle otu-rup, kalkma" dedi.

Fudayl b. Amr, **İbrahim'den** rivayet ediyor:

"Sana; 'mü'min misin?' diye sorarlarsa, 'ben Allah'a, melekle-rine, kitaplarına ve peygamberlerine inandım' de".

(1) Mâide, 4.

(2) O devrin sapık fırkalarından biri. (Çev.)

Karısı, İbrahim en-Nahaf'nin bir gün oruç tutup, bir gün yediğini rivayet etmiştir.

Zekeriya el-Abdi rivayet ediyor:

İbrahim en-Nahaf hastalanınca ağladı. Oradakiler; "ey Amr'ın babası! Neden ağlıyorsun?" dediler. Bunun üzerine; "nasıl ağlamayayım? Rabbimin katından gelecek, beni onunla veya bununla (cennetle veya cehennemle) müjdeleyecek elçiye beklemekteyim".

İmran el-Hayyad şöyle rivayet ediyor:

"Hasta iken **İbrahim en-Nahaf**'nin yanına gittik. Yanına girdiğimizde ağlıyordu. 'Ey Amr'ın babası! Neden ağlıyorsun?' dediğimizde; 'ölüm meleğini bekliyorum. Beni cennetle mi cehennemle mi müjdeleyeceğini bilmiyorum' buyurdu.

A'meş, **İbrahim**'den rivayet ediyor:

"Ben bir hadis işitir ve onunla nasıl amel edileceğine bakarım. Amel edileni alır, diğerlerini bırakırım".

Ebu Haşim, **İbrahim**'den rivayet ediyor:

"Rivayetsiz rey ve reysiz rivayet müstahim (düzgün) olmaz".⁽¹⁾

Mansur, **İbrahim**'den naklediyor:

"**İbrahim** yol bulmada yararlanmak için felek ilmini öğrenmişti".

Mugîre, **İbrahim**'den rivayet ediyor:

"Kim (kendini tanıtmak için) bir meclise katılırsa, onun meclisine katılmayın".

A'meş rivayet ediyor:

İbrahim'e dedim ki: "Hristiyan olan **Kehhal** geçerken ona selam veriyorum". Bunun üzerine; "ona ihtiyacın varsa veya aranızda bir hayır bağı varsa selam vermende bir sakınca yoktur" dedi.

(1) Rivayet nakil, rey ise akıl demektir. İslâm Hukuku bu iki temele istinâd eder. Ne kritik edilmemiş bir rivayet ne de mekânâ gözetilmeyen rey tek başlarına sahih bir sistem kurmaya müsaittirler. (Çev.)

A'meş, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Kişi gündüz Kur'an okursa, akşamlayıncaya kadar melekler ona salât-u selam okurlar. Geceleyin okursa, sabahlayıncaya kadar melekler kendisine salât-u selam okurlar". A'meş şöyle demiştir: "Bunun için arkadaşlarımız, Kur'an'ı gündüzün veya gecenin başlangıcında hatmetmekten hoşlanırlardı".

İbrahim, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un; *"Kur'an okuyucusunun şişmanlamasından ve Kur'an'ı unutmasından hoşlanmamı"* dediğini aktarmıştır.

Muhammed b. Sûka, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Kişi sabaha çıkınca on defa 'şeytanın şerrinden gören ve işiten Allah'a sığınırım' dediği zaman akşama kadar şeytanın şerrinden emin olur. Akşamleyin bunu dediği zaman sabaha kadar şeytanın şerrinden emin olur".

A'meş, İbrahim'den rivayet ediyor: *"Yalan, oruçlunun orucunu bozar".*

el-Hâris Akli rivayet ediyor: *"İbrahim en-Nahat'nin elinden tutmuş mescide gidiyordum. Bir adamı andım ve kıymetini düşürücü bir laf ettim. Mescidin kapısına vardığımızda İbrahim elini elimden çekti ve; 'git abdest al' dedi".*

Hammad, İbrahim'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Eğer kul günahlarını gizlediği gibi ibadetlerini gizlese, Allah (c.c) onun bu yönünü açığa çıkarır".

Halef b. Havşab, İbrahim'den; *"Artık kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir"* ⁽¹⁾ *âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor: "Bu âyeti her hatırlamamda, (cennet) içeceğinin soğukluğunu hatırlıyorum".*

Hasan b. Amr el-Fakihî, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Kim Allah rızası için ilim isterse, Allah (c.c) ona yetecek kadar ilim verir".

Mansur, İbrahim'den rivayet ediyor:

"İbrahim'in mührünün nakşında sinek resmi vardı ve 'Billahi

(1) Sebe, 54.

ve lehü'l-Hakk (hakkın sahibi olan Allah'a andolsun)' yazılıydı".

Mansur, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Adalet, şüphecilğe düşmeyen müslümanlar arasındadır" denilirdi.

Vâsıl el-Ahtab rivayet ediyor:

İbrahim, Halavan emrini ekinlerin içinden yürürken gördü ve; "yolda zulüm, dinde zulmetmekten daha hayırlıdır" dedi.

Mugfire, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Bir gece gelir, Kur'an hafızların göğsünden alınır. Sonra Allah (c.c) bir rüzgâr gönderir ve iman etmiş her insanın ruhu teslim alınır. Daha sonra insanlar hiçbir söze inanmaksızın bir süre kalırlar ve merkeplerin çiftleşmesi gibi çiftleşirler".

A'meş, İbrahim'den rivayet ediyor:

Kişi bir söz söyler ve onunla sadece hayrı amaçlar. Bunun üzerine Allah (c.c) insanların kalbine, onu mazur görme duygusunu yerleştirir ve insanlar; "bu sözülle sadece hayrı istemiştir" derler. Bir başkası da iyi söz söyler ve hayra niyet etmez. Bunun üzerine Allah (c.c) insanların kalbine ilham eder ve insanlar; "o, bu sözülle hayrı istememiştir" derler.

İbrahim, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Kul faydalı şeyler için yaptığı harcamalardan dolayı sevap kazanır. Bina yapmak için harcananın sevabı yoktur. Allah rızası için mescit yaptırmak ise müstesnadır". İbrahim'e; "yapılan bina ihtiyaç nisbetindeyse" dediğimde; "ne sevabı ne de günahı var" buyurdu.

Mansur, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Sizden öncekilerden zengin olanlar, ihtiyaçlarından artanları akrabalarına, komşularına, buraya ve şuraya dağıtırlardı. Dilencilere ve ziyaretçilere vermek için evlerinde hurma bulundurmayı severlerdi".

Mansur, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Sizden öncekiler mütevazı elbise giyerlerdi ve kalpleri şefkat

doluydu".

Mansur, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Yalnız kalındığında zikir yapmanın zararı yoktur ve o zikir (Allah'ın katına) yükselmektedir".

Mugîre, İbrahim'den rivayet ediyor:

"(Eskiler) Kur'ân'ı hafife almaktan nefret ederlerdi ve 'Allah'ın Kitabı'na ta'zim edin' denirdi".

A'meş, İbrahim'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Gizledikleri salih amelleri açığa vurmaktan hoşlanmazlardı. 'Ben şöyle şöyle yaptım' demekten hayâ ederlerdi. Bir şey verdiklerinde; 'bunu sana veriyorum ve sevap umuyorum' demekten hoşlanmazlardı. (Sadaka) veriyor ve hiçbir şey söylemeyip susuyorlardı".

İbrahim şöyle demiştir:

"Aynı şeyle imtihan edilmem korkusuyla, başkalarını ayıplamaktan hoşlanmam".

İbrahim'den Muhtelif Ayetlerin Tefsiri Hakkında Gelen Rivayetler

Mansur, İbrahim'den; *"...kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği" (1) âyeti hakkında; "o şahit Cebrâîl'dir"; "Geceleri pek az uyurlardı" (2) âyeti hakkında; "az uyurlardı"; "Evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazı da dosdoğru kılın..." (3) âyeti hakkında; "korktular ve evde namaz kılmakla emrolundular"; "En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız" (4) âyeti hakkında; "o azap dünyada maruz kalacakları bazı şeylerdir" ve "İman edip güzel amel işleyenler için, mutluluk ve sarılacak güzel yurt, cennet vardır" (5) âyeti hakkında da; "o Allah'ın kendilerine vermiş olduğu hayırdır" dediğini rivayet etmiştir.*

A'meş, İbrahim'den; *"Rabbinin makamından korkan kimse-*

(1) Hûd, 17.

(2) Zâriyât, 17.

(3) Yunus, 87.

(4) Secde, 21.

(5) Ra'd, 29.

lere iki cennet vardır" (1) âyeti hakkında; "Rablerinden dünyada korkanlar için iki cennet vardır" dediğini rivayet etmiştir.

Mugfire, İbrahim'den; "Haydi ikiniz her inatçı kâfiri şiddetli azaba birlikte atın" (2) âyeti hakkında; "Haktan sapanlar" dediğini rivayet etmiştir.

Mansur, İbrahim'den; "Biz, insanı bir takım zorluklar, zahmetler ve sıkıntılar içinde yarattık" (3) âyeti hakkında; "güçlülere katlanması için" dediğini rivayet etmiştir.

Mansur, İbrahim'den; "(Rasûlüm)... Kaba ve haşin, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine mal ve oğulları vardır diye sakın ilgi duyma" (4) âyeti hakkında; "günahkâr ve kötü ahlâk sahibi kimseler" dediğini rivayet etmiştir.

Mansur, İbrahim'den; "İyi davranmanız, kötülüklerden korunmanız ve insanların arasını düzeltmeniz gayesiyle yeminlerinizi bozmanıza Allah'ı engel kılmayın..." (5) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor: "Bundan kasıt, akrabasını ziyaret etmemek, onlara iyilik etmemek ve insanların arasını düzeltmemek için yemin eden kişidir. Allah (c.c) bu insana yemininin engel olmamasını, yeminini bozup keffaret ödemesini emretmiştir".

Mansur, İbrahim'den rivayet ediyor:

"Kişiyi birinci tekbire yetişmede gevşek gördüğün zaman elini ondan çek".

Mansur, İbrahim'den rivayet ediyor:

"İşlenen günahattan şiddetli bir şekilde dönmeyi -ona keffaret olması için- güzel sayarlardı".

Ebu Hamza, İbrahim ve el-Hasan Basrî'den rivayet ediyor:

"Kişi için şer kaynağı olarak, dinî veya dünyevî konularda parmakla gösterilmesi yeter. Allah'ın korudukları müstesnadır. Takvâ buradadır (bu sözü söylerken eliyle göğsünü gösteriyordu)".

(1) Rahman, 46.

(2) Kaf, 24.

(3) Beled, 4.

(4) Kalem, 13.

(5) Bakara, 224.

Cerîr, Mugîre'den rivayet ediyor:

"Bir kişi iyi bir hal üzereydi. Sonra günah işledi ve arkadaşları kendisini terketti. Bu durum İbrahim et-Teymt'ye ulaşınca şöyle dedi: 'Onu kazanmaya çalışın. Onu terketmeyin ve kendisine nasihat edin'".

İbrahim'in Hadis Aldığı Kişiler ve Rivâyet Ettiği Hadisler

İbrahim b. Yezid en-Nahaî Ebu İmran birçok sahabiye erişmiştir. Ebu Said el-Hudrî, Âişe (r.a) ve daha başka sahabilere erişmiştir. Rivayetlerinin geneli tâbîflerin âlimlerindendir. Alkame, el-Esved, Mesruk, Ubeyde es-Selmânî, Yezîd b. Muaviye en-Nahaî, Abdurrahman b. Yezîd, Şurayh b. Hâris, Zirr b. Hubeyş, Abîde b. Nazle, Henâ b. Nuveyrâ. Âbis b. Rabia, Temîm b. Cezlem, Sehm b. Müncâb ve Abdullah b. Dırâr el-Esedî rivayette bulunduğu tâbîflerin başlıcalarıdır.

Alkame'den aktardığı rivayetlerin bazıları şunlardır:

İbrahim, Alkame'den, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor: *"Rasûlullah (s.a) bize namaz kıldırды fakat namazı eksik (veya fazla) kıldırды. Namazı bitirince; 'ey Allah'ın Rasûlü! Namazda bir değişiklik mi oldu?' dediler. Rasûlullah (s.a); 'ne oldu?' diye sorunca, namazda yaptığını hatırlattık. Bunun üzerine kibleye döndü ve iki defa secde yaptı. Sonra bize döndü ve şöyle dedi: 'Eğer namazla ilgili bir (değişiklik) olsaydı size haber verirdim. Ancak ben sizler gibi insanım ve sizlerin unuttuğu gibi unutturum. Unuttuğum zaman hatırlatın. Sizden biri kıldığı namaz hakkında şüpheye düşerse doğruya en yakın olanı tercih etsin, sonra selam versin ve iki defa secde etsin".* (Bu hadis sahîhtir ve muttefakun aleyhtir. Hadisi çok sayıda râvi rivayet etmiştir. Ravh b. Kasım, Mis'ar b. Kidâm, Mufaddal b. Mühellel, Fudayl b. İyad, Cerîr b. Abdulhamid, Abdulaziz b. Abdussamed, Ebu'l-Eşheb Cafer b. Hâris ve İbrahim b. Tahman hadisi rivayet eden râvilerdendir.

Mansur dışında İbrahim'den rivayet edenler ise A'meş, Ebu Husayn, Husayn, Talha b. Musarrif, Mugîre, el-Hakem, Ham-mad b. Ebi Süleyman ve Habîb b. Hassan'dır.)

İbrahim, Alkame'den, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) hasır üzerine yatmış ve hasır cildinde iz bırakmıştı. Ona; 'anam-babam sana feda olsun. İzin ver rahat bir örtü serelim de üzerinde uyu' dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: 'Dünya benim neyime; ben ve dünya ağaç altında gölgelenen, sonra ayrılan yolcu gibiyiz'".

(Amr ve İbrahim'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Mes'udi münferid olarak rivayet etmiştir.)

İbrahim, Alkame'den, o da Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Benim ve dünyanın örneği, sıcak bir yaz gününde bir ağaç gölgesinde gölgelenen, sonra yoluna giden yolcu gibidir".

İbrahim, Alkame tarikiyle İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'e Burak getirildi. Cebrâil (a.s)'in arkasına bindi ve birlikte gittiler. Dağlara vardığında ayaklarını, alçaldığında ise ellerini kaldırıyordu. Kokmuş bir araziye takip ederek güzel bir yere vardı. Peygamber (s.a); 'kokmuş bir araziden geçtik ve güzel bir yere geldik (bu nedendir?)' dedi. Cebrâil (a.s) ise; 'birincisi cehennem toprağı, ikincisi de cennet toprağıdır' karşılığını verdi".

Rasûlullah (s.a) şöyle anlatıyor:

"Sonra namaz kılan birinin yanına geldik. Cebrâil'e; 'yanındaki kim?' diye sordu. O da 'O, kardeşin Muhammed'dir' dedi. Bunun üzerine bana; 'hoş geldin' dedi, duâ eti ve ümmetim için kolaylığı istememi tenbihledi. 'Ey Cebrail! Bu kim?' diye sordum. 'O, kardeşin Musâ'dır' dedi. 'Kime sesleniyordu?' dedim. 'Rabbine sesleniyordu' dedi. Sonra yola devam ettik ve yanan kandiller gördüm. 'Ey Cebrail! Bu nedir?' dedim. 'O, atan İbrahim'in ağacıdır, ona yaklaşmak ister misin?' dedi. Ona yaklaştım. Bana; 'Hoş geldin' dedi ve duâ etti. Sonra Kudüs'e vardık. Burağı peygamberlerin bağladığı halkaya bağladım. Allah (c.c)'in, isimlerini açıkladığı ve açıklamadığı bütün peygamberler sıraya dizildi. İbrahim, Musâ ve İsa (a.s) dışında tüm peygamberlere namaz kıldırıldım".

(İbrahim'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garıbdır ve kendisinden sadece Ebu Hamza el-A'var rivayet etmiştir. Bu zatın tam adı ise Meymun'dur. Ondan ise Hammad b. Seleme rivayet etmiştir.)

İbrahim, Alkame'den, o da İbni Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Müslüman, ırza dil uzatan, lânetleyen ve kötü söz söyleyen değildir".

İbrahim, Alkame'den rivayet ediyor:

Sesim güzeldi ve Kur'an'ı güzel okurdum. Abdullah b. Mes'ud (r.a) beni çağırır ve şöyle derdi: *"Anam babam sana feda olsun; Kur'an oku. Ben Peygamber (s.a)'i 'güzel ses Kur'an'ın zinetidir' derken işittim".*

(İbrahim ve Hammad'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garıbdır.)

İbrahim, Alkame'den, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) namazda teşehhüde oturmayı, Kur'an'ın herhangi bir sûresini öğretir gibi öğretirdi ve şöyle derdi: 'Teşehhüd yapmayı öğrenin. Çünkü namaz teşehhüdsüz sahih olmaz'".

(İbrahim'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garıbdır ve Sagadi, Ebu Hamza'dan münferid olarak rivayet etmiştir.)

İbrahim, Alkame'den İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a) minbere çıktığı zaman yüzümüzü ona dönerdik".

İbrahim, Alkame'den, o da İbni Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: *"Biliyor musun; hangi sadaka daha faziletlidir? En faziletli sadaka, istenmeden verilen bir dirhem ve emanet olarak verilen -binilmek üzere- hayvandır"* buyurdu.

İbrahim, Alkame'den, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a) bana nasihat etti ve şöyle dedi: *"Oruç tuttuğun gün gülyüzlü ol, asık yüzlü olma. Çalgı çalmadıkları zaman müslümanların davetine katıl. Eğer çalgı çalarlarsa katılma. Kible ehlinde ölenlerin namazını kıl. İsterse çarşıya gerilerek veya taşlanarak öldürülmüş olsunlar. Allah'ın huzuruna yeryüzü kadar günahla çıkmak, kible ehlinde herhangi birine şehadet etmekten kaçınmaktan daha hayırlıdır".*

(Mugfir, İbrahim ve Alkame'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir. Onu sadece bu senetle bilmekteyiz.)

İbrahim, Esved'den, o da Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Bütün mahlûkat Allah'ın iyâlidir (yani Allah'a muhtaçtır). Allah katında en sevimli olan ise, iyâline iyilik edendir".

(el-Hakem ve İbrahim'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir. Musa münferid olarak rivayet etmiştir.)

Esved, İbni Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Mallarınızı zekâtla temizleyin. Hastalarınızı sadakayla tedavi edin ve musibetlere duâyla hazırlanın".

İbrahim b. Yezîd anlatıyor:

"el-Esved b. Yezîd Nahatler'in azatlılarından ticaretle uğraşan birinden borç alırdı. Kendisine para geldiğinde borcunu öderdi. Bir seferinde yine para geldi ve borç aldığı tüccara; 'borcu biraz ertelesen iyi olur. Çünkü yükümlülüğüm çok ve gelen para yeterli değil' dedi. Tüccar bunu kabul etmedi. Bunun üzerine el-Esved tüccara beşyüz dirhem ödedi. Fakat tüccar paraları geri verdi. el-Esved; 'biraz önce borcumu ertelemen istedin, fakat reddettin' deyince, tüccar; İbni Mes'ud'dan, Peygamber (s.a)'in; 'kim iki (ayrı) borç verir ve sonra onu bağışlarsa, sevabı ikisinden birininki gibi olur, dediğini duydum' dedi".

İbrahim, Alkame ve el-Esved'den, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

Biri Peygamber (s.a)'e geldi ve; *"ey Allah'ın Rasûlü! Medine'nin uzak bir semtinde bir kadın gördüm. Ona hiç dokunmadan benim geldi" dedi. Ömer (r.a); "Allah (c.c) seni korumuş, keşke sen*

de kendini korusaydın" dedi. Peygamber (s.a) ise hiçbir şey söylemedi. Adam oradan ayrılınca arkasından birini gönderdi ve; *"gündüzün iki tarafında (sabah, öğle ve ikindi) gecenin de yakın saatlerinde (akşam ve yatsı) namazı kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir..."* ⁽¹⁾. Âyetini okuttu. Bunun üzerine; *"ey Allah'ın Rasûlü! Bu durum sadece o adama mı has, yoksa müslümanların geneli için geçerli mi?"* denildi. Peygamber (s.a) de; *"insanların geneli için"* buyurdu.

İbrahim, el-Esved'den, Âişe (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'in elbisesine bulaşan meniyi ufalıyordum ve onunla namaz kılıyordum".

İbrahim, el-Esved'den, Âişe (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

Adamın biri Peygamber (s.a)'e geldi ve şöyle dedi: *"Ey Allah'ın Rasûlü! seni nefsimden, âilemden ve çocuklarımdan daha çok seviyorum. Evde olduğum zaman seni hatırlıyorum ve yanına gelip seni görmeden duramıyorum. Ölümünü ve ölümümlü hatırlayınca, senin peygamberlerle olacağını anlıyor ve cennete girsem dahi seni görememekten korkuyorum".* Peygamber (s.a) ise, Cebrail'in; *"kim Allah'a ve Rasûl'e itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine lutuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır"* ⁽²⁾ Âyetini getirinceye kadar o adama cevap vermedi.

(Mansur ve İbrahim'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Fudayl münferid olarak rivayet etmiştir. Kendisinden ise el-Âbidî münferid olarak rivayet etmiştir.)

Mesruk, Âişe (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'e hasta getirildiğinde şöyle derdi: *"Ey insanların Rabbi! Hastalığı gider. Şifa ver. Şifa veren sadece sensin ve senin şifandan başka şifa yoktur. Hastalık bırakmayacak şifa ver!".* (İbrahim'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve kendisinden sadece Mansur rivayet etmiştir.)

(1) Hud, 114.

(2) Nisâ, 69.

İbrahim b. Yezid en-Nahaf Hicrî 95 yılında, 40-50 yaşlarında, Küfe'de vefat etti. ⁽¹⁾

İBRAHİM B. YEZİD B. ŞERİK ET-TEYMÎ ⁽²⁾

Künyesi Ebu Esmâ'dır. A'meş onun ibadet hususundaki ciddiyetini anlatırken şöyle diyor :

"İbrahim et-Teymî secdeye vardığında serçeler onun sırtına konardı. Orayı bir duvarın üzeri sanırlardı."

Ebu Hayyan, İbrahim et-Teymî'den naklediyor:

Yaptığım amellerin tümünü (sorsalar bile) dile getirip anlatmadım. Zira hep yalancı çıkmaktan korkmuşumdur.

Süfyan, Teymî'nin şu sözünü tekrarlar:

"Sizinle Allah dostları arasında derin uçurumlar var. Onlar dünya üzerlerine geldikçe kaçıp giderlerdi. Oysa siz... Dünya sizden kaçtıkça, onun peşinden koşuyorsunuz!"

Avvam b. Havşab anlatıyor :

İbrahim et-Teymî'den daha hayırlı birini görmedim. Ne zaman onun gözlerini semaya kaldırıp dua ettiğini görsem, şöyle dediğini duyardım :

"Ya Rab! Bana kim haksızlık etmişse onu affet!"

Avvam başka bir rivâyette de şöyle diyor :

İbrahim'in dua ederken hiç bir zaman dünyadan bahsettiğini, dünya nimeti arzuladığını görmedim."

Hüznün Güzelliği, Günahla Gurur Duymanın Felaketi ve Cennet İle Cehennem Arasında Bir Gezinti

Bükeyr ya da Ebu Bükeyr, İbrahim et-Teymî'den şu sözleri naklediyor :

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.57.

(2) A.y.

Hiç hüznlenmeyen insanın cehennemlik olmaktan korkması gerekir! Çünkü cennetlikler şöyle diyecekler :

"Bizden hüznü gideren, kederimizi yok eden Allah'a hamdolsun"⁽¹⁾ ve yine hiç korkmamış, endişe etmemiş insanların cennet ehli olmamak endişesiyle dolmaları gerekir. Zira cennetlikler şöyle derler :

"Cennetlikler birbirlerine dönüp sorarlar. Derler ki, daha önce biz ailemiz hususunda da endişe ederdik. Ama Allah bize lutfetti de vücudun içine işleyen azaptan bizi korudu. Gerçekten biz bundan önce O'na yalvarıyorduk. Çünkü iyilik eden, esirgeyen ancak O'dur."⁽²⁾

Avvam b. Havşab babasından, o da **İbrahim et-Teymî**'den naklediyor :

"Allah nezdinde günahların en büyüğü, kulun Allah tarafından gizlenmiş olan örtülü günahını insanlara duyurmasıdır."

Süfyan b. Uyeyne, **İbrahim et-Teymî**'den naklediyor :

Kendimi cennette tahayyül ettim. Güzel meyvelerden yiyor, tatlı sulardan içiyor ve hurilerle yan yana oturuyordum. Sonra bir de cehennemi düşündüm. Zakkum ağacından yiyor, kan ve irin içiyor, zincirlere ve bukağılara sımsıkı sarılı azap çekiyordum.

Daha sonra kendime sordum : *"Hangisini istiyorsun?"* Nefsim şu cevabı verdi : *"Ben dünyaya döneyim de biraz daha salih amel işleyeyim"*.

İlim ve Cehalet, Din Tacirliği, Namaza İtina Göstermek, Haccac'ın Zulmü ve Rüyasında Dehşete Kapılması

İmam Şa'rânî de *Tabakât*'ında **İbrahim et-Teymî**'den şöyle bahsediyor :⁽³⁾

İbrahim et-Teymî mazlumlardan idi. Yanlışlıkla hapse atıldı ve öldürüldü. O, ilmi ve cehli şöyle izah ederdi :

"İlmin Allah korkusuna sebep olması, onun ne kadar yüce ve

(1) Fâtır, 34.

(2) Tur, 25-28.

(3) İmam Şa'rânî, *Tabakâtü'l-Evliyâ*, c.1, s.146.

değerli olduğuna dair en büyük delildir. Cehaletin ne kadar kötü olduğunu şu gösterir ki, cahil adam yaptığı amelleri anlatmakla bitiremez".

Zamanında para karşılığı yağcılık yapan vaizler çoktu. Bir gün ona da şu teklifi yaptılar :

"Halka öğüt ver! Dini mevzularda konuş! Bu iş için sana ücret de verirler!"

O da şu cevabı verdi :

"Böyle bir konuşma yaparak öğüt vermeye kalkan adam, köşesine çekilip rızkını başka yollardan arasa daha iyi olmaz mı?"

İbrahim et-Teymî, İslâm'ın sosyal yönüne de çok önem verir, cemaatle kılınan namazların faydasını dâima dile getirirdi. Şu söz ona aittir:

"Bir kimsenin sürekli camiye yetişemeyip ilk tekbiri kaçırdığını görürsen, artık ondan uzaklaş".

İbnü'l-Cevzî, İbrahim et-Teymî'nin babasından, Hâris b. Süveyd'den ve daha birçoklarından hadis aldığını kaydediyor.

Ali b. Muhammed anlatıyor :

İbrahim et-Teymî'nin hapse atılmasına neden olan olay şudur:

Haccâc, İbrahim en-Nahaf'ye kızgındı. Onu aramaya başladı. İbrahim et-Teymî'yi tutup getirdiler (İkisinin de adı İbrahim, babalarının adı da Yezîd idi.) Haccâc hiddetle sordu:

"Ben İbrahim'i arıyorum! Sen İbrahim misin?"

İbrahim et-Teymî;

"Evet! Ben İbrahim'im!" cevabını verdi. Haccâc onu İbrahim en-Nahaf sanarak yakaladı, loğ bir dehlize attı. Oraya güneşin ışığı sızmaz, rüzgârın uğultusu gelmezdi. İkişer ikişer zincirlere bağlanmıştı mahkûmlar. İbrahim bu kötü ortamda hasta oldu, tanınmaz hale geldi. Annesi zindana geldiyse de onunla konuştuğu halde tanıyamadı.

İbrahim zindanda vefat etti.

İbrahim'in öldüğü gece Haccâc rüyasında bir adamın şöyle seslendiğini duydu :

"Bu gece cennet ehlinden biri öldü!"

Sabahleyin hemen etrafına şu soruyu yöneltti :

"Bu gece Vâsıt asıllı biri öldü mü?" Ona, **İbrahim et-Teymî'nin** zindanda can verdiğini haber verdiler. **Haccâc** korktu. Kekeleyerek;

"Bu rüya şeytanın bir oyunu olsa gerek. Beni korkutup aldatıyor!" dedi. Hemen nöbetçilere emretti. **İbrahim'i** şehrin çöplüğüne attılar.

HAYSEME B. ABDURRAHMAN (R.H)

İbnü'l-Cevzî, **Hayseme'nin** esas adının **Yezîd b. Mâlik el-Cûfî** olduğunu söylüyor. ⁽¹⁾ **Hayseme** hakkında en ayrıntılı malûmatı **Ebu Nuaym** veriyor: ⁽²⁾

Allah dostlarından biri de, din kardeşlerini doyuran ve dostlarına ikram eden **Hayseme b. Abdurrahman'dır**. O, nimetlerin sahibine gerektiği gibi tevekkül eder ve O'na kavuşacağına kesin olarak inanırdı.

Tasavvuf, bâkî olan (nimetleri) elde etmek için fânile-rini terketmektir.

Hayseme'nin Cömertliğine Dair Rivâyetler

Hafs b. Kıyas, **A'meş'ten** naklediyor:

"Hayseme b. Abdurrahman'a yüzbin dirhem miras kaldı. Hepsini fakirlere ve fakihlere tasadduk etti".

İsa b. Yunus, **A'meş'ten** naklediyor:

Hayseme, yemek ve hurma tatlısı yapar, **İbrahim en-Nahaf** ile birlikte bizi davet eder ve şöyle derdi: *"Yeyin, yaptıklarımı*

(1) **İbnü'l-Cevzî**, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.56.

(2) **Ebu Nuaym**, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.113.

arzuladığım için değil, sizin için yapıyorum”.

Ebu Nuaym, Mis'ar'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

“Hayseme'nin bir sepeti vardı ve içinde hurma tatlısı bulundururdu. Sepeti divanının altına koyar, arkadaşları ve kurrâlar gelince hurma tatlısından ikram ederdi”.

Ebu Halid el-Ahmar, A'meş'ten rivayet ediyor:

“Hayseme'nin hali vakti yerindeydi ve kesesinde para bulundururdu. Yırtık elbiseli birini gördüğü zaman başka bir kapıdan çıkar, onunla karşılaşır ve para verirdi. ‘Bu parayı al, kendine gömlek veya elbise al, yahut falanca ihtiyacını gör’ derdi”.

“İbrahim'in üzerinde beyaz bir elbise gördüm. Elbiseleri nereden aldığını sorduğumda; ‘Hayseme aldı’ dedi”.

Hafs, A'meş'ten rivayet ediyor:

“Hayseme mescide bir kese parayla gelirdi ve arkadaşlarıyla birlikte otururdu. Arkadaşlarından üstü başı yırtık birini gördüğü zaman arkasından çıkar ve; ‘şu keseyi al, kendine gömlek ve fistan al’ derdi”.

İsa b. Yunus, A'meş'ten naklediyor:

“Müseyyeb b. Râfi'nin karısı doğum yaptı ve Hayseme ona, altıyüz dirheme bir hizmetçi tuttu”.

Cerîr, A'meş'ten naklediyor:

“Hayseme her ay Müseyyeb b. Alâ'ya elli dirhem veriyordu ve ona bir hizmetçi tutmuştu”.

Hayseme'nin Ölüm Sevgisine Dair Rivâyetler

Hayseme, Muhârib b. Dessar ile karşılaştı ve ona; *“ölümü ne kadar seversin”* dedi. Muhârib; *“ölümü sevmiyorum”* karşılığını verince, Hayseme; *“bu senin için büyük bir eksikliktir”* dedi.

Talha, Hayseme'den rivayet ediyor:

“Hac, umre, cihad veya Ramazan orucu gibi hayırlı ameller yapanlar, hayırlı ameli yaptıkları anda ölmek isterlerdi”.

Said b. Haysem, Muhammed b. Halid ez-Za'bf'den rivayet ediyor:

"Hastalanıncaya kadar Hayseme'nin nasıl Kur'an okuduğu bilinmiyordu. Hastalanınca karısı yanına gelip ağlamaya başladı. Hayseme; 'ölüm kaçınılmazdır. Niçin ağlıyorsun?' diye sorunca, karısı; 'senden sonra erkekler bana haramdır' dedi. Bunun üzerine Hayseme şöyle dedi: 'Bunu senden istemiyorum. Korktuğum biri varsa, o da kardeşim Muhammed b. Abdurrahman'dır. O fâsık biridir. (Seninle evlenip) üç günde bir hatim indirilen şu evimde içki içmesinden korkuyorum".

Said b. Haysem, Muhammed b. Halid'den rivayet ediyor:

"Hayseme, her üç günde bir Kur'an'ı hatmederdi".

Cerir, A'meş veya Alâ b. Müseyyeb'den rivayet ediyor:

"Hayseme'nin kovalarından biri delindi ve tamirciye gönderdi. Tamirci ücret olarak bir sa' hurma isteyince kovayı kendisi tamir etti ve bir sa⁽¹⁾ hurmayı tasadduk etti".

Hayseme'nin Güzel Öğütleri ve Vaazları

Ebu Halid el-Ahmar, A'meş'ten rivayet ediyor:

Hayseme beni çağırmişti. Yanına geldiğimde atlara binili, sarıklı ve üzerlerinde şallar bulunan arkadaşlarımı gördüm. Onları görünce kendimi küçümsedim ve geri döndüm. Daha sonra benimle karşılaştı ve niçin gelmediğimi sordu. *"At üzerindeki sarıklı ve iyi giyimli kimseleri görünce kendimi küçümsedim ve geri döndüm"* dedim. Bunun üzerine; *"Allah'a yemin olsun ki, seni onlardan daha çok sevmekteyim"* dedi.

Hayseme'den naklediliyor:

"Fakir akrabalarımın kabristanına defnedilmeyi vasiyet ediyorum".

A'meş, Hayseme'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Hiçbir mümin, münafıkları sevmemiştir".

A'meş, Hayseme'den rivayet ediyor: Bir kavim Hayseme'ye

(1) Bir Sa' bir avuç demektir.

eziyet ediyordu ve bu nedenle o şöyle dedi: "Onlar bana eziyet etmekte. Allah'a yemin olsun ki, onlardan hangisi, bir ihtiyacını gidermemi istemişse, istediklerinin hepsini yerine getirdim. Eziyetlerine karşılık eziyetle mukabele etmedim. Siyah köpekten nefret ettiklerinden daha çok benden nefret ederler. Böyle yapmalarının tek nedeni ise, hiçbir münafiğin mü'minleri sevmeyişidir".

Alâ b. Müseyyeb, Hayseme'den rivayet ediyor:

"Tevrat'ta şöyle yazılıdır. Âdemoğlu, ibadetime yönel ki, kalbini zengin kılayım ve fakirliğini yok edeyim. Eğer ibadetime yönelmezsen, kalbini meşgalelerle doldurur ve fakirliğini gidermem".

A'meş, Hayseme'den rivayet ediyor:

Şeytanın şöyle dediğini söylerlerdi: "Âdemoğlu nasıl bana erişir? Razi olduğunda kalbine girerim. Kızdığında ise kaçır, kafasına çıkarım".

A'meş, Hayseme'den rivayet ediyor:

Şeytanın şöyle dediği söylenirdi: "Âdemoğlu beni yenememiştir ve üç şeyde de yenemeyecektir: Hakkı olmayan malı almada, hakkı olanın hakkını vermemede ve aldığını hakkı olmayan yere koymada".

Ebu Husayn, Hayseme'den rivayet ediyor:

İsa b. Meryem ve Yahya b. Zekeriya (a.s) teyze çocuklarıydı. İsa (a.s) koyun yününden, Yahya (a.s) ise deve yününden elbise giyerdi. Her ikisinin de ne bir dinarı, ne kölesi, ne cariyesi, ne de gece olunca başlarını sokacakları evleri vardı. Ayrılmak istedikleri zaman Yahya (a.s) İsa (a.s)'ya; "bana vasiyet et" dedi. İsa (a.s); "öfkelenme" dedi. Yahya (a.s); "öfkelenmemeye güç yetiremem" dedi. İsa (a.s); "öyleyse mal biriktirme" deyince, Yahya (a.s); "umurlur ki, bunu yaparım" dedi.

Talha b. Musarraf anlatıyor:

Hayseme'ye denildi ki:

"Hangi şey kuraklıkta ve bollukta kuvvetlenir ve hangisi zayıflar?". Hayseme şöyle dedi: "Kuraklıkta ve bollukta kuvveti artan mü'mindir. Nimet verildiğinde şükreder ve imtihan edildiğinde sabreder. Zayıflayan ise kâfirdir. Nimet verildiğinde şükretmez,

imtihan edildiğinde ise sabretmez. En tatlı ve kuvvetli olan ise Allah (c.c)'in mü'minler arasında varetği kaynaşmadır".

A'meş, Hayseme'den rivayet ediyor:

Melekler der ki: *"Ey Rabbimiz! mü'min kuluna dünyayı dar eder ve onu türlü belâlara maruz bırakırsın".* Allah (c.c) ise, mü'min kulunun sevaplarının meleklere gösterilmesini ister. Melekler mü'min kulun sevaplarını gördüklerinde; *"Ey Rabbimiz! Dünyada isabet edenler ona hiçbir zarar veremez"* derler. Kâfir hakkında da; *"ey Rabbimiz! Belayı ondan uzak eder ve dünyayı önüne serersin"* derler. Allah (c.c) kâfir kulunun günahlarının meleklere gösterilmesini ister. Melekler kâfirin günahlarını gördüklerinde; *"ey Rabbimiz! Dünyada elde ettikleri ona hiçbir yarar sağlayamaz"* derler.

A'meş, Hayseme'den rivayet ediyor:

Süleyman (a.s) şöyle demiştir: *"Kolay ve zor hayat çekillerinin hepsini denedik ve en asgarisinin yeterli olduğunu gördük".*

Hamza, Şehr b. Havşeb'den rivayet ediyor:

"Ölüm meleği Süleyman (a.s)'ın yanına geldi ve yanındakilerden birine bakmaya başladı. Ölüm meleği oradan çıkınca o adam Süleyman (a.s)'a gelenin kim olduğunu sordu. Süleyman (a.s) gelenin ölüm meleği olduğunu söyledi. Adam; 'sürekli bana bakıyordu, sanki beni istiyordu' dedi ve Süleyman (s.a)'dan rüzgâra emrederek kendisini Hindistan'a götürmesini istedi. Süleyman (s.a) rüzgâra emretti ve rüzgâr adamı Hindistan'a götürdü. Sonra ölüm meleği tekrar geldi. Bunun üzerine Süleyman (s.a); 'yanındakilerden birine neden sürekli bakıyorsun?' dedi. Ölüm meleği ise şöyle dedi: 'Rabbim onun canını Hindistan'da almamı emretti. O ise senin yanında oturuyordu'".

A'meş, Hayseme'den rivayet ediyor:

"Ölüm meleği (bir gün) Süleyman (a.s)'ın yanına geldi. Süleyman (a.s)'ın yanında bir arkadaşı vardı. Ölüm meleğine; 'neden bir ailenin tamamını alırken, diğerinden bir kişiyi dahi almıyorsun?' dedi. Ölüm meleği de şöyle cevap verdi: 'Ben kimin ruhunu aldığımı bilmiyorum. Sadece arşın altında dolaşırım ve bana ruhunu alacaklarımın isimlerinin listesi verilir'".

A'meş, Hayseme'den rivayet ediyor:

İsa (r.h)'nın yanına bir kadın uğradı ve şöyle dedi: "Seni taşıyan karna ve emziren memeye ne mutlu". Bunun üzerine İsa (r.h) şöyle dedi: "Aksine Kur'an okuyanlara ve ona uyanlara ne mutlu".

el-Hakem, Hayseme'den rivayet ediyor:

"Ne dilersen (onu) bulursun. O halde Allah'tan cenneti iste. Umulur ki o gün, duâlarının kabul edileceği gün olur".

Naim b. Ebî Hind rivayet ediyor:

"Bir cenazede, Hayseme'nin elini başına koyarak ağladığını ve şöyle dediğini işittim: 'Vah ömrüne, vah ömrüne!'".

İbrahim, Hayseme b. Abdurrahman'dan rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'in camisine girdim ve 'Allah'ım bana hayırlı bir arkadaş nasip et' dedim".

Katâde, Hayseme b. Ebî Sibra el-Cu'fi'den rivayet ediyor:

"Medine'ye geldim ve Allah (c.c)'dan bana salih bir arkadaş vermesini diledim".

Hakim b. Cübeyr, Hayseme b. Abdurrahman'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a)'ın ashabından onüçüne yetiştim. Hiçbirini rahatlığın değiştirdiğini görmedim".

Hayseme'den Gelen Hadis Rivâyetleri

Hayseme b. Abdurrahman ashâbın büyüklerinden ve âlimlerinden birçoğuna erişmiştir. Rivayette bulunduğu sahâbilerin bazıları şunlardır: Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Amr b. Âs, Adiy b. Hâtim ve Nu'man b. Beşir. Aynı zamanda birçok tâbiîden rivayette bulunmuştur. Onların bazıları da şunlardır: Süveyd b. Gafle, Ebu Atıyye Mâlik b. Âmir el-Hemedânî, Ebu Huzeyfe Seleme b. Suheyb ve Kays b. Mervan.

Kendisinden rivayette bulunan tâbiîler ve imamlar şunlardır: A'meş, Talha b. Musarrif, Mansur b. Mu'temir, Asım b. Behdele ve Amr b. Mürre.

Hayseme, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Allah'ı kızdırarak herhangi birini razı etmeyin. Allah (c.c)'in ihsanından ötürü başkasına teşekkür etmeyin.⁽¹⁾ Allah (c.c)'in vermediğinden dolayı herhangi birini yermeyin. Çünkü Allah'ın rızkını hırs sahiplerinin hırsı sana getiremez ve istemeyenler O'nun vereceği rızka engel olamaz. Allah (c.c) adaletiyle rahatlığı, rızaya ve imana bağlamıştır. Üzüntüyü ise şükürsüzlüğe ve şüpheyeye bağlamıştır".

(Sevri'nin ve A'meş'in bu hadisi garibdir. Halid b. Yezid el-Umri münferid olarak rivayet etmiştir.)

Hayseme, Abdullah b. Amr (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kim cehennemden kurtulup, cennete girmek, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet eder olduğu halde ölmek istiyorsa, kendisi için sevdiğini insanlar için de sevsin".

(Talha ve Hayseme'nin bu hadisi garibdir. Hadisi muttasıl olarak sadece Sehl b. Osman rivayet etmiştir.)

Hayseme, Abdullah b. Amr'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

Peygamber (s.a); "Kur'an'ı bir ayda hatmet" dedi. Ben; "bundan daha fazlasını yapmaya gücüm var" dedim. "O halde üç günde bir hatmet" dedi.

(Hayseme ve Talha'nın bu hadisi garibdir. Amr, Ebu Dâvud'dan münferid olarak rivayet etmiştir.)

Hayseme, Abdullah b. Amr'dan rivayet ediyor:

"Rasûlullah (s.a); 'Kur'an'ı dört kişiden öğrenin. İbni Ümmi Abd, Übey b. Ka'b, Muaz b. Cebel ve Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim'den dediğinden beri Abdullah b. Mes'ud'u seviyorum".

(Muhammed b. Talha, A'meş'ten bir benzerini rivayet etmiştir.)

(1) Dinimiz insanlara teşekkür etmeyi teşvik eder. Ancak burada zemmedilen nimetin asıl sahibi olan Allah'ı unutup, iydiği insanlardan bilmektir. (Çev.)

Hayseme b. Abdurrahman, Adiy b. Hâtîm'den, o da Peygamber (s.a)'den rivayet ediyor:

"Hepiniz, aranızda tercüman olmaksızın Rabbinize yakarırısınız. Sizden biri sağına bakar, amelini ve önüne bakar, cehennem görür. Bir parça hurmayla da olsun cehennemden sakının".

Ziyad Ebu Hamza et-Temîmî, Hamza ez-Zeyyat'tan bir benzerini rivayet etmiştir.

Hayseme, Adiy'den, Peygamber (s.a)'in; "bir parça hurmayla da olsa cehennemden sakının" buyurduğunu rivayet etmiştir.

Hayseme, Adiy b. Hâtîm'den Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kıyâmet gününde insanlardan bazıları cennete yaklaştırılırlar. İyice yaklaşmış baktıklarında, cennetin kokusunu alırlar ve Allah'ın cennetliklere hazırladıklarını gördüklerinde; 'Onları geri çevirin, cennetten nasipleri yoktur' diye nidâ edilir. Kendilerinden öncekilerin üzümlere döndüğü gibi üzümlü içinde geri dönerler ve şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Cennette dostlarına hazırladığın mükâfatı ve nimetleri göstermeden önce bizleri cehenneme koysaydın daha kolay olurdu'. Bunun üzerine Allah (c.c) şöyle buyurur: 'Size bunu yapmayı diledim. Çünkü yalnız kaldığınızda büyük günahlarla bana meydan okur, insanlarla karşılaştığınızda dindar görünürdünüz. Kalplerinizde bana karşı olanın aksini insanlara gösterdiniz. İnsanlardan korktunuz, ancak benden korkmadınız. Onları yücelttiniz ve bana ta'zim etmediniz. İnsanlar için (birçok şeyinizi) terkettiniz ve benim için terketmediniz. Bugün mahrum bıraktığım nimetlerimle birlikte size en acı azabı tattıracağım".

(A'meş, kendi senediyle hadisin bir benzerini rivayet etmiştir. Garîbdir ve sadece Ebu Cenâde'nin rivayetiyle bilmekteyiz.)

Hayseme ve Şa'bî, Nu'man b. Beşîr (r.a)'den Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyorlar:

"Haram da açıktır helâl de. Aralarında şüpheli şeyler vardır. Kim şüpheli olanları terkederse, haramdan en çok uzaklaşan odur. Haramlar Allah (c.c)'in yasakladığı alanlardır. Kim yasaklanmış alanlarda (hayvan otlatırsa) her an cezalandırılabilir".

(Şa'bî'nin Numan (r.a)'dan rivayet ettiği hadis sahîh ve

sâbittir. Hayseme'nin rivayeti ise garîbdır ve Âsım kendisinden münferid olarak rivayet etmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel de Ebu'n-Nadr'dan benzerini rivayet etmiştir.)

Hayseme ve Şa'bî, Numan b. Beşîr (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyorlar:

"İnsanların en hayırlısı, benim asrımdakiler, benim asrımdan sonra gelenler ve daha sonra gelenlerdir. Sonra bir kavim gelir ki, imanları şehâdetlerini, şehâdetleri de imanlarını geçer".

(Âsım'ın bu hadisi meşhurdur ve kendisinden Hammad b. Seleme, Zeyd b. Ebî Uneys, Zâide b. Kudâme, Ebu Avâne ve Ebu Bekir b. Ayyaş nakletmiştir.)

Hayseme, Numan (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Mü'minler bir kişi gibidir. Onun kafası rahatsızlandığında tüm cismi, gözü rahatsızlandığında tüm bedeni rahatsız olur".

(Humeyd b. Abdurrahman b. Muhâdır el-Maverri, Vekî b. Cerrâh, Cafer b. Avn ve Ebu Hamza es-Sükkerî, A'meş tarikiyle Hayseme'den, o da Numan (r.a)'dan rivayet etmiştir.

Ayrıca Şa'bî, Numan (r.a)'dan rivayet etmiştir ve rivayeti meşhurdur. Simâk b. Harb, Hayseme'den rivayet etmiştir. Bu rivayet de aziz hükmündedir.)

KASIM B. MUHAYMARA (R.H)⁽¹⁾

İbadeti ve çalışkanlığı faziletiyle yüksek bir mertebede olan Ebu Urve el-Kasım b. Muhaymara da onlardandır. Allah ondan razı olsun. Kâfe asıllıdır. Sonradan Şam'a gelmiştir.

Said b. Abdülaziz, Kasım b. Muhaymara'dan rivayet ediyor.

"Soframda iki renkli bir yemek bulunmadığı gibi dert ve sıkıntı getiriyor diye hiçbir veliye (Allah misafiri) kapımı kapamadım."

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.79.

Ebu Câbir anlatıyor :

"Kasım'ın düğün yemeklerine çağrıldığında bu çağrıyı kabul ettiğini gördüm. Ama o bir tek çeşit yemek yedi."

Evzâî anlatıyor :

Kasım bizim yanımıza ibadetini yaparak gelir ve izin istemeden döntüp gitmezdi. O sanki şu Ayeti yaşıyordu : "Müminler Peygamberlerle beraber bir işe karar vermek için toplandıklarında ondan izin almaksızın gitmezler" (1)

Evzâî anlatıyor :

Kasım'ın şöyle dediğini duydum : "Bana göre ayaklarıma batmak pahasına da olsa mızrakların üzerine oturmak, bilerek bir müminin kabri üzerine oturmaktan daha hayırlıdır."

Musa b. Süleyman anlatıyor : Kasım'ın; "namazları ziyan edip, şehvetlerine uydular" (2) ayetini şöyle yorumladığını duydum "yani namaz vakitlerini ziyan ettiler, vaktinde kıldılar, demektir."

Abdullah el-Basrî rivâyet ediyor :

Kasım kendi hanımına şöyle dedi. "Ey falanca kadın! Bana ne oluyor ki ölümü temenni ediyorum. Ama ölüm ansızın gelince de hemen suratımı asıyorum?"

Evzâî anlatıyor :

Kasım'ın yanında bulunan birkaç kişi "kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayınız" (3) ayetini yorumlarken "tek başına bir orduya saldırmak" anlamını verdiler. Kasım buna karşı çıktı ve şöyle dedi : "Hayır! Kişi tek başına yirmibin savaşçıya karşı saldırıda bulunsa bile bunda beis yoktur. Fakat bu ayet Allah yolunda sadakanın terkedilişini anlatıyor."

Evzâî naklediyor :

Kasım'ın şöyle dediğini duydum :

"Allah yolunda gazaya çıktığı birlikten, kumandanının izni ol-

(1) Nur, 62.

(2) Meryem, 59.

(3) Bakara, 195.

madan geri dönmeye çalışanın, bu işten vazgeçene kadar namazı tam anlamıyla kabul edilmez. Neyin yanından geçiyorsa oranın lanetine uğrar."

Evzâî, Kasım'dan naklediyor :

"Kişiyi kendi görüntüsüyle şıarmış, kabarmış ve gururlu görürsen, bil ki o tam bir ziyan içindedir."

Evzâî anlatıyor :

Kasım, kuşların yavrulama mevsiminde (ya da kuşun yavrusuyla beraber olduğu zamanda) avlanmasını hoş görmezdi.

Evzâî, Kasım'dan naklediyor :

"İnsan camiye doğru yürüdüğü zaman her adımı bir derece kazandırır ve günahlarına kefaret olur. Ayrıca kendisinden sonra gelen herkes için ona bir kırat sevap yazılır."

Ebu Ubeyd el-Hacib, "Bana ulaşana göre : Eğer kalpler bildiği şeyi inkar ederse ters yüz edilir ve onlara mühür vurulur."

Mus'ab b. Süleyman, Kasım'dan naklediyor :

Lokman (a.s) oğluna şöyle öğüt veriyordu : "Ey oğulcağızım! Karnını iyice doldurmaktan sakın! Zira bu, geceleyin acı verir, gündüzleyin insanı güç duruma sokar."

Musa b. Süleyman, Kasım'dan naklediyor :

Ömer b. Abdülaziz'in yanına girdim. İçimde saklayamayacağım bir sözüm vardı, söylemek için sabırsızlanıyordum. Şöyle dedim : "Bize ulaşan bir hadise göre; kim insanların başına yönetici olarak gelir de halkın ihtiyaçlarını görmez ve araya engel koyarsa, Allah Teâlâ da kıyâmet gününde onunla ihtiyacı arasına engel koyar". Ömer b. Abdülaziz; "Sen ne diyorsun?" dedi. O anda başımı önüme eğdim, uzun süre böyle durdum. Sonra onun öyle olma-dığını anladım. O insanlar için kemal ve iffet nişanesi idi.

Said b. Abdülaziz, Kasım'dan naklediyor :

Kasım, Ömer b. Abdülaziz'e geldiğinde bir ödülle taltif edilmiş ve ondan bir hadis okuması rica edilmisti. Bunun üzerine Kasım bu isteği hoş görmedi ve Ömer (r.h)'e; "Hediyenden ötürü teşekkür ederim" dedi.

Said b. Abdülaziz, Kasım'dan naklediyor :

Ömer (r.a)'e geldim. Bana yetmiş dirhem verdi. Bir katıra bindirdi ve elli dinar yazdırılmasını emretti. (aylık olarak.) Ben; *"Beni ticarete bile ihtiyaç duymayacak hale getirdin"* dedim. Sonra benden bir hadis okumamı rica etti. Bense; *"Teşekkür ederim ey müminlerin emiri"* dedim. Said diyor ki : *"Kasım böyle bir haldeyken hadis okumayı kerih görmüştü"*.

Kasım'ın Hadis Rivâyetleri

Kasım b. Muhaymara, birçoklarından hadis rivâyet etmiştir. Bunlar arasında, **Abdullah b. Amr b. As** da bulunmaktadır. **Şurayh, Ruvad, Amr b. Şerâhl, Alkame b. Kays, Ebu Bürde, Ebu'd-Derdâ, Ummu Derdâ** ve diğerlerinin rivâyet zincirinde yer almıştır. Allah (c.c) hepsinden razı olsun.

Kasım b. Muhaymara, Abdullah b. Amr'dan rivâyet ediyor:

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu : Allah'a inanan sâdik bir kul, bir belaya dâçar olduğunda Allah (c.c) onun dört yanındaki meleklerle şöyle emreder. *"Kulum bu dert ile uğraştığı sürece gece ve gündüz boyunca onun sevap hanesine devamlı iyilik yazın"*.

A'meş, Hakem'den, o Kasım'dan, Kasım, Şüreyh b. Hânî'den rivâyet ediyor :

Aişe (r.a)'ye mestler üzerine meshetmenin hükmünü sordum. O; *"Ali'ye git, ona sor"* dedi. Ona gittim ve sordum. Cevap verdi : *"Rasûlullah (s.a) bize gece ve gündüz boyunca mestler üzerine meshetmemizi emrederdi. Misafirine ise üç gün mesh mühleti verirdi."*

Şu'be, Hakem'den, Hakem, Kasım'dan, Kasım, Rûvad'dan, Rûvad ise Mugfire b. Şube'den rivâyet ediyor : Peygamber (s.a) namazını bitirip selam verince şöyle dua ederdi : *"Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nun, hamd O'nun. O'nun herşeye gücü yeter. Allah'ım! senin verdiğini kimse geri çeviremez. Senin geri çevirdiğini de kimse alamaz. Hiç kimse senin kadar yüce değildir."*

Hakem, Kasım'dan, Kasım, Amr b. Şerâhl'den, o da Kays b. Said b. Ubâde'den rivâyet ediyor :

"Zekat âyeti inmeden önce de biz fıtır sadakası veriyorduk. Ramazanla ilgili âyet inmeden önce aşura orucu tutuyorduk. Ramazan ve zekatla ilgili âyetler indiğinde önceki yaptıklarımız bize emredilmiyordu. Ama biz o şekilde devam ettik. (Fıtır sadakası vermeye ve aşura orucu tutmaya devam ettik.)"

Zeyd b. Râkîd, **Kasım**'dan, **Kasım**, **Ummu Derdâ**'dan, o da **Ebu'd-Derdâ**'dan rivâyet ediyor :

"Bu ümmetin dininde namaz gibi(önemli bir ibâdeti)sini bilmiyorum."

Zeyd b. Râkîd, **Kasım**'dan, o **Ebu Humeyd**'den, o da **Ebu Said el-Hudrî (r.a)**'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Bir mümin başı ağrıdığına ya da bir yerine diken battığında çektiği her eza, kıyâmet gününde derece derece daha yükselmesine ve günahlarının tek tek silinmesine vesile olur".

TALHA B. MUSARRİF (R.H)⁽¹⁾

Verâ sahibi olan **Ebu Muhammed Talha b. Musarrif**, Kur'an ilimlerini bilen, vefakâr, temiz ve dürtüst bir adamdı.

"Tasavvuf, gizlilik ve kendinle başbaşa kaldığın anda dahi samimi olmak, vefa duygusunu huy edinebilmektir."

İbni Ebî Ganiyye ninesinden naklediyor :

Talha b. Musarrif evimin duvarına bir çivi çakmak için benden izin istemişti.

Düşünce, Bakış ve Dile Dâir Bir Duâ, Talha'nın Kıyamet Korkusu, Hayırlı Alanı İstemek, Şikayette Dikkatli Olmak, Yaşlıya Hürmet, Felaketlerin Gülmeyi Unutturması ve Mü'minin Özellikleri

Husayn b. Abdurrahman, **Talha**'dan naklediyor :

(1) **Ebu Nuaym, Hülyetü'l-Evlâd**, c.5 s.14.

Kulun şöyle duâ etmesi çok güzeldir.

"Allah'ım, suskunluğumu tefekkür eyle! Sustuğumda düşünüyüm. Bakışımı ibret eyle. Baktığımda ibret alayım. Dilimi zikir eyle. Hep seni anayım".

Fudayl b. İyad anlatıyor :

Talha bir gün güler, sonra ansızın sığırar ve şöyle der : *"Ben ne diye gülüyorum ki? Ancak tüm korkuları aşan ve sıratı geçen insan gülebilir".*

Sonra da kıyamete kadar gülmeyeceğine dair yemin eder ve Talha ölünceye kadar bir daha gülmez.

Muhammed b. Fudayl babasından naklediyor :

Talha b. Musarrifi ziyaret ettik. Hastaydı. Ebu Ka'b ona; *"Allah sana şifa versin."* dedi. Talha ise şu cevabı verdi : *"Allah'dan, hayırlı olan neyse onu istiyorum".*

es-Sirri b. Masrif anlatıyor :

Talha b. Musarrif bir adamın diğer birinden şikayetçi olduğunu görünce şöyle dedi : *"Kardeşin hakkında böyle şikayetçi olma! Söylediklerinin yalan olmasından korkarım".*

Leys anlatıyor :

Talha ile yürüyordum. Şöyle dedi :

"Senin benden bir gece dahi büyük olduğunu, daha yaşlı olduğunu bilseydim, önünde yürümezdim".

Alâ b. Abdülkerim anlatıyor :

Söz arasında gülmüştüm. Talha b. Musarrif bana dönerek :

"Sen hiç yığınla kurukafa görmemiş bir insanın rahatlığıyla gülüyorsun!" dedi.

Oradakiler :

"Sen gördün mü ey Ebu Muhammed?" dediler.

O da şöyle dedi :

"Tabi gördüm! Keşke kolum şuracıktan (dirseğini gösteriyor) kopsaydı da hiçbirini görmeseydim".

Süfyan b. Mâlik, Talha'dan naklediyor :

"Hem zorluk hem de bereket zamanında gelişen ve doygun olan nedir? Peki bu iki zamanda da kötüleşip çirkinleşen kimdir? Ve baldan daha tatlı olan nedir, bilir misin?"

Hem kuraklık hem de bereket zamanında doygun ve güzel olan mümindir. Çünkü o nimete şükreder, belâya sabreder. Her iki anda çirkin ve bedbaht olan facir münafıktır. Nimet gelince şükretmez, belâ gelince sabretmez.

Baldan tatlı olan şey ise Allah'ın kulları arasına koyduğu sevgidir."

Sonra Talha bana şöyle dedi :

"Seninle karşılaşmak ve görüşmek benim için baldan daha tatlıdır".

Talha'nın Gerçekçiliği, Kur'ân Hususundaki Titizliği, Fıkhi İhtilafa Taktığı İsim

Abdûlmelik b. Hânî anlatıyor :

Zebîd, Talha'dan kızını istedi. Talha, kızının çok çirkin olduğunu söyledi.

Zebîd diretti. Talha; "Ama gözünde de bir leke var" dedi. Zebîd yine diretti ve; "olsun, razıyım" dedi.

Ebu Halid anlatıyor :

Talha'nın Kur'ân okuma konusunda çok ünlü olduğunu duydum. O, A'meş'e tüm Kur'ân'ı dinletmişti :

A'meş anlatıyor :

Talha bana Kur'ân okurdu. Onu bir harf konusunda uyardığımda hemen riâyet eder; elim ya da ayağım hareket edince; "selâmun aleykum" derdi.

A'meş anlatıyor :

Ramazan'ın 27. gecesi eyyâmilerin mescidinde geceledik. Yanımızda Talha ve Zebîd de vardı. Zebîd geceleyin Kur'ân'ı hatmetti ve ailesinin yanına döndü. Talha ise daha fazla okudu. Sa-

baha kadar, ya da namaz vaktine kadar okudu ve hatmetti.

Leys anlatıyor :

Talha ölüm döşegindeydi. Çok hastaydı. Ona Tâvus'un inlemekten hoşlanmadığını söyledim. Talha bunu dinledi ya da dinlemedi ama (hafiften) inleyerek öldü. Allah rahmet eylesin.

Musa el-Cuhenf'den naklediliyor :

Talha "*ihtilaf*" sözünü işittiğinde,

"*Ihtilaf demeyin, genişlik deyin!*" derdi. ⁽¹⁾

Mâlik b. Moğol'dan naklediliyor :

Ebu Ma'ser oğlunu Talha b. Musarrife şikâyet etti. Talha da;

"*Şu âyetle Allah'dan yardım dile*" dedi ve âyeti okudu :

"*Rabbim! Bana, anne ve babama verdiğin nimete şükretmemi ve benim hoşnut olacağım yararlı bir iş yapmamı sağla! Bana verdiğin gibi soyuma da salâh ver*" ⁽²⁾

Evlada Hayır Duâ, Güzel İnsanların Bir Bir Vefatı, Mü'mine Çengel Atan Şeytanların Çokluğu, Talha'nın Hurma Şarabı ve Nevruz Günü Hususundaki Tavrı

Mâlik b. Moğol'dan naklediliyor :

Ebu Husayn ve Talha aralarında konuşuyorlardı. Biri;

"*Öyle insanlara yetiştim ki, onları gördüğünde ciğerin parçalanırdı*" dedi. Diğeri de;

"*Ben de öyle insanlar gördüm ki, biz onların yanında hırsız sayılırız*" dedi.

Ebu Sinan, Talha'dan naklediyor :

"*Mümin insana İblis öyle çok şeytan salar ki, onların sayıları Mudar ve Rabîa kabilelerinden daha kalabalıktır*".

(1) Buradaki ihtilaf furdattaki ihtilaflardır. Yani âkhi olanlardan. Yoksa zarûratı diniyye'ye ait konularda ihtilaf genişlik değil fesattır. (Çev.)

(2) Ahkaf, 15.

Muhalled b. Haddağ anlatıyor :

Talha ve Seleme b. Küheyl yemekte bir araya gelmişlerdi. Sofraya hurma şurası (nebiz) getirdiler.⁽¹⁾ **Seleme** içti ve **Talha**'ya uzattı. **Talha** sağ taraftan kadehi aldı, kokladı ve yine sağındakine uzattı. **Seleme** :

"Seni içmekten meneden nedir?" diye sordu : Talha;

"Hadden, cezadan korktum!" dedi. Seleme;

"Dünya cezasından mı, âhiret cezasından mı?" dedi.

Mâlik b. Moğol, Talha'dan naklediyor :

"Nevruz günü ortaya çıkmaktan, o günü kutlamaktan nefret ederim. Ben Nevruzu, mecusiliğin bir biçimi olarak görüyorum".

Talha'nın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Talha b. Musarrif el-Eyâmî bazı sahâbîlere yetişmiştir. **Enes b. Mâlik'i**, **Abdullah b. Übeyy'i**, **Abdullah b. Zübeyr'i** dinlemiştir. **Tâbiîn'den** ve **Hadramutlular'dan** da hadis almıştır.

Süveyd b. Gafle, **Vezir b. Habîs**, **Hayseme**, **Alkame**, **Mesruk**, **Ebu Muammer**, **Zeyd b. Vehb**, **Huzeyl b. Surahbil**, **Mürre el-Hemedânî**, **Hilal b. Yesaf**, **Said b. Cübeyr Ebu Bürde b. Ebî Musa**, **Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkas**, **Umeyre b. Sa'd** ve **Abdurrahman b. Avsece** bunlar arasındadır.

Hicazlılar'dan da, **Mücahid**, **Ebu Salih**, **İbni Abbas'ın** azatlı kölesi **Kerib** ve **Yahya b. Said'den** hadis almıştır.

Talha'dan naklediliyor :

Abdullah b. Übeyy'e;

"Rasûlullah bir şey tavsiye etmedi mi?" diye sordum.

"Hayır!" dedi.

"Yeni hiçbir şey demedi mi?" dedim.

"Sadece Allah'ın Kitabı'nı öğütledi!" dedi.

(1) Nebiz : Hurma şurası. Bazı fakihlere göre sıradan bir meşrubat olup içilmesinde mahzur yoktur. Bazıları da içilmesini hoş görmeyip aksi fetva verirler. (Çev.)

Talha b. Musarrif, Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

Peygamber (s.a) yolda bir hurma gördü :

"Bu hurmanın sadaka verilmiş olabileceğinden korkmasaydım yerdim" dedi.

İbni Ömer ise böyle bir hurma gördüğünde yerden aldı ve yedi. (Sahih Hadis, Müt.Aleyh).

Talha , Süveyd b. Gafle'den, o da Hz.Bilal'den rivâyet ediyor:

"Peygamber (s.a) bana, fecrin belirmesine dek ezan okumama-yı emretti." (Garib Hadis)⁽¹⁾

Talha b. Musarrif, Alkame'den, o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Malı önünde (onu korurken) öldürülen şehiddir"

Talha el-Yâmf, Ebu Bürde'den, o Ebu Musa'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sarhoşluk veren her şey haramdır" (Bu Hadis Talha yoluyla Garibdir).

Talha b. Musarrif, Mus'ab b. Sa'd b. Ebi Vakkas'dan naklediyor :

Sa'd, kendisinin ötündekilerden daha faziletli ve üstün olduğunu düşünüyordu. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu :

"Allah bu ümmete, ezilmiş, zayıf müntesipleri aracılığıyla da yardım eder. Onların duaları ve samimiyetleri yardımın sebebi-dir..."

Talha b. Musarrif, Musab b. Sa'd'dan, o da Sa'd'dan naklediyor :

Peygamber (s.a) buyuruyor ki:

"Gün başlarken Kur'an'ı hatmeden kulu, gün bitene kadar melekler arar, hakkında hayır duada bulunur. Günü sonunda Kur'an'ı hatmeden kula da, sabah oluncaya kadar melekler salavat

(1) Fecir : Gecenin bitiminde doğu ufkunda yayılmaya başlayan beyazlıktır. Sabah namazının vakti böyle başlar. (Çev.)

getirir, hayır dua ederler”.

Talha, Abdurrahman b. Avsece'den, o da Berâ'dan nakle-
diyor :

Peygamber (s.a), sabah olunca şöyle dua ederdi :

“Biz sabahladık ve mülk de Allah'a ait olarak sabah vaktine girdi. Allah'a hamdolsun. O'ndan başka ilâh yoktur. O tektir ve ortağı yoktur. Allah'ım! Bu günün ve ondan sonra gelen (günlerin) hayırlı geçmesini niyaz ediyorum senden. Bu günün ve bundan sonraki günlerin şerrinden sana sığınırım” (Talha'nın Garîb Hadisi'ndendir.)

Talha, Ebu Salih'ten, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

Peygamber (s.a) ile beraber bir sefere çıkmıştık.

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

“Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek ve ortaksız olduğuna inanıyorum. Bu cümlede hiçbir şüphesi olmadan rabbine kavuşan kul, cennete girecektir.” (Sahîh Hadis, Müt.Aleyh).

Talha b. Musarriif, Küreyb'den, o İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

“Allah (c.c) cömerttir ve cömertliği sever. Güzel ahlâkı sever, düşük ve sefih ahlâka buğzeder.” (Talha'nın Garîb'inden).

İbnü'l-Cevzi, Talha'nın 112 yılında vefat ettiğini söylüyor ⁽¹⁾

ZÜBEYD B. HÂRİS EL-EYÂMÎ (R.H) ⁽²⁾

Tevekkül, kanaat, Allah korkusu ve dünyaya değer vermezlik sıfatlarıyla bezenmiş olan **Ebu Abdurrahman Zübeyd b. Hâris el-Eyâmî** Kur'an'ı iyi bilir, emir ve hükümlerini etraflıca açıklardı. ⁽³⁾

Tasavvuf, huşû içinde olmaya azmetmek, umut ve tevekküle sarılmaktır.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.63.

(2) Ebu Nusaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.29.

(3) İbnü'l-Cevzi'de el-Eyâmî kelimesi, el-Yâmî olarak geçiyor, Bkz : *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.64.

İsmail b. Hammad anlatıyor :

Zübeyd'i çarşıdan dönerken gördüğümde, kalbim haşyetle titrerdi.

İbni Salih, Zübeyd'den naklediyor :

"Bir tek kelime işittim ve Allah'ın inayetiyle otuz sene o kelimenin faydasını gördüm".

Şu'be diyor ki :

Zübeyd'den daha erdemli bir başkasını görmedim.

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel anlatıyor :

Babamın kitabında, kendi el yazısıyla şu rivâyeti gördüm :

Süfyan'dan haber aldım. Zübeyd'in Farşlı bir cariyesi varmış. Zübeyd namazını bitirip; *"Sübhâne'l-Meliki'l-Kuddûs"* (Melik ve Kuddûs olan her şeyin sahibi ve her şeyden yüce olan) *Allah'ı tesbih ederim* deyince, cariyeye de; *"Ruzmad"* yani *"gün başladı, günaydın"* dermiş.

İmran b. Ebi'r-Rebab anlatıyor :

Zübeyd'e; *"Zeyd b. Ali'ye katılıp onunla çıkacak mısın?"* diye sorulduğunda;

"Hayır! ben kendi nefsimle çıkacağım!" dedi.

Hayırlı Olanı İstemek, Zübeyd'in Bir Kerâmeti Çocukları Namaza Alıştırması, Kimsesizleri Kollaması ve Geceyi Üç Bölmesi

Süfyan'dan naklediliyor :

Zübeyd'in yanına geldik ve ona;

"Allah sana şifa versin!" dedik. O ise; *"Hayırlısı ne ise, Allah'tan onu istiyorum!"* dedi.

Zübeyd'in yeğeni olan İmran b. Amr el-Eyâmf anlatıyor :

Zübeyd el-Eyâmf hacca gitmişti. Abdest almak istedi. Kalktı, bir yerde hacetini giderdi. Sonra yola çıktı ve bir yerde su buldu. Diğer hacıların yanında su yoktu. Oradan abdestini aldı, hacıların

yanına geldi ve faydalansınlar diye su bulunan yeri onlara haber verdi. Fakat diğer hacılar oraya gittiklerinde, suyun yokolduğunu gördüler.

Ziyad anlatıyor :

Zübeyd el-Eyâmî mescidin müezziniydi. Çocukları çağırır onlara şöyle derdi :

"Çocuklar! Gelin namaz kılalım, size ceviz vereceğim". Çocuklar gelirler ve namaz kılarlardı. Sonra da Zübeyd'in etrafına toplanırlar o da onlara ceviz dağıtırdı. Zübeyd'e;

"Ne yapıyorsun böyle?" diye sorduğumuzda;

"Ne yapayım? Beş dirheme ceviz alıyorum, onlar da namaza alışıyorlar" derdi.

Süfyan'dan naklediliyor :

Zübeyd geceleri eline bir meşale alır ve kabilenin yağlı ve kimsesiz fertlerini gezerdi. Onlara;

"Ateş istiyor musunuz?" diye sorar, sabah olunca da tekrar yanlarına gelir ve;

"Çarşıdan bir şey istiyor musunuz, ihtiyacınız var mı?" derdi.

Abdurrahman b. Zübeyd babasını anlatıyor :

Zübeyd, bizim için geceyi üçe bölmüştü. Üçte birini kendine, üçte birini bana, üçte birini de kardeşime ayırırdı.

Geceleyin kalkar, ilk üçte biri ihya ederdi. Sonra beni uyandırır ve benim tembel davrandığımı görünce;

"Oğulcuğum, senin yerine ben ibadetime devam ederim" derdi. Sonra kardeşimi uyandırmaya çağırır, onun da tembellik yaptığını görünce;

"Senin yerine ben ayakta kalırım" der ve bu şekilde sabaha kadar uyumazdı. ⁽¹⁾

(1) Bir kimsenin namazı başka birinin yerine geçmez. Kimse 'bu namaz benim yerime kıl' diyemez. Buradaki menkıbede mecâz vardır. Zübeyd son iki nöbetinde ağırlıklı olarak evlatlarına hayır dua edip namaz kılmaktadır sanıyoruz. (Çev.)

Zübeyd'in Hac Dönüşü Evden Önce Camiye Gelmesi, Said Tarafından Övülmesi, Nahoş Müziğe Karşı Sert Tutumu ve Gönül Zenginliğine Önem Vermesi

Süfyan der ki:

Zübeyd Mekke'den gelince, ailesi onun geldiğini anlamaz, ancak çıkıp ezan okuyunca geldiğini farkedерlerdi.

Said b. Cübeyr'den naklediliyor :

"Hakkında hayırlı sözler söyleyeceğim bir adam seçseydim, Zübeyd'i seçerdim".

Abdurrahman b. Zübeyd'in oğlu olan **Esas** anlatıyor :

"Dedem bir cariyenin elinde kavala benzeyen bir aletle def gördüğünde, onları aldı ve kıldı".

Süfyan b. Uyeyne, Zübeyd'den naklediyor :

"Gönül zenginliği, mali kazançtan çok daha büyüktür. Maldan kazandığınız, gönül zenginliği yanında nedir ki?"

Zübeyd'in Gördüğü Sahabiler Ondan Hadis Alanlar ve Hadisleri

Zübeyd, sahabeden, İbni Ömer'i, Enes b. Mâlik'i görmüştür. Ebu Vâil'i, Şa'bî'yi ve Mürre el-Hemedânî'yi dinlemiştir.

Tâbiîn içinde Zübeyd'den rivâyette bulunanlar arasında, **Mansur b. Mutemir**'i, **A'meş**'i, **İsmail b. Ebî Hâlid**'i, ve **Muhammed b. Cuhâde**'yi sayabiliriz.

Zübeyd, **Zirr b. Hubeyş**'den, o da **Safvan b. Assal**'dan naklediyor :

Bir bedevi Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelerek :

"Ey Muhammed! Adamın biri kavmini seviyor, fakat onların yaptığı işlere katılmıyor. Onun durumu nedir?" diye sordu. Rasûlullah (s.a);

"Kişi sevdiği ile beraberdir" diye cevap verdi.

Zübeyd, **Abdurrahman b. Ebî Leyla**'dan, o da **Ömer b. el-**

Hattab'dan naklediyor :

"Cuma günü namazı iki rekattır. Fıtır (Ramazan) namazı iki rekattır. Nahr (Kurban) namazı iki rekattır. Misafir (yolcu) namazı iki rekattır. Bu namazlar bu şekilde tamamdırlar. Peygamber (s.a) böyle buyurmuştur, (daha fazla) kısaltılmazlar".

Zübeyd, Sa'd b. Ubeyde'den, o Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den, o da Hz.Ali'den naklediyor :

Peygamber (s.a) bir seriyye gönderdi ve başına da bir adam tayin etti. Onun emirlerine uymalarını istedi. Seriyye komutanı emri altındakilere bir ateş yakmalarını ve ateşe girmelerini istiyordu. Bazıları hemen boyun eğdiler ve emri yerine getirmeye koyuldular. Bazıları ise; *"Hayır! biz ateşe yaklaşmayız"* diyerek emri kabul etmediler. Sonra Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldiler ve durumu ona arzettiler. Peygamber (s.a);

"Eğer onlar ateşe girseydiler, kıyâmete kadar orada kalacaklardı? Allah'a isyan edene itaat edilmez! İtaat ancak iyi ve doğru işlerde olur" buyurdu.

Zübeyd, İbrahim en-Nahaf'den, o Mesruk'tan o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"(Cenâzenin arkasından) Yanaklarına tokat atanlar, elbise kenarlarını yırtanlar ve cahiliye (adetlerine) çağıranlar bizden değildir". (Sahîh Hadis, Müt.Aleyh)

AVN B. ABDULLAH B. UTBE (R.H)⁽¹⁾

Allah dostlarından biri de, Allah'ın zikrine dayanan, O'nun emânında sükunet bulan, zenginler ve kibirlilerden uzak duran, fakir ve yoksullarla arkadaşlık eden, eceli konusunda basiretli olan, uzun amelden sakınan, kendine ağlayan, hakka yönelen, âhireti için telaş, korku ve hazırlık sahibi olan Avn b. Abdullah b. Utbe'dir.

Tasavvuf, düşük şeyleri atmak ve hassas şeyleri almaktır.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.4, s.240.

Avn'dan Gelen Zikrullah İle İlgili Rivâyetler

Nevfel b. Ebf Furat, Avn b. Abdullah'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Her insanın amellerinin bir efendisi (kıymetlisi) vardır. Benim amellerimin efendisi ise zikirdir".

Mes'ûdî, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Allah'ı zikretmek kalplere cilâdır".

Muhammed b. Acian, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Gafiller arasında Allah'ı zikreden, savaştan kaçanları savunmak için savaştan gibidir. Zikir ehli arasında gafil olan ise, savaşçılardan kaçanlar gibidir".

Nadr b. Arabî, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Gafiller arasında Allah'ı zikreden, arkasını dönüp kaçanların ardından savaştan gibidir".

Mutarrif b. Ma'kal eş-Şakrî, Avn b. Abdullah'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"İnsanlar gafil iken Allah'ı zikredenin örneği, yenilgiye uğrayan insanları koruyan kişi gibidir. Eğer o kişi olmasa, onlar, yenilgiden kurtulamayacaklardı. Eğer Allah'ı zikredenler olmasaydı, gafletteki insanlar helâk olurdu".

Mutarrif, Avn'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Eğer Allah'ın anılmadığı bir an geçse, yeryüzündekilerin hepsi helâk olur".

Mes'ûdî, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

Derdâ'nın annesine gelir ve yanında Allah'ı zikrederdik. Bir gün (yorgunluktan olsa gerek) yaslandı. Biz; *"ey Derdâ'nın annesi! Herhalde seni yorduk"* dedik. Bunun üzerine oturdu ve şöyle dedi: *"Beni bıktırdığınızı mı iddia ediyorsunuz? Ben her durumda ibadeti istedim. Gönلümü rahatlatmada ve dilediklerime erişmede zikir ehliyle oturup kalkmaktan daha faydalısını bulamadım".*

Mis'ar, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Eskiden, birbirleriyle karşılaşanlar hal hatır soruyor ve Allah'a şükretmekten başka bir şey amaçlamıyorlardı".

Avn anlatıyor:

Bir dağ ötekine adıyla seslenir ve; *"ey Falanca! Bugün sana Allah'ı zikreden (biri) uğradı mı?"* diye sorar. O da; *"evet uğradı"* der ve diğerini müjdeler. Dağlar hayırlı şeyleri çok iyi işitirler". Bunun arkasından Avn; *"hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp dağılacaktır! Rahman'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden"* ⁽¹⁾ Ayetini okudu.

Avn'ın Cömertliği Hakkında Rivâyetler

İsmail b. Behram, Ebu Üsâme'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

Avn b. Abdullah'a yirmibin dirhemden çok para geldi ve hepsini tasadduk etti. Arkadaşları; *"oğluna da bir şey bıraksaydın"* dediler. Bunun üzerine şöyle dedi: *"Oğlumu kendime, Allah'ı da oğluma bıraktım"*. Ebu Üsâme şöyle demiştir: *"Mes'ûdiler'den, Avn'ın oğlundan daha iyi durumda olan yoktu"*.

Süfyan b. Vekî, babasını şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

Avn b. Abdullah, ölümü yaklaşıncı, geliri olan bir arazisinin satılmasını ve kıymetinin tasadduk edilmesini vasiyet etti. Kendisine; *"arazinin satılıp, âilenin yoksul kalmasını mı istiyorsun?"* dediklerinde şöyle karşılık verdi: *"Bunu kendi nefsim'e takdim ediyor ve çocuklarımı da Allah'ı bırakıyorum"*.

Mes'ûdî, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Sizden öncekiler, âhiretlerinden artanı dünya için sarfediyorlardı. Siz ise bugün dünyanızdan artanı âhiret için sarfediyorsunuz".

Süfyan, Avn b. Abdullah'dan rivayet ediyor:

"Zenginlerle oturup kalkardım. İnsanların en çok endişeli olanıydım. Bineğimden daha güzel bir binek veya elbisemden daha"

(1) Meryem, 90.

güzel bir elbise gördüğüm zaman bu durum beni rahatsız ederdi. Fakirlerle oturup kalkmaya başladıktan sonra rahatladım".

İbni Uyeyne, Avn'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kişinin bir dünyalık isteyip de onu bulamaması, masumluk alâmetlerindendir. Hayrın en büyüğü, İslâm'dan sana verileni büyük (değerli) görmendir".

Ölümü Tefekkür, Müslümanlara Hayır Duâ Etmek ve Sadece Rıza-i İlahiyi Gözetmeye Dâir

Mes'ûdî, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Ölümü hakkıyla tefekkür eden hiçbir kimse yoktur ki, yarını ecelinin dışında (ömrünün dışında) görmesin. Eriştikleri günü tamamlamayan ve yarını bekleyip erişemeyenler ne kadar çoktur. Eğer ecele ve sonunuza baksanız, uzun emelden ve onun getirdiği gururdan nefret edersiniz".

Ma'n, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

Mısır'da bir kişi, İbni Zübeyr'in hadisesi zamanında üzüntülü bir şekilde bostanda oturmuş ağlıyordu. Başını kaldırdığında birinin orada durduğunu gördü. Adam; *"neden üzüntülüsün?"* diye sordu. Cevap vermedi. Bunun üzerine diğeri şöyle konuştu: *"Eğer dünyayı düşünüyorsan, dünya fanidir. Ondan iyiler de, kötüler de yer. Ahireti düşünüyorsan, ahiret fani değildir ve orada her şeye gücü yeten Allah hüküm verir. Hakkı batıldan ayırır".* Bu sözler oturan adamın hoşuna gitti ve; *"beni üzen, müslümanların içinde bulunduğu durumdur"* dedi. Bunun üzerine diğeri; *"müslümanlara şefkat duyduğun için Allah (c.c) seni koruyacaktır. Sor! Allah'tan istekte bulunup da vermediği, duâ edip de duâsını kabul etmediği, tevekkül edip ve güvenip de korunmayan var mı?"* dedi. Ağlayan ise; *"Allah'ım, beni selâmete erdir ve başkalarını da benden selâmette kıl"* diye duâ etti. Sonra fitne sona erdi ve bostanda ağlayan kişi o fitneye hiç bulaşmadı.

Mis'ar, bostanda ağlayan kişiye aniden gelenin Hızır (a.s) olabileceğini söylemiştir. Ayrıca Mis'ar, Avn'dan, rivayetin bir benzerini aktarmıştır.

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

"Aun arkadaşlarına şunları yazardı: 'Sana Allah'ın vasiyetini yapmaktayım. Kim o vasiyeti tutarsa saadetine neden olur, kim de onu zayi ederse şekâvet ehli olur. Takvânın başı sabırdır ve onu gerçekleştirecek olan ameldir. Kemâle ermesi ise iyi ahlâklardır. Takvâ Allah (c.c)'in koştugu çartı ve farz kıldığı hakkıdır. Allah'ın hakkına vefa ise, o hakkı sahibine verip, başkalarına vermemektir. Başkalarına sadece O'na itaat etmekle itaat edilir. İşler sadece O'na itaat etmekle ileri ve geri kalır. O'nun ahdini bozmakla diğer ahidler bozulur. Başkalarının ahdini O'nun ahdini yerine getirmekle bozulmaz. Bunlar sözlerden bir demettir. Onların yorumu vardır ve o yorumu sadece basiret sahipleri anlarlar..."

İyiliği Görebilmek, Kur'an'ı Öğrenimde Başa Almak, Takvayı Kemale Erdirmek, Tevazulu Olmak ve Cennetteki Derecelere Dâir

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

"Allah'ın hayrı çoktur. Ancak insanlardan hayrı (iyilikleri) gören azdır. Allah (c.c) onları insanların önüne sermiştir. Bakmayanlar onları göremezler ve istemeyenler bulamazlar. Bilmeyenler ise onların gerekliliğini anlayamazlar. Gökteki yıldızların çokluğunu görmez misiniz. Çok olmalarına rağmen onları sadece âlimler farkederler".

Kurra, Avn'dan rivayet ediyor:

Eskiden şöyle denirdi: "Kur'an'ı terkedip başka ilimleri öğrenmeye çalışanın örneği, içinde koyun bulunan ağılin kapısını açan, o anda oradan geçen ceylanın arkasına takılan ve döndüğünde koyunların çıkıp gitmiş olduğunu gören kişi gibidir. Ne koyunları elde edebilmiş, ne de ceylanı yakalamıştır".

Süfyan-ı Sevrî, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor: *"Takvâyı kemâle erdiren, onunla ilgili bildiklerine bilmediklerini eklemeye arzudur. Onu eksik bırakansa, fazla bilgi edinme isteğini terketmektir. Kişiyi bilgi edinmemeye sürükleyen, bildiklerinden az faydalanmasıdır. Bugün hazırlık, yarın ise yarış günüdür. Uğrun-da yarışılan, cennet veya cehennemdir. (Allah'ın) affıyla kurtulur, rahmetiyle cennete girer ve amellerle makamları bölüşürsünüz".*

Mis'ar, Avn b. Abdullah'dan rivayet ediyor:

"Kişiyi kibir olarak, kendini daha aşağı olandan üstün görmesi yeter. Eskiler; 'taat etmede mütevazi, isyanda izzetli olun' derlerdi".

Amr b. Hâris, Avn'dan rivayet ediyor:

Allah (c.c) bir kavmi cennete koyar ve bıkıncaya kadar onlara nimet verir. Üzerlerinde makam bakımından daha üstün insanlar vardır. Onlara baktıklarında tanırırlar ve; *"ey Rabbimiz! Biz de onlarla birlikteydik. Ne ile onları bizden üstün kıldın?"* derler. Bunun üzerine Allah (c.c) şöyle buyurur: *"Artık çok geç! Artık çok geç! Siz tok iken onlar açtı. Siz içerken onlar susuzdu. Siz uyurken onlar ibadet ederdi".*

Fakihlerin Birbirine Yaptığı Üç Tavsiye, Günahkârın Cesareti, İman ve Nifak Alametleri ve İki Fakihin Takvanın Sonuçlarına Dâir Sohbeti

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

Fakihler birbirlerine üç şeyi tavsiye ederlerdi ve onları birbirlerine (mektuplarında) yazarlardı: *"Kim âhireti için çalışırsa, Allah onu dünya derdinden (geçim sıkıntısından) kurtarır. Kim gizli yanını (iç âlemini) ıslah eder, düzeltirse, Allah (c.c) onun dış âlemini (yaşantısını) düzeltir. Kim de Rabbiyle arasını düzeltirse, Allah (c.c) onun insanlarla arasını düzeltir".*

İbni Aclan, Avn b. Abdullah'ın insanlara vaaz ederken şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Allah (c.c)'tan, bizden daha (günahsız) olanlar bile korkuyor. Biz ise, bize gücü yetmeyen (aciz mahluklardan) korkarız. Günahsız nasıl korkar ve günahkâr nasıl emn olabilir? Vay başıma gelenler! Günahsız, ilmi nedeniyle (Allah'tan) korkar, günahkâr ise, aklının kısıklığı nedeniyle kendini güvende sanır".

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

"Hilim, hayâ, ölçülü konuşmak ve fıkıh imandandır. Bunlar dünya (endişesini) azaltır ve âhiret (gayretini) artırır. Âhiret (gayretini) artırmaları, dünya (endişesini) azaltmasından fazla değildir. Kötü söz ve katılık nifak âlametidir. Bunlar dünya (tutkusunu) çoğaltır ve âhiret (gayretini) azaltır. Âhiret (gayretin-

den) eksilttikleri, dünya (tutkusundan) artırdıklarından fazla de-
ğildir".

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

Avn, fakihlerden birine; *"kim Allah'tan korkarsa, Allah (c.c) ona bir (kurtuluş) kapısı açar ve ummadığı yerden rızık verir"* dedi. Bunun üzerine fakih şöyle dedi: *"Allah'a yemin olsun ki, O'ndan lâıyıkıyla korkmadığımız halde bize çıkış yolu açar, rızık verir ve işlerimizi kolaylaştırır. Kim Allah'tan korkarsa, onun günahlarını bağışlar ve mükâfatını artırır"*.

Üç İnce Ruhlu Adam, Câmilere İssız Bırakmamak, Avn'ın Yumuşak Kalpliliği, Kötülük ve İyilik, Avn'ın İnsanlar Hakkındaki Hüsnu Zannı ve Tevbe-kârlar İle Dostluğu Tavsiye Etmesi

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

İsrailoğulları'ndan iki kardeş vardı. Biri diğerine; *"işlediğin-den dolayı en çok korktuğun amel hangisidir?"* dedi. Bunun üzerine diğeri; *"bir gün buğday tarlalarının yanından geçtim ve tarlaların birinden bir başak aldım. Sonra pişman oldum ve başağı aldığım tarlaya koymak istedim. Ancak hangi tarladan aldığımı şaşırdım ve herhangi birine bıraktım"* dedi. Sonra da; *"senin, işlediğinden dolayı en çok korktuğun nedir?"* diye sordu. O da şöyle dedi: *"Namaza durduğum zaman bacaklarımdan birine, diğerinden çok yüklenmemden korkuyorum"*. Babaları onların konuşmalarını dinliyordu ve; *"Allah'ım, eğer samimi iseler, fitneye düşüp bozulmadan onların ruhunu teslim al"* dedi. Onların hangisinin daha üstün olduğunu bilmiyoruz. Yezîd, babalarının daha üstün olduğunu söylemiştir.

Hasan b. Yezîd rivayet ediyor:

Avn b. Abdullah, Kûfe'de bir camiye girdi. Cübbesini toparlayarak ona yaslandı ve oturdu. Sonra şöyle dedi: *"Oturarak da olsa camileri ihyâ edin (issız bırakmayın)"*.

Ebu Harun Musa şöyle demiştir:

"Avn b. Abdullah bizlerle konuşur ve sakalı gözyaşlarıyla ıslanırdı".

Mis'ar, Avn'dan rivayet ediyor:

"Kötülükten sonra kötülük (işlemek) ne kötü. Kötülükten sonra iyilik (işlemek) ne güzel. Ondan daha güzeli ise iyilikten sonra (yine) iyilik işlemektir".

Mes'ûdî, Avn'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Hiç kimsenin, özel olarak insanların ayıplarıyla meşgul olduğunu sanmıyorum. Bunu yapmış ise de, bir gaflet anında yapmıştır".

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

"Tevbekârlarla beraber olun. Çünkü onlar insanların en ince kalplileridir".

Allah'ın Seçkin Kulu Olmak, Övme ve Yermeye Aceleci Davranmamak, İyi Niyet ve İlahi İnayet Arasında Bir Engelli Koşu, Kalplerin Pasını Silmek, Tevbe Edenin Göz Aydınlığı ve Zamanı İbadetle Değerlendirmeye Dâir

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

"Kim iyi bir durumda ve kendisine kötülük bulaştırmayacak bir yerdeyse, sonra rızık verilmiş olmasına rağmen, tevazu sahibi ise, o Allah'ın seçkin kullarındandır".

İbni Aclan, Avn'dan rivayet ediyor:

"Allah (c.c) bir kimseyi güzel kılmış, rızıkını bol vermiş, güzel bir makama erdirmiş ve bütün bunlara rağmen o Allah'a karşı kulluğunu unutmamışsa, o Allah ehlinin en iyilerindendir".

İbni Aclan, Avn'dan İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Birini övmeye ve yermeye acele etme. Umulur ki bugün sana iyilik eden yarın kötülük eder ve bugün kötülük eden yarın iyilik eder".

Said b. Sadaka, Avn'dan rivayet ediyor:

"Takvâ'nın başlangıcı iyi niyet, sonu ise Allah'ın yardım etmesidir. Kişi bu ikisi arasında şüpheli ve helâk edici şeylerle karşı"

karşıyadır. Cesedini (yakmak) için odun toplayan nefsiyle ve hileci, gafil ve aciz olmayan düşmanı şeytanla karşı karşıyadır". Avn daha sonra; "şeytan, sizin amansız bir düşmanınızdır, siz de onu düşman edinin..." (1) âyetini okudu.

Abdullah b. Utbe'nin babası, Avn b. Abdullah'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Kalplerin paslanması, günahların çoğalmasıyla olur. Pastan arınıp temizlenmesi ise, tevbeyle olur. Tevbe, kalpleri parlayan kılıç gibi yapar".

Ebu'l-İcl el-Esedî, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Kişinin kalbi, üzerine düşen her şeyin iz bıraktığı cam parçası gibidir. Vaaz tevbe edenlerin kalbine çabuk ulaşır ve onların kalpleri yumuşaktır. Günahları tevbeyle tedavi edin. Umulur ki tevbe, tevbe eden cennete götürür. Tevbe edenlerle oturup kalkın. Çünkü Allah'ın rahmeti tevbekârlara çok yakındır".

Ömer b. Musa el-Karaşî, Avn'dan rivayet ediyor: *"Tevbe edenlerin günahları üzüntüyle birlikte hep gözlerinin önündedir. Tevbe eden, işlediği günahları hatırladıkça gözü aydın olamaz".*

Seleme el-A'var, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Kişinin günahlarını önemsemesi onları terketmesine neden olur ve günahlarına üzülmesi tevbe etmesine kapı açar. Kişinin günahlarını önemsemesi, kendisi için bazı iyiliklerden daha faydalı olur".

Avn b. Abdullah, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Boş zamanda ibadet etmek Allah'ın inayetidir. İbadetlere devam ettikleri ve haksız yere kan akıtmadıkları sürece (Allah inayet eder)". Abdullah b. Mes'ud (r.a) evinden çıktığında da şöyle derdi: "Allah'ın adıyla, O'na dayandım, güç ve kuvvet O'ndanadır".

(1) Fâtır, 6.

Doğru Yemin, Dünya ve Âhiretin Teraziye Benzemesi, İmtihan, Helal ve Haramın Kısa Tarifi, Sahih Oruç ve İnsanın Amel Defterine Dâir

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

Sizden biri, şeytanın yemini gibi yemin edip de; "Allah'ın izzetine yemin ederim ki" demesin. Aksine Allah (c.c)'ın buyurduğu gibi; "İzzet sahibi Allah'a yemin olsun ki" deyin. Adamın biri Abdullah'a; "münafık olmaktan korkuyorum" dedi. O da; "münafık olsan korkmazdın" dedi.

Yahya, Avn'dan rivayet ediyor:

"Dünya ve âhiret, kulun kalbinde terazinin kefeleri gibidir. Biri diğerine ağır basar. İki kişi birbirini Allah için severse, onların en üstünü, sevgisi daha kuvvetli olandır. Âhiret için çalışanın yeri seni sevindirir ve şaşırtmaz. Dünya için çalışan ise seni şaşırtır ve yeri hoşuna gitmez. İki kişi bir araya gelir ve bozuşurlarsa, şeytan her birinin kalbine bir ukde (düğüm) atar. Birbirleriyle karşılaşır ve selamlaşırlarsa düğüm çözülür. Selamlaşmazlarsa düğüm olduğu gibi kalır. Birine, sevdiğin bir durumda bakmak istiyorsan, ona namaz kılariken bak".

Kurra, Avn'dan rivayet ediyor:

"Allah (c.c), hasta sahibinin hastasını ve çocuk sahibinin çocuğunu ilaç içmeye zorladığı gibi kulunu imtihana zorlar".

Mis'ar, Avn'dan rivayet ediyor:

"Helâl, tâbi olman, haram ise uzaklaştırman gerektir".

Abdurrahman, Avn'dan rivayet ediyor:

"Oruçların en faziletlisi, dört şeye riayet edilerek tutulan oruçtur: Yemekten, günden ve haramdan kaçınmak, iftarı sadakayla yapmak".

Mes'ûdî, Avn'dan rivayet ediyor:

"Kıyâmet günü her âdemoğlu için iki defter açılır. Biri iyiliklerinin, biri de kötülüklerinin bulunduğu defterdir. Defterinde yazılı her iyiliğe denk bir nimet verilir. Kötülükler ise Allah'ın dilemesine kalır".

Avn ile Meysera Arasındaki İlginç Diyalog, Farz Namazdan Sonra Duâ Etmek, Sadakanın Sevabını Artıran Duâ ve Ebu'd-Derdâ'nın En Güzel Ameli

Yahya b. Câbir rivayet ediyor:

Avn bize camide vaaz etti. Onun yaptığı vaaz gibisini hiç dinlememiştik. Sonra; *"Peygamber (s.a)'in ashabının namaz kıldığı mescit nerede?"* diye sordu. Onunla birlikte o mescide gittik. Abdest aldı ve iki rek'at namaz kıldı. Sonra şöyle dedi: *"Ziyaret edebileceğimiz hasta var mı?"*. *"Evet, var"* dedik. Hasta olan **Yezîd b. Meysera'nın** yanına geldik. Avn orada da vaaz etti ve bir öncekini unutturdu. Hasta olan **Yezîd b. Meysera** doğruldu ve şöyle dedi: *"Bahin, bahin⁽¹⁾. Büyük bir denize daldın ve ondan büyük bir ırmağ çıkardın. Etrafına ağaç diktin. Eğer ağaçların meyveliyse, onlardan yedin ve yedirdin. Eğer meyveli değilse, her birinin altında bir balta vardır".* Sonra Avn'a; *"bu durumda ne yaparsın?"* diye sordu. Avn; *"baltalarla ağaçları keserim"* dedi. **Yezîd**; *"sonra ne yaparsın?"* diye sorunca, *"sonra ateş yakarım"* dedi. Bunun üzerine **Yezîd b. Meysera** sustu. Avn; *"Yezîd b. Meysera'nın öğüdü gibi kalbime etki eden vaaz işitmedim"* demiştir.

Asım el-Ahval, Avn'dan rivayet ediyor: *"Sizi meşgul eden ihtiyaçlarınız için farz namazlarda duâ edin. Çünkü farz namazlarda duâ etmek, farz namazların nafile namazlara olan üstünlüğü gibidir".*

Kurra b. Halid, Avn b. Abdullah'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Bir yoksula bir şey verdiğinde ve o sana; 'Allah seni mübarek kılsın' dediğinde, sen de; 'Allah seni de mübarek kılsın' de ki, sadakanın sevabı sana kalsın".

Avn b. Abdullah rivayet ediyor:

Derdâ'nın annesine; *"Ebu'd-Derdâ'nın en güzel ameli neydi?"* diye soruldu. *"Düşünmek ve ibret almaktır"* karşılığını verdi.

(1) *"Bahin"* kelimesi bir şeye sevinme anında söylenen ve sevinç ifade eden bir kelimedir.

(Çev.)

İbni Mes'ud'un Ölen Kardeşine Ağlarken Söylediği Sözler, O'nun Duası, Mü'minin Sempatik Olmasının Lüzumu, Şükretmek, Fakir ile Zenginin Cennet'e Girken Farklı Olmaları ve Gaflete Dâir

Avn b. Abdullah rivayet ediyor:

Abdullah b. Mes'ud (r.a) kardeşi **Utbe** ölünce ağladı. "Sen ağlıyor musun?" denildiğinde şöyle dedi. "Kardeşimdi ve **Rasûlullah** (s.a)'la birlikte arkadaşım. Buna rağmen ondan önce ölmeyi ve sabredip sevap kazanmasını, onun benden önce ölmesinden ve sabredip sevap kazanmamdan daha çok isterdim".

Avn b. Abdullah, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Ey kahredici (Allah'ım)! Sana güç yetirecek yoktur. Ey Bâki, senin için son yoktur. Sen dirisin ve ölüleri diriltensin. Sen her nefse, kazandığının karşılığını verensin".

Ebu Hâzım, Avn'dan naklediyor:

"Mü'min ülfet gösteren (kaynaşan)'dır. Kaynaşmayan ve kaynaşılmayanda hayır yoktur".

Süfyan b. Uyeyne, Avn'dan rivayet ediyor:

"İçinde kötülük bulunmayan hayır, âfiyet halinde şükretmektir. Nimet verilip de şükretmeyen ve imtihan edilip de sabretmeyenler ne kadar çoktur. Gecenin veya gündüzün herhangi bir saatinde dilediğim zaman arzusuz ihtiyacımı gideren, duâ ettiğimde kabul eden Allah'a hamdolsun".

Semmâ'a b. Hilal, Avn'dan rivayet ediyor:

"Muhacirlerin fakirleri zenginlerinden yetmiş mevsim önce cennete girerler. Onların örneği, denizdeki gemi gibidir. Biri, sorgulanmadan geçer. Diğeri geldiğinde, kontrol edilmek için durdurulur".

Musa el-Cühenî, Avn'dan rivayet ediyor: "Bana yazıklar olsun. Benden gafil olunmazken (yani gözetken gafil olmazken) ben nasıl gafil olurum! Ağır gün arkamdayken geçimim beni nasıl mutlu eder! Karar kılacağım dünya başka iken, bu dünyadan nasıl hoşlanırım?".

Avn'ın Kendi Nefsine Verdiği Tesirli Vaaz

Mes'ûdî, Awn'ın, hatalarını hatırlayıp ağlarken şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Yazıklar olsun bana! Rabbime asi olmadığım hiçbir şey var mı? Yazıklar olsun bana! Verdiği nimetlerle O'na asi oldum. Tadi gitmiş ve vebali kalmış hatadan dolayı yazıklar olsun bana! Onun vebali, hakkımda hiçbir şeyi bırakmayan bir kitaptadır. Vah işlediğim kötülüğe! Hayâ etmedim ve Rabbimi gözetmedim. Yazıklar olsun! Benim hakkımda unutulmayı unuttum, gafil olmadıklarında gaflete düştüm. Yazıklar olsun; hayâ etmedim ve Rabbimi gözetmedim! Vah işlediğim kötülüğe! Benim zayi ettiğimi korurlar. Yazıklar olsun! Nefsime boyun eğdim ve nefsim bana boyun eğmedi. Bana ve ona zarar veren şeyde boyun eğdim. Ey nefsim! Yazıklar olsun! Sana ve bana fayda verende bana boyun eğmez misin? Ben onu ıslah etmek isterim, o ise beni bozmaya çalışır. Yazıklar olsun! Ben ona insaf ederim o bana insaf etmez. Onu doğruya eristirmeye çağırırım, o beni isyana düşmeye çağırır. Yazıklar olsun! Onu bu konuma indirsem, benim için tam bir düşmandır. Yazıklar olsun! Bugün beni isyana daldırmak ve yarın yakmadan tutmak istiyorsun. Rabbim! Onu bu şekilde bana musallat etme! Rabbim! Nefsim bana merhamet etmez, sen merhamet et! Ben onu mazur görüyorum, o beni mazur görmüyor. Hayırda benden nefret ediyor, ben de ondan nefret ediyorum. Şerde o beni, ben de onu seviyorum. Allah'ım; beni ondan, onu da benden afiyette kıl ki, ne ben ona, ne de o bana zulmetsin. Ne beni onun eline, ne de onu benim elime bırak. Yazıklar olsun! Nasıl, kaçınılmaz olan ölümden kaçmaya çalışırım? O beni unutmadığı halde, ben onu unutturum. Yazıklar olsun! Benim izimi sürmektedir. Ondan kaçsam da beni yakalayacaktır. Yazıklar olsun! Günahımın kalbimi yaraladığını iddia ederim. Fakat yaralarım kurumaz, gözlerim yaşarmaz ve geceleri uykusuz kalmaz. Yazıklar olsun! Bu şekilde samimi olmamdan korkarım. Rabbim merhamet etmezse, vay başıma gelenlere. Yazıklar olsun! Nasıl gücüm kırılmaz ve bîçâre düşmem? Rabbim merhamet etmezse vah halime! Nasıl bu ateşi söndürmek için gayret etmem. Eğer Rabbim merhamet etmezse vay halime! Yazıklar olsun! Nasıl hatamı hatırlamak, tembelliğimi gidermez ve onu yok edecek şeye yönlendirmez. Rabbim rahmet etmezse vay halime! Yazıklar olsun! Nasıl ellerimin yaptığı, yaramı deşmez!

Rabbim bana merhamet etmezse vay halime, vay halime! Yazıklar olsun! İlk günahım ikincisini işlememe engel olmaz ve işlediğim son hata ilkiyle birlikte günah kazandığımı hatırlatmaz. Rabbim beni bağışlamazsa halim nice olur, halim nice olur? Yazıklar olsun! Dilim, kulağım, kalbim ve gözümle yaptıklarım (beni âhiret işinden) alıkoydu. Rabbim beni bağışlamazsa vay halime! Kıyâmet gününde Rabbimi göremezsem, bana bakmaz, benimle konuşmaz ve beni temize çıkarmazsa halim nice olur? Günahımdan Rabbimin nuruna sığınırım. Amel defterimi solumdan veya arkamdan almaktan O'na sığınırım. Yüzümün kara olmasından ve gözümün kör olmasından O'na sığınırım. Rabbim bana merhamet etmezse halim nice olur. Yazıklar olsun! Neyle Rabbime karşılık veririm. Elimle mi? Dilimle mi? Kulağımla mı? Kalbimle mi? Gözümle mi? Her birinin aleyhinde delil ve hak isteyeniyi vardır. Rabbim bana merhamet etmezse halim nice olur? Günahımı hatırlamak nasıl beni meşgul edenlerden uzaklaştırmaz? Yazıklar olsun ey nefsim! Ne oldu da unutulmayacağı unutursun, yapılmayacağı yaparsın? Bunların hepsi Rabbinin katında sayılır ve eskimeyen kitaba yazılır. Yazıklar olsun! Kıyâmet gününde her nefsin yaptıklarından dolayı hesaba çekildiği ve günahlarının cezasını çektiği günden korkmaz mısın? Ve fânî olanı bâkî olana tercih edersin! Ey nefsim! Yazıklar olsun! Bulunduğun halden uyanmayacak mısın? Hastalandığında üzülüyor, iyileştiğinde günah işliyorsun. Fakir olduğunda üzülüyor, zenginleğinde fitneye düşüyorsun. Sana ne oluyor? Güçlü olduğun zaman azla yetiniyorsun, çalışmaya çağırıldığın zaman tembelleşiyorsun. Çalışmadan istediğini görüyorum. Öyleyse neden isteğin için çalışmıyorsun? Ey nefsim! Yazıklar olsun! Neden muhalefet ediyorsun? Dünyada zahidler gibi söz ediyorsun ve dünyaya râğbet edenler gibi çalışıyorsun. Yazıklar olsun! Neden ölümden nefret ediyorsun? Neden (Allah'a) boyun eğip de dünyayı sevmiyorsun? Ey Nefsim! Yazıklar olsun! Razi etmek istemiyor, razı olunmak mı istiyorsun? Kaçınıyor ve günah işliyorsun! Sana ne oluyor? İstedığında çok istiyorsun da, verdiğinde neden az veriyorsun? Hayatı mı istiyorsun? Ama nimetin gitmesinden sakınıyorsun ve şükretmiyorsun. Korku anında ta'zim ediyor ve istekte bulunuyorsun. Rahatlık ânında ise çalışmada kusur ediyorsun ve amel etmeden âhireti istiyorsun. Tevbeyi geciktiriyorsun. Hakkında, 'konuşmada usta, ancak çalışmada zorlanıyor' denilen gibi olma. Âdemoğullarının bazıları hastalandığında üzü-

lür, iyileştiğinde kendini güvende sanar, fakirleştiğinde üzülür, zenginlemediğinde fitneye düşer, güçlü olduğunda çalışmaz, istekli olduğunda tembellleşir, çalışmadan ister, istediği şey için çalışmaz, zahidler gibi konuşur ve rağbet ehli gibi amel işlemez, işledikleri için ölümden nefret eder, geride bıraktıkları için dünyayı sever, istediğinde çok ister, verdiğinde az verir, hayatı ister ve sakınmaz, fazla ister ve şükretmez, istediğinde mübalağa eder, çalışmada tembel davranır ve çalışmadan mükâfat ister. Yazıklar olsun! Ne kadar kandık, ne kadar gaflete düştük ve ne kadar cehalete düştük? Yazıklar olsun! Bizler niçin yaratıldık, bizden ne isteniyor? Yazıklar olsun! (Âhiretimiz için) hangi tehlikeye atıldık? Yazıklar olsun! Kötü amellerle (kendimizi) tehlikeye attık. Biz ne için yaratıldık? Cennet için mi? Yoksa cehennem için mi? Yazıklar olsun! Bizden ne isteniyor ve sanki istenen bizden başkasını ilgilendiriyor? Yazıklar olsun! (Yarın) ağızlarımız mühürlenip, ellerimiz konuştuğunda, ayaklarımız şahitlik ettiğinde, gizli işlerimiz ortaya döküldüğünde ve cisimlerimiz (aleyhimizde) şahitlik ettiğinde ne yaparız? Yazıklar olsun! Çok kusur işledik, özürümüz de, bizi temize çıkaracak bir şey de yoktur. Yazıklar olsun! Emelimiz çok uzun ve yaratıcımıza gitmekteyiz. Rabbimiz bizlere rahmet etmezse vah halimize, vay halimize! Ey Rabbimiz, rahmet et bizlere! Rabbimiz! Sen hikmet, izzet, ikram, şefkat, rahmet sahibisin. Çok yücesin, çok yakınsın, çok güçlüsün ve çok lutf sahibisin. Kazan, beyanın, hilmin ve lutfun çok güzeldir. Sen şükredilensin, ilim, hikmet ve ikram sahibisin.

Rabbimiz! Delillerin ne üstün, medhin ne çok, kitabın ne kadar açık, azabın ne şiddetli, sevabın ve ihsanın ne çok, medhin ne yüce, imtihanın ne güzel, nimetlerin ne kadar bol, mekânın ne kadar yüce, emrin ne kadar kâmil, arşın ne kadar yüce, cezalandırmanın ne kadar şiddetli, kürsün ne kadar geniş, yardımın ne kadar çok, halkettiğin memleketler ne güzel, kulların ne kadar çok, rızkın ne kadar bol, şükredenin ne kadar fazla, yardımın ne kadar çabuk, yarattıkların ne kadar sağlam, emrin ne kadar güçlü, affın ne kadar nurlu, zikrin ne kadar yüce, hükmün ne kadar adaletli, sözlerin ne kadar doğru, vadin ne kadar gerçek ve faydan ne kadar çabuk! Yazıklar olsun bana! Benden gafil olunmadığı halde gafil oluyorum. Arkamda ağır bir gün varken, nasıl geçimimle sevinirim? Bana ne yapılacağını bilmezken, nasıl tüzüntüm uzun olmaz? Ecelimin ne zaman olduğunu bilmezken,

nasıl dünya beni sevindirir? Az şey orada bana yeterken, nasıl dünya tutkum büyük olur? Asıl karar kılacağım yer olmadığı halde sevgim nasıl artar? Başka yerde karar kılacakken, dünya için nasıl mal biriktiririm? Arkamda bıraktıklarımın bana yararı olmazken, nasıl onun için hırslanırım? Benden öncekilerden dünyayı tercih edenlere dünya zarar vermişken, ben nasıl dünyayı tercih ederim? Tevbe kapısı kapanmadan nasıl amel etmem? Arkamda kalacak şeyden nasıl hoşlanırım? Bana yaklaşmışken, (âhiret) hesabından nasıl gafil olurum? Rızkım garanti edilmişken, nasıl onunla meşgul olurum? Amellerim önüme serileceğine göre, nasıl günah işlemeye devam ederim? Yegâne kurtuluşum Allah'ın taatındayken, nasıl itaat etmem? Benim için ne dilendiğini bilmezken, nasıl çokça ağlamam? Geçmiş (hatalarımı) hatırlar olduğum halde, nasıl gözüm aydın olur? Nefsimi katlanamayacağı şeye nasıl maruz bırakırım? Önümde (hesap) varken nasıl gönlüm hoş olur ve ölüm arkamdayken emelim nasıl uzun olur? Rabbim bana ihsan etmişken, nasıl onu hakkıyla gözetmem? Yazıklar olsun bana! Gafletim kendimden başkasına zarar verir mi? Veya nasibim zayi olmuşken başkası benim için çalışır mı? Yahut benim çalışmam (amellerim) başkasına verilir mi? Öyleyse niçin faydası bana olan (amelleri) işlemem? Yazıklar olsun bana! Ecelim biter ve Rabbim ilk yarattığı gibi beni tekrar diriltir. Sonra beni hesap yerinde durdurur ve hesap sorar. O beni benden daha iyi bilmektedir. Sonra beni dostlarımdan, ailemden, kendimden ve başkalarından uzaklaştıracak (korkunç âhiret ahvalini) müşahade ederim. Yerler ve gökler başka şekle çevrilir. Halbuki onlar itaat etmekte, ben ise isyan etmekteyim. Benim günahlarım gibi günahları olmayan dağlar toz olur, benim gibi hesapları olmamasına rağmen güneş ve ay (mahşerde) toplanır. Yıldızlar benim muhatap olduklarımla muhatap olmamalarına rağmen dökülür ve benim işlediğim amelleri işlemeyen hayvanlar mahşerde haşredilir. Günahı benden daha az olan gençler (o şiddetli ahvalden dolayı) ihtiyaçlar. Yazıklar olsun bana; durumum ne korkunç ve tehlike ne kadar büyük! Beni bağışla ve taatını tek düşüncem kıl! Cismimi bunun için güçlendir ve nefsimi dünya tutkusundan kurtar! Beni faydalı olanla meşgul et ve bu halim geçinceye kadar bana güç ver! Beni tekrar dirilttiğinde ihsan ve rahmet et, kötü sorgudan kurtar ve hesabımı kolay kıl! Zulmüm ve günahım nedeniyle o gün benden yüz çevirme! Nefislerin, kendinden başkasıyla ilgilenmediği o

korkunç günün korkusundan beni emîn eyle! Başkalarının amellerinin fayda vermediği o günde beni amellerimden faydalandır! Rabbim! Beni yaratan ve annemin karnında bana şekil veren sensin. Nesil nesil müşriklerin sulbünde dolaştırıp, merhamet edilecek ümmetin sulbünden çıkarttın (yarattın). Allahım! Bana rahmet et, İslâm nimetiyle ikram ettiğin gibi taatını ihsan et! Yaşadığım sürece sana asi olmaktan uzak kıl! Gizli yanlarımı açığa vurma ve günahlarımın çokluğuyla beni utandırma!"

Avn'ın Oğluna Verdiği Öğütler

Mes'udî, Avn b. Abdullah'ın, oğluna şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Ey oğlum! Sağlam iman ve temizliğe yanaşmayanlardan uzak ol! Rahmetli ve şefkatli olanlara yakın olanlardan ol. Uzaklığı kibir ve büyüklük nedeniyle olmayanlara, yakınlığı da, aldatmak için olmayanlara yakın ol. Kendinden öncekilere uyan, kendinden sonrakilerin imamıdır. İlmi daralmaz, cehalete kapılmaz ve şüphe duyduğu konuda acele etmez. Açığa çıkanı bağışlar ve kendisi için olana göz yumar. Başkası için olan hakkı artırır, kendinden hayır umulur ve şerrinden emîn olunur. Bilmeyenin medhine kanmaz ve bildiğini unutmaz. Zekât verse, konuşmalarından korkar ve bilmedikleri şeylerden dolayı mağfiret diler. 'Ben kendimi başkasından daha iyi bilirim. Rabbim beni benden daha iyi bilir' der. Amel etmede acele etmez ve iyi amelleri yaparken (Allah rızasını gözetmemekten) korkar. Sürekli zikreder ve düşüncesi şükretmek olarak akşamlar. Dikkatli olarak geceler ve sevinçli olarak sabaha erişir. Korkması gaflete düşmek, sevinci ise ganimete erişidir. Sevdiği konuda nefsi karşı çıkarsa, ona itaat etmez ve rağbeti bâkî olanlaradır. Fânî olanlara karşı ise kanaatkârdır. İlmi hilimle mezceder ve hatadan kurtulmak için susar. Anlamak için konuşur ve ganimete ermek için yalnız kalır. Bilmek için iyi davranır. Hata edeni dinlemez ve sapıklığa dalana kulak vermez. Güvenirliğini arkadaşlarına anlatmaz ve düşmanlar için şehadetini gizlemez. Hayrı gösteriş için işlemez ve utanarak iyi olan hiçbir şeyi terketmez. Fakirlerle oturup zikretmeyi, zenginlerle oyun oynamaktan daha çok sever. Ey oğlum! Geçmişteki yaptıklarıyla avunan ve gelecek için (kesin) olanları istemeyi unutanlardan

olma. Onlar hastalandığında karamsar olur ve iyileştiğinde kendini güvende sanar. Fakirleştğinde üzüldür, zenginleştğinde fitneye düşer, istediğinde tembellik eder, güçlü olduğunda kanaatkâr olur, çalışmadan ister ve istediğini elde etmek için çalışmaz. Bağışlanmayı temenni eder ve günah işler. Ömrünün başında gafildir ve aldanmıştır. Sonunda ise tembeldir. Zaman uzamış ve fitneye düşmüştür. Zaman uzamış ve buna aldanmıştır. Geçen ömrü için mazeret arar, ancak geçmiş için özür yoktur. Yaşar ve hatırlamaz, nimete ve isyana alışkındır. Kurtulmak ister, ama (günahlardan) sakınmaz. Fazla nimet ister, ama şükretmez. Halbuki görevi şükretmektir, özür dilemek değildir. Emredilmeyeni yapar, fazla kazancı zayi eder. Verdiğinde az verir, ama çok ister. Rızkını takdir eden ise, kendisinin takdir ettiğinden daha hayırlısını takdir etmiş ve rızkını bol vermiştir. Hesabını kolaylaştırmış, yeterli olanı vermiş ve kendisini saptıracak şeylerden men etmiştir. Verilenlerin şükürünü eda etmekten acizdir ve kalanlardan daha fazlasını ister. Salihleri sever, fakat onların amellerini işlemez, kötülerden nefret eder, fakat kendisi onlardan biridir. Zan üzere buğzetmekle âhireti ister ve yakın olandan çekinmez. Dünyada istediklerine güç yetiremez ve âhiretten bâki olanı kabul etmez. Dünyada fânî olanı yapar, bâki olanı terkeder. İyi olduğunda tevbe ettiğini sanar, ama imtihan edildiğinde tekrar (isyana) döner. Dünyada zahidler gibi konuşur ve tamahkârlar gibi amel işler. Kötülüklerinden dolayı ölümü istemez, fakat hayatında kötülükleri terketmez. Verilmediğinde kanaat etmez, verildiğinde ise doymaz. Hoşuna giden arzedildiğinde, 'çalışmak yeter' der ve onu yapar. Çalışması istendiğinde; 'kanaatkâr olmak yeter' der ve tembellik eder. Korkusu tembelliğini gidermez ve isteği onu çalışmaya yönlendirmez. Çalışmadan mükâfat ister ve uzun emeli nedeniyle tevbeyi geciktirir. Yaratıldığı gaye uğrunda çalışmaz. Garanti edilmiş rızık için koşuşturur, âhireti için çalışmada kanaatkâr davranır. Allah'a ait işlerde mahlûkattan korkar, mahlûkata karşı Allah'tan korkmaz. Kendinden güçlü olanlardan Allah'a sığınır, güçsüz olanlardan sığınmaz. Ölümünden korkar, (azaptan) kurtulmayı istemez... Amel etmediği ilmin faydasını umar, kesin zararı olan cehaletten sakınmaz. Kendinden aşağı olanlarla alay eder, onların haklarını gözetmez. Rızık bakımından kendinden iyi olanlara bakar, daha fakirleri unuttur. Kendinden daha az günah işleyenler için endişelenir, az bir amelle kendine çok

sevap umar. Başkalarının ayıplarını görür, kendi ayıplarını görmez. Ölüm hatırlatıldığında; 'sizden öncekiler böyle değildi' der. 'Onlar gibi amel etmek istemiyor musun?' denildiğinde ise; 'kim onlar gibi olabilir' karşılığını verir. Söz söylemek onun için kolaydır, fakat amel etmek zordur. Güvenilir görünmek için yumuşak olur ve bunu hiyanet için fırsat olarak kullanır. Düşmanlık etmek için dostluğu öğrenir. Kötülükte hızlı, iyilikte yavaştır. Zenginlerle sohbet etmeyi fakirlerle birlikte olmaktan daha çok sever. Uykuda acele eder, fakat orucu geciktirir. Ne namaz kılarak sabahlar, ne de oruç tutarak akşamlar. Tek düşüncesi uyuyarak sabahlamak ve bir öğünü yemişken ikinciye düşünmektir".

Haccâc, Mes'ûdî'den şu ilâveyi rivayet etmiştir:

"Namaz kıldığında acele eder. Rûkûda koyun gibi oturur, tavuğun yem toplaması gibi secde eder. İsteyince ısrarla ister, kendinden istendiğinde; 'sonra' der. Konuştuğunda yemin eder, yemin ettiğinde yerine getirmez, söz verdiğinde tutmaz. Nasihat edildiğinde yüzünü ekşitir, övüldüğünde sevinir. İnsanların ayıplarını araştırmaktan geri durmaz. İyilikte nasibi yoktur, ancak -yapmadığı halde- iyilik edilmesini sever ve umar. Adaleti -başkasından- bekler, hiyanet ehlini sırdaş edinir, emanet ehlini düşman edinir. Selam verdiğinde işittirmez, verildiğinde selamı almaz. Bakınca haset gözüyle bakar, yüz çevirince kinle yüz çevirir. Fakirlerle alay eder. Yanında olanı nifakla razı eder, yanında olmayanı bilmedikleriyle itham eder. Konuştuğunda seni bıktırır, üzer. Üzdüğünde sevinir, sevindiğinde zarar verir. Ayrıldığında (gıybetini) yaparak etini yer, sırrını verdiğinde canını yakar. Kendisine uyduğunda haset eder, uymadığında nefret eder. Kendinden üstün olunmasını istemez. Kendisi üstün olmak için çalışmaz. İyilik edene mükâfat vermekten acizdir, kendisine haksızlık edene karşı ise tavizkârdır. Susup hatadan uzak olmaz, bilmedikleri hakkında konuşur. Dili kalbine galebe çalar ve kalbi sözlerini kontrol edemez. Riyakârlık yapmak için öğrenir. Kibirlidir ve gizlediğinin aksini dışarı vurur. Fânî olanlara sarılır, bâkî olanlardan uzaklaşır. Dünyaya sarılır, takvâdan uzaklaşır".

Mis'ar, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

"Allah (c.c), bizleri kurtardığı bir şeye tekrar döndürücü değildir.

"Allah (c.c) şöyle buyurmuştur: '...Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da O sizi kurtarmıştı...' (1). Allah (c.c) iki yemin sahiplerini cehennemde bir araya getirmeyecektir. 'Onlar, olanca güçleriyle Allah'a yemin ettiler ve dediler ki: 'Allah, ölen bir kimseyi tekrar diriltmez' (2). Biz ise, olanca gücümüzle yemin ediyoruz ve diyoruz ki: Allah (c.c) ölenleri tekrar diriltecektir".

Abdullah b. Ma'kal, Avn b. Abdullah'tan rivayet ediyor:

Adamın biri oğluna nasihat ederek şöyle dedi: "Ey oğlum! Takvâya sarıl. Bugün düünden, yarın bugünden daha hayırlı olmaya çalış. Namaz kıldığın zaman, veda edenin namazı gibi kıl. İhtiyaçlarından fazla istekte bulunmaktan sakın. Çünkü, bu hazır fakirliktir. Özürlenecek şeylerden sakın".

Avn'ın Yetiştirdiği Sahabiler, Hadis Aldığı Kimseler ve Hadisleri

Avn b. Abdullah birçok sahabiye erişmiştir. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas ve Ebu Hureyre (r.a)'den hadis işitmiştir. Rivayetlerinin çoğu, dedesi Abdullah b. Mes'ud'dandır. Babası Abdullah b. Utbe ise sahabilerden sayılır.

Avn b. Abdullah, Şa'bî, el-Eved b. Yezid ve tâbiilerin büyüklüleriyle birlikte olmuştur. Avn birçok tâbiden rivayette bulunmuştur. İsmail b. Ebi Halid, Ebu İshak eş-Şeybânî, Ebu'z-Zübeyr, Ebu Süheyl Nâfi b. Mâlik ve Mücâlid rivayette bulunduğu tâbiilerdendir. Ayrıca kendisinden Said el-Makberî, Mâlik b. Moğol, Mis'ar ve daha başka âlim zâtlar rivayette bulunmuştur.

Avn b. Abdullah b. Utbe, İbn Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'le birlikte otururken oradakilerden biri; "Allah (c.c) çok büyüktür. O'na çokça hamdolsun, sabah ve akşam O'nu tenzih ederim" dedi. Rasûlullah (s.a); "bunu söyleyen kimdir?" deyince "benim ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a); "hayret ettim. O sözler üzerine göklerin kapıları açıldı" buyurdu. İbn Ömer (r.a); "Peygamber (s.a)'in böyle dediğini duyduktan sonra o sözleri söylemeyi hiç terketmedim" demiştir.

(1) Âl-i İmran, 103.

(2) Nahl, 38.

Avn b. Abdullah b. Utbe'nin babası, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

Beni Süleym kabilesinden **Amr b. Abese** adında birisi Medine'ye geldi. Peygamber (s.a)'i sadece Mekke'de görmüştü.

"Ey Allah'ın Rasûlü! Bildiğini ve benim bilmediklerimi bana öğret. Bana faydalı olanı ve zararlıyı öğret. Hangi gece kılınacak nafile namaz daha faziletlidir?" dedi. Peygamber (s.a); *"gece yarısı kılınan namaz daha faziletlidir. Gece yarısında bir saat var ki, o saatte Allah (c.c) dünya semasına iner ve şöyle der: 'Kullarımı bağkasına sormam. Duâ edecek var mı? Duâsını kabul edeyim. Bağışlanmayı isteyen var mı? Bağışlayayım. Sıkıntıda olan var mı? Sıkıntısını gidereyim'. Sabah oluncaya kadar böyle der ve sonra Rahman olan Allah (c.c) tekrar çıkar"* buyurdu.

(Avn'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garîptir ve kendisinden Saîd münferid olarak rivayet etmiştir.)

Avn b. Abdullah b. Utbe, İbni Mes'ud (r.a)'dan hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.

Avn'ın babası İbni Mes'ud (r.a)'dan Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kimin gözünden sinek başı kadar da olsa, Allah korkusundan yaş çıksa ve yüzüne aksa, Allah (c.c) onun yüzünü cehenneme haram kılar".

(Avn'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garîbdır ve kendisinden Muhammed b. Humeyd münferid olarak rivayet etmiştir.)

Avn'ın babası, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

Rasûlullah (s.a), biz de yanında olduğumuz halde tebessüm etti. *"Ey Allah'ın Rasûlü! Neden gülümsedin?"* dedik. *"Müslümanın hastalıktan korkmasına şaşıtm. Hastalığın mükafatını bilse, Allah'a kavuşuncaya kadar hasta olmayı isterdi."* buyurdu.

Avn b. Abdullah, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

Bir gün Peygamber (s.a) gülümsedi. Biz; *"ey Allah'ın Rasûlü! Ne oldu?"* dedik. *"Ölümünden nefret eden şu müslüman kula şaşıtm. Eğer hastalığın mükafatını bilse, sürekli hasta kalmayı ister"* buyurdu ve tekrar gülümsedi. Biz yine; *"ey Allah'ın Rasûlü! Niçin gü-*

lüksüyorsun?" dediğimizde şöyle buyurdu: "Melekler gelip namazgâha bakarlar. Bir kulun hastalıktan dolayı namaza gelemediğini gördüklerinde göğe çıkar ve şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Namazgâha geldik ve falanca kulunun hastalıktan dolayı gelemediğini gördük'. Allah (c.c) da; 'Önceden yapmakta olduğu amellerin sevabını verin' buyurur".

Avn'ın babası, İbni Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Üç şeyin (sevabı) kabirdeki mü'min için devam eder: Bıraktığı ilimle amel edilen âlimin, verildiği yere fayda vermeye devam eden sadakanın ve hayır duâda bulunan evlat bırakanın sevabı öldükten sonra devam eder".

(Avn'ın babasından rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Muhammed b. Ebi Humeyd münferid olarak rivayet etmiştir.)

Avn'ın babası, İbni Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Gafiller arasında Allah'ı zikreden, (savaştan) kaçanların yanında (kaçmayıp) sabreden gibidir". (Avn'ın muttasıl ve merfu olarak rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve kendisinden sadece Muhsin rivayet etmiştir. Onu sadece bu yolla bilmekteyiz. Ayrıca bu hadisi Abdullah b. Dinar, İbn Ömer (r.a)'den merfu olarak rivayet etmiştir.)

Avn, babasından İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Hangi kul; 'Allah'ı tenzih ederim, O çok yücedir ve hamd O'nadır. O'ndan başka ilâh yoktur ve O çok büyüktür' derse, meleklerden biri o sözleri alır ve göğe çıkar. Yanlarına uğradığı tüm melekler o sözleri söyleyen için mağfiret dilerler ve onlarla birlikte Allah'a varır". Avn şöyle demiştir: "Bu hadisi bazı âlimlerimize aktardım ve şöyle dediler. 'Kim bu sözleri söyler ve 'güç ve kuvvet sadece Allah'ın inayetiyledir' sözünü eklerse, Allah ona bakar'. Allah (c.c) kime bakarsa, ona rahmet eder".

Bu hadisi İbni Aclan, mevkuf olarak rivayet etmiştir.

Avn'ın kardeşi Ubeydullah, Ebu Hureyre (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Cuma günü bir saat vardır ki, o saatda kim Allah'tan bir şey isterse, Allah (c.c) istediğini verir".

Avn'ın babası veya kardeşi, Nu'man b. Beşir (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Allah'ı zikredenler, tekbir getirenler, hamededenler ve O'nu noksanlıklardan tenzih edenler arşın etrafında dönerler ve arıların sesi gibi ses çıkarırlar. Allah'ı zikrederler. Sizden biri Allah katında anılacak bir şeyi bulunmasını istemez mi?"

Şa'bî anlatıyor:

Numan'ın annesi ve babası Beşir'e; *"Ey Beşir! Oğlum Numan'a (bir şey) ver"* dediler. Sonra da; *"Peygamber (s.a)'i şahit edin"* dediler. Bunun üzerine Beşir Peygamber (s.a)'e geldi ve (bu hususa) şahit olmasını istedi. Peygamber (s.a) Numan'a; *"bütün çocuklarına aynısını verdin mi?"* diye sorunca, Numan; *"hayır vermedim"* dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a); *"ben zulme şahitlik yapmam"* buyurdu. Awn, babasının Peygamber (s.a)'i; *"aralarında eşit davranın"* derken işittiğini rivayet etmiştir. Awn'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve onu İbni Cüreyc'in kendisinden rivayetiyle bilmekteyiz.

Yusuf b. Abdusselam babasından rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'le yürürken beraberindekiler; *"ey Allah'ın Rasûlü! Hangi ameller daha üstündür?"* dediler. Peygamber (s.a); *"Allah ve elçisine iman etmek, Allah yolunda cihat etmek, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed (s.a)'in Allah'ın elçisi olduğuna şehadet etmek ve (Allah) için hac yapmaktır. Bu şehadeti getirenin şirkten uzak olacağına şehadet ederim"* buyurdu.

(Awn'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Amr b. Said münferid olarak rivayet etmiştir.)

Avn yoluyla el-Esved, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'e salavât getirdiğiniz zaman, en güzel şekilde getirin. Çünkü getirdiğiniz salâvatların sona arzedilmeyeceğini bilemezsiniz. Salavat getirirken de şöyle deyin: 'Allah'ım; rahmetini, bereketini ve salâtını peygamberlerin efendisi, müttakilerin imama, peygamberlerin sonuncusuna, kulun ve elçin Muhammed (s.a)'in üzerine olsun. Allah'ım! Evvelkilerin ve sonrakilerin gıpta"

edeceği Makam-ı Mahmud'a onu erıştır. Allah'ım! İbrahim ve ehline selam ettiğin gibi, Muhammed ve ehline selam et. İbrahim ve ehlini mübarek kıldığın gibi, Muhammed ve ehlini mübarek kıl. Sen çok yücesin ve hamdedilensin".

Avn yoluyla el-Esved b. Yezid, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'e en güzel şekilde salavât getirin. Çünkü (getirilen salavâtlar) ona ulaştırılır".

el-Esved, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Allah'ım; salâtını ve rahmetini peygamberlerin efendisi (s.a)'nin üzerine kıl".

el-Esved b. Yezid, İbni Mes'ud (r.a)'un; "...yoksa Allah'ın katından bir ahid mi aldı?" ⁽¹⁾ âyetini okuyup şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah (c.c) kıyâmet gününde; 'kimin yanında katımdan ahid varsa ayağa kalksın' der". Dediler ki: "ey Abdurrahman'ın babası! Bize bunu öğret". Bunun üzerine şöyle dedi: "ey yerleri ve gökleri yaratan, açığı ve gizliyi bilen Allah'ım! Şu dünya hayatında beni nefsimi bırakırsan, şerre yaklaştırır ve hayırdan uzaklaştırır. Ben sadece rahmetine güveniyorum. Bunu benim için katında ahid (söz) kıl ve kıyâmet gününde ahdimi yerine getir. Çünkü sen ahdinden asla dönmezsın".

AMR B. ABDULLAH ES-SEBÎ (R.H.)⁽²⁾

Allah dostlarından biri de, uzun bir yaşam süren ve ibadet eden, hakkı görüp anlayan, sabrederek yaşayan Ebu İshak Amr b. Abdullah es-Sebî'dir.

Tasavvuf sabretmek ve güçlülere katlanmak, gayret etmek ve amel işlemektir.

(1) Meryem, 78.

(2) Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c.4, s.338.

Ebu İshak'ın Doğumuna, Güzel Hallerine, Namazına ve Vefatına Dair Rivâyetler

Esved b. Âmir, Şüreyk'ten rivayet ediyor:

"Ebu İshak, Osman (r.a)'ın hilafeti zamanında doğdu". Esved b. Âmir; "Şüreyk'in, 'Osman (r.a)'ın hilafetinin bitmesine üç yıl kala doğdu' dediğini sanıyorum" demiştir.

Yusuf b. Yakub, Cerir'den rivayet ediyor:

"Kim Ebu İshak'la oturup kalkarsa, Ali ve Abdullah (r.a)'la oturup kalkmış olur" denilirdi.

Ahmed ez-Zübeyri rivayet ediyor:

"Ebu İshak, Peygamber (s.a)'in ashabından yirmilüç veya yirmidört kişiden rivayette bulunmuştur".

Vekî, A'meş'ten rivayet ediyor:

"Ben ve Ebu İshak biraraya geldiğimiz zaman Abdullah'ın hadisini aktarırdık (konuşurduk)".

Hafs b. Kıyas, A'meş'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:
"Ebu İshak'la yalnız kaldığım zaman Abdullah'ın hadislerini aktarırdık".

Ebu Bekir b. Ayyaş, Ebu İshak'tan rivayet ediyor: *"Ziyad zamanında, altı veya yedi savaşa katıldım".*

Yahya b. Adem, Ebu Bekir b. Ayyaş'tan rivayet ediyor:

"Ebu İshak'ı, Hâriciler'in zamanında 126 veya 127 hicri yılında defnettik".

Süfyan hocalarından rivayet ediyor:

"Şa'bi ve Ebu İshak biraraya geldiler. Şa'bi, Ebu İshak'a; 'Ey Ebu İshak! Allah'a yemin olsun ki sen, benden daha hayırlısın' dedi. Ebu İshak ise; 'hayır! Allah'a yemin olsun ki sen, benden daha hayırlısın' dedi.

Alâ b. Salim el-Abdî rivayet ediyor:

"Ebu İshak, ölümünden iki yıl önce iyice halsizleşti. Kaldırılmayınca ayuğa kalkamıyordu. Halkıktığında ise bin âyet okuyordu".

Süfyan b Uyeyne rivayet ediyor:

Avn b. Abdullah, Ebu İshak'a; "*senden (yani yaptığın amel-lerden) ne kaldı?*" dedi. O da; "*Bakara sûresini bir rekâtta okuyorum*" dedi. Bunun üzerine Avn; "*şerrin gitmiş, hayrın kalmış*" dedi.

Ebu'l-Ahvas, Ebu İshak'tan rivayet ediyor:

"İhtiyarladım ve düştüm. Her aydan üç gün, haram ayların pazartesi ve perşembe günlerini tutabiliyorum".

Süfyan, Ebu İshak'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Zenginlik, dini yaşamak için yardımcı bir etken gibi görülürdü".

Muhammed b. Yezid el-Küfî, Ebu Bekir b. Ayyaş'ı şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

Dahhak b. Kays, Ebu İshak öldüğünde Kûfe'ye geldi. Cenazeyi ve katılanların çokluğunu görünce; "*aranızdaki bu kişi rabbani imiş*" dedi.

Ebu İshak'ın Hadis Aldığı Sahâbiler ve Hadisleri

Ebu İshak es-Sebî'î yirmitüç sahabiden müsned rivayetlerde bulundu. Ali (r.a)'yi gördü ve ondan hadis işitti. Ayrıca Said b. Zeyd, İbn Ömer, Üsâme b. Zeyd, Abdullah b. Zübeyr, Berâ b. Âzib –rivayetlerinin geneli bu sahabidendir– Zeyd b. Erkam, Nu'man b. Beşir, Hârise b. Vehb, Abdullah b. Yezid el-Hatmî, Ebu Cuheyfe, Amr b. Hâris el-Mustalikî, Süleyman b. Surad, Habeşî b. Cünâde ve daha başkalarından hadis aktarmıştır. Bazı sahâbi ve tâbîflerden münferid olarak hadis aktarmıştır. Münferid olarak rivayette bulunduğu sahabilerden bazılarının Abede b. Hazen, Küdeyr ez-Za'bî, Matar b. Ükâmis ve Nasr b. Hazen –olduğu söylenmiş–dir.

Ebu Sinan, Ebu İshak'tan naklediyor:

"Peygamber (s.a)'in ashabından Üsâme b. Zeyd b. Erkam, Berâ b. Âzib ve İbni Ömer'i gördüm. Elbiselerini dizlerine kadar topluyorlardı".

Ebu İshak, Said b. Zeyd'den rivayet ediyor:

Peygamber (s.a) binek üzerinde olduğu halde yola çıktı. Bineğe; *"sabit dur; çünkü üzerinde peygamber, siddik ve şehit var"* buyurdu. Yanında Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.a) vardı.

Ebu İshak, Berâ b. Âzib (r.a)'den naklediyor:

"Peygamber (s.a) Hudeybiye'de, Mekke ehliyle üç madde üzerinde anlaşma yaptı. Mekke'den gelenleri iade edecekti. Müşrikler ise, Peygamber (s.a)'in ashabından kendilerine gelenleri iade edecek, ikinci yıl silahlar kınında geleceklerdi...". (Bu hadis sahihtir ve sahih oluşunda ittifak edilmiştir. Onu Ebu İshak'tan Şu'be, İbrahim b. Yusuf ve İsrail rivayet etmiştir.)

Ebu İshak, Berâ b. Âzib (r.a)'den naklediyor:

Bir kişi, bir gece Kehf sûresini okuyordu. Atının bir şeyden huylandığını gördü. Dışarı çıktığında, bulut gibi bir şey iniyordu. Bunu Rasûlullah (s.a)'a haber verince Peygamber (s.a); *"O, Kur'an için inen sekinet (güven)'dir"* buyurdu. (Bu hadis sahihtir.)

Ebu İshak, Berâ b. Âzib (r.a)'den naklediyor:

Peygamber (s.a)'e ipek bir elbise getirildi. Müslümanlar elbisenin yumuşaklığına hayret ettiler (hoşlarına gitti). Bunun üzerine Peygamber (s.a); *"yumuşaklığına hayret mi ediyorsunuz? Sa'd b. Muaz'ın cenneteki mendilleri bundan daha yumuşak ve daha hayırlıdır"* buyurdu.

Şu'be, Ebu İshak'tan naklediyor:

Zeyd b. Erkam'a; *"Peygamber (s.a) kaç gazve yaptı?"* diye sordum. *"Peygamber (s.a) ondokuz gazve (savaş) yaptı"* dedi. *"Sen kaç tanesine katıldın?"* dediğimde, *"onyedisine katıldım"* dedi. *"Peygamber (s.a)'in ilk yaptığı gazve hangisi?"* diye sordum; *"Zü'l-Aşira veya Zü'l-Aşir gazvesi"* dedi.

(Bu hadis sahihtir ve sahih oluşunda ittifak edilmiştir. Hadisi Züheyr, Yunus b. Ebî İshak, el-Cerrah Ebu Vekî, Ebu Bekir b. Ayyaş ve İsrail rivayet etmiştir.)

Ebu İshak, Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkam (r.a)'ın Peygamber (s.a)'i şöyle derken işittiklerini rivayet ediyor:

"Kanlarınız ve mallarınız, şu günün ve şu yerinizin haram oluşu gibi (birbirinize) haramdır".

(Ebu İshak'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve kendisinden Musa münferid olarak rivayet etmiştir.)

Ebu İshak, Nu'man b. Beşir (r.a)'in hutbe okurken, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini naklediyor:

"Cehennem ehlinde, en hafif azaba uğrayan kişinin ayaklarının altına iki köz konur ve onların kızgınlığından beyni kaynar". Bu hadisi Ebu İshak'tan A'meş, Şureyk, İsrail, Ravh b. Müsa-fir ve İsmail b. Mücâlid rivayet etmiştir.

Abdullah b. Mâlik, İbni Ömer (r.a)'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) Müzdelife'de akşamla yatıyı üç ve iki rekât olarak kıldı. Ben de o namazları aynı yerde Peygamber (s.a)'le birlikte tek kâmetle kıldım".

Züheyr, Ebu İshak'tan rivayet ediyor:

"Abdullah b. Yezid el-Ensâri yağmur duâsına çıktı. Onunla birlikte çıkanların arasında Berâ b. Âzib ve Zeyd b. Erkam (r.a) da vardı. O gün onlarla birlikteydim. Abdullah minbersiz ayağa kalktı ve yağmur duâsı yaptı. Sonra iki rekât namazı aşikâr kıldırdı, ezan ve kâmet okunmadı". Züheyr, Abdullah b. Yezid'in; "Peygamber (s.a)'i böyle yaparken gördüm" dediğini aktarmıştır.

Ebu İshak, Amr b. Hâris el-Huzâi (r.a)'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) vefat ettiğinde ne bir dirhem, ne bir dinar, ne koyun, ne deve bıraktı. Ne de (dünyalık bir şey hakkında) vasiyet etti. Sadece beyaz katırını, silahını ve bağışladığı toprağı bıraktı".

Bu hadisi Ebu İshak'tan Sevrî, Ebu'l-Ahvas, İsrail ve Yunus rivayet etmiştir.

Ebu İshak, Habeshî b. Cünâde (r.a)'in, Peygamber (s.a)'i şöyle derken işittiğini rivayet ediyor: "Borcu geciktirmek, zulmün bir tarafı (kısmı)'dır".

Ebu İshak'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Ubeydullah münferid olarak rivayet etmiştir.

Ebu İshak Küreyz ez-Za'bî'den rivayet ediyor:

Bir bedevî Peygamber (s.a)'e geldi ve; *"beni cennete yaklaştıra-*

cak ve cehennemden uzaklaştıracak bir amel öğret" dedi. Peygamber (s.a); *"seni amele sevkeden cennet ve cehennem mi?"* deyince, bedevî; *"evet"* dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a); *"doğruyu söyle ve malının fazlasını tasadduk et"* dedi. Bedevî; *"her an doğru söylemeye ve malımın fazlasını infak etmeye güç yetiremem"* dedi. Peygamber (s.a); *"öyleyse yemek yedir ve selamı yay"* dedi. Bedevî; *"bu da ağır gelir"* dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a); *"deven var mı?"* diye sordu. Bedevî; *"evet var"* karşılığını verdi. Peygamber (s.a); *"develerine ve su aldığın kaynağa iyi bak. Sonra, sudan yana sıkıntısı olan bir eve git ve onlara su ver. Umulur ki develerin helâk olmaz, sulağın delinmez ve cenneti kazanırsın"* buyurdu. Bunun üzerine bedevî tekbir getirerek oradan ayrıldı. Ne develeri helâk oldu, ne de sulağı delindi. Sonra şehit olarak öldü".

Ebu İshak, Matar b. Ukâmis (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Allah (c.c) bir kulun ölümünü herhangi bir yerde takdir ettiği zaman, onun için orada bir ihtiyaç kılar". Bu hadisin benzerini Ebu İshak'tan Kays b. Rabî ve Hudeyc b. Muâviye rivayet etmiştir.

Ebu İshak, Enes (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kimin yanında anılırsam, bana salavât getirsin. Kim bana bir salavât getirirse, Allah (c.c) ona on salavât getirir".

Abdullah b. Zeyd, Berâ b. Âzib (r.a)'den rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) kafasını rûkûdün kaldırdığı zaman, secdeye varıncaya kadar hiçbirimiz eğilmezdi". (Bu hadis sahîhtir ve sahîh oluşunda ittifak edilmiştir. Onu Ebu İshak'tan Şu'be, Sevrî, İsrail ve başkaları rivayet etmiştir. Ayrıca Şu'be, Ebu İshak'tan hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.)

Ebu İshak, Amr b. Meymun'dan, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) duâ ettiği ve bir şey istediği zaman üç defa tekrarlamayı severdi". İsrail, Ebu İshak'tan hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.

Ebu İshak, Amr b. Meymun'dan, İbni Mes'ud (r.a)'un şöyle

dediğini rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a) üç defa duâ etmeyi ve üç defa istiğfar etmeyi severdi" (hoşuna giderdi).

Amr b. Meymun, Abdullah (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in; *"Yer başka bir yere, gökler de (başka göklere) değiştirildiği... gün (Allah bütün zalimlerden intikam alacaktır)"* ⁽¹⁾ âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Gümüş gibi beyaz bir yere çevrilir. Üzerinde ne günah işlenmiş ve ne de haksız yere kan akıtılmıştır". (Ebu İtab bu hadisi merfu ve münferid olarak, kendisinden ise Ebu'l-Ahvas mevkuf olarak rivayet etmiştir.)

Ebu İshak, Alkame, el-Esved ve Mesrûk'tan, Abdullah (r.a)'ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Peygamber (s.a)'i sağına selam verirken gördüm. 'Esselâmü aleyküm ve rahmetullah' deyip selam verince (arkadan) yüzünün beyazı görünüyordu. Diğer tarafına selam verdiğinde de aynıydı".

Bu hadisi Ebu İshak'tan bu şekilde sadece Ebu Mâlik Abdumelik b. Hüseyin en-Nahaf rivayet etmiştir.

Ebu'l-Ahvas, İbn Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kim beni rüyasında görürse, (hakikaten) beni görmüştür. Çünkü şeytan benim kılığıma bürünemez". (Ebu İshak ve Ebu'l-Ahvas'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Ravh münferid olarak rivayet etmiştir.)

Ebu'l-Ahvas, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Kim Allah'a eş koşar olduğu halde ölürse cehenneme girer". **Abdullah (r.a)** şöyle demiştir: *"Kim de Allah'a eş koşmaz olduğu halde ölürse cennete girer"*. Ebu İshak ve Ebu'l-Ahvas'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Şu'be'den Abdurrahman b. Osman el-Bekrâvî münferid olarak rivayet etmiştir.

Sıla b. Züfer, Huzeyfe (r.a)'den, Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

(1) İbrahim, 48.

"Ben kıyâmet gününde insanların efendisiyim. Rabbim bana nida eder. Ben de; 'buyur ey Rabbim! Sen çok yücesin ve makamın yücedir. Hidayet üzere olan, senin hidayete erdirdiğindir. Kulun önündedir. Senden başka sığınılacak yoktur. Sen çok yücesin ve makamın çok yücedir' derim. Namuslu ve iffetli kadına iftira etmek yüz yıllık ameli yok eder" buyurdu. Ebu İshak'ın Sıla b. Züfer'den rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Musa Leys'ten münferid olarak rivayet etmiştir.

Ali (r.a), Peygamber (s.a)'in, Rabbinden naklederek şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Oruç benim içindir ve onun müköfatını ben veririm. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk'ten daha sevimlidir". Ebu İshak'ın rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve kendisinden sadece Musa b. Umeyr rivayet etmiştir.

Ebu İshak, Şakik b. Seleme'den, Hasan b. Ali (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

Bir kadın iki çocuğuyla birlikte Peygamber (s.a)'e geldi ve sadaka istedi. Peygamber (s.a) ona üç tane hurma verdi. Kadın iki çocuğuna birer hurma verdi. Çocuklar hurmalarını yediler ve annelerinin elindeki (bir) hurmaya bakmaya başladılar. Bunun üzerine kadın elindeki hurmayı ikiye böldü ve her bir çocuğa yarım hurma verdi. Peygamber (s.a); *"çocuklarına merhametinden dolayı Allah (c.c) ona merhamet etti"* buyurdu.

(Ebu İshak ve Şakik'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Hudeyc münferid olarak rivayet etmiştir.)

Ikrima, İbn Abbas (r.a)'dan rivayet ediyor:

Ebu Bekir (r.a) *"ey Allah'ın Rasûlü! yaşlandın"* dedi. Peygamber (s.a) de; *"evet; Hud, Mürselât, Nebe ve Tekvîr sûreleri beni yaşlandırdı"* buyurdu.

Ebu Nuaym'ın Ebu İshak es-Sebîî hakkında yaptığı bu nakillerden sonra Zehabî'nin neler dediğine bakalım : *"Ebu İshak es-Sebîî Küfe'nin âlimi ve hadis şeyhidir. Hz. Ali (r.a)'yi gördü ve Hz. Muaviye zamanında Bizans'a karşı açılan gazvelere katıldı. Yüz yıla yakın ömür sürdü. 127 ya da 128 yılında öldü"*⁽¹⁾

(1) Zehabî, el-Iber, c.1, s.127.

EBU UBEYDE B. ABDULLAH B. MES'UD (R.H) ⁽¹⁾

Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mes'ud, çok zikreden ve şükreden bir zâttı.

Ebu Ubeyde'den; Zikir, Masiyet ve Allah'ın Rızası Hakkında Gelen Rivâyetler

Hilal, Ebu Ubeyde'den rivayet ediyor:

"Kişi namazda iken kalbiyle Allah'ı zikrederse büyük sevap kazanır. Çarşıda iken Allah'ı zikretmek için dudaklarını oynatması daha büyük (sevaptır)".

Şu'be, Ebu İshak'tan hadisın bir benzerini rivayet etmiştir.

Ebu Ubeyde babasından (r.a) rivayet ediyor:

"Kardeşinizin günah işlediğini gördüğünüz zaman ona karşı şeytanına yardım edip; 'Allah'ım onu aşağıla ve ona lanet et' demeyin. Ancak Allah'tan af dileyin. Biz Muhammed (s.a)'in ashabından herhangi biri için, ölünceye kadar fikir yürütmezdik. Ölümü hayırlı olursa, hayır üzere gittiğini anlardık. Şer üzere ölürse, onun için endişe ederdik".

Ebu Ubeyde, İbni Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor: *"Allah (c.c) iki kişiye güler (hoşuna gider). Atına binip, düşmanla karşılaşarak yenilip de sebat eden ve sonra şehit olana. Bir de, hiç kimsenin haberi olmadan gece kalkıp, abdest alan, Peygamber (s.a)'e salavat okuyan ve okumaya başlayana güler (bu hareketi hoşuna gider) ve; 'bakın kulumu benden başkası görmüyor' buyurur".*

Ebu Ubeyde'den Zulüm ve Adalet Hakkında Gelen Rivâyetler

İsrail, Ebu Ubeyde'nin rivayet ediyor:

Zalimlerden biri; *"gökte kimin olduğunu görmeden (zulmü) bırakmayacağım"* dedi. Bunun üzerine Allah (c.c) en güçsüz yara-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.4, s.204.

tıklarından birini onun üzerine musallat etti. O yaratık adamın burnundan beynine girdi. Adam onu öldürmek için kendi kafasına (tokmakla) vurdu ve beyni dağılarak öldü.

Katâde, Ebu Ubeyde'den naklediyor: "İnsanlardan kızıl veya siyah renkli olan, Arab ve Arab olmayan birinin takvâ yönünden benden daha üstün olduğunu bilsem, onun soyundan olmayı arzularım".

Ebu Râşid, Ebu Ubeyde'yi şöyle derken işittiğini rivayet ediyor:

"Adaletle hükmetmek Allah'a yükselen (şikâyet) seslerini azaltır. Zulümle hükmetmek ise şikâyet seslerini artırır".

Atıyye, Ebu Ubeyde'nin; "Bu yüzden ileride azgınlıklarının cezasını çekecekler" ⁽¹⁾ âyeti hakkında, "cehennemdeki bir vadiye girecekler" dediğini rivayet etmiştir.

el-Berâ, Ebu Ubeyde'nin; "en büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız..." ⁽²⁾ âyetini, kabir azabı olarak yorumladığını rivayet etmiştir.

Ebu Ubeyde, **İbni Mes'ud** (r.a)'un; "bu yüzden ileride azgınlıklarının cezasını çekecekler" ⁽³⁾ âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cehennemde bir vadidir. Tadı acı ve dibi çok derindir".

Ebu Ubeyde'nin Babasından Aldığı Rivâyetler

Ebu Ubeyde babasından mütâned rivayetlerde bulunmuştur.

Ebu Ubeyde, **Abdullah** (r.a)'dan rivayet ediyor:

"**Rasûlullah** (s.a) ilk iki rek'atta, sanki kızgın taş üzerinde gibi olurdu. Dudaklarını hareket ettirdi..."

Ebu Ubeyde, babasından rivayet ediyor:

"**Müşrikler** öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazını kılmamıza engel oldular. Bunun üzerine Peygamber (s.a) **Bilal'e** ezan okumasını emretti ve arka arkaya öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazını

(1) Meryem, 59.

(2) Secde, 21.

(3) Meryem, 9.

kıldık. Sonra; 'yeryüzünde sizden başka Allah'ı zikreden topluluk yoktur' buyurdu".

Ebu Ubeyde b. Abdullah, babasından rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'le birlikte arefe gününün öncesindeki günün gecesinde Hayf meşaidindeydik. Bir yılan çıktı ve Peygamber (s.a); "onu öldürün" dedi. Ancak yılan oradaki bir taşın arasına aktı. Bir meşale getirip oraya tuttular, fakat yılanı bulamadılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a); "o sizin, siz de onun şerrinden emni oldunuz" buyurdu.

Ebu Ubeyde, babası Abdullah'tan rivayet ediyor: Bedir Savaşı'nda Peygamber (s.a) düşmandan esirler aldı ve; "esirler konusunda ne düşünüyorsunuz?" dedi. Ömer (r.a); "ey Allah'ın Rasûlü! Seni yalanladılar ve yurdundan çıkardılar. Onların kafasını vurdur" dedi. Abdullah b. Ravâha; "ey Allah'ın Rasûlü! Odunu bol bir vadidesin. Odunları yak ve onları içine at" dedi. Bunun üzerine Abbas (r.a); "Allah akrabalarını yok etsin" dedi. Ebu Bekir (r.a) ise şöyle dedi: "ey Allah'ın Rasûlü! Onlar senin aşiretin, kavmin ve akrabalarıdır. Onları bağışla ki Allah (c.c) senin (hürmetine) onları cehennemden kurtarsın". Rasûlullah (s.a) (çadıra) girdi. Müslümanların bazıları Ebu Bekir'in söylediğini, bazıları da Ömer'in söylediğini tasdik etmeye başladılar. Rasûlullah (s.a) dışarı çıktı ve şöyle dedi: "Bu iki (kardeşinizin) söyledikleri hakkında görüşünüz nedir? Onlar daha önce yaşayan kardeşleri gibidirler. Nuh (a.s) şöyle demişti: 'Nuh, 'Rabbim' dedi, 'yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma' (1). Musa (a.s); 'ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et...' (2) dedi. İsa (a.s) ise şöyle dedi: 'Eğer kendilerine azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarıdır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin' (3). İbrahim (a.s) de; 'artık kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse (o da senin merhametine kalmıştır). Şüphesiz sen çok bağışlayan, pek esirgeyensin' (4) dedi. Allah (c.c) oradaki insanların kalplerini görür ve kalbinde merhamet olana merhametle karşılık verir. Sizler fakirlik içindesiniz. Onlardan hiçbirini fide vermeden kurtulamaz.

(1) Nuh, 26.

(2) Yunus, 88.

(3) Mâide, 118.

(4) İbrahim, 36.

Ya fidye verirler, ya da kafaları vurulur". Abdullah şöyle demiştir: "Birden 'Süheyl b. Beyza müstesna olsun' dedim. Daha önce İslâm'ı andığını duymuştum. (Hata yaptığımı anladım) ve başıma ne zaman taş düşecek diye göğe bakmaya başladım. Çünkü Peygamber (s.a)'in huzurunda söze karışmıştım".

(Ebu Ubeyde'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibtir ve kendisinden sadece Amr b. Merra rivayet etmiştir.)

Ebu Ubeyde, babası Abdullah'tan rivayet ediyor:

Peygamber (s.a)'e geldim ve; *"ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Cehil'i öldürdüm"* dedim. *"Kendinden başka ilâh bulunmayan bir Allah'ın aşkına onu sen mi öldürdün?"* dedi. Bunun üzerine; *"Bir olan Allah (hakkı için) onu ben öldürdüm"* dedim. Sevindi ve yerini göstermemi emretti. Onunla birlikte gittim ve Ebu Cehil'in başında durdum. Peygamber (s.a); *"seni aşağılayan Allah'a hamdolsun. O, bu ümmetin Firavunu'dur. Onu ölümlerin atıldığı yere götürün"* dedi. Sonra da Peygamber (s.a) Ebu Cehil'in üzerinde bulunanları bana ganimet olarak verdi.

Sevri, Züheyr ve İsrail, Ebu'n-Nuhât'tan hadisın bir benzerini rivayet etmişlerdir.

Ebu Ubeyde, babası Abdullah'tan Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Herhangi bir müslümanın üç çocuğu vefat eder de sabredip günah işlemezse (kadere karşı gelmezse), o çocuklar, onun için cehennemden koruyucu birer kalkan olurlar". "Ey Allah'ın Rasûlü! İki tane olursa" denildiğinde; *"isterse iki tane olsun"* buyurdu. Ebu Zerr; *"ey Allah'ın Rasûlü! Ben sadece iki tane takdim ettim"* (iki çocuğum öldü) deyince, *"isterse iki tane olsun"* buyurdu. Übey b. Ka'b; *"ey Allah'ın Rasûlü! Benim sadece bir çocuğum öldü"* deyince, Peygamber (s.a); *"isterse bir tane olsun. Sabır musibetin ilk gelişindedir"* buyurdu.

Ebu Ubeyde, İbni Mes'ud (r.a)'dan, Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Allah'tan en güzel şekilde (hakkıyla) hayâ edin". "Ey Allah'ın Rasûlü! Hamdolsun; biz hayâ ediyoruz" dediklerinde, şöyle buyurdu: *"Böyle değildir. Allah'tan hakkıyla hayâ eden, kafasını"*

(yanlış düşüncelerden) ve karnını haramdan koruyan, ölümü ve imtihanı hatırlayandır. Âhireti isteyen, dünya zinetini terkeder. Kim de bunu yaparsa, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur".

(Katâde ve Ukbe'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir.)

Ebu Ubeyde, babası Abdullah'tan Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Sizden biri (savaşta) mızrağını birinin boğazına dayasa ve o kişi; 'Allah'tan başka ilâh yoktur' dese, mızrağı kaldırsın (öldürmesin)".

Sevri'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve onu sadece es-Salt'ın rivayetinden bilmekteyiz.

Ebu Ubeyde, Abdullah'tan Peygamber (s.a)'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Günah'tan tevbe eden, günahı olmayan gibidir".

(Abdulkerim'in rivayet etmiş olduğu bu hadis garibdir ve Ma'mer'den mevsul olarak sadece Vüheyb rivayet etmiştir.)

Ebu Ubeyde, babası Abdullah'tan Peygamber (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Yerdekilere merhamet edin ki, gökteki (Allah)'de size merhamet etsin".

Ebu Eyyub el-Afriki, Ebu İshak'tan hadisin bir benzerini rivayet etmiştir.

AMR B. MÜRRE EL-CEMELÎ (R.H)

Amr b. Mürre ibadeti ve tevazuu ile dostları tarafından övgüye mazhar olmuş bir zattır. Ebu Nuaym, Amr için şöyle diyor :⁽¹⁾

"Sözüne ve nakillerine son derece güvenilen Allah'tan umudunu hiç kesmeyen ibâdet âşığı biridir"

(1) Ebu Nuaym, Hil yetü'l-Evliyâ, c.5, s.94.

Amr'ın, Akranları Tarafından Medhine Dair Rivâyetler

Ebu Nuaym, Ebu Hâmid'den, o Muhammed b. İshak'tan, o Fudayl b. Sehl'den, o Kırad b. Nuh'dan, o da Şu'be'den naklediyor :

"Amr'ı ne zaman namaz kılariken görsem, duası kabul olmadıkça namazdan kalkmayacağını sanırdım".

Ebu Nuaym babasından, o İbrahim b. Muhammed'den, o Abdülcebbar b. Alâ'dan, o da Süfyan'dan naklediyor :

Mis'ar b. Kidam'a sordum :

"Gördüğün insanların en faziletlisi kimdir?"

Mis'ar cevap verdi :

"Amr b. Mürre'den daha faziletli birini görmemişimdir. Ne zaman duâ ettiğini görsem, mutlaka duası kabul olurdu."

Mis'ar b. Kidam, Amr b. Mürre'nin cenazesi kaldırılırken, Abdülmelik b. Meyser'e'nin şu sözleri söylediğini naklediyor :

"Ben Amr'ın, şu anda yeryüzünün en hayırlı insanı olduğunu sanıyorum".

Amr'ın Duaları ve Hikmetli Sözleri

Süleym b. Rüstem anlatıyor :

Amr b. Mürre'ye Kur'ân okurdum. O şöyle duâ ederdi :

"Allah'ım! Beni, senin kadr-ü kıymetini bilen kullarından eyle".

Muhammed b. Fudayl babasından, o da Amr b. Mürre'den naklediyor :

"Allah Teâlâ'nın müminlere azap edeceğini sormaktan yine O'na sığınırım. Allah (c.c)'in kıyâmet günü müminlerin yüzünü karartacağına inanmaktan, Allah'a sığınırım".

Alâ b. Müseyyeb, Amr b. Mürre'den naklediyor :

"Kim âhireti istiyorsa muhakkak ki dünyada zarara uğrayacaktır. Kim de dünyaya âşık olmuşsa, âhirette zarara uğrayacaktır."

İşte bu ikinci zümreye girenler, fâni bir hayat için bâki olanı kaybetmişlerdir."

Ebu Sinan, Amr b. Mürre'den naklediyor :

İblis devamlı şöyle demektedir : "Âdemoğlu benden nasıl kurtulacak ki? Öfkeye kapıldığı zaman ona yanaşır burnuna otururum, sevinip şırmarmaya başlayınca da kalbine otururum."

Said b. Mesrûk, Amr b. Mürre'den naklediyor :

Davud (a.s) şöyle derdi : "Ya Rab! Ben ki tümüyle senin nimetin ve ihsanıyla varoldum, şöyle senin nimetlerini nasıl sayayım?"

Amr'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Amr'dan Gelen Hadisler

Amr b. Mürre birçoklarından müsned olarak hadis almıştır. Bunlar arasında Abdullah b. Evfâ'yı, Abdullah b. Seleme el-Mürhadî'yi, Ebu Vâil'i, Mürre el-Hemedânî'yi, Hayseme'yi, Amr b. Meymun'u, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'yı, Ubeyde b. Abdullah'ı, Said b. Müseyyeb'i, Mus'ab b. Sa'd ve İbni Ebî Vakkas'ı sayabiliriz.

Bize (Ebu Nuaym'a) Abdullah b. Cafer'den, ona Yunus b. Habib'den, ona Faruk'tan, ona Ebu Müslim el-Keşî'den, ona Ebu'l-Velid'den, ona Şu'be'den, ona Amr b. Murre'den, ona Abdullah b. Seleme'den, ona da Safvân b. Assâf'dan rivâyet ediliyor:

Bir yahudi arkadaşına ; *"Kalk şu peygambere gidelim"* dedi. Arkadaşı ;

"O adama peygamber deme!" dedi. İki yahudi kalktılar, Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldiler. Peygamberimiz (s.a)'e şu âyetin anlamını sordular :

"Andolsun biz, Musâ'ya apaçık dokuz âyet verdik."⁽¹⁾

Peygamber (s.a) de onlara şu tefsiri yaptı :

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın, Allah'ın haram kıldığı (korunmuş,kutsal saydığı) cana hiymayın, ancak hak ile olursa

(1) İsrâ, 101.

müstesna.⁽¹⁾ Zina etmeyin, çalmayın, faiz yemeyin, (adaletli) yöneticinizi öldürmeyin, iffetli kadınları zina iftirasıyla töhmet altında bırakmayın, savaşta ordudan kaçmayın! Özellikle siz ey yahudiler! sakın ha cumartesi günü azgınlık yapmayın!"

Peygamberimizin bu sözlerini dinleyen yahudiler, onun elini öptüler ve şöyle dediler :

"Biz şehadet ediyoruz ki, sen Allah'ın elçisisin!"

Peygamberimiz sordu :

"Peki sizi, bana takipçi olmaktan alıkoyan nedir?"

Yahudiler şu cevabı verdiler :

"Bizim bilgimize göre, Davud (a.s) kendi zürriyetinden devamlı peygamber gelsin, daima bir nebi bulunsun diye duâ etti. Şimdi sana uyar, senin peşinden gidersek, diğer yahudilerin bizi öldürmesinden korkuyoruz."

Ebu Nuaym, Ebu Bekir b. Hallad'dan, o Hâris b. Ebi Üsâme'den, o Süleyman b. Harb'dan, o Abdullah'dan, o Yunus b. Habîb'den, o Ebu Davud'dan, o Faruk el-Hattabî'den, o Şu'be'den, o Amr b. Mürre'den, o Ebu Vâil'den, o da Ebu Musa el-Eş'arî'den naklediyor :

Bedevî bir adam Rasûlullah (s.a)'a dedi ki :

"Ey Allah'ın elçisi! Bir adam adı sanı anılsın diye savaşıyor, başka biri ganimet kapmak için savaşıyor, diğer biri ise tanınmak için savaşıyor. Allah yolunda savaşan kim?"

Peygamber (s.a) şu cevabı verdi :

"Kim 'Allah kelimesi en yüce olsun' diye savaşıyorsa, işte o Allah yolundadır."

Bu hadisin aynısını A'meş, Mansur ve Asım, Ebu Vâil'den rivâyet etmişlerdir.

Ebu Nuaym, Muhammed b. Cafer b. Heytem'den, o Muhammed b. Ahmed b. Avvam'dan, o Yezid b. Harun'dan, o Avvam b. Havşeb'den, o Amr b. Mürre'den, o Abdurrahman b.

(1) Cana kıymanın hak ile olması demek; saldırıya maruz kalan müslümanları koruma, İslâm'ı hakim kılma ve yeryüzünü şirkten temizleme uğrunda yapılan savaş ve kısıla ilgili haller demektir. (Çev.)

Ebî Leylâ'dan, o da Ali b. Ebî Tâlib (r.a)'den naklediyor :

"Allah rasûlü (s.a) bize geldi. Benimle Fâtıma arasında durdu ve bize, yatağımıza gittiğimiz zaman 33 defa subhanallah, 33 defa elhamdülillah 34 defa da Allahu ekber dememizi tavsiye etti. Ben halâ bu öğüdü tutmaktayım."

Ravinin belirttiğine göre burada birisi *"Sıffin Harbi'nin vuku bulduğu gece de terketmedin mi?"* diye sorunca Ali (r.a) şu cevabı verir :

"Hayır, Sıffin Gecesi'nde dahi bu virdi terketmedim."

Ebu Nuaym, Ahmed b. Cafer'den, o Yahyâ b. Abdülbâkî'den, o Ebu Şurahbîl'den, o Ebu'l-Yeman'dan, o İsmail b. Ayyaş'tan, o Evzâf'den, o Amr b. Mürre'den, o Ebu Ubeyde'den, o da Ebu Musa'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) bize bazı isimlerini öğretmişti. Bu isimlerden bir kısmını ezberledik, bir kısmını da ezberlemedik. Rasûlullah (s.a) şöyle diyordu :

"Ben Muhammed'im,⁽¹⁾ Ahmed'im,⁽²⁾ Hâşir'im,⁽³⁾ Mukaffâ'yım⁽⁴⁾, Nebiyyü't-Tevbe'yim,⁽⁵⁾ Nebiyyü'l-Melhame'yim⁽⁶⁾"

(Bu hadisin Evzâî yoluyla Amr'dan gelen rivâyeti gârib'dir. Bu hadisi A'meş, Mes'ûdî ve Mis'ar da Amr'dan rivâyet etmiştir.)

Amr b. Mürre 116 (H.) yılında vefat etti. Bazıları onun 118 yılında vefat ettiğini söylüyorlar. ⁽⁷⁾

HABÎB B. EBÎ SÂBÎT (R.H) ⁽⁸⁾

İbadette zirveye tırmanan, Rezzak olan mevlasına tüm kalbiy-

(1) Herkesce övülen.

(2) Övülmeye en layık olan.

(3) İnsanların peygamberimiz huzurunda haşrolunacağını vurgulayan isim.

(4) Ardından peygamber gelmeyen.

(5) Tevbe peygamberi

(6) Savaş peygamberi demektir.

Peygamberimizin bu isimlerinin tefsiri için bkz: İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.1, s.27.

Peygamberimizin rahmet ve savaş peygamberi olduğuna dair zikredilen bu isimlerin kaynağı için bkz: Müslim, *Kitabü'l-Fedâil*, c.7, s.89, ayrıca Buhârî, *Kitabü'l-Fedâil*, c.4, s.162.

(7) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.89.

(8) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.60.

le güvenen, fakirleri doyurucu, sefih ve zavallı insanlara ilim öğreten Habîb b. Ebî Sâbit de Allah dostlarından. Habîb, tevazu ile yükselmiş, ibadetine düşkün oluşunun faydasını görmüştü.

Ebu Yahya el-Kattat der ki:

Habîb b. Ebî Sâbit'le Tâife gittim. Halk sanki kendilerine bir elçi gelmiş gibi sevindi.

Habîb'in Tevekkülüne ve Cömertliğine Dair Rivâyetler

Ebu Sinan, Habîb b. Ebî Sâbit'ten naklediyor :

"Kim Allah için alnını alçaltır, yere koyarsa, kibirden uzak olur."

Habîb b. Ebî Sâbit'ten naklediliyor :

Eskiden şöyle denilirdi; *"Allah'ı O'nun evinde ziyaret ediniz. Zira Allah'a başka hiçbir yerde, evinde olduğu kadar yakın olunamaz. Hakki Allah'tan daha iyi bilen ve tanıyan da yoktur."*

Kamil Ebu'l-Ulâ der ki:

Habîb b. Ebî Sâbit, Kur'an ilmiyle meşgul olan (Kurra'lara) yüzbin dirhem infak etti.

Habîb'in Takvası ve Nasihatleri

Habîb b. Ebî Sâbit diyor ki :

"Kişi bir topluluğa hitap edeceği zaman, sünnet olarak uyması gereken; tüm cemaata yönelmesi, birilerini diğerlerine tercih etmemesidir."

Ebu Bekir b. Ayyaş diyor ki:

Habîb b. Ebî Sâbit'i secde halindeyken gördüm. Onu o halde görseydin, secdesinin uzunluğundan ötürü ölü sanırdın!

Süfyan, Habîb b. Ebî Sâbit'ten naklediyor :

Hadis ilmini talep ettik, fakat ona iyice yönelmemiştik. Allah (c.c) daha sonra bize hadis konusunda (sağlam) bir niyet nasip etti.

Habîb b. Ebî Sâbit diyor ki:

Yakub (a.s) iyice yaşlanmıştı. Kaşlarını bir parça bezle kaldırıyordu. Birisi ona;

"Seni ne halde görüyorum?" dedi.

O da;

"Zaman uzadı da uzadı. Dertler de çoğaldı." dedi.

Rab Teâlâ Yakub'a;

"Yoksa benden şikayetçi misin?" diye vahyetti. Yakub (a.s);

"Ya Rab! Bu, işlediğim bir hataydı. Affet!" dedi.

Rab Teâlâ da onu affetti.

Habîb'in Hadis Aldığı Kişiler ve Habîb'den Gelen Hadis Rivâyetleri

Habîb b. Ebî Sâbit bazı sahabelirden hadis rivâyetinde bulunmuştur. Onlar arasında **İbni Abbas'ı**, **İbni Ömer'i**, **Câbir'i**, **Hâkim b. Hazzam'ı**, **Enes b. Mâlik'i**, **İbni Ebî Evfa'yı** ve **Ebu't-Tufeyl'i** sayabiliriz.

Tâbiîn içinde **Habîb'den** hadis rivâyet edenler arasında da şunları sayabiliriz : **Atâ**, **Abdülaziz b. Ebî Refî Şeybânî**, **A'meş**.

Habîb, İbni Abbas'tan naklediyor :

Peygamber (s.a) devrinde birisi öldürüldü. Fakat öldürenin kimliği tesbit edilemedi. Durum efendimiz (s.a)'e arzedildi. **Rasûlullah (s.a)** Allah'a hamdetti ve şöyle buyurdu :

"Ey Millet! Aranızda biri öldürülüyor da, kimin öldürdüğü bilinmiyor! Yer ve gök ehli, müslüman bir kulun ölümü için bir araya gelip karar verselerdi Allah onların tümünü azaptan geçirirdi!" (Habîb'in rivâyet ettiği Garîb hadistir).

Habîb, İbni Ömer'den, o da **Rasûlullah (s.a)'dan** naklediyor :

"İnsanlar arasına karışıp onların eziyetiyle karşılaştığında buna sabreden mümin, (hiç kimseye ilişmeyip) halka karışmadığı halde yine de başkalarının eziyetine maruz kalan ve buna sabreden müminden daha yüce, daha üstündür. (Habîb'in Garîb Hadisinden)

Habîb b. Ebî Sâbit, Enes b. Mâlik'den rivâyet ediyor :

Peygamber (s.a) yün giyinir, toprak üzerine yatar, toprakta bitenlerden yer, merkebe biner, onun ardından yürür, keçiyi bağlar, sütünü sağlar ve kölenin çağrısına (hemen koşar) cevap verirdi. (Bu hadis de, Habîb'in Enes'ten rivâyet ettiği garîb hadislerdendir).

Cami b. Ebî Râşid, Ebu Vail'den, o da Abdullah'tan nakle-
diyor :

Rasûlullah (s.a) teşehhüdü sahabeye şöyle öğretti :

"Bütün selam ve esenlikler Allah'adır. Tüm güzel ve temiz şeyler O'nadır. Dualar O'na yapılır. Selam olsun sana ey Rasûl! Allah'ın rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun! Selam bize ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun"

Cami b. Şeddad, Hassan'dan rivâyet ediyor :

Osman'ın abdest suyunu döküyordum. Onun şöyle dediğini öğittim :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki : *"Bir müslüman, Allah'ın kendisine farz kıldığı abdesti alır ve beş vakit namazını kılarsa, Allah Teâlâ o namazları önceki günahlarına keffaret sayar."*

Habîb b. Ebî Sâbit, Zeyd b. Vehb'den, o da Ebu Zer'den naklediyor :

Bir gece Rasûlullah (s.a)'ı gördüm. Yanına vardım. Birlikte yürümeye başladık. Bana şunları söyledi :

"Dünyada çoğunluk olanlar, kıyâmette azınlık olacaktır. Yalnız Allah'ın hayır verdikleri hariç". (Müş'ir'in Garîb Hadisi'nden.)

Habîb b. Ebî Sabit, Ebu'l-Abbas'tan o da Abdullah b. Ömer'den rivâyet ediyor :

Bir adam Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelerek, ondan cihad için izin istedi. Peygamber (s.a) sordu:

"Anan baban sağ mı?" Adam;

"Evet!" dedi. Rasûlallah (s.a);

"Öyleyse onlar için çalış!" buyurdu. (Müş'ir'in meşhur hadisi'nden)

Habîb b. Ebî Sâbit, Tâvus'tan, o İbni Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Gece namazı ikişer ikişerdir. Eğer sabahdan (namazının kaçmasından) korkuyorsan, o zaman tek rekat yeter.

Habîb b. Ebî Sâbit, Said b. Cübeyr'den, o İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) duasında şöyle derdi :

"Allah'ım senin fazlından rızık ver bize! Bize rızıkını haram etme (kesme!). Bize rızık olarak verdiğin şeyleri bizim için mübarek kıl! Bize gönül zenginliği ver! Bize senin katında olan şeylere rağbet etme, onları arzulama duygusunu nasib et!" (Müş'ir'in, Garîb Hadisi'nden)

Habîb b. Ebî Sâbit, Abdullah b. Ebî Efzi'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Her şeyin bir özü vardır. Namazın özü ise başlangıç tekbiridir". (Habîb'in rivâyet ettiği bu hadis garîbdir)

Habîb b. Ebî Sâbit, Ebu't-Tufeyl'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Ruhlar toplanıp biraraya gelmiş ordular gibidir. Onlardan birbiriyle tanışan ve (alışanlar) birbirlerine ısınır, dost olurlar. Birbirlerini hoş görmeyenler ise ayrılır ihtilaf ederler." (Habîb ve Süfyan'ın rivâyet ettikleri bu hadis garîbdir)

Ebu Zer'den rivâyet ediliyor : Rasûlullah (s.a) bana şöyle dedi: *"Ey Ebu Zer! 'Allah'tan başka ilâh' yok diyen cennete girer."*

Habîb b. Ebî Sâbit, Said b. Cübeyr'den, o İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Cennete ilk çağrılanlar zor ve kolay zamanlarda devamlı olarak Allah'a hamdedenlerdir."

Habîb 129 (H.) da vefat etti. ⁽¹⁾

Allah rahmet eylesin.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sırtu's-Saife*, c.3, s.69.

MÜCEMMÎ ET-TEYMÎ (R.H)

Bu zâtın ismi İbnü'l-Cevzî tarafından Mücemmî b. Yesâr et-Teymî olarak zikredilir. Künyesinin de Ebu Hamza olduğu bildirilir.⁽¹⁾ Ama Ebu Nuaym bu zâtın baba adının Samgân olduğunu böylece adının Mücemmî b. Samgân et-Teymî olduğunu bildiriyor.⁽²⁾

Son derece cömert ve takvâ sahibi bir zat olan Mücemmî de Allah dostlarındandır. Ebu Bekir b. Ayyaş şöyle diyor :

Mücemmî et-Teymî'yi perişan bir vaziyette gördüm. Ona; *"Senin bu halin nedir?"* diye sitem ettiklerinde, *"ben bu halime razıyım!"* dedi. Vallahi ben Mücemmî'den daha samimi bir kişi görmedim.

Ebu'r-Rebî el-Vâsıtî, Hafs b. Kıyas'dan naklediyor :

Süfyan-ı Sevrî, Mücemmî et-Teymî'nin yanına geldi. Süfyan'ın şalvarında bazı delikler vardı. Mücemmî;

"Al şu dört dirhemi de, yeni bir şalvar al!" diye parayı Süfyan'a uzattı. Süfyan;

"Benim bu paraya ihtiyacım yok" deyince Mücemmî;

"Evet, doğru söyledin, senin bu paraya ihtiyacın yok. Ama benim bu parayı vermeye ihtiyacım var" dedi. Süfyan parayla yeni bir şalvar aldı. Artık Süfyan hep şöyle diyordu;

"Kardeşim Mücemmî beni giydirdi. Allah da ona en hayırlı mükâfatı versin."

Gannam b. Ali, A'meş'ten naklediyor :

Mücemmî et-Teymî ile beraberdir. Bir dirhemlik hurma satın alacaktı, parayı uzattı. O sırada yanımızdan bir dilenci geçiyordu. Hurma satan adamdan bir şeyler dilendi. Mücemmî hurmacıya şöyle dedi :

"Paranın karşılığı olan hurmanın yarısını şu yoksula ver, yarısını da bize verirsin".

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sağve*, c.3, s.70.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.89.

Mutahhir, Mücemmi et-Teymi'nin şöyle dediğini naklediyor:

"Ölümü anmak zenginliktir".

Ebu Bekir b. Ayyaş, Ebu Hayyan et-Teymi'den naklediyor:

Mücemmi'yi oğlunun cenazesinde ağlarken gördüm. *"Niçin böyle ağlıyorsun?"* dedim. Bana şu cevabı verdi : *"Bir baba oğluna karşı neyi hissediyorsa ben de onu hissediyorum. Böyle çok ağlamanın sebebi de şudur ki, onun cennete mi yoksa cehenneme mi gideceğini bilmiyorum".*

Ebu Nuaym mektup vasıtasıyla kadı **Ebu Ahmed'den**, o **Muhammed b. Eyyüb'den**, o **Hasan'dan**, o **İbni Muhammed et-Tanâfisi'den** o da **Ebubekir b. Ayyaş'dan** naklediyor :

Mücemmi et-Teymi'ye soruldu :

"Mal sahibi olmak seni sevindirir mi?"

Şu cevabı verdi :

"Hayır"

Tekrar sordular :

"Ama mal vesilesiyle hacca gider. Köle âzâd eder, fakirlere sadaka verirsin, iyi olmaz mı?"

Mücemmi şöyle dedi :

"Mal benim umduğum, istediğim bir şey değil"

Yine **Ebu Bekir b. Ayyaş** anlatıyor :

Mücemmi et-Teymi'nin yanında, Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek mevzuundan bahsedildi. **Mücemmi** şöyle dedi :

"Bana göre hiçbir şey bu düstur kadar kıymetli değildir."

Ebu Bekir b. Ayyaş, otuz seneye yakın bir zamandan beri **Mücemmi'**yi dinlediğini ve Kûfe'de ondan daha hayırlı birini görmediğini söylüyor.

Ebu Müslim, A'meş'ten naklediyor :

Mücemmi'ye misafir geldiğinde nereden geldiğini sormazdı. Sadece ikram ederdi.

Mücemmi'nin müsned olarak herhangi bir rivâyet aldığını bilmiyoruz. Yalnız zühdüyle ünlü Mahan'dan bir şeyler rivâyet etmiş olmalıdır. Ebu Hatim er-Razî şöyle der : "*Mücemmi büyük karışıklıktan önce ölmeyi ister, hep dua ederdi. Zeyd b. Ali (r.a)'nin kıyamından önceki gece vefat etti.*" (121 H.)⁽¹⁾ Allah rahmet eylesin.

REBÎ B. EBÎ RÂŞİD (R.H)⁽²⁾

Allah'ı çokça zikreden, devamlı vecd ve şuhud halini yaşayan er-Rebî b. Ebî Râşid de Allah dostlarındandır.

Rebî'nin Zühdü ve Nasihatleri :

Mâlik b. Moğol anlatıyor :

Rebî b. Ebî Râşid'i demirci sandıklarının birinin üzerinde gördüler. Biri dedi ki :

"*Ey Ebu Abdullah! Mescide girsen de arkadaşlarınla oturup sohbet etsen ya?!*"

Rebî şöyle cevap verdi :

"*Ölüm duygusu içimi bir an terketse, kalbimin bozulmasından korkarım.*"

Mâlik diyor ki; "*Ben ondan daha hüzünlü birini görmedim.*"

Amr b. Zer diyor ki :

"*Rebî b. Ebî Râşid'i gördüğümde, içmeden sarhoş olmuş ay-yaş gibiydi.*"

İbni Zer'den naklediliyor :

Rebî elimden tuttu ve şöyle dedi :

"*Allah'tan sadece rızasını isteyen, öylesine büyük bir şey talep etmiştir ki!.*"

Ebu Bekir b. Ayyaş diyor ki :

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.70.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.5, s.75.

"Mansur b. Mutemir'i, Rebî b. Ebî Râşid'i ve Âsım'ı namaz kılariken, sakalları göğüslerine düşmüş bir halde görseydin; onların, namaz konusunda da en üstün olduklarını anlardın."

Rebî der ki :

"Müminler, ölümden sonra Allah'ın vereceği ikramı ümid etmeselerdi, dünyada iken içleri paramparça olur, ödleri kopardı."

Halef b. Havşab anlatıyor :

Rebî b. Ebî Râşid bana;

"Oku" dedi. Ben de ona;

"Ey İnsanlar, eğer dirilişten yana bir kuşku içindeyseniz, gerçek şu ki, biz sizi topraktan yarattık..."⁽¹⁾

Rebî şöyle dedi :

"Eğer bid'at olmasa, uzaklara gider, bağlara kaçardım."

Süfyan es-Sevrî der ki :

"Hiçbir cenazenin ardında, Rebî'nin ardından gelenler kadar büyük bir kalabalık görmedim".

Ebu Abdi'l-Melik diyor ki; Habib b. Ebî Sâbit'in yanında oturuyorduk. Yanımızda Rebî de vardı. O kendini kuşaklı sarıp sarmalamış bir haldeydi. Bir adam geldi, insanların söyleye geldiği alalade şeylerden bahsetti. Rebî kuşağını çözdü, terliklerini giydi ve oradan çıktı.

Habib adama dönerek;

"Sen ne yaptın? Gelip meclisimizi bozdun!" diye çıktı.

Süfyan der ki:

"Kûfe'de, Rebî kadar ölümü anan başka biri yoktu".

Rebî der ki :

"Ölümü anmak, benimle birçok kârlı ticaretin arasına girmiştir."

Nadr b. İsmail anlatıyor :

(1) Hac, 5.

Rebî, müzmin hastalıklı bir adamı ziyaret etti. Orada oturdu, Allah'a hamdetti ve ağladı. Oradaki birisi;

"Allah sana acısın! Nedir seni böyle ağlatan?" diye sordu. Rebî şöyle cevap verdi.

"Cennet ve Cehennem ehlini düşündüm. Cennet ehlini sıhhatli insanlara benzettim. Cehennem ehlini de belâ ehline benzettim. İşte beni ağlatan budur"

Rebî'nin Hadis Rivâyetleri

Rebî sadece Münzir es-Sevrî'den müsned hadis almıştır. Rebî'nin hadisleri azdır.

Rebî b. Ebî Râşid, Münzir es-Sevrî'den, o da Muhammed b. Ali'den rivâyet ediyor :

Babama;

"Babacığım Rasûlullah (s.a)'dan sonra en hayırlı olan kimdir?" diye sordum.

"Ebu Bekir" dedi.

"Sonra?" dedim.

"Ömer" dedi. Ben de üçüncüyü sormaktan çekindim.

ABEDE B. EBÎ LÜBÂBE (R.H) ⁽¹⁾

Evzâî, Abede'den rivâyet ediyor :

"İnsanlar içinde riyaya en yakın olanlar, riyaya inanıp onunla huzur bulanlardır"

Evzâî, Abede'den bildiriyor :

"Kişi gündüzleyin Kur'an'ı hatmettiğinde akşama kadar melekler ona istiğfar ederler. Geceleyin hatmettiğinde ise sabaha kadar istiğfar ederler."

Evzâî, Abede'den rivâyet ediyor :

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.6, s.11.

"Cennet ehlinde bir adam, ailesinin yanından çıkıp geri döndüğünde eşine karşı sevgisi yetmiş kat artar. Karısı da aynı şekilde ona düşkün olur."

Evezâî, Abede'den aktarıyor :

"Sizin yaktığınız bu ateş, cehennem ateşinin şiddetinden Allah'a sığınır."

Evezâî, Abede'den bildiriyor :

Şeytan der ki :

"Âdemoğlu beni her konuda susturup âciz bıraksa da iki şeyde benle başedemeyecek ve fitneme kapılacaktır. Malını nerde kazanıyor? Ve nerede harcıyor?!"

Evezâî, Abede'den aktarıyor :

"Cennette bir ağaç vardır ki, meyvesi zeberced, yakut ve inci'dir. Allah'ın gönderdiği bir meltemle sarsılınca en güzel sesleri çıkarır."

Evezâî diyor ki :

"Abede camideyken, dünya hakkında konuşmazdı."

Recâ b. Seleme anlatıyor :

Abede'nin şöyle dediğini duydum :

"Öyle bir zamanda yaşayan insanlardan olmak isterdim ki, bana bir şey sormazlar, ben de onlardan istemem. İlmî meseleleri öğrenmekte yarış ederler, tıpkı zenginlerin para saymada yarışmaları gibi."

Evezâî diyor ki:

"İraklılar içinde Abede'den daha erdemli başka biri gelmedi. Hasan b. Berr'de öyledir. İkisi arkadaşlıklar. Biri Esedoğulları'nın azadlı kölesiydi, diğeri de Gadıraoğulları'nın"

Evezâî anlatıyor :

Abede'yi gördüm. Beytullah'ı tavaf ediyordu. Bir deri bir kemikti ve yorgundu.

"Kendine acı biraz!" dedim. "Mümin, tahammül edebilendir"

dedi.

Evzâî, Abede'den naklediyor :

"Mümin insana her kırk gün içinde bir korku (bela) isabet eder."

Velîd b. Mikdâm, Abede'den aktarıyor :

"Derler ki sabah namazının iki rekatında tüm zamanların en çok rağbet edilen dilekleri gerçekleşir. Beş vakit namazdan biri içindeki göz açıp kapama anı, dünya ve taşındıklarından daha hayırlıdır."

Abede'den Gelen Hadis Rivâyetleri

Evzâî, Abede'den, o da İbni Ömer'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) beni tuttu ve şöyle buyurdu :

"Allah'a, O'nu görüyormuşcasına ibadet et. Dünyada da bir yolcu ya da gurbetçi gibi ol"

Evzâî, Abede'den o da İbni Ömer'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Allah (c.c) bazı kullarına etraflarına faydası dokunsun diye birçok nimet ve üstünlük nasib etti. Bu kullar nimetlerin kadrü kıymetini bilip güzelce harcarsalarsa, Allah Teâlâ nimetini onlara devamlı ve istikrarlı bir şekilde verir. Eğer güzelce harcamazlarsa, onlardan alır ve başkalarına verir."

Evzâî, Abede'den o Şakîk b. Seleme'den o da Abdullah b. Mes'ud'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki :

"Hiçbirinizin aslında diğerinden fazla kazancı olmaz. Allah (c.c) musibeti, eceli, rızkı ve emri hepiniz için yazdı."

Abede, Zîrr b. Hubeyş'ten o da Abdullah b. Mes'ud'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki :

"Allah'ın en sevdiği ibadet günleri ilk on günlerdir." Sordular.

"Allah yolunda cihad etmekten de mi hayırlıdır bu günlerde yapılan ameller?" Rasûlullah; "Evet... Ancak kişi malı ve canıyla cihada çıkar ve ruhunu Allah'a (c.c) teslim etmeden dönmezse o başka"

Abede, Zirr b. Hubeyş'ten O Huzeyfe'den O da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

Allah Teâlâ bana şöyle vahyetti.

"Ey Peygamberlerin kardeşi! Ey sakındıranların kardeşi! Kavmini korkut ve sakındır ki, benim evlerimden hiçbirine ve kendi evlerine zulmü ve karanlığı sokmasınlar. O karanlık ve zulüm kişinin ehline döndük olduğu sürece benim önümde namaz kılmasına rağmen ona lanet ederim. Bundan vazgeçerse onun işiten kulağı gören gözü, dostu olurum. Onu peygamberler, siddiklar ve şehitlerle beraber cennette benim komşum kılardım."

MANSUR B. MU'TEMİR (R.H)⁽¹⁾

Gece namazını ve oruçlu olmayı hiç ihmal etmeyen Ebu Kıyas Mansur b. Mutemir, az uyur, az yemek yer, çok düşünür ve hayattan dersler çıkarırdı.

Mansur'un Namaz, Oruç ve Tefekkürüne Dair Rivâyetler

Abdullah b. Ecleh anlatıyor :

"Mansur b. Mu'temir namazı en iyi kılanlardandı."

Ebu Bekir b. Ayyaş anlatıyor :

"Mansur'u namaz kılariken görsen, o an hemen ölüverecek sanırsın."

Ebu Bekir b. Ayyaş'tan naklediliyor :

"Mansur'u, Âsım'ı ve Rebî b. Râşid'i namaz kılariken görsen, onların, namazı en iyi kılanlar olduğunu hemen anlardın."

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.5, s.40

Alâ b. Salim el-Abdî anlatıyor :

Mansur namazını evinin damında kıları. O, öldüğünde, bir çocuk annesine şöyle sormuştu :

"Anne! Şu evin çatısında inleyen genç deve nerede?" Annesi oğluna şu cevabı verdi :

"O sandığın gibi genç bir deve değildi. Mansur isimli komşumuzdu ve artık öldü."

Süfyan der ki :

"Mansur altmış sene oruç tuttu. O, gecesini namazla gündüzünü oruçla geçirirdi."

Zâide anlatıyor :

Mansur b. Mu'temir geceleyin ağladığında annesi ona sordu:

"Ne var oğlum? Yoksa birini mi öldürdün?"

"Ben kendime ne yaptığımı bilirim!" diyen **Mansur** sabah olunca gözlerine sürme çeker, başını yağlar, perçemini ayırır ve halkın arasına çıkardı.

Cerir b. Abdülhamid'den naklediliyor :

Mansur'un anası bazan oğlunu azarlar;

"Oğulcağızım! Gözlerinin senin üzerinde hakkı var, bedeninin sende hakkı var! Kendini bu kadar yıpratma" derdi. **Mansur**;

"Anneciğim! Bırak Mansur'u bir kenara! İki nefha (sura üfürülüğü) arasında uzun bir uyku yok mu? (o zaman dinlenirim)" derdi.

Ebu Bekir b. Ayyaş der ki:

"Allah Mansur'a rahmet eylesin. O, çok oruç tutar, çok namaz kıları."

Zâide anlatıyor :

Mansur'a sordum :

"Oruçlu olduğum zaman, sultandan bir şey alayım mı?"

"Hayır!" dedi.

"Peki ehli hevâdan bir şey alayım mı?" dedim.

"Evet alabilirsin!"

Mansur'a Gelen Kadılık Teklifi ile İlgili Rivâyetler

Mufaddal anlatıyor :

Davud b. Ali, Hicr b. Abdülcebbar'ı Mansur'a gönderdiğin-
de ben de oradaydım. Davud, Mansur'u hâkim yapmak istiyordu.
Davud'un kâtibi olan Hicr, durumu Mansur'a bildirerek;

"Emîr seni memur yapmak istiyor" dedi.

Mansur :

"Kesinlikle olmaz! Hem ben hastalıklı biriyim!" dedi.

Mufaddal der ki:

"İbni Hubeyre, Mansur'u bir ay hapsedti. Onun kadı olmasını istiyordu. Ama Mansur hep reddetti."

Ebu Bekir b. Ayyaş anlatıyor :

Bazan Mansur'un evine giderdim. Beraber oturur sohbet ederdik. Annesi şöyle bağıırırdı.

"İbni Hübeyre seni kadılığa davet etti de sen reddetin öyle mi?"

Annesinin bu sözlerine karşılık o, başını eğerek, yüzünü bile çevirmezdi.

Süfyan, Mansur'dan rivâyet ediyor :

"İyilik ve güzel davranışın dörtte üçü annenindir"⁽¹⁾

Hasan b. Salih naklediyor :

Mansur divandaydı. Biri yanına gelip;

"Çamuru ver de mührümü vurayım" dedi.

(1) Bu söz iki türlü yorumlanabilir :

- a) Hareketlerimizi kendisine karşı en iyi ayarlamamız gereken, en çok hürmet ve sevgi duymamız gereken varlık annedir.
- b) Tüm olumlu huylar, sevgi, şefkat, merhamet ve yardım duyguları en çok annede yoğunlaşmıştır. (Çev.)

Mansur,

"Hayır, önce belgeni getir, muhtevası nedir? Bakayım!" dedi.

Şu'be naklediyor :

Mansur, *"Orada hem sizin için hem de sizin rızıklandırmadığınız varlıklar için gerekli besinler ve geçim vasıtaları yarattık"⁽¹⁾ âyetini okudu ve sözü edilen varlıkların vahşi canlılar olduğunu bildirdi.*

Mansur'un Hadis aldığı Zatlar ve Hadis Rivâyetleri

Mansur, Enes b. Mâlik'ten rivâyette bulunmuş, İbni Ebi Evfa'yı görmüş, Süfyan'dan, Ebu Vâil Şakîk'den, Zeyd b. Vehb'den, Şa'bi'den, Rebî'den Hayseme'den, Sa'd b. Ebi Ubeyde'den, Ebu'l-Bahterî'den nakil yapmıştır.

Tâbiîn içerisinde ondan nakledenleri şöyle sayabiliriz : Süleyman et-Teymî, A'meş, Eyyub es-Sahtiyânî, Muhammed b. Cuhâde ve Husayn.

Meşhur imamlardan, Süfyan Sevrî, Mis'ar b. Kidâm ve Şu'be b. Haccâc da ondan rivâyet edenlerdendir.

Mansur, Şakîk Ebu Vâil'den o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Kul, dosdoğru davranıp doğruluğu aramaya devam ederse, sonunda Allah nezdinde 'doğru' olarak kaydedilir. Yalan söylemeye ve yalana yolaçan (haller) den geri durmamaya devam ederse, Allah nezdinde 'yalancı' olarak kaydedilir."

Salih et-Talhî bu rivâyete şunu ekliyor :

"Muhakkak ki, doğruluk iyiliğe, iyilik imana, imansa cennette götürür."

Mansur, Ebu Vâil'den o Abdullah'dan o da peygamber (s.a)'den naklediyor :

"Münafığın alâmeti şudur : Konuşunca yalan söyler, söz verince tutmaz, kendisine güvenilince ihanet eder."

Mansur, Zeyd b. Vehb'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan

(1) Hicr, 20.

naklediyor :

Biz namazda *"es-Selâmü alâ Rabbina"* (Selam Rabbimize olsun) diyorduk. Fakat bize şöyle dememiz tavsiye edildi :

"es-Selâmü aleyna ve alâ İbâdillahi's-Sâlihîn" (Selam bizim ve salih kulların üzerine olsun). *"Zira böyle dersiniz, yer ve gökteki herkesi selamlamış olursunuz"* dediler. (Mansur'un, Zeyd yoluyla rivâyet ettiği Garîb Hadis'dir.)

Mansur, İbrahim'den o Alkame'den o da Abdullah b. Mesud'dan naklediyor :

Peygamber (s.a) bize namaz kıldırıyordu. Ya bir şey eksiltti, ya da fazladan bir şey ekledi. Namaz bitince ;

"Ya Rasûlallah! Namazda bir değişiklik mi oldu acaba? Yeni bir hüküm mü var?" diye sorduk.

Bunun üzerine;

"Hayır! Ne var?" dedi.

Biz de ona, ne yaptığını hatırlattık.

O hemen ayaklarını büktü, kıbleye yöneldi ve iki secde yaptı. Sonra bize dönerek;

"Eğer namaz konusunda bir değişiklik (yani emir) olsaydı, size haber verirdim. Fakat ben de sizin gibi insanım. Sizin unuttuğunuz gibi ben de unutabilirim. Öyleyse, unuttuğum zaman bana hatırlatın. Hanginiz namazda kuşkuya düşerse, doğruyu bulmak için bir başkasına baksın. Ve ona göre tamamlasın. Sonra selam verince, iki defa secde etsin" buyurdu.

Mansur, Minhal'den, o Said b. Cübeyr'den, o da İbni Abbas'tan rivâyet ediyor :

Peygamber (s.a) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için koruyucu temennide (*el-İyaz*) bulunur ve şöyle derdi :

"Allah'a onun eksiksiz, mükemmel kelimelerine sığınarak, sizi her türlü şeytandan, gam ve keder verici şeyden ve nazar deşdiren gözden uzak tutmasını diliyorum".

Mansur, Mücahid'den, o İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

Allah Teâlâ Musa (a.s)'ya şöyle vahyetti :

"(Ey Musa) Sen bana, kaderime razı olmaktan daha güzel bir amelle yaklaşamazsın. İyiliklerini yokedecek kibirden daha etkili bir amel de işlemezsin.

Ey Musa! Dünya ehline yalvarıp yakarma! Yoksa sana buğzerim. Sana kin duyarım. Dinini onların dünyasına da alet etme! Yoksa rahmetimin kapılarını sana kaparım.

Ey Musa! Tevbe eden günahkârlara söyle; müjdeler olsun! Yaptığı amelle övülen ve caka satanlara da söyle; yazıklar olsun! (Sevrî'nin Mansur'dan, onunda Mücahid'den rivâyet ettiği Garîb Hadis'dir.)

Mansur, Sâlim b. Ebi'l-Cu'd'dan, o da Seleme b. Nuaym el-Eşcaf'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Kim Allah'a şirk koşmadan ölürse cennete girer."

132 (H.) yılında vefat edenlerden biri de Mansur b. Mu'temir'dir. Künyesi Ebu Attab olan bu zat Kûfelidir ve hadis ilminde hafızdır. Abdurrahman b. Mehdi, Mansur için şöyle der: "Kûfe'de Mansur'dan daha çok hadisi ezbere bilen başka biri yoktu". Zâide ise Mansur'un kırk sene oruç tuttuğunu ve gecelerini ağlayarak geçirdiğini söyler. Bazıları onun ağlamaktan ötürü kör olduğunu savunmuşlardır. Mansur, Kûfe kadısı olması için teklif almış, istemediği halde iki ay bu görevi yapmak zorunda kalmıştır. ⁽¹⁾ İbnü'l-Cevzî de Mansur'a geniş bir yer ayırmış, onun salih zatlardan olduğunu belirtmiştir. ⁽²⁾ Allah rahmet eylesin.

DIRAR B. MÜRRE (R.H)⁽³⁾

Kalp gözü açık, beden gözü yaşlı olan Dirar b. Mürre de Allah dostlarındandır. Künyesi Ebu Sinan'dır.

(1) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.136.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.72-75.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.91.

Ebu Sinan'ın Yumuşak Kalpli Olduğuna Dair Rivâyetler

Ebu Said el-Eşecce, el-Muhâribî'den naklediyor :

"Dırar b. Mürre ile Muhammed b. Sûka birbirleriyle çok iyi dost idiler. Cuma geldiğinde birbirlerini arayıp bulurlar ve ağlamaya başlarlardı.

Musa b. Eşyem, Cafer el-Ahmar'dan naklediyor :

"Bizim devamlı ağlayan dört arkadaşımız vardı. Bunlar Mu-tarriş b. Tarîş, Muhammed b. Sûka, İbni Ebcer ve Ebu Sinan Dırar b. Mürre idi."

Ebu Musa; babası Süfyan'dan naklediyor :

"Ebu Sinan, Ammar ed-Dünnî ve Muhammed b. Sûka'dan daha ince kalbli kimse görmedim."

Ebu'l-Feth Nasr b. el-Magarra, Süfyan b. Uyeyne'den, o da Ebu Sinan'dan naklediyor :

"Sizin en hayırlınız, ailesine ve yakınlarına en çok faydası dokunanınızdır."

İbni Züheyre anlatıyor :

Ebu Sinan çarşıdan bir şeyler alıp sırtına yüklediğinde bazıları hemen koşar;

"Bize ver, biz taşıyalım" derlerdi. **Ebu Sinan** bu yardım tekliflerini geri çevirir, şöyle derdi :

"Olmaz, bu eşyaları ben taşımalıyım. Allah (c.c) burnu havada, kibirli insanları sevmez".

İshak b. Süleyman, Ebu Sinan'dan naklediyor :

İblis şöyle der : *"Âdemoğluna üç zamanda yakın olabilirsem, ihtiyaçlarımı gidermiş olurum. Günahlarını unuttuğu zaman, amellerini artırdığı zaman, kendi görüşü ile öğündüğü zaman".*

Dırar b. Mürre'nin Hadis Aldığı Kimseler ve Dırar'ın Hadisleri

Ebu Sinan Dırar b. Mürre; Abdullah b. Ebu'l-Hüzeyl'-

den, Abdullah b. Hâris'den ve Said b. Cübeyr'den, müsned olarak hadis almıştır. Süfyân-ı Sevrî, Şu'be, İbnî Uyeyne ve Cesir gibileri de Dirar'dan hadis almışlardır.

Ebu Nuaym, Ebubekir b. Mâlik'ten, o Abdullah b. Ahmed'den, o babası Ahmed b. Hanbel'den, o Abdurrahman b. Mehdi'den, o Süfyân-ı Sevrî'den, o Ebu Sinan'dan, o Abdullah b. Ebi'l-Hüzeyl'den, o da Abdullah b. Amr'dan naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) dört şeyden Allah'a sığınırdu : Fayda vermemeyen ilimden, kabul edilmeyen duadan, korkmayan kalbten ve doymayan nefisten" (Bu hadisi İbnî Mehdi, Sevrî'den rivâyet etmiştir. Aynı şekilde Halid b. Abdullah el-Vâsîti bu hadisi Ebu Sinan'dan rivâyet etmiştir.)

Ebu Nuaym, Ebubekir b. Mâlik'ten, o Abdullah b. Ahmed'den, o babası Ahmed b. Hanbel'den, o Yahya b. Âdem'den, o Süfyan'dan, o Ebu Sinan'dan o Abdullah b. Hâris'den o da İbnî Abbas'dan naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) bir ölünün cenaze namazını, ölü defnedildikten sonra kıldırırmıştı".

MUHAMMED B. SÜKA (R.H)⁽¹⁾

Şefkati ve merhametiyle ün salan, son derece fedakâr, muttakî ve halim olan Ebu Abdullah Muhammed b. Sûka da Allah dostlarındandır.

Tasavvuf; umut ve korkuyla Allah'ı yüceltmek, ruhen tertemiz ve rahat olabilmek için ikram edebilmektir.

Muhammed'in Takvasına, Boş Sözü Sevmeyişine ve Çok Ağlayışına Dair Haberler

Ebu İshak diyor ki : Muhammed b. Sûka'nın şöyle dediğini duydum :

"Allah'tan çok korkan bir müminin beti benzi solmuştur. O kişi kolay kolay şişmanlayamaz da..."

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evlâd*, c.5, s.3.

Ya'lâ b. Ubeyd anlatıyor :

Muhammed b. Sûka'nın yanına girdik. Birilerine öğüt veriyordu :

"Size bir söz söyleyeceğim. İnşaallah faydalanırsınız. Zira Allah (c.c) beni bu sözle nasıplendirdi. Bana bu sözün faydası dokundu." dedi ve şöyle devam etti.

"Sizden öncekiler gereksiz sözlerden kaçınırlar, boş laflar etmezlerdi. Zaten onlar üç şeyden başkasını lüzumsuz sayarlardı. Bunlar Allah'ın Kitâbı, emredilen bir iyilik ya da yasaklanan bir kötülük ve mutlaka giderilmesi gereken tabii bir ihtiyacı dile getirmektir."

"Şu âyetleri inkar edemezsiniz ya!"

"Oysa yaptıklarınızı bilen değerli yazıcılar sizi gözetlemektedirler. İyiler şüphesiz nimet içindedirler. Allah'ın buyruğundan çıkanlar cehennemdedirler." (1)

"Sağında ve solunda onunla beraber oturan iki alıcı melek, yanında hazır birer gözcü olarak söylediği her sözü zaptederler." (2)

"Sizden biri, defteri açılıp da içinin ne dünya ne de âhiretine yaramayan saçma sapan şeylerle doldurulmuş olduğunu görünce hiç utanmayacak mı?"

Fudayl b. İyad, Muhammed b. Sûka'dan naklediyor :

"İki durum vardır ki, hiçbir şeyden dolayı azap görmesek bile, onlardan ötürü azap çekeriz. İçimizden dünyası güçlü kuvvetli ve zengin olanlar çıkar. Allah bilir bu adam, dini güçlense bu kadar ferahlamayacaktır. Yine içimizden öyleleri var ki, malında küçüklük bir noksanlık olsa kahrından ölür. Oysa Allah bilir, bu adamın dine saldırılsa böyle üzümlü öfkelenmeyecektir!"

Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî anlatıyor :

"Muhammed b. Sûka ile Dırrar b. Mürre Ebu Sinan cuma günü gelince birbirlerini arayıp bulurlar ve beraberce ağlarlardı."

(1) İnfitar, 10-14.

(2) Kaf, 17-18.

Muhammed'in Cömertliği

Muhammed b. Sûka, beldesindeki insanların en cömertiydi. Babasından kalan yüzbin dirhemi, olduğu gibi tasadduk etmiş, fakirlere dağıtmıştır.

Bazı rivâyetlerde geçtiğine göre; babasından yüzbin dirhem gibi büyük bir miktar miras aldığı için bazıları tarafından; *"Bu kadar malın, tümüyle helâl yollardan kazanılması mümkün değil..."* sözünü işitmiş ve tümünü fakirlere dağıtmıştı. Hatta iyice fakir ve beş parasız kaldığı için İbni Ebî Leyla'dan zekat aldığı söylenir.

Süfyan anlatıyor :

Muhammed b. Sûka, etrafına borçlu olduğu halde hacca giderdi. Niçin böyle yaptığı sorulunca;

"Hacc, borçları öder!" cevabını verirdi.

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor :

Muhammed b. Münkedir, Kûfe'ye **Muhammed b. Sûka**'nın yanına gelmişti. İbni Sûka onu hemen bir merkebe bindirdi ve gü-leryüz gösterdi. İbni Sûka'ya;

"Ey Ebu Abdullah! En hoşuna giden amel nedir?" diye sordular. **Muhammed**;

"Mümin bir kardeşimi sevince boğmaktır." dedi.

"Ondan sonra?" dediler.

"Kardeşlerime ikram etmektir." dedi.

Muhammed'in Hikmetli Sözleri

Mehdi b. Sâbık anlatıyor :

İbni Sûka'nın yeğeni, amcasından bir şey istedi. Bunun üzerine İbni Sûka ağladı. Delikanlı durumu anlamayıp;

"Amcacığım! İstediğim şeyin seni ağlatacağını bilseydim hiç istemezdim" dedi. İbni Sûka;

"Hayır, senin istediğinden dolayı ağlamadım. Sen konuşurken aklım başka yerdeydi, seni anlayamadım. Bu yüzden ağladım" dedi.

Ya'lâ anlatıyor :

Muhammed b. Sûka'yı gördüm. Bir yandan hamur yoğuruyor, bir yandan da ağlıyordu. Gözlerinden akan yaşlar önündeki çanağa akıyordu. Şöyle söyleniyordu.

"Malım azalınca arkadaşlarım bana eza ve cefa yapmaya başladılar".

Mis'ar, Muhammed b. Sûka'dan naklediyor :

"Hapşırma sesi işittiğinde Allah'ı an.. Ses ile aranda deniz bile olsa".⁽¹⁾

Furat, Muhammed b. Sûka'dan :

"Bir kişi din ve Allah yolunda kardeşine yardım ederse Allah onun derecesini yükseltir".

Muhammed b. Sûka'dan Gelen Hadisler

Muhammed b. Sûka, Enes b. Mâlik'e ve Ebu't-Tufeyl Âmir Vâile'ye yetmişmiş, onları dinlemiştir. Fakat çoğu rivâyetleri **Amr b. Meymun, Zirr b. Hubeyş, Şakîk b. Vâil, Şa'bî, İbrahim en-Nehcî ve Said b. Cübeyr** gibi Tâbiîn'in büyüklerindendir.

Hicazlılar'dan Nâfi b. Cübeyr'i, Muhammed b. Münkedir'i ve Nâfi Mevla İbni Ömer'i de sayabiliriz.

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor :

İbni Sûka'ya;

"Enes b. Mâlik'i gördün mü?" diye sordum.

"Enes b. Mâlik'i ihtiyar ve gözleri henüz görüyorken gördüm" dedi.

Muhammed b. Sûka, Hâris'den o Hz. Ali'den, o da Peygamber (s.a.)'den naklediyor :

"Cennete özlem duyan, iyilikler yapmak için çırpınır, cehen-nemden kaçan ise şehvetlerden kaçır, ölümü düşünen kendini lezzetlerden alıkoyar. Dünyaya önem vermeyen ise başına gelen felaketleri küçümser" (Garîb Hadis)

(1) Makasat hapşırın kişiye hayır duada bulunmaktır. Usakta bile olsa bu dua söylenir. "Allah sana merhametiyle mualele etsin, seni korusun, Allah'a şükür" gibi. (Çev.)

İbni Süka, Muhammed b. Münkedir'den, o da Câbir'den naklediyor :

Abdülkaye kabilesinin elçileri Rasûlullah (s.a)'a geldiler. Konuştukları sözler tam olarak anlayamadı. Hz. Peygamber (s.a) Hz. Ebu Bekir (r.a)'e yöneldi :

"Ey Ebubekir! Ne dediklerini duyuyor musun?" diye sordu.

Ebu Bekir (r.a);

"Evet Ya Rasûlallah! Duyuyor ve anlıyorum" dedi. Peygamber (s.a);

"Öyleyse onlara cevap ver" dedi.

Hz. Ebubekir (r.a), onlara güzel bir şekilde cevap verdi.

Peygamber (s.a) :

"Ey Ebu Bekir, Allah sana Rıdvan-ı Ekber'i nasib etsin. Allah senden razı olsun" dedi. Oradakiler;

"Rıdvan-ı Ekber nedir?" diye sordular.

Efendimiz şöyle cevap verdi.

"Allah (c.c) kıyâmette tüm mümin kullarına umumi olarak tecelli edecek. Ayrıca hususi olarak Ebu Bekir'e tecelli edecek. İşte Rıdvan-ı Ekber budur" (Hadisi Sâbit. Yalnız Hatîlî bunu Kesir'den rivâyet ederken münferid kalmıştır).

Muhammed b. Süka, Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) ile aynı meclisteydik. O, *"Rabbim beni bağışla ve benim tevbe mi kabul buyur. Sen sadece sen çok acıyan ve tevbe le ri kabul edensin"* diye yüz defa istiğfar ederdi.

Muhammed b. Süka, Nâfi'den, o İbni Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sizden biri, gün boyunca kardeşiyle defalarca karşılaşsa da selam versin." (Garîb Hadis)

Muhammed b. Süka, Said b. Cübeyr'den, o da İbni Ömer'den naklediyor :

"Peygamber (s.a) akşamla yatsıyı Müzdelife'de birleştirdi, beraber kıldı." (Garîb Hadis)

İbni Sûka, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklediyor :

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu :

"Sizden biriniz durgun suya bevletmesin!" (Garîb Hadis)

SÜLEYMAN EL-A'MEŞ (R.H)⁽¹⁾

Kur'ân kıraatında seçkin bir yere sahip olan imam Süleyman b. Mihran el-A'meş, hırstan ve kuruntulardan uzak, çok ibadet eden, sorulara cevap verebilen, insanlarla münasebetinde neşeli, nüktedân ve sevecen davranan bir âlim ve râvi idi.

Tasavvuf; Hak'ka uymak ve halka güzel davranıp onlarla ünsiyet etmektir.

A'meş'in Kıraattaki Senedi

Mübeşşir b. Ubeyd, A'meş'ten naklediyor :

"Kur'ân-ı Kerim'i Yahya b. Yessab'a okudum. Yahya da Alkame -ya da Mesruk- üzerine okudu.. O da Abdullah b. Mes'ud üzerine okudu. Abdullah b. Mes'ud ise Peygamber (s.a)'e okumuştur." (2)

Ebu Nuaym, A'meş'ten naklediyor :

İnsanlar Yahya b. Yessab'a gelip Kur'ân okuduklarında, ondan Kur'ân dersi aldıklarında bende orada oturuyordum. Sonra Yahya öldü ve Kur'ân dersi alanlar benim çevremi kuşattı."

Hüseyn b. Vâkıd naklediyor :

A'meş'e, Kur'ân dersimi (ezberlediğim yerleri) okudum.

"Kıraatımı nasıl buluyorsun?" dedim.

"Bana senden daha kuvvetli ve yanlışsız okuyan olmadı" dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.46.

(2) Üzerine okumak : Bunun anlamı, yanlış öğrenmemek için ezberlediği bölümleri daha iyi bilen birine okumak demektir. Günümüzde Kur'ân kuralarında da bu tabir kullanılır. Burada, ölen kişi üzerine okunan Kur'ân kastedilmiyor. (Çev.)

Ameş'in Dağınıklığı, Hadis Bilgisi, Zenginlerin ve Güç Sahiplerinin Ona Karşı Süt Dökmüş Kedi Gibi Olması

Abdürrezzak, İbni Uyeyne'den naklediyor :

A'meş'i, içi dışına döndürülmüş, bir kürkü giyinmiş halde gördüm.. Altında ise, iplikleri ayaklarına sarkmış kısa bir giysi vardı. Şöyle dedi :

"Keşke, bana gelenlerden bir şeyler öğrenseydim! Eğer bakkal olsaydım, insanlar beni pasaklı bulur, benden alışveriş yapmazlardı."

Davud, A'meş'ten naklediyor :

Habib b. Ebî Sâbit bana;

"Hicazlılar ve Mekkeliler Menâsik⁽¹⁾ konusunu en iyi bilenlerdir" dedi.

Ben de;

"Sen onlardansın, bense ashabımdan (arkadaşlarımdan) yanayım. Bana bir kelime söylesen, o kelime⁽²⁾ hakkında sana hadis okuyabilirim" dedim.

İsa b. Yunus der ki:

"Bu zamanda A'meş gibisini görmedim. Bizden önce gelenler içinde de öylesi yoktu her haldel."

Zenginler ve sultanlar, onun meclisinde olduğu kadar başka hiçbir mecliste hakir ve başı eğik olmazdı. Halbuki A'meş, bir dirhemem bile ihtiyacı olan fakir bir zattı!"

Kasım b. Abdurrahman diyor ki :

"A'meş'ten daha iyi hadisten anlayan bir Allah kulu yoktur."

Ameş'in Soyluluğundaki Hikmet, En Büyük İhanet ve Kabalık Eden Sarhoş Verilen Cevap

Dırar b. Surad anlatıyor :

(1) Menâsik, hac esnasında yapılması gereken ibadetlerin nasıl yapılacağıdır. (Çev.)

(2) Kelime : İlmî bir konu.

Şerik'ten duydum :

"Bu ilim, sadece Araplar'da ve soylu meliklerde bulunur!" diyordu.

O sırada orada bulunanlardan biri;

"Soyluluk A'meş'in neresinde?" diye sordu.

Şerik şu cevabı verdi :

"Sen A'meş'i bir görseydin!.. O et taşıyordu. Stüfyan sağında Şerik ise solunda, eti taşımak için münakaşa ediyorlardı. Bu manzarayı görseydin, ondaki soyluluğu anlardın!"

Ubeydullah b. Musa, A'meş'ten naklediyor :

"En büyük ihanet; emaneti hainlere teslim etmek, verilen sözün tutmamak, ahde vefası olmayan birine güvenmek, onun ahbine bel bağlamaktır."

İbni Nümejr anlatıyor :

Bir adam A'meş'in yanına geldi :

Sürekli içki içen bir adamı kastederek;

"Benim için şu adamla konuşur musun? Beni borçlarım konusunda sıkıştırıyor! Onunla konuşsan belki biraz yumuşar" dedi.

A'meş adamı kırmadı. İçki sofrasındaki alacaklının yanına gitti. Arkadaşlarıyla içki içen adam;

"Bu geleni içki içirmeden buradan çıkarmayacağım!" dedi. A'meş, adamla konuştu. Adam A'meş'in teklifini kabul ederek borçları sildirdi. Sonra A'meş'e dönerek;

"Ye, karnını doyur ey Ebu Muhammed!" dedi. A'meş yedi, karnını doyurdu. Sonra;

"Bana su getirir misiniz?" dedi. Ev sahibi müdahale ederek hizmetçisine;

"Koş içki getir!" diye seslendi.

A'meş :

"Hayır, hayır, bana su getirin, su istiyorum!" dedi.

Adam :

"İnsan kardeşinin evine gittiğinde, onun yemeğinden yiyip, onun içtiğinden içmez mi?" dedi. A'meş şöyle cevap verdi :

"Sen onlardan değilsin ki!"

Sonra su dahi içmeden o evden çıktı.

"Sen Beni Hadis Tüccârı mı Sanıyorsun ?"

İsa b. Yunus anlatıyor :

İsa b. Musa, A'meş'e, bir sayfaya birkaç hadis yazıp göndermesi için bin dirhem gönderdi. A'meş bin dirhemi aldı. Boş sayfaya da Besmele ve İhlas sûresini yazıp İsa'ya gönderdi. Üzerini de mühürledi.

İsa sayfayı alıp durumu görünce A'meş'e;

"Be hayırsız adam! Sen benim Allah Kitabı'nı güzelce yazamadığını mı sanıyorsun?! Ne bu? (Ben senden hadis istemiştım)" diye çıkıştı.

A'meş ise ona şu cevabı yazdı :

"Sen benim hadis tüccarı olduğumu mu sanıyorsun?!"

A'meş, İsa'ya hadis yazıp göndermediği gibi, gönderilen bin dirhemi de iade etmeyip kendinde tuttu.

Ameş'in Manevi Temizlik Hususundaki Titizliği, Giyimine Karışanlara Verdiği Cevap, Namazları Kaçırmaması, İliminin Genişliği ve Ölümünü Neredeyse Parayla Satın Alacak Kadar İstemesi

Abdürrazık anlatıyor :

Bazı arkadaşlar rivâyet ediyor;

A'meş, ihtiyacını gidermek için uykudan kalkmış. Daha sonra su bulamayınca ellerini duvara vurarak teyemmüm almış ve tekrar uyumuş. Ona niçin böyle yaptığı sorulunca şu cevabı vermiş :

"Abdestsiz ölmekten korktum"

Abdürrazık, bu olayın, Muammer'in başından geçmiş olabileceğini de söylüyor.

Veki der ki:

A'meş'i iyi bilirim. o, senelerden beri namazını cemaatle kıl-

miş ve başlangıç tekbirini hiç kaçırmamıştır. Uzun yıllar boyunca onun bir rekat dahi kazası olduğunu görmedim.

Hamid b. Abdurrahman, A'meş'ten naklediyor :

Mâlik b. Hâris, bir ihtiyaç için yanıma geldi ve benden yardım istedi. Ben de yırtık bir abayla onun yanına çıktım.

Bana;

"Üzerine başka bir elbise giysen olmaz mı?" deyince ben;

"Senin bununla işin yok! Senin ihtiyacını Allah verecek!" dedim.

Sonra onu camide şöyle derken gördüm :

"A'meş'in yanında aciz bir çocuk gibi kaldım."

Yahya el-Kattan, A'meş'i hatırlayınca şöyle derdi :

"A'meş ibadeti seven kullardandı. Cemaatle namazı hiç kaçırmazdı. Hep birinci saftaydı. Bu da onun ne iyi bir müslüman olduğunu gösteriyor."

Olayı anlatan **Yahya, A'meş'in**, (birinci safta durabilmek için) devamlı duvara yakın durduğunu anlatır.

Haşim diyor ki:

Kûfe'de Allah kitabını ve peygamber (s.a)'in sünnetini A'meş'ten daha iyi bilen biri yoktur.

Hafs b. Kıyas, A'meş'ten naklediyor :

"Kendini ölümün kollarına bırakma zamanı öylesine yaklaştı ki.... Ölümün parayla satın alındığını görsem, onu hemen alırım."

Değişime Dâir Üç Rivayet, Dünya Hayatı, Ölüm Halleri ve Domuzun Boynuna İnci Asılmayacağına Dâir

Süfyan b. Uyeyne, A'meş'ten naklediyor :

"Eskiden çarşı-pazar ahalisini en şerhlerimizden sayardık. Şimdiyse onları en hayırlılarımız, en sakinlerimiz olarak görüyoruz."

Salih A'meş'ten naklediyor :

"Eskiden öyle cenazelere şahit olurduk ki, tüm kavmin topluca üzülmesinden ötürü kime taziye edeceğimizi, cenaze sahibinin kim olduğunu bilemezdik."

Mansur b. Ebi'l-Esved anlatıyor :

A'meş'e şu âyet hakkında sordum.

"Böylece biz, kazandıkları dolayısıyla zalimlerin bir kısmını bir kısmının başına geçiririz."⁽¹⁾

"Bunların kim olduğunu biliyor musun?" dedim. A'meş; "Evet, bilenlerden duydum. İnsanlar fesada uğrayınca, din, ahlâk, namus ve hak duyguları yokolunca başlarına en şerlileri reis olur." dedi.

Süfyan, A'meş'ten naklediyor :

Allah Teâlâ buyuruyor ki :

"Oysa ki dünya hayatı âhiretteki (sınırsız mutluluk yanında geçici) bir metâdan başka bir şey değildir."⁽²⁾

İşte dünya hayatı, bir çobanın azığı gibidir.

Ebu Bekir b. Ayyaş anlatıyor :

A'meş'i, ölümüne yakın, hastahği sırasında ziyaret ettim.

"Sana doktor çağırayım mı?" diye sordum. A'meş sert bir ifadeyle;

"Ne yapayım doktoru? Vallahi eğer, canım benim elimde olsa, onu atıveririm!"

Öldüğümde kimse bana eziyet etmesin! Beni götürün ve mezarıma bırakın" dedi.

A'meş anlatıyor :

Ölüm meleği, ruhunu alacağı insanın yanına gelerek ona görünür ve;

"Haydi! ihtiyacın neyse gör artık! Senin ruhunu almaya geldim!" der.

(1) En'âm, 129.

(2) Ra'd, 26.

Adam bu durumdan şikayetçi olup mızızlanınca, Allah o adama bir hastalık indirir ve ona ölüm gizliden gelir.

Said b. Yahya Ebu Süfyan el-Hizâ anlatıyor :

A'meş şu köyde bir köşeye çekilmişti. Yanına yöre halkından bir grup geldi ve ondan hadis rivâyet etmesini istediler. Fakat A'meş, bu isteği reddetti. A'meş'in sohbetine katılan yakın arkadaşları ona bu davranışının sebebini sorarak;

"Ey Ebu Muhammed! Şu zavallı adamlara hadis okusaydın ya?!" dediler.

A'meş şöyle cevap verdi :

"Domuzun boynuna kim inci asar!"

Hamid, babasından naklediyor :

A'meş'ten duydum, şöyle derdi :

"İncileri domuzların ayakları altına saçıp savurmayın!"

Ameş'in Râvilere ve İlim Ehli Azatlı Kölelere Verdiği Önem, Enes'i Kırdığına Pışman Olması

O böyle derken, ilmi kastederdi.

İbni İdris rivâyet ediyor :

A'meş bize hadis rivâyet ederken bazan *"İsnad"* tabiri yerine *"sermaye (Re'sû'l-Mal)"* ⁽¹⁾ tabirini kullanır :

"Şimdi, geriye kaldı anapara!" derdi.

Ebu Bekir b. Ayyaş naklediyor :

Bir adam A'meş'e

"Yanıdaki bu genç köleler ne yapıyorlar?" dedi. A'meş ;

"Sus! Onlar senin dininle ilgili durumları, senin için öğreniyorlar!" dedi.

İsa b. Yunus , A'meş'ten naklediyor :

(1) Bilindiği gibi *"İsnad"*, hadisi rivâyet edenler zinciridir. Ve teknik olarak, hadisin dış kritiğinde önemli bir rol oynar. A'meş de bu öneme atfen *İsnad*da *"sermaye"* diyor. (Çev.)

Enes b. Mâlik gündüzleyin bana uğrar, ben de ona şöyle derdim :

"Senden hiç hadis dinleyemiyorum... Peygamber (s.a)'e onca hizmetten sonra Haccâc'ın yanına gittin, o da sana görev verdi..."

Sonra (böyle dediğime) pişman oldum ve başka birisi yoluyla Enes'ten hadis rivâyet etmeye koyuldum.

"Halka İmam Olan Mûsâmahakâr Davransın"

Mündil b. Ali anlatıyor :

A'meş bir gün, sabah namazı vaktinde evinden çıktı ve Beni Esed'in mescidine giderek namaz kıldı. İmam birinci rekatta Bakara sûresini, ikinci rekatta ise Âl-i İmran sûresini okudu. Namaz bitip selam verilince, A'meş imama dönerek;

"Sen Allah'tan korkmaz mısın?! Rasûlullah (s.a)'ın şöyle dediğini duymadın mı?"

"Halka imam olan, toleranslı davransın! Zira arkasında yaşlı vardır, zayıf vardır, haceti olanlar vardır..."

İmam bu açıklamaya karşın;

"Allah ne buyuruyor; 'Sabır ve namazla yardım dileyin. Bu, şüphesiz içi saygıyla ürperenlerin dışında kalanlar⁽¹⁾ için bir ağırlıktır'⁽²⁾ diye cevap verdi. Buna karşılık A'meş;

"Ben, içi saygıyla ürperenlerin sana gönderdiği bir elçiyim. Sen çok zorlayıcısın!" dedi.

Ameş'i Aptal Yerine Koyana Ameş'in Verdiği Nükteli Cevap

Mündil b. Ali anlatıyor :

A'meş'e;

"Taşra'dayken hiç eziyet çektin mi? Sıkıntın oldu mu?" diye sordum. A'meş şöyle dedi :

(1) İçi saygıyla ürperenler : Huşu içinde olanlar, Hâşim. (Çev.)

(2) Bakara, 44.

"Evet! köydeydim. Irmak kenarında yanıma biri geldi; 'Beni sırtla da şu ırmağın karşısına geçeyim' dedi. Sonra sırtıma kuruldu ve şu duayı okudu : 'Bunlara bizim için boyun eğdiren Allah ne yücedir, yoksa biz bunu (kendi hizmetimize) yanaştıramazdık.' ⁽¹⁾

Adamı nehrin ortasına kadar getirdim. Sonra da suyun içine attım ve şunu okudum :

'Allah'ım beni hayırlı bir konakta indir. Muhakkak ki sen, konuk edenlerin en hayırlısısın' ⁽²⁾

Sonra da adamı bıraktığım gibi kaçtım. Adam kendini ve elbiselerini sudan kurtarmaya çalışıyordu."

Ames'in Haccac'a Karşı Sert Olması, İlmîni Kötüye Kullananları Eleştirmesi

Ömer el-Hanzalî anlatıyor :

Süfyan b. Said, A'meş'e gelerek selam verdi. A'meş :

"Nasılsın ey Ebu Abdullah? İşlerin nasıl? Duyduğuma göre dükkanın pek mamurmuş" dedi. A'meş ilk defa Süfyan'ı hadis hususunda eleştiriyordu. Süfyan;

"Sen de hiç mizahı terketmiyorsun Ebu Muhammed!" dedi. A'meş;

"Ne oldu? Sana bir şey mi söylediler?" diye sordu.

Süfyan;

"Duyduğuma göre, getirip söylediğin her şeyin ardına o lafı ekliyormuşsun" dedi. A'meş ;

"Neymiş o söylediğim?" dedi. Süfyan;

"Sen; İbni Ömer, Muhtar'ın hediyelerini kabul etti. ' demişsin. Öyle mi?" dedi. A'meş ;

"Sen bunu daha önce duymadın mı?" dedi. Süfyan;

"Hayır!" diye cevap verdi. Bunun üzerine A'meş ;

(1) Bu dua her türlü taşa binerken okunur.
Zuhruf, 13.

(2) Taşıttan inerken okunan dua.

"Bize Habîb b. Sâbit aktardı. Muhtar'ın hediyelerini gördüğünü, İbni Abbas ve İbni Ömer'e götürüldüklerini, her ikisinin de bu hediyeleri kabul ettiğini söyledi".

Hâris b. Ebî Üsâme anlatıyor :

Hafs b. Ebî Hafs el-İbar'a;

"Sen A'meş'i gördün mü?" diye sordum. Hafs şöyle cevap verdi:

"Tabii. Onu gördüm ve dinledim. Şöyle diyordu : 'Allah Teâlâ ilim ve Kur'an yoluyla bazılarını alçaltır, bazılarını yükseltir. Ben de onun yükselttiklerindenim. Eğer öyle olmasaydım, boynumda tınlayan bir taşla Kûfe sokaklarında dolaşırdım"

Ameş'in Kaba Davrananlara Verdiği Alaycı Cevap

Süfyan naklediyor :

Şebîb b. Şeybe ve arkadaşları A'meş'e geldiler. Kapısına varıp onu çağırdılar. A'meş içeriden;

"Siz kimsiniz?" dedi.

Onlar da;

"Biz o kimselerdeniz ki, sana odaların arkasından sesleniyoruz" dediler.

A'meş yine içerden cevap verdi :

"Onların çoğu akıllarını kullanamazlar!"⁽¹⁾

A'meş'in Sahabeyle İlgisi, Doğumu ve Vefatı

A'meş, sahabeden bazılarının önemli günlerine yetişmiştir. İbni Ömer'in vefatına, İbni Zübeyr'in katledilişine tanık olmuştur. O sırada A'meş onüç yaşındaydı. Onsekiz yaşındayken Cebir b. Abdullah'ın vefatına, yirmidokuzundayken İbni Ebî Veff'nin ölümüne, otuzüç yaşındayken de Enes b. Mâlik'in vefatına tanık oldu. Enes b. Mâlik'i Mekke'de gördü. Ondandır hadîs dinledi. Aynı

(1) Burada Hucurat sûresinin 4. âyetine atıf vardır. Kapıyı çalanlar "odaların arkasından sesleniyoruz" diyerek Hucurat sûresinde mezkur kaba kimselere kendilerini benzetmekte beis görmediler. A'meş de onlara âyetin devamını okuyarak cevap verdi. (Çev.)

şekilde İbni Ebî Vefî'yi de gördü ve ondan hadis aldı.

A'meş'in doğduğu yılda (H.60) Hz.Hüseyin şehit edilmişti. A'meş H.148 senesinde vefat etmiştir.

Tâbiîn içerisinde A'meş 'ten rivâyet edenler arasından Süleyman et-Teymâfi, Muhammed b. Cuhâde'yi ve Ebân b. Tağleb'i sayabiliriz.

A'meş 'ten Gelen Hadisler

İsa b. Yunus, A'meş 'ten naklediyor :

Enes b. Mâlik'i Mescid-i Haram'da namaz kılarken gördüm. Rükû'dan kalktığı anda karnı dümdüz olacak şekilde dik duruyordu.

A'meş , Enes'ten naklediyor :

Peygamber (s.a) ile bir sefere çıkmıştım. Kuru bir ağacın yanından geçerken ağaca elindeki asayla vurdu. Yapraklar dökülüp saçıldı. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Subhanallah ve'l-Hamdülillah vela İlâhe illallahu Vallahu Ekber (Allahı tenzih ederim. Allah'a hamdolsun, Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah en büyüktür)" Allah günahları, tıpkı bu ağacın yapraklarını düşürdüğü gibi silkeleyip düşürür.

A'meş , Enes'ten naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'dan duydum. Cebrail (s.a)'e buyurdular ki;

"Ey Cebrail! Rabbini görebilir misin?"

Cibril;

"Benimle O'nun arasında yetmiş perde vardır. Onlar ya ateşten ya ışıktandır. Onların en uzak olanına yanaşsam, yanardım" dedi. (Hüseyin, Ebu Müslim'den münferid olarak rivâyet etmiştir.)

A'meş, Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

Peygamber (s.a)'in ashabından biri vefat etmişti. Arkasından onun cennetle müjdelendiği söyleniyordu. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Nereden biliyorsunuz?! Ya kendisini ilgilendirmeyen faydasız

şeylerden bahsetmişse? Ya kendisine faydası dokunmayan şeyler sebebiyle cimri davranmışsa?"

(Ömer bunu babasından münferid olarak rivâyet etmiştir.)

A'meş, Ma'rur b. Süveyd'den, o da Ebu Zer'den rivâyet ediyor :

Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor :

"Allah (c.c) buyuruyor ki; Kim bir iyilik yaparsa on katı ya da daha fazla olarak mükâfâtını görecektir. Kim de bir kötülük yapmışsa, ya sadece karşılığı olan cezayı görür ya da affedilir. Dünya dolusu hata işleyen biri bana geldiğinde, hiçbir şeyi bana ortak koşmuyorsa, tüm hatalarını affederim" (A'meş'in en yüksek derecede olan sahîh hadislerindendir. Birçok âlim ve halktan insan da bu hadisi A'meş'ten rivâyet etmiştir).

A'meş, Zeyd b. Vehb'den, o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a);

"Siz benden sonra bencillikle ve hoş görmediğiniz durumlarla karşılaşacaksınız" buyurdular.

Bu sözü üzerine ona;

"Peki ne yapmamızı emredersin Ya Rasûlallah?" diye sorduk.

Peygamber (s.a) şöyle buyurdu :

"Onlara, Allah'ın farz kıldığı haklarını verin! Siz de hakkınızı Allah'tan isteyin!" (Sahîh hadis. Müt.Aleyh).

A'meş, Ebu Vâil'den o da Abdullah'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki;

"Hiç kimseye; Ben Yunus b. Metta (a.s)'dan daha hayırlıyım demek yakışmaz!" (Sahîh Hadis.Müt.Aleyh).

A'meş, Ebu Vâil'den, o da Abdullah'dan rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki:

"Her kim kızına güzel bir terbiye verir, en iyi bir biçimde onun öğretimini sağlar ve Allah'ın kendisine nasip ettiği nimetleri kızı

için de sarfederse, o kız o kimseyi ateşten koruyan bir engel, bir perde olur". (A'meş'in garîb hadislerinden)

A'meş, Ebu Vâil'den o da Abdullah'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) bir adamı yolcu ederken şöyle demiştir : *"Allah sana takvâ azığı versin, günahlarını affetsin ve seni hayra ulaştırsın" (A'meş'in garîb hadislerindendir.)*

A'meş, Ebu Vâil'den, o Huzeyfe'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İpek giymeyiniz! Altın ve gümüş taslardan da içmeyiniz. Çünkü bunlar dünyada onlar için, ama âhirette ise size aittir." (A'meş'in rivâyet ettiği garîb hadislerdendir.)

A'meş, İbrahim b. Alkame'den, o da Abdullah'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki;

"Hasan ve Hüseyin, cennet gençlerinin efendileridirler."

A'meş, İbrahim b. Alkame'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Müminin canı (hafif) bir terleme ve sızı ile çıkar. Oysa kâfirin canı, merkebin kan ter içinde kalması gibi çıkıp akar. Mümin hata ve günah işlediğinde bu günahı ölüm anında ona zorluk verir, böylece bu zorluk günahlarına keffaret olur, affettirir. Fakat kafir bir iyilik yaptığında, bu iyiliği canını kolayca teslim etmesine vesile olsa da, (günahlarına keffaret olamadığı için) âhirette cezaya çarptırılacaktır."

A'meş, Ebu Sâlih'ten, o da Ebu Hüreyre'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor :

"İnsanların en şerlisi olarak, iki yüztlüleri bulursun."

A'meş, iki yüztlünün; bazılarına bu yüzünü gösteren, ötekilere de şu yüzünü gösteren olduğunu söylüyor.

A'meş, Ebu Salih'ten, o Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

Âdemoğlu secde âyetini okuyup secdeye varınca şeytan hemen

oradan ayrılır ve ağlaya ağlaya;

"Vay benim halime! İnsanoğluna 'secde et' emri verilince secde etti, cenneti kazandı. Oysa ben secdeyle emrolduğumda isyan ettim ve şimdi cehennemliğim!" der.

A'meş, Ebu Salih'ten, o Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sizden (malca) daha aşağı olanlara bakınız. Zira böyle yapmanız, Allah'ın nimetlerini hafife alıp nankörlük etmemeniz açısından daha yerinde ve makbul bir davranış olacaktır."

A'meş, Ebu Salih'ten, o Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kişi güzelce abdestini alıp, hiç kimsenin zoru olmadan namaz kılmaya gittiğinde, attığı her adım için Allah (c.c) onu bir derece yükseltir, ondan bir günah siler."

ABDURRAHMAN B. EBİ NU'M (R.H)⁽¹⁾

İlmiyle amel eden, ibadetine düşkün bir zat olan Abdurrahman b. Ebî Nu'm'da Allah dostlarındandır. O, ard arda çok oruç tutardı.

Atâ b. Sâib diyor ki: Abdurrahman b. Ebî Nu'm onbeş gün ardarda yemeden içmeden oruç tutardı.

Mugîre anlatıyor :

Abdurrahman b. Ebî Nu'm'a sorardık :

"Nasılsın ey Ebu'l-Hakem?"

Şu cevabı verirdi :

"Eğer iyilerden isek, şerefli ve muttakyız. Yok günahkarlardan isek, kınanmış bedbahtlarız."

Sâlim b. Ebî Hafs anlatıyor :

İbni Ebî Nu'm seneden seneye ihram giyer ve telbiyesinde

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.69.

şöyle derdi :

"Lebbeyk!.... Eğer riya varsa, mahvolayım, çökeyim! Lebbeyk!...."

Abdurrahman'ın Hiç Korkmadan Haccâc'a Öğüt Verişi

Mugfire anlatıyor :

İbni Ebi Nu'm, Haccâc'ın yanına geldi. Haccâc sürekli insan öldürüyordu.

İbni Ebi Nu'm;

"Ey Haccâc! Öldürmede böyle aşırıya kaçma, zira öldürülen, gerçekten (Allah'ın) yardımını kazanmıştır" dedi. Haccâc;

"Yeri senin kanınla sulamamı mı istiyorsun?" dedi. İbni Ebi Nu'm;

"Ey Haccâc! Yerin içindekiler, sırtındakilerden çok daha fazladır" diye cevap verdi.

Haccâc onu öldürmedi.

İbni Fudayl, babasından naklediyor :

İbni Ebi Nu'm bir harabenin yanından geçerken ona seslendi:

"Seni kim eskitip köhneleştirdi?"

Harabeden bir nida yükseldi :

"Geçmiş asırları köhneleştirip eskiten beni de çökertti!"

Abdurrahman'dan Gelen Hadis Rivâyetleri

Abdurrahman b. Ebi Nu'm bazı sahâbilerden hadis rivâyet etmiştir. Bunlar arasında Abdullah b. Ömer'i Ebu Said el-Hudrî'yi ve Ebu Hüreyre'yi sayabiliriz.

İbni Ebi Nu'm anlatıyor :

İbni Ömer'in yanındaydım. Ona, ihramlının sinek öldürmesi durumunda gerekenin ne olduğunu soruldu. İbni Ömer :

"Ey Irak ehli! Bana sinekleri öldüren ihramlıdan söz ediyorsunuz! Oysa siz Rasûlullah kızı Fâtıma'nın biricik evladını öldürdünüz! Peygamber (s.a) onlar için şöyle buyurmuştu :

'Onlar (Hasan ve Hüseyin (r.a)) dünyanın iki reyhan çiçeği'dir'"

Başka bir rivâyette İbni Ömer'e pire kanı hakkında sorulur.

O da yukarıdaki cevabı verir.

Abdurrahman b. Ebu Nu'm, Ebu Said el-Hudri'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki;

"Hasan ve Hüseyin cennetteki gençlerin efendisidirler".

Abdurrahman b. Ebu Nu'm, Ebu Said el-Hudri'den rivâyet ediyor :

Ali Peygamber (s.a)'e, Yemen'den selem yaprağıyla tabaklanmış bir deri içinde biraz altın göndermişti.

Rasûlullah (s.a) gelen altınları dörde böldü; Akra' b. Hâbis'e, Uyeyne b. Bedr'e, Zeyd el-Hayfe, ve Alkame b. Alâse'ye (ya da Âmir b. Tufeyfe) verdi.

"Ey Muhammed! Adaletli davran! Allah'a andolsun ki bu gün adil davranmadın!"

Peygamber (s.a);

"Bana güvenmiyor musunuz?! Oysa ben göktekinin güvendiğiyim, O'nun vekiliyim. Bana sabah ve akşam göğün haberi gelir" buyurdu.

Oradakiler;

"Ya Rasûlallah! Bu adamı öldürmeyelim mi şimdi?! dediler.

Rasûlullah (s.a) :

"Hayır, hayır! Belki namaz kılıyordur" dedi.

Onlar;

"Ama nice namaz kılan var ki, diliyle kalbinde olmayanı söyler" dediler.

Rasûlullah (s.a) da;

"Ben insanların kalbini açıp yarmakla emrolunmadım". dedi.

Adam dönüp (oturunca) Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Bunun neslinden öyle bir kavim türeyecek ki, Kur'ân'ı okuyacaklar ama okudukları boğazlarını geçmeyecek. Okun yaydan çıkması gibi, dinden fırlayıp çıkacaklar!"

Sonra şöyle buyurdu :

"Onlara (devrine) yetişseydim eğer, onlara savaş açardım." (Sahih.Müt.Aleyh).

İbni Ebi Nu'm, Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kölesine iftira edene, kıyâmette had uygulanacaktır." (Sahih. Müt.Aleyh)

HALEF B. HAVŞAB (R.H) ⁽¹⁾

Güzel bir sıret ve ahlâka sahip olan Ebu Abdurrahman Halef b. Havşab çok tatlı sohbet ederdi.

Halef'in Güzel Ahlâkı ve Hikmetli Sözleri

Ebu Râşid anlatıyor :

Babam, Halef b. Havşab'ı takdirle karşılar, onu çok överdi.

"Babacığım! Sen bu adamı çok övüyor ve seviyorsun?" dedim.

Şöyle cevap verdi :

"O çok güzel bir yol üzere yürümeye başladı ve aynı güzel yol-da halen devam ediyor"

Halefe, Ebu Merzuk künyesi verilmişti. Rabî; *"Bu künyeyi değiştir!"* dedi. Halef de; *"Bana sen bir künye ver!"* dedi. Bunun üzerine Rabî, Halef'e; *"Sen artık Ebu Abdurrahman'sın"* dedi.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.73.

Halef b. Havşab der ki :

"Ölümü her an hatırlayan kimse için dünyanın bir tadı kalmaz".

Halef b. Havşab anlatıyor :

İsa (a.s) havarilerine şöyle buyurmuştur :

"Yeryüzünün tuzları! Sakın bozmayın, bozulmayın! Bir şey bozulmaya yüz tutunca onu çürümekten ancak tuz kurtarabilir.

Biliniz ki sizde iki huy var! Garib bir şey olmadığı halde gülmek ve uykunuzu hiç kesmeden sabahlamak."

Halef'in Hadis Rivâyetleri

Halef b. Havşab tâbiinden rivâyette bulunmuştur. Bunlar arasında **Hakem**'i, **Mücahid**'i, **Ebu İshak es-Sebî**'yi sayabiliriz.

Halef, **Hakem**'den, o **Said b. Müseyyeb**'den, o **Ömer b. el-Hattab** (r.a)'dan, o da **Rasûlullah** (s.a)'dan naklediyor :

"Her kim, bir müminin öldürülmesine bir kelimecikle dahi katkıda bulunsa, kıyâmet günü iki gözünün ortasına; Allah'ın rahmetinden uzak ve ümitsizdir, yazısı konur. (Hakem bu hadisi Halef'den alırken tek kalmıştır. Dolayısıyla hadis garibdir.)

Halef b. Havşab, **Meymun b. Mihran**'dan naklediyor :

Ümmü'd-Derdâ'ya;

"Rasûlullah (s.a)'dan bir şey işittin mi?" diye sordum.

Şöyle dedi :

"Rasûlullah (s.a) buyurdu ki; 'Teraziye (mizana) ilk konan, güzel ahlaktır."

KÜRZ B. VEBRE EL-HÂRİSÎ ⁽¹⁾

Kürz de Allah dostlarından. Kûfe asilhydı ve Gürcan'da otururdu. İbadette üstün bir mertebeye sahiptir. Her zaman dost ve

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.79.

sevecendi. Bazen şakalaşırdı.

Tasavvuf, alışkanlıktan uzak durmak, gurbeti arayarak yurt tutmaktır.

Kürz'ün İbadetine Dair Rivâyetler

Fudayl b. Gazvan babasından naklediyor :

Kürz, gündüz ve gece boyunca Kur'an'ı üç defa hatmederdi.

İbni Şibrime anlatıyor :

Kürz Rab Teâlâ'dan, gündüz ve gece içinde Kur'an'ı üç kere hatmedebilecek güçte olmayı istedi.

İbni Şibrime naklediyor :

Kürz'le beraber bir yolculuğa çıkmıştım. Geçtiği her temiz toprak ve beldede iniyor ve namaz kılıyordu.

Fudayl b. Gazvan babasından naklediyor :

Kürz'ün mihrabının yanbaşında bir direk vardı. Uyuklamak isteyince bu direğe dayanırdı.

Fudayl b. Gazvan babasından naklediyor :

Kürz, **İbni Şibrime**'yi ziyaret etti. **İbni Şibrime**'de akciğer zarı, iltihabı vardı. Kürz onun kulağına (şifa niyetiyle) okudu. **İbni Şibrime** iyileşti.

Fudayl anlatıyor :

Kürz emri bi'l-ma'ruf (iyiliği söyleyip yaymak) için çıktığında onu döverlerdi. Ta ki bayılincaya kadar.

Kürz'ün Hikmetli Sözleri

Ebu Tıbe el-Cürcânî'den naklediliyor :

Kürz'e;

"Hem iyi ve hem de kötü insanın hoş görmediği şey nedir?"

Cevap verdi :

"Âhîret ehlinde iken dünyaya eğilen dünyaya dönen ku".

Halef b. Temîm babasından naklediyor :

Kürz Cürcan'dan yanımıza geldi. Kûfe'nin kurrâları onun yanına akın etti. Aralarında ben de vardım. Ondan şu iki sözü duydum :

"Peygamberimiz (s.a)'e salavât getiriniz. Sizin salavâtınız ona ulaşır! Allah'ım bize hayırlı sonuçlar ver! Sonumuzu hayreyle!"

Ben **Kürz**'den daha ibâdet düşkünü olan başka birini görmedim. Tahterevan üzerindeyken dahi namazını kaçırmaz, ondan inince hemen namaz kılmaya başlardı.

Kürz'ün Hadis Aldığı Kişiler

Kürz, Tâvus'dan, Atâ'dan, Rebî b. Haysem'den, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den ve daha birçoklarından hadis rivâyet etmiştir.

Ebu Nuaym, Muhammed b. Hüseyin'den, o **Ebu Zür'a**, Ahmed b. Musa el-Mekkî'den, o Ali b. Harb'den, o Cafer b. Ahmed b. Behram'dan, o Ali b. Hasan'dan, o **Ebu Tîbe**'den, o **Kürz** b. Vebre'den, o Rebî b. Haysem'den, o İbni Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Oruçlunun uykusu ibadettir. Nefes alıp veriş i Allah'ı tesbih-tir. Duası kabul olunur"

EBU YUNUS EL-KAVÎ (R.H)⁽¹⁾

İsmi Hasan b. Yezîd el-İclî'dir.

İsmail b. Zeban anlatıyor :

Ebu Yunus'a 'kavî' (güçlü) denmesinin sebebi şuydu : O ibadet hususunda çok güçlü, çok sabırlıydı. Ayakları yorulup oturmaya mecbur oluncaya kadar namaz kıldı. İlahî sevgi ile cezbeyle gelip kör oluncaya kadar ağladı. İp gibi incecik olana kadar da oruç tuttu.

Buhârî, **Ebu Âsım**'dan naklediyor :

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.3, s.80.

Ebu Yunus bizim yanımıza geldi. Öylesine şevk doluydu ki, bir günde 71 defa tavaf etti.

Ebu Yunus, Ebu Seleme'den, Said b. Cübeyr'den ve Mücahid'den hadis dinlemiştir.

ABDÜLMELİK B. SAİD B. EBCER (R.H)

Abdūlmelik, sözlerine dikkat ederek konuşurdu. Onun her sözü ince eleyip sık dokuyarak söyleyişi herkes tarafından bilinmekteydi.

Selî b. Bistam et-Temîmî, babasından naklediyor :

"Abdūlmelik'e yapış! Ondan, söz söylemesini öğren! Ben Kûfe'de ondan daha ihtiyatlı konuşan başka birini tanımıyorum."

Cafer el-Ahmer diyor ki:

Bizim, gözü ilâhî aşk ile sürekli yaşayan dört arkadaşımız vardı. Bunlar **Abdūlmelik b. Ebcer, Muhammed b. Sûka, Mutarriif b. Tarîf ve Dırar b. Mürre'dir.**

Süfyan Sevrî de **Abdūlmelik'i** övüyor, onun hergün derecesi yükselen mübarek insanlardan olduğunu söylüyor.

İbnü'l-Cevzi, **Abdūlmelik'in**, **Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vâile'den, Zirr b. Hubeyş'ten ve Şa'b'den** hadis aldığını söylüyor⁽¹⁾

Abdūlmelik'in Hadis Rivâyetleri

Bu hususta **Ebu Nuaym** şunları bildiriyor : ⁽²⁾

Abdūlmelik, Vâsıl b. Hayyan'dan, İyad b. Lukayt'tan, Talha b. Musarriften, Seleme b. Küheyl'den, Süveyr b. Ebî Fahite'den, Abdūlmelik b. Umeyr'den, Vâsıl b. Hayyan'dan, Mücahid'den, Talha b. Nâfi'den ve Ebu Süfyan'dan müsned olarak hadis almıştır.

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.81.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.85.

Ebu Nuaym, Süleyman b. Ahmed'den, o Mahmud b. Muhammed el-Vâsıtî'den, o Kasım b. Said b. Müşeyyeb'den, o Şucâ b. Velid'den, o Abdülmelik b. Ebcer'den, o da Zirr b. Hu-beys'ten rivâyet ediyor :

Übeyy b. Ka'b, Kadir Gecesi'nin kesinlikle ayın 27. gecesi olduğunu söylüyordu. Biz ona dedik ki :

"Nereden biliyorsun o gece olduğunu?"

Şu cevabı verdi :

"Rasûlullah (s.a)'ın bize haber verdiği âyetle! Biz o geceyi düşündük, hesap ettik. Ayın tam 27. gecesi olduğunu gördük."

Ebu Nuaym, Hüseyin b. Ali et-Temîmî'den, o Muhammed b. İshak es-Sakafî'den, o Alâ b. Sâlim er-Rüvvâs'dan, o Ebu Bedr'den, o Ziyad b. Hayseme'den, o Abdülmelik b. Ebcer'den, o Mücahid'den, o da İbni Abbas'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) gece namazından bahsedince gözleri yaşardı ve şu âyeti okudu : *"Onların, yanları yataklarından kalkarak korkuyla, umutla Rablerine yalvarırlar, kendilerine verdiğimiz rızık-tan Allah yolunda harcarlar"*⁽¹⁾

Ebu Nuaym, Ebu Ali Muhammed b. Ahmed b. Hasan'dan, o Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den, o İbni Kâsib'den, o Süfyan b. Uyeyne'den, o A'meş'den, o Abdülmelik b. Ebcer'den, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den o da Rasûlullah (s.a)'dan rivâyet ediyor :

"Hiç biriniz, Allah hakkında güzel zan beslemeden ölmesin"⁽²⁾

ABDÜ'L ÂLÂ ET-TEYMÎ (R.H)⁽³⁾

Allah'a karşı huşû dolu bir kalbe sahip olan Abdü'lâlâ et-Teymî, sözünü dinleten, dinleyeni ağlatan ve kendisi de ağlayan bir garip insandı.

Mis'ar, Abdü'lâlâ et-Teymî'den naklediyor :

(1) Secde, 16.

(2) Yani Allah Teâlâ'nın affına ve rahmetine mutlaka güvensin. Rab Teâlâ'nın kendisini red-deceğini, affetmeyeceğini düşünmesin. (Çev.)

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlîyâ*, c.5, s.87.

"Kendisine, ağlatan ve hislendiren bir ilim verilmemiş bir ilim sahibi, faydasız bilgilerin sahibidir. Zira Allah Teâlâ âlimleri şöyle vassıflandırıyor : 'Şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere Kur'ân okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar' "⁽¹⁾

Mis'ar, Abdülmelik'in secdeye vardığında şu duayı yaptığını söylüyor :

"Ey Rabbimiz! Bize huşû ver! Düşmanlarına nasıl gevşeklik verdiysen, bize, sana sınıksız sarılma hissi ver! Sana secde ettikten sonra bizi ateşe koyma!"

Abdü'lâlâ et-Teymî, İbrahim et-Teymî'den ve daha başka birçok kişiden hadis almıştır.

AMR B. KAYS (R.H.)⁽²⁾

Amr b. Kays el-Meleî Kur'ân'ı iyi bilen, Allah'dan hakkıyla korkan, fakir ve mütevazî bir zat idi.

Süfyan es-Sevri'den naklediyor :

Küfeli beş kişi vardır ki, bunlar her gün iyiliklerine iyilik katarlar. Bunlar, İbni Ebcer, Ebu Hayyan et-Teymî, Amr b. Kays, İbni Sûka ve Ebu Sinan'dır.

Amr'ın Ölümüne Dair Rivâyetler

Muharibî, Süfyan'dan naklediyor :

Amr b. Kays bana ders verirdi. Kur'ân okumayı, ferâiz (miras)ilmini bana o öğretmiştir. Onu sokağında, evinin çevresinde arardım. Bulamazsam evine uğrardım. Ya namaz kılardı ya da Kur'ân okurdu. Öylesine telaşlıydı ki hep kaçırmaktan korktuğu, aceleyle koştuğu işleri vardı sanki. Eğer evinde de göremezsem, bildirdim ki Küfe'nin bir mescidinde köşeye çekilmiş tefekkür ediyor. Onu bir köşede, ağırlık halde bulurdum mutlaka. Mescidde rastlayamazsam mezarlığa giderdim. Onu orada oturmuş kendi haline

(1) İsra, 107.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.100.

ağlayarak tevbe ederken bulurdum.

Amr b. Kays vefat ettiğinde Küfeliler kapılarını kapayıp topluca onun cenazesine katıldılar. Cenaze namazını kıldırması için **Ebu Hayyan'a** vasiyet etmişti. Onu evden çıkardılar. **Ebu Hayyan** öne geçti, dört defa tekbir aldı. Birden cemaat şöyle bir nida ile irkildi :

"Güzel insan, iyilik seven adam Amr b. Kays geldi!"

Ansızın her yan beyaz kuşlarla doldu. Öylesine hoş ve parlaktılar ki, onlara gözle bakmak mümkün değildi. İnsanlar bu yaratıkların çokluğu ve hoşluğu dolayısıyla sarhoş oldular, şaşkırdılar.

Ebu Hayyan şöyle konuştu :

"Siz neye şaşıyorsunuz? Bunlar Amr'ı görmeye, yolcu etmeye gelen meleklerdir."

Başka bir rivâyette ise Şam'ın bir kasabasında kılınan cenaze namazı esnasında çevreyi beyazlara bürünmüş adamların sardığı ve daha sonra bunların yokolduğu anlatılır.

Amr'ın Hikmetli Sözleri ve Güzel Halleri

Amr b. Kays der ki:

"Üç şey tevazunun temelidir; karşılaştığın insana selam vermen, mertebe bakımından daha aşağı bir meclise razı olman, oradakilere hoşgörüyle bakman, ibadetini riya ile yapmaman".

Nuaym b. Meysere anlatıyor :

Amr b. Kays el-Melef insanlara Kur'an öğretirken tek tek herkesin önüne gelir, konuyu öyle izah ederdi. Yürüdüğü zamanda onların önünden yürümez; *"Haydi, gelin beraber yürüyelim!"* derdi,

Süfyan anlatıyor :

Amr, ilim ehlerinden birinin yanına varınca, önünde diz çöker ve şöyle derdi:

"Allah'ın sana öğrettiğinden bana da öğret."

O böyle derken şu âyeti yorumlamış oluyordu :

"Musa ona; 'sana öğretileni, hayra götüren bir bilgi olarak ba-

na öğretmen için peşinden gelebilir miyim?' dedi."⁽¹⁾

Abdurrahman b. Cübbeyan'dan naklediliyor :

Amr'a;

"Sende gördüğümüz değişiklik nedir? (Nedendir?) diye soruldu.

'İnsanların kendilerinden habersiz, gafil oldukları için duyduğum merhamet hissidir" dedi.

İshak b. Halef anlatıyor :

Amr, çarşıdakileri gördüğünde ağlar ve şöyle derdi :

"Şu insanlar kendileri için hazırlanan şeylerden ne kadar da habersizler!"

Ebu Sinan, Amr'dan naklediyor :

"Kendinle meşgul olduğunda insanları terketmiş olursun, insanlarla meşgul olduğundaysa kendini bir kenara bırakırsın."

Ebu Hâlid el-Ahmer, Amr'den naklediyor :

"Hayra kulak verdiğinde hemen onu tatbik et, bir kere dahi olsa."

Ebu Halid el-Ahmer, Amr'dan naklediyor :

"(Eskiler) insanın (açıktan) evladına bir şeyler vermesini hoş karşılamazlardı. Olur ya, çocuk elindekiyle gelirken bir zavallı ya da fakir biri bunu görür kendi ailesine götüremediği için ağlar."

Amr der ki:

"Kalbimi eritip yufkalaştıran, beni rabbimle buluşturan bir kelime dahi, Kadi Şurayh'ın verdiği elli hükümden daha hoş gelir bana!"

İshak b. Halef anlatıyor :

Amr b. Kays ağladığında yüzünü duvara çevirir, arkadaşlarına;

"Bir şeyim yok, burnum akıyor" derdi.

Amr der ki :

(1) Kehf, 66.

"Eğri kalpli adamın yanına oturma! Onunla dost olma! Yoksa senin de kalbini eğiltir!"

Amr b. Kays der ki:

"Bir adam yirmi gün evinde yiyecek toplar, sonra da bunları etrafındakilere tasadduk ederse, bu yaptığı onun günahına keffaret olamaz!"

Hakem anlatıyor :

Süfyan, **Amr b. Kays'a** büyük saygı gösterir; *"o benim hocamdır"* derdi.

Süfyan, hocası **Amr'dan** şu sözleri naklediyor :

"Hadiscinin (muhaddisin) tıpkı bir sarraf gibi olması gerekir. Sarrafın dirhemi ölçmesi gibi, o da hadisi incelemeli, kritik etmelidir. Zira dirhemler arasına zütyuf olan, eksik ve sahte olan nasıl karışırsa hadis de öyledir."

Amr b. Kays anlatıyor :

Muaz b. Cebel vebaya yakalandığında ölüm sarhoşluğuyla ikide bir bayılıyor, sonra bir an ayılıyor ve şöyle diyordu :

"Ya Rabbi! İzzetine andolsun ki şunu bilmektesin! Kalbim sana kavuşmayı ta derinden istiyor. Allah'ım sen biliyorsun ki, ben nehirler aktığı, ağaçlar gölge verdiği için dünyada kalmayı istemiyorum. Bilakis belalara göğüs gerebilmek, ilim ve zikir halkalarına katılıp âlimlerle dizdize oturabilmek için yaşamayı arzuluyorum."

Amr'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadis Rivâyetleri

Amr bazı tâbîlerden hadis almıştır. Bunlar içinde şunları sayabiliriz :

Hakem b. Uteybe, **Ebu İshak es-Sebîf**, **Abdülmelik b. Umeyr**, **Semmak** ⁽¹⁾ **b. Harb**, **Seleme b. Küheyl**, **Atıyye b. Sa'd el-Avfi**, **Atâ b. Ebî Rabah**, **Muhammed b. Münkedir**, **Mus'ab b. Sa'd**, **Muhammed b. Aclan**...

Amr b. Kays, **Hakem'den**, o da **Ka'b b. Ucrâ'dan** naklediyor:

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki : *"Bazı kelimeler vardır ki, söy-*

(1) Bazı rivayetlerde Simâk olarak geçiyor. (Çev.)

leyen hiç kaybetmez. Her namazın sonunda otuzüç defa Subhanallah, otuzüç defa Elhamdülillah ve otuzdört defa Allahu ekber dersin." (Sahih hadis)

Amr b. Kays, Ebu İshak el-Hemedânî'den, o da Berâ b. Âzib'den naklediyor :

Rasûlullah, uykudan önce şu duayı okumamı bildirdi :

"Kendimi sana teslim ettim. Sana yöneldim. Her şeyim sana emanet. Senden korkarak ve sana tutkuyla bağlanarak her şeyimi sana bıraktım. Senden başka sığınak yok. İndirdiğin kitaba inandım. Gönderdiğin peygambere inandım." (Sahih hadis)

Amr b. Kays, Ebu İshak'dan, o Hubeyre b. Meryem'den, o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Bir kimse bir kâhine veya sihirbaza başvurur ve onun söylediklerine inanır, tasdik ederse, Allah'ın Muhammed (s.a)'e indirdiğinden uzak kalır!"

Amr b. Kays, Abdülmelik b. Umeyr'den, o Numan b. Beşir'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Helal bellidir. Haram da bellidir. İkisinin arasında karışık ve şüpheli şeyler vardır. Onları terkeder, dinini ve malını en iyi biçimde korumuş olur. Onlara binen (kullanan) ise nerdeyse bir harama basmış gibidir."

Amr b. Kays, Atıyye'den, o Ebu Said'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan şu tefsiri naklediyor :

"Onlar içleri çektiği halde yiyeceği miskine, yetime ve esire verirler" (1)

"Miskin; fakir demektir. Yetim babasız (öksüz), esir ise köle ve hapsedilen anlamına gelir."

Amr b. Kays, Atıyye'den, o Ebu Said'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Benim sözümü işitip, onu güzelce muhafaza ederek, duyduğu gibi başkasına ileten kişiyi Allah (c.c) aydınlık etsin."

Amr b. Kays, Atıyye'den, o Ebu Said'den o da Rasûlullah

(1) İnsan, 8.

(s.a)'dan naklediyor :

"Yakini imanın zayıf oluşunun özellikleri şunlardır :

Allah'ın sana gazap edeceğini bilmene rağmen insanlara razı olman, rızık Allah vermesine rağmen onlara hamdetmen, Allah sana nasip etmediği için onları kinayıp kötölemen.

Allah'ın rızık, sana açgözlülüğün ihtirasıyla ulaşmaz! Hoşnut olmayanın hoşnutsuzuğu da seni o rızıktan menedemez! Allah rahatlık ve çözümü (kurtuluşu) rıza ve yakın içine koymuştur. Dert, sıkıntı ve kederi de şüphe ve kızgınlığa yerleştirmiştir." (Garib Hadis)

Amr b. Kays, Muhammed b. Ca'lan'dan, o Ebu Seleme'den, o da Ebu İmâme'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) bize Kur'ân öğrenmemizi emretti ve bizi buna teşvik etti. Şöyle buyurdu :

Kur'ân kıyâmette ehline tam ihtiyaç anında gelir.

Müslümana;

"Beni tanıyor musun?" diye sorar. Müslüman;

"Sen kimsin" der.

Kur'ân şöyle cevap verir :

"Ben senin sevdiğin, ayrılmak istemediğin, sana hakim olanım." Müslüman;

"Sen Kur'ân mısın yoksa?" diye sorar.

Kur'ân onu Rab'ba götürür. Sağında mülk vardır, solunda ise sonsuzluk (Huld). Başına huzur ve itminan konmuştur. Kur'ân, o kişinin ana babasına da, dünyada sahip olamayacakları bir elbise verir. Onlar;

"Bunu nasıl, ne için giydik? Oysa amellerimiz bunu elde edecek kadar değild" derler.

Kur'ân şöyle cevap verir :

"Bu, evladınız Kur'ân'a sarıldığı içindir."

Amr, Süfyan'dan, o Abdullah b. Dirar'dan, o da İbni

Ömer'den naklediyor :

Peygamber (s.a) Hicr'den geçerken ashabına şöyle dedi :

"Onların yanına girmeyin! Yoksa onlara isabet eden sizin de başınıza gelir!"

Amr Sicistan'da vefat etti. Bazıları onun Kûfe'de, bakaları da Şam'da veya Bağdad'ta vefat ettiğini söylerler. ⁽¹⁾

AMR B. ZERR (R.H) ⁽²⁾

İyilik ve öğüt vermede önder olan Ebu Zerr Amr b. Zerr, kötülüğü engellemek hususunda kararlı bir tutuma sahipti.

Amr b. Zerr'in Oğlu Vefat Ettiğinde Verdiği Vaaz

Muhammed b. Künâse anlatıyor :

Zerr b. Amr b. Zerr el-Hemedânî ansızın vefat ettiğinde ailesi babasının yani Amr b. Zerr'in yanına geldi. Ağhyorlardı. Amr b. Zerr şöyle dedi :

*"Ne oldu size? Biz kimseye zulmetmedik. Kimseyi ezmedik, kimse-
nin de hakkını yemedik. Bizden dolayı büyük bir hata da işlen-
medi. Allah'ın hoşuna gitmeyecek bir şey de yapmadık!"*

Amr oğlunu kabre koyduğunda şöyle dedi :

"Allah sana rahmet etsin ey oğulcağızım! Vallahi sen bana karşı güzel davrandın. Bense seni hep ayıplardım, sana karşı sert davranırdım. Ama benim içimde sana karşı bir yabancılık yoktur. Allah'dan başka kimseye de muhtaç değilim. Sen bizim şerefimizi düşürmedin. Bize aşağılık bir leke vurmadin. İçimi senin hüznün, ama sevgiden doğan hüznün sardı. Sen hayırsız işler yaparak beni üzmedin."

***Ey Zerr! Eğer mahşer günü olmasa, senin vardığın yere he-
men varmak isterdim. Sana neler soruldu ve sen ne söyledin? Keşke
bilseydim ey Zerr!***

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatı's-Safve*, c.3, s.83.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Euliya*, c.5, s.108.

Allah'ım senin rahmetin Zerr'i her yanından kuşatsın. Onun hatalarını affet! Zira sen, merhametli olansın!"

Amr, duasını bitirip kalktığında şöyle dedi :

"Ey Zerr! Gidiyor ve seni kendinle bırakıyoruz. Burada dur sak da sana bir faydamız dokunmaz artık...."

Ammâre b. Amr el-Alâ, Amr b. Zerr'den naklediyor :

"Şu gecenin kapkaranlık örtüsünün altında Allah için amel-ler yapın, ibadet edin ki, o size acısın, rahmet etsin. Zira gecenin ve gündüzün hayrını görmeyen gerçekten zarara uğramıştır. Gece ve gündüz hayır işlemeyen, iyilikten mahrum olmuştur. Gece ve gündüz, Rab Teâlâ'ya ibadet vesilesi olarak yaratılmıştır. Onlar, kendilerini gaflete gömenler için birer vebaldirler.

Kendinizi Allah'ın zikriyle, O'nu anarak diriltin! Zira kalpler ancak Allah'ın zikriyle yaşayabilirler. Bu gece, niceleleri var ki, yuvasında ayağa kalkmış kıyamıyla seviniyor, coşuyor; kimileriye, bu gece uyudukları için yarın Allah'ın âbid kullarına verdiği nimetleri görünce pişman olacaklar.

Siz günlerin ve gecelerin her anını tek tek fırsat bilin, ganimet sayın, değerlendirin ki, Allah'ın rahmeti sizi çepeçevre sarsın!..".

Amr'ın Diğer Öğütleri ve Hikmetli Sözleri

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor :

Amr b. Zerr, "Mâliki Yevmiddîn" (din gününün sahibi) âyetini okuyunca şöyle derdi :

"Sen öyle bir günsün ki, sâdıkların kalpleri senin zikrinle doludur, seni hiç unutmaz".

Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Zerr'den naklediyor :

"Eğer size Allah'ın Kitabı'ndan öğütler veremezsem, kalplerinizin kasveti ve gözlerinizin hiç yaşarmadan öylece kalması hep benim günahımdır! Kim gelir, hayra yapışırsa, onun için hayırlısı olmuştur."

Amr daha sonra Tekvir sûresini okudu :

"Güneş dörüldüğü zaman..."⁽¹⁾

Ardından şöyle dedi :

"Yazıklar olsun şu vergi toplayanlara! Vergileri cimrice biriktirip hayrını kimseye göstermediler."

Amr b. Zerr anlatıyor :

Said b. Cübeyr babama bir mektup yazdı. Mektubunda şöyle diyordu :

"Sana, muttaki ol, derim. Ey Ebu Amr! Bir müslümanın yaşadığı her gün, onun için ganimettir. Farz olan namazları kılar, Allah'ın kendisine nasip ettiği kadar iyilik yapar, Rab Teâlâ'yı zikreder"

Amr'ın, Ashab Hakkında Atâ'ya Verdiği Nasihatlar

Hallad b. Yahya, Amr b. Zerr'den naklediyor :

"Atâ b. Ebt Rabah'a, Rasûlullah (s.a)'ın ashabına sataşılması gerektiğinden bahsettim. Onlardan bahsedilecekse, Allah'ın andığı güzel yönleriyle bahsedilmeliydi.

Onlara kötü söz söylenmemeliydi. Aynı şekilde şunları da belirttim. 'Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed onun kulu ve elçisidir' diyen, peygambere inanan, Kitâb'ı kabul eden hiç kimse tekfir edilemez! Onlar mümindirler, bir iyilik yaparlarsa Allah'tan sevaba kavuşmalarını umarız ve buna seviniriz. Onlardan biri bir günah işlerse, yaptığını hoş görmeyiz, fakat bu, Allah'ın cezalandıracağı ya da affedeceği bir günahtır, dilerse affeder, dilerse ceza verir. Zira Allah (c.c) buyuruyor ki :

'Allah kendine ortak koşulmasını affetmez, bundan başkasını, dilediğinde bağışlar'⁽²⁾

Bu Allah'a kalmıştır."

Amr b. Zerr diyor ki;

"Bakın Allah Teâlâ ne buyuruyor : 'böylece bizi öfkelendirince onlardan üç aldık, hepsini suda boğduk'⁽³⁾

(1) Tekvir, 1.

(2) Nisâ, 116.

(3) Zuhruf, 55.

Ey İnsanlar! Allahın helal kılmadığı şeylerden kaçınarak onun makamına saygı gösterin! Zira isyan anında Allah'a sığınılmaz!"

Amr'ın Vecizelerinden ve Dualarından Örnekler

"Bir eve ölüm girdiğinde teker teker herkesin canını alacaktır. Onca sevinçten sonra herkesin hayatına son verecektir."

İbni Zerr diyor ki :

"Başına gelenlere sabreden kişi hayra erişmiş, iyiliğin kaynaklarına ve ecrin doruğuna varmıştır."

Muhammed b. Hüseyn naklediyor :

Amr b. Zerr havanın karardığını görünce şöyle derdi :

"Gece geldi, gece korkudur. Ve Allah, en çok korkulması gerektir."

Abdurrahman b. Ubeydullah, Amr b. Zerr'in duasını naklediyor :

"Allah'ım! Beni, sabredenlere verdiği mükâfata ulaştıracak bir hayır istiyorum senden! Şükredenlere verdiğin ecre eriştirecek bir şükre kavuşayım. Bana, beni günah kirlerinden arındıracak bir tevbe nasib et! Böylece sana devamlı yönelenler (el-Müntebîn) mertebesine erişelim. Sen bütün nimetlerin sahibi, sen, tüm zorluk, sıkıntı ve şiddet anında arzulanansın! Bize sabır ver! İtaat edenlerden, rıza ile boyun eğenlerden kıl bizi! Bizi, sana yakın olanlardan, kalbi senin aşkınla atanlardan eyle!

Allahım! Bize, sana inanmaktan daha çok faydası dokunan şey yoktur! bize imanı nasib ettin. Onu bizden çekip alma! Senin mükâfatından emin olarak ve cezandan korkarak, belâna sabrederek ve rahmetini umarak varalım huzuruna! Ey cömertler cömerdi"

Süfyan anlatıyor :

Amr b. Zerr, bir adamın şu âyeti okuduğunu işitti :

"Ey insan! Seni cömert olan Rabbine karşı aldatan nedir?"⁽¹⁾

Ve ona şu cevabı verdi :

(1) İnfitar, 6.

"Cehalet"

Ebu Nuaym anlatıyor :

Amr b. Zerr; *"Sana yazıklar olsun, yazıklar!"* ⁽¹⁾ âyetini okuyunca;

"Ya Rab! Ne müthiş bir tehdid böyle!" derdi.

Zekeriya b. Ebu Zâide anlatıyor :

Amr bir sohbeti esnasında;

"Beni gözyaşlarınızla üzün, dertlendirin!" dedi.

Sonra Şa'bf, oradakilere;

"Onu gözyaşlarınızla dertlendirebildiniz mi?" diye sordu.

İbnü's-Semmak anlatıyor :

Amr b. Zerr vaaz veriyordu. Beni Temim kabilesinden biri bağırmaya başladı. Renkten renge giriyor, fakat gözlerinde yaş göremiyordum. Sonra birden baygın düştü.

Bir müddet geçince onu **Amr**'ın meclisinde gördüm. Hüngür hüngür ağlıyordu. Bu durumu **Amr**'a açtım.

Bana şöyle dedi :

"Bak, kardeşimin oğlu! Akıl, yanılıp sürçünce ateşini ve yangınını kaybeder, gözyaşı donar akmaz! Ama akıl, sağlam ve sabit olunca, sahibi öğütleri daha iyi anlar, içi yanar, dertlenir ve ağlar!"

Ebu Nuaym, Amr b. Zerr'den naklediyor :

"Kendi başınıza kaldığınızda yaptığınız şeylerden insanlar nasıl da habersizdir... Gizlediğiniz şeyler konusunda Allah'tan korkun. Kıyâmet yaklaşmışken, kelime-i tevhide koşup yapışmıyor musunuz?"

Ebu Nuaym ⁽²⁾ anlatıyor :

Amr bir gün Hakka sûresini okuyordu :

"Kitabı sağından verilen; 'Alın kitabımı okuyun; doğrusu ben

(1) Kıyamet, 34.

(2) Buralarda geçip doğrudan **Amr**'dan nakil yapan **Ebu Nuaym**, **Fadl b. Dükeyn**'dir. (Çev.)

bir hesaplaşma ile karşılaşacağımı zaten umuyordum ' der⁽¹⁾
âyetine gelince şöyle dedi :

"Kitabını yükledi! Kâbe'nin Rabbına andolsun ki, onun inancısı kesindir, yakındır! O, yüzü mütebessim, kalbi müsterih ve ferah bir halde söyleyecektir bu sözleri!"

Sonra Amr, şu âyeti okudu.

"Fakat kitabı kendisine solundan verilen kimse, 'Keşke kitabım bana verilmeseydi ' "der. (2)

Daha sonra da şöyle bağırmaya başladı :

"Ey yalancı! Şimdi doğruyu söyledin! Şimdi doğruyu söyledin! O, bunu derken, yüzü kararmış, kalbi ümitsiz ve elleri boynuna bağlanmış olacaktır!"

Amr, Kiyâmet sûresindeki şu âyeti okudu :

"Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun!" (3)

Sonra da şöyle dedi :

"Bu azap sözünün tekrarı bizedir bize"

Amr'ın Ölüm'e Dair Edebî Vaazı

Nadr b. İsmail, Amr b. Zerr'den naklediyor :

"Ölüme gelince... O hepinizin bildiği, her gün ve her gece gelişine şahit olduğunuz, bakakaldığınız, ölüm, aşiret reislerini ve kavminde itaat gören nice şerefliileri makamlarından çekip alarak, kupkuru bir çukura, suskun taşların arasına götürüyor..."

Mezara inen kişiye ailesi bir yastık uzatabilir mi?! Hayır! Onun yastığı, işlediği amelleridir artık..."

Ölüm, dünyada dertten başını kaldıramayan, fakir ve bedbaht bir çok biçareyi de emellerine ulaşmadan kucığına alıyor, ansızın dünyadan bağlarını kopartıyor..."

Ölüm emzikli bebeyi, ağrıdan inleyen hastayı ve şer ateşini kö-

(1) Hakka, 19-20.

(2) Hakka, 25.

(3) Kiyâmet, 34.

rükleyeni de götürüyor. Hepsi de ölümden paylarına düşeni alıyorlar....

Vaizlerin, öğüt verenlerin kelmünden âbidlerin alacağı bir çok ders ve ibret yok mudur?! Kaç kez demişimdir! Rab Teâlâ size zaman tanıyor, sanki sizi ihmal ediyor sanıyorsunuz... Ya o bizim cezamızı, gözlerin donup kaldığı, taş kesildiği ve kalplerin durduğu, kuruduğu o güne erteliyorsa?!

'O gün başlarını dikmiş, gözleri kendilerine dönemeyecek şekilde sabit kalmış, kalpleri bomboş bir halde koşup duracaklardır.

Ey Muhammed! insanları kendilerine azabın geleceği gün ile uyar. Haksızlık edenler; Rabbimiz! Bizi yakın bir süreye kadar ertele, derler⁽¹⁾

Ya Rab! Bizi uyardın, korkuttun, sakındırdın. Artık yaratıkların üzerine hüccetin var, uyardın onları!

Ey zalim insan! Sen, sana verilen sayılı günler içinde gücün tükenmeden tevbe et! Ömrün bitmeden fırsatı kaçırma! Hayatının sonu ölümün soğuk soğuk indiği, onunla göz göze geldiğin andır. O zaman pişmanlık fayda vermez! İnsanoglu kuruntularını ve tutkularını hedeflemştir. Hedefi vuran kazanır. Oysa dünyalık isteyen, dünyalıktan başka bir şey bulamayacaktır. Biliniz ki en büyük güzellik, âhiretin ebedi güzelliğidir. Gerçekten hayrı dokunan, âhirettir sadece. O, hiç bitmeyen, kalıcı olan ve tükenmeyendir. İkrâma erişen kullar Allah'ın nezdinde canlarının çektiği lezzetlere dalar, gönlünce bir hayat sürerler. Güzel ve temiz dostlarını ziyaret ederler, dünya hayatını hatırlayıp dostça konuşurlar. Afiyet olsun yedikleri... Helal olsun o topluluğa, gayelerine eriştiler... Onlar tutkuyla, istekle varmak istiyorlardı en cömert en kutsal ve en yüce efendiye! Ve eriştiler."

Nadr b. İsmail anlatıyor :

Amr b. Zerr'i bir cenazede gördüm. İnsanlar ertafını çevirmişti. Ölü, kabrin kenarına konduğunda Amr şöyle dedi :

"Ey vefat eden! Sen dünya yolculuğunun sonuna geldin. Eğer kabrinde güzel günler geçireceksen müjdeler olsun sana."

(1) İbrahim, 43-43.

Amr'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Hadis Rivâyetleri

Amr b. Zerrr, Atâ'dan, Mücahid'den, Said b. Cübeyr'den Tâvus'tan, İkrime'den, Ebu Zübeyr'den, İshak b. Abdullah b. Ebî Talha'dan, Nâfi'den, Şa'bî'den, Şakik b. Vâil'den, babasından ve diğer birçok tâbiiden hadis rivâyet etmiştir.

Amr b. Zerr, babasından, o Said b. Cübeyr'den, o da İbni Abbas'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) Cebrail (a.s)'e şöyle dedi :

"Ey Cebrail! Bizi daha çok ziyaret etmekten seni alıkoyan nedir?"

Efendimizin bu sözü üzerine şu ayet indi :

"Cebrail, Muhammed'e şöyle dedi : 'Biz ancak Rabbinin buyruğuyla ineriz. Geçmişinizi, geleceğinizi ve ikisinin arasındakileri bilmek ona mahsustur. Rabbin unutkan değildir. (1) (Bu hadis sahihtir)

Amr, Atâ'dan, o İbni Abbas'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Fecir vakti girmeden Arafat'a yetişen, Arafat gününe yetişmiş sayılır." (Garib hadis.)

Amr, Atâ'dan, o da İbni Abbas'tan naklediyor :

Peygamber (s.a) (namaz sonunda) teşehhüdden ayrıldığında bize dönerek şöyle dedi :

"Teşehhüdden sonra bir hades (2) işleyen namazı tamamdır" (eksik değildir, iadesi gerekmez .) (Bu hadis garibdir.)

Amr, Mücahid'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Bana benden önceki (Peygamber)lere verilmeyen beş özellik verildi :

(1) Meryem, 64.

(2) Burada hades; namazdan çıkarıcı herhangi bir fiil demektir. Yalnız İmamı Azam'a göre Huruc bisun'ihî olması gerekir. Yani teşehhüdden sonra, farkında olunarak, bilerek namaz dışı bir hareket yapılmalıdır. Böylece namaz tamamlanmış olur. İadesi gerekmez. Ancak iradesiyle yaptığı bir hareket değilse, (bigayri sun'ihî) o zaman iadesi gerekir. (Çev.)

Bütün elçiler, kendi dilini konuştuğu kavmine gönderildi. Bense, tüm insanlığa, esmer, kırmızı (ayırımı yapılmadan) tüm mahlûkata gönderildim.

Ben (düşmanlarımla kalbine) korku verilerek, yardıma eriştilerdim. Benden öncekilere böyle bir yardım yapılmadı.

Ganimetler bana helal kılınmıştır.

Yeryüzü (tümüyle) benim için tertemiz bir mabed kılındı.

Ve bana şefa'at hakkı verildi."

Amr b. Zer el-Hemedânî, Mücahid'den, o da İbni Abbas'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) Abdullah b. Revâha'nın yanına geldi. Abdullah arkadaşlarıyla beraber sohbet ediyor, birlikte Allah'ı anıyorlardı. Peygamber (s.a) şöyle buyurdu.

"Sizler, Rabbimin bana tavsiye ettiği; 'Onlarla yanyana ol dediği yüce insanlarsınız".

Sonra şu âyeti okudu :

"Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek, O'na yalvaranlarla beraber sen de sabret! Dünya hayatının güzelliklerini isteyerek gözlerini o kimselerden ayırma. Bizi anmasını kendisine unuttuğumuz ve işinde aşırı giderek hevesine uyan kimseye uyma."⁽¹⁾

Sözlerine şöyle devam etti :

"Siz oturup sohbet ettiğinizde sayınızca melek sizlerin yanınıza oturur. Sizin gibiler Allah'ı tesbih ettikçe, melekler de tesbih ederler. O'na hamdettikçe, melekler de hamdederler. Siz Allah'ı yücelttikçe onlar da Allah'ı yüceltirler. Sonra Rab Teâlâ'ya yükselirler. Allah, durumu bilmektedir. Melekler şöyle derler :

'Ya Rab! Kulların seni tenzih etti, biz de tenzih ettik. Sana hamdettik, biz de hamdettik. Allahu Ekber dediler, biz de tekbir getirdik'.

Rabbimiz şöyle buyurur :

'Ey meleklerim! şahit olunuz ki, ben o kullarımı affettim!'

Melekler :

(1) Kaht, 28.

'Onlar arasında bazıları günah işlediler' deyince Rab Teâlâ :

'O kullarım tek bir topluluktur. Onlarla oturan kimse bedbaht olmaz, affa mazhar olacaktır. 'bu yurur'

Amr b. Zerr el-Hemedânî, Kûfe'nin son derece etkileyici konuşan meşhur vaiziydi. Babasından, **Ebu Vâil**'den ve önemli muhaddislerden hadis almıştı. 156 (H.) yılında vefat etti. ⁽¹⁾

Allah rahmet eylesin.

ATVÂN B. AMR ET-TEMİMÎ (R.H)⁽²⁾

Süleyman b. Hayyan anlatıyor :

Atvân b. Amr et-Temimî insanlardan uzak yaşayan biriydi. Kûfe'nin arkasındaki tepelerde yaşırdı. Bir gün onu kabirler arasında baygın bir halde buldular. Aynınca çevresindekilere özür dileyen bir eda ile baktı, şöyle dedi:

"Belki uyuya kaldım, belki de bir an kendimi kaybettim. Buraya düşmüşüm."

Aslında o mütevazî biriydi. Hep kabirleri ziyaret eder, ölümü düşünüp ağlardı.

Muhammed b. es-Semmak diyor ki:

Atvan b. Amr kadar ölümü düşünen bir adam görmedim.

Fudayl b. İyad diyor ki:

Atvan b. Amr öylesine endişeliydi ki, nefes alır, belki veremem de ölürüm diye düşünürdü. Onu korkutan, ölümden sonraki hesaptı.

KAYS B. MÜSLİM EL-CEDELÎ(R.H)⁽³⁾

Süfyan anlatıyor :

(1) Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.173.

(2) İbnü'l-Cevzi, *Sıfâtü's-Saife*, c.3, s.83.

(3) İbnü'l-Cevzi, *a.g.e.*, c.3, s.84.

Kays b. Müslim seher vaktine kadar uyumaz, namaz kılar.ı.

Sonra oturur gözlerini siler şöyle derdi: *"Biz ibadet için yaraldık. Eğer âhireti önemsemesek helâk oluruz".*

Kays b. Müslim, Tarık b. Şihab'dan, Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan ve Said b. Cübeyr'den hadis rivâyet etmiştir.

Kays, Hicrî 120 yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun.

İMÂM-I A'ZAM EBU HANİFE (R.H)

A) Hayatı

"Ebu Hanife âdemoğullarının en zekilerindendi. Fıkıh, ibâdet, cömertlik, verâ ve takvâyı kendinde toplayan Nûman, devlet adamlarından hiçbir zaman bahşîş, armağan veya maaş almadı. Kendi kazandığından yer, kendi malından harcardı"

Şâfiî mezhebine mensup tarihçi ve hadisçi olarak bilinen Zehebi, İmâm-ı A'zam'ı böyle anlatıyor. ⁽¹⁾

Büyük İmâm Ebu Hanife'nin uzun adı, Numan b. Sâbit b. Zûta'dır. ⁽²⁾ Dedesi Zûta İran taraflarından Kûfe'ye köle olarak getirilmiştir. Teymullah kabilesinden olan efendisi, Zûta'yı azad edince oğlu Sâbit hür olarak dünyaya gelmiştir.

İmâm-ı A'zam, Hicrî 80 (699 M.) yıllarında Kûfe'de dünyaya geldi. Dine sarılan, büyük zatlardan feyiz almış bir aileye mensup. İmâm-ı A'zam'ın torunu İsmail b. Hammad şöyle diyor. ⁽³⁾ *"Dedemin babası olan Sâbit henüz küçükükken Hz. Ali (r.a)'nin hayır duasını almıştır. Biz bu duânın kabul olduğuna inanıyoruz."*

İmâm Ebu Hanife (r.a) Tâbiîn'in büyüklerinden birçok muhterem zatla görüştü, onları dinlemek ve fıkıh usullerine muttali olmak şerefine erdi. Tercih edilen görüşe göre Ebu Hanife bazı sahabileri de görmüştür. Gördüğü sahabeler arasında 93 H. yılında vefat eden Enes b. Mâlik'i, 87 H. senesinde vefat eden Abdullah b. Evfâ'yı, 85 senesinde vefat eden Vâsile b. Eskâ'yı, 88 senesinde

(1) el-Hafız ez-Zehebi, *el-İber fî Haberî Men Gaber*, c.1, s.164.

(2) İbnü'n-Nedim, *el-Fihrist*, s.201. İbni Hallikan, *Vefeyâtü'l-A'yan*, c.5, s.405.

(3) İbni Hallikân, *a.g.e.*, c.5, s.405.

vefat eden Sehl b. Saide'yi, ve en son vefat eden (102 H.) sahabi Ebu't-Tufeyl Amir b. Vâsile'yi sayabiliriz.⁽¹⁾

İmâm-ı A'zam'ın hocaları, o devrin en zeki ve fıkıh ilmini en iyi bilen insanlarıydı. Zaten o devirde Kûfe, fıkıhın en çok geliştiği, en ince ilmi meselelerin tartışıldığı bir merkez konumundaydı. Yeni fethedilen beldelerden getirilen farklı ırk ve kültürlerle mensup kişiler; sürekli genişleyen bir şehir olma ve mezopotomya mirasını taşıma gibi özellikleri sebebiyle Irak fıkıh ekolü, İslâm tarihinde hukuk ilminin oluşmasına en büyük katkıyı yapan ekol vasfını kazanmıştır.

Buradan itibaren Kadı Hüseyin b. Ali es-Saymerî'nin kitabındaki rivâyetlere geçelim :⁽²⁾

İmâm Ebu Hanîfe (r.a) fıkıh ilmine nasıl meylettii?

İmâm Ebu Yusuf, İmâm-ı A'zam'dan naklediyor :

"İlim taleb etme isteğine kapılınca (acaba hangi ilmi seçeyim diye) müşavere ve araştırma yapmaya başladım. Kendime şöyle dedim : 'Kur'ân hafızı olsam ve bu ilimde derinleşsem.. O zaman herkes beni ziyaret eder, Kur'ân dinlemek ve öğrenmek isterdi.' Sonra düşündüm ve şu cevabı verdim kendime : 'Ama ben nasıl Kur'ân'ı ezberlediysem, sonradan gelen çocuklar ve gençler de Kur'ân'ı ezberler.' Yine sordum, istişâre ettim. Bana; 'Nahiv ve Arap diline dair ilimlere dal.' denildi. Kendi kendime : 'Ama gramer ilminde zirveye ulaşsam bile sonunda bir çocuğa kral hikâyeleri anlatarak edebiyat dersi vereceğim' dedim. Yaptığım istişâreler sonunda bana şiir ve az bilinen kelimeler hususunda uzmanlaşmam tavsiye edildi. Ama bunda ustalaşsam becerimi, birini övmek ya da yerin dibine batırmak için kullanacağım' diye düşündüm. Birden aklıma Kelâm ilmi geldi! Ama Kelâm'da en üst noktaya varsam ne olacak? Zındık diyecekler. Sonra Hadis ilmi dedim. Oysa bu ilimde otorite

(1) Mekki, Menâkıbu Ebi Hanîfe, c.1, s.24; Allame Şeyh Şihâbuddîn Ahmed b. Hacer el-Heytemî, el-Hayrâtü'l-Hisân fî Menâkıbi'l-İmâmi'l-A'zam, s.23.

(2) Ebu Abdullah Hüseyin b. Ali es-Saymerî, Ahbârü Ebi Hanîfe ve Ashâbihi, 1974 Hindistan, s.5-13. İmâm Şâfiî, İmâm Mâlik ve İmâm Ahmed b. Hanbel'in menkıbeleri Ebu Nuaym'ın Hilyetü'l-Evlâd'ında ve İbnü'l-Cevzî'nin kitabında etraflıca anlatılmıştır. Ama en büyük İmâm olan Ebu Hanîfe (r.a)'nın hayatı bu kitaplarda yoktur. Biz Hilyetü'l-Evlâd'ın yazıldığı devirde yazılan Saymerî (8431)'nin kitabını uygun gördük. Bu kitap fazla bilinmemesine rağmen, güvenilirliği, tertibi ve veciz oluşu ile nazarımızda yüksek bir kıymete haizdir (Çev.)

olsam üç beş çocuğa ders vermekten başka ne yapabilirdim? Hem, başıma bir dolu talebe toplansa ve bende onlara elde ettiğim rivâyetlerin en ilginçlerini sunsam hemen "Yalancı!" damgasını yapıştıracaklar. Onların attığı bu çamur kıyamete kadar üzerimde kalacak. Bütün bu istişârelerim ve düşüncelerimin sonunda aklıma fıkıh konusu geldi. Bu ilimde bir noksan aradım ama bulamadım ve; "Tamam ben bu ilme kendimi verdiğim anda, âlimlerin meclisine katılır, kıymetli üstadların feyzinden istifade ederim ' dedim. Öyle ya; akrabalık, evlilik, komşuluk veya benzeri bir fariza sorulduğunda bilgim varsa cevap veririm. Bilgim yoksa; 'Git halkasına katıldığın hocalara sor..' derler, bende sorar öğrenirim. Cevabımı bekleyenlere ilim, asalet ve vakarla cevap veririm. Bu öyle bir ilim ki onunla dünyâ isteyen gayet yüksek makamlara gelebilir, ibadet ve hayra varmak isteyen de başkaları tarafından; 'İlimsiz ve akılsız sofuluk taşıyor ' denilerek yerilmez. Bilakis, 'İlmiyle amel ediyor ' denilir."

İmâm-ı A'zam'ın fıkıh ilmine nasıl meylettığını izah eden bir rivâyet de, Şerîk'in Husayn'dan naklettiği şu hadisedir :

Bir kadın Ebu Hanîfe'nin sohbet halkasına geldi, söz istiyordu. Ebu Hanîfe'ye soru sordu. Oradakilerin hiçbiri düzgün bir cevap veremediği gibi Ebu Hanîfe de cevap veremedi. Kadın, Hammâd b. Ebî Süleyman'ın yerine gitti. Hammâd kadına ikna edici bir cevap verince Ebu Hanîfe ve arkadaşlarının yanına dönen kadın şöyle dedi :

"Sizin sözünüzü dinledim, ama hiçbiriniz güzel cevap veremediniz!"

Bu olaydan sonra Ebu Hanîfe, Hammâd'ın yanına geldi. Hammâd;

"Seni buraya getiren nedir?" diye sorunca Ebu Hanîfe;

"Fıkıh istiyorum!" dedi.

Hammâd;

"Her gün üç mesele öğren ve başka bir şey ekleme ki ilimden nasibin olsun!" dedi.

Ebu Hanîfe, Hammâd'ın öğüdünü tuttu, onun halkasına yağı ve fıkıhta derinleşti. Artık insanlar Ebu Hanîfe'yi parmakla

gösteriyorlardı.

İmâm-ı A'zam, Muhammed b. Ebân el-Karaşî'den gelen bir rivâyette fikhî kendisine sevdiren hocası Hammâd için şöyle diyor:

"Ben Hammâd için hep Allah'a dua ediyorum. Ana babamdan önce onun için hayır diliyorum"

İmâm-ı A'zam'ın Fetvâ Vermeye Başlaması

Bu hususta Hammâd b. Seleme'den gelen rivâyet şöyledir :

"Kûfe'nin müftüsü İbrahim en-Nahaf'nin ölümünden sonra Hammâd b. Süleyman fikhî işlerine bakar oldu. İnsanlar Hammâd'da birçok sorunun cevabını buluyor, başkasına ihtiyaç duymuyorlardı. O da ölünce kendilerine fikhî izah edecek başka birine muhtaç oldular. Yaşayanlardan Hammâd b. Hasan, gerekli ilmi yeterliliğe sahipti. Onu tayin etmek üzere ittifâk ettiler. Hammâd'ın baba dostu olan Ebu Bekir en-Nehşeli, Ebu Bürde el-Utebi, Muhammed b. Câbir el-Hanefi ve daha birçokları Hammâd'ın yanına geldiler. Hammad'ın en iyi bildiği şey Nahiv ve Arap diliydi. Dolayısıyla Hammad onlarla oturmaya ve ilim halkasını onlarla devam ettirmeye sabredemedi. Sonunda aralarından Ebu Bekir en-Nehşeli'yi tayin etmek istediler. Ama Ebu Bekir teklifi reddetti. Ebu Bürde'ye sundular, fikhî üstadlığı teklifini. O da reddedince Ebu Hanîfe'nin yanına geldiler. Ebu Hanîfe; 'İlmin ölmesini istemiyorum!' dedi. Onlara yardım etti, ellerinden tuttu, ilim meclislerinin başına geçti. Artık bu grup Ebu Hanîfe'ye meyleder, onun görüşlerini alır hâle gelmişti. Peşlerinden Ebu Yusuf, Esed b. Amr, Kasım b. Muan, Züfer b. Hüzeyl, Velid ve Kûfe'deki sayılı âlimlerden birçoğu Ebu Hanîfe'nin halkasına girdiler. Ebu Hanîfe onları fikhîta ustalaştırıyordu. Onlara iyi davranıyor, verdiği sözü tutuyordu. Ebu Hanîfe'nin çağdaşı olan Kadî İbni Ebî Leyla, İbni Sübrume, Şüreyk ve Sufyan (yıldızı yeni yeni parlayan) Ebu Hanîfe'ye muhalefet etseler de o, kararlılığı ve derin araştırmalarıyla işini sağlamlaştırdı. Sonunda emirler ona muhtaç oldu, halifeler onu arar, ona yalvarır oldular."

Davud-u Tâî'den gelen bir rivâyette yukarıda anlatılanlar aynen vurgulanıyor ve şunlar ekleniyor :

İmâm Ebu Hanife gittikçe daha çok itibar kazanıyor, mescid-deki halkası en büyük ilim meclisi haline geliyordu. İmâm Ebu Hanife talebelerinden zayıf olanlara yardım eder, geçim derdinde olanların ihtiyaçlarını giderirdi. İnsanlar yüzlerini ona dönmüştü. Herkes onu övgüyle arıyordu. O, ilmi ve zekasıyla Araplar'ı hayrete düşürecek bir seviyeye geldi. Ama onu kıskananlar da çoğalmıştı. O şöyle derdi : *"Fıkhi soruları cevaplayan kişi denizde yüzen biridir. Nereye kadar yüzeceğini ve kimi razı edip kimi razı edemeyeceğini bilmez. İsterse tam âlim olsun"*

İmâm'ın İlme Düşkünlüğü

Ebu Hanife hakiki bir ilim aşığıydı. Melih b. Vekî'den gelen bir rivâyette şöyle geçiyor :

Adamın biri Ebu Hanife'ye sordu :

"Fıkhi kafanda tutmak ve derinleşmek için neden istifade ediyorsun?"

İmâm;

"Gayret ve bütün çabamın yoğunlaşmasından!" dedi.

Adam;

"Peki gayretini nasıl bu merkeze yoğunlaştırıyorsun?" dedi.

İmâm;

"Tüm alâkaları kesmekle!" dedi.

Adam;

"Bütün alâkalarını kesmeye nasıl gücün yetiyor?" dedi.

İmâm;

"Sadece ihtiyaç anında gerekli şeyi alırsın ve başka hiçbir şeyin peşine düşmez, hiçbir şey eklemezsin, işte o zaman buna gücün yeter!" dedi.

Şu'be, Hammâd b. Ebî Süleyman'dan şu sözü naklediyor :

"Ben biliyorum ki ilim Numan'ın can yoldaşdır, tıpkı ışığın gündüze dost olup, karanlıkları yırtması gibi."

Yahyâ b. Ebi Tâlib, Ali b. Âsım'ın şöyle dediğini naklediyor :

"İmâm Ebu Hanîfe'nin ilmi, o çağda yaşayan diğer tüm alimlerin ilmiyle ölçülse, Ebu Hanîfe'nin ki yine de ağır gelirdi"

İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe, ilmin ancak daimi bir çahşmayla ve tembelliğe hiç yer verilmeden elde edileceğine inanıyordu. **Ebu Yusuf, Ebu Hanîfe'nin** şöyle dediğini naklediyor :

"Fıkhnın ve fıkıh ehlinin kıymetini, ders halkasına gelemeyen, ağır davranan tembeller hiç bilemez, takdir edemezler"

Ebu Hanîfe'de ilim ve fıkıh sevgisi o raddeye gelmişti ki, **Ebu Yusuf**tan nakledilen bir rivâyette şu dizeleri okuyor :

*"İnsanlar tüm beldelerde tembelleştiğinde,
Ya Rab! Sen hiçbir tembeli affetme".*

İmâm-ı A'zam Mezhebini Hangi Prensipler Üzerine İnşâ etti?

Bu hususta **Yahyâ b. Danis**'ten gelen rivâyet şöyledir :

Süfyan-ı Sevrî'nin yanına ilimden nasibini almış biri girdi. Ona şöyle dedi :

"Ey Ebu Abdullah! Ebu Hanîfe'yi ayıplayacak mısın?"

"Ne var, ne oldu Ebu Hanîfe'ye?" dedi. **Süfyan;**

Adam;

"Onun bir sözünü işittim ki, hakikaten insafla bakılması gereken delilli bir cümle! Şöyle diyor : 'Ben (mevzu ile ilgili delili) Kur'ân'dan ararım, bulursam alırım. Eğer Kur'ân'da bulamazsam Rasûlullah'ın sahîh sünnetine bakarım, yani güvenilir ravilerin yine güvenilir kişilerden naklettikleri hadislerle bakarım. Ama Allah'ın Kitabı'nda ve Rasûlullah'ın sünnetinde bulamazsam ahab içerisinde dilediğim kişinin sözünü hüccet (delil) olarak kabul ederim, dilediğimi de almam, bir kenara bırakırım. Onların da sözlerini gözden geçirdikten sonra başkalarının sözüne gitmem! Artık meselenin halli için İbrahim Nakâtî, Şa'bî, Hasan, İbnî Strîn ve Said b. Müseyyeb gibileri çözüm getirmişlerse onların sözüne bakmam, nasıl icthat etmişlerse ben de icthat ederim" dedi.

Süfyan-ı Sevrî, İmâm-ı A'zam'dan nakledilen bu sözleri dinleyip uzun bir süre sustu. Sonra şöyle dedi :

"Ebu Hanîfe'nin Rey'le ilgili sözleri ... Ama öyle gözüktüyor ki ilim meclisindeki herkes bu sözleri yazdı, not etti. Biz hadisler içinde uyarıcı ve sert olanları dinler korkarız. Yumuşak ve müjdeleyici olanları dinler ümid ederiz. Yaşayan âlimleri sıkı sıkı hesaba çekmeye kalkmayız. Ölenlerin aleyhine de atıp tutmayız. İştittiğimizi kabul ederiz, bilmediğimiz meselelerde bilenlere itimat ederiz. Kendi reyimizi onların reyî karşısında doğru mu değil mi diye kontrol eder, yanlış bulabiliriz."

İmâm Ebu Hanîfe (r.a)'nin hadisler ve sahabe sözünün delil olmasına dair hükmünü Ebu Yusuf naklediyor :

"Ebu Hanîfe' (r.a)'den işittim şöyle diyordu :

Son derece güvenilir (Sika) kişiler tarafından Rasûlullah (s.a)'ın bir sözü nakledilmişse, bu sözle amel ederiz. Aynı şekilde ahabından gelmişse, onların sözlerinden de çıkmayız. Ama söz Tâbit'n'den gelmişse, ince eler sık dokurum".⁽¹⁾

İmâm-A'zam Ebu Hanîfe hazretlerinin hadis kritiği çağdaşlarınca anlaşılamadığı için yersiz tenkitlere uğramıştır. Hasan b. Salih şöyle diyor :

"Ebu Hanîfe, hadisler arasında nâsîh ve mensûhu birbirinden ayırmaya çok dikkat ederdi. Bir haber güvenilir raviler yoluyla Peygamberimiz ve ahabından gelmişse, ancak o zaman hüccet olarak kullanırdı. İmâm Ebu Hanîfe Kûfe ehli arasında hadisciler tarafından rivâyet edilen hadisleri biliyordu. O Kûfe ehlinin fıkhnı da iyi biliyordu. Bir de insanların kendi yörelerinde itiyat edindikleri şeye (örfe) çok dikkat ederdi".

Muhammed b. Semmâa yoluyla Ebu Yusuf'tan gelen bir rivâyet de şöyledir :

"Ebu Hanîfe'ye hangi konuda muhalefet etsem, biraz düşündükten sonra onun görüşünün âhirette felaha erenlerin görüşü olduğuna karar vermişimdir. Ben hadise de çok meylettim. Ama o, sahîh hadisi benden daha çabuk anlardı, bu hususta basireti pek keskindi".

(1) Metinde "Zihâm" tabiri geçiyor. Sıkışturmak, dikkat etmek, yoğun çaba harcamak demektir. (Çev.)

Müzenî'den gelen bir rivâyette İmâm Şafîî (r.a) şöyle diyor :

"İnsanlar kıyas ve istihsanda Ebu Hanîfe'nin çocukları mesa-besindedir".⁽¹⁾

Ebu Hanîfe hadisteki ustalığıyla da devrindeki hadis otorite-lerini zaman zaman şaşırtmıştır.

Ubeydullah b. Ömer anlatıyor :

Hadisci A'meş'in yanındaydık. Ebu Hanîfe'ye sorular soru-yor, Ebu Hanîfe de bu soruları bir bir cevaplıyordu. A'meş birden; *"Peki bu cevabın delili nedir? Nereden çıkarttın hükmünü?"* dedi.

Ebu Hanîfe gayet sakin bir şekilde;

"Sen, delilim olan şu hadisi İbrahim'den şöyle şöyle naklet-tin, Şa'bî'den de naklettin!" dedi. Râvileri ve hadisi bir bir okudu. A'meş (şaşkın bir halde) sadece şöyle diyebildi :

"Ey fakihler topluluğu! Siz doktorsunuz, biz ise eczacıyız!"

İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe hazretleri Ehl-i Kible olan her-kese belli bir insaf ölçüsünde yaklaşmayı kendine prensip edinmiş-ti. Muâviye b. Abdullah b. Meysere, Ebu Hanîfe'nin şu sözünü naklediyor :

"Kim Ehl-i Kible hususunda İmâm Ali (r.a)'nin tavrını gös-termezse, hüsrana uğramıştır"⁽²⁾

B) İmâm-ı A'zam Hakkında Söylenen Menfi ve Müsbet Sözlerin Çokluğu

Muhammed Ebu Zehre bu hususu şöyle açıklıyor :⁽³⁾

Şihâbuddîn Ahmed b. Hacer el-Heytemî, *el-Hayrâtü'l-Hisân fi Menakibi'l-İmâmi'l-A'zam* adlı eserinde der ki :

"Bir adam hakkında insanların birbirine aykırı iki zümreye ayrılması, o kişinin şeref ve mevkiinin yüksekliğini gösterir. Bakınız

(1) Kıyas ve istihsan, fıkhi bir problemi halletmek için başvurulan şer'i delillerdendir. İmâm Şafîî bu sözleriyle Ebu Hanîfe'nin bu delilleri iyi kullandığına işaret ediyor. Başka bir rivâyette de onun fıkını övüyor. (Çev.)

(2) Ali (r.a) birçok fırka ile cebelleşti. Hâricilerle savaştı. Ama meseleyi iman-küfür noktasın-da görmedi, kimseyi tekfir etmedi. Ehl-i Kible tabiri burada Zarârâtü Dîniyye'yi inkar et-meyen ve ibadetinde Kabe'ye yönelen tüm bidatçi fırkaları kapsıyor. (Çev.)

(3) Muhammed Ebu Zehre, Ebu Hanîfe, Çev. Osman Keşioğlu, s.7-10.

Hız. Ali'ye; onun uğrunda iki zümre helâk olmuştur, aşırı derecede sevmekte ifrata düşenler, ona düşmanlıkta ileri gidenler..."

İmâm-ı A'zam konusunda da bazıları ona taraftarlıkta o kadar ileri gitmişlerdi ki neredeyse onu peygamberler mertebesine yaklaştırdılar. Hatta Tevrat'da onun müjdelendiğini iddia ettiler. **Ebu Hanîfe** hakkında öyle sıfatlar ve menkıbeler uydurdular ki, İmâm'ın bunların hiçbirisiyle alakası yoktur.

Bazıları da İmâma aşırı sert hücumlarda bulundular. Neredeyse zındık, sünneti terkeden, delilsiz fetva veren gibi sıfatlarla andılar. Bu sözler bir delile dayanmıyordu. Bu yersiz tenkitlerin hepsi de İmâm-ı A'zam sağken yapılmıyordu. O, talebeleriyle ilim halkalarında müzâkere ederek tahrir ettiği hadisleri, vazettiği kıyas ve kaideleri için uğraşıp didindiği sıralarda böyle insafsız saldırılara maruz kalıyordu.

Bu saldırı, iftira ve haksız hücumların sebebi şudur : **Ebu Hanîfe** (r.a) sahip olduğu şahsi nüfuz ve ilmi kudreti ile fıkha öyle bir istikamet verdi ki, ünü ders halkalarının hududunu aştı, kendi muhitini geçerek diğer İslâm beldelerine yayıldı. İslâm devletinin pek çok yerinde onun görüş ve düşüncelerinden bahsedilir oldu. Bunlar, muvâfık veya muhâlif herkesce duyulan şeylerdi. Elbetteki muhâlifleri beğenmiyor, muvafıkları ona arka çıkıyordu.

Sadece nasların lafzına bağlanıp başka şeye bakmayan birinci grup, yani muhalifler, İmâm **Ebu Hanîfe**'nin başarıyla uyguladığı şer'î bir delil olan Rey ve Kıyâs'ı mutlak bid'at sayıyorlar, şiddetle inkâr ediyorlardı. Bazan da o büyük İmâmın hiç bir zaman söylemediği şeyleri, ona yakıştırarak sanki o söylemiş gibi saldırıya geçiyorlar, delilini ve söyleyeni bilmeden "*bidatçı*" diye ona dil uzatıyorlardı. Bu hususta şöyle bir rivâyet mevcuttur :

Ebu Hanîfe döneminde yaşamış olan Suriye'li fakih **Evzâî** bir defasında **Abdullah b. Mübarek**'e sordu :

"Kûfe'de çıkan ve Ebu Hanîfe denen bu bidatçı da kim?"

İbni Mübarek bu soruya cevap vermedi. Ama gayet ince ve zor meseleleri ortaya atıp izah etti. Bu çözümler **Evzâî**'nin hoşuna gitmiş olacak ki sordu :

"Bu fetvaları veren kim?"

İbni Mübârek;

"İrak'ta gördüğüm bir üstad!" dedi.

Evvâî;

"O adam üstadların en şerefli, git onunla daha çok görüş!" dedi.

İbni Mübârek;

"İşte o adam Ebu Hanîfe'dir!" dedi.

Sonraları Ebu Hanîfe ile Evvâî Mekke'de buluştular. İbni Mübârek'in zikrettiği bazı meseleleri müzâkere ettiler. Ebu Hanîfe bu mesâil hakkında görüşlerini açıkladı. Ayrıldıktan sonra Evvâî, Abdullah b. Mübârek'e şöyle dedi :

"Doğrusu ben bu zatın ilminin çokluğuna, aklının üstünlüğüne hayran kaldım. Ona gıpta ettim. Allah'tan af diliyorum, ben onun hakkında meğer yanıliyormuşum. Ey Abdullah! Sen oradan ayrılmı, o bana anlatılanlardan çok farklı, bambaşka biri imiş!"⁽¹⁾

Ebu Hanîfe hazretleri kuvvetli şahsiyeti, derin tesiri, geniş nüfuzu ile beraber aynı zamanda fetva verme ve hüküm çıkarmada, hadisleri anlama ve onlardan ahkâm bulma hususunda yeni bir tarz sahibiydi. Bu usulünü talebeleri arasında olduğu gibi onlarla görüşenler içinde de otuz seneden fazla bir müddet yaymağa gayret etti.

Hicret'in 4. asrında mezheb taasubu had safhaya varmıştı. Fıkıh adeta, bir mezhebe şiddetle taraftar olanlar ile o mezhebin muhâlifleri arasında cereyan eden mücadelelerden ibâret sayılıyordu. İşte bu devirde herkes kendi İmâmını öven, muhalifini yeren uzun menâkıb kitapları yazmaya kalkmıştır. Sünnî fıkıhın iki büyük temsilcisi olan Haneffiler'le, Şâfiî'ler arasında da karşılıklı atışmalar, acı tenkitler oluyordu. Ebu Hanîfe ve İmâm Şâfiî gibi iki saygın imâmın taraftarları, önderlerinin asla tasvip etmeyeceği bir şekilde birbirlerine çeşitli sıfatlar yakıştırıyorlardı.

Bu tartışmalar esnasında Ebu Hanîfe hazretleri en fazla hücum marûz kalan imamdır. Onun Rey ve Kıyas'ı çokca kullanması ve hadiste kendine özgü yöntemi hücum için bir gedik oluşturun-

(1) İbni Hacer el-Heytemî, el-Hayratü'l-Hisan, s.33.

du. O kendisini anlamayanların hücumuna maruz kaldı. Ama sonuçta Şâfiîler'in bir kısmı hücumun bu kadar ileri gitmesini hoş görmediler. Bu kadar tenkit ve saldırının muhakkak vebâl, olduğunu düşündüler. İçlerinde Ebu Hanîfe'ye insaflı bakanlar, onu müdafaa edenler çıktı. Meselâ Şâfiî olduğu halde Celâleddin Suyûtî hazretleri ortaya çıkıyor, ve *'Tebytdü's-Sahife fi Menâkıbi'l-İmâm Ebt Hanife'* adlı bir eser yazıyordu. Yine Şâfiî mezhebinden olan Şihâbuddîn Ahmed b. Hacer el-Heytemî'de *'el-Hayrât'ül-Hisan fi Menâkıbi'l-İmâm'ül-A'zam'* adlı eseri kaleme alıyordu. Yine bir Şâfiî mutasavvıf olan imam Şa'rânî, Ebu Hanîfe'den övgüyle bahsediyor, onun velayet mertebesine erenlerden olduğunu bildiriyordu.

C) İmâm-ı A'zam'ın Üstün Vasıfları ve Ondan Sitayişle Bahsedenler

Ebu Hanîfe tacir olarak halkla olan ticârî münasebet ve muamelelerinde dört vasıf taşır ki, bunlar onun doğru ve namuslu tüccarlar arasında örnek olarak gösterilmesine kâfidir. Ebu Zehre, Ebu Hanîfe'nin bu yüksek meziyetlerini şöyle sıralıyor : ⁽¹⁾

1) Son derece kanaatkâr, gönlü zengin biriydi. İnsanları fakir yapan tamahkârlıktan onda eser yoktu. Bunun sebebi belkide zengin bir ailede yetişmiş olmasıdır. İhtiyaç zilletini tatmamıştı.

2) Emanete riâyet hususunda pek titizdi. Hiyânet nedir bilmezdi.

3) Çok cömertti. Cimrilik ondan uzak bir mefhumdur.

4) İbadet ve zühde düşküdü. Gündüzleri oruç tutar, gecelerini namazla ihya ederdi.

Şahsında topladığı bu dört güzel vasıf onun ticârî hayatında daima tesirini göstermiştir. Birçokları onu ticarete Hz. Ebubekir (r.a)'e benzetirlerdi.

el-Hayrâtü'l-Hisân adlı eserde şöyle bir menkıbe anlatılmaktadır :

Bir kadın İmâm-ı A'zam'a satmak üzere ipek bir elbise getirdi. Ebu Hanîfe kadına bu elbise için ne kadar istediğini sordu. Ka-

(1) Muhammed Ebu Zehre, *Ebu Hanife*, s.33.

dın yüz dirhem deyince **Ebu Hanife**;

"Bu elbise yüz dirhemden daha çok eder, fiyatını yükseltin" dedi. Kadın yüzer yüzer fiyatı yükseltti ve dört yüze kadar çıkarttı.

Ebu Hanife;

"Bu elbise daha fazla eder" deyince kadın;

"Benimle alay mı ediyorsunuz?" dedi.

Ebu Hanife;

"Hayır, hayır. Bir adam getirin de elbiseye fiyat biçsin" dedi.

Kadın bir adam çağırdı. Fiyat takdir ettirdi. **Ebu Hanife** elbiseyi beş yüze satın aldı.⁽¹⁾

İmâm-A'zam hazretleri kazancına haram karışmaması için azami gayret sarfederdi. *Târîhu Bağdad* da geçen şu menkıbe ibret doludur :

Ebu Hanife ortağı **Hafs b. Abdurrahman**'ı mal satmak üzere gönderdi ve malların içinde kusurlu bir elbise de bulunduğunu ona bildirdi. "*Müşteri bu malı satın almak isterse kusurunu mutlaka söyle*" diye tenbih etti. **Hafs** eldeki tüm malları sattı, ama hatalı malı satarken kusurlu olduğunu söylemeyi unuttu. Ayrıca bu malı kime sattığını da bilmiyordu. **Ebu Hanife**, durumdan haberdar olunca satılan o malların tümünden kazanılan parayı sadaka olarak dağıttı.⁽²⁾

Bu derece takvâya riâyet ve helal kazançla yetinmesine rağmen yinede geliri çoktu. Ulemaya, muhaddislere ikramda bulunur, onların ihtiyaçlarını karşılardı. **İmâm-ı A'zam** cömertlikte bulunurken hep şöyle demiştir.

"*Bunları ihtiyacınız olan yere sarfedin. Ve sadece Allah'a hamdedin. Zira verdiğim bu mallar aslında benim değil, sizin nasibiniz olarak Allah'ın fazlu keremiyle, benim aracılığımla size gönderdiği şeylerdir.*"⁽³⁾

İmâm-ı A'zam dış görünüşüne de önem veriyor, dışının da içi

(1) Allâme Şihâbüddîn Ahmed b. Hacer el-Heytemî, *el-Hayrâtü'l-Hisân fî Menâkıbi'l-İlmâmi'l-A'zam*, s.44.

(2) el-Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdad*, c.13, s.358.

(3) el-Hatib el-Bağdâdî, *a.g.e.*, c.14, s.360.

gibi temiz olmasına dikkat ediyordu. Giyimine kuşamına itina gösterir, güzel ve kaliteli giyinirdi. Üst elbisesi otuz dinar kıymetinde idi. Güzel kokular kullanır, Ebu Yusufun da belirttiği gibi uzak-tan kokusu duyulur, geldiği belli olurdu.⁽¹⁾

İmâm-ı A'zam tanıdıklarını da güzel giyinmeye teşvik ederdi. Yanına gelip oturan bir adamın üzerindeki eski elbise gözüne ilişti. Adam kalkıp gideceği zaman biraz beklemesini söyledi. Meclis dağılıp herkes gittikten sonra ikisi yalnız kalınca adama;

"Şu örtüyü kaldır, altındakileri al" dedi.

Adam örtüyü kaldırdı. Orada bin dirhem görünce durakladı;

"Ben zenginim, bunlara ihtiyacım yok!" dedi.

İmâm-ı A'zam :

"Sen Hz.Peygamberin şu hadisini duymadın mı: 'Allah kulu-nun üzerinde ona verdiği nimetin eserini görmeyi sever' Sen şu ha-lini değiştirmelisin, tâ ki dostların senin için kederlenmesin"⁽²⁾

Ebu Hanîfe kendine hakim olmasını bilen, irâdesi kuvvetli bir şahsiyettir. Boş kelimelere aldanmaz, kabalıkla karşılık vermez, nezâketi elden bırakmazdı. Bir defasında Irak vaizi ve halk arasında pek itibarlı biri olan Hasan-ı Basrî'nin fetvâ vermiş olduğu bir meseleyi münakaşa ederken;

"Hasan-ı Basrî bu meselede yanılmış" dedi. Adamın biri küstahça söze karışarak; *'ey gayr-ı meşru doğan! Sen mi Hasan hata etti diyorsun'* dedi.

Ebu Hanîfe gayet soğukkanlı bir eda ile;

"Evet, vallahi Hasan hata etti" dedi.⁽³⁾

Onun bu nezaketi ve geniş göntüllü oluşu, donukluğundan ileri gelmemekteydi. O hassas bir yürek taşırdı. Münazara yaptığı kim-selerden biri ona *"Ey bidatçı, ey zındık!"* deyince büyük İmâm şu cevabı verdi :

(1) Şihâbüddin İbni Hacer, *el-Hayrât'ü'l-Hisan*, s.61.

(2) el-Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdad*, c.13, s.361.

Bu hadisin kaynağı : Sünen-i Ebî Dâvud, *Kitâb'ul-Libâs*, Bâb no:14 ve Sünen-i Tirmizî, *Kitâbü'l-Edeb*, Bâb no:54.

(3) el-Hatib el-Bağdâdî, a.g.e, c.13, s.352

"Allah seni affetsin, benim böyle olmadığımı Allah bilir. Çünkü ben Allah'ımı tanıyalı beri O'ndan bir lahza bile ayrılmadım. Yalnız Allah'ın affını dilerim, ancak onun cezasından korkarım". dedi.

Ebu Hânife "ceza" kelimesini söylerken gözleri yaşarıyordu. Adam hatasını anladı ve;

"Beni bu dediğim sözden dolayı bağışla." dedi. **İmâm-ı A'zam** hazretleri şu cevabı verdi :

"Cahillerden benim hakkımda bilmeyerek bir şey söyleyenlerin hepsini bağışladım. İlim erbabından her kim bende olmayan bir şeyi bana isnad ederse işte onun başı dara gelsin! Zira âlim kişilerin giybeti, arkalarında iz bırakır!"⁽¹⁾

İmâm-ı A'zam, düşüncesinde müstakil bir âlimdi. Kendini her şeyiyle başkasına teslim etmez, araştırdığı meseleyi inceden inceye sorar, ikna olmadan kabul etmezdi. Ne devlet ve seçkinler desteğindeki fikirlere kendini kaptırmış ne de şöhret olmak amacıyla kendini tamamen avamdan biri gibi göstermek istemiştir. Peygamber efendimizin soyundan gelenlere büyük bir muhabbet beslemiş zamanının Şia imamlarından **Zeyd b. Ali Zeynel-Abidin**, **Muhammed Bakır** ve **Caferi Sadık** gibi zatlarla görüşmüştür. Ehl-i Beyt'e olan bu sevgisi onu aşırıhğa götürmemiş, Ashab-i Kirâm'ı sevmekten de geri durmamıştır. **İbn Ebi Arûbe** şöyle diyor:

Kûfe'ye geldim. **Ebu Hanife**'nin meclisine katıldım. Bir gün **Hz. Osman**'ı andı. Ona çok çok acıyarak rahmet okudu. Ben de;

"Bunu burada senden duyuyorum. Bu diyarda Hz. Osman'a senden başka rahmet okuyan birine rastlamadım!" dedim. ⁽²⁾

Kûfe ve çevresinde o zamanlar Şia'nın tüm kolları mevcuttu. Ahâli'de Şia eğilimi vardı. Ama görüldüğü gibi **Ebu Hanife**, halka hoş gözükmek gayesi gütmemiş, ashaba olan saygısını dile getirmiştir.

Ebu Hanife çağdaşları tarafından da birçok övgüye mazhar olmuş, hayranlıkla karşılanmıştır. Onun devrinde yaşayan, zühd ve takvâsıyla meşhur **Fudayl b. İyâd** diyor ki:

(1) İbnî Hacer el-Heytemî, *el-Hayrâtü'l-Hisân*, s.40.

(2) İbnî Abdilberr, *el-İntikâ*, s.130.

takvâsıyla meşhur Fudayl b. İyâd diyor ki:

"Ebu Hanîfe fakih ve muttaki bir zattı. Parası çoktu ama etrafındakilere iyilik yapmasını bilirdi. Gece gündüz ilim öğrenmekle meşguldü. Kendisine müracaat edenler hem ilminden, hem de malından faydalanırlardı. Gecelerini ibadetle geçirir, az söyler, çok sükut ederdi. Helal ve harama dair bir mesele ortaya atılınca konuşur izah ederdi. Hakkı söylemekte tavizsizdi. Devlet yöneticilerinin verdiğini kabul etmezdi."⁽¹⁾

Cafer b. Rabî şöyle diyor :

Beş sene Ebu Hanîfe'nin yanında kaldım. Onun kadar uzun sükut eden görmedim. Ancak fıkıh ilminden bir şey soruldumu açılır, ırmak gibi çağlardı.⁽²⁾

Yine onun devrinde yaşayanlardan İbni Vekî diyor ki:

"Allah'a yemin ederim ki Ebu Hanîfe, emanete riayet eden iyi kalpli biriydi. O Allah'ın rızasını her şeye üstün tutmuştur. Allah yolunda boynuna kılıç çalsalar buna katlanırdı."

O zamanın zühd ve ilmiyle meşhur âbidi Abdullah b. Mübarek, Ebu Hanîfe'yi anlatırken şöyle diyor :

"O ilmin beyni ve merkezidir"⁽³⁾

Yezid b. Harun, İmâm-ı A'zam için şöyle diyor :

"Ben Ebu Hanîfe'den daha zeki ve muttaki birini görmedim"⁽⁴⁾

Abdullah b. Mübarek, Süfyan-ı Sevri'ye der ki :

"Ey Ebu Abdullah! Ebu Hanîfe gıybetten ne kadar da uzak birisi! Bir düşmanını dahi gıybet ederken görmedim."

Süfyan-ı Sevri de şu cevabı verir :

"O, yaptığı iyiliklere musallat olup, onları yokeden günahları işlemeyecek kadar akıllıdır."⁽⁵⁾

(1) el-Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdad*, c.13, s.340.

(2) A.y.

(3) Şihâbüddin İbni Hacer el-Heftomî, *el-Hayrâtü'l-Hisân*, s.32.

(4) Zehabî, *el-İber*, c.1, s.163.

(5) İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, c.5, s.414.

İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe'nin fıkı öğretme yöntemindeki en önemli unsur, talebeleriyle bir hususu en geniş yönleriyle tartışması, hocalık nüfuzunu kullanarak onları susturmaya çalışmamasıdır.

Ders halkalarında gösterdiği tolerans sayesinde Hanevî fıkı birbirinden ayrı birçok fıkı görüşün barındığı zengin bir fıkı mirasına sahip olmuştur. İlmî araştırma yapan birçok araştırmacı da kabul eder ki, sadece Hanevî fıkına dair kitaplar, diğer üç mezhebin fıkı külliyatından daha fazladır. **Ebu Hanîfe'nin birçok talebesi vardı ama o, onlara kendi görüşlerini kabul ettirmek gayesini gütmemiştir.** Evvela dersi anlatır sonra onların seviyesinde biriymiş gibi meseleleri münakaşa ederdi. Müzakereler ve münakaşalar sonunda bir görüşte karar kılınca talebelerini de bu hususta iknâ ederdi. Ama talebelerini zorlamadığı için kimi aynen kabul eder, kimi de ictihadın tabii bir gereği olarak kendi görüşüne bağlı kalırdı. **Ebu Hanîfe'nin çağdaşlarından Mis'ar b. Kidâm, Ebu Hanîfe (r.a)'nin ders meclislerini şöyle tasvir ediyor :** ⁽¹⁾

"Ebu Hanîfe'nin derslerine katılanlar sabah namazından sonra kendi ihtiyaçlarını görmek için dağılırlardı. Sonra yine toplandıklarında Ebu Hanîfe onlarla oturur, kimisi sorar, kimisi münâzara ederdi. Münâzara esnasında bazı itirazlar olurdu. Daha sonra bu sesleri iknâ kabiliyetiyle sukûnete çeviren bir adamın İslâm nazarında mevki elbette büyüktür."

İmâm Şafiî hazretleri şöyle diyor :

"İnsanlar fıkıhta Ebu Hanîfe'nin çocuklarıdır." ⁽²⁾

Şimdi **İmâm Saymerî'nin** kitabında **Ebu Hanîfe'nin** güzel ahlâkına dair zikredilen menkıbelere geçelim : ⁽³⁾

İmâm-ı A'zam'ın Vakarı ve Zekası

Bişr b. Velid, Ebu Yusuf'tan naklediyor :

"Ben Ebu Hanîfe kadar mükemmel bir ahlâka ve keskin bir zekaya sahip hiç kimseye rastlamadım".

(1) Mekki, *Menâkıbu Ebt Hanîfe*, c.2, s.36.

(2) el-Hafız ez-Zehebi, *el-Iber*, c.1, s.164.

(3) Kadî Ebu Abdullah Hüseyin b. Ali es-Saymerî, *Ahâdîru Ebt Hanîfe ve Ashabihî*, s.29-53.

İmâm-ı A'zam ilime hürmet eder, ilim dağıtırken son derece vakûr hareket ederdi. **Hameveyh b. Hâtim**, **Tevbe**'den naklediyor:

Ebu Hanîfe bana şöyle derdi :

"Yürürken bana dini ve fikhî içerikli bir soru sorma. Ben insanlarla konuşurken, ayaktaiken ve uzanıp yatmışken de böyle sorular sorma! Zira zikrettiğim hallerde kişinin aklı tam kendinde değildir, hemen toplanıp konuya intikal edemeyebilir"

İmâm Ebu Hanîfe ilimde baş olmanın da belli bir olgunluk ve tecrübe merhalesinden sonra mümkün olacağını savunurdu. **Melih b. Vekî**, **Züfer**'den, o babasından, o da **Ebu Hanîfe**'den şu sözü naklediyor :

"Kim vaktinden önce baş olmayı isterse, zillet içinde yaşar"

İmâm-ı A'zam'ın **Verâ ve Takvâsı**

İbrahim b. Said el-Cevherî naklediyor :

Halife **Hârûn er-Reşîd**'in yanındaydım. **Ebu Yusuf** içeri girdi. **Harun** ona şöyle dedi :

"Ey Ebu Yusuf! Bana Ebu Hanîfe'nin (r.a) ahlâkını anlat!"

Ebu Yusuf söze başladı :

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor : 'İnsan hiç bir söz söylemez ki, yanında gözetleyen, dediklerini zapteden bir melek hazır bulunmasın'.⁽¹⁾ **Rab Teâlâ** her konuşanı ıstır. Ben **Ebu Hanîfe**'yi şöyle tanıyorum :

O Allah'ın haram kıldığı şeylerden kaçma hususunda azamî gayret sarfederdi. Alah'ın dinine dair bilmediği şeyi söylemez ve savunmazdı. O zamanının nüfuzlu ve zengin kişilerine yanaşmamış, tenezzül etmemiştir. O susunca uzun uzun sukut eder, zihnini tefekkürle cilâlardı. O ne geveze biriydi ne da gaf yapan bir görgüstüzdü. Tamahkârlık ve gıybetten uzaktı. Kimi anarsa ansın hayırla yâdederdi."

Ebu Yusufun sözlerini dinleyen **Harun**; *"Bu anlattıkların salih kulların ahlâkıdır"* dedi. Sonra kâtibe dönerek;

(1) Kâf, 18.

"Bu güzel vasıfları yaz ve oğluma ver, baksın!" dedi.

Daha sonra oğlunun yanına gelen Harun şöyle dedi :

"Bunları hıfzet! İnşaaallah sana soracağım, o zaman cevap ver-melisin!"

Abdülvehhab b. Hemmâm anlatıyor :

"Aden'den Kûfe'ye gelen ilim tâliplerinin hepsi de şöyle derdi :

Biz, fıkıh Ebu Hanîfe'den daha iyi bilen, ondan daha mutta-ki hiç kimseyi görmedik"

Nadr b. Muhammed diyor ki:

"Ebu Hanîfe'den daha çok haramdan sakınan birini görme-dim. O, saçma sapan konuşulmasını istemezdi. Onun hiç sesli gül-düğünü görmedim. Sadece tebessüm ederdi."

Hasan b. Ziyâd anlatıyor :

"Vallahi Ebu Hanîfe hiç kimseden ödül veya hediye alma-mıştır!"

Ebu Hanîfe (r.a) Zahid Biriydi

Hasan b. Hammâd, İbnü'l-Mübârek'ten naklediyor :

"Dünya olduğu gibi önüne serilen, kıymetli mallar huzuruna getirilen, ama hepsini de elinin tersiyle iten adam hakkında ne di-yebilirsiniz ki? Ebu Hanîfe böyle biriydi. Defalarca kamçılandı, gizli açık tüm eziyetlere dayandı ve başkalarının aklını başından alan dünyahıklara el sürmedi. Vallahi o,bizim tanıdığımız diğer in-sanlardan farklıydı. Onlar dünyayı elde etmek için çırpınırken dünya onlara yüz vermezdi. Oysa Ebu Hanîfe, kendisine koşa koşa gelen dünyayı reddediyordu."

Abdurrezak anlatıyor :

"İmâm Ebu Hanîfe'ye baktığım zaman gözlerinden yanakla-rına doğru inen gözyaşı izlerini hemen farkedirdim."

Hasan b. Bîşr anlatıyor :

Ebu'l-Ahvas'ın yemin ederek şunları söylediğini duydum :

"İmâm Ebu Hanîfe'ye 'üç güne kalmaz ölürsün' denilse, yapmakta olduğu ibadet ve güzel amelleri biraz daha artırmaya gücü yetmezdi. Çünkü zaten tüm zamanını hayırlı işler ve ibadetle geçiyordu."

Ebu Yusuf şöyle diyor :

"İmâm Ebu Hanîfe (r.a) kendisinden öncekilere iyi bir halef oldu. Ama dünyadan göçtükten sonra yeryüzünde kendisi kadar muttaki ve fakih hiç kimseyi bırakmadı."

İmâm Ebu Hanîfe zamanında da idareden korkan; 'o bana bakmaz, bana düşman olursa aç kalırım' diyenler vardı. **Zeyd b. Ebi'z-Zerkâ** anlatıyor :

Adamın biri **Ebu Hanîfe**'ye şöyle dedi :

"Sana dünyanın her şeyi sunuluyor, üstelik çoluk çocuğun var, kabul etsene!"

Ebu Hanîfe şu cevabı verdi :

"Allah (c.c) çoluk çocuğumun rızıkına kefildir. Ben zaten aylık ihtiyacımı iki dirhemle sağlıyorum. Allah'ın beni sorguya çekeceği şeyleri niçin alayım, niçin biriktireyim. Kullar Allah'a itaat etseler de, isyan etseler de O'nun rızıkı boldur, herkese ulaşır."

İbrahim et-Tayâlisî anlatıyor :

Muhammed b. Mukâtîl'e, Süfyan ile **Ebu Hanîfe**'den soruldu. **Muhammed** şu cevabı verdi :

"İmtihan edildiği zaman kaçan ile imtihanı başarıyla geçen ve belalara sabreden... Hiç ikisi bir olur mu?"

İmâm-ı A'zam Komşularına Karşı Pek Merhametliydi

Ebu Bilâl el-Eş'arî, Ebu Yusuftan naklediyor :

Ebu Hanîfe'nin içki içen bir komşusu vardı. Bu adam meyhanede içer, geceleyin eve dönerken;

"Beni ziyan ettiler, hem de nasıl bir genci..." diyerek şarkı söylardı. Bir gece yine böyle sarhoş bir halde eve dönerken gece bekçisi onu yakaladı ve hapsetti. Komşusunun yakalandığını duyan **Ebu Hanîfe** onun salıverilmesi için zaptiyeye başvurdu. Adam hemen

birakıldı. İmâm Ebu Hanife şöyle dedi:

"Delikanlı! Görüyorsun değil mi bizi? Seni gerçekten ziyan etmiştiz."

İmâm-ı A'zam (r.h) Gece İbadetine Önem Verirdi

Sâbit ez-Zahid, Mis'ar'dan naklediyor :

İmâm Ebu Hanife (r.a)'yi izledim. Sabah namazından sonra ilim meclisine oturur, ikindiye kadar bu hal üzere devam ederdi. ikindiden sonra akşama, akşamdan da yatsıya kadar bu vaktin namazını kıldıktan sonra hemen ilim dağıttığı yere geliyor, ders vermeye devam ediyordu. Kendi kendime;

"Bu adam ne zaman ibadet edecek?" diyordum. Onu geceleyin de takip etmeye karar verdim. Yatsıyı kıldıktan sonra evine girdi. İnsanlar uykuya daldığı, ortalığın iyice sakinleştiği bir sırada mes-cide geldi, namaza durdu. Gece boyunca hep namaz kılıyordu. İnsanların kıpırdanmaya, yavaş yavaş kalkmaya başladığı saatlerde evine döndü. Sonra yine her zamanki vakitte evinden çıktı. Üstü başı düzgün, sakalı temizdi. Cemaatle beraber sabah namazını kıldı. Yine ilim halkasına geldi, bütün günü ilimle geçirdi. Ben bu sefer kendime;

"Herhalde sadece bugüne has bir ibadetti bu!" dedim. Sonraki günlerde de onu takip ettim. Onun gecesinin de gündüzünün de dolu olduğunu gördüm. Sadece öğleden önce biraz kestiriyordu.

Ebu Yusuf da bu olayı anlatıyor, Mis'ar'ın daha önce Ebu Hanife'yi çok eleştirdiğini ama İmâm'ın gece ibadetini görüp ilimle dolu gündüzünü seyrettikten sonra hak helalliği dilemeye geldiğini belirtiyor. Ebu Hanife, Mis'ar'a hakkını helal ediyor ve ölünceye kadar kardeş oluyorlar.

Ebu Hanife, *Kur'an-ı Kerim*'i tefekkür eder, bazen bir âyet üzerinde saatlerce düşündüğü ve ağladığı olurdu. Kasım b. Muan anlatıyor :

İmâm Ebu Hanife (r.a) bir gece namazında devamlı şu âyeti okudu : *"Bilakis kıyâmet onlara vadedilen asıl saattir. O saat cidden çok feci ve acıdır"*⁽¹⁾. İmâm bunu okurken ağlıyor ve Allah'a

(1) Kamer, 47.

yalvarıyordu.

Bekr el-Âbid anlatıyor :

Ebu Hanîfe'nin gece namazını seyrettim. Namaz kılariken ağlıyordu. Sonunda yalvarıyor, şöyle dua ediyordu :

"Ey Rabbim! Kullarını dirilttiğin gün bana merhamet et! Şahitlerin bir bir çıkacağı o gün beni azabından koru, günahlarımı affet."

İmâm-ı A'zam Cömert ve Olgundu

Abdullah b. Ahmed b. Behlül el-Kûfî, Kasım b. Muhammed'den o da İsmail b. Hammâd'dan naklediyor :

Ebu Hanîfe, oğlu Hammâd'a Fetih sûresini ezberleten hocaya beşyüz dirhem hediye vermiştir.

Ebu Yusuf anlatıyor :

İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe tanıdığı herkese iyi davranırdı. Bazan herhangi birine beşyüz dirhem verdiği olurdu. Eğer bu adam herkesin ortasında ona teşekkür ederse, üzülür ve şöyle derdi :

"Bana teşekkür ediyorsun ama, bu verdiğim, Allah'ın sana nasib ettiği bir rızıktır."

Şüreyk anlatıyor :

Ebu Hanîfe az konuşur, çok düşündürdü. Fıkıh ilminde derinleşmişti. *"Ben en büyük zenginliğe helal ve haram ilmini öğrenmekle eriştim"* derdi. O çok zekiydi. İnsanlarla uzun uzun laf kavgası etmeyi sevmez, yararsız tartışmadan medet ummazdı.

Sa'd b. Mansur, Fudayl b. İyad'dan naklediyor :

Ebu Hanîfe (r.a) sayılamayacak kadar çok faziletleri ile tanınmış, az konuşan, ilim ehline ve fakirlere ikram etmeyi seven biriydi.

D) İmâm-ı A'zam'a Yöneltilen Haksız Tenkit ve Suçlamaların Esas Sebepleri

Bu hususta Vehbi Süleymân Gavacı şöyle diyor :⁽¹⁾

(1) Vehbi Süleyman Gavacı, *Ebu Hanîfe en-Nâman*, Şam 1981, s.269-277.

İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe (r.a)'nin bazıları tarafından kıyasıya eleştirilmesinin ve ağır ithamlara maruz kalmasının sebepleri şöyle özetlenebilir :

1) Cehalet

İmâmı eleştirenlerin çoğu, onu görmediği ya da güzel ve elverişli bir ortamda onunla karşılaşmadığı için haksız ithamlarda bulunmuşlardır. Nitekim daha önce zikrolunduğu üzere İmâm Evzâf, Ebu Hanîfe'yi tanımadan önce son derece sert suçlamalarda bulunuyordu. İbnü'l-Mübarek vasıtasıyla onu tanıyınca kanaati değişiyor ve Ebu Hanîfe'ye karşı hürmet ve sempati beslemeye başlıyordu.

2) Aynı Çağda Yaşamak

Aynı çağda yaşamak, seviyesi birbirine yakın olanları hasede düşürür. Karşılıklı bir rekabet ve çekememezlik havası içinde en iyiler dahi tanıdıkları başarılı insanlar için güzel kanaat serdetmeyebilir. Kutuplaşmalar olur. Kendi grubundan olanların sözünü delilsiz olarak nakletmelerine rağmen, karşı halkada yer alanların sözlerini çarpıtabilirler.

3) Kıskançlık

Haset, dini bir kenara itmeye sebep olan, dili de dosdoğru şahitlikten ahkoyan korkunç bir belâdır. Allah Hasan b. Ammara'ya rahmet eylesin, bir gün Ebu Hanîfe'nin yanına gelir ve şöyle der :

"Vallahi biz, senin kadar sabırlı, senin kadar olgun, senin gibi derslerine gayretli bir fakih görmedik! Sen hiçbir elinden tutanı, yardım edeni ve müdafii olmadığı halde zorluklara göğüs geren ve fıkıh öğretmeye devam edenlerin efendisisin! Senin hakkında konuşanların çoğu hasetten konuşuyorlar."⁽¹⁾

4) Görüş Farklılığı

İmâmın mektebinden olmayan hadis ravileri daha sonraki bazı olayların da tesiriyle İmâm'ı zan altında bırakmak istemişlerdir. Onların eserlerinde reddedilmesi gereken korkunç töhmetler görmektediriz. Bu töhmetlerin hakikatına baktığımızda, zanlara, hevâdan doğan köklü hınçlara dayandığını görmekteyiz. Mesela

(1) Muvaffak el-Mekki, Menâkıbu'l-İmâm, c.2, s.90.

Nuaym b. Hammâd. ⁽¹⁾ Bu adam hayallerden örülü hikayeler uydurarak İmâm-ı A'zam'ın kadrü kıymetini düşürmeye, onu yaralamaya çalışıyor. Bunların hepsi uydurmadır.

Şeyh Abdürreşid en-Numânî "*Süneni İbn-i Mâce'de temas edilmesi gereken yerler*" adlı makalede şöyle diyor :

Halife Me'mûn zamanında Kur'an'ın yaratılmış olup olmadığı hususunda hadis ravilerini imtihan eden, sorgulayan kadıların çoğu Hanefî mezhebini edindi. Olaylar bittikten sonra bu râviler, hasım bildikleri o kadılardan intikam almak amacıyla mezheb imamı olan Ebu Hanîfe'ye saldırdılar. Kadılar ile İmâm Ebu Hanîfe (r.a.)'yi aynı kefeye koydular. ⁽²⁾

5) Hak Yoldan Sapma

Hak yoldan sapan aşırı fikirlere kapılan, nasların zahirine yaşıyan, fıkıh ve Kur'an bilgisi olmadan görüş serdeden veya, Mutezile, Havaric, Ravâfız vb.lerden olup itikaden sapmış, insanların karamaları da bir hayli yekun tutmaktadır. İmâm Tâcuddîn es-Sûbkî kimin sözünün sahîh, kimin sözünün de merdud olduğuna dair kaleme aldığı cerh ve ta'dîl kitabında bu hususa uzun uzun temas etmiştir. ⁽³⁾

E) Büyük İmâm Ebu Hanîfe Hazretlerinin, Hakimiyyetin Kaynağı, Devlet, Hilâfet ve Siyasete Dair Görüşleri ve Hukuk İlmini Tedvin Edişî

Ebu Hanîfe'nin hakimiyet konusundaki görüşü, İslâmın konuyla ilgili genel olarak bilinen temel görüşüyle aynıdır. Yani;

1) Gerçek hakim Allah'tır.

2) Allah'ın güvenilir vekili olarak Peygambere itaat edilmelidir.

3) Şeriat, yani özünde Allah ve Rasûl'ün emir ve vahiylerini

(1) İmâm Neseî bu zat hakkında "zayıf" demiştir. Bu ilginç râvi güya sünneti ve hadisi yüceltmek uğrunda birçok hadis uydurmuştur. Bkz: Fıkhu Ehli'l-İrak ve Hadîsihim, s.88 (Süleyman Gavacî'nun Notu)

(2) Şeyh Abdürreşid en-Numânî, *Ma Temüessü İleyhi'l-Hâce, Min Sünen-i İbn-i Mâce*, s.54. Ayrıca Bkz; Abdülfettah Ebu Guddê, *Mes'ele'tü Halki'l-Kur'an*.

(3) İmâm Sübkî, *Kâidetün fi'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, Abdülfettah Ebu Guddê'nin tahkikiyle, s.12-29.

barındıran hukuk, tüm müslümanların kayıtsız şartsız uyması gereken yüce hukuktur.⁽¹⁾

İmâm-ı A'zam'ın hilâfet konusundaki görüşleri gayet açıktır. Ona göre iktidarı kuvvet yoluyla elde etmek daha sonra da zorla biat alarak zevahiri halletmek, hilafete seçilmeye meşru bir yol değildir. Halife, görüş belirtme ehliyetini haiz olanların şurası ile seçilmelidir. **Ebu Hanife** bu görüşü hayatını kaybetme pahasına savunmuştur. Abbâsi Halifesi **Mansur**'un mabeyncisi olan **Rabî b. Yunus** şu olayı naklediyor :

Halife Mansur, âlimlerden **İbni Ebî Zîb**, **Mâlik** ve **Ebu Hanife**'yi yanına çağırıp şöyle sordu :

"Allah'ın bana halk üzerinde verdiği iktidar hakkında ne diyorsunuz? Buna layık mıyım?"

Bu soruya **Mâlik** şu cevabı verdi :

"Eğer lâayk olmasaydın, Allah sana onu vermezdi."

İbni Ebî Zîb de şöyle cevap verdi :

"Allah dünyanın sultanlığını dilediğine verir. Ancak âhiret sultanlığı sadece, rıza-i ilâhi için gayret sarfedenlere ve Allah'ın yardımına kavuşanlara verilir. O'na itaat edersen Allah'ın yardımı seninle olacaktır. İtaat etmediğin takdirde sultanlık senden uzaklaştırılacaktır. Hilafete gelince, doğrusu o ancak muttakilerin müşaveresiyle kurulur. Onu kuvvet yoluyla ele geçiren ona lâayk değildir. Sen ve yardımcıların Allah'ın yardımından mahrumsunuz ve Hakk'tan uzaksınız. Şimdi, eğer Allah'tan size esenlik vermesini ister, takvâ ile ona yaklaşılmaya çalışırsanız onun lutfuna mazhar olursunuz. Aksi takdirde sizler ancak nefsine tâbi olanlardan olursunuz."

Bu gerilimli anda herkes **İbni Ebî Zîb**'in kellesinin uçurulmasını beklerken **Mansur**, **Ebu Hanife**'ye dönüp;

"Sen ne diyorsun?" diye sordu.

Ebu Hanife şu cevabı verdi.

"Doğruya ulaşmayı arzu eden öfkeden kaçınır. Vicdanına da-

(1) İmâm-ı A'zam'ın aiyâsi görüşleri için bkz; M.M. Şerif, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, Türkçe baskı. c.2, s.309. Kitabın **Ebu Hanife** ve **Ebu Yusuf**'la ilgili bölümünü hazırlayan Mevdûdi, Türkçeye çeviren Yusuf Ziya Cömert'tir. (Çev.)

nırsan göreceksin ki bizi Allah için çağırmadın. Fakat utanmadan, bize senin hoşuna gidecek ve halka da ulaşacak bir şeyler söyletmek için çağırdın. Doğrusu şu ki, fetva ehlinde iki kişinin bile ittifaki olmadan halife oldun. Oysa halifenin müslümanların müşaveresi ve muvafakati sonucu seçilmesi gerekir. Biliyorsun ki Ebu Bekir Yemenlilerin biati ulaşınca kadar altı ay süreyle karar almaktan kaçınmıştır!"

Sonra üç âlim de kalktı, yollarına gittiler. Halife Mansur, arkalarından Rabî ile onlara üç kese altın gönderdi ve parayı Mâlik kabul ederse kendisine verilmesini, Ebu Hanife ya da İbni Ebî Zîb'in kabul etmesi halinde ise kellelerinin uçurulmasını emretti. Hediye Mâlik'e sunulduğunda kabul etti. İbni Ebî Zîb keseyi kabul etmedi ve, Mansur'a bile helâl görmediği şeyin kendisine nasıl helal olabileceğini söyleyerek reddetti. Ebu Hanife ise; 'Başımı bile kessen ona el sürmeyeceğim' dedi. Mansur bunları işitince; "Tok gözlülükleri onları kurtardı" dedi.⁽¹⁾

Tanınmış hanefî fakihî Ebu Bekir el-Cassas hilâfet hususunda şu açıklamayı getiriyor :

"Zalim ya da fâsık bir kimsenin Peygamber, halife ya da kadı olması, dinle ilgili meselelerde halkı kendi iradesine zorlayacağı bir mevkiide bulunması caiz değildir. Sözelimi müftü, şahit ya da hadis râvisi olamaz. Kur'an-ı Kerim'deki; 'Benim ahdim zâlimlere erişmez' ⁽²⁾ âyeti dinle ilgili işleri idâre mevkiine gelen kimselerin adil ve faziletli olması gerektiğini göstermektedir. Bu âyet dolaylı olarak fâsıkın hilafetinin gayrı meşru olduğunu anlatmaktadır. Kötülüğüyle ünlenmiş bir kişi halife olamaz. Herhangi bir kötü şahsiyetin bu mevkiye gelmesi halinde halkın ona tabi olma zorunluluğu yoktur. Peygamberimiz (s.a) de 'yaratıcıya isyan eden mahluka itaat olunmaz' derken aynı şeyi kastetmektedir. Âyetten ayrıca fâsık birinin kadılık valilik ya da benzeri bir yüksek mevkiye gelececeği, gelmesi halinde emirlerinin geçerli olmayacağı anlamı da çıkmaktadır. Onun şahitliği, Peygamberden rivâyet ettiği hadis ve verdiği fetvâ makbûl değildir."⁽³⁾

Bu açıklamaları yapan el-Cassas, dile getirdiği bu görüşlerin Ebu Hanife'ye ait olduğunu belirtiyor. İmâm-ı A'zam'ı fâsıkın

(1) el-Kerdânî, Menâkıbü'l-İmâmî'l-A'zam, c.2, s.15-16.

(2) Bakara, 124.

(3) Ebubekir el-Cassas, Ahkâmü'l-Kur'an, c.1, s.80.

hilâfetine izin vermekle suçlamanın ne kadar yanlış olduğunu ifade ediyor.

Ebu Hanife'nin bu görüntüde olduğunu Zehebî de doğruluyor. Zehebî'ye göre Ebu Hanife, vergileri gereği gibi kullanmayan ya da adaletsiz emirler veren bir halifenin hilafetinin düşeceğini, emirlerinin de geçerli olmayacağını savunmaktadır.⁽¹⁾

İmâm-ı A'zam Ebu Hanife nazarında zamanın halifelerinin en kötü âdeti kamu mallarını düşüncesizce harcamaları ve halka ait malları gayri meşru olarak ellerinde tutmalarıydı. Ebu Hanife (r.a) ayrıca, yabancı devletlerin verdiği hediyelerin halifenin kişisel servetine katılmasını da caiz görmemektedir. Bu hediyeler halife ya da ailesine değil devletin bütçesi olan Beytü'l-Mâl'e bırakılmalıydı. Zirâ halife devlet başkanı olmayıp uluslararası planda dikkat çekmeseydi kimse ona o hediyeleri vermeyecekti.⁽²⁾

İmâm-ı A'zam'ın kendisini İslâm tarihinde sürekli olarak üstün bir mevkide tutan en büyük eseri, Raşid Halifeler'den sonra şûra uygulamasının kalkması sonucu İslâm Hukuk Sistemi'nde meydana gelen boşluğu kendi girişimiyle doldurmasıydı. Yüzyıldan fazla devam eden bu gidişatın neden olduğu kayıplar, düşünen herkesi ilgilendirmekteydi. Devlet, sınırlarını İspanya'dan Sind'e kadar genişletmişti. Herbiri farklı kültür, adet ve geleneklere sahip olan sayısız insanı sınırlarının içine almıştı. Dolayısıyla ticârî, zirâî, sînâî, ictimâî ve daha pek çok sorunlarla karşı karşıyaydı. Dışarıda bu büyük devletin dünyadaki diğer devletlerle ilişkisi, savaş, barış, dış ticaret, deniz ve kara ulaşımı gibi problemler halledilmeyi bekliyordu. Ancak şûrâ müessesesi artık yoktu ve bunca hukuki problemi çözecek başka bir merci de mevcut değildi.

Bu eksiklik halifeden valilere ve kadılarına kadar her yerde hissediliyordu. Her kadının verdiği hüküm diğeriyle çelişiyordu. Bu belki tabii bir durumdu ama son aşamada herkesin kabul edebileceği bir sisteme ihtiyaç vardı. İbnî Mukaffa, Mansur'a bu uçurumun kapanması için her mezhepten fakihlerin bir araya gelerek eldeki mevcut meseleler konusunda görüş belirtebilecekleri bir şûra oluşmasını teklif etti. Halife bu görüşleri dinledikten sonra kendi kararını açıklayacak ve bu karar kanun olarak benimsenecekti.

(1) el-Hafız el-Zehebî, *Menâkıbu'l-İmâm Ebi Hanife ve Ashâbîhi*, s.17.

(2) es-Serahat, *Şerhü's-Siyerü'l-Kebîr*, c.1, s.98.

Oysa Mansur bunu başaramazdı. Kendi kararları Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'inki kadar etkili olamazdı.

Bu şartlar altında İmam Ebu Hanife hazretleri ümmetin düştüğü bu açmazın telâfi edilmesi için tümtüyle yeni bir yol denemeyi düşündü. Tamamıyla kendi girişimiyle hükümetten bağımsız, özel bir kanun koyucu organ oluşturacaktı. Ancak onun gibi uzak görüşlü bir kimse böylesi bir planı düşünebilirdi. İmâm-ı A'zam Ebu Hanife (r.a)'nin gösterdiği bunca çabanın sonucunu yarım yüzyıl sonra görmesi mümkün değildi. Ama kendisini ve arkadaşlarını yeterince tanıyordu. İçinde bulunduğu topluluğun müsterek mizâcını biliyordu, günün şartlarına vâkıftı. Keskin zekâ ve basiretli bir adamın mükemmel bakışıyla, giderek büyümekte olan uçurumu özel gayretiyle kapatabileceğini tahmin etmişti. Böylece fıkıh mektebini kendi ihtimam ve rehberliğinde yetiştirdiği özel, seçkin öğrencilerle kurdu. Şûrâ'nın üyelerini onlar teşkil ettiler. Onların tamamı Kur'ân, edebiyat, tarih, Siret-i Rasûlullah gibi ilim disiplinlerinde sadece Ebu Hanife'den değil zamanın diğer âlimlerinden de ders almışlardı. Ebu Hanife seçkin öğrencilerini şöyle nitelendirmişti :

"Otuzaltı adam var ki, bunların yirmisekizi kadı olacak seviyededir. Altısı fetva verir, iki tanesi de kadıları eğitecek kadar ilme sahiptir."⁽¹⁾

Ebu Hanife'yi anlatan güvenilir biyografilere göre ortaya konan problemin halli için bazan aylar geçmesi gerekiyordu. Sonunda ittifak sağlandığında hocasının izniyle Ebu Yusuf bu kararı Haneî hukukunun temel mecmualarına kaydederdi.⁽²⁾

Muvaffak el-Mekki şöyle diyor :

"Ebu Hanife Şeriat'a dair bilgileri bir araya toplayan ilk insandır. Ondan önce bu işi bu kadar geniş boyutlu olarak hiç kimse yapmamıştır. Ebu Hanife (r.a) şer'i bilgileri değişik başlıklar ve bölümler halinde bu ilmi kitaplarda toplamıştır."⁽³⁾

Bu şûrâ, herkesin arzuladığı bir kolaylığı getirdi. Meşhur fakih Yahya b. Adem (ö:203 H.) diğer fakihlerin görüşlerinin Ebu Hanife'ninkiler yanında önemini kaybettiğini söylemektedir. Büy-

(1) Mekki, *Menâkıbu'l-İmam*, c.2, s.246.

(2) Mekki, a.g.e, c.2, s.133.

(3) Mekki, a.g.e, c.2, s.136.

lece Ebu Hanife'nin görüşleri her tarafa yayılmış, kadılar onun görüşleri doğrultusunda çözüm getirir olmuşlardı.⁽¹⁾

İmâm-ı A'zam Ebu Hanife gibi bir fıkıh dehâsına dönemin halifeleri başkadılık teklif ettiler. O, bilgisinin zulme alet olmaması için bu teklifleri reddetmiştir. Özellikle Halife Mansur'un ısrarları sonunda Ebu Hanife şu cevabı verecekti :

"Seni, vezirlerini ve komutanlarını yargıya boyun eğdirecek güce sahip olmayan kimse kadılığın şartlarını haiz değil demektir. Ben böyle bir gücü kendime göremiyorum" Bir defasında konuşma çok sert bir havaya büründü. Ebu Hanife, Halife'ye hitaben şu cevabı verdi :

"Bu görevi isteyerek kabul etsem bile bilesin ki senin güvenine lâyık değilim. Zira senin hilafına hüküm versem ve sen de beni Fırat'a atıp boğma tehdidiyle bu hükmü değiştirmemi istesen, kararımı değiştirmektense boğulmayı tercih ederim. Senin ise gözünden düşmemek için kendi arzularına uyan bir kadı isteyen dalkavukların var!"⁽²⁾

Bu gibi konuşmalar sonunda Mansur, İmâm-ı A'zam'a açıktan açığa işkenceye başladı. Onu dövdü, kırbaçlattı, aç, susuz ve işkence altında kalmak üzere hapse attırdı. Böylece Ebu Hanife kimilerine göre normal bir şekilde kimilerine göre de zehirlenerek hücrede can verecekti.⁽³⁾ Tarih hicretten sonra 150 idi. Allah (c.c) Ebu Hanife (r.a)'ye rahmet eylesin.

F) İmâm Ebu Hanife Hazretleri İçin Yazılan Mersiye ve Övgüler

Kadı Ebu Abdullah es-Saymerî İmâm'a dair yazılan övgü dolu şiirlerden, mersiyelerden bazılarını kitabına almıştır.⁽⁴⁾

Şeddâd b. Hakim, Abdullah b. Mübarek'in şu beyitleri söylediğini belirtiyor :

(1) Mekki, *Menâkıbu'l-İmâm'il-A'zam*, c.2, s.41.

(2) Mekki, a.g.e, c.2, s.170.

(3) Mekki, a.g.e, c.1, s.170; ayrıca, el-Hatib, *Târîhu Bağdad*, c.13, s.328.

(4) Ebu Abdullah Hüseyin b. Ali es-Saymerî, *Ahbârü Ebt Hanife ve Ashâbihi*, s.83.

*"Ebu Hanife; adalet ve hayır yönünden,
Her gün yükseliyordu, bunu görüyordum.
Sövgü ve zulüm ehli ne derse desin,
O hep doğruyu söyledi, iyiyi seçti.
Onu kıyaslayan akıl ve izanla kıyaslasın,
Söyleyin, ona benzer kimi biliyorsunuz ki?
Hammâd'ın ölümü bize yetti, Çünkü o;
Büyük meselelerimizi aydınlatan ıstık idi.
Ondan sonra Ebu Hanife geldi ve durmadı,
Düşmanlarımızın sevinci kursaklarında kaldı.
Ebu Hanife'yi görüyordum,
Sanki ummandı ve ilmi herkesce matluptu.
En zor problemler fukahâyı sıkıştırdığında,
O çözerdi, o gösterirdi yolları."*

Süveyd b. Said el-Mervezi, İbnü'l-Mübarek'in şu beyitleri söylediğini bildiriyor :

*"Beldeleri ve ahalisini süsledi,
Müslümanların İmâmı Ebu Hanife.
Sayfalar üzerine yazılan Zebûr gibi
Fıkhiyla, hikmetli sözlerle, hadisle.
Onun ne iki doğuda benzeri var,
Ne iki batıda bulunur ne de Kûfe'de.
Onu kınayanların, sefih olduğunu bildim,
Onlar doğruya muhâlefet ediyor, çer-çöp delille."*

Sadaka el-Makberî şöyle diyor :

Ebu Hanife gömüldüğünde üç gece boyunca hep şu dizeleri içttim :

*"Fıkıh gitti, sizin fakihiniz yok,
Allah'tan korkun ve iyi bir halef olun.
Numan öldü, söyleyin şimdi kim,
Geceleri ihya edecek, karanlık çöktünce?"*

G) İmâm-ı A'zam'ın Hocaları ve Talebeleri

İmâm-ı A'zam, aralarında Şa'bî'ninde bulunduğu kendinden önceki bir çok meşhur âlimden faydalanmıştır. Biz bunlar içinde en önemli olması hasebiyle Hammâd b. Ebî Seleme'ye değineceğiz :

Hammâd b. Ebî Seleme : Bu zat, İbrahim b. Musa el-Eş'arî'nin azatlısıdır. Kûfe'de yetişti. İbrahim Nahaf ve Şa'bî'den fıkıh okudu. Bu ikisi de Alkame b. Kays ve Mesruk b. Edda'dan ders almışlardır. Bu son üstadlar da Abdullah b. Mesud ve İmam Ali (r.a)'den ders almışlardır. ⁽¹⁾ Görüldüğü gibi İmâm-ı A'zam'ın fikhî görüşlerinin kaynağı, İbni Mes'ud gibi bir Kur'an uzmanına ve Hz. Ali gibi bir hikmet abidesine varmaktadır.

Hammâd, hocası olan ve Irak'ta hadis ekolünün temsilcisi sayılan Şa'bî'den çok, rey ekolünün temsilcisi olan İbrahim Nahaf'den etkilenecektir. Dolayısıyla İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe de Hammâd'dan etkilenecek ve rey ekolüne mensup olacaktır. Şah Veliyyullah Dihlevî de eserinde bu hususa değiniyor ve şöyle diyor : ⁽²⁾

"Ebu Hanîfe Hazretleri, İbrahim Nahaf ve arkadaşlarının fıkıh yöntemini benimsemiştir. Bu konuyu araştırmak isteyen, Abdürrâzık'ın el-Cami adlı eserinden, Ebubekir b. Şeybe'nin Musannef adlı eserinden İbrahim en-Nahaf'ye ait kavilleri toplarsa görecektir ki, Ebu Hanîfe bazı meseleler hariç genelde İbrahim en-Nahaf ve çağdaşı olan Kûfe fukahasının görüşlerini savunmaktadır."

İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe'nin sadece hocalarından aldığı ile yetindiğini savunmak elbette mübalağadır. Ama fikhını oluştururken en çok onlardan etkilendiğini söylemek gerekir.

Hammâd, İmâm-ı A'zam'ın 18 sene boyunca önünde diz çöktüğü en önemli hocasıdır. Rivâyete göre Ebu Hanîfe, hocası Hammâd'ın Basra'ya gitmesi üzerine onun ders halkasına üstad olarak oturuyor ve fetvâ veriyor. Hammâd Bağdad'dan döndünce Ebu Hanîfe'nin verdiği fetvalar içinde altmış tanesinden yirmisinin hatalı olduğunu bildiriyor. Böylece Ebu Hanîfe, hocası ölünce-

(1) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Türdsi'l-Arabî*, c.1, Bölüm 3, s. 409.

(2) Şah Veliyyullah Dihlevî, *Hüccetullahi'l-Balîğa*, c.1, s.146.

ye kadar fetvâ ve ders vermeye yanaşmıyor. Ancak vefatından sonra onun halkasını yönetmeye başlıyor.⁽¹⁾

Bunların dışında Ebu Hanîfe'nin, Muhammed Bakır'dan, Zeyd b. Ali'den, Cafer-i Sadık'tan ve Abdullah b. Hasan'dan da istifade ettiği sahih kaynaklarda geçmektedir. Ebu Hanîfe, Peygamber (s.a)'in soyundan gelenlere karşı saygı ve muhabbeti, bu zatlara tamiyarak öğrenmiştir.⁽²⁾

İbni Hallikân'ın bildirdiğine göre Ebu Hanîfe şu zatlardan da ilim almıştır : ⁽³⁾ Atâ b. Ebî Rabah, Ebu İshak es-Sebîî, Muharib b. Dessar, Heysem b. Habib es-Savvaf, Muhammed b. Münkedir, Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nâfi, Hişam b. Urve, Semmâk b. Harb.

Ebu Hanîfe'nin Talebeleri ve Ondan Rivâyette Bulunanlar

1) Ebu Yusuf (6:182 H/805 M.)

Adı Yakub b. İbrahim b. Habib b. Sa'd'dır. Ebu Yusuf'un büyük dedesi olan Sa'd sahâbîdendir. Ebu Yusuf'un fıkıh hocaları arasında Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ'yı da sayabiliriz. Ebu Yusuf daha sonra tamamen Ebu Hanîfe'nin derslerine verecektir kendini. Ebu Hanîfe bu zeki fakat fakir talebesini çok sever onun zekasını takdir ederdi. Ebu Hanîfe bu dâhi talebesine kendi kazancından aylık bağlamış ve onu ilme iyice yaklaştırmıştır. Ebu Yusuf, Halife Hâdî'nin hükümrânlığı süresinde (169-170 H.) Bağdad'a başkadı tayin edilmiş ve ölene kadar bu görevde kalmıştır. İslâm tarihinde ilk 'Kâdî'l-Kudat' sıfatını alan Ebu Yusuf'tur. Ebu Yusuf mezhebinin gereği olarak reye büyük önem vermiş ama hadise yer vermeyi de ihmal etmemiştir.⁽⁴⁾

Bazıları Ebu Yusuf'un hocası İmâm-ı A'zam gibi davranmadığını ve sultanlara yaklaştığını söyleyerek eleştirmektedirler. Ebu Yusuf devletin başkadısı olmuştur ama hiçbir zaman uyarıcı olmaktan kaçınmamıştır. Ebu Yusuf bir sultanın devletini adaletle

(1) Fuad Sezgin, *Târîhu'l-Turâsi'l-Arabî*, c.1, Bölüm.3, s.409.

Esas Kaynak: el-Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdad*, c.13, s.338.

(2) Muhammed Ebu Zehra, *Ebu Hanîfe*, Çev. Osman Keskioğlu, s.90-93.

(3) İbni Hallikân, *Vefeyât*, c.5, s.406.

(4) Fuad Sezgin, *Târîhu'l-Turâsi'l-Arabî*, c.1, Bölüm.3, s.419.

yönetilebilmesi için gerekli şeyleri bir bir söylemiş, nasihattan kaçmamıştır. Herşey bir yana, Ebu Yusuf'un İslâm kültürüne kazandırdığı, devletin tüm meseleleriyle ilgili bir anayasa niteliği taşıyan *Kitabü'l-Harac* ' adlı eseri bile bu büyük âlimin yüzünü aketmeye yetecektir.⁽¹⁾

2) Ebu'l-Hüzeyl Züfer (ö:152 H.)

Soy itibariyle İsfahanlı'dır. Ebu Hanife Hazretleri'nin mezhebini Basra'ya ilk sokan kişi olarak bilinir. İmam Züfer şer'î delillerden kıyası en ustaca kullananıdır. İmam Züfer aynı zamanda da çok zahid bir zat idi. Daha önce ashab-ı hadisten olmasına rağmen zamanla rey yöntemini daha fazla benimsemiştir.⁽²⁾

3) Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî (ö:189 H.)

Künyesi Ebu Abdullah'dır. Vâsit'ta doğan İmam Muhammed, Kûfe'de yetişti ve henüz 14 yaşındayken Ebu Hanife'nin ilim meclislerine katılmaya başladı. Özellikle de Ebu Hanife'nin reyi yönünden çok etkilenmiştir. İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin hocaları arasında Süfyân-ı Sevrî'yi, Evzâf'yi, Mâlik b. Enes'i ve Ebu Yusufu sayabiliriz. Halife Harun er-Reşid tarafından hicrî 180 yılında Rakka kadılığına tayin edildiyse de kısa bir zaman sonra azledilmiştir. 189 senesinde Horasan'a kadı tayin edildiyse de o sene Rey şehrinin bir kasabasında vefat etmiştir.

İmam Şeybânî dil bilimlerinde, itikadi mevzularda uzmandı. Hanefî fıkıh ekolünün kurucularından olan Şeybânî hadisi reyden önde tutardı.⁽³⁾

İmam Muhammed'in kitapları arasında fer'î fıkıh meselelerine dair *'el-Mebsût*'u, *'Ziyâdât*'ı ve *'el-Camiu'l-Kebîr*'i sayabiliriz.

4) Hasan b. Ziyâd el-Lûlû (ö:204 H.)

Kûfe asıllıdır. Uzun müddet Bağdad'da kaldı. Ebu Hanife'nin sayılı talebelerindendir. Hocasının rey yöntemine yöneltilen eleştiri-

(1) Konu hakkında detaylı bilgi için bkz; *İslam Düşüncesi Tarihi*, M.M.Şerif, Türkçe baskının editörü: Mustafa Armağan, c.2, s.320-331.

(2) İbni Hallikân, *Vesfeyâtü'l-Ayân*, c.2, s.318.

(3) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Târîsi'l-Arabî*, c.1, Bölüm.3, s.422.

rilere karşı onu hararetle savunmuştur. Birçok hadis rivâyet etmesine rağmen iyi bir muhaddis sayılmaz. Ebu Hanîfe'nin derslerinde naklettiği hadisleri toplayan "*Müsned-i Ebi Hanîfe*" adlı sünen kitabının musannifidir.⁽¹⁾

Bu saydığımız fakihlerin dışında ibadeti ve ilmiyle meşhur olan Davud-u Taî, Abdullah b. el-Mübarek, İsmail b. Hammâd b. Ebi Hanîfe, Mus'ab b. İsa, Vekî b. Cerrah, Ebu Amr Esed b. Becelî, Afîye b. Yezid el-Evdfî, Kasım b. Muan, Yahya b. Zeke-riyya, Yusuf b. Halid es-Semtî, Ali b. Mîsher ve oğlu Hammâd'ı da İmâm-ı A'zam'ın ilminden ve feyzinden istifade edenler arasında sayabiliriz.⁽²⁾

H) İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe'nin Eserleri⁽³⁾

1) *el-Fıkhu'l-Ekber*

Karaşi "*el-Cevahir*" adlı kitabında, bu eserin oğlu Hammâd tarafından rivâyet edildiğini söylüyor. Kitab, Tevhid'in Aşlı ve hakikatine dair bir babla başlıyor. Mevzuu akâiddir. Kitabın yazma nüshaları, Viyana, Britanya, Haydarabad, Kahire ve İstanbul Süleymaniye gibi dünyaca meşhur *Şark-İslâm* kütüphanelerinin çoğunda mevcuttur. Bu eser Urduca'ya çevrilmiş, hicri 1289 da Delhi'de basılmıştır. Pencap diline çevrilmiş, miladi 1890 yılında Lahor'da basılmıştır. Alman araştırmacı J.Hell de eseri Almanca'ya çevirmiş ve 1915 yılında bastırmıştır.⁽⁴⁾

Eser üzerine yazılan şerhler

a) Usulcü Ali b. Muhammed Pezdevî (ö:482 H.) tarafından yapılan şerh.

b) Kelamcı Ekmelüddin Muhammed b. Mahmud b. Ahmed el-Babertî (ö:786 H.) tarafından yapılan şerh.

c) Sinoplu İlyas b. İbrahim (ö:891 H.) tarafından yapılan şerh.

(1) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Türâsi'l-Arabî*, c.1, Bölüm.3, s.433.

(2) Ebu Abdullah es-Saymerî, *Ahâîru Ebi Hanîfe ve Ashâbihi*, s.90-152.

(3) Fuad Sezgin, a.g.e., c.1, Bölüm.3, s.412-419.

(4) Eser, "*Fıkâ: Ekber Aliyyü'l-Kârt Şerhi*" adıyla Dr. Ali Arslan Aydın tarafından Türkçe'ye çevrilmiş İstanbul Çağrı Yayınları'nda 1981'de basılmıştır. (Çev.)

d) Manisalı Ebu'l-Müntehâ Ahmed Muhammed (ö:939 H.) tarafından yapılan şerh.

c) Büyük hadisçi Aliyyü'l-Kârf el-Herevî (ö:1014 H.) tarafından yapılan şerh.

En meşhur şerh budur. "*el-Minehü'l-Ezher*" adıyla bilinir.

f) Alaeddin Ali el-Buhâri tarafından yazılan ve Uluğ Bey'e hediye edilen şerh. Uluğ Bey 850 ile 853 H. yılları arasında hüküm sürdüğüne göre eser de bu dönemde yazılmış olmalıdır.

g) Muhammed b. Muhammed Hatibzâde'nin şerhi. (Takriben 920 Hicri yıllarında Manisa'da yazılmış olmalıdır.)

h) '*Muhtasarü'l-Hikmeti'm-Nebeviyye*' adıyla Hakim İshak er-Rûmî (ö:950 H.) tarafından yapılan şerh.

ı) Ali b. Murad el-Ömerî el-Mavsili (Musullu) (ö:1147 H.) tarafından yapılan şerh.

j) Ebu'l-Feth Osman eş-Şafîî tarafından yapılan şerh.

k) Mufnu'ddin Ebu'l-Hasan Atâullah b. Muhammed el-Karâsâvî'nin şerhi.

l) "*Durerü'l-Enhür*" adıyla Abdülkadir Selheti tarafından yapılan şerh.

m) "*ed-Davü'l-Ekser*" adıyla Nasîhi el-Fahimî tarafından yapılan şerh.

n) İbrahim b. Hasan el-İşkodravî tarafından yapılan şerh.

Ayrıca Fıkıh-ı Ekber'in İbrahim b. Hüsam el-Germiyânî (ö:1016) tarafından yapılmış manzum bir nüshası da vardır.

2) *el-Fıkhu'l-Ebsat* : İmam Ebu Hanîfe'nin öğrencisi olan Ebu'l-Mutî el-Hakem b. Abdullah (ö:199 H.) tarafından rivâyet edildiği söylenir.⁽¹⁾ Fıkıh ilmine dairdir. Çeşitli yazma nüshaları Kahire'de ve İstanbul kütüphanelerinde mevcuttur. Muhammed Zahid el-Kevserî tarafından tahkiki baskısı yapılmıştır (Kahire, 1368 H.).

Eser üzerine yazılan şerhler

(1) el-Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdad*, c.8, s.223.

a) İbrahim b. İsmail el-Maltî tarafından yapılan şerh. Bu şerhin yazarının ismi bazı yazmalarda Ebu İbrahim İsmail b. İshâk olarak geçmektedir. Bu zat Hicrî 5. asırda yaşamış olabilir⁽¹⁾ Haddi zatında bu şerh Ebu Mansur el-Mâturidî'ye isnad edilen şerhle aynıdır.

b) Atâ b. Ali b. Muhammed el-Cûzecânî tarafından yapılan şerh. Hicrî 687 yılından önce yazılmıştır.

3) *Müsned-i Ebt Hanîfe* : İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe'nin fıkıh derslerinde delil olarak kullandığı hadislerin talebeleri tarafından derlenmiş halidir. Bu mecmua başlıca şu talebelerden rivâyet edilmiştir.

a) Ebu Yusuf ve ondan sonra oğlu Yusuf tarafından yapılan rivâyet.

b) Hasan b. Ziyad el-Lûlû'î tarafından yapılan rivâyet.

c) Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Yakub b. Haris el-Buhârî (ö:340 H.) tarafından yapılan dipnot ve hâşiyeli rivâyet.

d) Ebubekir Muhammed b. İbrahim b. Ali b. Asım Zâdan el-Mukrî (ö:381H.) tarafından yapılan rivâyet.

e) Ebu Abdullah Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Mende (ö: 395 H.) tarafından yapılan rivâyet.

f) Ebu Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed el-İsfahânî (ö:430 H.) tarafından yapılan rivâyet.

g) Ebu Abdullah Hüseyin b. Muhammed b. Husrev el-Belhî (ö:520 H.) tarafındanyapılan rivâyet.

h) Hüsamüddin Ali b. Ahmed b. Mekki er-Râzî (ö:598 H.) tarafından yapılan rivâyet.

ı) Mûsa b. Zekerıyyâ b. İbrahim el-Haskafî (ö:650 H.) tarafından yapılan rivâyet.

j) Ebu'l-Müeyyed Muhammed b. Mahmud el-Hârizmî (ö:645) tarafından yapılan rivâyet.

Bu rivâyetin bazı mevzularını kısaltarak 'el-Müstened Muhta-

(1) el-Karağ, *el-Cevdahir*, c.1, s.35.

sarû'l-Müsned ' adıyla eser veren Ebu'l-Bakâ Muhammed b. Ahmed b. Dıyâ el-Hanefî (ö:854 H.)'yi de burada zikretmeliyiz.

k) Kasım b. Kutluboğa el-Hanefî (ö:879 H.) tarafından yapılan rivâyet.

l) Seyyid b. İsa b. Muhammed es-Seâlibî (Hicrî 8. yüz-yıl)'dan gelen rivâyet.

İmâm-ı A'zam'ın Müsned'i Üzerine Yapılan Araştırmalar

a) "*Tenvîrû's-Sened-i fî İzâhi Rumuzi'l Müsned*" adıyla Osman b. Yakub b. Hüseyin (ö: 1166 H.) tarafından yapılan bir açıklama.

b) "*Maksadü'l-Müsned Maa Muvatta'l-İmam Muhammed eş-Şeybânî*" İmâm-ı A'zam'ın eserini özetleyen bu kitap Ebu Abdullah Muhammed b. Abbad b. Melekdân (ö:252 H.)'a aittir.

c) Müsned'deki rivâyetlerin kaynağı olan hadiscileri anlatan "*Meşhatü Ebi Hanife*" adlı eser. Yazarı Ebu Ümeyye Mervân b. Sevbân'dır.

d) Ebu'l-Haccac Yusuf b. Halil ed-Dimaşkı (ö:648 H.) tarafından toplanan, müsned üzerine rivâyetler.

e) Hasan b. Ebubekir b. Ebi'l-Kasım tarafından tahric edilen hadisleri ihtivâ eden "*Ehâdisü Seb'a an Seb'atin mine's-Saha-be*" adlı eser.

g) ed-Dimeşki tarafından derlenen "*Avâl'l-İmam Ebi Hanife*" adlı eser.

4) Vasiyye

İmâm-ı A'zam bu eseri dostlarına öğüt ve tavsiye niteliğinde kaleme almıştır. Kitap, İslâm'ın temel prensipleri hakkındadır. İki ayrı rivâyetten gelen bu kitabın rivâyetleri arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Kitabın yazma nüshaları Britanya, Polonya, Petersburg, Paris, Kahire, İstanbul, Haydarabad gibi Şark-İslâm eserlerini barındıran kütüphanelerde mevcuttur. Kitap Türkçe'ye defalarca çevrilmiştir.

Vasiyye üzerine yazılan şerhler

a) Muhammed b. Mahmud el-Babertî'ye (ö:786 H.) ait şerh.

b) Molla Hüseyin b. İskender er-Rûmî el-Hanefî (ö:1084 H.) tarafından "el-Cevahirü'l-Münir" adıyla yapılan şerh.

c) İmam el-Huşûnî'ye ait, takriben hicri 1056 yıllarında "Zuhûru'l-Atıyye" adıyla yapılan şerh.

d) İbrahim b. Hasan Nureddin el-İşkodravî efendi (ö:1260 H.)'ye ait bir şerh.

5) Vasiyye ilâ Hammâd

İmâm-ı A'zam'ın bu eseri oğluna öğütlerinden ibarettir. Yazma nüshaları Berlin, Münih, İskenderiye ve İstanbul kütüphanelerinde mevcuttur. Bu öğüt kitabına Osman b. Mustafa (ö:1059 H.) tarafından bir şerh de yapılmıştır.

6) Vasiyye ilâ Yusuf b. Halid ⁽¹⁾

Bu eser de İmâm-ı A'zam'ın öğrencisi Yusuf b. Halid es-Semti el-Barî'ye yaptığı öğütlerden ibarettir. Eserin yazma nüshaları İskenderiye, İstanbul, Berlin, Leiden ve Paris kütüphanelerinde mevcuttur.

7) Vasiyye ilâ Ebi Yusuf

Bu eser, İmâm'ın, öğrencisi Ebu Yusuf'a verdiği öğütlerden ibarettir. Yazma nüshaları çeşitli kütüphanelerde mevcuttur.

8) Risâletün ilâ Osman el-Bettî

İmâm-ı A'zam, Mürcie taifesinden olmakla suçlanınca bu eseri kaleme almıştır. Mezkûr Osman; Osman b. Süleyman b. Curmâz (ö:143 H.)'dür.

9) Risâletün Uhrâ ilâ Osman el-Bettî önceki mevzû üzerine yazılmış ikinci bir risaledir.

10) Kitâbü'l-Âlim ve'l-Müteallim

Bu eseri İmâm'ın öğrencisi Ebu Mukâtil Hafs b. Seleem es-Semerkindî rivâyet etmiştir. Kitap; ilim ve ilim erbabının nitelikleri üzerinedir. Eserin yazma nüshaları; Kahire, Leiden ve İstanbul kütüphanelerinde mevcuttur. Eser Ebubekir Muhammed b. Hasan el-Fûrak (ö:406 H.) tarafından şerhedilmiştir. Eser

(1) Şirâst, Tabakatu'l-Fukahâ, s.115.

Türkçe'ye çevrilmiştir.

11) *"el-Kaside el-Kâfiyye en-Nûmâniyye fî Medhi'n-Nebi (s.a) :*

Peygamberimizin medhü senâsı hakkında Kâf harfiyle kafiye-
li bir kasidedir. Kahire'de ve Heidelberg'da yazma nüshaları var-
dır. Kaside İstanbul'da 1268 hicri senesinde basılmıştır. Bu baskı-
da beyitler arasında **Yalvaçlı İbrahim b. Muhammed**'in Türk-
çe'ye tercemesi vardır.

12) *Mücadele li-Ahadi'd-Dehriyyîn*

13) *Ma'rifetü'l-Mezâhib*

14) *ed-Devabitu's-Selâse : Fıkha dair bir kitaptır.*

15) *Risâletün fî'l-Ferâid*

16) *Duâu Ebi Hanîfe*

17) *Muhatabatü Ebi Hanîfe Maa Cafer b. Muhammed b. Ah-
med er-Rıza*

18) *Fetavâyı Ebi Hanîfe ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî*

19) *Kitabü'l-Maksûd fî's-Sarf :*

Bu kitap müteahhir bir dönemde İmâm-ı A'zam'a nisbet edil-
miştir. İstanbul kütüphanelerinde eserin yazma nüshaları mevcut-
tur.

MİS'AR B. KİDAM (R.H) ⁽¹⁾

Sahâbe ve büyük imamların yolundan giden, tertemiz ve şeref-
li zatlarla dostluk kuran **Ebu Seleme Mis'ar b. Kidam**, sövgü ve
her türlü çirkin sözü dilinden kesip atmış, nasihatlerinde daima
kin ve düşmanlığın terkedilmesi gerektiğini söylemiştir.

Mis'ar, Hak'ka aşkı. Hak için öğüt verir, hakkı söylerdi.
Rabbına ibadet ederken de son derece ciddi ve gayretli davranırdı.

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.7, s.209.

Mis'ar'ın İlmine, Zühdüne ve Takvasına Dair Rivâyetler

Süfyan derki :

"Mis'ar, Sıdk (doğruluk) kaynaklarındandı."

Süfyan b. Uyeyne'ye soruldu :

"Gördüğün en erdemli insan kimdi?"

"Mis'ar'dı" cevabını verdi.

Süfyan-ı Sevri, "zamanımızda Mis'ar gibisi yoktur" demiştir.

Hışam b. Urve der ki :

"Irak ehlinde bize Eyyub es-Sahtıyanî ve Mis'ar kadar faziletli insanlar gelmemiştir."

el-Hasan b. Ammara der ki :

"Cennete sadece Mis'ar gibileri girecektir. Cennet ehli elbetteki azdır, azınlıktır."

Süfyan b. Uyeyne der ki:

"Mis'ar vefat edince sanki tüm kandillerin söndüğünü hissettim. Tüm âlimler ölmüştü sanki."

Ebu Vekî el-Cerrah naklediyor :

İbni Ebi Süleym bana şöyle dedi :

"Zamanımızın en erdemli gençleri dört tanedir : Bunlar; Amr b. Kays el-Melet, el-Mugtre b. Eyyub, Half b. Havşab, Mis'ar b. Kidam."

Yahya b. Adem anlatıyor :

Ölüm Mis'ar'ı yakalayınca Süfyan da oradaydı, Mis'ar'ı ziyarette gelmişti. Onun bitkin ve endişeli halini görünce sordu :

"Niçin böyle endişelisin? Vallahi ben şu anda ölmek isterdim!" dedi.

Mis'ar :

"Beni doğrulttun!" dedi. Süfyan söylediklerini tekrarlayınca

Misar :

"Öyleyse sen amelîne güvenebiliyorsun ey Süfyan! Oysa ben kendimi bir dağın zirvesinde, uçurumun ağzında görüyorum. Ve nereye düşeceğimi de bilemiyorum!" dedi.

Süfyan bu cevap karşısında sarsıla sarsıla ağladı;

"Senin Allah korkun, benimkinden çok daha güçlü ey Mis'ar!" dedi.

Mis'ar'ın Hadis İlmindeki Yeri ve Hüccet Oluşu

Ebu Ubeyde el-Hızâ naklediyor :

Şu'be'ye, Mis'ar'dan bahsettim. O da şöyle dedi :

"Basralılar'ın gözünde İbni Avn ne ise, Kûfeliler'in nezdinde de Mis'ar odur."

A'meşe dediler ki :

"Mis'ar, hadisini naklederken kuşkuluyor."

A'meş ;

"Olsun! Mis'ar'ın şüphesi, başkalarının yakını gibidir!" dedi.

Ali b. el-Medîni naklediyor : **Yahya b. Said el-Kattan'a** sordum :

"Hişam b. ed-Destevât mi yoksa Mis'ar b. Kidam mı daha doğru sözlüdür? Hangisi daha güvenilir sayılır?" dedi.

Yahya şöyle cevap verdi :

"Mis'ar b. Kidam insanların en güveniliridir!"

Şu'be der ki:

"Mis'ar'a, 'Mushaf' ismini takmıştık (güvenilirliğinden ötürü)." dedi.

Mis'ar der ki : *"Tedlis (karmaşık ve yanlış ravi belirtmek) alçaklıktır."*

Sevri der ki :

"Bir şeyde ihtilafa düşersek doğruca Mis'ar'a gelirdik, sormak

için."

Abdullah b. Davud der ki :

"Bizim arkadaşlarımız Mis'ar'a karşı A'meş'e besledikleri hürmet ve saygıyı beslerlerdi."

Mis'ar'ın Hikmetli Öğütleri ve Güzel Halleri

Mekki b. İbrahim der ki : *"Mis'ar'ı gördüm. Başı ve sakalı simsiyahtı. Mahir, dirayetli bir zat idi. Yanında hadis yazarları terketmezdi, (ne yazdıklarına dikkatli bir şekilde bakardı)"*

Süfyan, Mis'ar'dan naklediyor :

Ebu Cafer'in yanına girdim. Bana şöyle dedi.

"İnsanların hepsi senin gibi olsaydı, çihar aralarında gezinirdim."

Mis'ar'ın oğlu Muhammed, babasını anlatıyor :

"Babam Kur'an'ın yarısını okumadan uyumazdı. Her zaman ki okuduğu virdi bitince sükunete garkolurdu. Bu hafif sessizlikten sonra kaybettiği bir şeyi arayan adam gibi gezinir, etrafta koşuşturdu, misvak arardı. Sonra abdestini alır, mihraba yönelirdi. Bu şekilde fecre kadar ibadetine devam ederdi. Babam her zaman yaptığı bu gece ibadetlerinin kimse tarafından bilinmemesini ister, gizli kalması için pek itina gösterirdi."

Mis'ar der ki : *"Kim ilmi sadece kendi için istiyorsa, azla yetinsin. İnsanlara öğretmek için ilim arayan büyük bir meşguliyetin içine gömülmüştür, imtihanı da çetin olur."*

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor : Mis'ar'ın şöyle garip bir bedduası(!) vardı :

"Kim bana kin tutarsa Allah onu muhaddis yapsın!"

Mis'ar şöyle derdi :

"Şu hadis ilminde aşırı gitmeyin. Sizi zikrullahtan ve namazdan alıkoymuyor! Hâlâ uyanmıyor musunuz?"

Süfyan anlatıyor :

Mis'ar'a dedim ki :

"Hata ve kusurlarını birinin sana göstermesini ister misin?"

Mis'ar;

"Bir öğüt verenden evet, ama bir karalayıcı töhmetkârdan hayır!" dedi.

el-Eşcaî anlatıyor :

Mis'ar'ın anası gecenin ortasında su istedi. Mis'ar su getirmeye köye indi. Geri geldiğinde annesinin uykuya daldığını gördü. Uyandırmadı. Sabah oluncaya kadar maşrapayı elinde tuttu.

İbnü's-Semmâk anlatıyor :

Rüyamda Mis'ar'ı gördüm.

Ona;

"Sen ölmemiş miydin?" dedim.

"Evet, ölmüştüm!" dedi.

"Peki, hangi ameli daha faydalı buldun?" dedim.

"Rab Teâlâ'yı zikretmek en faydalı amel!" dedi.

Kabîsa anlatıyor :

"Mis'ar için, azı dişinin çekilmesi, kendisine bir hadis sorulmasından daha ehven idi."

Mis'ar anlatıyor :

"Mekke'ye geldim. Zühri de oradaydı. Onunla görüşmek ile tavaf etmek arasında bocaladım. Ama sonunda onunla görüşmeden önce tavaf etmeyi uygun buldum."

Mis'ar der ki :

"İman; söz ve ameldir."

Mis'ar daima şu beyitleri okurdu :

"Bir parça ekmeğin bile açlığı defettiğini gördüm,

Bir avuç su eşliğinde Fırat'tan içilen.

Yemeğin azı kurtarır namazı,

Çok yemek uykunun ve rahatın yoldaşı!"

Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd, Mis'ar b. Kidad hakkında şu beyitleri okudu :

*"Kim salih bir sohbet arkadaşı bulmak dilerse
Koşsun Mis'ar b. Kidad'ın halkasına,
Orada sükûnet, huzur orada vakar ve oralılar;
İffet ehli ve kavmin ulusu oldular."*

Mis'ar b. Kidad bir gün sahraya doğru çıktığında karşısında bir bedevi görür. Adamcağız güneşe doğru dönmüş şöyle demektedir:

*"Kış geldi bir dirhemim bile yok cebimde
Bir müslüman böyle durumlara dıçar olabilir.
İnsanlar elbiselerini kesip biçtiler mevsim için
Oysa ben Mekke'nin eteklerinde mahrumum ihramlıyım"*

Mis'ar, bu beyitleri dinleyince dayanamadı, sırtındaki cübbeyi çıkarıp adama verdi.

Abdülaziz, Mis'ar'dan şu beyitleri aktarıyor :

*"Sana ve getirdiğine bir bak şu feleğin,
Kaypak zamanın kuşku ve cilvelerine sabret!
İnsanın kaderinde ne varsa, o gelir başına.
Gayretlilik erdemdir, en hayırlı ise en sabreden!
Ama nice koşturan var ki emeli, tutkuları,
Ansızın kesilip atılmıştır kemale ermeden.
Zengin yemeği yiyemez kanaatkar olmayan,
Fakirliği tatmamış insanı da kanaatkar bulamazsın!
Kim iyilik yaparsa hayırla anılır sonunda,
İyilik ziyan olmaz onu taşa çalsan da!"*

Cafer b. Avn, Mis'ar'dan naklediyor :

*"Gündüzün ey mağrur, aldaniş ve gaflettir.
Gecen ise uyku, sen yorgana yapışıksın
Sonunda bıkaçağın şey için didinirsin,
Hayvanda böyle yaşar dünyada bilir misin?"*

Abdullah b. Salih, Mis'ar'dan naklediyor :

*"Haramın ta ucuna varan için lezzet bittiğinde
Geriye utanç ve günah kalır .
Ardından acı âkibetler peşpeşe sıralanınca
Ateşe götüren lezzette zerrece hayır var mıdır?"*

Mis'ar bir cenaze gördüğünde şu beyitleri çok söylerdi :

*"Her korku ânında heyecanlar belirir.
Daha emin olmadan unuttur gideriz!
Biz ki Rabbimizin nimetine küfran olmasın hâşâ.
Kesileceği günü bilmeyen develer gibiyiz!"*

Cafer b. Avn, Mis'ar'dan naklediyor :

*"Niceleri oturtmak için ev inşa eder
Ama evine oturmadan mezarına yerleşir."*

Cafer b. Avn, Mis'ar b. Kidam'ın, oğlu Kidâm'a şöyle söylediğini naklediyor :

*"Ey Kidam sana öğüt veriyorum dinle,
Babanın sözlerini, bir can yoldaşı gibi!
Alay ve çekişmeyi terket, zira bu ikisi,
Bir dosta yakıştıramadığım huyların ta kendisi!
Ben onları denedim ama uygun görmedim
Ne bir komşumun komşusuna, ne de kardeşime!
Cehalet rezil eder delikanlıyı kavminde,
Asaleti ve mevkii yücenin yücesi de olsa!"*

Mis'ar b. Kidam'a geldik. Namaz kılıyordu. Bizi hissedince namazını bitirdi ve bize dönüp şöyle dedi :

*"Hey! şu birden beliren gaflet
Ölüme taze ve ayartıcı bir bakış fırlatıyor!
'Hastalandım, ziyaretime gelmedin!' diyor,
Hasta nasıl koşabilir ziyaretine hastanın?"*

Süfyan'dan naklediliyor :

Mis'ar'ın yanıdaydım. Üzerinde yeni, kaliteli ve pahalı elbise bulunan bir adama baktı ve sordu :

"Sen Ashab-ı Hadis'ten misin? (Hadis ilmiyle meşgul olanlardan mısın?)".

Adam;

"Evet!" deyince Mis'ar;

"Hayır, hayır! Hadis arayan kişinin alâmeti değildir bu!" dedi.

Cüneyd el-Haccam anlatıyor :

"Mis'ar yanında bir testi içinde su ve bir parça ekmele bana gelir;

Ey Cüneyd! Saçımı kesersin, bıyıklarımı alırsın, sakalımı düzeltirsin ve beni hacamat edersin. Şu ekmeğe karşılık...kabul mü?" derdi.

"Ey Ebu Seleme! Buna gerek yok!" derdim.

"Tamam da, yani razı olur musun?" diye sorunca ben;

"Tabi ki razıyım" derdim.

Ekmeği alırdım. Sonra bıyıklarını ve sakalını düzeltir, fazlakları alır, kafasını da traş ederdim. Sonunda hacamat ederdim. Bana döner;

"Şimdi şu testideki suyu dök!" derdi. Ben suyu dökerdim. O da hacamet edilen yerlerini temizlerdi. Böylece dönüp giderdi.

Mis'ar'ın Hadis Aldığı Kimseler ve Rivâyet Ettiği Hadisler

Mis'ar, Tâbiîn büyüklerinin çoğundan Müsned Hadis almıştır. Onlar arasında Peygamberimizin ismini taşıyan Muhammed b. Abdullah Ebu Avn es-Sakafî de vardır. Bu zat, Câbir b. Semure ile Muhammed b. Hatîb'i dinlemiştir.

Mis'ar, Ebu Avn'dan, o Abdullah b. Şeddad'dan, o da İbnî Abbas'tan naklediyor :

"İçkinin kendisi haram kılınmıştır. Azı da çoğu da haramdır. Tüm içeceklerden sarhoş edenler de haramdır."

Mis'ar Muhammed b. Cuhâde'den, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

Bir adam Rasûlullah (s.a)'a geldi. Ondan cihada çıkmak için izin istiyordu. Efendimiz sordu :

"Anan, baban sağ mı?"

Adam;

"Evet!" deyince Rasûlullah (s.a);

"Onların yanında otur!" buyurdu.

Mis'ar'ın, Muhammed b. Cuhâde'den gelen birçok müfred hadisi vardır. Muhammed b. Cuhâde Kûfeli'dir. Tâbiîn'den sayılır. Enes b. Mâlik'le karşılaşmış ve onu dinlemiştir.

Mis'ar, isimleri Muhammed olan birçok kişiden hadis almıştır.

Ali b. Talha'nın azatısı Muhammed b. Abdurrahman, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leyla, Muhammed b. Sûka, Muhammed b. İshak, Muhammed b. Amr b. Alkame, Muhammed b. el-Münkedir, Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. Hattab, Muhammed b. Kays b. Mahrame, Muhammed b. Halid b. ed-Dabîyy, Muhammed b. Câbir el Yemânî, Muhammed b. Abdullah ez-Zübeyrî ve Muhammed el-Ezherî bunlardandır. Mis'ar bazılarında müsned olarak almış, bazılarında ise mursal ve mevkuf olarak rivâyet etmiştir.

Mis'ar, İsmail b. Ebî Halid'den, o Kays b. Ebu Hâzım'den,

o da Benî Fuhr'un kardeşi olan el-Müstevrid'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu;

"Âhirete nisbeten dünya şöyledir; sizden biri parmağını deryaya soksun sonra bir baksın o parmak ne kadar (su) almıştır sudan çıktığında!"

Mis'ar, İsmail es-Suddî'den, İsmail b. Reca'dan, İsmail b. Abdülmelik'ten ve İsmail b. Neşid'den de hadis rivâyet etmiştir.

Mis'ar, Büşr b. Yezid el-Bûkâfî'den ve Büşr b. İsmail'den de hadis rivâyetinde bulunmuştur.

Mis'ar, Sabit b. Ubeyd'den o İbni Mugaffal el-Müzenî'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kimin iki gömleği varsa birini (müşüman) kardeşine versin ya da tasadduk etsin."

Mis'ar, Habîb b. Ebî Sabit'ten, o Ebî'l-Abbâs'tan, o da Abdullah b. Amr'dan naklediyor :

Bir adam Peygamber (s.a)'e gelerek cihada çıkmak için izin istedi. Rasûlullah (s.a);

"Anan-baban sağ mıdır?" deyince adam.

"Evet!" cevabını verdi. Bunun üzerine efendimiz şöyle buyurdu :

"O halde cihadını onların yanında ⁽¹⁾ yap!"

Mis'ar, Habîb b. Ebî Sâbit'ten, o Said b. Cübeyr'den, o da İbni Abbâs'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) duasında şöyle derdi.

"Allah'ım bize fazlından ver! Rızkını bize daraltma! Bize rızık olarak verdiğin şeyleri bereketli kıl. Bizim gönlümüzü zengin kıl ve bizi sana açık eyle!" (Bu hadis Garîb'dir.)

Mis'ar, Husayn'dan, o İbrahim b. Alkame'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Siden biriniz namazında şüpheye düşerse (kaç kıldım ve

(1) Burada "İ" harfî cerri vardı. Bu durumda "onlar için, onlara yardım ederek, onları koruyup gözeterek cihadını yap" anlamı çıkar. (Çev.)

okuyorum gibi) *doğruyu araştırın ve sonra iki secde (sehv secde-si) yapın.*"

Mis'ar, Ziyad b. Allâka' dan, o da Cerîr b. Abdullah' dan naklediyor :

"Peygamber (s.a)'e Mübâyaa (and içmek) için geldim. Tüm müslümanlara öğüt verici olmayı şart kıldı bana. Ben artık sizin öğüt vereninizim."

Mis'ar, Ziyad b. Allâka' dan, o da amcasından naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'ın sabah namazında; *"..Gökten bereketli bir su indirdik, kullara rızık olmak üzere onunla bahçeler, biçilecek taneli ekinler, küme küme tomurcukları olan hurma ağaçları yetiştirdik..."*⁽¹⁾ Âyetlerini okuduğunu duydum.

Mis'ar, Zebîd' den, o Mürre'den, o da Abdullah'tan şu tefsiri naklediyor :

"Allah'tan, sakınılması gerektiği gibi sakınınız!"⁽²⁾

Bu âyet şu anlama gelir :

O'na isyan etmeden itaat ediniz. O'nu hiç unutmadan hatırlayınız. O'na nankörlük etmeden devamlı şükrediniz.

Mis'ar, Sa'd b. İbrahim'den, o Ebu Seleme'den o da Abdurrahman b. Avf tan naklediyor :

Peygamber (s.a) kuru bir erak (misvak) meyvesi getirdi bana şöyle dedi :

"Bunun daha da kararmışlarını toplayınız. Ben koyun güderken bunlardan toplardım."

Sordular :

"Ya Rasûlallah! Sen çobanlık da mı yaptın?"

"Hiç bir peygamber yoktur ki, sürü gütmemiş olsun." cevabını verdi efendimiz.

Mis'ar, Sa'd b. Burde'den, o da babasından naklediyor :

İbni Ömer'in yanında namaz kıldım. Namazı bitirip dönünce

(1) Kaf, 9-10.

(2) Âl-i İmran, 102.

şöyle dedi :

"Herhangi bir namazımı kılariken, hep önceki günahlara keffaret olmasını umud ederek kılarım."

Mis'ar, Semmâk b. Harb' dan, o da Numan b. Beşir' den naklediyor :

"Peygamber (s.a) mızrakları yan yana koyar gibi namazda safları düzeltir, ayarlardı."

Mis'ar, Semmâk b. Harb İkrime'den, o İbni Abbas'tan o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Vallahi Kureyş'le savaşaçağım, Vallahi Kureyş'le savaşaçağım, Vallahi Kureyş'le savaşaçağım" Peygamber (s.a) bir an sustu ve ekledi : "Allah izin verirse..."

Mis'ar, Seleme b. Küheyl' den, O Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a) dan naklediyor :

"En tecrübelileriniz, en iyi hüküm verenlerinizdir."

Mis'ar, Abdülmelik b. Umeysi ' den, o Mugîre'nin kâtibi Verrad'dan naklediyor :

Mugîre, Muaviye b. Ebi Süfyan'a şöyle yazdı.

"Ben Rasûlullah (s.a)'ın, her namazın sonunda şu duayı okuduğunu işittim :

Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir. Ortağı yoktur. Tüm övgüler O'nadır. O'nun herşeye gücü yeter. Allah'ım senin verdiğini kimse geri çeviremez. Öylediğini de kimse veremez⁽¹⁾"

Mis'ar, Abdülmelik b. Umeyr'den, o Kerdem b. Yezid el-Fizârî'den, o da Semure b. Cundeb'den naklediyor :

"Ey kardeşimin oğlu! Seni ameline düşkün ve yaptıklarına dikkat eden biri olarak görüyorum. İffet ve dürüstlüğe sarıl ki amelin de seninle beraber olsun, sana fayda versin. Az ye, ama çok ve uzun çaba göster. Bir de rüşvetten uzak dur, yoksa düşmanlık (ve kirli çamaşırların ortaya serildiği çekişme) anında sırtına yapıştır!"

(1) Yani , bela, nimet vs, ne olursa olsun, senin verdiğin şeyler başka bir güç tarafından önlenemez. Aynı şekilde senin vermediğin, öylediğin, mahrum ettiğin şeyi de kimse var edemez, ele geçiremez, veremez. (Çev.)

Mis'ar, Ubeyd b. el-Hasan'dan, O Ebi Evfa'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan şu duayı naklediyor :

"Allah'ım! Gök, yer dolusunca ve dilediğin her şey sayısınca sana hamdolsun."

Mis'ar, Ebu İshak'tan, o Ahvas' tan, o Abdullah' tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Rüyasında beni gören, gerçekten görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez."

Mis'ar, Amr b. Dinar'dan, o Câbir' den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Harp hiledir"

Mis'ar, Amr b. Âmir'den, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor:

"Rasûlullah (s.a) hacamat yapar ve ücret konusunda kimsenin hakkını yemezdi."

Mis'ar, Asım'dan, o Marur b. Süveyd'den, o Ebu Zer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Allah (c.c) buyurdu ki :

İnsanoğlunun bir iyiliği on, hatta daha fazla sevapla mükafatlandırılacaktır. Bir kötülüğü ise ancak bir tane sayılacaktır. Bir kimse bana şirk koşmadığı sürece yer dolusu günahla gelse, ben onu misliyle (yer dolusu) bağışlanmaya mazhar ederim!"

Mis'ar, Ebu Husayn'dan, o Ebu Salih Zekvan'dan, o Ebu Hureyre' den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Müslümanın duası makbuldür, mutlaka kabul edilecektir. Ancak bir günah ya da yakınları ile ilişkisini kesmek için dua etmediği ve duasının kabulünde acele ederek 'Dua ettim de bana cevap gelmedi, kabul edilmedi!' demediği sürece".

Mis'ar, Adiyy b. Sâbit'ten, o Ali b. Hüseyin'den, o Asım'dan, o Zir'den, o da Âişe (r.a)'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) geriye ne dirhem ve dinar, ne köle ne de cariye bıraktı."

Mis'ar b. Kidam, Atâ b. Sâib'den, o babasından, o da Abdullah b. Amr'dan naklediyor :

Bir adam Rasûlullah (s.a)'a geldi. Yeni müslüman olmuştu. Rasûlullah (s.a)'a hicret edeceğine dair söz verdi. (Bîat etti) ve şöyle dedi :

"Ana-babamı geride bıraktım, ağlıyorlar..."

Rasûlullah (s.a) bu adamın sözünü işitince :

"Ana babanın yanına dön, nasıl ağlattıysan şimdi de güldür onları!" dedi.

Rasûlullah (s.a) bu adamın bîatını kabul etmedi.

Mis'ar, Atiyye'den, o da Ebu Said'den naklediyor :

Rasûlallah (s.a) bir hastayı ziyaret etti ve ona;

"Rabbim hakkında ne düşünüyorsun, zannın nedir?" diye sordu. Hasta adam;

"Ya Rasûlullah! Rabbim hakkındaki zannım (zannın) en iyisi, en güzeldir." dedi.

Rasûlullah (s.a);

"Dilediğin gibi zannetmeye devam et! Zira Allah (c.c) mümin kulunun zannı indindedir"⁽¹⁾ buyurdu.

Mis'ar, Alkame b. Mürsed'den, o Süleyman b. Büreyde'den, o babasından oda Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Savaşa gidenlerin hanımları geride kalan (erkekler) için anaları gibidirler. Bir "kâid" (geride kalan, savaşa katılmayan) savaşa giderin hanımına yaklaşır ve ihânet ederse, kıyâmet günü hesaba çekilir. İhanete uğrayan mücahide şöyle denir :

'İşte şu adam ailen hususunda sana ihanet etti. Onun amelin-den! dilediğin kadar al'

Rasûlullah (s.a) bu sözünün ardından şöyle sordu :

'Peki, şimdi ne düşünüyorsunuz?"

Mis'ar b. Kidam, Avn b. Abdullah'tan, o Ummu-

(1) Bu söz şöyle tefsir edilir : Kul Allah (c.c)'ı mağfireti geniş ve affedici olarak görüyorsa, iyi bir zan içindedir ve Rabbini böyle bulacaktır. Ama Rab Teâlâ'nın kendisini affetmeyeceğini sanıyorsa bu zan kötü bir zandır. İçin esası korku ile ümit arasında olmaktadır. Zira *"Nasıl olsa Allah beni affeder"* deyip de kendini günaha kapıranlar da yarılmıştır. (Çev.)

Derdâ'dan, o Ebu Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor:

"Allah (c.c) müslüman kardeşinin namusunu koruyanın yüzünü kıyâmette ateşin alevinden uzak eder."

Mis'ar, Kays'tan, o Tarık b. Şihab'dan, o Abdullah b. Mesud'dan, (başka bir rivâyette) Ebu Said el-Hudrî'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kötülüğü gören, eliyle düzeltsin, buna gücü yetmezse diliyle önlemeye çalışsın, buna da gücü yetmezse kalbiyle! Oysa bu (en son hal) imanın en zayıf şeklidir."

Mis'ar, Katâde'den, o Enes'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Her peygamberin kendi ümmeti için yaptığı bir duası vardır. Benim çağrım ise ümmetinin şefaatinin istemek olacaktır."

Mis'ar, Katâde'den, o Enes'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Saflarınızı düzgün tutunuz! Zira safların düzgün oluşu, namazı mükemmel estirir."

Mis'ar, Katâde'den, o Enes'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Hiçbiriniz 'Dua ettim de kabul olmadı ' demeyesiniz!"

Mis'ar, Katâde'den, o Enes'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Âdemoğlu çöker ve ihtiyarlar da geriye sadece iki şeyi kalır : İhtirası ve emeli"

Mis'ar, Katâde'den, o Zürrâre b. Ebî Evfâ'dan, o Ebu Hüreyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Allah (c.c), dile getirip konuşmadıkları ve kapılıp eyleme dökmedikleri sürece, ümmetimi kalplerine üşüşen vesveselerden sorumlu tutmayacaktır."

Mis'ar, Kasım'dan, o Atâ el-Kencar'dan, o Ümmü Derdâ'dan, o Ebu'd-Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan nakledi-

yor :

"Mizan'a güzel huydan daha ağır bir şey konmayacaktır."

Mis'ar, Muharib'den, o Câbir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sizin en hayırlılarınız, en güzel hüküm verenlerinizdir."

Mis'ar, Muharib'den, o Câbir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kim Allah'a şirk koçmadan ölürse cennete girer."

Mis'ar, Mikdam b. Şüreyh'den, o da babasından naklediyor:

Âişe (r.a)'ye sordum :

"Rasûlullah (s.a) evine girince ne yapardı?"

Âişe (r.a) :

"Herhangi birinizin evine ve ehline geldiği gibi, mestini (kontrol edip) yamasını diker, nalınlarını tamir ederdi."

Mis'ar, Mansur'dan, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Rab Teâlâ buyuruyor ki :

'Bizi sıratı-mustakime ulaştır. ⁽¹⁾

Sırat-ı müstakim, İslâm'dır."

Mis'ar, Mücammi b. Yahya'dan, o Ebu Usâme'den, o da Muaviye'den naklediyor :

"Rasûlallah (s.a) müezzinin söylediğini (ezanı) tekrar ederdi."

Mis'ar, Velid b. Serf'den, o da Amr b. Hurayş'tan naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) sabah namazında Tekvir suresini okurdu."

Mis'ar, Velid b. Ayzar'dan, o Ebu Mahmud eş-Şeybânî'den, o da İbni Mes'ud'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a sordum;

(1) Fâtiha, 6.

"En güzel amel nedir?" Rasûlullah (s.a);

"Vaktinde kılınan namaz, ana-babaya güzel davranmak ve Allah yolunda cihad etmek." cevabını verdi.

Mis'ar, Vâsıl'dan, o Ma'rur'dan, O Ebu Zerr'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

Rab Teâlâ buyurur ki :

"Kim bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşıyorum. Kim bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim. Bir kul, yer dolusu günah işlese, eğer bana hiçbir şeyi ortak koşmamışsa onun yer dolusu günahını af ederim."

Mis'ar, Vedîa el-Ensârî'den, o da Ömer b. el-Hattab'dan naklediyor :

"Dostunu koru! Düşmanından sakın! Sadece kavmin emin kişisine karşı güvenlikte hisset kendini! (ve unutma) Ancak Allah'tan korkan kimse güvenilir, emindir. Günahları pervasızca işleyene (facire) dost olma, onun günahından bir şeyler öğrenirsin! Ona sırrını açma, gider rezil eder!

Derdini ve işini Allah'tan korkan insanlara danışarak hal-let!"

Mis'ar, Hişam b. Urve'den, o babasından, o Âişe (r.a) den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Hikmet dolu şiirler vardır."

Mis'ar, Yezid el-Fakîr'den, o da Câbir'den naklediyor :

"Öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekatında Fatiha ve sûre okurduk. Son iki rekatında ise Fatiha okurduk. Biz kıraatsız namaz olmaz 'derdik."

Mis'ar, Ya'lâ b. Atâ'dan, o babasından, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Dünyanın yokolması Allah indinde, bir müminin öldürülmesinden daha basittir."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. Mis'ar'ın ölüm tarihi ile ilgili bilgiyi İbnü'l-Cevzî'nin kitabında buluyoruz.

İbnü'l-Cevzî şöyle der :

Tâbiîn'in büyüklerinden hadis olan **Mis'ar**, Kûfe'de 152 (H.) yılında vefat etti. ⁽¹⁾

Zehebî ise **Mis'ar** hakkında şöyle diyor :

155 (H.) yılında vefat edenlerden biri de Kûfeli hadis hafızı **Mis'ar b. Kidam Ebu Seleme el-Hilalî**'dir. Sadece kendisinin naklettiği bine yakın hadis vardır. Şu'be şöyle der :

"Biz **Mis'ar'a** kitap derdik" ⁽²⁾

ALİ VE HASAN (R.H) ⁽³⁾

Salih b. Hayy'ın oğulları olan **Ali** ve **Hasan** da Allah dostlarıdır. Bu ikiz kardeş pek kanaatkar, dünyaya değer vermez, ibadet düğünü ve ilim aşığı insanlardı. Fıkıh ilminden de nasiplerini almışlardı.

Ali ve Hasan'ın Geceyi İbadet İçin Taksim Edişleri

Vekî b. Cerrah anlatıyor :

Salih b. Hayy'ın oğulları olan **Hasan** ve **Ali**, anneleriyle beraber geceyi üçe bölmüşlerdi. **Ali** gecenin ilk üçte birini ihya eder ve uyur, sonra kardeşi **Hasan** kalkar ikinci üçte biri ihya ederdi. O da yatanca anneleri kalkar son üçte biri ibadetle geçirirdi.

Anneleri öldüğünde iki kardeş geceyi aralarında ikiye böldüler. Böylece sabaha kadar geceyi aralarında bölüşüp ibadetle geçiriyorlardı. Daha sonra **Ali** de ölünce **Hasan** tek başına tüm geceyi uyanık geçirmeye başladı. Artık tek başına sabah oluncaya kadar zikir ve ibadetle meşgul oluyordu.

Abdül-Kuddus b. Bekir b. Hâris anlatıyor :

Salih'in oğlu olan **Hasan'a**, geceyi uykusuz geçirdiği için '**Vadi yılanı**' derlerdi. **Hasan** kimseden bir şey almazdı.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c.3, s.86.

(2) Zehebî, *el-Iber*, c.1, s.172.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, c.7, s.327.

Ebu Süleyman ed-Dârânî anlatıyor :

Salih b. Hayy'ın oğlu **Hasan**'dan daha huşû ve korku dolu bir yüze sahib olan başka birini görmedim. Geceleyin kalkar Amme sûresini ⁽¹⁾ okur, anlamından dehşete düşerek bayılırdı. Bu şekilde sûreyi bitiremeden sabah olurdu.

Ali ve Hasan'ın Güzel Hallerine ve Hikmetli Sözlerine Dair Rivâyetler

Süleyman b. İdris el-Mekarrî anlatıyor :

Salih'in oğlu **Hasan** balık yemeğine iştahla baktı. Elini bahçe uzattı. Balığın karnına değen eli titredi. Bunun üzerine emretti, balığı kaldırdılar. Hentüz hiçbir şey yememişti.

"Niçin böyle yaptın?" diye sorulara muhatap olunca şu cevabı verdi :

"Elim balığın karnına değdiğinde şunu düşündüm : İnsan öldüğünde ilk kokan yeri karnıydı. Bu düşünceyle irkildim ve balıktan bir lokma dahi alıp tadamadım."

Hasan b. Salih der ki :

"Samimiyet ve Allah korkusunu aradık. En azının dilde yer tuttuğunu gördük" (Samimiyet ve Allah korkusunun en az bulunduğu yer, dilimizdi).

Hasan b. Salih der ki :

"Bazan beş parasız, bir dirhemim dahi olmadan sabahladığımı biliyorum"

Humeyd er-Rivâsî anlatıyor : **Salih**'in oğulları olan **Ali** ve **Hasan**'ın yanındaydım. Bir adam o sırada şu âyeti okuyordu :

"En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar : İşte bu, size vadedilmiş olan mutlu gündünüzdür."⁽²⁾

"Düşün o günü ki, kitapların tomarlarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız zamanki gibi onu"

(1) Nebe sûresini kastediyor. (Çev.)

(2) Enbiya, 103.

yine iade ederiz. (Bu), üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz vaa-
dettiğimizi yaparız. »(1)

Ali birden Hasan'a doğru yığıldı kaldı. Önce sapsarı oldu sonra yemyeşil. Suratı göverdi. Şöyle diyordu :

"Ey Hasan! Bu, bu korku... Tüm korkuları bastıran bir korku..."

Hasan'a baktım. Bağırarak istiyordu sanki. Sonra elbisesini topladı ağzına kapattı. Sustu ve öteki de inlemesini kesti. Ağzı yana kaykılmıştı. Hasan'ın da yüzü sarardı ve göverdi.

Hasan b. Salih der ki :

"Güzel amel, bedene kuvvet, kalbe nur ve göze aydınlıktır, ışıktır. Kötü amel ise bedene gevşeklik, kalbe karanlık ve göze düşen körlüktür."

Hasan b. Salih diyor ki :

Gece ve gündüz, her yeniye eskitir, her uzağı yakın ederler. Onlar tüm tehlikeler ve müjdeleri de beraberlerinde taşırlar.

Gün der ki :

"Ey Âdemoğlu! Beni ganimet bil! Zira benden sonra başka bir güne kavuşup kavuşamayacağını dahi bilemezsin."

Gece de günün söylediğini söyler.

Hasan b. Salih der ki :

"Şeytan insanı bir şerre bulaştırmak için, önüne doksan dokuz iyilik kapısı açar."

Hasan ve Ali'den Gelen Hadis Rivâyetleri

Salih b. Hayy'ın oğulları olan Hasan ve Ali bazı tâbiflerden ve tâbifin sonrası nesilden hadis isnadında bulunmuşlardır. İkisi içinde en tanınanı ve en çok hadis aktaranı Hasan'dır.

Ali b. Salih, Semmâk b. Harb'den, o Abdurrahman b. Abdullah b. Mes'ud'dan, o babasından , o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

(1) Enbiya, 104.

"Allah (c.c) benden bir söz işitip onu hakkıyla muhafaza ederek daha iyi akılda tutan birine nakleden kişinin yüzünü aydın etsin. Öteki de daha ince düşünen birine (sözümü) ulaştırır. Nice fikh (ilim) taşıyıcıları vardır ki fakih değildirlir."

Hasan ve Ali, babaları Salih b. Hayy'dan, o Şa'bî'den, o Ebu Bürde'den, o da babası Ebu Musa'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Üç kişi vardır ki ecirleri iki kat verilecektir.

*a) Nezdindeki köleye insanca muamele yapan, onu ahlâkî yön-
den eğiten, ona ilim öğreten ve ilim bakımından güzel bir mertebeye
getirince onu evlendiren,*

b) Ehli-Kitap'tan olup Muhammed (s.a)'e iman eden,

*c) Allah'ın hakkını (emirlerini) yerine getiren ve hizmetinde
olduğu kimselere karşı vazifesini hakkıyla eda eden köle."*⁽¹⁾

Hasan b. Salih, Abdullah b. Dinar'dan, o da İbni Ömer'den naklediyor :

*"Peygamber (s.a) Kuba Mescidi'ne yaya ve binekli olarak gelir
di"*

Hasan b. Salih, Ebu Yakub'dan, o da İbni Ebî Evfa'dan naklediyor :

*"Rasûlallah (s.a) ile yedi gazve yaptık. Bu gazvelerde bazan çe-
kirge yemiştik."*

Hasan b. Salih, Asım b. Ubeydullah'tan, o Salim'den o da İbni Ömer'den naklediyor :

*"Rasûlullah (s.a)'ın yolculukta mestler üzerine suyla meshetti-
ğini gördüm."*

Hasan b. Salih, Câbir'den, o Ebu'z-Zübeyr'den, o Câbir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

(1) Burada "Allah'ın hakkı" tamlamasını iyi anlamak gerekiyor. Allah, herhangi bir yaratığa muhtaç olmadığı için, insanlar için geçerli olan maalahat kavramı O'nun hakkında geçerli değildir. Dolayısıyla "Allahın hakkı" tamlaması "insanların hakkı" hukuk mefhumundan farklıdır. Dolayısıyla hukukullah "Allahın hakları" tamlamasından onun emirlerini anlamalıyız. Şâtîbî'nin bu husustaki yorumu güzeldir. (Çev.)

"Kimin imamı varsa, (cemaatle namaz kılıyorsa) imamının okuyuşu onun da yerine geçer." (İmamın kıraatı cemaatin kıraatı yerine geçtiği için, cemaat Kur'ân okumaz).

Hasan b. Salih, Sehl b. Ebî Salih'ten, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Cuma'dan sonra namaz kılan (cumaya yetişemeyen) dört kılın."

Hasan b. Salih, İbrahim el-Hicrî'den, o Ebu'l-Ahvas'tan, o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Müslümanın malının haramlığı, kanının haramlığı gibidir."

Hasan b. Salih, Ebu İshak'tan, o Ebu'l-Esved'den o da Âişe (r.a)'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) boy abdestinden sonra ayrıca abdet almazdı."

Hasan b. Salih, Bükeyr b. Âmir'den, o İbnî Ebî Nuaym'dan, o da Mugîre b. Şu'be'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) abdest aldı ve meslerine meshetti."

Ebu Nuaym el-İsfahânî'nin sözleri burada bitiyor. Hasan ve Ali'nin vefatı ile ilgili bilgiyi İbnü'l-Cevzî ve Zehebî'den dinleyelim :

İbnü'l-Cevzî şöyle der : (1)

Ali ve Hasan Tâbîn içinde bir gruptan hadis almıştır. Fadl b. Dükeyn şöyle diyor :

"Salih'in oğlu Ali 154 yılında vefat etti, kardeşi Hasan da ağabeyinden 13 sene sonra vefat etti." Yahya b. Maîn ise Yahya b. Said'den şunları naklediyor : "Salih oğlu Hasan 100 (H.) yılında doğdu ve 169 (H.) yılında vefat etti."

Zehebî ise şöyle diyor :

167 (H.) yılında vefat edenlerden biride **Hasan b. Salih b. Hayy el-Hemedânî'dir.** Bu zat Kûfe'nin, fıkıhı iyi bilen âbidlerindendi. **Semmâk b. Harb'in** tabakasından hadis almıştır. **Ebu Nuaym Fadl b. Dükeyn; "Ben Hasan b. Salih'den daha**

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.103..

faziletli birini görmedim" diyor. Ebu Hâtım de; "*Hasan b. Salih son derece güvenilir, hadis ilminde hafız ve sağlam biriydi*" diyor. Yahya b. Maîn ise şöyle der :

"*Hasan b. Salih'in reyi, Evzât'nin reyi gibi görülür ve yazılır. Onlar siha (güvenilir) insanlardı.*" Vekî ise şöyle diyor : "*Hasan b. Salih, Said b. Cübeyr'e benzerdi.*"

Ali 154 (H.) yılında vefat etti. ⁽¹⁾

Allah (r.a) her ikisine de rahmet eylesin.

DAVUD B. NUSAYR ET-TÂİ (R.H)⁽²⁾

İbadette huzuru bulmuş, fıkında şuurlu ve kapsayıcı davranmış olan Ebu Süleyman Davud b. Nusayr et-Tâî, olaylara ibret gözüyle bakabilen, kıyâmet kaygısıyla benliği dolmuş, kendine ve yaşadıklarına şahit olmuş bir zat idi.

Tasavvuf, yarış için endişeyle sürdülen hazırlık ve kavuşmak için ta derinden gelen bir arzudur.

Davud'un Fıkına ve Ameline Dair Rivâyetler

Abdullah b. Mahmud b. Seleme b. Said anlatıyor :

Davud et-Tâî'ye rastlayan bir adam ona hadis sordu. Davud aceleyle şu cevabı verdi :

"*Bırak beni, çekil git yanımdan! Ben canımın çıkması için acele ediyorum!*"

Süfyan, Davud'u andığında;

"*Davud et-Tâî için hakikatini görmüştü.*" derdi.

Abdullah b. Mübarek diyor ki :

"*Hal, Davud'un izinde olduğu hâl değilse, o zaman nedir?*"

Zafer b. Abdurrahman anlatıyor :

(1) Zehabî, el-İber, c.1, s.192.

(2) Ebu Nusaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c.7, s.335.

Davud'a dedim ki :

"Ey Ebu Süleyman! Atıcılık hakkında ne düşünüyorsun? Ben atıcılık öğrenmek istiyorum."

"Atıcılık güzeldir. Fakat, geçen senin günlerindir. Onları nasıl geçirdiğine bir bak!" dedi.

İbnü's-Semmâk'ın Davud Hakkındaki Belîğ Sözleri

Davud et-Tâî vefat ettiğinde İbnü's-Semmâk, onun zâhidliği konusunda şu sözleri söyledi :

"Ey İnsanlar! Ehli dünya, kalbi sarıp sarmalayan ve nefsi tutkulara sokan şeylere dalmakta acele ettiler. Bedenler, sorgunun şiddetiyle bitkin düşecek. Faniye duyulan tutku, ehyaya olan eğilim, insanı hem dünyada hem de âhirette yoracaktır. Dünya oyalayıcılarına karşı kayıtsız ve zahitçe bir hayat ise dünya ve âhirette insanı rahat ettirecektir.

Davud, önündekilere kalbiyle baktı. Onun basireti, gözlerinden daha keskindi. O, sizin baktıklarınızı görmemiştir. Siz de onun gördüklerine bakamazsınız bile. Siz ona hayret edersiniz, o da size hayret eder.

Baktı ki siz dünyaya kanmışsınız, akıllarınız uçmuş, kalpleriniz dünya aşkıyla ölmüş, gözleriniz bağlanmış, işte o zaman içinizdeki zahid size yabancı kaldı!

Ben bu durumda ona baktığımda şunu iyice anladım ki o, ehli dünyaya yabancıdır. Çünkü o ölümler arasında bir diriymi. Ey Davud! Ne gariptir halin senin! senin acıplığın şuradan geliyor ki, sen sustun ve kendini adalet temeli üzere kurdun, kendini hakir gördün ama yücelmesini isteyerek, aşağıladın ama azizleştğini bilerek!...Kendini yordun, ama rahatını isteyerek. Aç kaldın, ama doyacağını bilerek. Susadın, ama birgün suya kanacağını biliyordun. Giysinin limelime ve sert olanını giydin, ama yumuşak ve zarif olanını isteyerek. Yemeğin döküntüsünü yedin, fakat âhirette iyisini istiyordun.

Sen, ölmeden önce nefsini öldürdün. Ve mezara konulmadan önce soktun kendini mezara. Hatırlanmamak için, unutulmak için, insanların gözlerinden kaçtın, gittin! Dünyadan yüzçevirdin, ona

zerrece değer vermedin. Dünyadan, güzel eşlerden, yemeklerden ve giysilerden nasıl da uzak ettin kendini!

Kaçtın bütün bunlardan, koştun âhirete ve hurilere ve ipekten inciden güzelim elbiselere!

İnanıyorum ki sen cennete eriştin.

Sen dirini iyice öğrendin ve sonra insanları bir kenara bıraktın, onların fetvalarına karışmadın. Sen hadis ilmini biliyorsun fakat muhaddisleri bir kenara ittin. onlar kendi aralarında birbirlerine hadis aktara dursunlar...

Söz söylemesini becerdin ve hatipleri terkettin, kendi başlarına.... Onlarda da nutuk atsınlar bulduklarına!

Sen hayırlılara haset gözüyle bakmadın. Şerîlilere beddua üstüne beddua etmedir.

Sen, yöneticilerden, bakanlardan ve valilerden ne bahşiş ne de hediye aldın! Tutkular seni alçaltmadı, ticaret seni insanlara çekemedi.

Sen Allah'a başbaşayken beğerin en yumuşağı ve zarii, sen insanlarla otururken olabileceğin en yabancı haldeydin!

Sen yolcuların sefer esnasındaki tüm konaklarını geçip sınıra dayandın. Zindana giren mahpusların hududunu da aştin.

Misafirler, yolda yemek için yanlarında helva ve taaim götürürler. Sense yanına biriki ekmek parçası aldın. Kendine yetecek kadar su aldın. İşte senin yiyeceğin, azığın ve tatlın! Senin sabrın gibi sabreden ve senin azmin gibi azmeden duyulmuş mudur?

Sanmıyorum! Sen ancak eski zaman ermişlerinin son temsilcilerindensin.

Sen dirisin, dipdiriler arasında!

Hapse düşen, insanlarla beraber zindandadır. Onlarla arkadaşlık kurar, aralarında bir ünsiyet oluşur. Oysa sen, kendini evine ve ruhuna hapsettin. Seninle ne bir oturan ne de bir çift laf eden olmadı. Bilmiyorum, hangi iş daha ağır gelir sana? Evde aylarca ve senelerce tek başına oturman mı, yoksa yemekten içmekten kesi-lip, kapın sürgüslüz, ayağının altı yaygısız, suyunu soğutacak testi-den mahrum, sabah ve akşam yemeğini koruyacak bir tasın bile ol-

maksızın beklemek mi?

Rabbın, itaatkar kulunu unutmaz. Güzel iş yapanın ecrini zayi etmez. Rab Teâlâ kullarının şüküründen kat kat fazlasını mükafaat olarak verir onlara!

O ne büyük şâkir, ne müthiş dağıtıcı ve ne güzel karşılık ve-rendir."

Davud'un Hikmetli Sözleri ve Güzel Halleri

Velid b. Utbe anlatıyor :

Bir adam Davud et-Tâf'ye sordu :

"Niçin sakal uzatmıyorsun?"

Davud;

"Benim onlarla uğraşacak vaktim yok!" dedi. ⁽¹⁾

Başka bir rivayette ise;

"Dünya matem evidir!" dediği aktarılır.

Hafs b. Ömer el-Cûfi anlatıyor :

Davud, günlerden beri dertliydi. İçinde cehennem zikredildiği bir âyeti düşünüyor, geceler boyu onu tekrarlıyordu. Sabaha hasta olarak çıktı. Onu bulduklarında ölmüştü. Başı tuğla üzerindeydi. Evin kapısını açtılar. Komşular ve dostlar eve doluştu.

İçeri girenler arasında İbnü'l-Semmak da vardı. Sonra cenazesine büyük bir halk kitlesi katıldı. İbnü'l-Semmak burada uzun bir konuşma yaptı.

Ebu'l-Abbas İbnü'l-Semmak anlatıyor :

Öldüğü gün Davud et-Tâf'nin evine girdim. Toprak üzerine kurulmuş bir evdi bu. Davud'un başında bir tuğla vardı. Onun bu haline bakıp ağladım. Sonra Allah (c.c)'ın dostları için neler hazırladığını düşündüm ve şöyle dedim :

"Ey Davud! zindana girmeden kendini zindana attın, azaba düşmeden kendini azaba soktun, şimdi amellerinin karşılığını, yü-

(1) O devirde sakal iyice uzatmak ve tarayıp kokular sürünmek zenginlik alâmeti sayılıyor, bir nevi gösteriş için bu yola başvuruluyordu. Davud bundan kaçınıyor. (Çev.)

ce mükafaatları kazanıyorsaundur."

Muhammed b. İsa er-Rabişi anlatıyor :

"İnsanların buraya üç gece boyunca gidip geldiklerini gördüm. Davud et-Tâî'nin cenazesini kaçırmak istemiyorlardı. İnsanlar öylesine ağladılar ki ona!"

Yunus b. Urve anlatıyor :

Davud et-Tâî'nin cenazesinde öyle bir kalabalık vardı ki, ezilecek gibi oldum. Terliğimi parçaladılar. Omuzlarımdan ridam düştü, gitti.

Hafs b. Humeyd anlatıyor :

Davud et-Tâî'ye bir soru sormuştum. Şöyle dedi :

"Harbe çıkan adam savaş gereçlerini toplayıp hazırlanarak çıkmaz mı? Eğer ömrünü araç toplamakla geçirecekse ne zaman savaşacak? İlim, amelin aracıdır. Ömrünü ilim yolunda heba ederse, ne zaman amel edecek insan?!"

Ahmed b. Ebu'l-Havâri anlatıyor :

Bazı arkadaşlarımızdan duydum, Davud et-Tâî'nin zühdüne sebep olan olay şuymuş :

Davud, Ebu Hanîfe'nin ilim meclisine devam edermiş. Ebu Hanîfe bir gün demiş ki :

"Ey Ebu Süleyman! Şimdi aleti sağlam bir şekilde inşa ettik."

Davud sormuş :

"Peki ne kaldı?"

İmam-ı A'zam Ebu Hanîfe,

"Onunla amel etmek, onu tatbik etmek!" cevabını verince Davud gerisini şöyle anlatıyor :

"O zaman uzlete çekilmek konusunda kendimle tartıştım. Kendime diyordum ki: 'Onlarla otur fakat herhangi bir meselede cevap yetiştirmeye kalkma'"

Davud, inzivaya çekilmeden önce onlarla bir sene yanyana

oturdu. İlim halkasına devam etti. O, bu halini şöyle anlatır :

"Bir mesele belirince, susuz bir insanın suya koşması gibi şehvetle bu meseleyi cevaplandırmayı arzular fakat kendimi tutarak açıklama yapmazdım. Daha sonra onlardan ayrıldım."

Said anlatıyor :

Davud devamlı suskun dururdu. Daha önce çok konuşan bi-riydi. Artık kelamı terketmiş kendini düşünceye bırakmıştı. Bu arayış onu tefekküre çıkardı, tefekkürle kendine hakim oluyordu. Bir gün namaz vaktinde onun evine geldim. Çıkmasını bekledim. Çıktı, beraberce yürüyorduk. Mescid şuracıktaydı. Ama o başka bir yola saptı. Ben hemen; *"Nereye gitmek istiyorsun?"* dedim. Beni yanına aldı. Boş bir sokaktan geçtik. Caminin üst tarafına varmıştık. Ben yine sordum :

"Ama yol, öbür taraftan daha yakındı?"

Şu cevabı verdi :

"Ey Said! Vahşi, yırtıcı hayvanlardan kaçır gibi insanlardan kaç. Zira kim insanlara karışmışsa 'Ahd' ⁽¹⁾ unutmıştır!"

Ebu Usâme anlatıyor : Ben, **İbni Uyeyne** ile birlikte **Davud et-Tâf**'ye gittim. Bize şöyle dedi **Davud** :

"Bana bir kere geldiniz! Bir daha ziyaret etmeyiniz beni."

Abdullah b. İdris anlatıyor : **Davud**'a dedim ki :

"Bana nasihat et."

O da şunları söyledi.

"Az insan tanı."

(1) Ahd : Allah'a verilen söz, iman ya da dostluk, bağı. Emaneti zayi etmeden taşıyabilmek adına verilen söz. Burada Davud insanlardan kaçmayı telkin ediyor. Oysa dinde insanlardan kaçış yoktur. Olsa olsa Davud burada zamanın belâlerinden nasibini almış insanlardan büyük zarar görmüştür. Ayrıca yönetimin fenalığı da birçok âlime insanlardan kaçmayı telkin ettirir hale gelmiştir. Asılan insanların bozuk gidişatını değiştirmeye çalışmaktır. Halkla içiçe olan birçok mutasavvıfda bunu görüyoruz. Hele hele günahların iyice arttığı müslümanların yaşadığı toprakların kafirler tarafından işgal edildiği zamanlarda inzivaya çekilmek asla câiz olmaz. Biz İmam Sünâsi, Emir Abdulkadir Cesâiri ve daha birçok şeyhi, müridlerine savaş eğitimi verirken görüyoruz. Şu iyi bilinmelidir ki tasavvuf, bir benlik arınığundan yola çıkarak tüm toplumu ve idareyi ıslah ve İslamileştirmeye çabasıdır. (Çev.)

"Başka?" dedim.

"Dinini kurtararak, az bir dünya ile yetin. Ehli dünya dinlerini bozarak nasıl dünyaya tutkun oluyorsa sen de âhirete tutkun ol dine sarıl" dedi.

"Başka?" dedim.

"Dünyayı, oruçla geçirdiğin bir gün gibi say. Sonra ölümle iftar edeceğini düşün!..." dedi.

Ebu Süleyman ed-Dâranî anlatıyor :

Davud anasından bir ev ve biraz para miras aldı. Bir oda köhneleşip oturulmaz hale gelince, Davud ötekine geçiyordu. Kaldığı odayı, bakımını yapıp mamur hale getirmiyordu. Böylece bütün odaları gezdi. Ölümüne kadar da kendisine kalan birkaç dirhemle geçindi. Babasından kalan dirhemleri infak etti. Son kalanlarla kefenini hazırlandı.

Abdullah b. Salih b. Müslim el-İclî anlatıyor :

Davud et-Tâî'yi ölüm hastalığında ziyaret ettim. Evinde kuru ekmek parçalarını koyduğu bir kap, bir ibrik ve başının altına yas-tak niyetine koyduğu irice bir tuğladan başka bir şey yoktu.

"Onlara Selam Söyle "

Kabîsa anlatıyor :

Davud et-Tâî'nin ailesinden bir kadın yağlı ekmek (tirit) yaptı ve Davud'un sütkardeşi olan bir cariyeyle Davuda gönderdi. Cariye anlatıyor :

Yemek tasını getirdim. Önüne bıraktım. Yemeğe uzandığı sırada bir dilenci geldi, kapının önünde durdu. Davud, adamı görünce kalktı yemeğini ona uzattı. Onunla yanyana kapı eşiğinde oturdu. Beraberce yediler. Sonra içeri giren Davud, tası güzelce yıkadı ve elini öntündeki hurmaya uzattı. Ben bu hurmaları akşama ayıracak diye düşünüyordum. Ama o hurmaları tasa koydu ve bana verdi :

"Onlara selam söyle" dedi, hurma tasını elime tutuşturarak.

Evet ona getirdiğim yemeği dilenciye sunmuş, sonradan yiye-

ceği hurmaları da bize vermişti.

Sanıyorum ki, o geceyi açkıktan iki büküm geçirdi.

Kubaysa der ki :

"Onu gayet zayıf ve nahif bir halde görüyordum."

Açlık ve İbadet

Ebu Hanîfe'nin oğlu Hammâd anlatıyor :

Davud et-Tâî'yi ziyaret ettim. Kapı kapalıydı.

Bir şeyler söylediğini işittim :

"Havuç istedin, seni doyurdum! Sonra da tuttun havuçla beraber hurma istedin, keşke yemeseydin!" diyordu.

İzin istedim, selam verdim ve girdim. Birde baktım ki içerde kimse yok! Davud kendini yeriordu!

İsmail b. Zeyyan anlatıyor :

Davud et-Tâî'nin dadısı sordu :

"Ey Ebu Süleyman! Ekmek istemiyor musun?"

Davud;

"Dadıcığım! Ekmeği çiğnemekle et suyunu içmek arasında elli âyet okunur." dedi.

"Onu Yetin ler Yerse Allah Nezdinde Bir Rızık Olur ! "

Ebu Hanîfe'nin oğlu Hammâd anlatıyor :

Davud et-Tâî'nin hizmetcisi;

"Ey Davud! Sana yağ kızartsam, ister misin?" dedi.

Davud;

"Tamam, kızart!" emrini verince hizmetçi ona biraz yağ eritti ve önüne getirdi. Davud, yemeğe baktı :

"Peki, falanca adamın yetimleri ne haldedir?" diye sordu. Hizmetçi;

"Aynı haldedirler" cevabını verince, Davud;

"Bu yemeği al, onlara götür" dedi.

Hizmetçi :

"Canım feda olsun sana! Sen şimdi şu ekmeği (hiç yağa banmadan) sade suyla mı yiyeceksin?" dedi.

Davud :

"Eğer bu yağla ekmeği ben yersem, yediğim boşa gider, kuru ot, saman olur! Ama onu yetimler yerse, Allah nezdine erişecek bir rızık olur."

Misafirlikte Köşe Bucağa Bakılmaması, Davud'un Onüç Dinarla Yirmi Yıl İdâre Etmesi, Yine Bir Fuzuli Bakışa Eleştirir

Ubâde b. Kelb anlatıyor : Bir adam Davud et-Tâî'ye :

"Emretsende tavandaki örümcek ağlarını temizleseler?" dedi.

Davud ;

"Sen bilmiyor musun, öyle köşe bucağa göz atıp boş yere bakınmak mekruhtur, hoş sayılmaz? Ben duydum ki, Mücahid senelerce evindeki örümcek ağlarını farketmemiş." (1) dedi.

İbnü's-Semmâk der ki :

"Davud et-Tâî'ye onüç dinar miras kalmıştı. Davud bu parayla yirmi yıl idare etti. Ne lezzetli bir yemek yemiştir o, ne de yumuşak bir elbise giymiştir."

Abdurrahman b. Mus'ab anlatıyor :

Davud et-Tâî'nin üzerinde eski bir cübbe vardı. Birisi Davud'a;

"Şu cübbeyi onarsana!" dedi.

Davud;

"Bilmiyor musun, fuzûlî bakış hoş değildir!" cevabını verdi.

(1) Evlerin temiz tutulması İslâm'ın tavsiye ettiği prensiplerdendir. Yukarda Mücahid'in -ki o meşhur bir tefsir âlimidir- ilim ve ibadetle meşguliyeti esnasında evinin tavanına dahi bakmadığı vurgulanıyor. (Çev.)

Bekr b. Muhammed el-Âbid anlatıyor :

Davud'un Günlük Gıdası, İhsan Kabul Etmeyerek Bu Tavırla İnsanların Minneti ve Kirinden Kurtulmak İstemesi ve İçkiye Hakkını Tam Vermesi

Davud'a sordum :

"Günde bir parça ekmek mi yiyorsun?"

"Evet, iki parça da oluyor."

"Peki, doyuyor musun?"

"Tabii! elbette doyuyorum!"

Süveyd b. Amr el-Kelbi anlatıyor :

Bazı arkadaşları Davud'a ikibin dirhem getirip şöyle dediler :

"Ey Ebu Süleyman! Bu, sen istemeden ve hiç imada bulunmadan, Allah tarafından sana gönderilen bir şeydir. Al onu!"

Davud;

"Bu, sizin alıp verdiğiniz şeylerdendir!" dedi.

"Peki niçin almıyorsun?" dediler.

Davud;

"Umulur ki onu almamakla birçok şeyden kurtulmuş olurum." dedi.

Cüneyd el-Haccam anlatıyor :

Davud et-Tâî'ye geldim. Ona hacamat yapacaktım. Bana bir dinâr uzatarak;

"Bunu alırsan işine başla, eğer almayacaksan elini hacamata bulaştırma!" dedi.

Daha sonra Mis'ar'a gittim. O da bana bir parça eklemek uzatarak aynı şeyi söyledi.

Ebu Said es-Sükkerî anlatıyor :

Davud et-Tâî hacamat oldu. Haccâm'a bir dinar uzattı. Bazıları ona;

"Ne yapıyorsun? İsrâfıdır!" deyince;

"Kişilik sahibi ve cömert olmayanın ibadeti de olmaz!" cevabını verdi.

Davud'un Ruhunu Teslim Edeceğine İşaret Olan Rüya, Ölümün Uyarısı, Günahtan Arınanların Allah Nezdindeki Yeri, En Büyük Nasihat, Davud'un Evlenmeyiş Sebebi

Abdullah b. Ferec anlatıyor :

Bazıları Davud'u rüyada gördüler. Davud Hîre Sahrası'nda alabildiğine özgür koşuyordu. *"Ne oluyor, ne oldu?"* diye soranlara *"Şimdi zindandan çıktım!"* cevabını veriyordu.

Sabahleyin bu rüyayı görenler bir de baktılar ki, Davud ruhunu teslim etmiş!

Hafs b. Gıyas anlatıyor :

Bir cenazeye gittik. Yanımızda Davud da vardı. Namazı kıldık ve meyyit kabre kondu. Üzerindeki örtü kaldırıldı. Sade kefenine bürülüydü. Davud bu manzarayı görünce ansızın bir çığlık attı ve baygın düştü.

Davud der ki :

"Allah (c.c) kimi günah bataklığından takvâ şerefesine çıkarmışsa, onu mal olmadan zengin, soy sop olmadan aziz ve saygın, hiç dost göndermeden onu kendine dost etmiştir."

Bekr b. Muhammed anlatıyor :

Davud'a "bana nasihat et" dedim.

O da şöyle dedi :

"Ölüm askerleri seni dört bir yandan gözlüyor."

Davud der ki : *"Her can kendi ettiğine erişecektir. Hayırla yoğrulan ve derdi hayır olanlar hayra, şerle yoğrulan ve tüm gayreti şer olan ise şerre!"*

İbrahim b. Ubeyd anlatıyor :

Davud et-Tâî'ye evlenme konusunda sitem ediliyordu. Ona;

"Niçin evlenmedin?" diye sordular.

O da;

"Kendi derdine güç yetirmeyen çelimsiz bir kalple mi iki derdi birden kaldıracam?"⁽¹⁾ dedi.

Davud'un Gemilere İbretle Bakışı, Seher Vaktini Kur'an'la Seslendirışı, Nefsi Murakabe İle İlgili Bir Öğüt, Davud'un Namazdaki Vecd Hali, İnsanlara Yakın Olmamayı Tercih Edışı, Mahzun, Dalgın Oluğu ve Bir Şiir

Abdü'l-Alâ b. Ziyad el-Eslemî anlatıyor :

Davud et-Tâfi Fırat kenarında gördüm. Şaşkın, şaşkın bakınıyordu. Sordum :

"Seni burada tutan nedir?"

"Gemilere bakıyorum, Allah (c.c)'ın emriyle nasıl da yüzüyorlar!" dedi.

Said b. Alkame'nin annesi anlatıyor.

Said, Naha'nın zâhidlerindendi. Annesi ise Tay kabilesine mensuptu :

"Bizimle Davud'un evinin arasında kısa, ince bir duvar vardı. Gece boyunca onun sesini, inlemesini duyardım. Seher vaktinde Kur'an okurdu. O an, onun terennümünde tüm dünya nimetlerinin toplandığını görürdüm. Evde tek başınaydı hep ve hiç uyumadığı için hiç sabahlamazdı da."

İbnü's-Semmâk anlatıyor :

Kardeşim Davud bana şu öğütlerde bulundu :

"Dikkat et! Allah seni nehyettiği yerde görmesin ve seni emrettiği yerde bulsun. Sana çok yakın olduğu ve sana gücü yettiği için O'ndan utan!"

Ebu Halid et-Tâfi anlatıyor :

(1) Aslında mutasavvıflara göre evlenme ve kadın hakkında zühhd söz konusu değildir. Nitekim kitabımızın önceki bölümlerinde eşyle beraber zâhidane bir hayat süren veliler vardır. Davud burada evlenmeme cevazını kullanıyor. Haddi zatında kadın, zâhidlerin en büyüğü olan Rasûlullah'a sevdirmiştir. (Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c.3 s.128) (Çev.)

Babamla beraber Davud'un yanına yaklaştık. Ona selam verdik. Namaz kıldığını farkedince uzakta bekledik. Birden mescidin kirişleri düşmeye başladı. Birisi Davud'un tam yanına düştü. Ama Davud hiç korkmadı bile. Namazına devam etti.

Davud der ki:

"Biz insanlarla sohbeti çoğaltmaktan vazgeçince, günahlar da bizi terketi."

Davud der ki :

"Hüznün kıpırdanışları vardır. Kendine özgü sarsıntılara yolaçar."

Ebu Nuaym naklediyor (Buradaki Ebu Nuaym, Fadl b. Dükeyn'dir) :

Davud et-Tâfiyi gördüm. Yüzünde enlemesine ve boylamasına karıncalar dolaşıyordu. Ama o kendi derdinden bunları hiç farketmiyordu bile.

Said et-Tahhan anlatıyor :

Bir adam Davud'a :

"Ey Ebu Süleyman! Sağ tarafındaki terliklerine bir baksana! Onları önüne ya da sol yanına koysan. (yamaları göztükmez!)" dedi.

Davud :

"Allah senin sıvri zekana bereket versin ey adam!" dedi.

Davud et-Tâî, Ubeydullah b. Abdullah'a şu şiiri yazdı :

*"Evet, İbni Mâlik'in derdini alın benden.
Ebu Bekr'e hayır dua etmeyi de unutmayın.
Sizin, ikinizden de çeşitli huylar beliriyor!
Sormayı terketmeyin ve selam vermeyi.
Bilin ki, insanı saran yoktur kibirden daha feci!
Dokunun bastığınız toprağa! Ondan yaratıldınız!
Dönüş ona ve ondan haşre yolcusunuz!"*

Davud'un Hadis Aldığı Kimseler ve Davud'un Hadisleri

Davud, Tâbiîn içinde birçok kişiden hadis almıştır. Abdullah b. Umeyr, İsmail b. Ebî Halid, A'meş ve Humeyd et-Tavîl onlar arasındadır. Ençok rivâyeti A'meş'tendir.

Davud, Hicrî 155 ya da 166 yılında vefat etmiştir.

Davud, Abdülmelik b. Umeyr'den, o Husayn b. Ebu'l-Herr'den, o da Semure b. Cündeb'den naklediyor :

Beni Fizare kabilesinden bir bedevî, Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldi. Orada bir hacamatçıyı, keskin bir bıçakla bir boynuzu hafifce keserek Rasûlullah (s.a)'a hacamat yapma hazırlığı içinde gördü. Şaşıran bedevi sordu :

"Bu nedir ey Allah'ın Rasûlü? Bu adama niye izin veriyorsun? Cildini kesecek şimdî?"

Rasûlullah (s.a);

"Bu hacamat, (kan aldırma) insanların uygulaya geldikleri en iyi tedavidir." buyurdu.

Davud, İsmail b. Ebî Halid'den, o Kays b. Ebî Hâzım'den, o Cerîr'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İnsanlara acımayana Allah da acımaz"

Davud et-Tâî, İsmail b. Ebî Halid'den, o Kays b. Ebî Hâzım'den, o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Ancak iki kişiye gıptayla bakılır. Allah'ın mal, mülk verdiği kişi ki, o malını hak yolunda harcar. Allah'ın hikmet nasib ettiği kişi ki, o hikmetle amel eder ve hikmeti öğretir."⁽¹⁾

Davud, A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlallah (s.a)'dan naklediyor :

"Her peygamberin bir duası, isteği vardır ki, (mutlaka) kabul olunacaktır. Bense ümmetimin şefaati için yalvaracağım."

(1) Buradaki ve dini metinlerdeki hikmet, derin anlayış ve yaşanan ilim demektir. Felsefeyle doğrudan ilgisi yoktur. Biz, Rasûlullah (s.a)'ın kullandığı hikmet kelimesini Kur'an'daki manasıyla aldık. (Çev.)

Davud, A'meş'ten, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Üç kişi iseniz, aranızdan iki kişi diğer üçüncüyü yanlarına almadan fısıldaşmasın. Çünkü böyle yapmanız onu rahatsız eder."

Davud, A'meş'ten, o Zeyd b. Vehb'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) bize dedi ki (o doğru söyler ve söylediği tasdik edilir):

"Sizden her birinizin ana karnında yaratılışı kırk gün (ya da kırk gece) de tamamlanır. Sonra 'alaka'⁽¹⁾ olur. Sonra bir tutam et benzeri olur. Sonra ona ruh üfürülür. Sonra Rab Teâlâ bir melek gönderir. Sonra ona dört kelimeyi; amelini, ecelini rızkını ve saîd⁽²⁾ mi yoksa şakî⁽³⁾ mi olacağını yazmasını emreder.

Kişi, devamlı cennet ehlinin amelini yapar. Cennetle kendi arasında bir arşın kalınca kaderi onu geçer ve artık cehennem ehlinin amelini yapmaya başlar. Böylece ateşe girer.

(Bazan da) cehennem ehlinin amelini yapar, yapar da, cehennemle kendi arasında bir arşın kalınca kaderi onu geçer. Böylece cennet ehlinin amelini yapmaya başlar ve cennete girer."

Davud, A'meş'ten, o Yahya b. Vessâb'dan, o İbni Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İnsanlara karışan ve onların eziyetlerine sabreden mümin, insanlara hiç karışmayan ve onların cefasına katlanamayan müminden daha hayırlıdır."

Davud, A'meş'ten, o Ebu Süfyan'dan, o Câbir'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sizden biri secdeye vardığında mutedil olsun, dirseklerini köpeğin yere yaptırması gibi yaymasın."

Davud, Humeyd'den, o da Enes'den naklediyor :

"Bazan Rasûlullah (s.a)'ın geceleyin namaz kılmayacağını sanır fakat kıldığını görürdük. Bazan da onun uyumayacağını sanır,

(1) Aleka : Sarılan, takılan, yapışan, kan pıhtısı.

(2) Saîd : Mutlu, cennetlik.

(3) Şakî : Bedbaht, cehennemlik.

fakat uyuduğunu götürdük."

Davud, Hişam b. Urve'den, o babasından, o da Âişe (r.a) den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) yaş hurmayla beraber kavun,karpuz yedi."

Davud, Humeyd'den, o da Enes'ten naklediyor :

"Rasûlullah (s.a)'ın hac ve umrede beraberce telbiye getirdiğini duydum."

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

İbni Hallikân şöyle demektedir :

Davud b. Nusayr Ebi Süleyman et-Tâi el-Kûfi, ilimle meşgul olanlardandı. Fıkıh, hadis gibi ilimlerde zirveye ulaşan Davud daha sonra birden kendini insanlardan ayırmış, uzleti seçmiştir. O artık ömrünün sonuna kadar ibadet ve zühd içinde dervişçe bir hayat yaşayacaktır. Halife Mehdi'nin zamanında Bağdad'a gelen Davud, sonra yeniden Kûfe'ye dönmüştür. Davud, İmam-ı A'zam Ebu Hanife'nin ashabındandı. Davud cömertliği ile şöhret bulan bir zattı. O hiçbir zaman hakimler önünde eğilmemiştir. Harun er-Reşid Kûfe'ye geldiğinde Kur'an kıraatıyla meşgul olan uzmanların her biri için bin dirhem verilmesini emretmişti. Davud'da bunlar arasında yazıldı. Sonra para dağıtma zamanı gelince Davud'un adı okundu ama hiç kimse çıkmadı. *"Davud nerede?"* diye soruldu. Dostları *"Davud'un, sizin armağanınızı kabul edeceğini mi sanıyorsunuz?"* dediler Hemen Ebu Hanife'nin oğlu Hammâd ile İbnü's-Semmak'ı onun evine gönderdiler. Yolda İbnü's-Semmak, Hammâd'a şöyle dedi : *"Davud'un evine girer girmez elimizdeki altınları ansızın onun önüne atalım! Göz dayanamaz, nasibi vardır!"* Hammâd da şöyle dedi : *"Yanında etrafa saçıp dağıtmaktan ve fakirlere infak etmekten ötürü hiçbir şey kalmamış birine ikibin dinar veriliyor ve bu adam parayı almaya gelmiyor. Ne garip!"* Koşa koşa Davud'un yanına gelip paraları önüne saçarlar. Davud elini bile sürmez altınlara, sadece şöyle der :

"Kötü! Ne kötü! Bu, ancak çocuklara yapılan ve onları kandıran bir harekettir!"

Davud 160 ya da 165 (H.) yılında vefat etti . (1)

(1) İbni Hallikân, *Vefeyâtü'l-Â'yan*, c.2, s.260-263.

SÜFYAN ES-SEVRÎ (R.H)⁽¹⁾

Ebu Abdullah Süfyan b. Said es-Sevrî, kendisinden razı olunan, dindar birisiydi. Allah (c.c) ondan razı olsun.

Onun has nükteleri ve üstün başarıları vardı. İmamet ona teslim edilmiştir. İlim onun dostuydu, zühd onun candaşıydı.

Tasavvuf; ilimlerde üstünlük sağlamak ve hassas yerlere ulaşmaktır.

Süfyan'ın İlmine ve Zühdüne Dair Rivâyetler

Abdurrahman b. Mehdi anlatıyor :

"Büyük imamlara yetiştim. Dört tanesi şunlardır : Mâlik b. Enes, Hammâd b. Zeyd, Süfyan b. Said es-Sevrî, (dördüncüsünün ismini unuttum; eğer o, İbn Mubârek değilse bilmiyorum).

Şu'be; *"Süfyan es-Sevrî, Hadis'te Müminlerin emîridir"* diyor.

Ebu Usâme anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî öldüğünde Basra'daydım. Öldüğü gecenin sabahı **Yezid b. İbrahim**'le karşılaştım. Bana şöyle dedi :

"Bu gece rüyamda bana : 'Müminlerin Emri öldü ' denildi. Rüyamda bana öyle söylenince : Süfyan es-Sevrî mi? ' dedim. Evet, o bu gece öldü ' dedi. O gece ölmüş, haberimiz olmadı."

Abdurrezzak rivâyet ediyor :

Süfyan b. Uyeyne'yi şöyle derken işittim : *"Rasûlullah (s.a)'ın Ashabı'ndan sonraki insanların imamları üç kişidir: İbni Abbas kendi zamanında, eş-Şa'bî kendi zamanında, Süfyan es-Sevrî kendi zamanında."*

Eyyüb b. Süveyd rivâyet ediyor :

el-Müsennâ b. es-Sabah'ın **Süfyan es-Sevrî** hakkında, şöyle dediğini işittim :

"O, bu ümmetin âlimi ve âbididir."

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâd*, c.6, s.366.

Muhammed b. Âbid et-Tanâfisî anlatıyor :

Süfyan es-Sevri'yi hep fetva verirken hatırlarım. 70 sene önce, Sıbyân mektebindeyken, kadın-erkek, bir mesele hakkında fetva sormak için, onu ararlardı. O da onlara fetva verirdi.

Mübarek b. Said anlatıyor :

Âsım b. Ubeyd'in Süfyan es-Sevri'ye fetva sormak için geldiğini gördüm. Ona şöyle diyordu :

"Ya Süfyan! Sen bize küçük yaşta geldin, biz ise, sana büyük yaşta geldik."

Yusuf b. Eshât şöyle diyor :

"Ben, Süfyan es-Sevri'nin zamanındaki insanlara sitem edileceğine inanıyorum. Onlara; 'Süfyan gibisi yoktu ' denilecek"

Ahmed b. Yunus, rivâyet ediyor :

Zâide'yi şöyle derken işittim : *"Süfyan, insanların en fakihi (fikhî konuları en iyi bilen) idi."*

Ali b. Hasan b. Şakîk rivâyet ediyor :

Abdullah b. Mübârek'i şöyle derken işittim :

"Yeryüzünde Süfyan'dan daha bilgili birisini bilmiyorum. Allah (c.c) ona rahmet etsin."

Abdurrezzak rivâyet ediyor :

el-Evzâfiyi şöyle derken işittim :

"Bana, 'Allah (c.c)'ın kitabı'nı ve Hz. Peygamber (s.a)'in sünnetini hayatında tatbik eden bir adam seç denilse; her ikisi içinde, Süfyan es-Sevri'yi seçerdim."

İbrahim b. Muhammed eş-Şâfiî anlatıyor :

Abdullah b. el-Mübârek'e *"Süfyan es-Sevri gibisini gördün mü?"* dedim. *"Süfyan es-Sevri, kendisi gibi birisini gördü mü?"* dedi.

Ebu Bekir b. Ayyâş anlatıyor :

"Şüphesiz, ben bir adamı Süfyan'dan bahsederken gördüğümde benim gözümde değer kazanıyor."

Esved b. Sâlim rivâyet ediyor :

Ebu Bekir b. Ayyâş'ı, şöyle derken işittim : *"Ben Süfyan'la beraber olan bir adamı gördüğümde, o adam benim gözümde yüce-
lidir."*

Yahya el-Kattân anlatıyor :

Abdullah b. Mübârek, bana : *"Süfyan'la karşılaştığın za-
man, ona onun görüşünden başka bir şey sorma."* dedi.

el-Hasan b. Harun en-Neysabûrî anlatıyor :

İbni Mübârek'i şöyle derken işittim :

*"Süfyan es-Sevrî'nin meclisleri, benim çok hoşuma gidiyor.
Onu hep ya namaz kılarken, ya fıkıh ilmine dalmışken, ya da zikir
ederken gördüm."*

el-Velid b. Utbe, Müemmel'den, rivâyet ediyor :

"Süfyan'dan başka ilmiyle amel eden birini görmedim."

Eyyüb b. Süveyd anlatıyor : *"Süfyan es-Sevrî (r.a)'ye han-
gi şeyden sorsak; mutlaka yanında eski bir eser ya da kendinden
önceki bir âlimden bir eser bulurduk."*

Abdurrezak anlatıyor :

Ebu Hanife'yle beraber Kâbe'nin yanında oturuyorduk. Bir
adam geldi : *"Ey Ebu Hanife, Süfyan es-Sevrî'nin yaptığı şey se-
ni şaşırtmadı mı? Onu Safa'da telbiye getirirken gördüm!"* dedi.
Ebu Hanife *"Yazık sanal! Git ona tâbi ol! Çünkü o, bir bilgiye da-
yanmadan, Safa'da telbiye getirmez."* dedi.

Abdurrezzak diyor ki :

Adam, Ebu Hanife'nin bu sözüne şaşırdı. Ona dedim ki :
*"Mesrûk'un Abdullah'tan rivâyet ettiği hadisi duymadın mı? O,
safa üzerinde telbiye getirmiş."*

Yusuf es-Saffâr (mütemed ve güvenilir birisi) rivâyet ediyor:

Ebu Usâme'yi şöyle derken işittim: *"Süfyan es-Sevrî, bir
hüccettir."*

Abdullah b. el-Haribî anlatıyor :

"Süfyan es-Sevri (r.h)'dan daha faziletli bir muhaddis görmedim."

Ahmed b. Yûnus; "Ne Süfyan'dan daha bilgili, ne ondan daha takvalı, ne fıkıhı ondan iyi bilen ve nede ondan daha zahid hiç kimse görmedim!" diyor.

İbni Ebî Ruzme rivâyet ediyor :

Ebu Usâme'yi şöyle derken işittim : "Kim, sana Süfyan es-Sevri gibi birisini gördüğünü söylerse, ona inanma!"

Abdurrahman b. Mehdi şöyle diyor :

"Ne Mâlik (b. Enes)'den daha akıllı, ne de Süfyan'dan daha bilgili birisini görmedim."

Süheyl b. Âsım rivâyet ediyor :

Sâbit (veya İsmail ez-Zâhid'i) şöyle derken işittim : (Sevri anıldığında) "Allah (c.c) Ebu Abdullah'a rahmet etsin! Ey fakihlerin zineti, ey âlimlerin efendisi, ey nurlu gözlü! Gözler senin gibi akrabalarıyla irtibatını kesmeyen birine ağlıyor." Sonra şöyle dedi : "Hz. Ömer b. Hattab (r.a)'ın ölümü müslümanlar için bir musibet oldu. Süfyan es-Sevri (r.h)'nin ölümü de bizim için, zamanımızda musibet oldu."

Abdulkebir b. el-Muâfi b. İmrân rivâyet ediyor :

Babamı şöyle derken işittim :

"Şüphesiz, Allah (c.c), Süfyan es-Sevri'yi İslam halkına bir nimet olarak verdi."

Ebu Bekir b. Hallad rivâyet ediyor :

Yahya b. Said'i şöyle derken işittim (ona Süfyan ve Şu'be'yi sormuşlardı) : "Meselenin taraf tutmakla ilgisi yoktur. Eğer durum, taraf tutmakla ilgili olsaydı ondan kıdemli olduğu için Şu'be'yi Süfyan'a tercih ederdik. Süfyan bir kitaba müracaat eder, Şu'be ise bir kitaba müracaat etmez. Ayrıca Süfyan her ikisini de yapardı ve ikisini de ihtilaf ederken görürdük. Sonunda meseleyi Süfyan'ın dediği gibi bulurduk."

Ahmed b. Hanbel (r.a) rivâyet ediyor :

Babamı şöyle derken işittim : "Yahya b. Said hiç kimseyi

Süfyan'a eş görmezdi."

İbni Şevzeb rivâyet ediyor :

Eyyub es-Sahtiyânî'yi şöyle derken işittim : *"Bize, Kûfe'den Süfyan es-Sevrî (r.a) kadar faziletli hiç kimse gelmedi."*

İshak b. Raheveyh naklediyor :

Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan, Şu'be, Mâlik ve İbnü'l-Mübarek'ten bahsetti ve *"İlmi en iyi bilen Süfyan'dır" dedi.*

Süfyan'ın Hadis ve İlimdeki Tittizliğine Dair Rivâyetler

Yahya b. Said şöyle diyor :

"Süfyan es-Sevrî, hadis ravilerini (Ricali) Şu'be'den daha iyi bilirdi."

"Süleyman el-Havvas rivâyet ediyor : Osman b. Zâide'yi şöyle derken işittim : "Asla, Süfyan gibi birisini görmedim. Ancak ona uyarım."

Ebu Âsım rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim :

"Bir kişi, yirmi sene ibadet etmedikçe hadis tahsil etmezdi."

Ebu Asım rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim :

"Bir kişi, hadis yazmak istediği zaman, yirmi sene önceden edepli olur ve ibâdet ederdi."

el-Hasan b. Ali anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî bana şöyle dedi :

"Kişi yirmi sene ibâdet etmeden önce hadis tahsil etmezdi."

Yahya b. Yemân rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : "Kötü ameller, bir hastalıktır. Âlimler, devâdır. Âlimler bozularsa, kim tedavi edecek tir hastalığı?"

Yahya b. Yemân rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : “Âlim, dinin tabibidir. Dirhem dinin hastalığıdır. Tabib hastalığı kendisine çekerse eğer, başkasını ne zaman tedavi eder?”

Abdullah b. Dâvud rivâyet ediyor :

“Süfyan es-Sevrî şöyle dedi : İlim ancak, onunla (Allah (c.c)'tan korunmak için öğrenilir, dahası fazlalıktır. Eğer böyle olmasaydı, diğer şeylerden farkı kalmazdı.”

Abdullah b. Dâvud rivâyet ediyor : Süfyan şöyle derdi : “İlmin, başka şeylere olan üstünlüğü; onunla Allah (c.c)'in cezasından korunulduğu içindir.”

Damure b. Rebia rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim :

“Güzel edeb, Rab'bın gazabını yatıştırır.”

Kabise rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : “Bu ilmi (hadis ilmini) öğreniniz, kaydediniz, ona vakit ayırınız ve ona gülmeyi kaçırtmayınız, yoksa kalpler katılaştır.”

Ebu Abdullah rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : “İlmin başlangıcı susmaktır. İkincisi onu dinlemek ve ezberlemektir. Üçüncüsü onunla amel etmektir. Dördüncüsü, onu neşretmek ve öğretmektir.”

Ebu Bekir b. Ebî Âsım rivâyet ediyor :

Süfyan'ı şöyle derken işittim : “Kendisine ihtiyaç duyulmadan, kim konuşursa, zellî olur.”

Veki b. el-Cerrâh rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : “Farzlardan sonra, ilim tahsil etmekten daha faziletli bir amel yoktur.”

Miskin b. Bükeyr el-Harrânî rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : “Bize öğretecek kişi buldukca, ilim öğrenmeye devam ederiz.”

Yahya b. Yemân rivâyet ediyor :

Süfyan'ı şöyle derken işittim : *"Hadis altından ve gümüşten daha çoktur; ihata edilemez ve hadisin fitnesi, altın ve gümüşün fitnesinden daha şiddetlidir."*

Abdurrahman b. Mus'ab el-Ma'ni rivâyet ediyor : Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : *"Kimin ilmi çoğalırsa, acısı da çoğalır."*

Ebu'l-Ahvas rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : *"Bu işten (hadisi kastediyor) ne lehime ne de aleyhime olmadan, başabaş kurtulmayı temenni ediyorum."*

Muhammed b. Humeyd, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"Kimin yüzü yumuşak olursa; ameli de yumuşak olur."*

Yahya b. Yemân şöyle anlatıyor :

"Süfyan'ı asla ne ilmi, ne de ilim tahsil edeni ayıplarken görmedim"⁽¹⁾

Halid b. Abdurrahman, Süfyan es-Sevrî (r.a)'den rivâyet ediyor :

"Çok hadis öğrenin; çünkü o, bir silahtır."

Said b. Müslim rivâyet ediyor :

Kubaysa'yı şöyle derken işittim : *"Süfyan es-Sevrî (r.h)'nin meclisinde zenginlerden daha zelilini ve fakirlerden daha gereflisini görmedim."*

Ahmed b. Zeyd el-Hazzaz rivâyet ediyor :

Zeyd b. el-Varkâ'yı şöyle derken işittim : Süfyan es-Sevrî (r.h), hadis sahiplerine *"Ey zayıflar topluluğu, öne geçiniz."* derdi.

Zeyd b. el-Hubab rivâyet ediyor :

Bir ihtiyar Süfyan'a bir hadis sordu. Süfyan ona cevap vermedi. İhtiyar oturdu, ağlamaya başladı. Süfyan ona : *"Be adam! benim kırk senede tahsil ettiğimi sen bir günde mi tahsil etmek istiyorsun?"* dedi.

(1) Ona; *"İlim tahsil edenlerin düzgün bir niyeti yok"* denildi *"Onların ilim tahsil etmesi hoş bir niyettir."* dedi. (Çev.)

Halef b. Temim anlatıyor :

Süfyan es-Sevri (r.h)'yi Mekke'de dinledim. Etrafında pek çok insan toplanmıştı. Onu şöyle derken işittim : *"Bana muhtaç olduğun zaman, Ümmet-i Muhammed (s.a), helak oldu."* O çok mütevaziydi.

Ebu Mansur anlatıyor :

Süfyan es-Sevri (r.h) bana; *"Bir ilimde son noktaya vardığın zaman, içine girdiğin gibi çıkmayı temenni edersin!"* dedi.

Haydara b. Ubeyd anlatıyor :

Süfyan es-Sevri (r.h), yaşlı biriyle karşılaştığı zaman, ona; *"ilimden bir şey duydun mu?"* diye sorardı. Eğer *"hayır"* derse ona: *"Allah (c.c) sana İslâm adına bir hayrın karşılığını vermesin"* derdi.

Abdullah b. Bişr rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevri (r.h)'yi şöyle derken işittim : *"Şüphesiz hadis bir kuvvettir. Kim onunla dünya isterse, onu elde eder. Kim onunla âhireti kazanmak isterse, onu kazanır."*

Abdullah b. Bişr rivâyet ediyor :

Süfyan'ı şöyle derken işittim : *"İnsanlar için hadisten daha faydalı bir şey yoktur."*

Ebu Davud rivâyet ediyor :

Süfyan (r.h)'ı: şöyle derken işittim : *"Hadisten başka beni ateşe sokacak bir şeyden korkmuyorum."*⁽¹⁾

Ebu Halid el-Ahmar rivâyet ediyor : **Süfyan es-Sevri** (r.h) şöyle dedi : *"Kur'ân okuduğum zaman hiç bırakmak istemiyorum"*

Yahya b. Yemân rivâyet ediyor :

Süfyan'ı şöyle derken işittim : *"Hadis talebeleri bana gelmeseydi, ben onların evlerine giderdim."*

Muhammed b. Abdulvehhab rivâyet ediyor :

(1) Bu söz hadis rivayet etmenin mesuliyetini vurguluyor. Hadis nakledenler zinciri ve manası: tenkit süzgecinden geçmeyen hadisi anlatmamalı, delil olarak kullanmamalıdır. (Çev.)

Süfyan'ı şöyle derken işittim : *"Şayet hadisi azimle tahsil eden birini bilseydim, ona hadis rivâyet etmek için evine kadar giderdim."*

Abdurrahman b. Mehdi rivâyet ediyor :

Babamı şöyle derken işittim : Süfyan es-Sevrî'yi rüyamda gördüm. Ona; *"Hangi şeyi daha faziletli buldun?"* dedim. *"Hadisi"* dedi.

Muhammed b. Yusuf el-Feryâbi rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : *"Niyet halis olduğu zaman, hadis tahsil etmekten daha faziletli bir amel yoktur."*

Ahmed b. Ebi'l-Civâri anlatıyor :

Feryâbi'ye *"Nasıl bir niyet bu?"* dedim. *"Onunla Allah rızası ve âhireti kazanmayı istemek"* dedi.

Süleyman b. Hayyân anlatıyor :

"Süfyan es-Sevrî ile hemdem olurduk. Ondan hadis işitenlerden de hadis işittik. Biz ondan ancak hadisin şerhini isterdik."

Ebu Üsâme rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : *"Bizde ilim sadece güvenilir kişi tarafından, sevdirilerek öğretilir. Şiddet kullanmaya gelince, onu her insan becerir."*

Ebu İsa el-Havâri anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî (r.h) er-Remle veya Kudüs'e geldiğinde; İbrahim b. Edhem, *"Gelsin de bize hadis rivâyet etsin"* diye haber saldı. İbrahim'e : *"Ona gelmesi için böyle haber mi gönderiyorsun?"* denildi. Buyurdu ki : *"Sadece onun tevâzusunun nasıl olduğunu merak ettim."* Süfyan es-Sevrî de geldi, onlara hadis rivâyet etti.

İbnü'l-Mübârek, Süfyan'dan şöyle rivâyet etmiştir :

"İlim ancak hadisleri bilmekle olur."

Hafs b. Gıyas rivâyet ediyor : Süfyan es-Sevrî (r.h)'yi şöyle derken işittim : *"Bir adamı ihtilaflı bir hükmü tatbik ederken gö-*

rürsen; sen de aksini düşündüğün halde, onu menetme.”(1)

Yahya b. Yemân rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî (r.h)'yi şöyle derken işittim : *“Kulağıma koyduğum her şeyi ezberlemişimdir. Hatta birinin yanından geçerken, söylediğini ezberlememek için kulaklarımı tıkdım.”*

Abdurrezzak rivâyet ediyor :

Bir arkadaşımız **Süfyan**'a *“Ey Ebu Abdullah! Hadisleri aynen işittiğin gibi bize rivâyet et”* dedi. **Süfyan** : *“Hayır o mümkün değil, söylediklerim işitiklerimin sadece anlamlarıdır.”* dedi.

Ebu Hişâm er-Rifâî de ondan şöyle rivâyet etmiştir :

“Şarkı söyleyen bir dokumacıya uğradığımda, hemen kulaklarımı tıkıyorum; sözlerini ezberlememek için.”

Abdurrezzak rivâyet ediyor :

Sevrî'yi şöyle derken işittim :

“Aklıma koyduğum her şeyi mutlaka ezberlemişimdir. Zihnim asla bana hiyânet etmemiştir.”

Abdurrezzak rivâyet ediyor :

Sevrî'yi bir adama şöyle derken işittim : *“Yazıklar olsun size! İlmi tahsil ediniz! Çünkü ben, ilmin sizden çıkıp başkasına gitmesinden korkuyorum. Yazıklar olsun size! Onu tahsil ediniz, çünkü o dünya ve âhirette bir izzet ve şereftir.”*

Abdurrahman Ebu Müslim el-Müstemli, **Süfyan**'dan rivâyet ediyor :

“İlmi öğreniniz. Onu öğrendiğiniz zaman; kaydediniz, ona eğlenceyi ve oyunu karıştırmayınız. Aksi halde kalpler onu dışarı püskürtür.” **Ali b. Gannâm**, babasından rivâyet ediyor : **Süfyan es-Sevrî** (r.h) şöyle dedi :

“Alim, doktora benzer, ilacı ancak hastalığın çıktığı yere koyar.”

Abdurrezzak rivâyet ediyor :

(1) İşte İslam Hukuku'nun doğuş evrelerindeki genişleme ve esneklik sırrı bu cümlede yatmaktadır. Hukukun gelişmesi esneklik ve farklı görüşlere saygı ile mümkündür. (Çev.)

Süfyan (r.h)'ı şöyle derken işittim : *"Bugün ilim tahsil etmeyi bir fazilet saymıyoruz. Çünkü her şey eksiliyor, o artıyor. Ben öğrendiğim ilimden ne lehime, ne de aleyhime olmadan kurtulmayı temenni ediyorum!"*

Kuteybe b. Said el-Huneysî'den rivâyet ediliyor :

"Bir adamı, Süfyan'a şöyle derken işittim : "Şayet sen yanındaki ilmi neşredip, Allah (c.c)'ın o ilimle insanları faydalandırmasını ümit etsen ve senet karşılığında ücretlendirilsen olmaz mı?" Süfyan şöyle dedi : "Vallahi, bu ilmi sırf Allah (c.c) rızası için öğrenmek isteyen birisini bilsem; onun evine gider, bildiklerimi ona rivâyet ederdim; Allah (c.c)'ın ona fayda vereceğini umduğumdan dolayı."

Abdurrezzak, Süfyan'dan rivâyet ediyor :

"Hadis öğrenmenin salih amellerden olmamasından korkuyorum. Çünkü ben, salih amellerden her şeyin eksilmekte, onun ise artmakta olduğunu görüyorum."

Ahmed b. Yunus rivâyet ediyor :

"Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : "İlim tahsil etmek, 'filân filandan şöyle nakletmiştir ' demekle olmaz. İlim tahsil etmek ancak Allah (c.c)'tan korkmakla olur."

el-Eşcâî, Süfyan'dan şöyle rivâyet ediyor :

"Bir adam yalan söylemeye niyet edip, sonra vazgeçerse; onun bu halinin yüzünden anlaşılacağını sanıyorum."

Zeyd b. Ebi'z-Zerkâ, Süfyan'dan naklediyor :

"Ey gençler topluluğu, bu ilmin bereketinden almak için acele ediniz. Çünkü siz ondan beklediğiniz, umduğunuz şeye yetiyeceğinizi bilemezsiniz".

Yahya b. Eyyûb rivâyet ediyor : Benim dostlarım, Süfyan'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir :

"İlim tahsil etmek istediğimde : Ya Rabbi, bana mutlaka bir geçimlik gerekli. Çünkü ilmin öğretildiğini anladım ve kendimi ilim tahsiline verdim ', dedim. Ve Rabbinden beni başkasına muhtaç etmemesini ve ilim tahsili ile meşgul olmayı istedim. Neticede

bu günlüme kadar, sevdiğim seyden başka bir şey görmedim."

Abdurrahman b. Mehdi anlatıyor :

"Biz Süfyan es-Sevri (r.h)'nin yanında onunla konuşmaya cüret edemezdik. Onun üzerinde, sanki hesap veriyor gibi bir hışu olurdu. Ona bir hadis arzettiğimiz zaman, üzerindeki hışu gider ve bize durmadan hadis rivâyet ederdi."

Damura anlatıyor : Süfyan es-Sevri divan üzerinde bir el-biseye bürünmüş haldeyken Hammâd b. Zeyd ona baktı ve şöyle dedi : *"Ya Süfyan, çok hadis bildiğin için sana imreniyorum. Yapmış olduğun salih ameller için imreniyorum sana."*

Ölünce Ağlanacak Bir İnsan, Süfyan'dan Dünya, Ölüm, Takva ve Cennet'e Dâir Beyitler

Ebu Dâvud anlatıyor :

Süfyan es-Sevri (r.h) Basra'da vefat etti. Gecileyin defnedildi. Onun cenaze namazında bulunamadık. Sabahın erken vaktinde kabrine gittik. Yanımızda Cerîr b. Hâzım ve Sellâm b. Miskîn vardı. Cerîr öne geçti ve namaz kıldı, sonra ağladı ve :

*"Bir ölüye güzel hasletinden ötürü ağlarsan.
Bu sabah Süfyan es-Sevri'ye ağla" dedi.*

Abdullah b. es-Sabah da şöyle dedi :

*"Ona ağlıyorum, aramızdan çekildi ama,
Fazileti, suya kanmış taze dal gibi."*

Halef b. Temîm naklediyor : Süfyan es-Sevri (r.h) şu beyitleri ardarda okurdu :

*"Ey kibar kişi! Bu hayatın duruluğunu,
Ölüm anısı ve korkunç kabirler bulandırdı.
Bu dünya; içine Ebu Cehil karpuzu suyunun
En acısı karıştırılmış kuru bir kuyudur
Ki; kullar onu nöbetleşe devrala gelmişlerdir."*

Muhammed b. Bîşr rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî (r.h)'yi şöyle derken işittim :

"Şayet sen takvâ gibi bir azıkla yola çıkmazsan

Ölümünden sonra, azık edinmiş biriyle karşılaştığında,

Onun gibi olmamaktan ve onun yaptığı hazırlığı yapmamaktan dolayı pişman olursun."

Muhammed b. Âbid et-Tanâfîsî, rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim :

"Yigidi, işlemiş olduğu sevaplar sevindirir, kendini öldüren hastalığı bildiği zaman."

Abdurrahman b. Hânî, Süfyan'ın şu beyitleri okuduğunu rivâyet ediyor :

"Seni kapının yüzüne kapanmasına neden olan geylerden ve insanların esirgediği şeylerden koruyacak şey : Tuz ve ekmek.

Tatlı sudan içersin, yemek yersin. Yumuşatılmış tirid yiyenlerle yarışırsın.

Onlar geçirdiği zaman, geçirirsin, sanki durmadan habîs (hurma ve sade yağ ile yapılan un helvası) çeşitlerini dilimliyorsun."

Sadaka b. Ebi'z-Zeyda' et-Temîmî rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî (r.a) şu beyitleri söylerdi :

"Eğer Allah (c.c)'tan korkuyorsan, O'na boyun eğ; O'nun yanında, sevindirici çok nimetler var.

Kimin peşini yoksulluk bırakmıyorsa, onun zuhru (zahiresi, ihtiyaç anı için saklanan, edinilen şey) büyük dostu yüce Allah (c.c)'tır."

Muzâhım b. Züfer rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî (r.h)'yi şu beyitleri okurken işittim :

"İnsanların bedbahtlarının, bu dünyadan bıkmadıklarını görüyorum; aç ve çıplak olmalarına rağmen.

Az da olsalar yakında yaz bulutu gibi sıyrılıp gidecekler."

Salim el-Havvâs anlatıyor :

Bir adam Süfyan es-Sevrî'ye; *"Ebu Abdullah, sende bir tuhaflık var."* dedi. Süfyan; *"Ey kardeşimin oğlu, bende ne gördün de hayret ettin?"* dedi. Adam; *"Bir beldeden bir beldeye taşınıp duruyorsun... İnsanların ve hayvanların bir barınağı vardır. Senin sığınacağın bir barınak yok mu?"* dedi. Süfyan ona; *"el-Muğîre b. Mıksem ed-Dabbî nasıl bir adamdır?"* dedi. *"İyi insandır, inşaallah"* dedi. Süfyan; *"Alkame nasıl bir adamdır?"* dedi. Adam; *"Sorma!"* dedi. Süfyan; *"Abdullah b. Mes'ud nasıl adamdır?"* dedi. Adam; *"Güvenilir, çok doğru sözlü birisi"* dedi. Süfyan es-Sevrî, adamdan sorduğu sorulara müsbet cevap alınca ona şu hadisi rivâyet etti : *"el-Muğîre b. Mıksem, İbrahim'den, o da Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan şöyle nakletmiştir : 'Cennet ehli, kubbemsi çadırlarında iken içeri bir nur girer. Neredeyse milletin gözlerinin nurunu alacaktır. Bir de bakarlar ki, kocasının yüzüne gülen bir huri kızının dişinin nuru! ' Senin sözünden dolayı bu hayrı asla terketmem'"* dedi Süfyan sonra şu beyitleri okudu.

"Meskeni Firdevs olana, sefaletten ve yoksulluktan çektiği şeyler zarar vermez.

Onun eski elbiseler içinde tasalı, hüznünlü olarak camilere gittiğini görürsün"

Sonra kendisine döndü ve şöyle dedi : *"Ey nefis! ne oluyor sana da ateşe karşı sabretmiyorsun? Ondan yüz çevirdikten sonra, ona doğru gittiğin vakit geldi."*

(Bu hadisi, Halbes b. Muhammed, hikaye kısmı ve beyit olmaksızın "Merfû" olarak rivâyet etmiştir).

Zekeriya b. Adiy rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî şu beyitleri okurdu :

"Kismetine razı görünen dinsiz insanlar vardı. Oysa hayatlarında hiçbir eksiğe tahammülleri olmazdı.

Kralların dünyasının yerine dininle iktifa et (yetin); Kralların dinin yerine dünyalarıyla iktifa ettikleri gibi"

Muhammed b. İshak el-Bâhilî, babasından rivâyet ediyor :
Süfyan'ı şu beyti okurken duydum

"Biliyorum artık; Allah'a ibadet bu dirhemin yanında yapıyor!"

Ebu Bahr (Yahya b. Aden'in arkadaşı) rivâyet ediyor :
Süfyan es-Sevrî şu beyitleri okurdu :

*"İnsanlarla kardeşlik yapmak istediğin zaman, onları denel
 Onları davranışlarından tanımaya çalış ve kontrol et!
 Dürüst, takvâ sahibi, eli açık ve sevimli bir kardeşi bulduğun
 zaman, yapış ona!
 Boyun eğmeyi ve alçalmayı bırak! Bir kişiye yakın olmak amacıyla.
 Eğer sen ona yaklaşırsan, o senden uzaklaşır."*

Süfyan'ın Abbâd'a Gönderdiği Siyasetnâme Tarzındaki Risâle

Hafs b. Amr (Süfyan es-Sevrî'nin kardeşinin oğlu) rivâyet ediyor :

Süfyan, Abbâd b. Abbâd'a şöyle bir mektup yazdı :

"Ey kardeşim, sen Hz. Peygamber (s.a)'in Ashâbının, o güne yetişmelerinden Allah (c.c)'a sığındıkları bir zamanda yaşıyorsun. Bizde olmayan ilmin ve kıdemin onlarda olduğu halde. İlim azlığı, sabır azlığı, hayra yardım edenlerin azlığı, insanların bozulduğu ve dünyanın sıkıntılı olması halinde, birinci işe önem ver ve ona sıkı tutun. Tanınmamaya gayret et. Çünkü bu zaman tanınmama zamanıdır. Uzlete ve insanlarla az beraber olmaya çalış. İnsanlar önceden karşılaştıklarında, birbirinden istifade ediyorlardı. Bu gün ise, bu gitti. Görüşümüze göre, kurtuluş onları terketmede. Sakın ha! Sultanlara yaklaşma, herhangi bir şeyde onların içine karışma; dikkat et! Senin için 'yardımcı oluyor ve mazlumu savunuyor' veya 'mazlumin hakkını geri alıyor' denilsin diye sakın aldanma! Çünkü o, iblisin aldatmasıdır. Ancak herkesle iyi olmaya

çalış ve âbidlerle sulh içinde ol. Eskiden; 'Cahil âbidin ve fâsık âlimin fînesinden korunun; çünkü onların fitnesi her meftûnu yoldan çıkarır' denilmiş. Bir mesele ve fetvâyla karşılaştığında, onu değerlendire ve kimseyle rekabet etmel Dikkat et! Sözüyle amel edilmesini ya da sözünün negredilmesini ya da sözünün dinlenmesini seven biri gibi sakın olma! Bunlar terkedildiği zaman o kişinin kim olduğu yüzünden anlaşılır. Reis olmaktan sakın! Çünkü reis olmak, insana altından ve gümüşten daha çok sevimlidir. O ise, gizli bir kapıdır. Onu, akıllı âlimlerden, basiretli olandan başkası göremez. Nefsinin kontrol et ve niyetle amel et. Bilmiş ol, insanlara öyle bir hayat yaklaştı ki, insan ölmeyi arzu edecek. Vesselâm"

Süfyan'ın, Halifenin Kardeşi Mehdi'yi Uyarması

Davud b. Yemân, babasından rivâyet ediyor : **Süfyan es-Sevrî (r.h)**, Mehdi'ye "haccederken ne kadar harcama yaptın?" dedi. O da : "Bilmiyorum" dedi. "Fakat **Ömer b. el-Hattab (r.a)** biliyor, 16 dinar harcamış ve; onları çok bulmuş" dedi.

Fadl b. Dükeyn anlatıyor :

Mehdi Mekke'ye geldi. **Süfyan** da Mekke'deydi. **Süfyan** Mehdi'yi çağırdı ve onun peşinden giden kâtime; "Bundan sakın!" dedi. Mehdi'ye de : "Allah (c.c)'tan kork! **Ömer b. Hattab (r.a)** haccetti ve 16 dinar harcadı." dedi.

Muhammed b. Yusuf el-Feryâbî **Süfyan**'dan rivâyet ediyor:

Mehdi'yi ziyaret ettim. Ona : "Hz. **Ömer (r.a)** haccettiğinde 12 dinar harcamış" dedim. "Sen neredesin! O nerede?" dedim. Kızdı ve şöyle dedi: "Senin durumunda mı olmamı istiyorsun?" Ona; "Eğer benim durumumda olmak istemiyorsan, şu durumundan daha aşağı ol" dedim. Bana; "Ey **Ebu Abdullah**, yazdığın mektuplar bize geldi; onları uyguladım" dedi. Ona : "Ben sana asla hiçbir şey yazmadım" dedim.

Mehdi, **Süfyan**'dan rivâyet ediyor : "Eğer ekmeğinle ve sebzele yetinirsen, onlar seni köle edinemez."

Harun er-Reşid'in Süfyan'ı Hakem Tayin Etmesi, Süfyan'ın Halifeye Aykırı Karar Verişi ve Hediyesini Reddedişi

Ebu'l-Hasan b. İbrahim el-Beyâdî anlatıyor :

Müminlerin emîri Harun er-Reşid, Zübeyde'ye (karısı); *"Senin üstüne evleneyim mi?"* demiş. Zübeyde; *"Senin benim üzereme evlenmen helal olmaz"* demiş. Harun er-Reşid; *"Helal olur"* demiş. Zübeyde; *"Dilediğin kişiyi hakem yapalım"* demiş. Harun er-Reşid; *"Süfyan es-Sevrî'ye razı mısın?"* demiş. Zübeyde; *"Evet"* demiş. Harun er-Reşid, Süfyan es-Sevrî'ye gitmiş ve ona; *"Zübeyde, üstüne evlenmemin helal olmayacağını iddia ediyor, Allah Teâlâ; 'Beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın ' dediği halde"* demiş. Sonra susmuş. Süfyan *"Âyeti tamamlamış"* demiş. Harun; *"Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın"*⁽¹⁾ demiş. Süfyan; *"Sen ise haksızlık yapıyorsun"* demiş. Harun er-Reşid, ona 10 bin dirhem verilmesini emretmiş. Süfyan kabul etmemiş.

İbnü's-Semmâk anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : *"Âdil imamlar, beş tanedir : Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ömer b. Abdülazîz. Allah (c.c) onlardan razı olsun. Kim başka türlü derse hakka tecavüz etmiştir."*

Muhammed b. Ali anlatıyor : Süfyan es-Sevrî'yi Meclisin başında otururken hiç görmedim. O ancak duvarın yanında otururdu ve dizlerini toplardı.

Halef b. Temîm anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî'ye; *"Ey Ebu Abdullah, insanlar gittiler, biz ise, sırtı yaralı eşeklerin üstünde kaldık"* denildi. Süfyan es-Sevrî; *"Şayet doğru yol üzerinde iseler, ne güzel onların (eşeklerin) durumu!"* dedi.

Süfyan'ın Kûfe'li Bir Yaşlı Kâtibe Verdiği Vaaz

Ahmed b. Ebi'l-Havâri, kardeşi Muhammed'den naklediyor:

(1) Nisâ, 4.

Küfeli bir âlim, Süfyan es-Sevri'ye uğradı. Süfyan ona, şöyle dedi : *"Falan vâli oldu, ona fetva verdin. Sonra o azledildi. Falan vali oldu, ona da fetva verdin. Sonra o da azledildi. Falan vâli oldu, ona da fetva verdin. Halbuki senin halin, kıyâmet gününde, onların halinden daha kötü olacak : Birincisi çağrılacak, ona hesap sorulacak ve sen de çağrılıp onunla beraber, onun için ne yaptınsa, sorguya çekileceksin. Sonra o gidecek; sen ise tevkif edileceksin. Başkası çağrılacak, onun için ne yaptınsa onunla beraber sorguya çekileceksin. Sonra o da gidecek; sen yine tutuklanacaksın, diğeri çağrılana kadar. Senin durumun ise, kıyâmet gününde, hepsinin durumundan daha kötü olacak."*

Âlim : *"Ey Ebu Abdullah, başka türlü çocuklarıma nasıl bakarım"* dedi. Süfyan : *"Dinleyin şunu : Allah (c.c)'a isyan ettiği zaman, çocuklarının rızkı veriliyormuş. Allah (c.c)'a itaat ettiği zaman çocukları zâyi oluyormuş."* dedi. Süfyan sözüne şöyle devam etti : *"Kime sitem edilir, eleştirilirse özü 'Çoluk çocuğumu düşünüyorum' olur."*

Süfyan'ın Küfeli Gençleri Çalışmaya Teşvik Edişi

Yusuf b. Esbât rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevri'yi şöyle derken işittim : *"İnsanların çoğunu onların (kötü idarecilerin) yanlarında çalışmaya iten amiller; evlâd-u iyâl (bakmasıyla yükümlü olduğu kişiler) ve ihtiyaçlarıdır."*

Abdullah b. Muhammed el-Bâhili anlatıyor :

Süfyan es-Sevri'ye bir adam geldi : *"Ey Ebu Abdullah, bu dinarları iyi tutuyorsun!"* dedi. Süfyan; *"Sus! bu dinarlar olmasaydı; bu krallar bizimle yıkanırlandı, temizlenirlerdi, silinirlerdi."* dedi ve şöyle tavsiye etti : *"Kimin elinde bunlardan (dinarlardan) bir şey varsa, onları değerlendirsin, yatırım yapsın. Çünkü bu zaman, muhtaç olanın dinini peşkeş çektiği zamandır."*

Muhammed el-Bâhili yine şöyle anlatıyor :

Ona (Süfyan'a) bir adam geldi. *"Ey Ebu Abdullah, ben hacetmek istiyorum."* dedi. Süfyan; *"Sana ikram eden birisiyle gitme"*

gitme; çünkü nafakada onunla eşit olursan, sana zararı dokunur. Eğer o sana ihsan ederse, seni aşağılar" dedi.

Atâ b. Müslim el-Hufaf, Süfyan'dan rivâyet ediyor : Basra'ya geldim, **Yunus b. Ubeyd**'in yakınına oturdum. Bir de ne göreyim; gençlerin başlarında sanki kuşlar var. Onlara; *"Ey talebeler, başlarınızı kaldırın, artık yol açık seçik oldu. Çalışınız, başkasına yük olmayınız, başkasının eline bakmayınız"* dedim. **Yunus**, başını onlara doğru kaldırdı ve şöyle dedi : *"Kalkınız! Sizden hiç birinize maaşını kendisi kazananı kadar bir şey öğretmeyeceğim."* Dağıldılar. **Süfyan** diyor ki : *"Bundan sonra onları onun yanında görmedim."*

Muhammed b. Ubeyd et-Tenâfisî rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrîyi şöyle derken işittim : *"Ey talebeler, başlarınızı kaldırınız, kalpteki husûyu aşmayınız; artık yol aydınlandı. Allah (c.c)'tan korkun, bir şeyi kibarca isteyin, müslümanlara yük olmayın."*

Şuayb b. Harb anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî bana; *"Ey Ebu Salih, benden üç şeyi ezberle. Eğer bir ayakkabı tasmaına muhtaç olursan, onu isteme, dilenme. Eğer tuza muhtaç olursan, onu kimseden isteme! Bilmiş ol ki yediğin ekmek bile tuzla yoğurulmuştur. Eğer su içmeye muhtaç olursan, avuçlarını kullan; çünkü onlar bardağın yerini tutar"* dedi.

Ebu Usâme anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî öldüğünde Basra'da idim. **Süfyan**'ın öldüğü gecenin sabahı, **Yezîd b. İbrahim**'le karşılaştım. Bana şöyle dedi : *"Rüyamda bana, 'müminlerin emri öldü' denildi. Ona; 'Bu gece Süfyan ölmüş olacak' dedim. Süfyan o gece gerçekten ölmüş, meğer bizim haberimiz olmamış."*

Rasûlullah'ın Bazı İnsanların Rüyasına Girip Süfyan'ı Tavsiye Edışı

Ali b. Bişr anlatıyor :

Bana İsfahanlı, zâhid **İbrahim b. İsa** geldi, dedi ki : *"Rüyamda Hz. Peygamber (s.a)'i gördüm. Dedi ki : 'Süfyan'ın kitabına*

ihtimam gösterin"

el-Valid b. Müslim anlatıyor :

Hiz. Peygamber (s.a)'i rüyamda gördüm. İnsanları ona takdim ettim. Sanki onlardan hoşlanmamış gibi bir hali vardı. *"Ya Rasûlallah, kimi tavsiye edersin?"* dedim. *"Süfyan es-Sevrî'nin peşini bırakma!"* dedi.

Süfyan'ı Rüyada Görenler

Süfyan b. Uyeyne anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî'yi rüyamda gördüm. ona; *"Bana öğüt ver"* dedim. *"İnsanlarla fazla haşır-neşir olma (onlarla bir arada fazla kalma)"* dedi. *"Derhal!"* dedim. *"Buraya geleceksin, öğreneceksin"* dedi.

Müemmil b. İsmail anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî'yi rüyamda gördüm. Ona; *"Ey Ebu Abdullah, Rabbin sana ne yaptı?"* dedim. *"Beni bağışladı"* dedi. Ona; *"Ey Ebu Abdullah, Muhammed (s.a) ve onun cemaatiyle karşılaş-tın mı?"* dedim. *"Evet"* dedi.

Osman b. Zâide anlatıyor :

Rüyamda sanki cennete girdiğimi gördüm. Orada bir de ne gö-reyim : Süfyan, bir ağaçtan diğer ağaca uçuyor ve şöyle diyor : *"İş-te âhiret yurdu biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz, (en güzel) âkibet takvâ sahipleri-nindir."*⁽¹⁾

Hafs b. Nufeyl el-Mezhebî anlatıyor :

Rüyamda Davud et-Tâfî'yi gördüm. Ona; *"Süfyan b. Said (es-Sevrî)'den haberin var mı? O, hayrı ve ehlini severdi."* dedim. Güldü, sonra şöyle dedi : *"Hayır (iyilik yapma), onu hayır ehlinin derecelerine yükseltti."*

Mus'ab b. el-Mikdâm anlatıyor :

Rüyamda Hiz.Peygamber (s.a)'i Süfyan'ın elinden tutmuş, ona hayırlı dua ederken gördüm. Şöyle diyordu : *"Ne güzel hal ve gidiş-*

(1) Kasas, 83.

tir bu!"

el-Hasan b. es-Semmâk anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî'yi rüyamda gördüm. Sanki yer ile gök arasında bir arşın (tahtın) üzerinde salınarak yürüyordu. *"Ey Ebu Abdullah! Rabbin sana ne yaptı?"* dedim. *"Beni bağışladı"* dedi.

Malın Meyil Kökünden Gelişi, Makam Sevgisine Karşı Uyarı, Âbidin Sultana ve Zengine Sığınmaması Gerektiği, Zengin Kimsenin Sevap Kazanma Yolu, Zengin Fakir Arasındaki Münasebet

Amr b. Hişam, Osman'dan naklediyor :

Süfyan es-Sevrî şöyle dedi : *"Mala, kalpleri kendine doğru meylettirdiği için mal denilmiştir."*⁽¹⁾

Abdullah b. Vehb rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işitdim : *"İnsanları razı etmek, ulaşılmaz bir gayedir, dünyayı istemek de ulaşılmaz gayedir."*

Vekî, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"Dünyada zühd, ne sert şeyler yemekle, ne de haşin elbise giymekle olur. Dünyada zühd, ancak emeli kısa tutmakla olur."*⁽²⁾

Yahya b. Câbir Ebu Zekeriya anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî bir dostuna şöyle yazdı : *"Makamı, itibarı sevmekten sakın; çünkü ondan vazgeçmek, dünyadan vazgeçmekten daha zordur."*

Fadl b. Dukeyn, rivâyet ediyor :

Ölüm anıldığı zaman, günlerce Süfyan'dan istifade edilmezdi. ona bir şey sorulduğu zaman, *"bilmiyorum, bilmiyorum"* derdi.

Yusuf b. Esbât, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"Âbid kişiyi sultanın kapısına sığınırken görürsen, bil ki o, şüphesiz hırsızdır. Onu zenginlere sığınırken görürsen, bil ki o, murât (gösterişi) dir."*

(1) Mal kelimesinin kökeni "mâle = eğildi" manasında olan fiildir. "emâle = eğdi", "mâle = eğildi" den türetilmiştir. (Çev.)

(2) İşte zühdü özetleyen en güzel cümlelerden biri. Zühd ihtiras ve menfaatçiliği geri plana itmek adeta yoketmektir. (Çev.)

Ebu Şihâb Abdirabbîh rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : *"Eğer seni onlar (kötü idareciler), kendilerine 'Kul huwallahu ahad'ı okuman için çağırırlarsa onlara gitme."*

Kerem b. Anbese, Süfyan'dan rivâyet diyor :

"Onlara (kötü idarecilere), gözüm doyuncaya kadar bakmakla, gözümün kör olması arasında muhayyer kılinsam, gözümün kör olmasını tercih ederdim!"

Bişr b. el-Hâris rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'ye; *"Bir adamın malı olduğu zaman da zahid olur mu?"* denildi. **Süfyan;** *"Evet! Mübtelâ kılındığı zaman sabrederse ihsan edildiği zaman şükrederse."* dedi.

Abdurrahman b. Abdullah, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"Zenginlerin, fakirlerin yanında boyun eğmesi; ne güzeldir! Fakirlerin, zenginlerin yanında boyun eğmesi, ne çirkindir."*

İsmail b. Amr el-Beceli, Süfyan'dan rivâyet ediyor : **İsa b. Meryem (a.s)** şöyle demiş : *"Dünyayı sevmek, her günahın başıdır. Malda çok hastalık vardır."*

"Ey Rûhullah, malın hastalığı nedir?" denildi.

"Hakkını vermemek" dedi.

"Eğer hakkını verirse?" denildi.

"Övünmekten ve kibirden kurtulamaz" dedi.

"Övünmekten ve kibirden kurtulursa?" denildi.

*"Onu onarması, iyileştirmesi, onu Allah'ı zikretmekten alıko-
yar"* dedi.

İsa b. Hâzim anlatıyor :

İbrahim b. Edhem, İbrahim b. Tahman ve Süfyan es-Sevrî Tâife çıktılar. Yanlarında, içinde yemek olan bir sofraya vardı. Yemek yemek için onu yere koydular. Birde baktılar ki, yakınlarında bedeviler var. **İbrahim Tahman;** *"Ey kardeşler, buyurun"* diye onları davet etti.

Süfyan onlara; *"Ey kardeşler, olduğunuz yerde kalınız"* dedi.

Sonra İbrahim'e şöyle dedi : *"Bu yemekten canımızın istediği en-güzel tarafını al, onlara götür. Eğer doyarlarsa, onları Allah (c.c) doyurmuştur. Eğer doymazlarsa, onlar daha iyi bilir. Onların bu-raya gelip, bütün yemeğimizi yemelerinden korkuyorum. Ve dolayı-sıyla niyetlerimiz bozulur, amelimiz boşa gider."*

Süfyan'ın Uzleti Tercih Edecek Kadar Zor Bir Zamanda Yaşamayı, Sabrın Özü Olan İki Şey, Süfyan'ın Nefsine Köle Deyişi, Başkalarının Yergilerinden Etkilenmemek

Yusuf b. Eshat anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî ile beraber Mescidü'l Haram'da idim. Süf-yan es-Sevrî şöyle dedi : *"O'ndan başka ilah olmayan bu Kâbe'nin sahibine yemin ederim ki; şüphesiz uzlet (inzivaya çekil-me) helal olmuştur."*

İbni Mehdi, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"Şu ayakkabımı alıp kimsenin beni tanımadığı bir yerde oturmayı temenni ettim."* dedi.

Halef b. Temîm rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : *"İnsanlarla tanış-mayı azalt, ayıbın azalır."*

Yusuf b. Eshât, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"İki şey sabır-dandır; Musibetini ve acını kimseye söyleme, kendini tezkiye etme (temize çıkarma)."*

Yahya b. Ebî Sabit anlatıyor :

Süfyan es-Sevrî, Mescidü'l-Haram'da iken, ona yaklaşık iki litre kavud şerbeti getirildi. Üçte ikisi kavud, üçte biri şekerdi. Onu izârı (peştemal) çözülünceye kadar içti. Sonra izârını bağladı ve şöyle dedi : *"Köleyi doyurdu ve yordu"*. Sonra gecenin ilkinden so-nuna kadar ibadet etti.

Ebu Müslim el-Müstemli, Süfyan es-Sevrî'den rivâyet edi-yor :

"Eğer kul dünyaya düşkün olmazsa, Allah (c.c) onun kalbinde, hikmet bitirir. Onunla dilini çözer. Ona dünyanın ayıplarını, has-talığını ve ilacını öğretir."

Yezid b. Tevbe rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî bana şöyle dedi : *"Şüphesiz gece vakti geldiği zaman, ben sevinirim. İnsanları görmekten kurtulduğumdan başka bir şey için değil."*

İbnü'l Mübarek rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî şöyle derdi : *"Eğer sen kendini tanıyorsan, senin hakkında söylenen şey sana zarar vermez."*

Domuzun Boynuna Altın Kolye Asmamak, Yoksula Müsamaha Göstermek, Kayırmacılık Zamanı, Süfyan'ın Bazen Ölümü İstemesi, Bir Dostuna Yazdığı Mektup

Abdurrahman b. Abdullah, Süfyan'dan rivâyet ediyor :

"Her düşmanlığın kökünde, alçak, düşük kişilere iyik yapmanın olduğunu gördük."

Ebu Halid, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"Ben namaz kılariken, önümden bir miskin (yoksul) geçtiği zaman, ona aldırmam. Fakat üzerinde güzel elbiselerle biri önümden yürüyerek geçtiği zaman, işte onun peşini bırakmam."*

Mus'ab b. Mâhan, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"Bu zaman, seçkin kişinin zamanıdır, avam kişinin zamanı değil. Şimdi insan kendi has adamlarına bakıyor, diğerlerinden yüz çeviriyor."*

Abdurrahman b. el-Mehdi rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevrî'yi şöyle derken işittim : *"Bana kendi ruhumun çıkmasından daha sevimli bir çıkış yoktur. Şayet benim elimde olsaydı, onu hemen salverirdim."*

Süfyan es-Sevrî'nin bir din kardeşine yazdığı mektup :

"Allah (c.c), bizi ve seni rahmetiyle cehennemden kurtarsın. Sana ve kendime Allah (c.c)'tan korkmayı tavsiye ediyorum. Öğrendikten sonra cahil olmaktan; hakkı gördükten sonra, helak olmaktan; aydınlandıktan sonra, yolu terketmekten; dünya ehlinin, dünyaya olan hırslarına karşı aldanmaktan ve dünya malını toplamaktan seni uyarırım. Çünkü; korku şiddetlidir, tehlike büyüktür, hadise yakındır."

Kendini her şeyden boşa, kalbini boşalt. Sonra gayret et, gayret et! Acele et, acele et! Kaç, kaç! Âhiret seni götürmeden, sen âhirete göç et. Rabbinin elçilerini karşıla, toparlan. İşin bitirilmenden, seninle istediğin şeyin arasına set çekilmeden paçalarını sıval Sana kendime yaptığım öğütleri vermişimdir. Tevfik Allah (c.c)'tandır. Tevfikin anahtarı; dua, niyaz tevazu ve işlediğin kusurlar için pişmanlık duymadır. Bu günlerde ve gecelerde hakkını zayi etme... Bize kendisini tanıtmaya lütfunda bulunan Allah (c.c)'tan bizi ve sizi kendi halimize terketmemesini niyaz ediyorum. Evliyalarına ve sevdiklerine yakınlaştığı gibi bize ve size yakınlaşmasını diliyorum. Amelini bozacak şeyden uzak dur. Amelini ancak riya (gösteriş) bozar. Eğer sende riya yoksa, kendini beğenmen bozar. Sonunda kendinin kalbine bir kardeşinden daha üstün olduğu hissi gelir. Belki sen onun yaptığı doğru ameli yapamayabilirsin. Belki o, Allah (c.c)'ın haram kıldığı şeylerden senden daha çok çekinir ve belki o amelce senden daha temizdir. Eğer, kendini beğeniyorsan, onların seni övmesini arzulamaktan sakın! Onların seni övmesi; amelinden dolayı sana hürmet etmelerini, sana karşı kalplerinde saygı ve itibar duymalarını ve birçok hususta ihtiyaçlarını karşılamalarını arzulamandır. Amelinle âhiretten başka bir şey isteme! Ölümü çok anmak seni dünyadan vazgeçirmeye ve sana âhireti sevdirmeye yeter! Allah'tan yeterince korkmaman ve isyana cüret uzun emelli olmana yeter! Kıyâmet gününde bilip de amel etmeyene hasret ve pişmanlık yeter!"

Süfyan'ın Mal ve Bina Sahibi Olmaya Önem Vermemesi, Kur'an'dan Yavaş Yavaş Faydalanmak, Güzel Dua, Ölümü Düşünmek

Abdullah b. Davud, Süfyan'dan rivâyet ediyor. "Bir bina için asla bir dirhem harcamadım."

Damura, Süfyan'dan rivâyet ediyor :

"Ey Kur'an'ın hâfızları, Kur'an'dan yararlanmada acele etmeyiniz; emelinize doğru yavaş yavaş yürüyünüz.

Ahmed b. Abdullah b. Yunus , Süfyan'dan rivâyet ediyor :

"Allah'ım kurtar, kurtar. Allah'ım, bizi hayra götür. Allah'ım, bize dünyada ve âhirette, afiyet, sıhhat ve selamet ver.

Abdullah b. Yunus rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevri şöyle dedi : *"Bir adam Ömer b. Abd'ülâzîz'e : 'Allah (c.c) senin ömrünü uzatsın! ' dedi. O 'sen bana doğruluk, iyilik, istikamet için dua et ' dedi."*

Yahya b. Darîs, Süfyan'dan rivâyet ediyor : *"Eğer hayvanlar, ölümün hakikatini sizin idrak ettiğiniz gibi idrak etselerdi, onlardan semiz bir hayvan yiyemezsiniz."*

Ebu İsmâ b. Yezid rivâyet ediyor :

"Bazan Süfyan es-Sevri (r.h) tefekkür etmeye başlardı. Birisi onu bu halde gördüğü zaman deli derdi."

el-Eşcaf rivâyet ediyor :

Süfyan'a Ebu Câfer'in hilafetinde, *"Ey Ebu Abdullah, dua eder misin?"* denildi. *"Günahları terketmek, duadır"* dedi.

Ahmed b. Yunus rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevri (r.h) yemek yediği zaman; *"Rızık bize yetiştiren ve bize bol rızık veren Allah (c.c)'a hamd olsun"* derdi.

Süfyan'ın Minnet Altında Kalmama Hususunda ki Marazi Korkusu, İyilikte Önderliği, Öğrettiği İlme Karşılık Hiçbir Şey Almaması

Fudayl b. İyad rivâyet ediyor :

Süfyan es-Sevri (r.h) şöyle dedi : *"Ben su içmek isteyip de, bir adam benden önce davranıp bana su verdiğinde; sanki kaburgalarımın birini kıırdı. Zira ona bu davranışından dolayı verecek bir mükâfat bulamazdım."*

Ebu's-Seriyy anlatıyor :

Fudayl b. İyad'a sormuşlar :

"Zühd ve takvâda senin önderin kimdir?"

Cevap vermiş :

"Süfyan-ı Sevri dir!"

İbni Eymen der ki : *"Ben Süfyan gibi bir adam görmüş de-*

ğilim! Allah bilir o da kendisi gibi birini görmemiştir. Dünya ona yöneldi ama, o dünyayı reddetti!"

el-Belhi anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrîye bir giysi hediye ettim. Fakat onu bana geri verdi. Sordum :

"Ey Ebu Abdullah! Ben senden hadis dinleyen (senden hadis alan, senden hadis isteyen⁽¹⁾ biri değilim ki... Niçin bu hediyeyi geri veriyorsun?"

Süfyan cevap verdi :

"Senin benden hadis dinlemediğini biliyorum. Fakat kardeşin benden hadis alıyor. Bu durumda kardeşine diğerlerinden daha fazla özen gösteririm diye korktum."

Süfyan'ın Halife Tarafından Mumla Aranması, Kendini Muhasebede İlginç Bir Yol, Halkı Bozan ya da Islah Eden İki Zümre, Özlü Bir Öğüt ve Şiirler

Ali b. el-Ca'd anlatıyor :

Emfrü'l-Müminin Harun'un şöyle dediğini duymuştum :

"Kim bana Süfyan'ı gösterir, beni ona götürürse bin dirhemi hak etmiştir."

Ebu Muhammed el-Bağlânî, Abdullah'tan naklediyor :

Bir adam devamlı **Süfyan-ı Sevrî**'yi takip ediyor, onu gözlüyormuş. Süfyan'ın bir tuğla aralığından çıkardığı deri parçasına uzun uzun baktığını görünce orada neler yazdığını merak etmiş. Süfyan gittikten sonra bu deri parçasını yerinden almış. Bir de bakmış ki şöyle bir ifade var :

"Ey Süfyan! Allah Azze ve Celle'nin huzuruna çıkacağın günü düşün!"

Ebu Süfyan el-Muammerî, Süfyan-ı Sevrî'den naklediyor :

"Allah için okuyanlar (kurra) olduğu gibi şeytanın da okuyucuları vardır. Ayrıca iki sınıf vardır ki, onlar düzgün ve salih olun-

(1) Süfyan, hadis dersini hediye veya ücret karşılığında vermiyor, Allah rızası için hadis anlatıyordu. (Çev.)

ca halk da bozulmaz, dürtüst olur. Bunlar; yöneticiler ve kurrâ (din bilginleri)'dir."

Ahmed ez-Zübeyri anlatıyor :

Süfyan'ın bir dostu Süfyan'a gönderdiği mektupta;

"Bana kısa ve özlü öğüt ver." dedi. Süfyan da şu nasihatı yaptı :

"Allah bize dünya ve âhiret afiyeti versin. Kötülüklerin tümünden sakın. Ey kardeş, dünyanın gamı tükenmez. Sevinci ve neşesi ise sürekli değildir. Emel ve kuruntularının sonu yoktur. Sen âhirette kurtuluşa ermek amacıyla nefsin için çalış, çabala! Uyuşukluk edip yavaş davranma, ölüm ansızın gelip çatabilir! Vesselam".

Yahya b. Yeman anlatıyor :

Süfyan devamlı şu beyitleri okurdu :

*"Yepyeni, ebedi güzeli sattılar,
Köhne bir köşeye karşılık.
Ah! Ne hüsrân dolu bir ticaret bu!"*

Muhammed b. Bisr el-Abdi anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'nin şu beyitleri terennüm ettiğini duyardım :

*"Yokolan nesillerden sonra neyi düşünüyorsun?
Eulerini bomboş bırakıp gittiler!
Oysa onlar kralın ziyafetine gidenler,
Yüksek köşklerde oturanlar,
Şerefeli kulelere sahip konak sakinleriydiler.
Fırat'ın suyu yüce dağları aşıp da,
Onların ayaklarına gelirdi.
Ansızın ülkelerinin üzerinden esti rüzgar,
Sanki bir felaket randevusunu bekliyorlardı.
Nimetler ve tüm oyalayıcı eğlenceler
Bir gün kurumuş, tozlu bir yokluğa dönüşecekler!"*

Âlimlerin En Kötü Hale Gelebilmesi, Şöhreti Arzulamak, Kalbin İnziva ile Huzur Buluşu, Süfyan'ın Büyüklüğü

Abdurrahman el-Müstemlî anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'ye sordular :

"En kötü kimdir?"

"Allah affetsin beni... Fesada uğrayan âlimlerdir!" dedi.

Süfyan der ki :

"İyice zelil ve perişan olmayı istemeyeceğimi bilsem, beni hiç tanımayan bir kavmin arasında kalırdım."

Süfyan'dan naklediliyor :

"Kalbimin, Mekke ile Medine arasında garip ve kimsesiz bir kavim içinde kalarak salah bulduğunu gördüm."

Kasım b. Osman ed-Dımaşkî anlatıyor :

Meşhur âbid Yeman b. Muaviye el-Esved'e sordum :

"İbrahim b. Edhem'i gördün mü?" Bu soruma güldü ve;

"Daha büyüğünü gördüm!" dedi. Ben merakla;

"Kim?" diye sordum.

"Süfyan-ı Sevrî!" dedi.

Dua'nın Rahmeti İlâhiyi Çekmesi, Elbiseye, Az Yemeye Dâir Öğütler ve Kimseye Muhtaç Olmamak

Hasan b. Abdurrahman, hocasından, o da Süfyan'dan naklediyor :

"Allah bir kulunun ihtiyacını, çok yalvarıp yakardığı bir anda giderdi."

Süfyan der ki :

"Örtü ve elbise sağlıktır, nimettir."

Osman b. Zâide anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî bana şöyle yazdı :

"Bedeninin sağlıklı, uykunun da az olmasını istiyorsan, az ye!"

el-Asmaî anlatıyor :

Duyduğuma göre, **Süfyan-ı Sevrî** kahvaltı ve akşam yemeğini iki parça ekmekle yaparmış. Bir dilenci geldiğinde de ekmeğinin yarısını ona verirmiş.

Said b. Sıdka Ebu Mühelhil anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî elimden tuttu, beraberce, halkın geçtiği yolun uzak bir köşesinde oturduk. **Süfyan** ağladı ve anlattı :

"Ey Mühelhil! Bu zamanda elden geldiğince hiç kimseye yanaşma! Derdin, âhirete nasıl hazırlanacağın konusunda olsun. Şu yöneticilerin huzurundan kaç! İhtiyacını Allah'tan iste! Senden bir şey talep ettiklerinde, sana danıştıklarında, Allah'tan kork! İnsanlara muhtaç olma!"

Tanınmamak Üzerine Değişler ve Yakînî İmanın Tezahürü

Abdullah b. Merzuk anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'ye sordum :

"Nereye yerleşeyim istersin?"

"Zahra'nın bir nahiyesine! Zira orada kimse tanımaz seni" dedi.

Half b. İsmail el-Berzânî, **Süfyan-ı Sevrî'den** naklediyor :

"İnsanların senin hakkında bilgileri az olsun ki, gıybetin de fazla yapılmasın!"

Muemmil b. İsmail anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî bir adama sordu *"Söyle bakalım! Tanıdığın ya da tanımadıkların içinde sana kötü ve hoşuna gitmeyen haberleri ulaşan var mı?"* Adam; *"Evet, tanıdıklarım var!"* deyince **Süfyan**;

"İşte böyle tanıdıklar ne kadar az olursa, senin açısından o ka-

dar güzel ve hayırlı olur." dedi.

Muhammed b. Yusuf el-Feryâbî anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'ye dedim ki :

"Sen gece uyurken bile, insanların senden bahsettiğini görüyorsun."

Süfyan bana baktı;

"Sus! Bu işin özü takvadır! Şöhret değildir!" dedi.

Süfyan der ki :

"Yakın; senin başına gelen hiçbir olayda mevlânı itham etmemen, onu suçlu görmemen demektir."

Süfyan'ın, Kadın Derviş Binti Ummi Hassan'la Yaptığı Konuşma

Muhammed b. Yusuf el-Feryâbî, Süfyan-ı Sevrî'den naklediyor :

Binti Ummi Hassan el-Esedîyye'nin yanına geldim. Alnında parlak bir secde izi vardı. Bu iz apaçıktı.

Ona dedim ki :

"Ey Ummu Hassan'ın kızı! Abdullah b. Şihab b. Abdullah'a gitsen, ona bir dilekçe ile durumunu bildirsen iyi olmaz mı? Böylece o malının zekatından biraz verir sana, şu gördüğüm perişan halden kurtulursun?"

Bu sözüm üzerine attığı düğümü bir kenara bıraktı, ben elime aldım. Bana kızgın bir eda ile :

"Ey Süfyan! Sana karşı kalbimde büyük bir rüchan (saygı, meyil) vardı. Ama şimdi Allah (c.c) tümünü giderdi içimden! Ey Süfyan! Dünyayı hakiki sahibi olmayan birinden isteyeyim diyorsun bana ha? İzzetin ve celaline andolsun ki, şu dünyayı Rab Teâlâ'dan bile istemeye utanıyorum. Halbuki sahibi O'dur".

Süfyan anlatıyor :

Gece olduğunda Binti Ummi Hassan'ın kendine ait bir kuytu mihraba girdiğini ve kapısını kapattığını gördüm. O esnada şöyle

nida ediyordu :

"Ya İlahî! Tüm sevgililer, mâşukuyla başbaşa kaldı. Bense seninle başbaşayım ey mahbub! Sana isyan eden kulu sokacağın zindan cehennem değil midir? Ve onun çekeceği azap, ateş olmayacak mı?"

Süfyan anlatıyor :

Üç gün sonra yanına geldim. Açlık iyice tesir etmişti. Yüzünden belli oluyordu. Konuştum :

"Ey Ummu Hassan'ın kızı! Herhalde sana, Musa ve Hızır (a.s) kadar sabır verilmedi! Onlar dahi bir köy halkından yemek istemişlerdi." dedim.

Binti Ummi Hassan bana baktı :

"Ey Süfyan! 'Elhamdülillah' de!" dedi.

"Elhamdülillah!" dedim.

"Şimdi Rab Teâlâ'yı şükran ile andın mı?" dedi.

"Evet!" dedim.

"Tamam, o zaman O'na şükretmeyi bildiğin için de Allah'a şükretmen gerekir. Yine şükür gerekir. Bu hiç bitmez böyle!" dedi.

"Vallahi ilmim bu cevaba karşı aciz kaldı. Dilim tutuldu. Rab Teâlâ'nın bir nimetini bildiğim anda şükretmeliyim. Nimetin kadri bilerek şükrettiğim için bu sefer yine şükretmeliyim."

Ayağa kalktım. Çıkmaya hazırlanıyordum. **Binti Ummi Hassan** şöyle dedi :

"Ey Süfyan! İnsanın ameliyle öğünmesi, cahillik olarak yeterde artar bile! İnsana ilim olarak Allah'tan korkması yeter! Şunu iyi bilesin! Kalpler, tüm dertleri ve gayretleri tek dert, tek gayret haline getirmediğçe, Allah aşkıyla dolmadıkça kir ve pastan kurtulup temizlenemez!"

Süfyan sözünü şöyle bitiriyor :

"Allah için, kendimin ne kadar âciz olduğunu anladım."

"Lâ Havle" nin Anlamı, 'Dünya' Kelimesinin Yorumu ve Hediye Alırken Dahi Titiz Olanlar

Süfyan der ki :

"La havle velâ kuvvete illâ billâh, demek ne demektir biliyor musunuz? Sadece sen izin verirsen verir tüm yaratıklar! Sadece sen korursan koruyabilirler anlamına gelir."

Süfyan der ki :

"Dünya, alçak ve aşağılık olduğu için bu ismi aldı. Mal da sahibini saptırıp meylettirdiği için 'mal' ismini aldı"⁽¹⁾

Süfyan'dan naklediliyor :

"Öyle insanlar vardır ki, insanları helal rızka çağırırlar fakat helal bile olsa kendilerine bir şey sunulduğunda; 'Bize zarar verebilir bu hediye' diyerek kabul etmezlerdi."

Süfyan'ın Ali b. Hasan'a Verdiği Vaaz

Mübarek Ebu Hammâd anlatıyor :

**Süfyan-ı Sevrî'nin, Ali b. Hasan'a şöyle öğüt verdiğini duy-
dum :**

"Ey kardeş! İlmî, amel etmek için istel Bilginlere hava basmak, sefihlerle çekişmek, zenginleri yolmak ve fakirleri kullanmak için ilim öğrenme! Çünkü öğrendiğin ilimden, amel ettiklerin senin hayrındır. Zayi ettiğin ilim ise aleyhinedir."

Vallahu a'lem (doğrusunu Allah bilir). Bize kadar gelen haberlerde şöyle geçiyor : 'zamanımızda hayrı arayan, garip ve kimse-siz kalır'.

Rabbinin yolunda dosdoğru ol! Allah'a yabancı olma. Sen doğru olunca, senin mevlan, senin yardımcın Allah olur, Cebrail olur, salih müminler olur.

(1) Dünya'nın "denâ = aşağı oldu" fiilinde, malın "mâle = meyletti" fiilinden geldiğini ima ediyor. (Çev.)

Sen kendi kusurlarını düşün! Başkasının ayıplarını araştıрма! Ahiretini gözardı ederek geçirdiğin ömrünü düşünerek üzü! Sırtına aldığın onca fani yükü atabilmek için ağla! İyilikten ve iyi insanlardan uzak durma! Zira onlar sana herkesten daha yakındırlar, herkesten daha faydalıdırlar. Cahillerden uzak dur. Zira Allahın koruduğu dışında onlara komşu olanlar günden güne kurtulamazlar. Seni unutmayanı sen de unutma! Tek başınayken de Allah'ı unutma, başkalarının yanında da Allah'ı hatırla! O seni her an gözetler. Sana şah damarından daha yakın olan Allah'ın yanında günden güne utan ve sakın! Kendinin küçüklüğünü ve Rabba Muhtaç olduğunu iyi bil, kendine acı! Sana kimse acımaz! Sen bugün hayattasın! Yarınla değilsin. Bilemezsin ne olacağını! Ölüm ansızın gelebilir, cahillerin gafletine dalma. Ağla kendine! Akıllıysan, gülmeye yol olmadığını bilirsin!"

Ağlamanın Çeşitleri, İlim-Amel Bölünmezliği, Ölümü İsteyenin Ölümsüzlük Duygusu, Yaşamak Hakkında Bir Dosta Öğütler, Kibirden Kaçmak ve Sultandan Dilenmeyip Yorucu da Olsa Çalışmak

Ebu İshak el-Fizârî, Süfyan-ı Sevrî'den naklediyor :

"Ağlamak on türlüdür. Dokuzu Allah'tan gayri şeyler için, biri Allah için. Ağlayabilsen, bu bile çok gelir!"

Süfyan'dan naklediliyor :

"İlim, amel için istenir. Amel ediyorum diyerek ilim talebinden vazgeçme! İlim elde ediyorum diyerek de amelden vazgeçme!"

Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan-ı Sevrî'den naklediyor :

"Eğer canım, kendi elimde olsaydı hemen salardım. Yeryüzünde, kendi nefsimin çıkıp gitmesi kadar güzel bir şey olamaz. Hiç kimsenin ölümünü kendi ölümüne tercih edemem."

Abdülaziz b. Ebi Osman, Süfyan'dan şu öğütleri naklediyor:

"Orta halli bir yaşam sür! Azgın ve zorba insanlara benzeme! Yiyecek, içecek ve giyecekte israf etme! Danıştığın insanlar, Allah'tan korkan, emanete hiyanet etmeyen muttaki kişiler olsun!"

Fudayl b. Muhelhil anlatıyor :

Süfyan bana sordu :

"Kurtuluş nerede?"

"Bilmemende, tanımamanda!" dedim.

"Bu olacak iş değil, ama selamet bildiğinden dolayı kibre kapılmamandadır" dedi.

İbnü'l-Velid anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî ile beraber gezerdim, dili hiç boş durmaz, daima iyiliği söyler, kötülükten sakındırırdı.

Kadid b. Nasr anlatıyor :

Medine'ye vardım. Süfyan-ı Sevrî'nin sohbet halkasını gördüm. Geldim oturdum. Bazıları Süfyan'a;

"Ey Ebu Abdullah, şu adam Nasr b. Seyyar⁽¹⁾'ın oğludur!" dediler. Süfyan bana baktı :

"Babanı görmüştüm senin" dedi.

Ben merakla :

"Nerede?" dedim.

Süfyan;

"Horasan'da görmüştüm. Birisi nezdinde hakkım vardı. (kendimi işçi olarak kiraya vermiştim) Hamallarla beraber çalıştım. borcumu ödedim." dedi.

Süfyan'ın 'Zikrullah'ı Namaz Olarak Yorumlaması, İnsanın Daima Meleklerin Murâkabesi Altında Oluşu, İblis'in Belini Büken Söz, Zühd'ün Anlamı, Zannın Kısımları, Âileye Bakmanın Gereği

Süfyan,

"Onları ne ticaret ne de alış veriş, Allahı anmaktan alıkoyamaz..⁽²⁾ âyetinin tefsirini şöyle yaptı.

(1) Nasr b. Seyyar : Emevilerin Horasan valisiydi. Abbasilere yenik düştü. (Çev.)

(2) Nur, 37..

"Yani daima beş vakit namazı cemaatle kılarlar, alışveriş ve ticaret yaptıkları halde."

Mutarıf b. Mazin, Süfyan'dan naklediyor :

"İki melek, kalbe düğümlenen iyilik ve kötülüğün kokusunu anında hissedebilirler."

Süfyan'dan naklediliyor :

"Güneş batıdan doğduğunda melekler, hesap defterlerini dü-rer, kalemeleri kaldırır."

Süfyan'dan naklediliyor :

"İblisin belini 'la ilâhe illallah' sözü kadar bükabilen başka bir söz yoktur. 'Elhamdülillah' kelimesi kadar da sevapları kat kat artıran başka bir kelime yoktur."

Abdurrezzak anlatıyor :

Süfyan'a soruldu : "Zühd nedir?"

Süfyan; "Makam ve mevkiden düşebilmektir." (1) dedi.

Süfyan der ki :

"Zan iki kısımdır. Birinde günah vardır, diğerinde yoktur. Günah kazandıran zan, dile getirilen söylenen zandır. Günah olmayan zan ise, dile getirilemeyen, sadece zihinde kalan zandır."

Suayb b. Harb anlatıyor :

Süfyan'a sordum :

"Söyle bakalım, bir adam işi icabı cemaatle namazı kılamıyor. Zira kazandığı bir dirhemle kendine ve ailesine nafaka temin etmeye çalışıyor. Bu adam dört kuruş kazanacak kadar az çalışırsa, cemaatle namaz kılabiliyor, fakat ne kendine ne de ailesine yiyecek sağlayamıyor. Ne yapması gerekir?"

Süfyan şu cevabı verdi :

"O adam tek başına namazını kılar. Bir dirhem kazanır ve ailesine bakar!"

(1) Makam ve mevki hürsü, dünyevî amaçlar için olabileceği gibi, uhrevî amaçlar içinde olabilir. Gerçek bir zâhid bu ikisine de meyketmez, yalnız Allah rızasını hedefler. (Çev.)

Günah'ın İbadete Tesiri, Kalbin Namazla Bütünleşmesi, Yakını İmanın Kalbe Yerleşmesi, İsraftan Uzak Az Parayla Yaşanacak Bir Yer Aramak, Helal ve Haram'da Titizlik

Süfyan'dan naklediliyor :

"İşlediğim bir günahı onbeş ay gece namazına kalkmadım."

Ebu Zeyd anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'yi gördüm. Beytullah'ı tavaf etti, Makam-ı İbrahim'in arkasında iki rekat namaz kıldı, başını göğe kaldırdı ve ansızın bayıldı. O sırada bir köle gitti, zemzem suyu getirdi Süfyan'ın üzerine döktü. Süfyan ayılmıştı.

Bu olayı Ebu Süleyman'a anlattım. Şöyle dedi :

"Göge başını kaldırıp baktığı için bayılmadı, onu altüst eden; düşüncesi idi, içinde taşıdığı idi."

Müzâhim b. Züfer anlatıyor :

Süfyan bize akşam namazını kıldırdı. *"İyyâkena'budu ve iyya ke nestatn"* âyetine gelince ağlamaya başladı. Durdu, tekrar başa döndü ve *"Elhamdülillahi Rabbilâlemtn"* dedi.

Süfyan der ki :

"Eğer yakın gerektiği gibi kalbe yerleşseydi, İnsan (ya da kalp) cennete özlemle veya cehennem korkusuyla sevinçten ya da kederden, kanatlanıp uçardı!"

Süfyan der ki :

"Size ucuz bir yerin haberi ulaştığında hemen oraya göçün! Çünkü böyle yapmanız hem dininizi selamete erdirtir, hem de başhalarınızın size olan ithamını azaltır."

Süfyan'dan naklediliyor :

"Eğer âbid bir insan olmak istiyorsan, buğdaydan dahi sakın."

Süfyan'daki Ölüm Arzusu, Bildiğiyle Amel Edışı, Takva Sahibi Bilginlerin Gidişinden Dem Vurması, 'Âl-i Muhammed' terimini 'Ümmet' Olarak Tefsir Edışı, Dünyanın Çoğunu 'Kır' Sayması ve Borcun Ödenmesine Verdiği Önem

Abdurrâzık anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî tasalandığında, kendini **Vüheyb b. Verd'in** yanına atardı. Ona şöyle sorardı.

"Ey Ebu Ümeyye! Hiç ölümü isteyen birini gördün mü?"

"Bana sorarsan, hayır ben ölümü temenni etmem (öyle birini de görmedim)" derdi, **Ebu Ümeyye**.

Süfyan ise;

"Ama ben, şu an ölmek isterdim!" derdi.

Müemmil der ki :

"İlmiyle amel eden hiçbir âlim görmedim, Süfyan'dan gayrı."

Süfyan'dan naklediliyor :

"İlim ehli ve vera sahibi insanlar gitti. Kime hevasından ötürü muhalif olduysam, sonunda bana kızgın olduğunu gördüm."

el-Hammâni anlatıyor :

Süfyan'a; *"Âl-i Muhammed kimdir?"* diye sordum *"Muhammed Ümmetidir"* cevabını verdi.

Süfyan-ı Sevrî diyor ki :

"Dünyanın çoğu, görebilenin gözünde kir ve pisliktir."

Davud b. Yahya anlatıyor : **Süfyan'a** soruldu :

"Borcu olan adam et yiyebilir mi?"

Süfyan cevap verdi :

"Hayır! Yiyemez!"

Fazla Dünyalığın İnsanda Tasaya ve Buhrana Yolaçması, Önce Farzları Edâ Etmenin Önemi, Dünyanın Hayırlı Olan Yanı, Süfyan'ın Sürekli 'Kurtar Beni' Diye Niyaz Edışı ve Çakıl Taşlarını Hükümdar ve Bakan Koltuklarına Tercih Edışı

Süfyan'dan naklediliyor :

"Bir kimseye ne kadar dünyalık verilmişse, onun misli kadar da hüzüne boğulur."

İshak b. Half anlatıyor : Süfyan, meclisine katılan bir gence sordu :

"Allah'tan hakkıyla korkmak ister misin?"

"Evet!" dedi genç. Süfyan;

"Sen ahmaksın! Eğer Allah'tan hakkıyla korksaydın, farzları eda ederdin!" dedi.

Kuteybe b. Said der ki :

"Eğer Süfyan olmasa, vera yeryüzünden kalkardı (ölürdü)"

Süfyan der ki:

"Sizin için dünyanın hayırlı olan yanı, henüz imtihan edilmediğiniz kısmıdır. Eğer imtihan olunduysanız, bu sefer elinizden çıkan dünyalık sizin hesabınıza en faydalı olandır."

Usâme der ki :

Süfyan-ı Sevri'yi gören, onun batmakta olan bir gemideki yolcuya benzediğini sanabilirdi. O devamlı "Ya Rab! Kurtar! Kurtar!" derdi.

Sa'd b. İbrahim, babasından naklediyor :

Süfyan-ı Sevri ile Mescidi Haram'daydık. Bir öbek çakıltaşı topladı, tizerine oturdu ve şöyle dedi :

"Ey İbrahim! Şu oturak onların koltuklarından daha hayırlı-

dır."

Süfyan'ın Gözleri Görmeyen Bir Dostuna Yaptığı Tavsiye, Bayram ve Şenlik Günlerinde Harama Bakmaktan Sakınmak, Müminin Vefatının, Çocuğun Doğumuna Benzemesi, Şöhretten Sakınmak, Yolculukta Dahi Cömert Olabilmek, Hatalı Olsalar da Müminleri 'Kâfir' Diye Yargılamamak, Bidatçıyı İmam Yapmamak ve Bidatten Sakınmak

Abdullah b. Sindî anlatıyor :

Mübarek b. Said, dostu olan Süfyan'a yazdığı mektupta, gözlerinin artık göremediğini anlattı, bundan şikayetçi oldu. Süfyan ise şu cevabı verdi : *"Âilene iyi davran! Fakat ölümü hiç unutma! Vesselam"*

Vekî anlatıyor : Bayram günü Süfyan'la beraber dışarı çıktık. Süfyan;

"Bu gün ilk yapmamız gereken, gözlerimizi haramdan sakındırmaktır" dedi.

Süfyan der ki :

"Müminin dünyadan çıkıp âhirete gitmesi, çocuğun ana karından çıkıp dünya havasını teneffüs etmesine benzer."

Süfyan, İbnü'l-Mübarek'e dedi ki :

"Şöhretten sakın! Zira bana kim gelmişse beni mutlaka şöhretten sakındırmıştır."

el-Feryâbî anlatıyor :

"Süfyan-ı Sevrî Beytü'l-Makdis'e geldi. Üç gün kaldı ve Rahmet Kapısı'nda namaz kıldı. Davud (a.s) mihrabı yanında da dua etti, daha sonra Askalan'da kırk gün nöbet tuttu. Ben Askalan'dan Medine'ye kadar Süfyan'a yol arkadaşlığı ettim. Hep birlikte yemeklerimizi çıkardığımızda o kendi nafakasını başka bir adama verirdi, herkese dağıtsın diye. Soframızı serdiğimizde, kim istemişse ona mutlaka birşeyler verirdi. Nihayet önünde hiçbir şey kalmazdı."

Süfyan der ki : *"İnsanlar benim nezdimde mümin ve müslimdirler, ama onların Allah indinde nasıl olduklarını bilemem."*

Ahmed b. Abdullah b. Yunus anlatıyor :

Bir adam Süfyan'a sordu :

"Mutezili olan adamın arkasında namaz kılayım mı?" Süfyan cevap verdi :

"Öyle biri ancak hiçbir imamın bulunmadığı bir köyde imamlık yapabilir! Böyle adamları öne geçirmeyin, arkalarında namaz kılmayın!"

Süfyan böyle söylerken bağırıyordu.

Süfyan der ki :

"Bidat, iblis için günahattan daha güzeldir. (günahattan dönülür, tevbe edilir ama bidattan kolay kolay dönülemez.)"

Ölünün Ardından Akıllıların Söylediğine Bakmak, Süfyan'ın Ebu Bekir, Ömer ve Ali (r.a)'yi Bir Tutarak Böyle Yapmayanları Uyarması, Verdiği Öğütlerde Devamlı Yöneticinin Kölesi Olmaktan Sakındırması ve İslâm'ın Herkese Hitabeden Evrensel Bir Din Oluşu

Süfyan der ki : *"Ölen biri anıldığında milletin ne dediğine bakma! İlim ve akıl ehlinin neler söylediğine bak!"*

Abdulvehhab el-Halebi anlatıyor : Beytullah'ı tavaf ediyorduk. **Süfyan'a** sordum :

"Bir adam Ebu Bekir ve Ömer'i seviyor. ama Ali'nin sevgisinde, diğerlerinde bulamadığı bir şey buluyor?"

Süfyan;

"Bu adamda hastalık vardır. Hemen şifasını bulması gerekir." dedi.

Süfyan der ki :

"Ali'yi Ebubekir ve Ömer'den önde tutan, ikisinin de hakkını yediği gibi, Ali'nin, Muhacirlerin ve Ensar'ın da hakkını yemiş olur."

Ahmed b. Yunus der ki :

Bir adam **Süfyan'dan** öğüt istedi.

Süfyan da şu öğüdü verdi :

"Kendi nefesine uymaktan sakın! Kin ve nefretten sakın! Sultana (yöneticiye) yakınlaşmaktan sakın!"

Mübarek b. Said anlatıyor :

Süfyan'a sordular :

"Ey Ebu Abdullah! Bir grup insan hâlâ İslâm'ı soruyor, İslâm nedir?" Süfyan;

"Çarşıya çıktığında bir hammala sor! O sana ne diyorsa İslâm odur." cevabını verdi.

Süfyan'ın Siyaset, İtikat, Fırkalar ve Bir Bilene Danışmak Anlamına Gelen "Sahih Taklid"e Dâir Temel Görüşleri, İmanın Anlaşılabilirliği, Kıraat, Saygı, İbadet, İsyan ve Sevginin Nasıl Olması Gerektiği, İnsanın Serli ya da İyi Olmasında Ölçü, Ali'nin Haklılığı ve Beş Adil İmama Dâir Bir Rivayet

Süfyan-ı Sevrî der ki :

"Biz şiddet ve terörü işittiğimizde sakınır ve korkar, şefkat ve yumuşaklığı gördüğümüzde ümitleniriz. Ehli kible için de rahmeti ümid ederiz. Ölenler hakkında tartışma yapmaz, hüküm vermez. Dirileri de hesaba çekmeyiz. Bilmediğimiz şeyi bilene havale ederiz. Onların görüşü karşısında kendi reyimizi itham edebiliriz! (kendi görüşümüze kapılmayız)"⁽¹⁾

Süfyan der ki :

"Hamalların, evdeki kadınların ve mektep çocuklarının imanı gibi iman ediniz! İnandık deyip amel ediniz."

Kabisa naklediyor :

Süfyan şöyle dedi :

"Kur'an Kıraatı, ancak zühdle düzgün ve doğru olur. Dirilere ancak, ölülelere saygı duyduğun kadar saygı duy! İtaat (ibadet) esnasında zelil ol! Allah'a isyan edildiğindeyse cesur ve isyankar ol! İnsanları amellerine göre sev!"

(1) Bu cümleler Süfyan-ı Sevrî'nin fırka ve şahıslara dair itikadi görüşlerinin toplamıdır diyebiliriz. (Çev.)

Süfyan der ki :

"Şöyle derlerdi; bir insan, içi dışından daha güzel ve faziletli ise, o zaman erdemli sayılır. İçi dışından şerli olan ise zalimdir."

Süfyan der ki :

"Ali kiminle savaştıysa, savaştığı kimselerden daha haklıydı."

Süfyan der ki :

"İmamlar beştir. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer b. Abdülaziz!"

Süfyan'ın; Söz, Amel ve Niyetin Doğruluğunu Sünnet'e Bağlaması, İtikadi Olarak İman ve İslamı Bir Görmesi, Sünnet Ehline Önem Verişi, 'Bidatçıyı Uyarın' Demesi ve Kadere Getirdiği Yorum

Süfyan der ki :

"Söz, ancak amelle mustakim olur! Söz ve amel ise sadece niyetle düzgün olur. Söz, amel ve niyet ancak sünnete uyularak dosdoğru olur?"

Süfyan der ki :

"Kim bir bidat duyarsa, arkadaşlarına bunu aktarmasın. Onların kalplerini bulandırmasın!"

Süfyan şöyle dedi.

"İman ve İslâm birdir!" Sonra da şu âyeti okudu : *"Oradaki müminleri çıkardık. Zaten orada müslümanlara ait bir tek evden başka (ev) bulamadık",*⁽¹⁾.

Yusuf b. Esbat anlatıyor :

Süfyan şu öğüdünü verdi :

"Ey Yusuf! Sana doğudan bir sahib-i sünnet (sünnete sarılan)

(1) Zâriyat, 36-37. Bu husus bazılarına göre farklıdır. İman bizim anladığımız şekliyle içten inanmak, tasdik etmek, İslâm ise dış görünümü itibarıyla müslüman gözükmektedir diyen alimler vardır. Yani aradaki ilişki umum husus ilişkisidir deniliyor. Bu ikinci ve daha çok tarafları olan görüşün dayanağı Hucurat sûresindeki ayırımdır. Bkz: Hucurat, 14. (Çev.)

geldiğinde ona selam yolla! Batıdaki başka bir sahibi sünnetten selam geldiğinde de selamını al. Zira sünnet ve cemaat ehli çok azalmıştır."

Süfyan der ki :

"Bir kişiyi Allah için seviyorsan, o adam bir bidat çıkardığında ona kızmalı, uyarmalısın! Böyle yapmıyorsan, senin sevgin Allah için değildir!"

Abdülvahid, Süfyan'dan bildiriyor :

"O⁽¹⁾ ancak bir seçim ya da imtihan veya cezadır."

Süfyan'ın bu sözünü Mahmud'a anlattım. Bu konuyu tartıştık. Ben şöyle dedim :

"Bir seçim ise mutlaka razı olunması gerekir. Bir imtihansa sabretmelidir. Ceza ise tevbe etmek gerekir."

Süfyan'ın Ali b. Hasan'a Verdiği Öğütler

Mübarek Ebu Hammâd naklediyor :

Süfyan-ı Sevrî'nin Ali b. el-Hasan'a şöyle öğüt verdiğini işittim :

"Bil ki sünnet iki kısımdır. Birinci kısım sünneti uygulamak hidâyete, terketmek ise dalâlete götürür. İkinci kısmı ise, uygulanması hidâyete götürse de, terkedilmesi insanın sapıklığına vesile olmaz. Allah (c.c), farz olan ibadetler yerine getirilmeden nâfileleri kabul etmez. Allah'ın geceye tahsis ettiği bir hakkı (farızası) vardır. O farızayı gündüz kabul etmez. Gündüze has kıldığı bir farızasını da gece kabul etmez. Allah Teâlâ kıyâmette kulunu farz kılınan şeylerden ötürü sorguya çekecektir. Eğer bunlar eksiksiz olarak yapılmışsa, Rab Teâlâ bu kulun tüm farz ve nâfilelerini kabul edecektir. Eğer kul farzları eda etmemişse, nâfileler farzlara eklenecektir. Bundan sonra Allah (c.c) dilerse affeder, dilerse azab eder."

En önemli farz, haramdan ve zulümden geri durmaktır. Rab Teâlâ kitabında şöyle buyuruyor :

'Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar ara-

(1) Burada "O" zamiri, kadere veya dünya yaşamına işaret etmektedir. (Çev.)

sında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah iştir ve görür ⁽¹⁾

'Kendinize azık edininiz, şüphe yok ki azığın en iyisi Allah korkusudur' ⁽²⁾

Burada takvâdan (Allah korkusundan) maksat, zulümünden uzat durmak ve azgınlıktan Allah'a sığınmaktır.

Ey kardeş! Allah'tan kork! doğru söyleyen bir dile, halis bir niyete ve içinde hile, nifak bulunmayan güzel davranışlara sahip ol! Çünkü sen Allah'ı göremesen de, o seni görmektedir. Nerede olursan ol, o senin yanındadır. Tüm işlerinden haberdardır. O'nu acze düşüremezsin Kim Allah'a oyun oynamaya kalkarsa, Allah onu kazdığı kuyuya düşürür. Bir de bakar ki hiç farkında olmadan imanı da gitmiş!

Hiçbir müslümâna tuzak kurma. Zira entrika ancak ehline zarar verir. Hiç bir müminin hakkını gasbetme!

Allah (c.c) buyuruyor ki :

'Ey İnsanlar! Geçici dünya hayatında yaptığınız taşkınlık aleyhinizedir.'⁽³⁾

Hiçbir mümini aldatma! Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor :

'Bir mümini aldatan, tüm müminlerin emanından (güvencesinden) uzak olmuştur.'

Hiçbir mümini aldatma! Yoksa kalbinde nifak tohumu filiz verir. Haset etme! Gıybet yapma! Tüm iyiliklerin yanar. Bazı fakihler gıybetten sonra abdest alırlarmış, onu abdesti bozan bir şey gibi gördükleri için. İçini güzel eyle ki, Allah da senin dışını, hal ve hareketlerini düzgün etsin! Sen Allah ile kendi aranı güzel tutarsan, Allah da seninle insanların arasını düzeltir. Sen âhiretin için amel edersen, Allah senin dünyana kefil olur!

Dünyanı âhiretin için sat! Böylece hem dünyadan hem de âhiretten kârlı çıkarsın! Sakın ha âhiretini dünyanın için satma, yoksa ikisini de kaybedersin!"

(1) Nisa, 58.

(2) Hac, 198. Süfyan'ın da belirttiği gibi en önemli farz haramdan ve zulümünden geri durmaktır. Zaman gelmiş, canalcı meseleler çözüm beklerken ferî sorular gündemi işgal etmiştir. Bu yüzden kavramların tashih edilmesi şarttır. (Çev.)

(3) Yunus, 23.

Evzâî'nin Süfyan'ı Övmesi, Câhil Âbid ve Amelsiz Günahkâr Âlimin Yaptığı Kötülük, Bedende Denge, Kızgınlığı Yutmak, Çok Gülmemek ve Şöhretin Bıktırıcılığına Dâir

Evzâî diyor ki : İbnî Avn ve Süfyan-ı Sevrî vefat ettikten sonra, derece bakımından artık tüm insanlar bir oldu (aynı seviyede sayılabilirlerdi. Zira bu ikisi diğer insanlardan mânen çok üstündüler).

Süfyan şöyle derdi :

"Cahil âbid ve facir âlimin fitnesinden Allah'a sığınırız. Çünkü bunların fitnesi herkese etki eder."

Süfyan der ki :

"Şişmanlıktan kaçınınız. Zira göbek şişirmek kalbi katılaştırır. Kızgınlığınızı yutunuz. Çok gülmeyiniz. Zira çok gülmek kalbi öldürür."

Süfyan'dan naklediliyor :

"İnsanların bir adama doğru koşup etrafını çevirdiklerini gördüğümde o adama gıpta ile bakardım. Zaman geldi ben de bu imtihana yakalandım. Bu sefer herkesten kurtulmayı candan arzular oldum."

Erdemlilerin Hayatını Dinleyip Ağlayabilmek, Süfyan'ın Allah Rızası İçin İlim Arayanlara Gösterdiği Yakınlık ve İnsanları Zor Zamanlar İçin Uyarması

Süfyan-ı Sevrî anlatıyor :

Bir gün Said b. Müseyyeb et-Taifi ile yanyana oturup konuşuyorduk. Said ağlamaya başladı. Haline acıdım ve sordum :

"Ey Said niçin ağlıyorsun? Sana cennet ehlini anlattım beni dinledin?"

Said;

"Hayırlı insanların menkıbelerini anlatınca onlardan ne kadar uzak olduğumu gördüm!" dedi.

Muhammed b. Yezîd el-Huneysî anlatıyor :

Bir adam Süfyan'a;

"Keşke bunca ilmini yaysan ve bu ilim vesilesiyle pek çok kula faydalı olmayı isteseydin Allah'tan... Böylece büyük sevap kazanırdın!" dedi.

Süfyan şöyle dedi :

"Eğer birinin çıkıp sadece Allah rızası için bu ilmi taleb edeceğini bilsem, böyle birini görsem kendim giderdim adamın evine. Ona bildiğim her şeyi aktarırdım. İlmimin ona faydalı olmasını Allah'tan niyaz ederdim!"

Süfyan der ki :

"Öyle bir zaman gelecek ki, insanların kalpleri, dünya tutkusuyla dolacak, Alah korkusuna bir damla dahi yer bulunmayacak bu kalplerde!"

Allah'tan Merhamet Uman Bir Günahkârın, Cennet'i Tapulu Malı Zanneden Bir Âbiddeden Daha Üstün Oluşu, Yönetici Olmanın Getirdiği Handikaplar, Zalime Nefretle Bakabilmek ve Süfyan'ın Devrindeki Muhafız ve Bekçileri Sevme-mesi

Süfyan der ki :

"Allah'ın rahmetini uman bir günahkar, kendi ameli sayesinde Allah indine erişeceğini sanan âbiddeden daha yakındır Allah'a"

Süfyan der ki :

"Zühd ve takvânın riyaset (başkanlık) esnasında azaldığı kadar azaldığını hiç bilmem! Adama bakarsın, yemede, içmede mal ve giyside tam bir kanaatkâr zâhid örneği sergiler. Bir de riyâsete atılınca görürsün. Elindekini pençesiyle sımsıkı tutar ve azgın kesilir."

Abdurrahman b. Abdullah, Süfyan-ı Sevrî'den naklediyor:

"Zalimin yüzüne bakmak günahdır. Sapkın ve saptırıcı önderlere bakıp onlara boyun eğmeyiniz. Ancak kalplerinizde kin ve nefret taşıyarak bakmanız müstesna! Yoksa tüm amelleriniz boşa gider, heba olur."

Ebu Şihab anlatıyor :

Bir gece Süfyan-ı Sevrî ile beraberdim. Uzaktan bir ateş gördü.

"Bu nedir?" diye sordu.

"Zaptiyelerin yaktığı ateştir" dedim. Bu cevabı alınca bana;

"Hemen başka bir yoldan götür bizi! Onların ne ateşiyle ne de ışıyla aydınlanalım!" dedi. ⁽¹⁾

Süfyan'ın Kralları Uyarması "Denize Girildiğinde Elbisenin Kuru Kalmasının İmkânsızlığı" İstemediği Halifeye Bîat Etmekten Kurtulması ve Zalime Yanaşan Bilgine Nefret Duyması

Atâ b. Müslim naklediyor :

el-Mehdî halife olduğunda Süfyan'ı huzuruna çağırdı. Süfyan geldiğinde ona mührünü verdi ve;

"Ey Ebu Abdullah! Bu benim mührümdür. Al bunu ve ümmet içerisinde Kitab ve Sünnet'le amel et!" dedi.

Süfyan mührü aldı;

"Bir çift söze izin var mı?" dedi.

Halife;

"Evet" dedi. Süfyan;

"Ama kanımın ve canımın heder olmaması ahdiyle konuşurum?" deyince Halife;

"Tamam. Sen benim emanım altındasın" dedi. Bunun üzerine Süfyan şöyle dedi :

"Ben sana gelmek istemedikçe beni çağırma! Senden bir şey istemiyorsam bana bir şey verme!"

Halife bu söze çok kızdı. Süfyan'a kıymak için emir vermeye hazırlandıysa da kâtip ;

(1) Bu tür ifadeler, yönetimin adaletli davranmadığı devirlerde ulemanın onlara karşı takındığı tavrı göstermektedir. (Çev.)

"Siz, Süfyan'a can güvenliği sözü vermiştiniz efendim..." dedi. Halife;

"Evet!" dedi yutkunarak.

Süfyan huzurdan çıktığında arkadaşları etrafını çevirdiler, sordular :

"Ey Ebu Abdullah! Sultan sana ümmet içinde Kitap ve Sünnetle amel etmeni emretmişti. Mührü verirken niçin kabul etmedin ki?"

Süfyan onların bu tür akıl yürütmelerini alay ve küçümseme ile karşıladı ve hızlı hızlı Basra'ya doğru yola koyuldu.

Süfyan şöyle diyor :

"Kişi, önce idarecilerden binek, dizgin ve eyer ister, sonunda kalbi onlara meyleder."

Vüheyb el-Mekki şöyle derdi :

"Iraktaki adam ne yapıyor? Sultanlara eziyet eden, fakirleri koruyan o adam ne yapıyor?" (Süfyan'ı kastediyordu)

Süfyan şöyle derdi :

"Halife Ebu Cafer benden ne istiyor? Vallahi eğer onun huzuruna çıkarsam, şöyle diyeceğim :

"Kalk tahtından! Başkası bu makama daha lâyıktır!"

İbnü'l-Mübârek anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'ye çıkıştılar :

"Sultanların huzuruna çıksaydın, onları dinleseydin ya?" Süfyan;

"Allah'ın beni hesaba çekmesinden, orada söyleyeceğim şeyleri birbir sorgulamasından korkarım." dedi.

Arkadaşları;

"Sen de sözünü sakınarak söylersin?" dediler.

Süfyan; "Ya! Denize gireyim ve elbisem kupkuru kalsın ha?" cevabını verdi ve devam etti :

"Ben idarecilerin işkencesinden korkmuyorum. Fakat onların beni kendi dünyalarına yanaştırmalarından, kalbimde meyil uyandırmalarından korkuyorum. Sonra onların hatalarını da görmemeye başlarım!"

Yezîd b. Ebî Hâkim anlatıyor :

Mescid-i Haram'daydık. İnsanlar yeni halifeye bîat ediyorlardı. Süfyan'ın üzerinde yepyeni bir izar ve rida vardı. Üzerinde eski püskü elbiseler bulunan bir yoksula yaklaştı :

"Sana eski elbiselerini bana vermeni ve benim yeni elbiselerimi almanı talep etsem kabul eder misin?" dedi.

Adam bu teklifi ganimet saydı. Hemen elbiselerini çıkardı. Süfyan'a verdi. Süfyan da kendi elbiselerini çıkarıp adama verdi. Süfyan, üzerinde eskimiş giysilerle mescide geldi. Kapıdaki muhafızlar onu dışarı attılar :

"Behey sefih adam ve napıyorsun burada?" dediler.

(Böylece Süfyan, mescide girip bîat vermekten kurtulmuş oldu.)

el-Feryâbî anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'den duydum :

Ebu Cafer'in yanına getirildim. Ona;

"Allah'tan kork! Sen bu mevkiye Muhacir ve Ensar'ın kılıçlarıyla getirildin. Oysa onların evlatları açıktan ölüyor! Ömer b. el-Hattab hac esnasında sadece 15 dinar verebilmişti. Başka parası yoktu" dedim.

Süfyan der ki :

"Kim bir zalimin sıhhati için duacı olursa, Allah'a isyan etmeyi göze almış demektir." (1)

Süfyan'dan naklediliyor :

"Ben insanın dünya sevgisini, ehli dünyaya (krallara ve yöneticilere) teslim oluşundan anlarım."

Süfyan der ki :

(1) Günümüzde bu ilke çok ihmal edilmektedir. (Çev.)

"Ehli dünyaya iltifat eden, onlara methu senalar düzen din bilgininde hayır yoktur."

İsa (a.s.)'nın Altın Öğüdü, Süfyan'ın Kadılık Teklifine Verdiği Enfes Cevap, Dostu Mübarek'i Valiye Dilenmekten Ahkoyması ve "Ailem Var Valiye Yalvarmak Zorundayım" Diyenleri Sert Bir Dille Uyarması

Süfyan anlatıyor :

İsa (a.s.) şöyle derdi :

"Zulüm ve günahla övünenlere kin tutarak, Allah'a yaklaşabilirsiniz. Onlardan uzak durarak, ilâhî rızaya kavuşabilirsiniz."⁽¹⁾

Zeyd b. Ebî Haddaş anlatıyor :

Süfyan, Kûfe kadılığına getirilen Şureyk'le karşılaştı. Sordu:

"Fıkıh ve bunca hayırlı işten sonra kadılık mevkiine mi geldin?"

Şureyk :

"Ey Ebu Abdullah! İnsanlara mutlaka bir hadı lazım" dedi.

Süfyan şu cevabı verdi :

"Ey Abdullah! Onların başına zaptiye de lâzım olur!"

Nadr b. Ebu Zera anlatıyor :

Mübarek b. Said bana;

"Süfyan'a git. Ona; yiyeceğimin bittiğini, elbiselerimin eskikiyip döküldüğünü söyle. Bana yardım etsin. Musul valisine bir dilekçe versin. Belki giyebileceğim birkaç giysi verir." dedi.

Mübarek'in durumunu bildirmek için Kûfe'ye geldim. Süfyan'ın evine gittim. Mübarek'in halini anlattım. Süfyan eve girdi. İçinde kurumuş ekmek parçalarının bulunduğu bir kap çıkardı. Yere koydu ve şöyle dedi :

"Mübarek böyle bir sofraya razı olsaydı Musul'a gitmezdi. Bizim onun için yazacağınız bir dilekçe yoktur."

(1) İşte Allah'a yakın olmayı amaç edinmek (Tekarrub) böyle anlaşılmalıdır. (Çev.)

Başka bir rivâyette Süfyan, Mübarek'e şöyle yazar :

"Ailenin geçimini güzelce temin et! Ölüm hiç aklından çıkmayın! Vesselam."

Muhammed b. Mansur anlatıyor :

Süfyan arkadaşlarından birine, yöneticilerin huzuruna çıkıp onlardan talepte bulunduğu için sitem eder. Adam;

"Ey Ebu Abdullah! Benim bakmak zorunda olduğum bir ailem var!" der. Süfyan ise;

"Boynuna bir heybe asıp kapı kapı dolaşarak dilencilik yapman, o adamların huzuruna çıkıp bir şey istemenden daha iyidir!" cevabını verir.

Müslümanların Halini Düşünebilmek, Süfyan'ın Sapkın Olmaktan Korkması, Kıraatı Bozarak Kur'an Okuyan Bilginlerden Uzak Durması ve Onları "Allah ile Allah'ı Arayanlar Arasına Girmek" Suçuyla İtham Etmesi

Yahya b. Yeman anlatıyor :

Süfyan ile İbrahim b. Edhem sabaha kadar uyumadılar ve düşündüler, karşılıklı istişare ettiler.

"Ey Ebu Nasr! Ne hususta düşündünüz?" diye sorulunca;

"Müslümanların durumu hakkında!" cevabını verdiler.

Atâ el-Haffat anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'yi daima ağlarken görüyordum. Ona sordum :

"Nedir senin bu halin? Hep ağlıyorsun?"

Cevap verdi :

"Ben daima Ümmü'l-Kitab'ta (Kaderde) şâki olarak yazılmamdan endişe ediyorum!"

Süfyan'dan naklediliyor :

"Düzelmeğe çalışan bir hırsızdan alışveriş yapmak, ağzını bükerek Kur'an okumaya çalışan bir kârt (okuyucu) ile alışveriş yapmaktan daha hayırlıdır."

Süfyan şöyle derdi :

"Onlar, o fâsık kurrâlar (din bilginleri) yok mu, Allah ile Allah'ı arayanlar arasına girerler daima!"

"Bulunmayan Kayıbımız", Geçimde Kanaat, İnsanın Acizyeti ile Rabbini Tanınması, Göz ve Kalbin Bakışı, En Kötü Arzu, Mükâfatın Miktarı ve Dünyanın Üzeri Ballı ya da Bal-sız Bir Ekmek Parçasına Benzemesi

Bekr b. Muhammed el-Âbid naklediyor :

Süfyan'a sordum :

"Bana, yanına oturup, feyz alabileceğim birini gösterir misin?"

Süfyan;

"İşte, bulunmayan kayıbımız öyle kimselerdir!" dedi.

Süfyan der ki :

"Şerli ve bulanık kimselerin hayırlı sanılması kadar garip bir şey olamaz!"

Süfyan, Rasûlullah (s.a)'dan şu hadisi naklediyor :

"Müminin kuş yuvası gibi evi, suyu ve ekmeği bulunuyorsa nimetten sayılır."

Süfyan'a sordular :

"Rabbini hangi yolla, nasıl bildin?"

"Acizliğimle ve gayretim eksikliğiyle anladım." dedi.

Ali b. Hişam el-Karaşi anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî Mekke'ye geldi. Bir sarrafa giderek bir dinar-karşılığı birkaç dirhem satın aldı. Adama bir dinar verdi. Fakat Süfyan'ın cebinden başka bir dinar daha düştü. Sarraf ikinci dinarı da bozmak istedi. Süfyan bir de baktı ki yanbaşında bir dinar daha var.

"Ben bir dinarın daha olduğunu bilmiyordum" dedi. Sarraf "Ver de bozayım" deyince Süfyan; "Demek ki bu fazladan cebimdeymiş" dedi ve bu dinarı olduğu gibi bıraktı, çekip gitti.

Süfyan der ki :

"Gözler dünyayı, kalp ise âhireti görür. Kişi kalbiyle göremedikçe gözleriyle gördüklerinin ona bir faydası olmaz."

Süfyan diyor ki :

"En kötü tutku, âhiret ameliyle dünyayı istemektir."

Süfyan'dan naklediliyor :

"Ecir; sabır miktarıncadır. (Mükafaat, nimet ve amel; ne kadar zorluklara katlanılmışsa ancak o kadar gelir)"

Süfyan'a alış veriş esnasında bir mesele soruldu.

"Bırakın beni. Şu anda kalbim dirhemime takılı!" dedi.

Süfyan der ki :

"Dünya bir ekmek parçasına benzer, üzerinde bal varsa, ona konan sinek bir daha kalkamaz ve kanatları kopar. Oysa sinek, üzerinde bal olmayan kuru bir ekmeğe konsa, oradan sâlimen uçup gidecektir."

Süfyan'dan naklediliyor :

"Belayı nimet, bolluğu da musibet saymayan kişi fakih değildir."

Amelle Övünmemek, Dünyaya Karşı Bir Arı Gibi Seçici Olmak, Hamdın Yüceliği ve Din ve Dünya Dengesini Kurmuş Bir Arkadaşın Gerekliliği

Süfyan-ı Sevrî anlatıyor :

Bir rahip diğer bir rahibe;

"Öyle çok dua ediyor ve ağlıyorum ki, yere akan gözyaşlarımdan otlar bitti." deyince öteki;

"Sen, devamlı gülümseyip, Allah için ne kadar günahkar olduğunu itiraf edebilsen, deminki amelinle öğünerek kendini kurtulmuş saymandan daha hayırlı bir iş yapmış olurdun. Çünkü gösterişcinin ibadeti göğe çıkmaz!" dedi.

Öteki rahib bu cevap karşısında şaşırdı :

"Bana öğüt ver biraz!" dedi. Uyarıcı rahip de öğütlerine devam etti :

"Dünyaya değer verme! Dünya ehliyle çekişme! Dünyaya karşı-tavrın bir arınunki gibi olsun. Arı bir incecik dala konduğunda kırmaz, yediği zaman en temizini yer. Bıraktığı, ürettiği zaman, en güzelini üretir."

Süfyan diyor ki :

"Elhamdülillah kelimesi gibi sevabı kat kat artan başka bir kelime yoktur. La ilâhe illallah kelimesi gibi de şeytanın belini büken, kamburunu çıkaran başka bir kelime yoktur."

Süfyan'dan naklediliyor :

"Din ve dünya hususunda, uyumlu (muvafık) bir arkadaş kadar faydalı bir insan yoktur."

Süfyan'ın Uzun Secdeleri Tercih Edişi, Başka Dosta İhtiyaç Bırakmayan Dost, Süfyan'ın Tefsir ve İbâdet Konularını Bilmesi, Ölümü İstemesi ve Tecessüsten Sakındırması

İbni Vüheyb anlatıyor :

"Süfyan-ı Sevrî'yi Mescidi Haram'da akşam namazından sonra gördüm. Namazını kıldıktan sonra secdeye varmıştı. Yatsı ezanı okununcaya kadar secdeden kalkmadı."

Abdurrâzık der ki : *"Süfyan-ı Sevrî ile karşılaştığım zaman başka bir dosta ihtiyacım olmadı."*

Süfyan der ki :

"Bana tefsirden ve ibadetten sorun. Ben bu konuları bilirim."

Süfyan'dan naklediliyor :

"Hasta olup ölmeyi çok arzulamışımdır. Şimdi ise ansızın ölmeyi istiyorum!"

Ebu Nuaym el-Ahval diyor ki :

Süfyan ölümü hatırladığında günlerce yemeden içmeden kesilir, kendisine ne sorulursa sorulsun; 'bilmiyorum, bilmiyorum.' derdi.

Süfyan der ki :

"Bu gün insanlardan bu sayfayı al! (onların zâhirine göre davran) Ve bunun arkasını araştırma! (İç dünyalarını, gizemlerini mütecessis bir eda ile araştırıp giybet ve suizan eyleme!)"

Süfyan'ın Azâd Ettiği Vefâkâr Bülbülün Hikayesi, Başkasının Eline Bakmanın Getirdiği Zillet, Gençlere Namazı Teşvik, Süfyan'ın Gece Yalvarışları ve Namaz Kılanın Ruh Hali

Arim Ebu'n-Numan anlatıyor :

Ebu Mansur'un ziyaret ettim. Bana şunları anlattı :

Süfyan bu evde geceledi. Oğluma ait bir bülbül vardı evde. Merakla sordu :

"Bu bülbül niçin hapsolünmüş? Salıverilse daha iyi olmaz mı?"

Cevap verdim :

"Bülbül oğlumundur. İstersen sana hediye edebilir"

Süfyan :

"Hayır! Hediye etmesin, ona bir dinar vereyim, bana satsın."
Süfyan bülbülü aldı, serbest bıraktı. Bülbül onunla beraber geziyordu. **Süfyan** bülbülüyle beraber, kırlara çıkıyor sonra da evdeki köşesine geliyordu.

Ölüm meleği **Süfyan'ı** ziyaret ettiğinde, bülbül cenazeyi takip etti. **Süfyan'ın** kabri başında acıyla ötüyordu. Sonra geceler boyu mezara gidip geldi. Bazan orada geceyi geçiriyor, bazan da eve geliyordu.

Bir gün bülbülü, **Süfyan'ın** mezarı başında ölü buldular. Onu hemen oracığa gömdüler.

Süfyan diyor ki : *"Bir kimse başkasının çanağına bakıyor, geçimini ondan sağlıyorsa, zelil ve başı eğik kalmaya mahkumdur."*

Süfyan namaz kıldıktan sonra gençlere döner ve şöyle derdi :

"Şimdi bugün namaz kılmazsanız, ne zaman kılacaksınız?"

Abdurrahman b. Mehdi der ki :

"Süfyan'dan daha ince kalpli bir adama rastlamadım. Gece-ler boyu onu gözlemişimdir. Gecenin sadece başında azıcık uyur, sonra da devamlı yalvara yakara dua ederdi."

İbrahim el-Huneyni anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'nin meclisindeydik. O tek tek hepimize geceyi nasıl geçirdiğimizi soruyordu. En sonunda biz de ona sorduk :

"Ey Ebu Abdullah! Bize sordun. Biz de söyledik. Şimdi sen söyle bakalım, geceyi nasıl geçirdin?"

"Vallahi gecenin başında kısacık uykum var. Ondan sonra bir daha hiç uyuyamıyorum!"

İbnü'l-Mübarek anlatıyor :

Süfyan'a namaz kılan bir insanın içinden neler geçirmesi gerektiğini sordum. O da;

"Rab Teâlâ'dan kendini cehennem azabından korumasını istesin?" dedi.

Ebu Zeyd Absara anlatıyor :

Süfyan bir gece şu âyeti okudu :

"Doğrusu bundan önce ailemizin yanında bile korku içindeydik. Allah lutfedip bizi kavurucu azaptan korudu..."⁽¹⁾

Ve başı eğik koşarak çıktı evden. Sevroğulları (Süfyan'ın kabilesi) toplandılar. Süfyan için sözler söylemeye başladılar. Onun bu denli ibadete düşkün oluşundan korkuyorlardı. *"Bu kadar ileri gitme"* der gibiydiler.

Nefisle Uğraşmak, Süfyan'ın Vefatı Üzerine Hazin Konuşan Adam, Hadisdeki Hassasiyeti, İlmün Ekmek ve Etten Daha Önemli Oluşu, Süfyan'ın "Münasebetsiz Mehmed Efendi" Gibi Tiplere Kızması

Süfyan der ki :

"Kişi namazını ne kadar bilinçli ve uyanık kılıyorsa, hanesine o kadar sevap yazılır"

Süfyan'dan naklediliyor :

"Kendim kadar hiçbir şeyle uğraşmamışımdır."

Kasım b. el-Hakem naklediyor :

Süfyan-ı Sevrî vefat ettiğinde, saç sakalı apak olmuş bir ihtiyar kabrin başına geldi. **Süfyan** gömülürken şöyle diyordu :

"Ey Süfyan! Artık korktuğun şeylerden uzaksın! Neye, nasıl ibadet ediyorsan, öyle öldün. Vallahi bizim hesabımızı ancak Allah kolaylaştırır."

Sonra bu adam bir daha hiç görülmedi. İnsanlar onu Hızır (a.s) sanıyorlardı.

Yahya b. Said el-Kattan anlatıyor :

"Süfyan'dan daha faziletli bir adam tanımıyorum. Bir de hadis konusunda aşırı duyarlılığı olmasa. Öğle ile ikindi arasında ikindi ile akşam, akşamla yatsı arasında devamlı namaz kılardı. Ama bir hadis müzakeresi duymaya görsün, hemen namazını bırakır dinlemeye koşardı."

Seleme b. Halef b. İsmail anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'ye sordum :

"Sen hadis dinlerken ve rivâyet ederken dipdiri ve canlısın. Ama hadisin dışındaki sözlerde ölü gibisin! Niçin?"

"Bilmiyor musun, kelim intihandır." cevabını verdi.

Halef b. Temim anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'yi Mekke'de gördüm. Hadis ilmiyle uğraşanlar etrafını çevirmişti.

Süfyan şöyle diyordu :

"İnna lillahi ve inna ileyhi râciûn! Benim gibilere acil ihtiyaç varken, Rab Teâlâ'nın bu ümmeti helak etmesinden korkarım."

Sevrî der ki :

"Nefsime sadece, hadis için oturduğum zaman kırabiliyorum."

Basra Mescidi'nin İmamı Ferkad anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'yi hastalığı esnasında ziyaret ettiler. Bir adam bir hadis okudu. Süfyan bu hadisi ilgiyle dinledi ve elini yatağının altına uzatarak hadis levhalarını çıkardı. Adamın söylediği hadisi kaydetti.

Süfyan'a sordular :

"Bu halde de yararlar ıcağını mı sanıyorsun?"

"Bu hadis hasendir! Eğer yaşarsam bunu hasen olarak işittim. Yok eğer ölürsem hasen⁽¹⁾ olarak yazdım! Fena mı oldu?"

Süfyan der ki : *"İnsan ilme, ekmek ve etten daha muhtaçtır."*

İbrahim b. Süleyman el-Abdî anlatıyor :

Mekke'de Süfyan ile oturuyordum. Bir adam Süfyan'ın üzerindeki elbiseye bakmaya başladı ve şöyle dedi.

"Ey Ebu Abdullah! Bu elbise daha önce neydi?"

Süfyan hiç istifini bozmadan;

"Eskiden fuzuli kelam konuşmayı sevmezlerdi!" dedi.

Süfyan'ın Çok Yönlü Biri Oluşu, Bazan Asabileşip Uzun Söz Girişlerinden Rahatsız Olması, En Güzel Zikir, Ahmak Gibi Gözükenlerin Kurtulacağı Bir Zaman, Yakub (a.s)'un Müjdelenişi ve Süfyan'ın Kendisinden Sonra Gelenlere Az Bulunur Bir Güzellikte Örnek Oluşu

Kadı Hışam b. Yusuf şöyle derdi:

"Bazıları keser ve biçer, bazıları ise sadece keser, hiç biçemez. Süfyan hem kesen hem de biçenlerdendi."

Abdullah b. es-Sindî anlatıyor :

Bir adam Sevrî'ye geldi;

"Selamun aleykum, ey Ebu Abdullah! Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Nasılsın? Halin, sıhhatin nasıl?" dedi. Süfyan;

"Allah hepinize afiyet versin, uzun konuşanlardan değiliz! (mesele neyse söyle!)" dedi.

(1) Hasen : Güvenilir hadislerin bir şubesi. Meretebe olarak Sahih'ten sonra gelir. (Çev.)

Süfyan der ki :

"En faziletli zikir, namazda Kur'an okumaktır. Ondan sonra namazın dışında Kur'an okumaktır. Sonra oruç, sonra da Allahı anmaktır (dil ile)"

Süfyan der ki :

"Öyle bir zaman gelecek ki, sadece ahmak gibi gözükkenler kurtulacak."

Süfyan anlatıyor :

Müjdeci, Yakub (a.s)'a geldiğinde sorar :

"Yusuflu hangi din üzere bırakmıştın?"

Yakub (a.s);

"İslâm üzere!" deyince Müjdeci;

"Tamam! Şimdi nimet kemale ermiştir" der.

Yahya b. Yeman diyor ki :

"Süfyan kendisinden sonra gelen kurrâları (dîn bilginlerini) yormuştur. Biz Süfyan gibisini görmedik. Süfyan da kendi gibisini görmemiştir aslında. Dünya ona eğildi ama, o dünyadan sırtını çevirdi."

Kazancın Kaynağı, İnsanın Karşı Cinse Olan Meyli, Süfyan'ın Bir Mektubu, Zühdün Başının Nefse Aşırı Değer Vermemek Olduğu, Şöhretten Sakınmak Gerektiği, Allah'ın Bir Kulunu Gözden Çıkarmasının Alâmeti ve Kur'an İlacından Faydalanmak Gerektiğine Dâir

Süfyan şöyle derdi :

"Paranı nerden kazandığını iyi düşün."

el-Mekki anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî'ye soruldu :

"İnsan zayıf olarak yaratılmıştır.⁽¹⁾ Allah (c.c) böyle buyuruyor. Nedir insanın zayıf yanı?"

(1) Nisa, 28.

Süfyan şöyle cevap verdi :

"Kadındır! Karşı cinse olan meyildir! Kadın erkeğin yanından geçerken, erkek kendine hakim olamaz, bakar. Bundan daha zayıf yönü var mıdır insanın?"

Ebu Nuaym anlatıyor :

Süfyan, Abdullah b. Ebi Zî'b'e şu mektubu gönderdi :

"Süfyan-ı Sevrî'den, Muhammed b. Abdurrahman'a.. Sana selam olsun. Seni bu hale getirdiği için kendinden başka ilâh olmayan Allah'a hamdederim. Sana Allah'tan korkmanı tavsiye ederim. Sen Allah'tan korktuğunda, insanlara karşı o sana kâfidir. Ama sen insanlardan korktuğunda onlar seni Allah'tan kurtarmazlar."

Süfyan der ki :

"Dünyaya değer vermemek (zühd) demek, aşırı insanlara değer vermemek demektir. İnsanlara değer vermemek de, önce kendine aşırı önem atfetmemenle başlar."

Süfyan-ı Sevrî naklediyor :

Rasûlullah (s.a) Selman'a şöyle dedi :

"Benden sonra gelen emirlerimin yemeği tıpkı Deccal'ın yemeği gibidir. İnsan böyle bir yemeği ağzına alınca kalbi değişir ve bozulur"

İbnü'l-Mübârek anlatıyor :

Süfyan bana şöyle bir mektup yazdı :

"İlmini yay, ama şöhretten sakın!"

Süfyan der ki : *"Âhir zamanda ibadetgâhlarınızdan çıkmayınız. İbadetgâhlarınız evlerinizdir."*

Süfyan diyor ki : *"Allah bir kulunu gözden çıkarınca, onu onların (sultanların) yanına atar!"*

Ebu Bekir el-Eslemî anlatıyor :

"Fudayl, Süfyan'ın yanibaşında şu âyeti okudu. Çevrede onu dinleyen bir cemaat vardı."

"De ki : 'Bunlar Allah'ın bol nimeti ve rahmetiyledir ' Buna sevininler. O, onların taptıklarından daha hayırlıdır.'(1)"

Süfyan şöyle dedi :

"Ey Ebu Ali! Biz Kur'ân ilacını kalplerimizin hastalığı için kullanmadıkça ebediyen sevinemeyeceğiz!"

Süfyan'ın Ali b. Hasan'a Verdiği Vaazdan Bir Başka Kesit

Mübarek Ebu Hammâd naklediyor :

Süfyan-ı Sevrî'nin Ali b. Hasan'a şöyle öğüt verdiğini işittim:

"Ey kardeş! sana temiz ve helalinden kazanmanı, elinin emeğiyle doymanı tavsiye ederim. İnsanların kirlerinden, yedikleri ve giydikleri şeyi almaktan uzak dur. İnsanların kirlerini yiyen kişi, daima exilmekten ve şerefının beş paralık olacağından korkar. O, insanlara tevazu gösterisi yaparken onların vereceği bahşişlerin bir an dahi olsun kesilmesinden sürekli endişe etmektedir.

Sana malından bir şeyler veren, malının ancak kirini vermektedir. Açıklayalım!. Kişi bir şeyler verirken, amelini günahlardan temizliyor. Böylece verdiği şey kiri sayılıyor.

Seni ihsan yağmuruna tutan kişi, bir münkeri yapmanı isteyince, sen boyun eğmek zorunda kalırsın. Başkasının kirini yiyen, başkalarıyla mutlaka bir şeyleri paylaşmak, uzlaşmak zorunda olan bir ortağa benzer.

Ey kardeş! Aç kalarak azıcık ibadet etmek, karnını insanların kırı ve pasıyla doyurup sürekli ibadet etmekten çok daha hayırlıdır. Peygamber (s.a) şöyle buyuruyor :

'Sizden birinin iple sırtına odun yığıp taşınması, bir arkadaşı- na yaklaşip ondan yardım dilenmesinden daha hayırlıdır!'

Ömer b. el-Hattab şöyle diyor :

'Sizden kim çalışıyorsa, onu överiz! Çalışmayanı da kınar, suçlarız!'

(1) Yunus, 58.

*Ey Kurrâlar topluluğu! Başınızı dik tutunuz! İyiliklerde yarı-
şınız! İnsanlara muhtaç olmayınız! Yol açıktır.*

H. Ali (r.a) şöyle buyuruyor :

*'Diğer insanların ellerine bakan onların ellerinden yiyen kişi,
kendine ait olmayan bir bahçedeki meyve ağacından faydalanan
kimse gibidir.'*

*Allah'tan kork ey kardeş! Hiç kimse hakir ve zelil olmadan
başkasının verdiği elini uzatmamıştır. Müminler Allah'ın yeryü-
zündeki şahitleridirler. Sakın ha! Pis bir yoldan kazanıp Allah yo-
lunda (!) infak edeyim demel! Rab Teâlâ tertemizdir ve ancak temi-
zi kabul eder. Sen hiç elbisesine sidik damlayan birinin yine sidikle
giysisini yıkadığını gördün mü? O giysi hiç temiz olur mu? Hayır!
Pislik ancak temiz bir şeyle yokolur!*

*Aynı şekilde günahları yokeden de iyiklerdir. Allah tayyibtir,
ancak tayyib olanı kabul eder. Haram olan şey, makbul bir amel
olamaz! Ya da şöyle diyelim : Günah, başka bir günahla silinebilir
mi hiç?*

**Yalancının Hadisinin Sakat Oluşu, Hadisi Çeşitli Versi-
yonlarıyla Rivayet Etmek, Süfyan'ın Hadise Olan Meyli ve
İlginc Bir Kerâmeti**

Süfyan der ki :

*"Yalan söyleyen kişinin hadisi sakat olur" (Rivâyet ettiği ha-
dis sağlam ve güvenilir olmaktan çıkar. (Çev.)*

Süfyan'dan naklediliyor :

"Mânâ tek olduğu halde hadisi yedi ayrı rivâyetten yazarım!"

Abdurrahman b. Mehdi anlatıyor :

*Bazan, derin düştüncelere dalan Süfyan'ın yanına oturduk da
hiçbir şey sormaya cesaret edemezdik. Ama hadisten bahsettikmi
birden o huşu dağılır, "bana rivâyet etti ki" demeye başlar, bildikle-
rini söylerdi.*

İbnü'l-Mübarek diyor ki :

Süfyan-ı Sevri'nin yanına oturur, saatlerce hadis dinlerdim.

Sonunda kendi kendime *"Bir şey kalmadı, tüm ilmini dinledim"* derdim. Ama başka bir ilim meclisinde yanına oturduğumda ona kulak kabartmaya başlayınca bu sefer de *"Ben bu adamın ilminden hiçbir şey duymamışım"* derdim.

Âbid b. Hışam el-Basrî anlatıyor :

Zemzem'in başına geldim. Orada bir ihtiyarın kovayla su çektiğini içtiğini, tekrar çekip tekrar içtiğini gördüm. Zemzeme bakıyordu. Beni davet eder gibi bir hali vardı. Oradan çekip gitti. Ben su içmek için kovanın başına geldim. Birde ne göreyim süt dolu! Şaşırdım, kovayı bıraktım, koş a koş ihtiyarı arayıp buldum. Sordum:

"Sen kimsin? Allah seni rahmetiyle kuşatsın!"

İhtiyar cevap verdi :

"Ben Süfyan b. Said es-Sevri'yim!"

Süfyan'dan Gelen Âyet Tefsirleri

"Ey Muhammed! De ki : Hamd Allah'a mahsustur! Seçtiğin kullarına selam olsun."⁽¹⁾

Tefsiri : *"seçtiği kullar; Muhammed (s.a)'in ashabıdır."*

"Oradaki çağrılar; 'Münezzehsin ey Rabbim! (Subhanekella-hümme) demeleridir."⁽²⁾

Tefsiri : *"Cennette insan bir şey isteyince (Subhanekellahtümme) der ve çağırıyor şey yanına gelir."*

"Bu, senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize de uyguladığımız yasadır. Ey Muhammed! Sen bizim yaşamızda değişiklik bulamazsın!"⁽³⁾

Tefsiri : *"Senden önce gönderdiğimiz bir elçiyi, kavmi kovma-ya teşebbüs etmişse, mutlaka helak olmuşlardır."*

(1) Neml, 59.

(2) Yunus, 10.

(3) İsrâ, 77.

Dünyaya Âşık Olmanın Faturası, Yolculukta İkrâmıcı Dosta Yakın Olmamak, Süfyan'ın Hurmayı Sevmesi, Cömertliği Tavsiye Edişi ve Helal Rızık Aramak İçin Uzun Yolculuklara Çıkması

Süfyan'dan naklediliyor :

"Güzel ahlak, Rabbin gazabını söndürür."

Süfyan'dan naklediliyor :

"Kim dünyaya tutulur ve âşıkıyla sermest olursa âhiret korkusu ve bilinci onun kalbinden sökülüp atılır."

Abdullah b. Muhammed el-Bahilî anlatıyor :

Bir adam Süfyan-ı Sevri'ye geldi :

"Ben hacca gitmek istiyorum!" dedi.

Süfyan;

"Öyleyse, sana sürekli ikramda bulunan adamla yol arkadaşlığı yapma! Çünkü böylesi seni nafakasına ortak ederse yüzüne vurur. Sana iltifat ederse, sonunda seni aşağılar."

Yahya b. Yeman naklediyor :

Bir adam Süfyan'a ne yiyeceğini sordu. Süfyan da ;

"Hurma tatlısı ye! İster ihramlı, ister ihramsız, hangi halde olursan ol, sarı ya da beyaz hurma tatlısı ye!" dedi.

Yahya b. Yeman naklediyor :

Süfyan'dan duydum :

"Allah'ın, kalbini geniş kıldığı cömert kulları severim. Sen de bir Kur'an okuyucusuna ihtiyacın olduğunda adamcağızı doyur!"

Abdürrezzak anlatıyor :

Süfyan, Yemen'e gittiğinde biz de yanındaydık. İbni Uyeyne geldi selam verdi. Süfyan esasına dayanarak selamı aldı. İbni Uyeyne; *"Ey Ebu Abdullah! İnsanlar senin Yemen'e gitmeni kınadılar!"* dedi. Süfyan da şu cevabı verdi :

"Hiç de ayıp olmayacak bir şeyi ayıplamışlar! Helali aramak

zordur. Ben de helal olanı istediğim için çıktım"

İhtiyar Bir Adam Gibi Gözüken Dünyanın Tavsiyesi, Süfyan'ın İmtihanlarla İlgili Duası, İnsanın Kıyametteki Hali, Kalplerin Öldüğü, Bedenlerin Gezindiği Bir Zaman, Susmak ve Tefekküre Dair

Süfyan-ı Sevrî anlatıyor :

Bana salih bir adam nakletti : *"Rüyamda ihtiyar, saçı ak, üze-ri süslerle dolu bir kadınla karşılaştım :*

"Sen kimsin?" dedim.

"Ben dünyayım!" dedi.

"Senin şerrinden Allah'a sığınırım!" dedim.

"Öyleyse dinar ve dirheme lanet oku!" dedi.

Süfyan çoğunlukla şöyle dua ederdi :

"Allah'ım bu ümmeti olgunlaştıracak imtihanlar ver ki böylece senin dostların aziz olsun, yükselsin. Senin düşmanların da hor, hakir sürünsün!

Nice müminler var ki öfkeyle ölürler."

Sevrî der ki :

İnsan kıyamette ateşe sürülürken şöyle denilir :

"Şunlar da bunun ailesi, çoluk çocuğu. Adamın tüm sevapları- nı yediler."

Süfyan der ki :

Şöyle derler : "Öyle bir zaman gelecek ki, kalpler ölecek sadece bedenler yaşayacak!"

Süfyan der ki :

"Susmak; âlimin süsü, cahilin giysisidir!"

Süfyan'dan naklediliyor :

"Susmak aklın uykusu, konuşmak ise uyanıklıktır. Eğer uya- nılmayacaksa, uykuya yatılmaz. Uyku olmadan da uyanıklık ola-

maz!"

Süfyan der ki :

"Ey insanlar! Allah'ı düşünün! Zira ölüm apansız gelir! Can, birden çekip alınır."

Süfyan'dan Gelen Hadisler

İmam Ebu Abdullah, Süfyan b. Said'in, çokluğundan ötürü kaydedilmemiş birçok müsned hadisi vardır. Onlardan bir kısmını zikrederim :

Süfyan, Mansur'dan, o Talha b. Musarri'f'ten, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

Rasûlullah (s.a) yolda bir hurma gördüğünde uzanmaz ama şöyle derdi :

"Şu hurmanın sadaka olmasından⁽¹⁾ korkmasam alıp yerdim." (Sahih hadis. Mü't.Aleyh)

Süfyan, A'meş'ten, o Zekvan b. Ebi Salih'ten, o da Ebu Hureyre'den naklediyor :

Peygamber (s.a), (sürekli) namaz kılmaktan ayakları şiştiğinde ona sorulurdu :

"Senin günahların affedildiği halde niçin bunca ibadet yapıyorsun?"

Rasûlullah (s.a);

"Şükreden bir kul olmayayım mı?" derdi.

Süfyan, A'meş'ten, o Ebu Salih'ten o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Rab Teâlâ mahlukatı (evreni) yarattığında, arşın altına, kendine söz verdiği şu sözü yazmıştır: 'Rahmetim, gazabımı geçti.'" (Sevrî'nin Meşhur'undan)

Sevrî, A'meş'ten, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kıyâmette insanlar arasında ilk sorgu kan hususunda ola-

(1) Rasûlullah (s.a)'a sadaka haramdır. (Çev.)

caktır." (Zulüm, öldürme vb.)

Sevri, Ebu'z-Zübeyr'den, o Said b. Cübeyr'den, o da İbni Abbas'tan naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) öğle ve ikindiyi yağmur ya da (geçerli) bir korku olmaksızın cem etti. (beraber kıldı)"

İbni Abbas'a soruldu : *"Rasûlullah (s.a) niçin böyle yapmıştır? O :* *Rasûlullah (s.a) ümmetini zora sokmak istememiştir"* dedi. (Sevri'nin Meshûr'undan)

Süfyan, Ebu'z-Zübeyr'den, o Ebu't-Tufeyl'den, o da Muaz b. Cebel'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) öğle, ikindi, akşam ve yatsıyı Tebuk Gazvesi'nde cem etti."

Süfyan, Abdullah b. Dinar'dan, o İbni Ömer'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Bir sürü içine salınan ve sürü sahibinin farkında olmadığı iki aç kurt dahi, mevki ve mal sevgisinin dine yaptığı zarar kadar hasara yolaçamaz!"

Sevri, Muhammed b. Münkedir'den, o Câbir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Uyku ölümün kardeşidir. Cennet ehli uyumaz." (Sevri'nin Garîb'inden)

Süfyan, Muhammed b. Münkedir'den, o Câbir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Müslüman kardeşini sevindirmen, açken doyurman ve derdini halletmen (Allah nezdinde) affedilmeni gerektiren sebeplerdendir."

Süfyan, İbnü'l-Münkedir'den, o Câbir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Dünya lânetlidir, yani orada Allah rızası için yapılmayan şeyler lânetlidir." (Garîb Hadis'dir)

Sevri, İbnü'l-Münkedir'den, o Câbir'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Şahur yapınız. Zira şahurda bereket vardır." (Garîb Hadis'dir)

"Âdemoğlu ölümden kaçtığı gibi kendi rızkından kaçsa da, rızkı ona yetiyecektir. Ölümün yettiği gibi." (Garîb Hadis'dir)

Aynı rivâyet zincirinden naklediliyor :

"Göz (nazar) kişiyi kabre, deveyi tencereye sokar." (Garîb Hadis'dir)

Süfyan, Muhammed b. Amr'dan, o Ebî Seleme'den, O da Ebu Hureyre'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Günahsız olarak Rab Teâlâ'ya varıncaya dek dini, canı ve malına inen musibet ve felaketler müminin başından hiç eksik olmaz." (Garîb Hadis'dir)

Süfyan, Muhammed b. Aclan'dan, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kölenin yiyeceği ve giysisi kendinindir. Ve köle sadece gücünün yetebileceği işle mükelleftir."

Süfyan, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) bir hastayı ziyaret etti. Onun (yere eğilmekte zorluk çektiği için) bir yastığa secde ettiğini görünce yastığı kaldırdı, adam bu sefer bir odun koyunca onu da kaldırdı ve şöyle buyurdu :

"Namaz kılacağın zaman, gücün yetiyorsa yere secde et! Gücün yetmiyorsa ima ile kıl ve secdeni rûkûundan daha aşağı eğilerek yap."

Süfyan, Ebu'z-Zübeyr'den, o Câbir'den o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Cömertlik, kökleri cennette olan bir ağaçtır. Dalları ise dünyadadır. Onun bir dalına tutunanı o cennete sürükler. Cimrilik de, kökü ateşte bir ağaçtır. Dalları dünyadadır. Dalına yapışanı cehenneme çeker."

Süfyan, Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Said el-Makberî'den, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan nakle-

diyor :

"Öyle bir zaman gelecek ki, kişi malını nereden kazandığına bakmayacak, helal mi, haram mı olduğuna dikkat etmeyecek!"

Süfyan, İbni Ebî Zî'b'den o Zührî'den, o Abbad b. Temîm'den, o da amcasından naklediyor :

"Rasûlullah (s.a)'ı (sırtını) yaslayarak ve bir ayağını öbürünün üstüne atmış bir halde (otururken) gördüm." (Garîb Hadis).

Süfyan, Muhammed b. İshak'tan, o Kasım b. Muhammed'den, o da Âişe (r.a)'den rivâyet ediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Misvak ağzı temizler ve Rabbi razı eder."

Süfyan, İbni İshak'tan, o Âsım b. Ömer b. Katâde'den, o Muhammed b. Lebîd'den, o Râfi b. Hadic'ten, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sabah namazını geç kılın (Vaktin bitimine az bir zaman kala kılın) Böylesi daha sevâplıdır."

Süfyan, Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Zührî'den, o Atâ b. Yezîd'den, o Ebu Eyyub'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Birbirinizi terketmeyiniz, birbirinize sırt çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz! Müminin küsmesi üç gündür. Konuşurlarsa ne âlâ Yok eğer barışmazlarsa, barışıncaya kadar Allah onların yüzüne bakmaz!"

Süfyan, Muhammed b. Ukba'dan, o Küreyb'den, o da İbni Abbas'tan naklediyor :

Bir kadın bebeğini göstererek, Peygamberimiz (s.a)'e sordu :

"Bunun da haccı olur mu?" Efendimiz (s.a) ;

"Evet, olur. Sevabı da sana yazılır." dedi.

Süfyan, Muhammed b. Ammara el-Medenî'den, o Abdurrahman b. Abdullah'tan, o da bir başkasından naklediyor :
 Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki :

"Kim âlimlerle tartışmak, aşağılık insanlarla uzlaşmak ve

milletin malını yemek için ilim öğrenirse, ateş ona en lâyık hediyedir." (Garîb Hadis)

Süfyan, Muhammed b. Zübeyr'den, o Hasan'dan, o İmran b. Husayn'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Günahın affı için adak adanmaz! Keffareti de yemin keffaretidir."

Süfyan, İbni Ebî Leyla'dan, o Hakem'den, o Müksem'den, o da İbni Abbas'tan naklediyor :

Peygamber (s.a) Erkam b. Ebi'l-Erkam'ı zekat memuru yaptı. O da Ebu Râfi'yi peşine taktı ve Rasûlullah (s.a)'a getirdi. Ebu Râfi sadaka hususunu efendimize sorunca Rasûlullah (s.a) şu cevabı verdi :

"Ey Ebu Râfi! Sadaka (zekat vb.tüm tasadduklar) Muhammed'e ve Muhammed âline (ailesine ve soyuna) haramdır. Kavmin azatlı kölesi de, o kavmin kendisindendir."

Süfyan, Muhammed b. Said et-Tâifi'den, o Ebu Seleme'den, o Abdullah b. Harun'dan, o Abdullah b. Amr'dan, o Muhammed b. Yahya'dan, o Ubeyd'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Cuma ezanını, işitenlere cuma farzdır."

Süfyan, İbrahim el-Mekki'den, o Muhammed b. Abbâd'dan, o da İbni Ömer (r.a)'den naklediyor :

Peygamber (s.a)'e; *"Oraya yol bulabilen insana Allah için hac gereklidir"*⁽¹⁾ âyetindeki *"yol bulma"* nın ne demek olduğu sorulunca Efendimiz (s.a) *"Yol; yolculuk azığı ve binek demektir"* cevabını verdi. (Meşhur Hadis)

Süfyan, İbrahim b. Nâfi'den, o Hasan b. Müslim'den, o dayısı Atâ'dan, o Ummu'd-Derdâ'dan, o Ebu'd-Derdâ'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Mizanda güzel ahlâktan daha ağır gelen başka bir şey yoktur" (Garîb Hadis)

Süfyan, İbrahim b. Meysere'den, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

(1) Âl-i İmran, 97.

"Rasûlullah (s.a) ile öğle namazını Medine'de dört rekat kıldık. İkinciye ise Zi'l-Huleyfe'de iki rekat kıldık" (Meşhur Hadis)

Süfyan, İbrahim b. Muhacir'den, o Mücahid'den, o Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan, o da Ka'b b. Acre'den naklediyor :

"Ey iman edenler! Siz de onu övün ona salat ve selam getirin"⁽¹⁾ âyeti indiğinde bir adam efendimiz (s.a)'e giderek;

"Ya Rasûlallah! Burada sana selam ediliyor, bunu anladık. ama sana nasıl salât edeceğiz?" diye sorunca Rasûlullah (s.a) şu cevabı verdi :

"Şöyle de : Allahümme Salli alâ Muhammedin ve alâ Âli Muhammed. Kemâ Salleyte alâ İbrâhîme İnneke Hamîdun Mecîd. Ve Bârik alâ Muhammedin ve ala Âli Muhammed. Kema Barekte alâ İbrâhîm. İnneke Hamîdun, Mecîd."

"Allah'ım! Muhammed ve Muhammed âline rahmet et, İbrahim ve âline rahmet ettiğin gibi... Kuşkusuz sen övülensin, yücesin. İbrahim ve İbrahim âline bereket verdiğin gibi Muhammed'e ve Muhammed âline de bereket ver. Kuşkusuz sen yücesin, övülensin." (Sahih Müt.Aleyh)

Sevrî, İbrahim el-Hicrî'den, o Ebu'l-Ahvas'tan, o Abdullah b. Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kendisine uzatılacak bir iki lokma için dört dönen kişi fakir değildir. Hakiki fakir, insanlardan dilenmekten utandığı için kendisine gelecek bir şey bulamaz. Hali başkalarınınca anlaşılamaz ki kendisine yardım edilsin." (Meşhur Hadis)

Sevrî, İsmail b. Reca'dan, o Evs b. Dam'ac'dan, o İbni Mesud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Allah'ın Kitabı'nı en iyi okuyan cemaate imam olur."

Süfyan, İsmail b. Semî'den, o Ebu'r-Rebî'den, o da İbni Abbas'tan şu tefsiri naklediyor :

"Kadın erkek, inanmış olarak kim iyi iş işlerse ona hoş bir hayat yaşatacağız. Ecirlerini yaptıklarından daha güzeli ile ödeyeceğiz."⁽²⁾

(1) Ahzab, 50.

(2) Nahl, 97.

"Hoş bir hayat; dünyada helalinden gelen rızık demektir."

Süfyan, İshak b. Said b. Amr b. Âs'tan ve İshak b. Abdullah b. Şarkî el-İzrî'den hadis rivâyet etmiş fakat onlardan müsned hadis almamıştır.

Süfyan, Eyyub b. Musa'dan, o Atâ b. Mina'dan, o da Ebu Hüreyre'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a)'la beraber İnşikak ve Alak sûrelerini okuduktan sonra secde ettik."⁽¹⁾

Süfyan, Eslem b. el-Minkârî'den, o Zühêyr b. Ebf Alkameden, o da ed-Dabî'den naklediyor :

Peygamber (s.a) görünümü içler acısı bir adam gördü ve sordu:

"Senin malın var mı?" Adam ;

"Evet! her çeşidinden!" deyince, Rasûlullah (s.a);

"Kendine, üstüne başına baksana! Allah verdiği güzel (c.c) şeyi (verdiği nimeti) kulu üzerinde görmek ister. Fakirlik gösterisini sevmes." buyurdu.

(Süfyan, Ahmed Ebu Bah el-Hilâlî'den rivâyette bulunmuş, fakat onlardan müsned hadis almamıştır. Aynı şekilde Ezher el-Attan'dan rivâyet etmiş fakat müsned hadis almamıştır.)

Süfyan, Bükeyr b. Ahnes'ten, o başka birinden, o da Câbir (r.a)'den şu hadisi rivâyet ediyor :

"Rasûlullah (s.a), bineği nereye yönelirse yönelsin üzerinde namaz kılabilirdi."

Süfyan, Tevbe en-Nuberî'den, o Nâfî'den, o da İbni Ömer'den naklediyor :

Peygamber (s.a) hasır üzerinde namaz kılar ve alnını hasıra koyardı.

Süfyan, Cafer b. Burkan'dan, o Yezîd b. Asam'dan, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Allah (c.c) sizin ne çehrenize ne de boy ve posunuza bakar! Fakat Râb Teâlâ sizin kalplerinize bakmaktadır." (Garîb Hadis)

(1) Bu sûrelerde tilâvet secdesi vardır. (Çev.)

Süfyan, Cafer b. İmran'dan, o da Enes'ten naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a on sene hizmet ettim. Unuttuğum veya zâyi ettiğim hiçbir şey hususunda beni kınayıp azarlamadı. Eğer âile-sinden biri beni azarlarsa hemen şöyle derdi :

İmam-ı Süfyan'ın Rivayet Ettiği Hadisler İçinde En Hikmetli Olanlar

"Bırakın onu! O, gücünün yettiği kadarını yapmaktadır."

İmam Ebu Abdullah Süfyan b. Said es-Sevri'nin ilmi anlatılmakla bitmez. Onun naklettiği rivâyetler deniz gibidir, önu alınmaz sel gibidir. Onun aktardığı hadisler içerisinde en hikmetli olanlara bir göz atalım :

Süfyan, Mansur'dan, o Ebu Vâil'den, o da Abdullah'tan naklediyor :

Bir kişi efendimize sordu :

"Ya Rasûlallah! Cahiliye döneminde yaptığımız şeylerden dolayı hesaba çekilecek miyiz? Bu yüzden yakamıza yapışılacak mı?" Efendimiz (s.a.);

"Kim müslüman olduğu dönem içerisinde, güzel yaşarsa, cahiliye devrinde yaptıklarından hesaba çekilmez. Kim de İslâm'dan sonra yine çirkin davranışlar sergilerse hem önceki hem de sonraki (İslâm) dönemlerinde yaptığı tüm kötü işlerinden ötürü hesaba çekilecektir" dedi.

Süfyan, Mansur'dan, o Ebu Vâil'den, o da Kays b. Ebî Arara'dan naklediyor :

Biz Medine'de un satarken, Rasûlullah (s.a) yanımıza geldi. Kendimize Semâsire (Komisyoncu, Simsar) adını vermiştik. Peygamberimiz bize en güzel ismi verdi ve şöyle buyurdu :

"Ey tüccarlar cemaati! Şu alışverişinize nice yeminler ve boş sözler girmektedir. Onu sadakayla harmanlayın!"

Süfyan, Mansur'dan, o İbrahim'den, o Ubeyde'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"İnsanların en hayırlıları benim zamanımdakilerdir. Sonra

onları takip edenler, sonra onların da arkasından gelenler (ve böylece uzar) Daha sonra öyle topluluklar gelecek ki onlardan herhangi birinin şehadeti yeminini, yemini ise şehadetini geçecek."

Süfyan, A'meş'ten, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kadın, diğer bir kadını yakından görür ve onun evsafını (boyunu, bosunu, kaşım, gözünü) kendi kocasına anlatırsa, erkek bahsedilen kadına gözleriyle bakmış gibi olur."

Süfyan, A'meş'ten, o Ebu Vâil'den, o da Ebu Musa el-Eş'arî'den naklediyor :

Bir adam Rasûlullah (s.a)'a geldi ve sordu :

"İnsan kahramanlık için, soy-sop için ya da riya için savaşa, hangi savaşı Allah yolunda sayılır?"

Efendimiz (s.a) şu cevabı verdi :

"Kim Allah'ın kelimesi en yüce olsun diye çarpışıyorsa, o Allah yolundadır!"

Süfyan, A'meş'ten, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Üç kişi iseniz, ikiniz öteki arkadaşınızı tek bırakarak fışılđamayınız! Böyle yapmanız yalnız kalan arkadaşınızı üzer." (Sahih Hadis)

Süfyan, A'meş'ten, o İbrahim'den, o Esved'den, o da Âişe'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) ruhunu teslim ettiğinde zırhı otuz avuçluk buğdaya rehindi!"

Süfyan, A'meş'ten, o Amr b. Murre'den o Hayseme'den, o da Adiy b. Hâtim'den naklediyor : Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor :

"Bir hurma yarısıyla da olsa, ateşten kaçınız! O da olmazsa güzel sözle!" (Maksat sadakadır) (Sahih Hadis)

Süfyan, A'meş'ten, o da Ebu Hâzim'den naklediyor :

"Peygamber (s.a) yemek beğenmezlik yapmaz, bu yüzden sitem etmezdi. Hoşuna giderse yer, gitmezse yemezdi."

Süfyan, Ubeydullah b. Amr'dan, o Nâfi'den, o da İbni Ömer (r.a)'den naklediyor :

"Peygamber (s.a), hür, köle, küçük, büyük herkes için bir avuç buğday ya da hurma sadaka verilmesini emretti." (Sahih hadis)

Süfyan, Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o da İbni Ömer'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) meclise biri geldiğinde hiç kimsenin yerinden kalkmasını uygun görmez fakat; *"Yer açın, yer açın!"* derdi.

Süfyan, Hişam b. Urve'den, o babasından, o da Âişe (r.a)'den naklediyor :

Hind Ümmü Muaviye Rasûlullah (s.a)'a gelerek sordu :

"Ya Rasûlallah! Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Onun malından gizlice alsam günah olur mu?" (Ebu Süfyan, Hind'in kocasıdır)

"Sen ve evlatların iyilikte kendinize yetecek miktarda alınız" diye buyurdu efendimiz.

Sevri, Hişam b. Urve'den, o babasından, o da Âişe (r.a)'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyuruyor :

"Sizden biri namaz kılarken uyuklarsa hemen yatağına gitsin, yatsın. Çünkü o bu durumda kendi lehine mi yoksa aleyhine mi dua ettiğini pek anlayamaz."

Aynı tarîkten naklediliyor :

"Peygamber (s.a), oruçluyken bazı hanımlarını öperdi."

Aynı silsileyle (Hz. Âişe'den) naklediliyor :

"Rasûlullah (s.a) abdesthaneye girdiğinde başını örterdi. Ailesinin yanına vardığında da başını örterdi."

Süfyan, Süheyl b. Ebî Salih'ten, o babasından, o Ebu Hu-reyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Müşriklerle yolda karşılaştığınızda önce siz selam vermeyiniz." (Meşhur Hadis)

Aynı râvilerden naklediliyor :

"Din ancak nasihattir. Din ancak nasihattir." deyince sordular:

"Ya Rasûlallah! Kimin nasihatidir? Kime nasihattir?" Efendimiz (s.a) cevap verdi : "Allah (c.c)'in, Rasûlullah'ın, ve Kur'an'ın, müslümanlara ve onların başındakilere yaptığı nasihattir!"

Aynı yolla naklediliyor :

"İçinin ücretini teri kurumadan veriniz."

Aynı râvilerden naklediliyor :

"Kim bu beyti hacceder, sonra da fıska düşmez ve günahla kirlenmezse, anasından doğduğu gün gibi (temiz) olur." (Garib Hadis)

Aynı tarıktan naklediliyor :

"Güneş doğmadan sabah namazının ilk rekatını kılan, namaza yetmiş sayılır. Güneş batmadan ikinci namazının bir rekatını kılan da ikindiye yetmiş sayılır." (Garib Hadis)

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. Süfyan'ın vefat tarihini İbnü'l-Cevzî'nin kitabında buluyoruz.

Süfyan, Süleyman b. Abdülmelik'in hilafeti esnasında, 97 (H.) yılında doğdu. 161 (H.) yılında vefat etti. ⁽¹⁾

HAMZA EZ-ZEYYAT (R.H)

Uzun adı, Hamza b. Habîb b. Ammara ez-Zeyyat et-Temîmî'dir. Meşhur 7 kıraat ashabındandır. Kûfe'de, Hicrî 80 yılında doğdu. Hamza kıraat ilmini iyi bilen, miras ilminden anlayan, muttaki bir zattı. İbnü'n-Nedîm, Hamza'nın "Kitâbü'l-Kıraat" ve "Kitâbü'l-Ferâid" adlı iki kitabın sahibi olduğunu söylüyor. Eserlerinden Kitâbü'l-Kıraat, bir bütün halinde bugüne gelmemiştir. An-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.100.

cak müteahhirin âlimlerinin Kur'ân ilimleriyle ilgili kitaplarında bu kitaptan bazı bölümler görmekteyiz. İbnü'n-Nedîm, fihristinin 36. sayfasında, "*el-Makku ve'l-Mevsûl*" adlı kitabın Hamza'ya ait olduğunu belirtiyor. ⁽¹⁾

Hamza'nın künyesi Ebu Umâra'dır. Temîm kabilesine mensup İkrime b. Rebî'nin azatlısı olduğu için Temîmî diye anılıyor. Ayrıca Kûfe'den Irak civarındaki Hilvan'a yağ götürerek yaşamını sürdürdüğü için de "Zeyyât" sıfatını almıştır. Aslen tüccar karakterli olan Hamza, Hilvan'dan da peynir ve ceviz yüklenip Kûfe'de bunları satardı

Hamza Kur'ân, sünnet ve miras ilimlerini çok iyi bilirdi. Ebu'l-Münzir Ya'lâ b. Ukayl şöyle diyor :

A'meş, Hamza'yı gördüğünde ondan övgüyle sözeder, şöyle derdi :

"İşte bu adam, tam bir Kur'ân mütehassısıdır."

Hamza, öğrettiği ilim karşılığında hiçbir şey almak istemezdi.

Bir gün Cerîr b. Abdülhamîd, Hamza ez-Zeyyât'a su verir. Hamza, Cerîr'e dikkatle bakar ve sorar :

"Sen bizim kıraat derslerine devamlı katılanlardan değil misin?"

"Evet" diye cevap verir Cerîr. Hamza şöyle der :

"Öyleyse senin suyunu içemem."

İbnü'l-Cevzî, Hamza'nın A'meş'ten, Himran b. A'yûn'dan hadis aldığını söyler. Vekî de Hamza'dan hadis dinlemiştir.

Hamza, Hicrî 156 yılında Hilvan'da vefat etti.

Ebu Müsehhil anlatıyor :

Rüyamda kıraat imamlarından Kisâî'yi gördüm. Yüzü ay gibi parlıyordu. Heyecanla sordum :

"Allah Teâlâ sana ne yaptı?"

"Beni Kur'ân-ı Kerîm'den ötürü affetti!" dedi.

Ben yine sordum :

(1) Fuad Sezgin, *Târihü'l-Türasî'l-Arabî*, c.1, Bölüm.1, s.9. Tercüme s.32.

"Peki, Hamza ez-Zeyyât'ın durumu nasıl?"

"Hamza mı? O İlliyyîn tabakasında! Onu bazan, ötelerde parlayan bir yıldız gibi görüyoruz." dedi (1)

MUHAMMED EL-HÂRİSÎ (R.H)⁽²⁾

Muhammed b. Nadr el-Hârisî Ebu Abdurrahman, zamanın ibadet düşkünü zatlarındandı. O, kendini ilâhî zikre kaptırmış ve sadece hakkın sohbetine katılmıştı.

Tasavvuf; içilen andları an be an hatırlamak ve zifîri karanlık bir gecede ışığı görebilmektir.

Muhammed'in Uzlet Sevgisine Dair Rivâyetler

Ebu Usâme'den naklediliyor :

Muhammed b. Nadr, Kâfe ehlinin âbid insanlarındandı.

Ubeydullah b. Muhammed el-Kirmânî'den naklediliyor :

Muhammed b. Nadr'a dedim ki :

"Sanki insanlarla meclis kurup konuşmaktan kaçır gibisin?"

"Evet! Öyleyim" dedi.

"Peki ama böyle yapınca kendini gurbete atıp her şeye yabancı kalmış olmuyor musun?" dedim.

"Ben mi?! Yaradan Allah 'Ben, beni ananın dostuyum, yanıbağında sohbet arkadaşım' dediği halde niçin yabancı ve garîb olayım ki ben?" dedi.

Muhammed'in Zühdü ve Hikmetli Sözleri

Muhammed b. Nadr'dan naklediliyor :

Bazı hikmetli kitaplarda okudum. Rab Teâlâ şöyle buyuruyor :

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfik*, c.3, s.104.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.8, s.217.

"Ey bana gönülden inananlar! Benimle sevinin ve beni anarak lezzetlere dalın!"

Muhammed b. Nadr'dan naklediliyor :

"İlmin başı susmaktır. Sonra kulak verip dinlemek gelir. Sonra dinlenen ilim kalbe nakşedilir. Sonra onunla amel edilir. (ilim, "yaşanılır") Sonra da insanlara dağıtılır."

Şihab b. Abbad'dan naklediliyor :

Muhammed b. Nadr el-Hârisî ile birlikte Abadan'da seyahat ettim. Sadece üç kere konuştu. Onlardan biri de şudur : Yanıbaşındaki adama *"Namazını güzel kıl"* demişti.

Muhammed b. Nadr der ki :

"Muttaki kalpler ölüm düşüncesiyle dünyayı unuttular. Allah'a andolsun ki onlar ölümün korkunç, zor ve tehlikeli yönlerini hakkıyla bildikten sonra bir daha hiç sevinçli hallerine dönemediler (sevinemediler)"

İbnü'l-Mübarek'ten naklediliyor :

"Muhammed b. Nadr ölümü anınca eklemleri zangır zangır titrer, korkudan çarpılıp kalırdı."

Muhammed b. Nadr'dan naklediliyor :

"Kendi zevklerine ve sefih arzularına uyanlar, sapkınlığı yaymak ve hidayeti gizlemek hususunda aşırı hale gelmişlerdir. Onlardan sakınınız, onlardan uzak durunuz!"

Anber Ebu Rûfed anlatıyor :

Muhammed b. Nadr gün ortası (herkes öğle uykusundayken) mezarlığa gelirdi. Bir gün sordum :

"Ne yapıyorsun böyle?"

"Uyuduğum zaman gözlerimde dünya hayalinin canlanışını istemiyorum. Dünya rüyama girmesin diye buraya geliyorum!" dedi.

Ebu'l-Ahvas anlatıyor :

"Muhammed b. Nadr ölümünden iki sene önce gece uykusunu tamamen terketmişti. Sadece kaylûle (öğle uykusu) ye yatırıyor-

du. Daha sonra kaylûleyi de terketti."

İbrahim b. Ubeyd'den naklediliyor :

Muhammed b. Nadr şöyle derdi :

"Herkes çarşısına koştı, muttakiler ise senin nezdindeki bitmez tükenmez kazançlara koşuyor ey yalvarılanların en cömerti!"

Muhammed'e bazıları;

"İnsanların sana ihtiyacı var, (onlara zaman ayır)!" dediğinde, Muhammed şu cevabı verirdi :

"Benim de Allah'a ihtiyacım var, ne yapayım!"

Yahya b. Abdülmelik'ten naklediliyor :

Muhammed b. Nadr bir arkadaşına şu öğütleri yazdı :

"Sen bir hazırlık yurdundasın. Önünde iki menzil var. Muhakkak onlardan birinde olacaksın. Elinde bir garanti belgesi yok ki, için rahat olsun. Gideceğin menzili de göremiyorsun ki yapışıp bırakmayasın. O halde dikkat et ve ihtiyatlı davran, vesselam."

Yahya b. Hâris'den naklediliyor :

Abdullah b. İdris, Muhammed'e sordu :

"Seni hep saçı başı toz içinde görüyorum. Nedir bu hal?" Muhammed şöyle cevapladı :

"Sana şu haber gelmedi mi? Ermişin biri dağ başında olsa bile, kalbinin iyileşmesini istemiş!"

Abdullah b. Mus'ab'dan naklediliyor :

Muhammed b. Nadr, Abadan'daki bir arkadaşına bir çift terlik gönderdi ve şunu bildirdi :

"Biliyorum, senin Rabbinin bunlara ihtiyacı yok, ama yine de senin şunu bilmeni istiyorum : Sen benim kalbimde güzel bir yere sahipsin."

Muafi b. İmran'dan naklediliyor :

Bir adam Muhammed b. Nadr'a sordu.

"Allah'a nerede ibadet edeyim?"

Muhammed şu cevabı verdi.

"Özünü ve görünmeyen yanlarını islah et de, ondan sonra Rab Teâlâ'ya nerede ibadet edersen et!"

Muhammed b. Nadr'dan naklediliyor :

Bir âbid otuz sene ibadet etmiş. Arkadaşı ise yirmi sene ibadet etmiş. Bir gün bulutlar otuz sene ibadet edeni gölgelemişler. Arkadaşı uzaktan ona seslenmiş. *"Gölgeden biraz da bana ver!"* demiş. Ama beriki kendini bir şey sanmış ve yaklaşmakta olup gölgeden faydalanmak isteyen âbide :

"Ben olsam seni hiç gölgelendirmem!" demiş.

Bulut bu söz üzerine ansızın yirmi sene ibadet eden adama doğru kaymış, kendine güvenip gururla boş laflar eden otuzsenelik âbid güneşte kalmış!

Muhammed b. Nadr öğrendiği hadisleri hemen günlük yaşamına döker uygular. Bazı rivâyetleri nakletse de senetlerini anmamıştır. Doğrudan Rasûlullah (s.a)'a gönderme yapmıştır.

Muhammed b. Nadr ve benzerleri devamlı Allah'a ibadet eden insanlardır. Onların hadis rivâyetiyle uğraşmaları, tabiatlarından sayılmaz. Bu gibiler, birilerine öğüt verdikleri zaman doğrudan Rasûlullah (s.a)'dan hadisi aktarırlar, yani mürsel olarak rivâyet ederlerdi. Bu yüzden onların hadislerini almıyoruz.

VERRÂD EL-İCLÎ (R.H)⁽¹⁾

Ömer b. Hafs b. Kıyas babasından naklediyor : Bir gün **İbni Zerr**'in yanındaydık. Kıyâmetin korkunçluğundan, o gün kopacak zelzelenin şiddetinden bahsediyordu. İclogulları'ndan bir delikanlı ki adı **Verrâd**'dı- birden ağlamaya başladı. Bağırıyor, çırpınıyordu. Baygın bir haldeyken cemaatin ortasından kaldırıldı. **İbni Zerr** bize şöyle dedi :

"Biz sağır sağır söyleyip dinlerken, onun kalbini yaralayan şey neydi acaba? Bakınız nasıl da ağladı? Vallahi ey İclogulları, o gencin böyle davranışı kalbinin temizliğindendir. Bizim kalplerimiz

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.106.

ise günahıtan zift bağlamış hiç duygulanamıyoruz."

Ömer, babasından naklediyor :

Verrad'ı bazan peçe takmış bir vaziyette câmiye gelirken görürdüm. Bir köşeye çekilir, namaz kılar ve Allah'a dualar edip ağlardı.

Verrad'ın Gece Duası ve Kabri Başındaki Fesleğenlerin Yetmiş Gün Boyunca Kokusunu Kaybetmemesi

Ömer , İcl kabilesinden **Sükeyn b. Miskin** adlı bir adamdan naklediyor :

Ben Verrad'ın akrabası idim. Verrad'ın ne halde olduğunu kızkardeşine sordum :

"Verrad gecesini nasıl geçiriyor?" dedim.

Kız;

"Gece boyunca ağlar ve çığlık atar" dedi.

"Peki ne yer?" dedim.

"Akşamleyin birkaç kırıntı, sabahleyin seher vaktinde birkaç kırıntı" dedi.

"Onun yaptığı dualardan aklında kalan var mı hiç?" dedim. Şöyle cevap verdi :

"Evet ! Seher vakti ağlar, şöyle dua ederdi :

'Ey Efendim! Senin âciz kulun, senin gazabından uzak olmak istiyor. Ey nimeti ve yardımı bol olan! O kulunu koru! Ey Efendim! Senin kulun sana itaat ederek sana kavuşmak istiyor, ona yardım et! Ey Efendim! Senin kulun senden umutlu. Ey Rab! İyilerin sevindiği gün onun umudunu boşa çıkarma! "

Sükeyn anlatmaya devam ediyor :

Verrad vefat ettiğinde onu kabre götürdüler. Kabrin her yanında fesleğenler vardı. Kabre gelenler bu güzel çiçeklerin kokusuna imrenerek birer ikişer topladılar. Eldeki fesleğenler yetmiş gün kokularını kaybetmediler. İnsanlar kokluyor ve şaşırıyorlardı.

EBU BEKİR B. AYYAŞ (R.H)⁽¹⁾

Sel gibi coşkulu Kur'an okuyan, nazik, güleryüzlü bir âbid olan Ebubekir b. Ayyaş da onlardandır. O, muhterem, bir zat idi.

Tasavvuf; yaklaşmak için yükselmek ve kendini murâkabe etmek için ayakta olmaktır.

Ebu Bekir'in Amel Yazan Meleklerden Dua İstemesi, İbadetsiz Geçen Gün İçin Üzülebilmek, Canlıların Dört Kısma Ayrılışı, Sükut ve Konuşmanın Neticeleri, Ebubekir'in Rüyasında Dünyayı Çirkin Bir İhtiyar Olarak Görmesi

Bişr b. el-Hâris anlatıyor :

Ebu Bekir b. Ayyaş'ın şöyle dua ettiğini duydum :

"Ey iki yazıcı meleğim ! Allah'a dua edin benim için! Zira sizler, Allah'a benden daha itaatkarsınız."

Ebu Bekir b. Ayyaş der ki :

"Birinizin sadece bir dirhemi kaybolrsa; 'dirhemim kayboldu!' diyerek yanıp tutuşur, oysa 'Allah için hiç amel yapmadan günüm geçti, yazık!' diyemez bile!"

Ebubekir b. Ayyaş'tan naklediliyor :

"Canlılar dört kısımdır; Mazur, mesul, mecbur ve matrud olmak üzere.

Mazur olanlar; hiçbir sorumluluğu olmayan hayvanlardır.

Mesul olanlar, imtihan içindeki insanlardır.

Mecbur olanlar; itaat etmekten başka bir şeyi isteme yeteneği olmayan meleklerdir.

Matrud olan ise, kovulmuş ve ebediyen mahvolmuş şeytandır."

Ebubekir b. Ayyaş diyor ki :

"Sükutun en küçük faydası selamette olmaktır. Selamette ol-

(1) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.8, s.303.

mak da nimet olarak yeter. Nutukun (konuşmanın) en küçük zararı şöhrettir. Şöhret de bela olarak yeter!"

Ebu Bekir b. Ayyaş der ki :

"Rüyamda dünyayı çirkin ve kaba bir ihtiyar olarak gördüm."

Ebu Bekir b. Ayyaş'tan Gelen Hadisler

Ebu Bekir, birçok imamdan hadis isnad etmiştir. Âsım, A'meş ve Ebu Husayn'ı burada sayabiliriz.

Ebu Bekir b. Ayyaş; Âsım'dan, o Zerr'den, o da Abdullah'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a soruldu :

"Zenginlik (muhtaç olmamak) nedir?"

"Eldekine bel bağlamamaktır!" diye buyurdu. (Garib Hadis)

Ebu Bekir b. Ayyaş, Âsım'dan, o Zerr'den, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah'tan naklediyor :

"Sahur yapınız. Çünkü sahurda bereket vardır."

Ebu Bekir, Âsım'dan, o Zerr'den, o Abdullah'tan o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kocası kayıp olan kadınlara karşı meyletmeyin. Onları rahatsız etmeyin. Şeytan kanın damarda akıp gitmesi gibi sokulur insana."

Ebu Bekir b. Ayyaş, Âsım'dan, o Zerr'den, o da Abdullah'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) namaz kılıyor, Hasan ve Hüseyin ise oynuyorlar ve onun sırtına oturuyorlardı. Müslümanlar Hasan ve Hüseyin'i (oturdıkları yerden) kaldırmaya çalıştılar. Rasûlullah (selam verip) dönerek şöyle dedi :

"Onları bırakın. Anam-Babam hakkı için, kim beni severse bu ikisini de sevsin!"

Ebu Bekir, Âsım'dan, o Zerr'den, o da Abdullah'tan naklediyor :

"Allah yolunda ilk ok atan Sa'd'dır"

Ebu Bekir b. Ayyaş, A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Doğu esintisi (saba yeli) ile zafer buldum. Âd kavmi ise batı rüzgarı (Debur) ile mahvoldu."

Ebu Bekir b. Ayyaş, Ebu Husayn'dan, o Yahya b. Yesab'dan o Mesruk'tan, o da Âişe (r.a)'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) her Ramazan ayında on gün itikafa girerdi. Ruhu alındığı sene yirmi gün itikaf yapmıştır" (Garîb Hadis)

Ebu Bekir b. Ayyaş, Ebu Husayn'dan, o Ebu Bürde'den o Ebu Musa'dan, o da babasından naklediyor :

Rasûlullah (s.a) buyuruyor ki :

"Kişi cariyesini azad eder ve ona yeni bir mehir vererek evlenirse iki ecir sahibi olur" (Garîb Hadis)

Ebu Bekir b. Ayyaş, Abdülaziz b. Râfil'den, o da Ebu Mahdûra'dan naklediyor :

Küçük bir çocuktum. Rasûlullah (s.a)'ın önünde, Huneyn günü sabah namazının ezanını okudum. Hayye alassalah, Hayye alelfe-lah.. cümlesine gelince Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

"Buraya 'es-Selatü hayrun mine'n-nevm' cümlesini ekle!" dedi. (Namaz uykudan hayırlıdır, anlamına geliyor.)

Ebu Bekir b. Ayyaş, Abdülaziz b. Râfil'den, o Zeyd b. Vehb'den o Ebu Zerr'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Kim, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse, cennete girer." (Meşhur Hadis)

Ebu Bekir b. Ayyaş, Abdülaziz b. Râfil'den, o Mücahid'den, o da İbni Ömer'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) Rüknu Yemânî'yi (Kâbe'nin yemen tarafındaki köşesini) ve Hacerü'l-Esved'i selamlardı. Bu ikisinden başkasını selamlamazdı. (Garîb Hadis)

Ebu Bekir b. Ayyaş, Ebu İshak'tan, o Ebu Bekir b. Ebi Musa'dan, o da el-Berâ b. Âzib'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a), yatağına girince sağ avucunu sağ yanağının altına koyar ve şöyle dua ederdi :

"Allah'ımı! Kullarını dirilttiğin günde beni azabından koru!"

Ebu Bekir b. Ayyaş, Ebu İshak'tan, o Âsım'dan, o Ebu Vâil'den, o da Cerir'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'a dedim ki :

"Elini uzat! Sen koy şart! Çünkü neyin şart olduğunu sen ben-den daha iyi bilirsin!"

Rasûlullah (s.a) şöyle dedi :

"Allah'a ibadet edersin, ona hiçbir şeyi ortak koğmazsın, namazı kılarırsın, zekatı verirsin, müslümana nasihat eder (güzel davranırsın) ve müşrikten ayrı durursun!" (Sahih, Sabit Hadis)

Ebu Bekir b. Ayyaş, Ömer b. Sa'd'dan, o Abdülkerim'den, o Ziyad b. Ebi Meryem'den, o Abdullah b. Muakkal'dan, o İbni Mes'ud'dan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Pişmanlık tevbedir"

Ebu Bekir b. Ayyaş, Ebu Hamza'dan, o Şa'bi'den, o da Ümmü Hâris'den naklediyor :

Rasûlullah (s.a) yanıma geldi ve sordu :

"Ya Ümmü Hâni! Yanında (yiyecek) bir şey var mı?"

"Hayır, sadece biraz ekmek kırıntısı ve sirke!" dedi.

"İçinde sirke bulunan evin yiyeceği katıksız değildir!" dedi Rasûlullah (s.a) (Garib Hadis)

Ebu Bekir b. Ayyaş Hişam b. Urve'den, o babasından, o da Ömer'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) baştan sona tek bir örtüye bürünerek namaz kıldı." (Sahih, Sabit Hadis)

Ebu Nuaym'ın nakilleri burada bitiyor.

İbnü'l-Cevzi, Ebubekir'in 93 yıl yaşadığını söylüyor⁽¹⁾

Zehebi ise şöyle diyor :

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.109.

193 (H.) yılında vefat edenlerden biri de İmam Ebu Bekir b. Ayyaş el-Esedî'dir. Esed Kabilesi'nden Vâsıl b. Hayyan el-Ahdeb'in azatlısıydı. Kûfeli bir terzi olan Ebubekir, Kıraat ve hadis ilimlerinde bu şehrin en büyük hocalarından sayılırdı. Ebu Bekir Kıraat İmamı Âsım'ın en önemli talebelerindendir. İbnü'l-Mübarek, Ebu Bekir'i övmekte, "*Ben, Sünnet-i Rasûlullah'a Ebu Bekir'den daha çok riayet eden birini görmedim*" demektedir. Diğer dostları da Ebu Bekir'in tüm namazlarını hiç ara vermeden hatimle kıldığını ve 12 bin hatim indirdiğini söylüyorlar.⁽¹⁾

Târîhü't-Türâs adlı eserde de Ebu Bekir, ilk dönem kıraat bilginleri arasında sayılmış ve isminin Şu'be olduğu belirtilmiştir. Doğum yılı Hicrî 95 olan Ebu Bekir'in "*Müfred-i Asım b. Behdele*" adlı bir eseri de kaydediliyor. Bu eser Şu'be'nin, hocası Âsım'ın kıraatı ile ilgili notları olsa gerektir. Hoca Âsım'ın iki talebesi olan Ebu Bekir, Şu'be ile Hafs arasındaki ihtilafı inceleyen "*Gâyetü'n-Nihâye*" adlı *Cezzeri*'ye ait kitaba da bakılabilir.⁽²⁾

Suriye, Şam, Irak, Hicaz, Orta Asya ve Mısır'da yaygın olan kıraat, bilindiği gibi Âsım'ın Hafs yoluyla gelen kıraatıdır.

ABDULLAH B. İDRİS (R.H)

Abdullah, babası Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini nakleliyor :

"Abdullah b. İdris zamanının en zeki âlimiydi"

Yine Ahmed b. Hanbel şöyle diyor :

Abdullah b. İdris'in üstünde yünden yapılmış bir giysi gördüm. Senelerden beri giyildiği için yıpranmıştı.

Abdullah b. İdris, İmam Vekî ve Hafs'ın Harun er-Reşîd Karşısında Tavrıları

İbnü'l-Cevzî, Hammâd b. Müemmîl'den şu rivâyeti nakledi-

(1) Zehebi, *el-İber*, c.1, s.242.

(2) Fuad Sezgin, *Târîhü't-Türâsü'l-Arabî*, c.1, s.10.

yor : (1)

Bazı muhaddislerden hadis dinleyen bir ihtiyar, Vekî'ye sorar:

"Sen, Hafs ve Abdullah b. İdris, Harun er-Reşid'in huzuruna çıktığınızda neler oldu anlatır mısınız?"

Vekî b. el-Cerrah da olayı şöyle anlatır :

Harun'un ilk çağırdığı adam bendim. Şöyle dedi :

"Ey Vekî! Senin şehrinde oturanlar hukuki meselelerini hal etmek için benden bir kadı istediler. Adaylar arasında senin de adın geçti. Ben de seni tasvip ediyorum, ne diyorsun?"

Cevap verdim :

"Ey emir! Ben ihtiyar biriyim. Tek gözüm zaten gitmiş. Öbür gözüm de iyice zayıfladı." Halife;

"Yemin et ve görevine git" dedi.

Şöyle dedim :

"Ey emir! Eğer ben doğru söylüyorsam, benim demin söylediklerimi kabul etmen ve beni mazur görmem gerekir? Yok eğer yalancıysam, yalancı birini ne diye kadılık makamına getiriyorsun?" Bunun üzerine halife;

"Tamam çık!" dedi.

Harun er-Reşid'in bu emriyle huzurundan çıktım ve kurtuldum. Benden sonra Abdullah b. İdris içeri girdi. Alçak bir sesle selam verdi. Harun sordu :

"Seni niçin çağırttığımı biliyor musun?"

"Hayır!" dedi. Abdullah.

Harun;

"Senin şehrinde oturanlar benden bir kadı istediler. Adı geçenler arasında sen de varsın. Ben de seni tasvip ettim ve bu ümmetin işlerini yürütmeye bana ortak olmanı istedim. Haydi sözünü ver ve git"

İbni İdris şu cevabı verdi :

(1) İbnü'l-Cevzi, Sıfatü's-Safve, c.3, s.112.

"Keşke seni hiç görmeseydim ey emir!"

Bunun üzerine hiçbir şey eklemeyen çıkıp gitti.

Daha sonra Hafs içeri girdi. Emir Harun'un ahdini kabul etti. Biraz sonra hizmetçi elinde üç keseye geldi. Her kesede beşbin altın vardı, bana uzattı ve;

"Emir sana selam ediyor. Sizi buraya kadar yorduğu için şu keseleri almanızı ve dönüş yolculuğunda harcamanızı istiyor" dedi.

Ben hizmetçiye şöyle dedim :

"Emre selam söyle! O benden gereken cevabı almıştır. Benim bu altınlara ihtiyacım yok."

Abdullah b. İdris de altınları reddetti.

Sonunda Hafs kabul etti.

Harun, Abdullah b. İdris'e şu mektubu gönderdi :

"Allah bizi ve seni affetsin. Senden işlerimize ortak olmanı istedik, kabul etmedin. Sana malımızdan verdik, almadın. Bari oğlum Memân senin yanına geldiğinde, ona hadis dersi ver."

Abdullah b. İdris haberciye şöyle dedi :

"Eğer cemaatle beraber gelirse inşallah ona hadis anlatırız."

Sonra yola çıktık. Irak'ın Yasiriyye köyüne vardığımızda Abdullah b. İdris, Hafs'a döndü ve şöyle dedi :

"Şunu kesin biliyorum ki, sen fitnelere düşer olacaksın! Vallahi ölünceye kadar seninle konuşmayacağım."

Abdullah b. İdris vefat edene kadar Hafs ile konuşmadı. Onun Harun er-Reşid'den vazife alması Abdullah'ı çok kızdırmıştı.

Ahmed b. İbrahim, Sehl b. Mahmud'dan, o da Abdullah b. İdris'ten naklediyor :

"Bir kişi başka bir kişiyi gözlese, onunla beraber yaşasa, ne olduğunu az çok anlar. Ya şu gökleri ve yerin sahibi olan Allah kulu-nun ne olduğunu en iyi bilmez mi?"

Şehzâdelere Hocalık Eden Abdullah'ın Onlardan Hiç Bir Şey Almaması

Muhammed b. el-Münzir anlatıyor :

Halife Harun er-Reşid hac yolculuğuna çıktı. Yanında Emin ve Memûn adlı oğulları da vardı. Kûfe'ye girdiğinde Ebu Yusuf'a emir verdi :

"Şehrin hadis bilginlerine söyle, gelsinler, bize hadis anlatsınlar!"

Harun'un bu emrine şehrin hadis şeyhlerinden karşı çıkan ve gelmeyen hiç kimse yoktu. İki kişi hariç : Abdullah b. İdris ve İsa b. Yunus.

Emin ve Memûn, Abdullah b. İdris'in ayağına gittiler. Abdullah onlara yüz kadar hadis okudu. Memûn zeki bir çocuktü;

"Ey Amca! İstersen sana bu hadisleri ezbere okuyayım?" dedi.

"Oku bakalım!" dedi. Abdullah.

Memûn hadisleri ezbere okuyunca Abdullah onu hayranlıkla izledi.

Memûn daha sonra şöyle dedi :

"Amca! Mescidin kenarında bir ev var. Bize izin verirsen orayı satın alır, mescidi genişletiriz. Böylece daha iyi imkanlarda ders verirsin?" Abdullah;

"Hayır, hayır, Buna ihtiyacım yok! Benden öncekilere yeten bana de yeter" dedi.

Abdullah'ın dirseğinde bir yara vardı. Memûn bunu gördü ve aklına tedavi ettirmek geldi.

"Bizim beraberimizde yetenekli hekimler ve ilâçlar var. İstersen seni muayene edecek hekimler çağıralım?" dedi.

Abdullah bu isteği de reddetti :

"Böyle yaralar bende daha önce de vardı. Hepsi de zamanla iyileşti" dedi.

Memûn bu gözü tok ve şahsiyetli hoca efendiye mal ihsan

edilmesini emrettiyse de Abdullah hiçbir şey almadı.⁽¹⁾

Abdullah b. İdris'in Doğru Bildiği Şeyden Vazgeçmemesi

İbni İdris doğru bildiğini söylerken son derece kararlıydı. *el-İkdü'l-Ferîd*'de geçen şu olay buna delildir.⁽²⁾

Küfeli'ler içinde hurma meşrubatı diye bilinen nebizi haram sayan hiçbir âlim yoktu. Zira nebiz, bilinen şaraptan farklı bir şekilde algılanıyordu. Ama Abdullah b. İdris Küfeli olmasına rağmen hurma meşrubatını kerih görürdü. Bu özelliğinden dolayı da ayıplanmıştır. Bir gün Abdullah b. İdris'e soruldu :

"Küfe Ehli'nin en hayırlıları kimlerdir?" denildi.

"Şu nebiz denen hurma meşrubatını içenler!" dedi.

"Peki, onları en hayırlı, en âlim sayıyorsun, ama senin haram kabul ettiğin nebizi içiyorlar!" denildi.

"Bu, onların ilimdeki derecelerini gösterir!" dedi.

Abdullah b. İdris ile Alyân Adlı Bilge Meczip Arasında Geçen Nükte ve Mizah Dolu Diyalog

Abdullah b. İdris nükteadan bir insandı. Basra'lı **Alyan b. Ebî Mâlik** adlı bir meczupla aralarında geçen şu konuşma bu hususa güzel bir örnek teşkil eder :⁽³⁾

Ebu'l-Hasen anlatıyor :

Basra'da **Alyan b. Ebî Mâlik** adında hazır cevap bir meczup yaşıyordu. Âlimler onu dinlemek için takip ederler, sordukları sorulara onun verdiği cevapları dikkatle dinlerlerdi. Bu adam şüirden anlar, iyisini ve kötüsünü birbirinden ayırırdı. Bir gün Abdullah b. İdris'le karşılaştı. Abdullah olayı şöyle anlatıyor :

Mahalle çocukları bu zavallı adamın peşine düşmüşler ve onu kovalamaya başlamışlar. Alyan da sığınacağı bir kapı ararken bizzim eve yönelmiş, Hizmetçi; *"Bu adam Alyan'dır. Bize doğru koşuyor; arkasında da çocuklar var. Ne yapayım?"* diye sorunca şöyle

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sifetü's-Saife*, c.3, s.112.

(2) Ahmed b. Muhammed b. Abdîrabbîh el-Endülüsî, *el-İkdü'l-Ferîd*, c.7, s.83.

(3) Ahmed b. Muhammed b. Abdî Rabbîh el-Endülüsî, a.g.e., c.7, s.163.

dedim :

"Alyan'ı içeri al! Çocukları da defet gitsinler! Adamcağıza güzel bir hurma ve çörek çıkart!"

Yemek Alyan'ın önüne konunca hemen Allah'a hamdetti ve şöyle dedi.

"Bu Allah'ın rahmetidir. Şunlar da Allah'ın azabıdır!"

Rahmet derken yemeği, azap derken de dışarıyı, kapıdaki çocukları gösteriyordu. O yemeğini yerken, dışardaki muzipler de kapıyı yumrukluyorlardı. Bu sırada şu âyetleri okumaya başladı :

"Nihayet onların arasına, içinde rahmet dışında da azap olan bir sur çekilir." (1)

Yemeğini afiyetle bitirince onu şöyle sordum :

"Ey Alyan! Bakıyorum da âyetlerden ve edebiyattan anlıyorsun, şiirin iyisini kötüsünü biliyorsun. Ama sen kendin şiir söylemiyorsun?" Bunun üzerine;

"Ben bile y taşı gibiyim, keskinleştiririm ama kesmem!" dedi.

Alyan, bu sözleriyle bir şiir tenkitçisi olduğunu, ama kendisinin şiir okumadığını belirtiyordu.

"Sence Arab'ın söylediği en ustaca beyit hangisidir?" diye sordum.

"Kalbin önünü kapatmayan beyit!" dedi.

"Ya! Ne gibi?" diye sordum.

"Cümeyl'in şu sözü gibi" dedi ve şunları okudu.

"Hey! Uykudakiler, yazıklar olsun size haydi, silkinin kalkın!"

"Size soruyorum, aşk insanı öldürür mü?"

Alyan ilk mısrayı zayıf bir sesle söylerken, ikinci mısrayı gayet yüksek bir ses tonuyla okudu ve şöyle dedi :

"Dikkatli dinliyor musun? Birinci mısırda kalplerden kulak verip dinlesinler diye izin isteniyor, ama kalpler oralı bile değil, izin vermiyorlar! Ama ikinci mısra 'bana kulak verin' der demez

(1) Hadid, 13.

kalp hemen meylediyor."

"Peki, başka ne gibi beyitler var?" dedim.

"Bir de Şair'in şu sözü" dedi ve okudu.

"Beni bırakıp gittiğinden beri pişmanım her şeye, fahiş fiyata mal alarak aldanmış bir adamın malını başkasına satıp kurtulma anındaki acı pişmanlık gibi." Sonra, "Ey Abdullah, Şair'in, 'Beni bırakıp gittin' sözündeki güzelliği farkedebilir musun?" dedi.

"Evet, anlıyorum ikinci mısra da tam uyuyor!" dedim.

Alyan eliyle dizime vurdu;

"Allah senin ömrünü uzatsın, aferin!" diye bağırdı. O sıralarda 80 yaşındaydım!

Alyan'la bir kere daha karşılaştım. Ona şöyle sordum :

"Ey İbni Ebt Mâlik! Kıyâmet ve zaman kopacak?" dedim.

"Kendisine soru tevcih edilen, bu konuda soruyu sorandan daha bilgili değildir.

Ama şunu bilesin ki, kişinin kıyameti öldüğü zaman kopar!" dedi. "Asılarak idam edilen, kabir azabı çeker mi?" dedim. "Eğer azap fermanı onun hakkında kesinleşmişse, elbette çeker! Hem sen nereden bileceksin? Bizim gözlerimizin göremediği, kulaklarımızın duyamadığı bir şekilde azap çekiyordur, kimbilir! Zira Allah insanın idrak edemeyeceği bir letâfettedir" dedi.

"Peki sence hurma meşrubatı helâl midir, haram mıdır?" dedim.

"Helâldir!" dedi.

"Sen içiyor musun?" dedim.

"Onu ben içiyorsam Vekî de içiyor. Vekî önder bir âlimdir!" dedi.

"Peki, nebizin helallîği konusunda Vekî'nin önderliğini kabul ediyorsun ama, haramlığına hüküm veren benim önderliğimi kabul etmiyorsun. Oysa ben Vekî'den daha yaşlı değil miyim?" dedim.

"Beldedeki tüm fıkıh bilginlerinin ittifak ettiği Vekî'nin görüşü, senin görüşünden daha kıymetlidir benim için. Zira bu hususta

bu şehirdeki tüm bilginlere muhalifsin." dedi.

"Teganni hakkında ne diyorsun?" dedim.

"Abdullah b. Revâha ve Berâ b. Âzîb şarkı söylemiştir. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah ve Abdullah b. Cafer şarkı dinlemiştir." dedi.

Hüseyin b. Amr el-Ankazî anlatıyor :

İbni İdris'e ölüm yaklaştığında kızı ağlamaya başladı. Abdullah b. İdris kızına şöyle dedi :

"Ağlama! Şu evimizde Kur'an-ı Kerim'i tam dörtbin defa hatim ettim."

Abdullah b. İdris, A'meş'ten, Ebu İshak eş-Şeybânî den ve daha birçoklarından hadis dinlemiştir. O ilim ile zühdü kendisinde toplamış ender şahsiyetlerdendi. Hicrî 115 yılında doğdu, 192 yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun. ⁽¹⁾

VEKİ B. EL-CERRAH (R.H) ⁽²⁾

Derdini açık seçik ve güzel anlatan Ebu Süfyan Vekî b. el-Cerrah, dâima öğüt veren, insanları uyaran, iyi bir kuldü.

Vekî'nin Kıraat ve Hadis İlimlerindeki Yeri

Cerîr anlatıyor :

İbnü'l-Mübarek yanıma geldi. Ona sordum :

"Ey Ebu Abdurrahman! Küfe'nin tek adamı kim?"

Biraz sustu, sonra cevap verdi :

"Kurrâların sevdiği Vekî b. el-Cerrah'tır."

Abbas b. Muhammed anlatıyor :

Ahmed b. Hanbel şöyle derdi : *"Vekî bize bazı hadisleri rivâyet eden kişidir."*

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.3, s.112.

(2) Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.8, s.388.

Onu görseydin, bu güne kadar onun bir benzeriyle karşılaşmadığını anlardın!"

Said Seleml b. Cünâde anlatıyor :

"Yedi sene Vekî b. Cerrah'ın meclisine devam ettim. Ne tükürdüğünü gördüm, ne de elini organlarına değdirdiğini. Ne zaman gördüysem ya ders anlatır, hareketsiz bir şekilde yerinde otururdu, ya da kibleye yönelir ibadet ederdi. Onun bir kerecik dahi yemin ettiğini bilmiyorum."

Hüseyin b. Ebî Zeyd anlatıyor :

"Vekî b. Cerrah'la Mekke'ye kadar yol arkadaşlığında bulundum. Ne boylu boyunca uzanıp yatıyordu, ne de tahtirevanında uyuyordu."

el-Ka'nebî anlatıyor :

Hammâd b. Zeyd'in yanında idik.

Vekî de oradaydı. Kalkıp gittiğinde oradakiler; "İşte bu adam Süfyan'ın râvisidir" dediler. Hammâd şöyle dedi : "Eğer bu adam bir hadisi rivâyet ediyorsa, Süfyan'dan daha güçlü ve tercihe şayan bir rivâyet getiriyor demektir"

Vakti Gelmeden Namaz İçin Hazırlık Yapmak, Vekî'nin Ahmed b. Ebî'l-Havârî Tarafından Övülmesi, Verâ'nın Anlamı, Hakikaten Akıllı Olmak, Kimseye Vurmamak ve Vekî'nin İlimde Önder Kimselere Benzetilmesi

Vekî diyor ki :

"Kim vakti girmeden namaz için gereken hazırlığı yapmadıysa, namaza gereken saygıyı göstermemiş sayılır."

Ahmed b. Ebî'l-Havârî, Mervan'dan naklediyor :

"Bana kimi övdülerse, onu gördüğümde hakkında anlatılan özelliklerden daha aşağı ve değersiz buldum. Arz Vekî başka! O, kendisine yapılan övgülerin de üzerindeydi."

Muhammed el-Beyhaki anlatıyor :

Bir adam Vekî'e geldi, geçinme derdi ve verâ konusunda onunla tartışmaya girişti.

Vekî şöyle sordu :

"Nereden yiyorsun!"

"Mirastan.. Babamdan kalan mirası yiyorum."

"Peki babana nereden geldi bu?"

"Ona da babasından kaldı."

"Peki dedene nereden geldi bu mal ve para?"

"Bilmem!" dedi adam.

Vekî bu cevap tizerine sözlerine şöyle devam etti :

"Bir insan adak adayıp söz verse, 'Ben sadece helal yiyeceğim, sadece helal giyeceğim, sadece helal işlere gideceğim' diye, biz de ona; derdik ki; 'o halde çıkar elbiseni ve at kendini Fırat'a' Fakat sen şimdi bir de kendine bak! Bolluk içindesin. Bir de verâ'dan bahsediyorsun."

Vekî diyor ki :

"Akıllı kişi Allah'ın emrini anlayan ve ona kendini bağlayan-dır, yoksa dünya işini anlayıp kendini bu işe veren değildir."

Vekî'nin oğlu Melih babasını anlatıyor :

Ölüm babamı yakaladığında babacığım elini kaldırarak bana şöyle diyordu :

"Oğulcağızım! Şu elimle şimdiye kadar hiç kimseye vurmuş değilim"

Yahya b. Main diyor ki :

"Vallahi Vekî gibi Allah için konuşan başka birini görmedim. Vekî'den daha güçlü bir hafızaya sahip hiç kimse tanımıyorum. O, zamanın Ezâf'sidir."

Melih b. Vekî anlatıyor :

Cerîr er-Râzî'yi dinledim. Şu olayı anlattı :

İbnü'l-Mübarek buraya gelmişti. Ona sordum

"Ey Ebu Abdurrahman! Irak'ta kimi vekil bırakıp geldin buraya?"

"Vekt'yi" dedi.

"Ondan sonra?" dedim.

"Yine Vekt'yi" diye cevap verdi.

Vekt'den Gelen Hadisler

Vekt, imamlardan ve birçok örnek şahsiyetten sayılamayacak kadar fazla (güzel söz) nakletmiştir. Onun hadis nakilleri de çoktur.

Vekt, İsmail b. Ebî Halid'den, o Zübeyr b. Adiy'den, o da Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkas'tan naklediyor :

Rûkûya vardığımda ellerini dizkapaklarımın arasına koyardım. Babam Sa'd b. Ebî Vakkas bu hareketimi gördü ve yasakladı. Sonra da şöyle dedi : *"Biz bunu böyle yapıyorduk. Fakat daha sonra nehyolunduk."* (Sahih Hadis)

Vekt, İbrahim b. Meymun'dan, o İshak b. Sa'd b. Semure'den, o babasından o da Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'tan naklediyor :

Rasûlullah (s.a)'ın son sözleri şöyleydi :

"Hicaz ve Necran Yahudilerini Arap Yarımadası'ndan çıkarın!"

Vekt, Davud el-Evdi'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah'tan naklediyor.

"Makam-ı Mahmud, şefaat demektir"

Vekt, İsmail b. Ebî Halid'den naklediyor :

İbnî Ebî Evfa şöyle demiştir :

"Eğer Rasûlullah (s.a)'dan sonra Peygamber olsaydı, oğlu olmazdı."

Vekt, İsmail'den, o Kaye'tan, o Mugire b. Şu'be'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Ümmetimden bir topluluk, Hakkın emri⁽¹⁾ kendilerine varın-

(1) Hakkın emri : (Emrullah) : Ötüm ya da kuyâmet . (Çev)

caya kadar yenilgiye uğramayacak ve galip olacaklardır."

Vekî, Urve'den, o Semâme b. Abdullah'tan, o da Enes b. Mâlik'ten naklediyor :

"Rasûlullah (s.a) kendisine güzel koku sunulduğunda reddetmezdi."

Vekî, Habîb'ten (İbni Hacer'den), o Sâbit'ten, o da Enes'ten naklediyor :

Hentüz çocuktuk. Rasûlullah (s.a) bizim yanımıza geldi;

"Esselamü aleyküm, ey çocuklar" dedi.

Vekî'nin oğlu babasından, o A'meş'ten, o Şakîk'ten, o Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Doğruluk iyiliğe, iyilikse cennete ulaştırır. Kişi devamlı doğru davranır ve doğruyu araştırırsa, sonunda Allah nezdinde doğrular arasında yazılır. Yalancılık ise günaha günah da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye sonunda Allah indinde yalancılar arasında yazılır."

Vekî, Hişam b. Urve'den, o babasından, o da Âişe'den naklediyor :

"Rasûlullah (s.a)'ın yatağı hurma lifi ile doldurulmuştu"

Vekî, Şu'be'den, o Muhammed b. Cuhâde'den, o Ebu Hâzım'den, o Ebu Hureyre'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Hiçbirinizin ameli, kendisini kurtarmaya yetmez!"

Oradakiler sordular :

"Seni de mi ya Rasûlallah?"

Efendimiz (s.a) cevap verdi :

"Evet beni del Ancak Allah'ın rahmetinin beni kurtarmasıyla (felaha erişebilirim)"

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor. İbnü'l-Cevzî şöyle diyor.

Vekî 33 yaşlarındayken hadis rivâyetine başlamıştır. İmam

Süfyan-ı Sevrî vefat ettikten sonra onun makamına oturmuştur. Birçok tasnifi vardır. Vekî'nin doğum yılı 127 (H.) ya da 128 dir. 196 (H.) yılında hacca giden Vekî bu güzel yolculuğundan döndükten sonra Mekke ile Kûfe arasında Feyd denilen mıntıkada 196 yılının Muharrem ayında vefat etmiştir. Vekî 69 yıl yaşadı.⁽¹⁾

Zehebi ise şunları belirtiyor :

Hicri 196 yılında ölenlerden biri de Ebu Süfyan Vekî b. el-Cerrah'tır. A'meş ve tabakasından hadis rivâyet etti. Yahya b. Main şöyle diyor : *"Ben İmam Vekî'den daha faziletli birini görmedim. Yazdırdığı tüm hadisleri ezbere bilirdi. Gecelerini namazla gündüzlerini oruçla ihya eden bu zat fıkıhta Ebu Hanîfe (r.h) mezhebine göre fetva verirdi. Yahya el-Kattan da böyleydi."*⁽²⁾

Târîhü't-Türâs adlı eserde ise Vekî, Abbâsî devri hadis mu-sannifleri arasında yer alıyor ve şu malumat veriliyor :

Vekî devrinin hadis imamlarındandı. Halife Harun er-Reşîd, Vekî'yi Kûfe kadısı yapmak isteydiyse de Vekî bu teklifi reddetmiştir. Vera sahibi oluşu ve hadis tasnifi hususunda tüm gayretini sarfetme tutkusu onu bu görevi almaktan menetmiştir. Vekî hadis ilminde sayıca fazla ve önemli eserler vücûda getirdi.⁽³⁾ Vekî'nin çok müthiş bir hafızaya sahip olduğu ve kitaba hiç bakmadan ders verdiği belirtiliyor.

Vekî'e nisbet edilen eserler şunlardır :

- 1) *Kitâbü'z-Zühd* ,
- 2) *Mecmûatü'l-Ehâdis* ,
- 3) *el-Musannef* ,
- 4) *et-Tefsir*.

Bu eserlerden ilki zühd ve takvâya dair hadisleri içermektedir. İkincisi Vekî yoluyla gelen hadislerin derlendiği bir mecmuadır. Üçüncüsü İmam Ahmed b. Hanbel'in *"Müsned"* yazarken faydalandığı bir hadis kitabıdır. Dördüncü eserden de Sâlebi faydalanmış *"el-Keşf ve'l-Beyan"* adlı eserinde Vekî'nin tefsirinden iktibas-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.3, s.14.

(2) Zehebi, *el-İber*, c.1, s.254.

(3) Bks, İbni Hacer, *et-Tehzîb*, c.11, s.126.

larda bulunmuştur.⁽¹⁾

HÜSEYİN B. ALİ EL-CÜFİ (R.H) ⁽²⁾

Künyesi Ebu Abdullah'tır. İbadete düşkün âlimlerlerdendi. Süfyan-ı Sevrî onu gördüğünde hemen kucaklaır ve şöyle derdi :

"Bu adam Cufi bir âbiddir. İyi tanıyın!"

Süfyan, Hüseyin b. Ali'yi nerede görse ta'zim ve hürmetle karşıları.

Ahmed b. Hanbel diyor ki :

Kûfe şehrinde Hüseyin b. Ali el-Cüfî'den daha faziletli birine rastlamadım. O ibadete ve zühde olan düşkünlüğü ile neredeyse rahiylere benzerdi.

Hüseyin el-Cüfî, Kasım b. Velîd'den, Zâide ve daha birçoklarından hadis dinlemiştir. Hüseyin verdiği öğütler ile de meşhur olmuş, hikmet sahibi biriydi. Hicrî 203 yılının Zilkâde ayında vefat etti. Allah ondan razı olsun.

MUHAMMED B. SABİH B. ES-SEMMAK (R.H)⁽³⁾

Âbidlerin en üstünlerinden, nefsine hakim olanların en güçlülerinden Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Sabîh b. es-Semmak da onlardandır.

Muhammed gayet açık ve akıcı konuşur, sözlerinde karanlık nokta bulunmazdı.

Tasavvuf, usûle yapışmaktır. Tasavvuf vusûlü (kavuşmayı) gerçekleştirebilmek için dinin esaslarından kopmamayı zorunlu kılar.

(1) Fuad Sezgin, *Târîhu't-Turâsi'l-Arabî*, c.1, s.97.

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.114.

(3) Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evlâya*, c.8, s.203.

İbnü's-Semmak'ın Hikmetli Sözleri

Muhammed b. es-Semmak der ki :

"Temel esasları alıp, fuzuli tarafları atmak, tüm akıl sahiplerinin genel özelliğidir."

İbnü's-Semmak der ki :

"Allah (c.c) dünyayı lezzetlerle doldurdu. Âfetlerle donattı."

İbnü's-Semmak der ki :

"İnsanlar bizim nezdimizde üç kısımdır : Zâhidler, râgibler, sâbirler."

Zâhid olan; kendisine verilen nimetten öttürtü şımarmaz, nimetler elinden alınunca da üzülmez. Râgib olan; kendini bir lezzet denizine kaptırmıştır, gerçeklerin farkına varmadan yaşar gider."

Sâbir olan ise; dış görünümüyle zâhide benzer. Kalben ise sadece tahammül etmeye çalışandır. Zâhid gibi değildir."

İbnü's-Semmak der ki :

"Akıllı adam nasıl kurtulacağını düşünür ve korkar. Ahmak ise hep oyunda eğlencededir."

İbnü's-Semmak diyor ki :

"Uykudan zevk alan göze hayret doğrusu! Yanıbaşında yastığında bulunan ölüm meleşinden habersiz gibidir."

İbnü's-Semmak'ın Arkadaşlarına Verdiği Öğütler

İbnü's-Semmak, Rakaba'ya vali olarak atanan Muhammed b. Hüseyin'e şu mektubu yazdı.

"Ne olursa olsun, her zaman Allah'tan kork, onu unutma! Sana gelen bütün nimetler için şükret, ihtiyatlı ol! Belki bir nimetle günaha girersin. Zira her nimet bir sorguyu gerektirir! İşlediğin günahlardan dolayı Allah seni affetsin."

Kim zorluğa dayanabilirse, ibadeti daha güzel yapar. Kim hayrı severse muhakkak hayra kavuşur. Kim âhireti bırakır sadece dünyaya razı olursa, muhakkak nefsi için bir pay alır fakat büyük

bir hataya düşer. Kim asıl nasibini ahirette arar çok çalışır ve kendini kıyamete hazırlarsa, dünya ona değersiz gelir. Allah'a itaat yolunda zorluklara katlanmak ve sabretmek, iyiliğin özüdür ve tüm dallarını da içerir."

İbnü's-Semmak bir arkadaşına şu öğütleri verdi :

"Gündüzün, gecen uykun ve uyanıklığın Allah ile olsun. Sen Allah'a ne kadar yakın olursan Allah da seni o kadar sever. Sen ne denli güçlü olursan ol O'nun saltanatından bir adım bile dışarı çıkamazsın, O'nun evreninden kaçamazsın. O'ndan kork!

Şunu iyi bil! Akıllı adamın günahı, ahmak olanın günahından daha ağırdır. Zenginin günahı fakirinkinden daha çetindir. Kalpler perde perde kapanmış hikmete açık kapı bırakmıyor!

Ey kardeş! Nice zikre dalanlar var ki, Allah'ı iyice unutmuştur. Ve nice Allah'tan korkanlar var ki, Allah'a karşı cürethârca davranmıştır. Nice Allah'a çağıran, O'na dua edenler var ki, Allah'tan uzaklaşmaktadırlar. Ve nice Kitabullah okuyucuları var ki, Allah'ın âyetlerini değiştirip, bozmaktadırlar. Vesselam"

İbnü's-Semmak diyor ki :

"Şu şekillerin, şu tüm insan ve evren tablosunun ne kadar sakin ve sessiz gözüktüğüne bakma! İçlerinde öyle dertliler vardır ki! Onların kararlı bir şekilde bağdaş kurup oturduğuna da bakma! Öyle zor dayanırlar ki bu hallerine."

İbnü's-Semmak bazan şu beyitleri okurdu :

*"Eğer söylediklerimi anlıyorsan,
Rabbin göçürmeden göç şu dünyadan!
Günaha dalmayı bırak, bırak oyalanmayı,
Nereye kadar, ne zaman ve nasıl olursa olsun!"*

İbnü's-Semmak der ki :

"İnsanlar üç kısım oldu :

Bir kısım insan günah işleyince hemen üzülür, ağlar ve bir daha o günaha hiç dönmek istemez. İşte iyi ve müjdelenecek olan budur.

Bazıları günah işler, sonra yine işler, ama pişman olur üzülür, günah işler ve ağlar. Böyle birinin kurtulması umulur. Ama yine de âkıbetinden korkulur.

Bazıları da var ki, günah işler, hiç pişmanlık duymaz. Daha sonra azıcık pişman olsa da üzülmez ve günaha devam eder. Ve hiç ağlamaz.

İşte bu adam haindir, cennete giden yoldan sapmış cehenneme yönelmiştir."

İbnü's-Semmak der ki :

"Şunu iyi bil ! Öğüt verildiğinde onun etkisini engelleyen bir perde vardır. Tefekkür bu perdeyi kaldırıp atar. Senin nasihata olan ihtiyacın, en yakın akrabayı ziyaret etme ihtiyacından daha fazladır. Korkarım aklın bunca dünya derdiyle doluyken öğüt için bir yer bulamayacaksın"

Abdullah b. Salih el-İcî anlatıyor :

Abdullah b. Mes'ud'un soyundan bir adam **İbnü's-Semmak**'ın da bulunduğu bir mecliste oturuyordu. Hiç konuşmuyor, hep dinliyordu. **İbnü's-Semmak** bu gence yönelerek :

"Delikanlı! Sen de herkes gibi konuşsana. Niçin susuyorsun hep?" dedi.

Adam;

"Ben dinlemek için oturdum. Anlamak için susuyorum. Zira Allah için ağızdan çıkmayan her söz, peşinden pişmanlığı getiriyor!" dedi.

İbnü's-Semmak :

"Vallahi sen saf (altın) madeninden çıkmışsın!" dedi.

İbnü's-Semmak bazan sözlerinin sonunu şöyle bağlardı :

"Nice gençler var ki gençliği ve güçlü kuvvetli oluşu onu aldatmaz, âhiret için çalışıp çabalamaktan alıkoymaz."

Ebu Cafer el-Kindî anlatıyor :

İbnü's-Semmak, **Davud et-Tâf'nin** yanına geldi. **Davud** tamamen harab olmuş bir evde kalıyordu. Üzeri toz ve toprakla yük-

lüydü bu evin. İbnü's-Semmak şöyle dedi :

"Ey Davud! Zindana girmeden önce kendini zindana attın! azaba düçar olmazdan evvel kendine azab ettin! Kimbilir şimdi amelinin mükâfatını görüyorsundur." (İbnü's-Semmak bu sözleri Davud'un ruhsuz bedenine söylüyordu)

İbnü's-Semmak diyor ki :

"Senden kaçanlardan hiçbir şey isteme ve onlara hiçbir şey sorma! Git, 'dile benden vereyim! ' diyene yalvar, Rab Teâlâ'ya dua et!"

İbnü's-Semmak'tan Gelen Hadisler

Muhammed b. Sabîh b. es-Semmak bazı Tâbiîn'den hadis isnadında bulunmuştur. İsmail b. Ebî Halid, A'meş ve Hişam da bunlardandır.

İbnü's-Semmak, İsmail b. Ebî Halid'den, o Kays b. Ebî Hâzim'den, o da Abdullah b. Mes'ud'dan naklediyor :

"Ömer müslüman olduğundan beri biz aziz olduk." (Ömer'in müslüman oluşuyla ezikliğimizi yendik, sesimizi duyurabildik)

İbnü's-Semmak, İsmail'den, o Kays'tan, o Cezir'den, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz"

İbnü's-Semmak, Abdullah'tan, o da Rasûlullah (s.a)'dan naklediyor :

"Sizden her biriniz bir hurma tanesinin yarısıyla dahi olsa yüzünü ateşten korumalıdır" (Sahih Hadis)

İbnü's-Semmak, Süfyân-ı Sevrî'den, o Ebu İshak'tan, o da el-Berâ'dan naklediyor :

Rasûlullah (s.a) yatağına girip sağ elini kulağının altına alınca şöyle dua ederdi :

"Allah'ım! Kullarını yeniden dirilteceğin gün beni azabından koru!" (Sahih Hadis)

İbnü's-Semmak, Ebu Seleme'den, o da Ebu Hureyre'den

naklediyor :

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu :

Bir şairin söyleyebileceği en doğru söz şudur :

"Biliniz ki herşey boştur, Allah'tan gayrı, ve her nimet kuşkusuz yokolacaktır!"⁽¹⁾

Ebu Nuaym'ın sözleri burada bitiyor.

Zehebi şöyle diyor :

Hicrî 183 yılında vefat edenlerden biri de Kûfeli meşhur vaiz **İbnü's-Semmak Ebu'l-Abbas Muhammed b. Sabîh**'dir. Bu zat İclogulları'nın azatlısıdır. A'meş ve tabakasından hadis aldı. Kad-rü kıymeti yükses olan **İbnü's-Semmak**, **Harun er-Reşid**'e vaaz vermiş, onu kötülükten sakındırmıştır.⁽²⁾

İbnü'l-Cevzi de **İbnü's-Semmak**'ın bir ara Bağdad'a geldiğini burada bir müddet ikamet ettikten sonra tekrar Kûfe'ye döndüğünü belirtiyor.⁽³⁾ İşte Bağdad'a geldiği bu süre içinde **Harun er-Reşid**'e öğüt vermiş olmalıdır.

EBU DAVUD EL-HAFERÎ (R.H)⁽⁴⁾

İsmi **Ömer b. Sa'd**'dir. Ebu Bekir el-Mervezî, **Ahmed b. Hanbel**'den naklediyor :

Ebu Davud el-Haferîyi gördüğümde üzerinde yırtık bir cübbe vardı. İçindeki yünler yer yer elbisenin dışına fırlamıştı. Akşam ile yatsı arasında namaz kılıyordu. Açıktan ayakta titriyordu.

Hüseyin b. Ali ez-Sadâî şöyle diyor :

Ebu Davud, son derece fakir biri olmasına rağmen öğrettiği hadisler karşılığında hiçbir şey almazdı. Onun gibi sırf Cenab-ı Hakk'ın rızası için hadis yazdıran başka birini görmedim.

Abbas ed-Dârî şöyle diyor :

(1) Bu dizeler, şair **Lebid**'indir.

(2) **Zehebi**, *el-İber*, c.1, s.221.

(3) **İbnü'l-Cevzi**, *Sıfatü's-Saife*, c.3, s.116.

(4) **İbnü'l-Cevzi**, *a.g.e.*, c.3, s.117.

"Ebu Davud ateşi görmüş, cehennemî yakından müşahade etmiş biri gibiydi."

Ebu Davud, Sevrî ve diğer âlimlerden hadis almıştır.

Hicrî 203 yılında vefat etti. Allah ondan razı olsun.

KÜFELİ BİLİNMEYEN ÂBİDLER ⁽¹⁾

Ebu Said el-Bakkal anlatıyor :

Küfe'den bir adam tanıyorum. Otuz seneden beri kendini ölümüne hazır hissediyor ve şöyle diyordu :

"Kimseye borcum yok. Kimsenin de bana borcu yok. Kimse ile Allah'ın zikri dışında başka bir şey konuşmak istemem."

Bu adam günaha girmemek ve kimsenin hakkını çiğnememek için olacak, devamlı dağlarda ve kabirlerde dolaşırdı.

İki Tok Gözlü Adamın Güzel Diyalogu

Küfe'de iki adam **Kadı Şureyh**'e gelirler. Biri şöyle der :

"Bu adamdan bir ev satın aldım. Ama yerleşme hazırlığı yaparken evde onbin dirhem buldum...."

Şureyh;

"Tamam, o altınları al öyleyse!" der.

Adam;

"Ama ben sadece evi satın aldım!" deyince **Kadı Şureyh** evi satana yönelir ve;

"Öyleyse sen al!" der.

Evin sahibi ise şu cevabı verir :

"Niçin alayım ki? Ben içindeki herşeyiyle birlikte sattım bu evi ona! Alamam"

İki adam da parayı almak istemeyince para Beytülmal'e bıra-

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safoe*, c.3, s.120.

kılır.

Zenginliği Terkeden Adamın Verdiği Veciz Cevap

Abdullah b. Ömer el-Kûfi anlatıyor :

Kûfe'de zengin ve debdebeli bir hayatı terkedip kendini ibadete veren bir adam vardı. **Fudayl b. İyad** da o sıralarda Kûfe'deydi. Bir gün **Abdullah b. Mübarek**, **Fudayl b. İyad**'a;

"Şu ileride kendini zühde vermiş ve dünya hayatının zevklerinden uzak hayat sürmeye alışmış bir adam var. Gel onu bir ziyaret edelim de himmet alalım" dedi.

Bu adamın yanına geldiler. Hasta ve kimsesiz yaşayan âbidin başının altında bir tuğla parçası vardı. Yastık niyetine yaslanıyordu. **Abdullah b. Mübarek** selam verdi ve şöyle dedi :

"Ey kardeş! Bir kul Allah için ne terketmişse, Allah da ona bunun yerine mutlaka bir karşılık vermiştir. Hem de daha güzel, daha iyi bir şey vermiştir. Şöyle bakalım sana ne verdi?"

Adam şu cevabı verdi :

"Yaşadığım hale razı olmak hissini verdi." Adamın veciz cevabı karşısında **Abdullah b. Mübarek**'in dili tutuldu, ve;

"Bu bile yeter" diyerek **Fudayl** ile kalktı, gitti.

KÜFELİ MECZUBLARDAN HİKMET SAHİBİ BİRİ : MECNUN NÜMEYR (R.H) (1)

Abbas b. Muhammed el-Eşheli babasından o da **İbni Nümeyr** den naklediyor :

Kızkardeşimin bir oğlu vardı. Ona babamın ismi verilmişti. Bu adam Kûfe ehlinin ibadet ve takvâsı ile meşhur olmuş zâatlarındandı. Büyük âlimlerden hadis dinlemiş, üstü başı temiz, güzel namaz kılan biriydi. Bir gün aklı gitti. Artık gündüzleri tepelerde ve kabristanlarda dolaşıyor, geceleri ise evin damına çıkıyor-

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.122.

du. Soğuk demez, kar demez, yağmur demez ayakta beklerdi.

Bir gün erkenden evden aşağı indi. Yine kabristana gitmek istiyordu. Ona;

"Ey Nümeyr! Uyudun mu ?" diye sordum.

"Hayır, uyumadım!" dedi.

"Seni uykudan alıkoyan nedir?" dedim.

"Senin de gördüğün deliliktir." dedi.

"Ey Nümeyr! Allah'tan korkmaz mısın?" dedim.

"Ne demek! Elbette korkarım! Bilmiyor musun, insanların içinde en çok musibet ve beleya maruz kalanlar peygamberlerdir. Sonra Peygamberlere benzeyenler, sonra da onlara benzeyenler" dedi.

"Sen benden daha bilgilisin ey Nümeyr" dedim.

"Hayır" dedi ve gitti.

Soğuk bir gece onun yanına, çatıya çıktım. Ona;

"Ey Nümeyr! Senden inkâr etmeyeceğin, hoş gördüğün ne kaldı eski halinden?" diye sordum.

"Allah ve Peygamber sevgisi!" dedi.

Bir Ramazan gecesi Nümeyr'le birlikte yemek yedik. İkimizde yemeğimizi bitirince ben aşağı inmek için kalktım. Bir an içimi müthiş bir acıma hissi sardı. Ben sırtımı dönmüş aşağı inecektim. Ama o burada, uğuldayan bir rüzgar ve zifiri karanlığın içinde kalacaktı. Ağlamaya başladım. Nümeyr yanıma yaklaştı.

"Niçin ağlıyorsun? Allah seni korusun!" dedi.

"Ben aşağıya, sıcacık bir yuvaya iniyorum ama sen burada kalıyorsun. Ben ışığa gidiyorum. Sense karanlık ve soğukla başbaşa kalıyorsun?" dedim.

Nümeyr ağlayan gözlerime baktı. Birden kızdı ve şöyle dedi :

"Benim bir Rabbim var! O bana senden daha çok acıyor. Bana

İlâzım gelen şeyi senden daha iyi bilir O! Bırak da dilediği gibi davranсын bana. Ben kaderimden ötürü O'nu itham edecek değilim."

"Sen gecenin karanlığındasın. Deden ise mezarın karanlığında! Ben onun ruhunu rahatlatmak ve hoş tutmak istiyorum. Bu yüzden aşağıda olmanı isterdim!" dedim.

Nümeyr;

"Salih bir insanın ruhu, kirlenmiş bir zavallının ruhu gibi değildir. Dün gece yanıma babam ve senin baban geldi. Dedem Nümeyr elini devamlı namaz kıldığı şu yere uzatarak 'ey Nümeyr! Biliyor musun cuma günü şehid olarak yanıma geleceksin' dedi" dedi.

Cuma gecesi Nümeyr her zamanki gibi çatıya çıkarken ayağı kaydı, düştü ve boynu kırıldı. Kısa zamanda can veren Nümeyr'i babamın yanına gömdük. İçim öylesine hüztün doluydu ki ne diyeceğimi bilemiyordum. O akşam babamı rüyamda gördüm. Bana gülerrek baktı ve;

"Ey oğul! Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Ne iyi ettin de beni Nümeyr'le arkadaş yaptın." (1) dedi.

KÜFELİ İBADET VE TAKVÂSIYLA MEŞHUR KADINLARDAN BİRKAÇI (R.H)

ÜMMÜ HASSAN EL-KÜFİYYE (R.H)⁽²⁾

Ümmü Hassan, Süfyan-ı Sevrî, Abdullah b. Mübarek ve daha birçok meşhur mübarek insanın ziyaret ettiği, öğütlerinden feyiz aldığı bir hanımdır.

Abdullah b. Mübarek anlatıyor :

Süfyan-ı Sevrî, Küfe'de Ümmü Hassan adlı sâliha bir kadının yaşadığını söylemişti. Onu ziyaret ettik. Evinde eski bir hasır parçasından başka bir şey göremedik. Süfyan-ı Sevrî kadına;

(1) Nümeyr iki tanedir. Biri torun biri dede. Evin damında kalan torun Nümeyr'dir. (Çev.)

(2) İbnü'l-Cevzî, *Sıfâtü's-Sâfiye*, c.3, s.124

"Amcaoğullarına, durumunu anlatsan da senin halini düzelt-seler daha iyi olmaz mı?" dedi.

Kadın;

"Ey Süfyan! Sen benim gözümdе değerli birisin. Söyle baka-lum, ben tüm evrenin ve dünyanın sahibi olan Yüce Allah'tan böyle bir şey istemiyorum da, hiçbir şeye gücü yetmeyen insanlardan mı yardım isteyeyim? Ey Süfyan! Ben Allah'tan bir an dahi gafil kal-mak istemiyorum." dedi.

Süfyan bu sözler üzerine ağladı.

ÜMMÜ MİS'AR (R.H)⁽¹⁾

Muhammed b. Sa'd anlatıyor :

Mis'ar b. Kidam'ın annesi ibadete düşkün, salih bir kadındı. Mis'ar annesi için yanına bir örtü alır, mescide girdiklerinde bu ör-tüyü annesinin önüne yayardı. Kadıncağz mescidin bir kenarında yavaş yavaş namaz kılarken Mis'ar da hadis dersi verir, ders bitin-ce annesinin yanına gelerek örtüyü toplar ve beraberce camiden çı-karlardı.

ÜMMÜ SÜFYÂN-I SEVRİ⁽²⁾

Süfyan-ı Sevrî'nin annesi de oğlu gibi hikmet sahibi salih bir kadındı.

Vekf'in naklettğine göre Ümmü Süfyan Sevrî oğluna şöyle nasihat ederdi :

"Ey oğlum! Sen ilim elde et! Ben yün eğirerek, iplik satarak ge-çimini sağlarım. Sakın ilim yolundan ayrılm. Ey oğlum! On cüm-le yazdığında bir bak kendine, yürüyüşünde oturuşunda kalkışında bir değişme var mı? Eğer ilim seni olumlu yönde değiştirmemişse,

(1) İbnü'l-Cevzî, Sıfâtü's-Sâfiye, c.3, s.124

(2) İbnü'l-Cevzî, a.g.e, c.3, s.125.

sana ne faydası ne de zararı dokunan abes bir şey yapmaktasın."

SALİH B. HAY'IN HANIMI (R.H) ⁽¹⁾

Hasan ve Ali adlı iki iyi evlat yetiştiren **Salih b. Hay**'ın hanımı da büyük ve sâliha kadınlardandır.

Abdullah b. Hâşim , Vekî b. Cerrah'tan naklediyor :

Hasan ve Ali'nin annesi gecenin üçte birini muhakkak zikir, dua ve namazla ihya ederdi.

Abdullah b. Salih, Beni Temîm'den bir adamın şöyle dediğini naklediyor :

Hasan ve Ali'nin annesi gece gündüz Allah'a ibadet eden, duygulu, gözü yaşlı bir kadındı. **Hasan** vefat ettikten sonra, bir gece rüyama girdi. Ona şöyle sordum :

"Annen nasıl?" **Hasan**;

"O uzun ağlayışları, şimdi uzun sevinçlere çevrildi. Öyle mesut ki" diye cevap verdi.

UHTU FUDAYL (Fudayl'ın Kızkardeşi) (R.H) ⁽²⁾

Muhammed b. Hüseyin, Fudayl b. Abdülvehhab'dan naklediyor :

Kızkardeşim bana şöyle öğüt verirdi.

"Âhiret dünyadan daha yakındır. Şöyle ki, insan dünya peşinde koşarken yolculuğa çıkar, yorulur ve malını harcar. Sonuçta hedefine ulaşamayabilir de. Ama insan âhireti isteyince, yapacağı şey samimi olmaktır. O herhangi bir sefere çıkmayabilir, mal harcamaz, bedeneni ötekisi kadar da yorulmaz, ama Allah'a itaat etmek üzere kalbini toplar, dünya işlerine dalıp oyalanmaz. Böylece o, Allah nezdindeki yüce mükâfaata erişir.

(1) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.125

(2) A.y.

Sevinç ve hüznün ile aramızda, şu ruhun bedenden çıkışı gibi kısa bir an vardır. İşte o zaman nasıl bir kul olduğunuza bakınız!

Kızkardeşim böyle dedi ve bir çığlık atarak bayıldı. Ben onun kadar dertli ne bir erkek ne de bir kadın gördüm.

KÜFELİ BİLİNMEYEN HANIM DERVİŞLER (R.H)⁽¹⁾

Ebu'l-Kasım el-Cellab, Sâdan'dan naklediyor :

Bir grup adam, son derece güzel yüzlü bir kadını Râbî b. Husaym'a musallat ettiler. Eğer Râbî'i kendine çekebilirse, bin dirhem kazanacaktı. Kadın en güzel elbisesini giyindi. Sürünebileceği en hoş kokuları süründü. Sonra Râbî'i gözlemeye başladı. Mescidden çıkar çıkmaz Râbî'in ardına düştü, önüne çıktı. Ona işve yaptı. Râbî kadını görünce korktu :

"Sen ne yapıyorsun? Bedenine humma inse de o güzelim rengin bozulsa! Ölüm meleği gelse de, canın çıksa boğazından! Münker ile Nekir bir hesap sorsa da görsen gününü!" dedi.

Kadın böyle sert bir karşılık beklemiyordu. Ansızın çığlık attı ve bayıldı. Uyandığında o da bir âbid olmuştu. Ölünceye kadar da bağı yanık bir derviş olarak hayat sürdü.

Abdullah b. Nâfi anlatıyor :

Râbî b. Husaym rüyasında siyah bir kadın gördü. *"Bu kadın senin cennetteki arkadaşındır"* dediler. Râbî sabahleyin bu kadını aramaya başladı. Rüyasında gördüğü siyah kadının bir keçi çobanı olduğunu öğrendi ve yanına gitti. Onun sabahtan akşama kadar neler yaptığını öğrenmek istiyordu. Kadın üç gün boyunca farz namazlardan başka namaz kılmıyordu. Akşam olduğunda sadece bir keçinin sütünü sağıyor ve içiyordu. Yine aynı keçiden Râbî b. Husaym'a ikram ediyordu. Râbî üçüncü gün dayanamayıp sordu :

"Ey kadın! Bu keçinin dışında başka bir hayvanın sütünü neden vermiyorsun bana?"

(1) İbnü'l-Cevzi, *Sıfatü's-Sâfiye*, c.3, s.166.

"Ey Allah'ın kulu! Bu keçi benim değil"

"Peki, o halde niçin bana bundan veriyorsun?"

"Bu hayvan bana biri tarafından hediye edildi. Sütünden içer ve misafirlere ikram ederim."

"Peki ey kadın! Benim gördüklerim dışında başka bir amelin ve ibadetin yok mudur senin?"

"Hayır! Ama ben hangi halde isem, hemen o halimin değişmesi, mânen daha güzel bir makama gelmek için dua ederim. Ben, Allah'ın bana taksim ettiği rızka da her zaman razı olurum"

"Ey Kadın! Ben seni rüyamda cennet arkadaşım olarak gördüm."

"Ya! Sen Rabî b. Husaym olmayasın?"

"Evet!"

Kadın da daha önce Rabî gibi rüyasında âhiretlik yoldaşını görmüştü.

Ebu Hatem oğlu Muhammed b. Yahya, Abdülmelik b. Şebîb'den, o da İbni Ebî Leyla'nın torunlarından olan Abdurrahman'dan naklediyor :

Bir kadının yanından geçerken, Hud sûresini okuyordum. Bana dikkatlice bakarak;

"Ey Abdurrahman! Sen Hûd sûresini böyle, hızlı hızlı mı okursun hep? Oysa ben altı aydan beri bitiremedim!" dedi.

Kadın bu süreyi yavaş yavaş, düşüne düşüne okuyordu. Bu yüzden beni anlamamıştı.

Muhammed b. Kudâme, Ebu Şerif'ten naklediyor :

Mansur b. Mu'temir'in evinin yanında salih bir kadın yaşıyordu. Bu kadının iki kızı ancak herkes uyuduktan sonra çatıya çıkarlardı. Bir gece bu iki kızıdan biri annesine sordu :

"Anneciğim, şu yandaki evin damında her gün gördüğümüz direk nerede?" Anne;

"Kızım, o direk değildi. Mansur'du gecenin tümünü tek bir rekâtla ihyâ ederdi. Ne secdeye varır, ne rûkûya giderdi." dedi.

"Anneciğim, bu adam kim bilir Cehennemden ne kadar uzaklaşmıştır. Ne kadar ibadet etti kimbilir. Şimdi ne yapıyor?" dedi kız.

"Kızım, o öldü. Onu gömdüler" dedi anne.

"Anneciğim, bana sert bir kazak al, kendimi ibadete vereceğim. Yirmi sene ateşten uzak olmak için uyumamış, hep dikilmiş ayaklara sahip olmadıkça hiçbir erkekle beraber olmayacağım" dedi kız.

Annesi ona sert bir giysi aldı. Öbür kız da aynı şeyi istedi. Böylece iki kız yirmi sene boyunca geceleri uyumadılar, gündüzleri yemek yemediler. Oruç ve ibadet onların gıdası oldu.

Süfyan, bir gün, Küfeli bir derviş kadının faziletinden bahsetti. Ben merakla;

"Onun güzel sözlerinden bize de nakleder misin?" dedim. Süfyan şunları nakletti :

"Bir münâdi; 'bugün insanların en günahkârı ölecek ' dese, o mutlaka ben olurum! Hep geleceği düşünmek ve hayal kurmak beni kurtuluş yolundan alıyordu."

Süveyd b. Amr el-Kelbî anlatıyor :

Zengin bir kadın vardı. Ama ibadete düşküncü. Geceleri de çok az uyurdu. Bazıları onun az uyumasını bahane ederek kızdılar. O da şu cevabı verdi : *"Mümin için mezardaki rahatlık yeter! Şimdi yatmaya gerek yok!"*

Muhammed b. Hüseyin de bu kadını şöyle anlatıyor :

En sıcak günlerde bile oruç tutardı. Rengi simsiyah olur, yüzü değişirdi. Niçin böyle davrandığı sorulunca;

"Ben âhirette suya kanacağım, âhirette doyacağım!" derdi.

Ağladığı zaman yanaklarından aşağı süzülen gözyaşlarından ötürü yüzünde küçük kırışıklar oluşmuştu.

Muhammed b. Nadr ve arkadaşları ondan nasihat almaya geldiklerinde biraz konuşur, güzel öğütler verir ve sözlerini şöyle bağlardı.

"Haydi kalkın artık! Söz söylemek asıl o diyarda zevkli olur. Ölümün, yorgunluğun ve derdin olmadığı öte yurttadır."

KÜFELİ MECZUB KADINLARDAN BİR KAÇI

Meymûne es-Sevdâ

Fudayl b. İyad, Abdülvahid b. Zeyd'den naklediyor :

Rab Teâlâ'ya üç gece yalvardım, cennetteki arkadaşımı bana göstereceğini diye. Sonunda bir gece bana; *"Ey Abdülvâhid! Cennetteki dostun siyah Meymûne'dir."* diye seslenildi. Ben; *"O şimdi nerede?"* diye sorunca, *"Kûfe'de, falan ailenin yanında kalıyor"* denildi. Kûfe'ye gittim. Sözü edilen ailenin evine geldim. Kadının meczup olduğunu ve koyun güttüğünü söylediler. Ben; *"onu görmek istiyorum"* deyince, *"Şu tepelere doğru çık"* dediler. Ben de tepeye çıktım. Uzaklarda namaz kılan bir kadın gördüm. Yanına vardım. Önünde yün bir cübbe, üzerinde bir yazı vardı : *"Satılmaz ve satın alınmaz"*. Az ilerde ise koyunlar ve kurtlar içiçe duruyorlardı. Ne koyun kurttan korkuyordu, ne de kurt koyuna saldırıyordu. Kadın beni yanbaşımda hissedince namazımı kısalttı ve selam verip şöyle dedi:

"Dön ey Zeydoğlu! Buluşma vakti şimdi değil! Sonra, çok sonra buluşacağız." Ben şaşkınlıkla;

"Allah seni rahmetiyle kuşatsın! Benim Zeydoğlu olduğumu kim söyledi sana?" dedim.

"Bilmiyor musun, ruhlar bölük bölük ordular gibidirler. Birbiriyle tanışanlar hemen kaynaşırlar. Birbirlerine soğuk bakanlar ise hep çekişme içindedirler" dedi.

"Bana öğüt verir misin?" dedim. Kadın şöyle dedi :

"Öğüt dinleyen bir vaiz ha! İlginç! Ey Zeydoğlu! Duyduğuma göre dünyada bir nimete kavuşan insan aynı şeyi ikinci defa isterse, Allah ondan kendi sevgisini almış. Onun yerine de yakınlıktan sonra uzaklığı, dostluktan sonra ayrılık ve yalnızlığı koyarmış"

Sonra şu şiiri okumaya başladı :

*"Ey bir hesap peşinde koşup gelen vaiz!
Günahlardan vazgeçirip durursun,
Nehyedyorsun ama sakatsın aslında,*

*İşte bu tuhaf bir çelişki değil mi?
Keşke daha önce düzeltsen hatanı,
Ya da hemen erkenden tevbe etsen!
O zaman 'sevgilim' demenin bir anlamı olurdu!
Gayya kuyusuyla korkutur, kötülünden sakındırırsın
Oysa sen günaha batmış biri değil misin?"*

Kadının okuduğu şiir hoşuma gitti. Bu sefer başka bir soru sordum :

"Şu kurtlar koyunları yemiyor, koyunlar da kurtlardan korkmuyor. Bu nasıl iştir?" dedim.

Kadın şu cevabı verdi :

"Haydi git yanından! Ben kendimle yüce efendim arasını düzelttim. O da kurtlarla koyunlarımın arasını düzeltti."

BUHHA (R.H)

Yahya b. İsmail anlatıyor :

Aklını kabetmiş bir ablam vardı. Zamanla insanlardan uzaklaştı, çatı katımızdaki Odaya yerleşti. On seneye yakın orada kaldı. Aklı gitmesine rağmen temizliğe çok önem veriyor, üstüste namazlar kıhyordu. Galiba biraz da meczupluğundan olacak, çatı katında günlerin nasıl geçtiğini farkedememiş ve kendince kılamadığı namazların kazasını yapmaya başlamıştı.

Bir gece ben uykudayken adamın kapısı çalındı.

"Kim o?" diye bağırdım.

"Benim, Buhha!" dedi.

Kalktım, kapıyı açtım. Ablam içeri girdi. On seneden beri eve inip çıkmayan ablama sordum :

"Ablacığım, hayırdır inşaallah, ne oldu?"

"Hayırdır, hayırdır. Geceleyin rüyamda birisi bana selam verdi... Ben de selamı aldım. Sonra şöyle dedi : 'Allah Teâlâ baban İs-

mail'i deden Seleme b. Kùheyl'e bağışladı. Seni de baban İsa mail'e bağışladı. Eğer istersen Allah'a dua ederim senin için. Hastalığın şifa bulur. Dilersen sabredersin ve cenneti kazanırsın. Ebu Bekir ve Ömer senin için Allah'tan şefa'at isteyecekler. Çünkü baban ve deden onları çok severlerdi'dedi. Ben bu sözlerden sonra adama şöyle dedim : 'Bu iki şeyden birini tercih etmem gerekiyor demek. Bulduğum hale dayanabilirsem Cenneti kazanacağım, ne güzel.. Ama Allah'ın rahmeti geniştir. Dilerse her iki şeyi de gerçekleştirir' Adam bana şöyle dedi : 'Allah sana her iki imkânı da bahşediyor. Osenin babandan vededenden razı oldu. Haydi kalk ve aşağı in! Artık hasta değilsin' Ben de aşağı indim.

Yahya diyor ki :

Artık ablam iyileşmişti. Akh yerine gelmişti. Allah neye kadir değildir kil